

Rocznik Gebethnera i Wolffa na r. 1914.

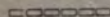
Już od roku 1911, wzorem wielkich firm księgarskich za granicą — Gebethner i Wolff wydają corocznie Rocznik-Kalendarz encyklopedyczno-praktyczny, którego zadaniem jest zebranie w szeregu domów najniezbędniejszych wiadomości encyklopedycznych do użytku każdego domu i każdej rodziny polskiej:

ROCNIAK GEBETHNERA i WOLFFA na r. 1914

wyszedł z druku i zawiera
około 200 artykułów i mnóstwo ilustracji.

Z pomiędzy artykułów wymienić należy: Stulecie Słownika Polskiego B. Lindego przez Z. Dębickiego. Dzieje Kalendarza w Polsce H. Mościckiego. Spis pseudonimów pisarzy polskich. Polacy zasłużeni kulturze. Spis uczonych polskich z podziałem na specjalności. Wyczerpujący notatnik historyczny. Spis wyrażań i zdań obcych używanych w mowie polskiej. Oświata na kuli ziemskiej ze wskazaniem wyższych zakładów naukowych i wiele innych.

Prócz tego, w uwzględnieniu potrzeb umysłowych mi-
kańców miasta tak wielkiego jak Łódź, wydano

ROCZNIK ŁÓDZKI GEBETHNERA i WOLFFA na rok 1914

odznaczający się niezmiernie bogatą treścią zarówno pod wzglę-
dem treści literackiej jak ilustratorskiej.

**Obfity dział opisowo-statystyczny Łodzi i wszystkich
miast fabrycznych w okolicy** został opracowany przez
ZENONĄ PIETKIEWICZA wybitnego znawcę stosunków tej
dzielnicy przemysłowej.

Rocznik Gebethnera i Wolffa na r. 1914

i

Rocznik Łódzki Gebethnera i Wolffa

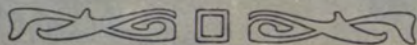
na rok 1914

kosztują po **60** kop. W pięknej okładce karton. **80** kop.

Z przesyłką pocztową

egzemplarz broszurowany **90** kop., oprawny rb. **1.15.**

za zaliczeniem pocztowem o 10 kop. więcej.

СІМІОНІ І ОДНОЦІ СІМІОНІ

TYGODNIK ILLUSTROWANY

ISTNIENIA ROK 55

OD KWARTALU IV-ego 1913-go

WYDAJE NAJWIĘKSZA KAWIARNA

RYKA SIENKIEWICZA

W DĄBROWIEKIM

W KOLMOWIECIE ILLUSTROWANY

WYDAJE KOSZAKA

WYDAJE

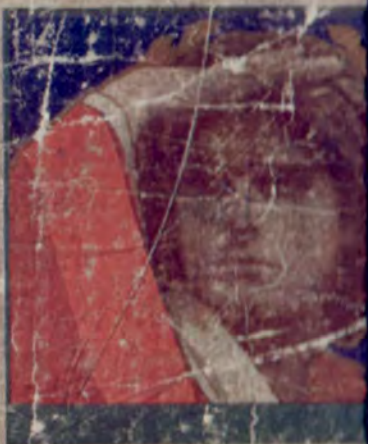
WYDAJE

WYDAJE

WYDAJE

WYDAJE

WYDAJE

PREMIUM ILLUSTRACJI

W KSIĘŻNICACH

STEREOTYPY POWIEŚCI I WYKRESY

WYDAJE WYKRESY I WYKRESY

WYDAJE WYKRESY I WYKRESY

WYDAJE ALBUMY

ŚWIAT DZIECIĘCY Z DZIENNIAMI KOLOROWYMI

WYDAJE DZIENNIKI ILLUSTRACJI

WYDAJE DZIENNIKI ILLUSTRACJI

WYDAJE DZIENNIKI ILLUSTRACJI

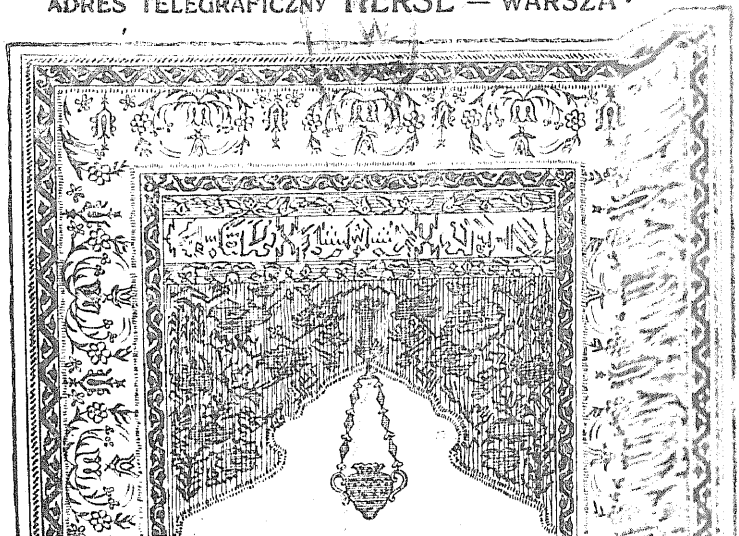
СІМІОНІ І ОДНОЦІ СІМІОНІ

СІМІОНІ І ОДНОЦІ СІМІОНІ

СІМІОНІ І ОДНОЦІ СІМІОНІ

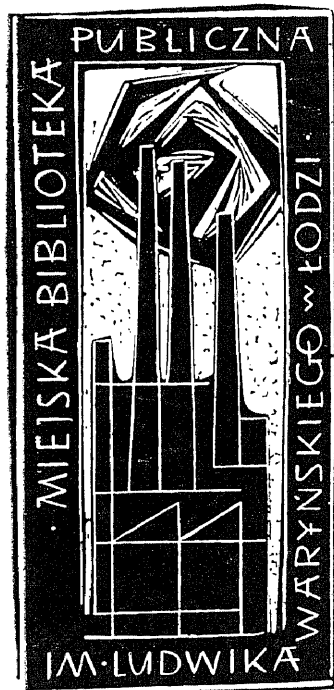
I-9663/59
ADRES TELEGRAFICZNY HERSE — WARSZAWA

ISŁAW HERSE

WARSZAWA,
MARSZAŁKOWSKA 150.

UWAGZE
SPECYALNY
KŁAD DYWANÓW
WSCHODNICH.
RT BEZPOŚREDNI
KŁAD FUTER.

TELEFON 72-50
20-35

Spis rzeczy w Roczniku Łódzkim.

	Str.
Wstęp	3
Stulecie „Słownika języka polskiego” Lindego przez Z. Dę- bickiego	5
Kalendarz w Polsce p. H. Mościckiego	10
Kalendarz	14
Wskazówki bibliograficzne	w calendarium
Poradnik muzyczny	”
Notatnik historyczny	”
Wiadomości praktyczne	”
Wykaz alfabetyczny imion	159
” imion słowiańskich	163
Tabele do notatek	166—174
Łódź w cyfrach p. Zenona Pietkiewicza	177
Przywóz i wywóz w Łodzi	182
Instytucje finansowe	185
Życie społeczne w Łodzi:	
Oświata	188
Hygiena	190
Stowarzyszenia	192
Azyla nauki	194
Stan moralny	195
Zgierz	197
Pabianice	200
Tomaszów	202
Powiat łódzki	203
Przemysł w okolicach Łodzi	205
Zduńska Wola	206
Aleksandrów pod Łodzią	207
Zgierz	208
Brzeziny	208
Konstantynów	208
Ozorków	209
Ważniejsze odkrycia astronomiczne	212
Planety, ich wielkość i obroty	213
Różnica czasu w miastach	218
Tabela porównawcza miar i wag	220
Systemat metryczny	223
Monety	223

	Str.
Tabela porównawcza monet	224
Armie świata	226
Marynarka wojenna	227
Almanach panujących	228
Ważniejsze państwa na świecie	234
Kto pcha Europę do zbrojeń	238
Polacy w dyplomacyi austro-węgier.	239
Stan oświaty na świecie	240
Największe miasta	250
Koleje żelazne	252
Analfabetyzm w Europie	253
Szybkość biegu pociągów	257
Parlamenty na świecie	260
Przemysł i handel chrześc. a żydowski	263
Statystyka prasowa	270
Honorarya literackie	272
Zycie wieczne	274
Nasze miasta	275
Zdania obce w mowie polskiej	279
Żydzi w miastach polskich	283
W obce ręce	291
Islam	294
Pseudonimy pisarzy polskich	298
Spis mężów zasłużonych Kulturze polskiej	307
Uczeni polscy	317
Esperanto	328
Sposób porozumiewania się	333
Najcenniejsze perły	335
Materyał Komisji kolonizacyjnej	336
Sen i bezsenność	341
Spis grodów i jaskiń w Król. Pol.	342
Arcydzieła literatury świata	354
Instytucje międzynarodowe	356
Sport	357
Tłumaczenie snów	359
Kabała	361
Zawzięty wróg człowieka	364
Szybkość okrętów	368
Krok jako miara długości	368
Znaki telegraficzne	369
Nazwy związków chemicznych	170
Obszar i zaludnienie świata	370
Sposób poznania wieku	371
Działalność sufrażystek	371
Długość życia zwierząt	372
Rozmaitości	374
Rozstrzygnięcie konkursu	382
Dzieje literatury przez Fr. Bruzdowicza	383
Historia literatury polskiej przez Ant. Bog	387
Redakcje pism codziennych w Warszawie	391
Skorowidz ważniejszych przedmiotów	393

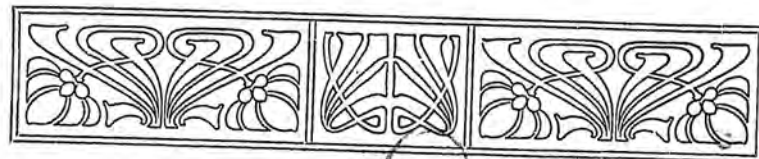
Spis portretów, tablic, rycin i t.p.

	Str.
Arcybiskup ks. Al. Kakowski	przed tekstem
S. B. Linde	5
Mapy wegetacyi zwierząt 2 plansze	26—27
Tajemnice ręki	38
Długość kabli podmorskich	39
Długość życia ludzkiego	50
Napady i zabójstwa	51
Samobójstwa wśród młodzieży szkolnej	62
Liczba lekarzy	63
Produkcya węgla	74
Produkcya surowca	75
Skarpologia	86
Zaludnienie miast	98
Konsumcya mięsa	99
Produkcya zboża	110
Przewóz inwentarza	111
Myśliwstwo ces. Wilhelma	122
Nie ćwiczymy zwierząt	123
Ofiary lotnictwa	134
Daktyloskopia	146
Wydawnictwa książkowe	158
Wysokość wzlotu lotników	165
Polacy w Westfalii	175
Łódź w cyfrach	178
Przywóz i wywóz w Łodzi	184, 185
Inst. finansowe „ „	186
Stan moralny „ „	196
Przemysł „ „	197, 198
Przemysł w Zgierzu	198
„ „ Pabianicach	201
„ „ okolicach Łodzi	205
„ „ Tomaszowie	206
„ „ Zduńskiej Woli	207
„ „ Aleksandrowie	207

Systemat metr. miar i wag 7 plansz	220, 222
Mapa osiadłości żydów w Europie	232, 233
Przemysł chrześc. i żydowski 2 plansze	248, 249, 264 265
Rok kółek rolniczych	251
Analfabetyzm w Europie 2 plansze	254, 255
Szczyty górskie	256
Artyści polscy w Paryżu	258
Mapa gub. Lubelskiej	259
Podróże na „gape”	262
Statystyka prasowa 2 plansze	268, 269
Narodowość papieża	271
Przodkowie	273
Nasze miasta 2 plansze	276, 277
Żydzi w miastach polskich 2 plansze	286, 287
Telefony 2 pl.	288, 289
Islam	295
Flotyła napowietrzna	296, 297
Polskość Warszawy	305
Koleje w Królestwie Pol.	314
Eksploatacja tramwajów	316
Telefony w Król. Pol.	326
Esperanto 2 pl.	328 i 332
Memoriał Komisji Kolonizacyjnej 2 pl.	336 i 337
Usunięci uczniowie	339
Mapa grodów i jaskiń w Król. Pol.	344, 345
Zawzięty wróg człowieka	365
Półwysep Bałkański	367
Zadanie konkursowe	379
„Rozwiązanie” łamigłówek	380
Rebusy i zagadki ilustrowane	381
	na rozmaitych stronach.

Redakcje pism polskich w Łodzi

Entomolog Polski red. Edward Korb, ul. Piotrkowska 292.
Gazeta Łódzka red. Jan Grodek ul. Widzewska 106a.
Nowy Kurjer Łódzki red. J. Garlikowski ul. Zachodnia 37.
Rozwój red. St. Łapiński ul. Przejazd 8.

M.R.
im.
L. W.
w Łodzi

Wzrastające powodzenie wydawanego od roku 1911 „Rocznika Gebethnera i Wolffa” nasunęło nam myśl wyspecjalizowania tegoż wydawnictwa i dla dzielnic przemysłowych Łodzi. Puszczając w świat pierwszy „Rocznik Łódzki”, wychodzimy z założenia, iż wielkie i niezmiernie ożywione środowisko wytwórczości krajowej zbyt wiele posiada spraw i zagadnień indywidualnych, ażeby istniała możliwość dość obszernego ujęcia tych kwestyi w „Roczniku” ogólnym. Tak więc wybitną część „Rocznika Łódzkiego” poświęcamy najistotniejszym sprawom Łodzi oraz okolicznych miast fabrycznych, a dział ten z każdym rokiem rozszerzać i doskonalić będziemy.

W formie zamieszczonych wiadomości przestrzegać będziemy raz na zawsze przyjętej zasady obrazowania faktów zarówno piórem jak i ołówkiem. Da to możliwość czytelnikowi obejmowania danej kwestyi jednym rzutem oka.

Wogóle starać się będziemy o nadanie wydawnictwu cech aktualnej i głębszej pożyteczności.

Wydawnictwo Rocznika
Gebethnera i Wolffa.

S. B. LINDE.

Stulecie „Słownika języka polskiego” Lindego.

Rzadką uroczystość w r. 1914 święci leksykografia polska. W roku tym mija sto lat od chwili, kiedy chlubnej dla narodu pamięci Samuel Bogumił Linde ukończył pracę nad pomnikowym „Słownikiem języka polskiego”.

Wyjście z pod tłoczni VI tomu tego imponującego dzieła dało asumpt Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Warszawie do wydania uczty na cześć autora. Uczta odbyła się dnia 7 marca 1815 roku, a uczestnik jej hr. Fryderyk Skarbek takie nam w pamiętnikach swoich podaje o niej szczegóły:

„Odbył się obiad, dany przez członków Towarzystwa przyjaciół nauk dla Lindego. Był to obiad z potraw narodowych złożony i napojów, ale był i węgier. Na stole zamiast tortów i cukrów ustawiono wszystkie tomy *Słownika*, uwieńczone laurem z gałązek drzewa laurowego z Wilanowa, niegdyś przez króla Jana Sobieskiego zasadzonego. Przy wzniesionem zdrowiu przez J. U. Niemcewicza, prezesa Towarzystwa, Stasie zrobił wniosek składki na pomnik dla Kopernika i zebrano 9.600 złp.“

Fakt powyższy świadczy o gorącym podniesieniu serce, z jakim cały ówczesny świat naukowy i literacki Warszawy witął dzieło i czcił jego autora.

Linde liczył wtedy zaledwie 43 lata. Nie dziwny się więc, że praca, której dokonał, wydała się niejednemu zbyt wielką, przerażającą siły i nie mieszczącą się w granicach życia jednego człowieka. Stało się to nawet źródłem legendy, że nie Linde był autorem *Słownika*, ale, że w jednym z klasztorów benedyktyńskich odnalazł rękopis tej pracy, istotnie „benedyktyńskiej“ i stał się tylko szczęśliwym jej wydawcą. Oczywiście, legenda ta jest bezpodstawną. *Słownik* był jedynie dowodem, czego może dokonać zamiłowanie nauki, wytrwała wola i nieznająca spoczynku pracowitość, zmierzająca jasno do określonego celu.

Tę właśnie zaletę Linde posiadał w wysokim stopniu.

Z rodu Szwed, urodził się Samuel Bogumił w r. 1771 w Toruniu, gdzie ojciec jego, ślusarz z zawodu, osiadł na stałe, przywędrowawszy z Dalekarlii. Jan Jacobson Linde znalazł w Toruniu dobrobyt i mir ludzki. Został nawet rajcą miejskim. W zamożnym domu mieszkańskim, wśród szacunku, jaki otaczał osobę jego ojca, wzrastał młody Linde. W rodzinnym mieście uczęszczał do szkół, gdzie pilnie przykładał się do nauk, a ukończywszy gimnazjum, w r. 1789 zapisał się na wydział teologiczny uniwersytetu w Lipsku, zamierzając zostać pastorem. Jednocześnie z zapałem oddał się studyum filozoficznym, do których parło go wrodzone zamiłowanie. Znakomitość ówczesna, prof. Ernesti, szybko zwrócił uwagę na utalentowanego ucznia, a że po śmierci ojca (1790) stosunki materialne młodzieńca znacznie się pogorszyły, więc polecił go osobiście elektorowi saskiemu, który mianował Lindego, podówczas słuchacza 3-ego roku teologii, lektorem języka polskiego i tłumaczem przysięgłym sądu handlowego.

W Lipsku była wówczas dość liczna grupa świątłych i wybitnych Polaków. Z konieczności lektor języka polskiego musiał się z nimi zbliżyć, a że spotkał wśród nich mężów tej miary, co Ignacy i Stanisław Potoccy, Hugo Kołłątaj, I. U. Niemcewicz, Franciszek Dmochowski, Weyssenhoff i w. in, więc obcowanie z nimi wywarło wpływ rozstrzygający na dalsze jego studia.

Biografowie Lindego twierdzą, że już wówczas powziął był myśl opracowania *Słownika języka polskiego*. Bardzo to prawdopodobne, widzimy go bowiem w tym czasie zajętego literaturą polską i przekładającego z języka polskiego na niemiecki „Powrót

posła“ Niemcewicza i znakomitą rozprawę „O ustanowieniu i upadku ustawy rządowej polskiej 1791 r.“

Uzyskawszy w r. 1792 stopień doktorski za rozprawę na temat „De Solatii adversus mortis horrores in Platone et novo Testamento obviis“, dwa lata pracował jeszcze w Lipsku, ale już wyłączenie nad językiem polskim, poczem w r. 1794, idąc za radą Ignacego Potockiego, udał się do Warszawy, aby tam z korzyścią dla swoich zamiarów rozejrzeć się w skarbach bibliotek Żalskich i Pijarów. Pracę tę ułatwiał mu dobrze znany z Lipska Dmochowski, oraz nowy przyjaciel warszawski—znakomity Kopczyński.

Po rocznym pobycie w Warszawie przyjął Linde dobrze honorowane miejsce bibliotekarza u Józefa hr. Ossolińskiego w Wiedniu. Przez lat dziesięć pracował z nim razem nad uporządkowaniem, urządzeniem i wzbogacaniem biblioteki, która miała stać się później cenną dla narodu fundacją Ossolińskich. W tym czasie i to wiemy już napewno—mając pod ręką obfity materiał biblioteczny, pracował Linde gorliwie, z zapałem nad swoim *Słownikiem*. Zachęcał go do tego między innymi ks. Adam Czartoryski, generał ziem podolskich. Jednocześnie świeżo zawiązane w Warszawie Towarzystwo przyjaciół nauk, poinformowane o zamiarach uczonego, powołało go w poczet swoich członków.

Nie pomylił się, mniemając, że to właśnie skłoniło Lindego w r. 1801 do ogłoszenia planu *Słownika*. Od tej chwili rzecz przestała być tajemnicą i to do tego stopnia, że minister pruski, Voss, dowiedziawszy się tą drogą o istnieniu Lindego, zaważwał go do Warszawy, polecając mu urządzenie i dyrekcję mającego się założyć liceum.

Od tej chwili zamiary Lindego co do *Słownika* zaczynają się realizować szybko, przynajmniej znacznie szybciej, niż się to dzieje z niejednymi wydawnictwami w naszych czasach.

Wsparty przez ks. Adama Czartoryskiego, orłynata Zamoyckiego, hr. Ossolińskiego i innych świątłych obywateli, Linde skupia w swych rękach fundusz, pokrywający trzecią część nakładu, sprowadza członki i składaczy (zecerów) z Lipska, papier z Berlina i we własnym swoim mieszkaniu, w pałacu saskim drukarnię zakładu. Praca wre, maszyny odbijają arkusz za arkuszem i w r. 1807 ukazują się pierwszy tom *Słownika*, aby zadziwić całą Polskę naukową swoimi rozmiarami i świetnością opracowania, bogactwem wyrazów zebranych, trafnością i głębokością podanych objaśnień i wypisków. Jest to jakby inauguracja naukowa księstwa Warszawskiego. W r. 1808 ukazują się tom II, który budzi jeszcze większy szacunek dla całego dzieła. Fryderyk August, książę warszawski a król saski, obdarza Lindego wielkim medalem złożym z napisem *Virtuti et ingenio*. Zawieruchy wojenne z jednej strony, z drugiej obowiązki autora-wydawcy, jako przewodniczącego Towarzystwu ksiąg elementarnych i członka generalnej dyrekcji edukacyjnej, pracy nie powstrzymują. W pamiętnym roku 1812, przy warkocie bębnow i huku dział, wychodzi z druku już tom V *Słownika*. Dopiero oplakany wynik wielkiej wojny, po-

grom, jakiego doznała armia i przerwanie stosunków handlowych z Berlinem, paraliżują działalność Lindego. Fundusze się wyczerpały, papieru, na którym drukowano *Słownik*, nie można było sprowadzić, praca stanęła i nad ostatnim, VI tomem wydawnictwa zawisnął znak zapytania.

Zjawił się jednak człowiek opatrnościowy, Jan Śniadecki, który stosunkami swemi wyjednał u Wincentego Tyszkiewicza ze Swisłoczy hojny zasilek dla *Słownika* i umożliwił przez to jego dokończenie. Ażeby uniknąć dalszego opóźnienia, zakupiono (niestety droższy i gorszy) papier w Jeziornie i druk przerwany wznowiono.

W ten sposób w r. 1814 ukazał się tom VI, liczący 146 arkuszy druku.

Nietylko dla leksykografii polskiej, ale dla literatury i piśmiennictwa, pojętych jaknajszerszej, było to wydarzenie doniosłości niezmiernej. Do zasobnego skarbcza mowy ojczyściej oddał uzyskał przystęp każdy. Za pomocą tego klucza można było otwierać najtajniejsze skrytki, stawać się panem niedostępnych dawniej tajemnic językowych. To, co było już stare, zapomniane, co wyszło z obiegu, odzyskało na kartach *Słownika* prawo do życia, zostało wskrzeszone i na nowo zaczęło krążyć. To zaś, co nowe, niedość jeszcze utrwalone, zablakane skądinąd, a nie tkwiące jeszcze korzeniami w polszczyźnie, uzyskiwało te korzenie przez umiejętne zarejestrowanie, nabierało trwałych i niezaprzeczalnych oddziałów obywatelstwa.

Na chlubę współczesnych należy stwierdzić, iż ocenili właściwe znaczenie pracy Lindego. Nie szczędzono mu oznak wdzięczności i uznania. Wybito na jego cześć wielki medal złoty z napisem: *Za słownik języka polskiego—Ziomkowie*. Medal ten osobiście doręczył Lindemu książę Zajączek, namiestnik świeżo utworzonego po kongresie Wiedeńskim Królestwa Kongresowego.

W formującej się, według nowego statutu, *Komisji rządowej* wyznań religijnych i oświecenia publicznego, Lindemu powierzono wydział spraw wyznania ewangelicko-augsburskiego.

Szersza popularność, jaką zdobył w mieście, powołała go na deputowanego do sejmu, zaś po założeniu uniwersytetu warszawskiego Linde mianowany został dyrektorem biblioteki uniwersyteckiej, posiadającej oddział charakter publiczny. W r. 1819 delegowano go na rewizję bibliotek, pozostałych po zniesionych klasztorach. Rewizya ta dała wynik nadspodziewany. Linde przywiózł z sobą około 50.000 tomów dzieł rzadkich i cennych.

„Słownik“ zjednał Lindemu rozgłos nietylko w kraju. Uczynił on imię jego popularnem w całym ówczesnym świecie naukowym Zachodu. Dyplomy przysłały mu uniwersytety: Królewsko-czeski w Pradze, götyngski, wileński, berliński, królewiecki i Instytut francuski w Paryżu.

Wreszcie w r. 1842, w pięćdziesięciolecie doktoratu, wybito na jego cześć jeszcze jeden medal z popiersiem z jednej strony, a napisem z drugiej: „Viro clarissimo de re literaria Slavorum Optime

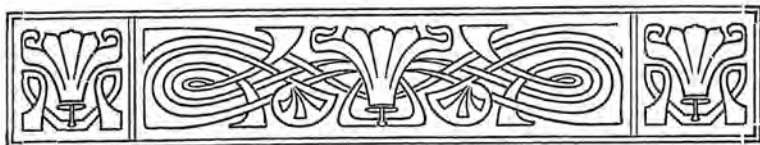
merito, Siocio suo honoratissimo, Philosophiae doctoris Sollemnia Semisaeclaria Celebranti Collegium praefectorum Educationis Publicae In Provin. Scholar. Varsovien. Gratulatur D. X. Februarii 1842“.

Dożył Linde wieku sędziwego. Zmarł w r. 1847 w Warszawie, z którą związała go praca znacznej części życia i tu na cmentarzu ewangelicko-augsburskim pochowany został.

Obok „Słownika“, który stanowi jego pomnik „trwalszy nad spize“, bo do dzisiejszego dnia znaczenia swego nie utracił i nie utraci go nigdy, jako pierwsza w tym kierunku metodycznie wykonana praca, pozostawił Linde w puściźnie swojej dzieła następujące: „Prawidła etymologii, przystosowane do języka polskiego“ (Warszawa 1806); „O statucie litewskim, ruskim językiem i drukiem wydany“ (Warszawa 1816); „Mikołaja Grecza: *Rys historii literatury rosyjskiej* (Warszawa 1823). Nadto przygotował ogromne materiały do *Bibliografii polskiej* i ułożył *Słownik porównawczy dyalektów słowiańskich*.

Spokojne, ciche, oddane nauce życie jego z wdzięcznością wspominane będzie zawsze przez Polskę, która, choć obcego krwią i pochodzeniem, wliczyła go w poczet zasłużonych swoich synów, zapominając o zarzutach, jakie czynili mu współcześni.

Z. Dębicki.

KALENDARZ W POLSCE.

Rachuba czasu według poprawnego, t. zw. juliańskiego, kalendarza przyjęta została dla użytku chrześcijan na soborze nicejskim w r. 325; w wieku VII nastąpiło ujednolicienie kalendarza w całym Kościele chrześcijańskim. Długość roku zwrotnikowego przyjęta przez kalendarz juliański była większa od rzeczywistej o 11 minut i 14 sekund, z których po upływie 128 lat utworzyła się doba nadliczbowa i tę należało usunąć. Od soboru nicejskiego do czasu reformy gregoriańskiej (w r. 1582) upłynęło 1257 lat, w ciągu których utworzyło się blisko 10 dni nadliczbowych. Błąd ten spowodował, że wiosenne porównanie dnia z nocą, zamiast 21-go marca, przypadało 11-go marca. Aby błąd ten naprawić papież Grzegorz XIII-ty polecił Aloizemu Lilio z Werony przygotowanie planu reformy według zasad podanych przez polskiego astronoma, Marcina z Olkusza, który jeszcze za papieża Leona X opracował projekt reformy kalendarzowej w memoryale, zatytułowanym „Nova calendarii Romani reformatio”. Tak więc rodakowi naszemu przypadło w udziale zaszczytne pierwszeństwo w podjęciu światłej reformy, przez cały świat cywilizowany uznanej.

W Polsce reforma kalendarza nastąpiła w tymże nawet miesiącu, co w Rzymie t. j. w październiku 1582. Sprawa ta zastała właśnie sejm obradujący w Warszawie, co zapewne przyspieszyło wprowadzenie reformy. Pierwsze bowiem akta urzędowe Stefana Batorego, wydane podczas tego sejmu, już mają datę poprawioną. Najwcześniejszy dokument urzędowy po wprowadzeniu reformy kalendarzowej, wynaleziony przez prof. Adolfa Pawińskiego, datowany jest dn. 1 listopada 1582 r. „według poprawnego kalendarza” (*iuxta correctionem calendarii*). Ponieważ istnieją akta urzędowe z d. 20 października 1582 r. bez powyższego dodatku, a poprawa polegała na dodaniu dni dziesięciu, zaś następne podług poprawionego kalendarza noszą datę 1-go listopada, zatem kalendarz gregoriański w Polsce obowiązywać zaczął nie wcześniej, jak 21 października i nie później jak 22 października

starego, czyli 1-go listopada nowego stylu. Widzimy przeto, że Polska w przeprowadzeniu reformy kalendarza nie dała się ubieść żadnemu prawie narodowi w Europie. Reforma ta nie wywołała w kraju żadnego wrzenia umysłów, ani oporu. Duchowieństwo ówczesne, acz nader baczne na wszelkie „nowinki” zachodnie, w których niejednokrotnie upatrywało herezję, bez przymusu, własnowolnie zastosowało wszystkie obrzędy kościelne do nowego sposobu obliczania świąt i niedziel. Wyznawcy kościoła greckiego w Polsce ówczesnej nie uznali reformy kalendarzowej, do której ich zresztą bynajmniej nie zmuszano. Jedną tylko Rygę z okazji zaprowadzenia nowego kalendarza pobudziła protestancka i również wtedy jeszcze reformy tej nie uznająca Szwecya do buntu przeciw Batoremu w r. 1585.

Kalendarz juliański przywrócony został na ziemiach polskich z chwilą przejścia tychże pod panowanie rosyjskie. W krajach odpadłych do Rosji po pierwszym rozbiorze wynikły znaczne niedogodności, z powodu różnic kalendarzowych, uwydatniło się to zwłaszcza w sądownictwie przy określaniu terminów sądowych. Wreszcie ukaz senatu z 16 czerwca st. st. 1782 r. ostatecznie postanowił, aby w „namiestnictwach mohylowskim i połockiem”, czyli świeżo zagarniętych prowincjach, „bezwzględnie przestrzegano terminów według starego kalendarza, używanego w Rosji”. W tym samym czasie metropolita Stanisław Bohusz-Sieścieńcewicz, wydał rozkaz, aby święta katolickie w dyecezyi białoruskiej obchodzono według starego stylu.

W drugopodziałowej diecezji rosyjskiej kalendarz juliański wprowadził najpierw w dyecezyi latyczowskiej biskup uzurpator Michał Roman Sierakowski w r. 1796, zanim zmuszony był uczynić to samo w dyecezyi pińskiej biskup Kasper Cieciszowski (w maju t. r.) W kalendarzu berdyczowskim na rok 1797-my znajdujemy przeto na początku następującą „Przeestroję”. „W całym państwie rosyjskiem razem z Kościołem greckim, za otrzymaniem od Papieża pozwoleniem, kościoły katolickie swoje święta obchodzą i daty liczą wedle starego rzymskiego kalendarza”. Jakoż na czele w rubryce 1-ej podane są święta „stare rzymskie”, 2-ej greckorozyjskie, w 3-ej plan odmian i powiekrza, w 4-ej dopiero święta „nowe rzymskie”, a przy dacie 1-go stycznia wedle starego stylu położona jest data 12-go t. m. nowego stylu. Wszakże pomimo „Przestrogi” kalendarza berdyczowskiego stary styl nie obowiązywał jeszcze na całym obszarze ziem b. rzeczypospolitej przyłączonych do Rosji. Kalendarzyk grodzieński na rok 1798-my przez „Tomasza Dubitkowskiego z należytą pilnością ułożony, zawierający święta rzymskie i ruskie” nie mieści na czele owej „Przeestrogi” z Kalendarza berdyczowskiego. W rubryce 1-ej podane są święta według nowego stylu, w 2-ej święta ruskie i stosownie do tego obok dnia 1-go stycznia wedle now. stylu, oznaczony jest d. 21 grudnia 1797 r. według starego kalendarza. Toż samo znajduje my w kalendarzyku politycznym wileńskim na rok 1799-ty.

W rzeczy samej kalendarz juliański, używany dotychczas jedynie przez władze administracyjne w trzciopodziałowej dzielnicy rosyjskiej, został ostatecznie zaprowadzony dopiero od d. 1 stycznia 1800 r. na mocy ukazu cesarza Pawła I-go z d. 26- lipca st. st. 1799 r. „Celem przecięcia trudności i zamieszania, zachodzących w gubernii litewskiej wskutek różnorodnego używania rachuby czasu,—głosił ukaz—uznaliśmy za dobre zaprowadzić w niej rachubę czasu nazwanego starym stylem na wzór tego, jak to już wprowadzono w guberniach: białoruskiej, kijowskiej, podolskiej, mińskiej i wołyńskiej. W tym celu zaleciliśmy arcybiskupowi metropolicie Kościoła rzymsko-katolickiego w Rosyi wydać odpowiednie rozporządzenie dla wprowadzenia jej w sprawach duchownych; co zaś do cywilnych, rozkazujemy senatowi, ażeby z nastąpieniem przyszłego 1800 r. w gubernii litewskiej wprowadzony był, w pozostałych zaś potwierdzony w wykonaniu ogólny kalendarz rosyjski, za poprzedniem wydaniem wszelkich niezbędnych rozporządzeń, ażeby interesy handlowe i cywilne od tego wprowadzenia nie podległy rozprzężeniu i zamieszaniu“.

Sprawa zmiany kalendarza, pierwszorzędnej doniosłości w sferze interesów handlowych i administracyjnych, przedewszystkiem zaś w życiu kościelno-religijnem, niewątpliwie musiała zainteresować szerokie warstwy społeczeństwa ówczesnego. Nie spotykamy wszakże ani w literaturze pamiętnikarskiej, ani w nielicznej wprowadzie, lecz istniejącej już od paru dziesiątków lat prasie polskiej na Litwie, żadnej prawie wzmianki, żadnej ubocznej choćby wskazówki, która byłaby świadectwem głębszego zainteresowania tem ważnem zarządzeniem. W rękopiśmiennym „Dzienniku“ biskupa wileńskiego, Jana Nepomucena Kossakowskiego pod datą 30 listopada 1799 znajdujemy następującą dość lakoniczną wiadomość o zmianie rachuby czasu: „Ostatni dzień tego miesiąca (t. j. listopada) ostatnim jest dniem dla nas nowego kalendarza. Dla porównania nowego roku następującego i świąt naszych z ruskimi zdało się te dni jednaście, którymi rok ruski od naszego później zaczyna się, przyłączyć do teraźniejszego miesiąca; jutro tedy, daj Boże дочекаć, cofniemy się wstecz miesiąca i znowu powtórnie dwudziesty listopada liczyć będziemy“. Notatka biskupa Kossakowskiego jest dowodem, że zdecydowana ostatecznie przez ukaz z 26 lipca 1799 r. zmiana kalendarza na Litwie nastąpiła jeszcze przed określonym w ukazie terminem, mianowicie w listopadzie r. 1799-go. Potwierdzeniem tego jest do pewnego stopnia „Kurier Litewski“ z r. 1799—do № 118 z dn. 5 (16) listopada drukowano w nagłówku dwie daty starego i nowego stylu, od № 119 z dn. 9. (20) listopada już tylko jedną, według kalendarza juliańskiego; pozatem nie znajdujemy w „Kurjerze“ żadnej wzmianki o dokonywanej właśnie zmianie rachuby czasu. W dyecezyi żmudzkiej kalendarz starego stylu wprowadzony został jeszcze wcześniej, od dn. 5 sierpnia 1799.

W t. zw. Obwodzie Białostockim, wcielonym do cesarstwa rosyjskiego na mocy traktatu tylżyckiego z r. 1807, wprowadzo-

no kalendarz juliański od r. 1808-go, na mocy rozporządzenia Aleksandra I z dn. 9 (21) stycznia 1808 r. do ówczesnego archidyakona białostockiego, ks. Ignacego Rokowskiego.

Kalendarz nowego stylu na krótko tylko przywrócony został na Litwie w r. 1812; ówczesne komisye tymczasowe wznawiały kalendarz gregoryański — wileńska od dn. 15 lipca now. st., mińska od 9 (21) t. m.; rząd rosyjski po przegranej Napoleona wszystkie te postanowienia unieważnił (w Wilnie od 23 grudnia 1812 r.).

W Królestwie kongresowem obowiązywał kalendarz gregoryański, jedynie władze rosyjskie postanowienia swoje datowały podwójnie. Po r. 1831 w stosunkach urzędowych stopniowo wprowadzano używanie wyłącznie starego stylu, z pewnemi tylko zastrzeżeniami co do spraw kościelnych i obchodzenia świąt rzymsko-katolickich według rachuby gregoryańskiej.

Wszelkie próby ujednostajnienia kalendarza i przeprowadzenia w tym względzie reformy w państwie rosyjskiem spotykają się dotychczas z nieprzychylną opinią sfer decydujących.

H. Mościcki.

KALENDARZ.

Rok 1914 zwyczajny ma 365 dni.

Zwroty kalendarzowe.

podług kalendarza	XV	Liczba złota	XV	podług kalendarza
gregoriańskiego	III	Epakta	XV	juliańskiego
(n. st.)	XIX	Okres słońca	XIX	(st. st.)
	XII	Poczet rzymski	XII	
	D	Litera niedzielna	E	

Pory roku.

Początek wiosny	dnia 21	marca o godzinie 12	pp.
" lata	" 22	czerwca	" 8 r.
" jesieni	" 23	września	" 11 w.
" zimy	" 22	grudnia	" 6 w.

Zaćmienia w roku 1914.

Zaćmienie słońca obrączkowe d. 24 lutego widzialne na południu Ameryki południowej, w południowej części oceanu Spokojnego i Nowej Zelandyi, i w okolicach bieguna południowego.

Zaćmienie księżyca częściowe d. 12 marca widzialne w Europie, Arabji, Azji Mniejszej i Afryce, na oceanie Atlantycznym, w Ameryce i we wschodniej części oceanu Spokojnego.

W Warszawie początek zaćmienia częściowego rozpocznie się o godz. 4 min. 6 rano, koniec o godz. 7 min. 8 rano.

Całkowite zaćmienie słońca d. 21 sierpnia widzialne w Europie w północno-wschodniej części Ameryki północnej, na północy oceanu Atlantycznego, na północy Afryki, we wschodniej części Azji, w północno-wschodniej części oceanu Indyjskiego i w okolicach bieguna północnego.

W Warszawie początek zaćmienia o godz. 12 m. 44 po poł., koniec o godz. 3 min. 6 po poł.

Częściowe zaćmienie księżyca dnia 4 września widzialne na oceanie Spokojnym, na zachodzie Ameryki północnej, w Australji, Azji, na oceanie Indyjskim i na wschodzie Afryki. U nas nie będzie widzialne.

Przejsie Merkurego przed tarczą słońca d. 7 listopada będzie widzialne w zachodniej części Azji, w Europie, Afryce, na oceanie Atlantycznym, w Ameryce południowej, we wschodniej części Ameryki północnej, na południu oceanu Spokojnego i około bieguna południowego.

W Warszawie pierwsze zewnętrzne zetknięcie tarczy Merkurego z tarczą słońca nastąpi 7 listopada o godzinie 11 m. 22 rano, wewnętrzne zetknięcia: o godz. 11 m. 24,4 rano i o godzinie 3 m. 30,7 po południu. Drugie zetknięcie zewnętrzne o godz. 3 m. 33 po południu.

Święta ruchome.

Przed Wielkanocą:	Według kal. n. st.	Według kal. st. st.
Niedziela Starozapustna	8 lutego	2 lutego
" Mięsozupustna	15 "	9 "
" Zapustna	22 "	16 "
Popielec	25 "	19 "
Niedziela Wstępna	1 marca	23 "
" Sucha	8 "	2 marca
" Głucha	15 "	9 "
" Środopustna	22 "	16 "
" Biała	29 "	23 "
" Kwietnia	5 kwietnia	20 "
Wielkanoc	12 "	6 kwietnia

Święta ruchome.

Po Wielkanocy:	Według kal. n. st.	Według kal. st. st.
Niedziela Przewodnia	19 kwietnia	13 kwietnia
" Grobu Chrystusa	26 "	20 "
" 3-cia po Wielkiejnocy	3 maja	27 "
" 4-ta " "	10 "	4 maja
" Krzyżowa	17 "	11 "
Wniebowstąpienie Pańskie	21 "	15 "
Niedziela 6-ta po Wielkiejnocy	24 "	18 "
Zielone Świątki	31 "	25 "
Niedziela św. Trójcy	7 czerwca	1 czerwca
Boże Ciało	11 "	5 "
Niedziela 1-sza Adwentu	29 listopada	30 listopada

Suche dni: Pierwsze — 4, 6 i 7 marca; drugie — 3, 5 i 6 czerwca; trzecie — 16, 18 i 19 września; czwarte — 16, 18 i 19 grudnia.

Dni krzyżowe 18, 19, 20 maja.

Karnawał (rachując od Nowego Roku do Popielca) według nowego stylu będzie 7 tygodni i 6 dni.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 C.	N. Rok 1914. Obrzez. Pańskie.	19	Diek. 1913. Mcz. Woniłatja.
2 P.	†Makarego Op., Martynian B.	20	Św. Mcz. Ignatja Bogon.
3 S.	Daniela M., Genowefy P.	21	Mcz. Juljańji.
4 N.	N. po N. R. Tytusa B., Rygob.	22	W. Mcz. Anastasji.
5 P.	Wigilia. Telesfora, Sym. Zak.	23	Prp. Pawła arch. Nieok.
6 W.	Objaw. Pańskie. Trzech Króli.	24	Mcz. Jewgienji, Prp. Nikołaja
7 Ś.	Lucyana i Juliana M. m.	25	⊕ Różd. Gospoda Iisusa Chrysta
8 C.	Seweryna Op., Juliana M. m.	26	⊕ Sobor Preśw. Bogorodicy.

„TRIOLAN“

Polecane przez najpierwsze po-
wagi lekarskie, jedyne udeli-
katniające cerę mydło i krem
Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.

Tow. Akc. FR PUL
W WARSZAWIE.

Tow.Akc. FR. PULS

W WARSZAWIE.

Wykaz dni nieprotestowych.

1. Czwartek Nowy Rok 1913.
4. Niedziela
6. Wtorek Objaw. Pańs.
(Trzech Kr.)
7. Środa św. st. st.
8. Czwartek św. st. st.
9. Piątek św. st. st.
11. Niedziela
14. Środa św. st. st.
18. Niedziela
19. Poniedziałek św. st. st.
25. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 3, 17, 24, 31 Sabaty;
d. 28 Rozchodesz czyli 1-szy
dzień miesiąca Szwat.

STYCZEŃ.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
9 P. †Marcyanny P. M., Jukunda	27 Św. Ap. <i>pierw. arch. Stef.</i>
10 S. Agatona P., Wilhelma WB.	28 Św. Ap. Nikanora, mcz. Ind
11 N. 1 po 3 Kr. Honor. P., Hygina P.	29 Ś. 14000 mładienie. izb. w Wif.
12 P. Arkadyusza i Modesta M. m.	30 Mcz. Anisji i Prp. Feod.
13 W. Weroniki i Glafiry P. p.	31 Prp. Melańji Rimlanyni.
14 Ś. Hilarego B. W. D. K.	1 ☉ Now. god. 1914. Obrież. Gos.
15 C. Pawła I Pustelnika.	2 Św. Silwestra papy Rmsk.
16 P. †Marcelego P. M., Otona M.	3 Pr. Małachii, mucz. Gordja
17 S. Antoniego Op.	4 Sobor 70 -ti Apost., Feoktista
18 N. 2 po 3Kr. <i>Im. Jezus. Kat. Piotr.</i>	5 N. przed pros. Feopen. i Fieony
19 P. Henryka B. W., Marty M.	6 ☉ Bogojawienie Gospodnie.
20 W. Fabiana P. M.	7 ☉ <i>Sob. ś. Joanna predt., Feod.</i>
21 Ś. Agnieszki P. M.	8 Prp. Gieorgia, Ilji, Grigorja.
22 C. Wincentego i Anastaz. M.m.	9 Św. Filippa mitr. Mosk.
23 P. † <i>Zasłub. NMP. ze ś. J., Ildef.</i>	10 Św. Grigor. jep. Nissk., Pawła
24 S. Tymoteusza B. M.	11 Prp. Feodosja W., Michaila
25 N. 3 po 3Kr. <i>Ś. Rodz. Naw. Ś. Pawła</i>	12 N. po proś. Tatjany, ś. Sawwy
26 P. Polikarpa B. M., Pauli wdowy	13 M. Jermila, Piotra prp. Jakowa
27 W. Jana Złotoustego B. W. D. K.	14 Prp. Otiec w Synaje i Raifie.
28 Ś. Objaw. ś. Agnieszki, Flaw.	15 Prp. Pawła Fiwejsk.
29 C. Franciszka Salez. B. W. D. K.	16 Poklon. częst. w Ap. Piotra
30 P. †Martyny P. M., Sawiny P.	17 Prp. <i>Antonja Wielik.</i>
31 Ś. <i>Wigilia. Piotra Nól., Marceli W.</i>	18 Św. <i>Ajanasja W. i Kirilla</i>

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e				Księżyc			
	Wschód		Długość dnia	Przybyło	Wschód		Zachód	
	g.	m.			g.	m.	g.	m.
1	8	14	3 53	7 39	0 5	10 50 r.	9 26 w.	
5	8	13	3 57	7 44	0 10	11 25 „	2 13 pn.	
10	8	10	4 3	7 53	0 19	1 40 pp.	7 14 r.	
15	8	7	4 11	8 4	0 30	8 45 w.	9 47 „	
20	8	2	4 19	8 17	0 43	—	10 53 „	
25	7	56	4 28	8 32	0 58	8 5 r.	3 12 pp.	
31	7	47	4 39	8 52	1 18	9 23 „	10 43 w.	

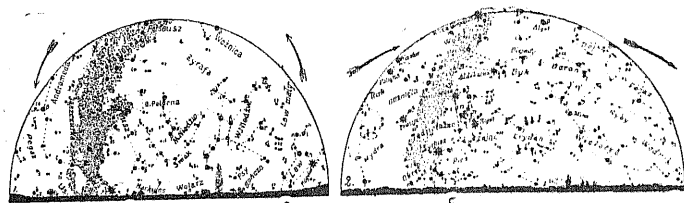
1 Pierwsza kw. d. 2, o g. 9 m. 21 r.

2 Pelnia d. 11, o g. 8 m. 25 r.

3 Ostatnia kw. d. 17, o g. 12 m. 30 r.

4 Now d. 25, o g. 11 m. 2 w.

Styczeń. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele)

Abgar-Soltan. Nea, 1.60. — *Panna Siekierczanka*, 1.00. — *Polubowna uroda*, 0.80. — *Rywale*, 1.40. — *Adamowicz Bogusław*. W starym dworze, 1.35. — *Tajemnica długiego i krótkiego życia*, 1.00. — *Nieśmiertelne głupestwo*, 1.35. — *Augustynowicz*. Pociągnięcia pendzlem, 1.80. — *W pryzmacie*, 1.30. — *Bałucki*. Biały murzyn, 1.20. — *Błyszczące nędze*, 1.20. — *Byle wyżej*, 1.20. — 250,000 (powieść), 1.30. — *Nowele*, 1.20. — *O kawał ziemi*, 1.20. — *Ostatnia stawka*, 0.75. — *Pańskie dziady*, 1.20. — *Sabina*, 1.20. — *Typy i obrazy krakowskie*, 0.60. — *Wiś i Dziunia*, 1.00. — *Za winy niepopelnione*, 1.20. — *Żydówka*, 1.20. — *Bandrowski Jerzy*. Romans Marty, 1.50. — *Osaczona*, 1.20. — *Barłkiewicz*. Psie dusze, 1.20. — *Słabe serca*, 1.80. — *Złe miasto*, 0.75. — *Berent*. Fachowiec, W puszczy, 2.00. — *Ozimina*, 2.40. — *Próchno*, 2.00. — *Belmont*. W wieku nerwowym, 1.20.

— *Nowele i satyry*, 0.80. — *Bęczkowska-Grot*. Co będzie z naszego chłopca? 1.00. — *W mieszczańskim gnieździe* (2 t.), 0.80. — *Anima vagans*, 1.60. — *Marszycielka*, 0.25. — *Bielska*. Jedynaste przykazywanie, 0.40. — *Separatka*, 1.50. — *Bohowityn*. Czarnemi czcionkami, 1.20. — *Kobieta z przeszłością*, 1.60. — *Nasi dekadenci* (2 t.), 2.00. — *Słoneczniki*, 1.50. — *Z gruzów*, 1.20. — *Wyzyskiwani*, 1.50. — *Brandowski*. Moja menażerya, 0.60. — *Brodowski*. Drzewa, 1.00. — *Chwile*, 1.00. — *Dziecię Symchy*, 0.06. — *Stracone liście*, 0.06. — *Brodzki*. Chwile, 1.25. — *Oni*, 1.50. — *Brzega Wojciech*. Posiady 0.50. — *Brzozowski St.* Sami wśród ludzi, 2.80. — *Casanova* (Lutosławska). Doktor Wolski, 0.80. — *Więcej niż miłość*, 1.50. — *Chelmiński Z. ks.* Requiescat in pace, 0.30. — *Choromański*. Zuzanna, 1.50. — *Złota droga*, 1.50. — *Chojnowski*. Zdarzenia, 1.50. — *Cieszkowska* (Saryusz). Krzyk życia, 0.90. — *Cieszkowski*. Śmieć się pajacu, 0.60. — *Chrzanowski W.* Pani Zańcia (2 t.), 4.00. — *Cwirko*. Po szczęście, 0.80. — *Dąbrowski Ig.* Chwila była przedwieczor-

na, 1.20. — *Felka*, 1.00. — *Nowele*, 1.00. — *Samotna*, 1.50. — *Śmierć*, 1.20. — *Danilowski*. Dwa głosy, 1.50. — *Fragment pamiętnika*, 1.20. — *Jaskółka* (2 t.) 2.20. — *Nad urwiskiem*, 0.03. — *Nego*, 1.00. — *W miłości i boju*, 1.20. — *Z minionych dni*, 1.80. — *Deotyma*. Panienka z okienka, 1.20. — *Dygasiński*. As, 0.60. — *Bracia Tatary*, 0.60. — *Co się dzieje w gniazdach*, 0.08. — *Go dy życia*, 2.80. — *Gorzalka* (4 t.) 2.00. — *Margiela i Margielka*, 1.35. — *Muchy*. Sen, 0.15. — *Na odlocie*, 1.00. — *Wilk*, psy i ludzie, 0.10. — *W Kielcach*, 0.25. — *W puszczy*, 0.12. — *Wywczaszy Miynowskie*, 0.75. — *Znajdka*, 0.10. — *Kuba Gąsior*, 0.20. — *Łabędzia woda*, 0.50. — *Zając* 1.00. — *Z zagona i broku*, 1.50. — *Estesja*. Kto zwycięzca? 1.20. — *Mglawica* (2 t.), 1.80. — *Nina*, 1.50. — *Za oceanem*, 1.20. — *Estewa*. Niedociągnięte struny, 1.50. — *Romans uczciwej kobiety*, 0.75. — *Wspomnienia z Riwier*, 1.20.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Na fortepian na 2 ręce.

Ła t w e: *Gurlitt C.* Op. 188 № 1. Sonatine. Do majeur—30. *Mozart W. A.* Menuet de „Don Juan” et Air de Chérubin de l'op. „Les Noces de Figaro”.—30. *Weber C. M.* Choeur des chasseurs du Freischütz et Barcarolle d'Oberon. — 30. *Fröhlich O.* Danse villageoise. Plein de joie. Gavotte. Doux repos. Vieux conte. Cloches du soir. — 40. *Godard Ch.* Marche française. — 30. *Chopin Fr.* Op. 33. № 2. Mazourka. — 20.

Średniej trudności: *Puccini G.* Tosca. Modlitwa.—25.

Krogulski W. Bratki. — 25. *Moniuszko St.* Arya z op. Halka. (Jako od burzy krzew polamany) — 40. *Karłowicz M.* Op. 1. № 1. (Zasmuconey). — 30. *Drdla Fr.* Wspomnienie.—30. *Offenbach J.* Barkarola. z op. „Opowieści Hoffmana”. — 20. *Sarmata W.* Śpiew patryotyczny. — 20. *Nowicki L.* Ach pocahuj. Mazurek. — 30. *Troszel W.* Pieśń ludowa wenecka. — 30.

Tr u d n e: *Michalowski A.* Kolysanka. — 75. *Melcer H.* Nocturne. — 45. *Liszt Fr.* Soirées de Vienne: Valse-caprice d'après Fr. Schubert № 7. — 40. *Heuser E.* Elégie (Style hongrois).—20. *Zarzycki-Wolff B.* Serenada. — 50.

TAŃCE.

Godecki T. Na usta me. Walc z op. „Panienka ze Skåtingu”. — 50. *Karasiński A.* Serce mojej królowej. Walc. — 60. *A. Karasiński*. Noc miłości. Walc. — 60. *Brzeziński H.* op. 200. Picador. Bolero-Valse Espagnole. — 60. *Adamus K. (syn)*. „Louvre” Walc. — 50. *Berezow I.* Czule pieszczoty. Walc. — 50. *Brzeziński H.* Śmiech polka. — 30 i *Wesola polka*. — 30.

ŚPIEWY.

Lissowski L. Na fujarce. Słowa Janiny Tomkiewiczówny (stokrotki). (S).—40. *Maszyński P.* Dwie pieśni: op. 59. № 1. Polaly się lzy, (S).—50. Op. 60. № 2. Zmierzył. (S).—50. *Neumark Ign.* Dwie pieśni. Grzech. Śmierć. (S). — 60. *Rzepko W.* Złote płony. 4 pieśni na (S). — 75.

Notatnik historyczny.

1. r. 1492. Bitwa pod Preszowem na Węgrzech; Jan Olbracht rozbiły przez Zapolycę; 1831. Wódz rosyjski feldmarszałek Dy-

bicz wydaje odezwe do narodu i wojska polskiego; 1877. Królowa angielska Wiktoria w Delhi obwołana cesarzową Indyi.—2. 1255. Papież Grzegorz IX potwierdza nadanie Krzyżakom ziemi Dobrzyńskiej; 1665. Stefan Czarniecki mianowany hetmanem polnym.—3. 1492. Boabdil poddaje Hiszpanom Granadę; 1661. Jan Aleksander Gorczyń wyda w Krakowie pierwszy numer pierwszego dziennika polskiego „Merkuryusz Polski ordynaryjny”; 1853. Napoleon III poślubia Eugenię de Montijo hr. Teba.—4. 1582. Jan Zamoyski hetman w. koronny zwycięża obleżonych Pskowian; 1883 wódza francuskiego z r. 1871 gen. Chanzy.—5. 1685. Gerard Denhoff wojewoda parnawski; 1762 † Imperatorowa Elżbieta córka Piotra Wielkiego.—6. 1573. Otwarcie w Warszawie pierwszego sejmu konwokacyjnego; 1757 Robert Franciszek Damiens dokonuje zamachu na Ludwika XV, raniąc go nieszkodliwie; 1883 po grzeb w Paryżu Leona Gambetty.—7. 1797 † wdowa po królu pruskim Fryderyku II, Elżbieta Krystyna; 1831 Dyktator gen. Józef Chłopicki zwołuje sejm do Warszawy na d. 17 t. m.—8. 1627 † Samuel Pac, chorąży ziem W. ks. Litewskiego; 1638 † Tomasz Zamoyski kanclerz W. kor.—9. 1792 w Jassach zawarty pokój między Rosją i Turcją; 1796 wojsko pruskie zajmuje Warszawę.—10. 1529. Sejm w Piotrkowie ustanawia apelację od wyroków sądów książęcych pruskich do króla polskiego; 1868 † historyk Karol Szajnoch.—11. 1386 pierwsza Unia Litwy z Polską w Wołkowysku; 1889 Silne trzęsienie ziemi na Martynice.—12. 1382. † ks. Za-

wisza z Kurozwęk, biskup krakowski; 1655 Szwedzi zajmują zamek w Kruszwicy; 1797 wprowadzenie nowego rządu republikańskiego w Genewie.—13. 1612. Wojsko polskie, powróciwszy z Rohaczewa do Moskwy, wciąga do konfederacji załogę polską w Kremlu; 1791. Józef Kossakowski mianowany (już ostatni) w. łowczym litewskim.—14. 1858. Orsini w Paryżu popełnia zamach nieudany na cesarza Napoleona III; 1897. Utworzenie rządu tymczasowego w oswobodzonej od Prusaków Warszawie.—15. 1582 pokój zawarty między Iwanem Groźnym a Stefanem Batorem; 1797 Napoleon Bonaparte zwycięża Austriaków pod Rivoli.—16. 1831. General Chłopicki składa dowództwo.—17. 1278. † Eufemia córka Przemysława I księcia śląskiego na Raciborzu; 1595. Zmarł sultan Murad III.—18. 1559 † ks. Mikołaj Dzierżkowski, arcybiskup-prymas, w Łowiczu; 1798 † Michał Kossakowski, ostatni wojewoda braclawski.—19. 1649. Otwarcie poczty w Warszawie; 1877. Otwarcie uniwersytetu katolickiego w Lille.—20. 1320. Koronacja w Krakowie Władysława Łokietka i jego żony Jadwigi; 1612. † cesarz Rudolf II, król czeski i węgierski; 1795. Francuzi zajmują Amsterdam.—21. 1789. Uchwala sejm znosi radę Nieustającą.—1901 † królowa angielska Wiktoria.—22. 1788. Ur. poeta angielski Jerzy lord Byron w Londynie.—23. 1516. † Ferdynand V Katolik, król aragoński i kastylijski, dziad cesarza Karola V; 1889 † Ignacy Domeyko, ks. przyrodnik, w Santjago.—24. 1039. Koronacja papieża Mikołaja II; 1881. Rosyanie pod wodzą gen.

Skobeleva zdobywają Geok Tepe w Azji Środkowej.—26. 185. † Marcin Truchsess, wielki mistrz Krzyżacki, lennik Polski; 1547. Henryk Waleyzus przybywający objąć tron polski, podejmowany w Międzyrzeczu na granicy Wielkopolski i Brandenburgii.—26. 1645. Aleksander Naruszewicz zostaje kasztelanem żmudzkiem. 1735. Stanisław Leszczyński rzeka się korony polskiej.—27. 1506. W Krakowie wydano statut Łaskiego; 1878. Kafrowie Zulu zadają Anglikom klęskę nad rzeką Tumelą.—28. 1597. † Mikołaj Dorohostajski, wojewoda połocki; 1776. † Józefat Zyberk wojewoda inflancki.—29. 1402. Władysław Jagiełło poślubia Annę hrabiankę Cylicyjską; 1871. Kapitulacja Paryża.—30. 1717. † w Blois królowa Marya Kazimiera, wdowa po Janie III Sobieskim; 1831. Adam ks. Czartoryski obrany w Warszawie prezesem rządu.—31. 1796. Francuzi obejmują część wyspy San Domingo; 1813 Wojsko rosyjskie pod wodzą Winzigerode dochodzi do Płocka.

Miesiąc w przysłowiaach.

Bój się w styczniu wiosny, bo marzec zazdrośny.

Gdy w styczniu deszcz leje, zle robi nadzieje.

Jeżeli pszczoła w styczniu z ulą wylatuje, rzadko pomyślny rok nam obiecuje.

Kiedy styczeń najostrzejszy, wtedy roczek najplodniejszy.

Styczeń pogodny wróży rok płodny.

W styczniu, gdy niebo z grzmotem się ogłosi, na wschodzie ludzi śmierć w tym roku kosi.

Kiedy Paweł się nawróci — zima na wspak się obróci.

M.B.
STYCZEŃ.
L.W.

Na w. Pawła jasny dzień—dobry rok; wieher i burza—wojna, chłudy gęste, pomór bydlę; deszcz i śnieg—nieurodzaj i choroby.

Dzieje kalendarza.

SATURN.

Według mitologii greckiej i rzymskiej, przed stworzeniem świata panował *Chaos*. Z jego łona powstały *Tilea* ziemia i *Uranus* niebo. Z tych dwóch bóstw narodziły się *Tytany*, *Cyklopy*, *Japel*, *Rhea* i *Saturn*. Bóg nieba *Uranus* z obawy, iż będą nadto ambitni i groźni, rzucił swych synów w przepaście niezgłębione. Z poduszczczenia swej matki *Tilei* Saturn pomścił się za braci, ciąwszy *Uranusa* kosą, poczem stracił go z tronu i sam zajął jego miejsce. Kosa, którą posługiwał się *Saturn*, jest i dziś widoczną pod postacią łączą a barwa czerwona, opasująca jej brzegi, — jak głosi podanie — jest krwią pierwszego bóstwa nieba. Najstarszy syn *Tilei*, *Tytan*, widzi się pokrzywdzonym przez zwycięstwo *Saturna*, lecz ten obiecuje mu dać zastępstwo w rządach. W tym celu obowiązuje się poznać natychmiast po urodzeniu wszystkie swoje dzieci rodzaju męskiego. Jego zaś małżonka *Rhea* dla ocalenia synów, podaje mu kamienie owinięte w pieluszki, które ów pożarł. Grecy przechowywali w świątyni delfickiej kamień w kształcie klina, który zwał się *belhyle*, a miał być kamieniem, którego *Saturn* polknać nie zdołał. Smarowano go codziennie oliwą. Kamień święty w Kaabie, który mużumianie przynajmniej raz w życiu muszą ucałować, pobożnie przechowywany w Mekce, według niektó-

rych też ma być kamieniem Saturna.

Przypuszczają, iż imię Saturn pochodzi od „saturatus annis“ t. j. „ten, co się żywi latami“.

Dla rolników. Pora najstosowniejsza do układania planu gospodarstwa na cały rok i zasiewów wiosennych. Sprowadzać nasiona potrzebne do siewu, przy gotowywać nawozy sztuczne. Zwozić drzewo na budulec i na opał. Młócić pozostałe zboże, w mroź młócić koniczynę, po rządować narzędzia, rozwozić nawozy pod siewy wiosenne, zwozić łód do lodowni, oczyszczać rowy dla ułatwienia odpływów wiosennych, opatrywać kopce z kartoflami i warzywami, panieć o paszy, aby do wiosny nie zabrakło, sprowadzać i porządkować wszelkie narzędzia rolnicze. W sadach wycinać suche gałęzie. W stawach rybnych wyrąbywać przereble.

Dla ogrodników. Tępić zalążki owadów na drzewach owocowych, chronić pnie od zajej, drzewa owijać dla ochrony od mrozu. Zakładać inspekta na wczesne nowalce, w piwnicach przebieierać owoce; jeżeli zaczynają dostawać plam, lepiej sprzedać, póki można. — Pilnować temperatury w szklarniach chłodnych i gorących.

Dla myśliwych. Jeleniom i sarnom w lasach urządzonych poddawać paszy. — Wogóle ochraniać zwierzyń w tej najsurowszej porze roku. — Zające można strzelać. — Tępić wszelkich szkodników jak wilki, lisy, kuny, tchórze, łasice. — Urządzać schroniska dla kuropatw, co się w porze strzelania sownie opłaci.

Wolno polować na dziki, ołsie (byki), jelenie (byki), sarny (rogace), zające, gluszcze, cietrzewie, kuropatwy, dropie, kwiczoły, kaczk i wszelkie ptactwo przelotne.

Dla gospodyń. Wobec przyjęcie karnawałowych panie nasze zdają w tym miesiącu egzamin z zapasów poczynionych na jesieni. — Robić konfitury i osmażać skórki z pomarańcz, które są obecnie najtańsze. — Jest to również pora na wyrabianie bułonu ze zwierzyń.

W kurnikach. Zabezpieczyć drob od zimna i wilgoci, utrzymując ziemię czysto i sucho. Pobudzić niesienie jaj, dając kurom owies i tatarkę. Przygotować wyłęganie, lecz że kury w tym czasie nie chcą siedzieć, najlepiej użyć sztucznej wyłęgarni, o ile tej niema przynusić do wysiadki wiania indyczki. W tym czasie rozpoczyna się tuczenie drobiu w izbie ciepłej i suchej.

W pasiece. Nie należy niepokoić pszczół podczas zimy. Od czasu do czasu tylko sprawdzić czy dostęp świeżego powietrza do ula jest normalny. Zdjąć lekko śnieg, lód, oraz oczyścić wejścia z martwych pszczół. Baczyc by ule były dobrze zabezpieczone od zimna. Jeżeli pierwsza polowa zimy była łagodna i zachodzi obawa, iż niektórym rojom zbraknąć może pożywienia — należy je żywić, dając plastry miodu z pokrywkami, lub cukier mialki na gęstem płótnie lub cukier z głowy. Nie dawać nigdy pożywienia płynnego. Dobrze jest, zanim pszczoły zaczną wylatywać, dokonać odpowiednich przenosin.

Praktyczne przepisy.

CZYSZCZENIE KOŁNIERZY U UBRAŃ.

Kawalkiem białej flaneli umaczonej w oczyszczonej benzynie, wytrzeć dobrze stronę zewnętrzną kołnierza; następnie szczotką umaczną w ciepłej wodzie z rozgotowanym mydłem z dodatkiem małej ilości amoniaku, kilka razy dobrze przeciągnąć, — wreszcie gdy wyschnie, przemasować.

TLUSTE PLAMY NA MEBLACH.

Czyścić plamy esencją terpentynową oczyszczonej, rektyfikowanej, następnie dać wyschnąć i pocierać mocno całą powierzchnię czystym galgankiem białej wełny.

PRZEPOWIEDNIE ASTROLOGICZNE.

Od 1-go do 21-go miesiąca styczeń znajduje się pod wpływem *Koziorożca*, a od 22 do 31 pod wpływem *Wodnika*. Osoby urodzone pod znakiem *Koziorożca* rodzą się niekiedy z niekształtościami w nogach, — odznaczają się także umysłem bardzo czynnym, przedsiębiorczym, wyższym lecz gwałtownym, — mają życie pełne wzruszeń aż do 42-go roku. Osoby pod tym znakiem urodzone unikać powinny długich podróży. (Co do *wodnika*, patrz miesiąc Luty).

Wiadomości pożyteczne.

DLUGOWIECZNOŚĆ.

Uskarżanie się na ciężkie warunki życia jest zjawiskiem powszechnym, a pomimo to widoki i sposoby zapewnienia sobie

długiego szeregu lat zawsze nas zajmują.

Co więcej, podziwiano zawsze ludzi, którzy doszli lat wyjątkowo późnych.

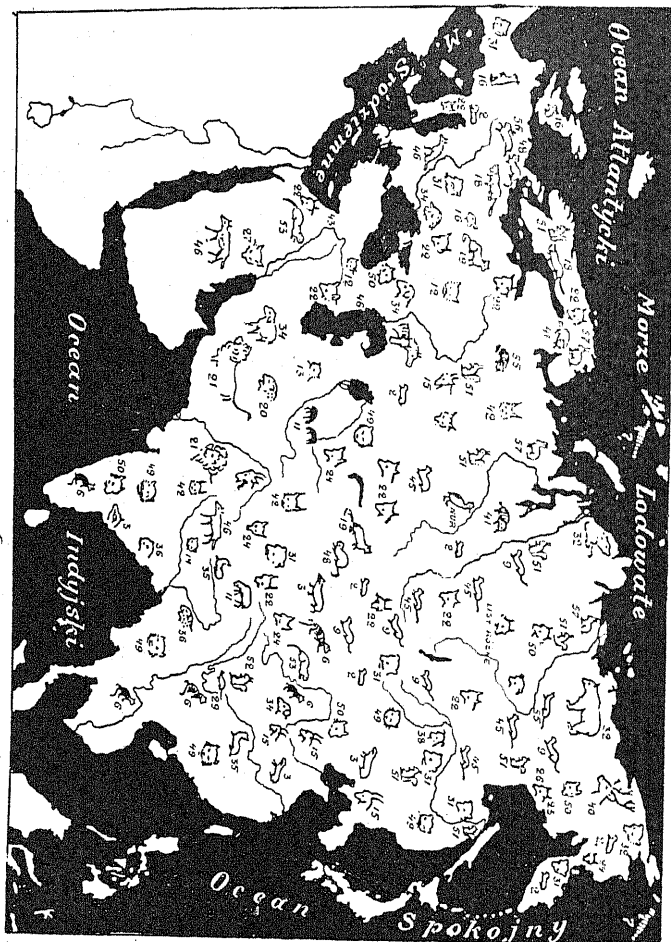
Nie biorąc w rachubę wydarzeń powodujących śmierć przedwczesną, jaką liczbę lat możemy uważać jako normalną długość życia ludzkiego? Naturalnie może być tylko mowa o ludziach prawidłowo zbudowanych i rozwiniętych, którzy rozsądnem i higienicznem życiem chcą zapewnić sobie możliwie długą egzystencję. Starożytni filozofowie, z których mądrości korzystała dotąd nauka w wielu razach, rozstrzygali kwestję długowieczności w sposób nader prosty.

Na podstawie różnych kombinacji z cyfr 3 i 7, które były uważane zawsze za szczególnie uprzywilejowane i ważniejsze od innych, doszli do wniosku, iż życie ludzkie powinno trwać 70, 74, lub 84 lata. — Śmierć wczesniejsza miała pochodzić z niedbalstwa lub z nieostrożności.

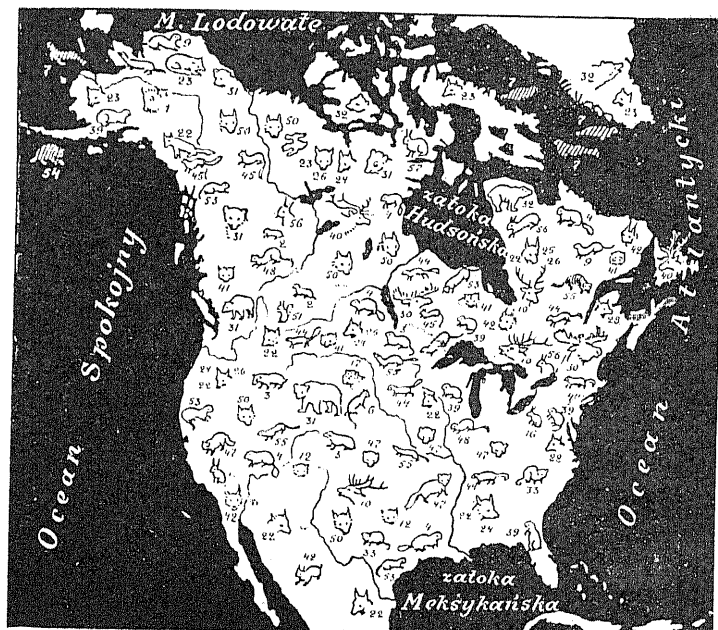
Sławny fizyolog niemiecki, dr. Burdach z Lipska, poświęciwszy wiele czasu skrupulatnym obliczeniom, dowiódł, iż normalna długość życia naszego powinna wynosić 76 lat, trzy tygodnie i trzy dni.

Niestety, nie mógł sprawdzić osobiście ścisłości swych obrań, ponieważ sam zakończył życie w 71 roku — co nie przyczyniło się do zjednania mu zwolenników. — Doktor Moreau z Tours, przyjmując za punkt wyjścia długość życia u zwierząt, która, jak to stwierdziły liczne doświadczenia, jest 8 razy dłuższa od czasu trwania ich rozwoju, chciał tę s

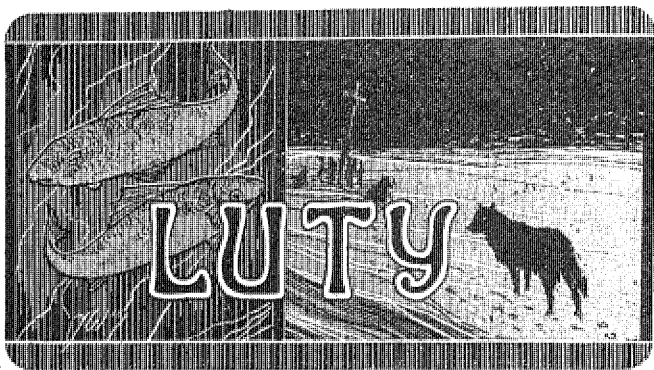
Mapa obu półkul wskazująca miejsca wegetacji
zwierząt produkujących futra.

(Patrz opis obok).

1. Bawół.—2. Bobak.—3. Borsuk.—4. Bóbr.—5. Chomik.—
6. Cybeta.—7. Foka.—8. Góralek.—9. Gronostaj.—10. Jeleń.—
11. Karakuly (owce perskie).—12. Kot dziki.—13. Kot stepowy.—
14. Kot centkowany.—15. Koza.—16. Królik.—17. Kuguar.—
18. Kuna leśna.—19. Kuna kamionka.—20. Lampart.—21. Lew.—
22. Lis.—23. Lis biały.—24. Lis czerwony.—25. Lis niebieski.—
26. Lis krzyżak.—27. Lis pustynny.—28. Lis srebrzysty.—29.
- Łasica.—30. Łoś.—31. Niedźwiedź.—32. Niedźwiedź biały—
33. Opossum.—34. Owca.—35. Pami.—36. Pantera.—37. Panda.
38. Pies.—39. Pizmowiec.—40. Ren.—41. Rosomak.—42. Ryś.—
43. Skalosz.—44. Skunks.—45. Soból.—46. Szakal.—47. Szop.—
48. Tchórz.—49. Tygrys.—50. Wilk.—51. Wiewiórka.—52. Wie-
- wiórka polatucha.—53. Wydra.—54. Wydra morska.—55. Wydra
- blotna. 56. Zając.—57. Zając biały.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 N.	4 po 3 Kr. Ignacego, Brygidy.	19	N. 32. Prp. Makryja Egip.
2 P.	Oczyszczenie N. M. P.	20	<i>Prp. Jewfimja Wiel.</i>
3 W.	Błażeja B. M.	21	Prp. Maksima ispow.
4 Ś.	Ansgarego i Andrzeja B. W.	22	Ap. Timofieja, mcz. Anast.
5 C.	Agaty P. M.	23	Sw. Klimenta, Pawlina mil.
6 P.	† Doroty P. M., Sylwana.	24	Prp. Ksenija, Makiedonja.
7 S.	Romualda Op., Ryszarda.	25	Św. <i>Grigorja Bogost.</i>
8 N.	STAROZAP. Jana z Mat., Emil.	26	N. OMYT. FAR. Prp. Ksien. i M.

„TRIOLAN“

Polecane przez najpierwsze powagi lekarskie, jedyne udelikatniające cerę mydło i krem. Dostać można we wszystkich pe

Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.

Tow. Akc. FR. PULS
W WARSZAWIE.

W WARSZAWIE.

Wykaz dni nieprotestowych.

1. Niedziela
2. Poniedziałek Oczysz. NMP.
8. Niedziela
15. Niedziela
22. Niedziela
26. Czwartek św. st. st.
27. Piątek św. st. st.
28. Sobota św. st. st.

Święta żydowskie.

Dnia 7, 14, 21, 28 Sabaty; d.
27 i 28 Rozchodesz czyli 1-sze
dni miesiąca Ador.

LUTY.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
9 P.	Apolonii P.M., Cyrylla B.Alek.	27	Pier. moszcz. ś. Joanna
10 W.	Scholastyki P., Sylwana B.W.	28	Prp. Jefrema, Pałladja, Feod.
11 S.	Ob. <i>NMP. w Lourdes</i> , Saturn.	29	Pier. moszcz. ś. m. Ignatia B.
12 C.	Eulalii P. M.	30	☩ S. 3 ś. Wasil, Grigor. Ioan.
13 P.	†Jana i Dobrosława, Katarz.	31	Sw. bezsz. i czud. Kira i J.
14 S.	Walentego kap., Zenona M.	1	<i>Few. Mcz. Trifona, Prp. Piet.</i>
15 N.	Miasop. Faustyna i Jowity M.	2	☩ N. OBL. SYN. Srietenje Gospod.
16 P.	Julianny P. M., Juliana M.	3	Sw. Praw. <i>Symeoa Bogopr.</i>
17 W.	Patrycyusza B. W., Donata	4	Prp. Isidora, Kirilla, Georg.
18 S.	Symeona B.M., Maksyma.	5	Sw. Fiedosja, Czernig. Ag.
19 C.	Konrada M., Mansweta B.	6	S. Wukola mcz. Marfy i Marj.
20 P.	†Leona i Eucheriusza Bb. Ww.	7	Prp. Parfenja i Łuki.
21 S.	Maksymiana, Feliksa, And.	8	W. mcz. Feodora, Ś. pr. Zach.
22 N.	ZAPUST. <i>Katedry ś. Piotra w A.</i>	9	N. Miasop. M. Nikifora, Mark.
23 P.	Piotra Damian B. D. K.	10	Sw. Charalampnja, m. Porfirja.
24 W.	<i>Macieja Ap. Sergiusza, Edylb.</i>	11	Sw. Własija jep., Wsiewołoda
25 Ś.	† <i>Popelec</i> . Zygryda, Cezarego	12	S. Melef., ś. Aleks. m. mosk.
26 C.	Aleksandra i Nestora B. b. M	13	Prp. Martiniana, Symeora
27 P.	†Leandra B. W., Aleksandra	14	Prp. Kirilla, Isaakija piecz
28 S.	†Romana Op. Makarego M.	15	S. A. Onisima, pr. Jews. pust.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e					K s i ę ż y c						
	Wschód		Zachód		Długość dnia	Przybyło	Wschód		Zachód			
	g.	m.	g.	m.			g.	m.				
1	7	45	4	41	8	56	1	22	9	32 r.	11	55 w.
5	7	39	4	49	9	10	1	36	10	43 „	3	43 r.
10	7	30	5	0	9	30	1	56	4	44 pp.	7	37 „
15	7	20	5	09	9	49	2	15	12	22 pn.	8	42 „
20	7	10	5	19	10	9	2	35	5	30 r.	11	42 „
25	7	0	5	28	10	28	2	54	7	15 „	6	7 w.
28	6	53	5	34	10	41	3	7	7	40 „	9	41 „

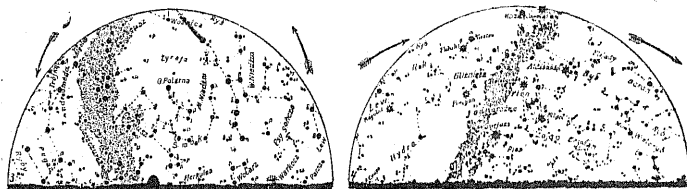
❶ Pierwsza kw. d.3, o g. 1 m. 51 r.

❷ Pełnia d. 9, o g. 6 m. 58 w.

❸ Ostatnia kw. d. 16, o g. 2 m. 44 w.

Now d. 24, o g. 6 m. 17 w.

Luty. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele)

Feldman. Ananke, 1.30. — *Żydziak*, 1.10. — *Gamaston*. Jak było? 0.80. — *Pierścionek Maryli*, 1.00. — *Wiara. Nadzieja. Miłość*, 1.00. — *Fata morgana* (2 t.), 1.00. — *Gawalewicz*. Bez celu (2 t.), 1.80. — *Dla ziemi* (2 t.), 2.40. — *Drugie pokolenie*, 1.20. — *Gąbka*, 1.00. — *Jad*, 2.00. — *Królowa niebios* (Legendy o Matce Boskiej) 5.00. — *Mechesy*, 2.00. — *Mgła*, 1.20. — *Motył*, 0.80. — *Na skrawku ziemi*, 1.35. — *Wi-cherek* 0.50. — *Cma*, 1.20. — *Gąsiorowski*. Bem, 2.20. — *Emilia Plater*, 1.80. — *Huragan*, 3.00. — *Pigularz*, 1.50. — *Rok 1809*, 2.00. — *Kajetan Stuart*, 1.50. — *Pani Walewska*, 2.40. — *Szwolęzowie gwardyi*, 2.40. — *Było to pod Somosierra*, 1.60. — *Czarny generał* (2 t.), 3.00. — *German*. Gwiazdzista noc, 2.50. — *Historia o pajacach*, 1.20. — *W gospodzie pod trzema zbójami*, 1.60. — *Garlikowska H.* Mi-steryum, 1.35. — *Cud*, 1.00. — *Gliński Kaz.* Ballady i powieści,

ci, 1.00. — *Co mówią lasy litewskie*, 0.40. — *Przeklęty ród*, 0.40. — *Szlachcic na zagrodzie*, 1.50. — *Cecora*, 0.75. — *Dwie moce*, 1.50. — *Gady*, 1.50. — *Kłeska* 1.00. — *Krzywda*, 1.50. — *Pan Filip z Konopi*, 1.80. — *W Babinie* (2 t.), 2.50. — *Wróci*, 1.20. — *Stare lwy*, 1.50. — *Gliszczypński*. Obrazki, 0.15. — *Godlewska* (*Exterus*). Kato (2 t.), 2.00. — *Po zdrowie*, 1.00. — *Dobre pary*, 1.20. — *Nowele* (2 t.), 1.80. — *Gomulicki Wiktor*. Biała i inne nowele, 1.00. — *Chałat*, 0.08. — *Ciury*, 1.20. — *Dwa romanse*, 1.20. — *Jeden z nowych* (nowele), 1.20. — *Na rozłogach białoruskich*, 1.20. — *Pokłosie* (wybór nowel, opowiadań, szkiców—wydanie jubileuszowe), 3.00. — *Car widmo*, 1.60. — *Miecz i łokieć* (2 t.), 2.00. — *Róże i osty*, 1.50. — *Siedmne amen imci pana Mokrzeckiego*, 1.50. — *Złote ogniwa*, 2.00. — *Grandmuzykier*, 1.00. — *Gorczyński*. Na tropie trucizny, 1.80. — *Górski Konstanty*. Biblioman 0.06. — *Garbowski Ignacy*. Czarna dama, 0.65. — *Pamiętniki Rupiecia*, 0.40. — *Grubiński*. Bunt, 1.00. — *Moc kamienna*, 1.20. — *Poca-*

lunek, 1.20. — *Uczła Baltazara*, 0.75. — *Gruszecki Artur*. Cy-garniczka, 1.80. — *Krety*, 1.50. — *Litwackie mrowie*, 1.50. — *Maryawita*, 1.80. — *Nad Wartą*, 1.40. — *Na swobodzie*, 1.50. — *Na wulkanie*, 1.50. — *Nowy obywatel*, 1.40. — *Słomiany ogień*, 1.50. — *Szachraje* (2 t.) 2.40. — *Tuzy*, 1.20. — *W starym dworze*, 1.00. — *W tysiąc lat*, 1.50. — *Królewiacy*, 1.80. — *Bojownicy*, 1.80. — *Dla miliona*, 1.20. — *Hutnik*, 0.80. — *Zwycięzi*, 1.50. — *Gwiżdż*. Dobrzy ludzie, 0.80. — *Gura-nowski*. Za kulisami, 1.80. — *Hajola*. Dar Heliogabala 1.20. — *Sni mi się*, i inne nowele, 1.50. — *W pogoni*, 1.90. — *Z dalekich ładów*, 1.00. — *Ostatnia butelka*, 0.75. — *Huskowski*. Gesty, 1.20. — *Spojrzenia*, 1.00. —

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE

Na fortepian na 2 ręce.

Ł a t w e: *Meyerbeer G.* Air de l'ombre de l'op. „Dinorah”. Valse. — 20. *Fröhlich O.* Choix de petites pièces seulement en clé de sol. № 1. Petite chansonnette. № 2 Danse paysanne. — 30. *Gurlitt C.* op. 188. № 2. Sonatine. Fa majeur. — 30. *Merkel G.* Op. 126. № 2. Vivace. — 40. *Du-vernoy I.B.* Op. 296. Bolero. — 20.

S r e d n i e j t r u d n o ś c i: *Thomé Fr.* Air à danser. — 20. *Horvath G.* Op. 38. № 2. Variations. — 40. *Zuschneid Ch.* Choeur du Dimanche. Tempo di polacca. — 30. *Beethoven L. v.* Op. 33. № 3. Rondo. — 20. *Mozart W. A.* Rondo. — 30. *Chopin Fr.* Op. 9 № 2. Nocturne. — 25. *Gounod Ch.* Au printemps. — 25.

Massenet I. Thaïs. Méditation. — 40. *Denza L.* Torna. — 25.

T r u d n e: *Gawroński W.* Op. 2. № 6. Mazourka. — 30. *Melcer H.* Quasi Mazourka. — 30. *Brahms J.* Op. 39. Deux valse. № 1. 15. — 20. *Weksler S. H.* Au ruisseau. (Etude). — 60. *Michałowski A.* Mazourka № 3. (F-moll). — 60. *Świerzyński M.* Cracovienne. — 30. *Heuser E.* Fantaisie (Style hongrois). — 40. *Schubert Fr.* Liszt Fr. Marche hongroise. — 30. *Dwożak A.* Op. 101. № 7. Humoresque. — 30. *Grieg Ed.* Op. 73. № 1. 2. Résignation. Scherzo - Impromptu — 40.

TAŃCE.

Karasiński A. Kokoszka. Polka. — 30. *Lewandowski L.* Swobodna. Polka. — 25. *Brzeziński H.* Pogotowie. Polka. — 30. *Karasiński A.* L'amour pour l'amour. — Valse. — 60. *Beaux esprits*. Valse. — 60. *François*. Wale. — 60. *Irena*. Wale. — 50. *Krasuski St.* Sny młodości. Wale. — 60. *Koschat T.* Op. 26. Przy jeziorze. Wale z operetki „Tyrolskie piosenki”. — 50. *Gilbert J.* Wale z operetki „Cnotliwa Zuzanna”. — 60. *Berezow I.* Op. 105. Miłość za miłość. Wale. — 40. *Karasiński A.* Powitalny marsz. — 40. *Damaré E.* Marsz wiosenny. — 30. *Brzeziński H.* Krokodyl. Kontredans. — 40. *Galimberti G.* Op. 450. Gavotte Louis XV. — 25. *Osmajski W.* Lancier. — 50. *Caderski P.* Karol. Mazur. — 15. *Lewandowski L.* Miś. Mazur. — 30. *Ostap Bondarczuk*. Mazur. — 30.

Notatnik historyczny.

1. 1733 † August II w Warszawie; 1856 † namiestnik ks. Paskiewicz w Warszawie. — 2.

1260. Zburzenie Sandomierza przez Mongołów; 1895. Japończycy zajmują wyspy Pascadores i Formozę.—3. 1735. W Dubiecku nad Sanem urodził się biskup Ignacy Krasicki; 1813. Wojsko rosyjskie pod gen. Miloradowiczem zajmuje Warszawę.—4. 1746. W Mereczowszczyźnie w woj. brzeskim urodził się Tadeusz Kościuszko; 1786. Adam Chmara mianowany (ostatnim już) wojewoda mińskim.—5. 1633. Koronacja Władysława IV w Krakowie; 1703. Wojsko szwedzkie Karola XII zajmuje Warszawę.—6. 1454. Elżbieta Habsburska przybywa do Skawiny jako naręczona króla Kazimierza Jagiellończyka; 1904. Początek wojny rosyjsko-japońskiej.—7. 998. † Bolesław ks. czeski, brat Dąbrowki, żony Mieszka I; 1871. W Wiedniu ustępuje gabinet Alfreda hr. Potockiego.—8. 1512. W Krakowie król Zygmunt I poślubia Barbarę Zapolyę; w tymże dniu odbyła się koronacja; 1654. Bohdan Chmielnicki z kozakami poddaje się carowi Aleksemu Michałowiczowi.—9. 1788. Józef ks. Radziwiłł zostaje ostatnim wojewodą trockim; 1801. Zawarcie pokoju w Lunewilli pomiędzy Austrią a Francją.—10. 1454. Król Kazimierz Jagiellończyk zaślubia w Krakowie Elżbietę Habsburską, córkę cesarza Albrechta II; 1810. Rozstrzelanie w Mantui Andrzeja Hofera, wodza powstania tyrolskiego.—11. 1814. Zwycięstwo Napoleona pod Montmirail nad sprzymierzonym wojskiem prusko-rosyjskiem; 1883. † w Petersburgu arcybiskup metropolita ks. Antoni Fijałkowski.—12. 1563. Car Iwan Groźny opanowuje Połock; 1798 † w Petersburgu Stanisław August Po-

niatowski.—13. 1608. † Konstantyn ks. Ostrogiński, wojewoda kijowski; 1655 wstąpienie na tron papieża Aleksandra II (Fabiusza Chigi)—14. 1468. † wynalazca druku Jan Gutenberg w Moguncyi.—15. 1637. † cesarz Ferdynand II, król czeski i węgierski.—16. 1665 † Stefan Czarniecki hetman polny kor. w Sokolowie pod Brodami; 1790. Prusy zawierają z Turcją groźące Rosji przynierze zaczepno-odporne.—17. 1831. Felda marszałek Dybicz Zabalkański z wielką armią, drogą siedlecką rusza ku Warszawie; 1899. † w Paryżu prezydent francuski Feliks Faure.—18. 1587. Ścięcie królowej szkockiej Maryi Stuart w zamku Fotheringhay; 1853 nieudane zamachy w Wiedniu na ces. Franciszka Józefa.—19. 1626 † arcybiskup gnieźnieński, prymas Henryk Firlej; 1812. Urodził się w Paryżu poeta Zygmunt Krasiński.—20. 1674. Początek sejmiku elekcyjnego po śmierci króla Michała Wiśniowieckiego; 1799 Napoleon Bonaparte zajmuje El Arysz w drodze z Egiptu do Syrii.—21. † Papież Juliusz II (della Rovere); 1878. Turcy zajmują Erzerum.—22. 1520. Urodził się Fryderyk III, książę na Lignicy.—23. 1660. † Karol Gustaw, król szwedzki, najęźdźca Polski; 1796. † ostatni wojewoda inflancki Adam Felkerzam.—24. 1839. Zniesienie ostateczne unii na Litwie i Białej Rusi; 1880 general Loris Melikow powołany przez ces. Aleksandra II na kierownika rządu.—25. 1802. Urodził się pisarz francuski Wiktor Hugo w Bezançon.—26. 1832. Cesarz i król Mikołaj I ogłasza statut organiczny dla Królestwa Polskiego.—27. 1335. Kazimierz Wielki nadaje prawa magdebur-

skie miastu Kazimierzowi; 1839. Rozstrzelano w Wilnie Szymona Konarskiego.—28. 1812. † w Warszawie Hugo Kollańaj, b. podkanclerzy koronny.—29. 1856. Zawieszenie broni między Anglią, Francją, Sardynią i Turcją a Rosją.—1904. Potyczka pod Penjanem między Japończykami a Rosyanami.

Miesiąc w przysłowiach.

Drugiego lutego niedźwiedź budę rozwał, albo ją poprawia.
Gdy ciepło w lutym, zimno w marcu bywa, długo trwa zima, to jest niewatpliwa.

Gdy mróz w lutym ostro trzyma, tedy jest niedługa zima, kiedy luty puści, to marzec wypierze.

W lutym gdy zagrzni od wschodniego boku, burze i wiatry walne są w tym roku.

Gdy na Gromnicę roztaje, rzadkie będą urodzaje.

Po ścieżce Dorocie schną już chusty na płocie. A jeśli nie schną, to mrozy człeka do chaty wepchną.

Św. Walenty, gdy odmrozi pięty — na wyżywienie sprzedawaj sprzęty.

Dzieje kalendarza.

ASTROLOGIA — POJĘCIE CZASU.

Astrologowie zapewniali, iż Saturn ma wpływ na przeznaczenie ludzi. Wszyscy, którzy się urodzili w sobotę t. j. w dniu poświęconym temu bożkowi, mieli być smutni, i czarno na świat patrzący, a to z powodu, iż Saturn był symbolem barw ciemnych. Według „Rozprawy o tajemnicach“, przypisywanej

Albertowi, filozofowi z w. XIII, planety kierowały czynnościami ludzi. Honor, bogactwo, czystość obyczajów zależały od Jowisza; szczęście, zyski i wogóle wypadki przyjemne od słońca, sny bez względu na treść, kradzieże i rany od księżycy, wreszcie długość życia, sztuki i pomniki od Saturna. Każdy z metali był poświęcony jednemu z bóstw: słońcu — złoto, Dyannie — srebro, Merkuremu — żywe srebro, Marsowi — żelazo, Saturnowi — ołów. Dziś jeszcze niektórzy jedną z mieszanin ołowiu nazywają ekstraktem saturnicznym.

Nauczyliśmy się rachować upływ czasu, nie mniej jednak czas nie przestaje być abstrakcją.

Gdyby glob, który zamieszkujemy, był nieruchomy i ogrzewany a oświetlany słońcem bez przerwy, nie moglibyśmy oczywiście mieć pojęcia czasu. Powrót regularny dni, nocy i pół roku dał naszym przodkom wyobrażenie o pojęciach obecnie znacznie udoskonalonych dzięki zegarom, oraz przyrządom astromicznym.

Dla rolników. Roboty na gumnach, jak w poprzednim miesiącu.—Przygotowywać i czyścić nasiona.—Na oziminach łamać skorupę śniegową wałami kółczastym.—Chodzić około krów cielnych, odłączać cielęta przeznaczone na chów i karmić odpowiednio.—Rozsiewać nawozy sztuczne, kończyć omłot wszelkich nasion.—Pilnować drenów, aby się nie zatkały.—Przepędzać inwentarz dla ruchu, konie robocze zacząć lepiej karmić.—Korzystać z zamarznięcia dróg i wywozić nawozy na pola.

Dla ogrodników. W dalszym ciągu oczyszczać drzewa z robactwa, starannie tępiąc gniazda. — Ku końcowi miesiąca wyrzesywać drzewa i obcinać suche gałęzie. — Z nastąpieniem cieplejszej pogody ciąć drzewa karłowe. — W piwnicach przebierać owoce i psujące się oddzielić, gdyż po obraniu gospodynie będą miały z nich użytek. — W inspektach obsiewać nowalje. — W cieplarniach pędzić kwiaty cebulowe.

Dla myśliwych. Karmić zwierzę i w dalszym ciągu pamiętać o schroniskach dla niej. — Rozpoczynają się łowy na ptactwo przelotne, opadające na bagna. — Tępić szkodników, zwłaszcza lisy, które grzeją się w tej porze. — Polowanie na zające kończy się ze schyłkiem miesiąca.

Wolno polować na dziki, łosie, sarny, ptactwo przelotne, do dnia 1-go na jelenie (samce), do 15-go na guszcze, cietrzewie, jarząbki, kuropatwy i drobie.

Dla gospodyń. Sprawdzić, czy nie psują się zapasy w spiżarni. — Soki fermentujące się przygotowywać, robić likiery z owoców pozostałych po wypitych nalewkach. — We dworach przy długich wieczorach, służbie dawać stosowne zajęcia. — Karmić wieprze, przeznaczone na święta Wielkanocne. — Zaopatrzyć spiżarnię w marynaty na zbliżający się Wielki Post.

W kurnikach. Indyckie i kury znów niosą jaja. Należy poddać wyłęganiu jaja kur i kaczek. Tuczyć w dalszym ciągu kapłony i pulardy. Nowo wyklute pisklęta trzymać w izbach jasnych, dobrze przewietrzanych, lecz nie

wypuszczać młodzieży na dwór. Wymaga ona ciągłej pieczy.

W pasiece. Gdy pogoda jest łagodna czyścić łąki. Zabezpieczyć ule od śniegu i deszczu. W bliskości ulów postawić wodę słoną, lecz unikać płynów. Pozwolić, by rój swobodnie się rozwinał od początku. Jeżeli śnieg późno topnieje, rozrzucić przed ulami słomę lub popiół. Jeżeli całkowite wyrojenie ma miejsce przy 8 stopniach ciepła, przymusić do wyjścia roje, które nie dały znaku życia.

Praktyczne przepisy.

CZYSZCZENIE BIAŁYCH FUTER.

Zagotować wody z białym mydłem dostateczną ilość, ostudzić a następnie zanurzyć w niej futro, (kozy lub barany), po wyjęciu mocno ścisnąć (bez skręcania, dla wyjęcia wody). Powtarzać tę manipulację po kilka razy w wodach z mydłem, tak aby ostatnia była już zupełnie czystą. Następnie wypłukać w czystej wodzie i suszyć na wolnym powietrzu.

Posadzki. Umaczać wełniane gałganek w oliwie naftowej i pocierać nim posadzkę, dwa razy w tygodniu.

PRZEPOWIEDNIE ASTROLOGICZNE.

Od 1-go do 20-go miesiąc ten jest pod wpływem *Wodnika* a od 21-go do 28-go pod wpływem *Ryba*. *Wodnik* jest również znakiem wyższości umysłu, lecz sprawia, że zaszczyty są zmiennie, niestałe, kapryśne. — Ludzie pod tym znakiem urodzeni bywają często sobie sami powodem przy-

króci przez czyny gwałtowne lub nierozważne, a także przez niewczesne przenoszenie się z miejsca na miejsce. (Co do *Ryba*, patrz Marzec).

Wiadomości pożyteczne.

SZYBKÓŚĆ KOMUNIKACYI.

Pomiędzy wielu przyczynami zupełnej zmiany i wielkiego rozwoju stosunków międzynarodowych, jedną z głównych jest zwiększona w ostatnim stuleciu do ogromnych rozmiarów szybkość komunikacyi. — Odkąd mała lokomotywa Stephensona po raz pierwszy w r. 1829 puszczona w ruch została po żelaznych szynach, szybkość, stopniowe ulepszanie lokomotyw i bezpieczeństwo były celami, które w naszych czasach osiągnięto, oddając na użytek ludów potężne maszyny, przebiegające po 100 do 110 kilometrów na godzinę.

Gdy maszyny parowe zastosowano do statków, odległości znikają, pochłaniane przez ten cudowny wynalazek; lecz twórczość umysłu ludzkiego idzie wciąż naprzód: druga połowa XIX w. daje światu telegraf elektryczny i telefon, początek XX rzecz bajeczną — telegraf bez drutu.

Ostatni wyraz komunikacyi po drogach zwykłych — automobil, dość szybkością pociągu: balony sterowe i aeroplany współzawodniczą z nim w sferach powietrznych.

W r. 1788 sir Artur Philipp potrzebował przeszło siedmiu miesięcy na dopłynięcie do Australii: dziś tę samą przestrzeń przebywa się w 34 dniach.

W naszych czasach, na podróży z Anglii do Nowego Yorku wy-

starcza 5 dni, podczas gdy w XVIII w. potrzeba na nią było zużyć 38 dni, płynąc przeciw prądom morskim; powrotna droga trwała około 24 dni. — Przewóz towarów również zyskał kolosalną obniżkę ceny: niektóre ich gatunki opłacają szóstą, ósmą, a nawet dziesiątą część (naturalnie w pociągu towarowym) sumy, pobieranej dawniej za przewóz kołami.

Komunikacya listowa, wskutek szybkości porozumiewania się i przystępnej ceny, wzrosła również potężnie, dochodząc do rozmiarów wprost olbrzymich.

Geniusz ludzki nie ustaje w pracy ciągłego udoskonalania dawniejszych wynalazków: pierwotne maszyny parowe, ciężkie i powolne w działaniu, ustąpiły miejsca dzisiejszym, których ciężar nie przenosi 80 kil. na konia parowego.

Maszyny, poruszające torpedowce, mają części składowe wewnątrz wydrążone, co zmniejsza ich ciężar do 35—36 kil. na konia parowego.

W okresie czasu: 1870—1900 r. w ośmiu krajach: Anglii, Niemczech, Francji, Stanach Zjednoczonych, Norwegii, Szwecji, Włoszech i Hiszpanii liczba statków parowych wzrosła o 146%, a transportów handlowych o 545%. — Cyfry te nie ulegną zmniejszeniu, przeciwnie, stale się zwiększają.

Ułożenie towarzyskie.

UKŁONY.

Sprawa to nie tak dalece błaża jakby się powierzyło zdawać mogło. Nietylko kodeks światowy lecz i logika życia nakładają na pod tym względem pewne stałe zasady. Tak np. starzec,

Który uprzedza w ukłonie młodzieńca należącego do jego sfery, uchybił tem samem powadze swego wieku. Kobieta pierwsza składająca ukłon mężczyźnie zawsze przybiera rolę petentki, która pragnie zainteresować naszą przychylność. Istnieją ludzie, którzy zbyt widocznie wyczekują na nasz pierwszy ukłon i tych słusznie nazywają pyśzakami. Człowiek z dobrym wychowaniem wie, iż podobne postępowanie nie należy do dobrego tonu. Mężczyzna pierwszy powinien sięgać po kapelusze przy spotkaniu nawet z niżej położonym, skoro ten idzie w towarzystwie kobiety a już szczególnie matki, żony lub córki. W miejscu publicznem np. w sali koncertowej nie przystępuje się do znajomego, jeśli ów jest z żoną, której nie byliśmy przedstawieni. W tym razie ukłon głową wystarczy. Damie podajemy rękę tylko wtedy, gdy ta nas sama do tego upoważnia. Oduczamy dziatwę od wyciągania dłoni do naszych poważniejszych znajomych. Ta zbyticzna śmiałość i familiarność razi i składa złe świadectwo o wychowaniu rodziców.

Kuchnia staropolska.

Apteczki domowe. W dawnych dworach polskich znajdowała się osobna izba, w której gospodynie przechowywały rozmaite specjały oraz lekarstwa. Trzymano w nich różne smażone i inne zioła, skórki cytrynowe, pomarańczowe, ziele tatarskie (tatarak), różne owoce w miodzie, soki z wisien, powidła ze śliw, wódki przyprawne do picia i pachnące jako perfumy (na

szpinakardzie, lawendzie, róży, cyprysie, izopie); nalewki pędzone przez alembik do picia lub na lekarstwo, destylowane na cynamonie, anyżu, łańtaraku i t. p. Znajomość chemii domowej przechodziła z matki na córkę. Dalej wyrabiano i przechowywano w apieczkach: sadła rozmaitych zwierząt na lekarstwo, dryadkie z gadów, kilkadziesiąt gatunków ziół suszonych, jak kwiat lipowy, rumianek, mięta, — wreszcie suszone owoce i korzenie. Przechowywano też wodę marcową z topionego śniegu jako środek kosmetyczny, usuwający piegę, wodę różaną do zapachniania pokoiów, wodę ogórkową do mycia twarzy.

Trzymano też ocy kosmetyczne: malinowe, konwaliowe, fiołkowe, porzeczkowe, berbery-sowe i in. Rzeczy suche trzy-mano w pudełkach chroniących od wilgoci: wanilia, szafran, liść bobkowy, muszkatolowa gałka, cykuta, imbir, sery, gomółki, piegniki, makagigi, kadzidla, ryby suszone, orzechy leśne, larendogra, rozmaryn i majeran, dziewanna, czarnuszka do ciast, cynamon, cybelbel (duże ro-dzynki do sosów), bylicę suszo-ną, olejki dostarczane przez o-lejkarzy, olejki lekarskie i dryak-wie. Sadeł na lekarstwo używa-no: wilczych, lisich, borsuczych, niedźwiedziej i zajęczych.

Bigos. Wedl. Józ. Ossoliński-go: „Bigos hullajski z różnych mięsów z kapustą”; Cezar Biernacki: „Bigos hullajski, podobnie jak barszcz lub zrazy, jest najulubieńszą potrawą kuchni polskiej. Przyrządza się z kapusty kwaszonej, z drobiu, pokrajanem mięsiwem wołowym.

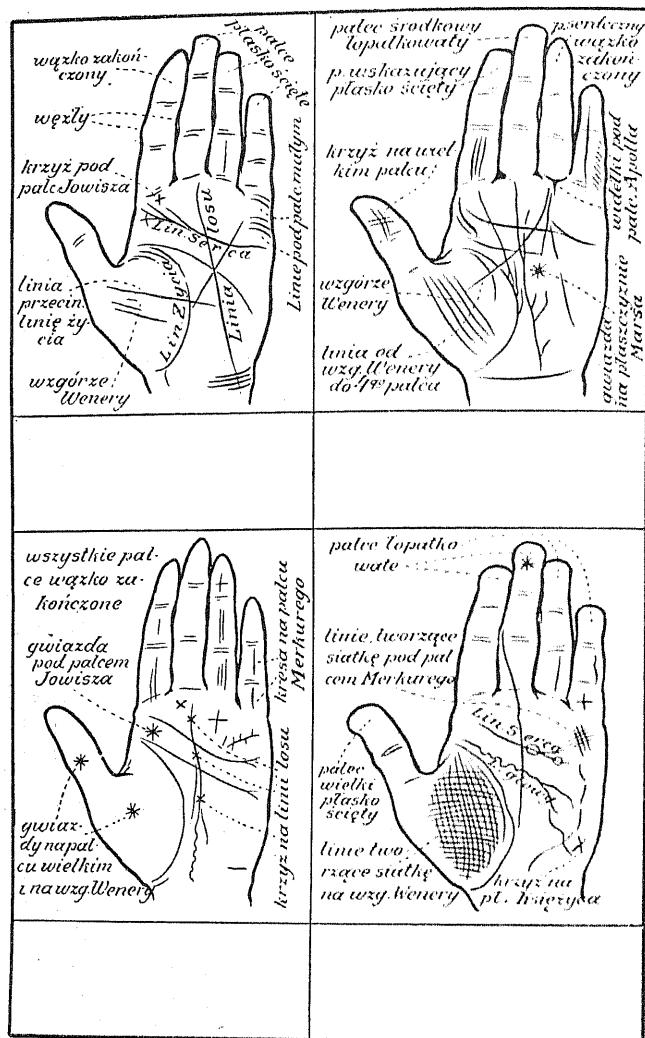
cielęcem, wieprzowem, kielbasą, zwierzyną, słoninką w kostki pokrajaną lub grzybami. Zwykle bigos praży się tłusto i długo na węglach a odgrzewany, nabiera w smaku większej wartości. *Bigosik* jest potrawką bez kapusty, z pokrajanego drobno mięsa, z sosem kwaskowatym, zwykle z dodaniem jabłek.

Stare gospodynie bigos robi-

ly zawsze bądź z kapusty kwaszonej szatkowanej, bądź z niekwaszonej ale na kwasie burakowym. Ze słoninką, schabem, kielbasą zawsze gotowano zwierynę pieczoną, mianowicie zającą, dodawano po ugotowaniu, Warząc, wrzucano pieprz w całych ziarnkach, a pieprzem tłuczonym posypywano na talerzach.

Dochody i wydatki.

[illegible]

1) *Dobry ojciec rodziny.*—palec równo zakończony, wskazujący zwężony w końcu. Węzły czyli zgrubienia między pierwszym i drugim stawem tego palca. Linia przeznaczenia (losu) długa

i równa, pod palcem wskazującym krzyż. Linia ze wzgórza Wenus przecina linię życia. Linie pod małym palcem (dzieci).

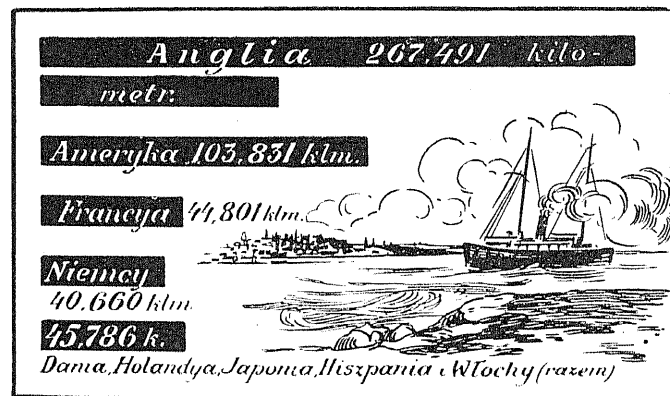
2) *Człowiek, który będzie bogatym*—widelki pod palcem Apollina (4-ym), na płaszczyźnie Marsa gwiazda. Palec serdeczny zwężony w końcu, wskazujący równo zakończony, środkowy łopatkowaty. Linia łącząca wzgórze Wenus z widelkami pod 4-m palcem. Krzyż na wielkim palcu (majątek zdobyty siłą wola).

3) *Nieszczęśliwy małżonek*—palec wążkie w końcach. Gwiazdy pod palcem wskazującym (Jowisza), na palcu wielkim i wzgórzu Wenus. Kresa podłużna na małym palcu (Merkurego). Krzyż na linii losu i pod palcem 4-m (Apollina). Ręka długa.

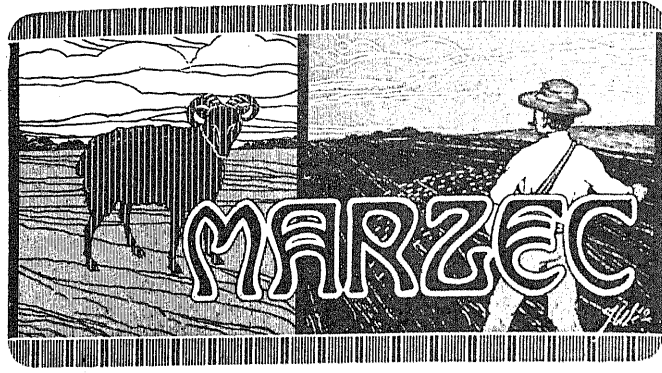
4) *Zły człowiek*—wszystkie palce łopatkowate. Pod palcem piątym (Merkurego) i na wzgórzu Wenus sieć przecinających się wzajemnie linii.

Linia głowy głęboka i czerwona. l. serca przecięta przez inną, pionową. Na płaszczyźnie Księżyca krzyż. Ręka gruba.

Długość kabli podmorskich.

W końcu 1911 r. ogólna długość kabli podmorskich wynosiła 499,569 km. Z tej ilości do Anglii należało 267,491 km. do Ameryki 103,831, do Francji 44,801, do Niemiec 40,660. Pozostałe 45,786 km. należy do Danii, Holandii, Japonii, Hiszpanii i Włoch.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 N.	1-a postr. Wstęp. Albina B. W.	16	N. Syrop. Mcz. Pamfil., Pawła
2 P.	Heleny Cesarzowej	17	N. siedm. W. Posta. S. Fieod.
3 W.	Kunegundy Cesarzowej.	18	Sw. Lwa Papy Rinn., Agapita
4 Ś.	†Kazimierza Kr., Lucyusza.	19	Archippa i Filimona.
5 C.	Adryana i Euzebiusza.	20	Sw. Lwa jep. Katansk. Agaf.
6 P.	†Wiktora i Wiktoryna Mm.	21	Prp. Timofieja, Jewstafia.
7 S.	†Tomasza z Akwinu W.D.K.	22	Prp. Afanasija mcz. Mawr.
8 N.	2 P. SUCHA. Jana Bożego W.	23	N. Praw. Polikarpa, Joanna

„TRIOLAN”

Polecane przez najpierwsze powagi lekarskie, jedyne udzielniające cerę mydło i krem
Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.

Tow. Akc. FR. PULS
W WARSZAWIE.

Wykaz dni nieprotestowych.

- Niedziela
- Niedziela
- Niedziela
- Niedziela
- Zwiastowanie Najsw. M. P.
- Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 7, 14, 21, 28 Sabaty; d. 11 Post Estery; d. 12 i 13 Purym (zapusty); d. 28 Rozchodesz czyli 1-szy dzień miesiąca Nisan.

MARZEC.

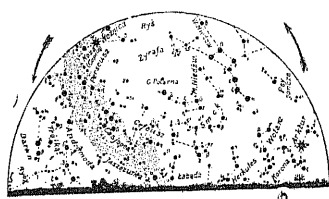
Święta Kościoła rzym.-katolickiego.					Święta Kościoła prawosławnego.				
9 P.	Franciszki Rzymianki	24	2 S. W. P. 1 i 2 o. gl. pr. Joan.		25	Sw. Parasja archiep. Konstant.			
10 W.	40 Męczenników, Wiktora.	25	Sw. Porfirja jep., m. Sewast.		26	Pr. Prokopja dekapolita			
11 Ś.	†Konstantego W., Herakl.	26	Pr. Wasilja isp., S. mcz. Prot.		27	1 Mart. Prp. Jewdokii, m. Nest.			
12 C.	Grzegorza Wielk. P.W.D.K.	27	2 N.W.P.S.m. Fieod., Awraam.		28	3 S. W. P. M. Jewtropja, Kl.			
13 P.	†Krystyny P. M., Nicefora B.	28	4 Prp. Gierasima, mc. Juljani		1	5 Mcz. Konona, Onisja, Jewl.			
14 S.	†Matyldy Kr. W., Leona B. W.	1	6 Konstantina, Feofila, Was.		2	7 S. Wasilja, Jefrema, Jewgenja			
15 N.	3 P. GLUCHA. Klemensa H. L.	2	8 Prp. Fieofikta, Prp. Domet.		3	9 3 N. W. P. Sww. 40 mcz. Siew.			
16 P.	Abrahama P., Eufrozyny P.	3	10 4 S. W. P. M. Kodrata, K.		4	11 S. Sofonja patr., S. Jewfimja			
17 W.	Józefa z Arymatei, Gertrudy.	4	12 Pr. Fieofana, Grigorja Dwoj.		5	13 S. Nikifora, mcz. Aleksand.			
18 Ś.	†Gabryela Arch., Cyrylla B.	5	14 Sw. Fieognosta mitr. Kijew.		6	15 Mcz. Agapja, Timołaja, Rom.			
19 C.	Józefa Obl. N. M. P.	6	16 4 N. W. P. Sawina i Trofima		7	17 5 S. W. P. Prp. Aleksija Mak.			
20 P.	†Wolframa B., Eufemii M.	7	18 S. Kirilla arch., Ierus. Trofima		8				
21 S.	†Benedykta Op.	8							
22 N.	4 P. ŚROD. Katarzyny, Bogusł.								
23 P.	Katarzyny Król., Nikona i Pel.								
24 W.	†Marka i Tymoteusza M. m.								
25 Ś.	†Zwiastow. N. M. P., Ireneusza								
26 C.	Ludgera B. W., Tekli M.								
27 P.	Jana Damasc. B. D. K.								
28 S.	Jana Kapistr., Syksta III P.								
29 N.	5 P. MĘKI PAŃ. Eustaz., Cyryl.								
30 P.	Anieli Wd., Kwiryna M.								
31 W.	Balbiny P.								

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S 1 0 ń c e				K s i ę ż y c e	
	Wschód		Zachód		Wschód	Zachód
	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	6	51	5	36	10	45
5	6	42	5	43	9	15
10	6	30	5	52	3	39 pp.
15	6	19	6	1	5	57 r.
21	6	5	6	12	7	3
25	5	55	6	19	4	40 r.
31	5	41	6	29	12	5 pp.
					5	33
					5	7
					6	45
					12	25

3 Pierwszakw d. 4 o g. 2 m. 15 w.
5 Pełnia d. 11, o g. 5 m. 13 r.
7 Ostatnia kw. d. 18, o g. 7 m. 7 r.
9 Now d. 26, o g. 11 m. 59 w.

Marzec. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele).

Irzykowski. Pałuba, 2.00. — *No-wele*, 0.80. — *Jabłonowski Wł.* W zatoce śmierci, 1.00. — *Jahołkowska-Koszułska*. Z oddali, 1.35. — *Jaroszyński Tad.* Dla nich, 1.80. — *Dobra krew*, 0.80. — *Doktor Tomasz*, 1.20. — *Narodziny dziedzica*, 1.00. — *Oko za oko*, 1.20. — *Różni ludzie*, 1.00. — *Wieża z kości słoniowej*, 1.80. — *W nawiasach życia*, 0.60. — *Za wieku starego*, 1.80. — *Chimera*, 1.80. — *Miasto*, 1.50. — *Jasieńczyk*. W Wiel-giem, 1.50. — *Jeleńska Emma*. Bociany i inne nowele, 0.90. — *Jubileusz i inne nowele*, 1.20. — *Panienska (2 t.)*, 2.00. — *Z mi-łości*, 1.20. — *Dwór w Halinisz-kach*, 1.50. — *Jellentia*. Linie Hofera, 1.20. — *Jelska*. Hanka, 1.00. — *Panta rej*, 0.40. — *Jer-wicz*. Wira Horecka, 1.50. — *Jeske-Choiński*. Pierwsza mi-łość, 1.25. — *Błyskawice*, 1.50. — *Po czerwonym zwycięstwie*, 1.40. — *W jarzmie wolnej mi-łości*, 1.50. — *Jakobini*, 2.00. —

Gasnące słońce (2 t.), 2.50. — *Ostatni Rzymianie (2 t.)*, 2.00. — *Teror*, 2.40. — *Tyara i korona*, 1.00. — *Jeż T. T.* Pamiętniki sta-rającego się, 2.40. — *Pierwsze Bo-że przykazanie*, 0.80. — *Pod obuchem (2 t.)*, 3.40. — *Wasył Hołub*, 2.00. — *Zarnica*, 1.20. — *Ci i tamci*, 0.75. — *Szandor Ko-wacz*, 0.50. — *Historia o pra-pra prawnuku i o pra-pra-pradziad-ku*, 3.00. — *Niezaradni*, 2.00. — *O byt (3 t.)*, 1.50. — *Uskoki (2 t.)*, 1.50. — *Jordan (Wieniawski)* Pisma (6 t.), 6.00. — *Kartki z me-go pamiętnika (2 t.)*, 2.40. — *Z teki Marymontczyka*, 1.00. — *Junosza (Szaniawski)* Cud na kir-kucie, 0.06. — *Proim*, 0.08. — *Łaciarny*, 0.06. — *Młynarz z Za-rudzia*, 0.10. — *Na broku*, 0.80. — *Obrazki z natury*, 0.60. — *Oryginał z Piskorzewa*, 0.15. — *Synowie pana Marcina*, 1.20. — *Wilki*, 0.08. — *Z antro-pologii wiejskiej*, 1.20. — *Buda na karczunku*, 1.00. — *Czarne błoto*, 1.80. — *Don Kiszot ży-dowski*, 0.60. — *Falszywa kuro-patwa*, 0.75. — *Fotografie wios-kowe*, 0.60. — *Na zgłiszczach*, 0.25. — *Pajaki*, 0.25. — *Panowie bracia*, 0.60. — *Pod wodę*, 0.60.

— *Przy kominku*, 1.20. — *Stracone szczęście*, 1.00. — *Szyf*, 0.60. — *Willa pana regenta*, 1.50. — *Wybór pism (10 t.)*, 8.00. — *Kaczkowski Z.* Bitwa o chora-zankę, 0.10. — *Wybór pism (10 t.)*, 5.00. — *Kaden J.* Niezgula, 1.80. — *Kallas A.* On i oni wszy-sczy, 1.00. — *Pośród bezdro-ży*, 1.30. — *Karwał Anna*. Bra-tnie dusze (2 t.) 3.40. — *Kie-drzyński*. Śladem kobiety, 1.00. — *Ślodycz grzechu*, 1.30. — *Ki-sielewski Z.* Świty, 1.20. — *Wę-drowiec*, 1.20. — *Kleczyński Jan*. Ziemia snu, 1.50. — *Komornie-ka M.* Biesy, 0.60. — *Konar Al-fred*. Oazy, 1.80. — *Przed ślu-bem*, 1.20. — *W syrenim grodzie*, 1.50. — *Jesień*, 1.00. — *Siostry Malinowskie*, 1.00. — *Konecnyński Tad.* Głód szczęścia, 1.50. — *Nad głębiami*, 1.30. — *Za-wrotne drogi*, 1.60. — *Ostatnia godzina*, 1.60.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Na fortepian na 2 ręce.

Łatwe: *Fröhlich O.* Tout joyeux à l'ouvrage. Berceuse. Rondo joyeux. Compagnie gaie. Un moment de tristesse. Frère et soeur. — 40. *Gurlitt C.* Op. 188. № 5. Sonatine. La mineur. — 30. *Lack T.* Op. 41. № 1.2. Prélude. Romance. — 30. *Sartorio A.* Avec gravité. Menuet. — 30. *Wolff B.* Pieśń bez słów. — 30.

Średniej trudności: *Melcer H.* Valse à la Chopin. — 45. *Zawadzki Mich.* Op. 320. № 2. Dumki. Pieśni Ukraińskie. — 45. *Żeleński Wł.* Op. 45. Ga-votte. — 70. *Osmański W.* Zbiór melodyi. — 45. *Wertheim J.* Op. 2. Cztery preludya. — 75.

Wieniawski A. Menuet. — 50. *Sarasale P.* Romanza Andaluza. — 40. *Ernst H.* Op. 10. № 3. Élégie. — 40.

Trudne: *Michałowski A.* Menuet. — 60. *Schuman Rob.* Op. 6. № 5. 8. 10. Morceaux fantas-tiques. — 30. *Liszt Fr.* Cam-panella. Grande Étude de Pa-ganini. № 3. — 60. *Grieg Ed.* Op. 73. № 4. 5. Thème populaire. Étude. — 40. *Dreyschock F.* Op. 21. № 4. Melodya. — 30. *Moszkowski M.* Études de virtu-osité: № 1 en Mi majeur. № 2 en Sol-majeur. — 60.

ŚPIEWY.

Maszyński P. Op. 58. № 2. W po-godną nockę. Sopran. — 50. *Biliński Z.* Rozmowa (Kochanko moja na co nam rozmowa), na Ba-ryton lub Mezzo-Sopran. — 50. *Szymanowski K.* Op. 2. № 3. We mgłach (strumienie szumią wód) Mezzo-sopran. — 45. *Leonca-vallo R.* Pójdź skarbie mój. Mez-zo-sopran. — 45. *Lieberman F.* Gdzieście pieśni. Sopran. — 50.

RELIGIJNE

PRELUDYA ORGANOWE.

Surzyński M. Op. 41. Rok w pieś-ni kościelnej. Zeszyt III. Na te-matach pieśni wielkopostnych osnute. — 1.80. *Kowalski T. Dr.* Missa pro fidelibus defunctis 60.

Notatnik historyczny.

1. 1456. Urodził się Włady-sław Jagiellończyk, król czeski i węgierski; 1815. Napoleon I u-szedł z wyspy Elby i wyładowu-je pod Cannes. — 2. 1333. † Władysław Łokietek w Krakowie; 1812. Pogrzeb uroczysty Wikto-ra Hugona Kollataja. — 3. Woj-ska trzech państw zajmują Kra-ków. — 4. 1386. Koronacja w

Krakowie Władysława Jagiełły, poprzedzona chrztem; 1849. Ces. Franciszek Józef nadaje Austrii nową konstytucję mniej liberalną niż poprzednia.—5. 965. Mieszko I przyjmuje chrzest w Gnieźnie; 1606. † papież Klemens VIII (Hipolita Aldobrandiniego).—6. 1258. Kazimierz ks. kujawski, najechawszy ziemię kaliską, pobity przez Bolesława Pobożnego; 1882. ks. serbski Milan Obrenowicz przybiera tytuł królewski.—7. † Szczepan arcybiskup gnieźnieński; 1831. Potyczka pod Kałuszynem.—8. 1223. † kronikarz polski Wincenty Kadłubek; 1866. Staje przymierze zaczepno odporne pomiędzy Prusami a Włochami.—9. 1796. Napoleon Bonaparte poślubia Józefinę de Beauharnais; 1888. † Wilhelm I cesarz niemiecki.—10. 1387. Zbiera się w Wilnie pierwszy sejm litewski; 1822. † Józef Wybicki w Manieczkach pod Śremem.—11. 1556. Zygmunt August mianuje Eustachego Wołłowicza pierwszym podkanclerzym W.Ks. Litewskiego; 1818. Przywiezienie zwłok Kościuszki do Krakowa.—12. 1816. † L. Tyszkiewicz, ostatni referendarz świecki W. Ks. Lit.; 1861. † w Poznaniu Tytus hr. Działyński.—13. 1848 w Wiedniu wybuchają rozruchy rewolucyjne; 1881. W Petersburgu cesarz Aleksander II pada ofiarą zamachu.—14. 1397. † Henryk VII Młody ks. śląski; 1633. Zakończenie sejmu po koronacji króla Władysława IV.—15. 1034. † król Mieszko II; 1412. W Lubowli zawarta ugoda między Władysławem Jagiełłą a Zygmuntem Luksemburczykiem, królem węgierskim.—16. 1797. Francuzi zwyciężają Austriaków nad rzeką Tagliamento; 1905

Usunięcie od dowództwa naczelnego w Mandżurji gen. Kuropatkina.—17. 1826. † w Wiedniu założyciel Ossolineum lwowskiego, ks. Józef Maksymilian hr. Ossoliński; 1832. Otton ks. bawarski zostaje pierwszym królem Grecji, oswobodzonej od Turków.—18. 1871. W Paryżu wybucha komuna.—19. 1238. † Henryk I Brodaty ks. Śląska Dolnego, władający czasowo Wielkopolską i ziemią krakowską; 1877. Pierwsze posiedzenie pierwszego parlamentu tureckiego w Konstantynopolu.—20. 1811. Urodził się w Paryżu Napoleon II, król Rzymski, syn Napoleona I i Maryi Ludwiki; 1848. Powstaje w Poznaniu komitet rewolucyjny pod przewodnictwem Ludwika Mierosławskiego.—21. 1609. Urodził się w Krakowie Jan Kazimierz, syn Zygmunta III; 1848. Król pruski, Fryderyk Wilhelm IV zwołuje do Berlina konstytucję.—22. 1594. Wjazd uroczysty Henryka IV do Paryża. 1656. Szwedzi uchodzą z pod Częstochowy.—23. 1589. † ks. Marcin Kromer, historyk polski; 1824. Urodził się Zygmunt Miłkowski (T. T. Jeź) w Saracai na Podolu.—24. 1809. Zamknięcie pierwszego sejmiku księstwa Warszawskiego.—25. 1767. Urodził się Joachim Murat, później pierwszy marszałek Francji; 1820. Cesarz Aleksander I wydaje ukaz, wydalaający Jezuity z granic państwa rosyjskiego.—26. 1471. Elekcja Władysława Jagiełły na króla czeskiego; 1604. Mikołaj Radziwiłł „Sierotka” zostaje wojewodą wileńskim.—27. 1785. Urodził się w Wersalu Delfin, Ludwik Karol, syn Ludwika XVI; 1861. Wielopolski zostaje naczelnikiem rządu cy-

wilnego.—28. 1656. Wjazd Rakoczego Siedmiogrodzkiego ze Szwedami do Krakowa; 1898. Chiny odступują Rosji Port Artura.—29. 1656. Czarniecki zwycięża Szwedów pod Warką; 1790 w Warszawie staje przymierze Polski z Prusami przeciwko Rosji.—30. 1675 Jan Sobieski obrany królem polskim.—31. 1084. Koronacja Henryka IV w Rzymie; 1547. † w Rambouillet Franciszek I król francuski.

Miesiąc w przysłowiach.

Aquilo w marcu to nam pomoże, że nam nawieje do kraju zboże.

Co marzec wypieczę, to kwiecień wysieczę.

Gdy suchy marzec, nagradza kwiecień bo deszcze sprowadza.

Ile mgieł w marcu, tyle deszczów w czerwcu.

Ile w marcu dni jasnych, ale z rana mglistych, tyle w żniwa czasów dżdżystych.

Marzec zielony, nie dobre plony
Suchy marzec, maj nie chłodny, kwiecień mokry, rok niegłodny.

Suchy marzec, mokry maj—
będzie żyto, kieby gaj.

Na Ś-go Grzegorza idą rzeki do morza.

Na Ś-ty Józef pogoda, będzie w polu uroda.

Święty Józef kiwnie brodą,
idzie zima na dół z wodą.

Czterdzieści męczenników jacych, czterdzieści dni też będzie takich.

Dzieje kalendarza.

SŁOŃCE.

Cześć dla planet, a w szczególności dla słońca w starożyt-

ności bardzo była rozpowszechniona. Ludy Azji czcili słońce pod imieniem *Baal*, *Bel*, *Hel*. Grecy imię *Helios* utworzyli prawdopodobnie z fenickiego *Hel* a łacinnicy *Sol*, co również znaczy „sam”. Baal był czczony w Babilonie, gdzie miał wspaniałą świątynię. Wzbogacana przez królów asyryjskich była złupiona przez Smerkesa. Są uczeni zastanawiający się czy świątynia poświęcona Baalowi nie jest przypadkiem ową znaną ze starożytności Babel, którą potomkowie Noego wzniesli nad brzegami Eufratu. Dziś odnajdują w Babilonie szczątki, które uchodzą jako pozostałości po wieży Babel. Nazywane są *Bir-Nimrud*. Baal był też uważany, jako bóg fortuny; czczono go pod imieniem *Baal-Gad*, też *Baal-Feger*, bóg góry z czego później powstały nazwy: *Belfegor*, *Baal-Zemulh* a z tego *Belzebub*. W Persji z pomiędzy 28 bóstw Zoroastra, *Mithra* był bogiem słońca. Kult tegoż z Persji przeszedł do Azji Mniejszej, Egiptu i Italii.

Dla rolników. W miarę rozmrażania ziemi, rozpoczynać orkę i bronowanie pod zboże jare. W razie, gdy w polu sucho, walać oziminy, aby mroź ich nie podnosił.—Doprowadzić narzędzia rolnicze do zupełnego porządku.—Z końcem miesiąca wysiewać wczesne mieszanki na zieloną paszę.—Równać łąki, włączyć koniczyny.—Zależnie od rozmrażnięcia siał owies, jęczmień i t. p. lecz gdy rola obsechnie.—Oczyszczać pola z kamieni, łąki bronować dla oczyszczenia ze mchu.

Dla ogrodników. Przystępować do robót ogrodniczych, ciąć

karły, podlewać drzewa kompostami, przesadzać, sadzić nasiona drzew owocowych.—Skoro mrozy przeminą, usuwać pokrycie słomiane z drzew owocowych, drzewa stare, dokładnie oczyszczone, okopywać i podlewać nawozami.—W inspektach siać nowalie, jak sałata, rzodkiewka i in.—Siać na gruncie marchew, rzodkiewkę a gdy pora ocieplona i sałatę.—Urządzać klomby w ogrodach, sadzić drzewa i krzewy, odkrywać różę, kończyć roboty w szkołkach.

Dla myśliwych. Wciąż podawać paszy zwierzyńce.—Tępić szczenne lisie i burzyć gniazda ptaków drapieżnych.—Rozpoczyna się polowanie na głąsce, cietrzewie (w toku).—Wolno polować na dziki, łosie (samce), sarny (rogacze) i jarzabki (samce).—Ukazuje się ptactwo przelotne.

Dla gospodyń. W wielkim poście gospodynie oczekują większe niż zwykle kłopoty, zwłaszcza przy dzisiejszej drożyznie ryb.—Do kuchni postnej (jarskiej), przy obecnym rozwoju przemysłu ogrodniczego, mamy już zieleniny i nowalie jak sałata, rzodkiewka, szczaw, szpinak i inne.

Koniec miesiąca sprowadza przygotowania do święconego.—Dawnymi czasy była to chwila wyteżonych zabiegów.—Dziś przechowało się to w całej pełni wśród dworów wiejskich, chociaż i w miastach gosposie starają się jeszcze przechować tradycję.—Na stołach ukazuje się drób, chociaż jeszcze drogi, za to jaj dostatek.

W oborze. Tuczenie wolów i baranów prowadzić w dalszym ciągu, tuczenie cieląt na ukończeniu. Robocemu inwentarzowi można zmniejszyć porce paszy. Pilnować kłaczki matek, które zrzuciły w lutym. Odlączyć i jagnięta urodzone w zimie.

W kurnikach. Powiększyć wyleganie jaj indyjskich, kurzych, gęsi i kaczych. Młodym pisklętom dawać 4 razy dziennie pożywienie, złożone: z papki z suchego chleba, usiekanego drobno i rozprowadzonego świeżym mlekiem,—jajek na twardo drobno posiekanych i zmieszanych z ośrodkiem czerstwego chleba,—wreszcie maki jęczmiennej polanej świeżym mlekiem. Niesienie jaj jest w tym miesiącu obfite, można jeszcze je pobudzić dając owies. Kurniki utrzymywać w ciągłej czystości.

W pasiece. Gdy pogoda sprzyja zająć się czyszczeniem uli, usuwając ramy zbutwiałe. Zaopatrzyć w pożywienie ule rojne.—Dać królowę ulom sierocym. Jeżeli królowa wylatuje za trutniem, należy uważać jej ul jako osierocony. Otwory w ulach ściścić dla zatrzymania ciepła jajom, a ule przykrywać poduszkami. Czuwać nad ulami, których wylęg jest zanadto w rozsypce. Jest to dogodna pora do przenoszenia uli. Jeżeli ul jest opróżniony, należy wyjąć kilka plastrów miodu.

Praktyczne przepisy.

Zgniecione futra odświeża się, pociągając futro watą umoczoną w wodzie, prowadząc ją w kierunku włosa. Futro wywie-

sić by wyschło, potrząsając od czasu do czasu by włos „roztrząpać”;—futro odzyska poprzednią świeżość.

PRZEPOWIEDNIE ASTROLOGICZNE.

Od 1-go do 20-go miesiąc ten jest pod wpływem *Ryby*, a od 21 do 31 pod wpływem *Barana*. Znak pierwszy (ryby) sprowadza zaszczyty i dobra doczesne, przez własne zasługi, lecz daje zarazem i umysłnieszpokoyny i często niezadowolony ze wszystkiego i ze wszystkich, z pewną [silnie zaznaczoną] skłonnością do uporu i despotyzmu.

(Co do *Barana* patrz kwiecień)

Wiadomości pożyteczne.

MOTORY TURBINOWE.

Wielkie maszyny i motory posługują się, jak wiadomo, dwoma rodzajami ruchu: wahadłowym i obrotowym czyli wirowym (dokoła swej osi).

Ten ostatni, zwany także rotacyjnym, zdobył sobie w ostatnich czasach, jeśli nie wyższość nad pierwszym, to przynajmniej dość rozległą sferę działalności.

Od lat mniej więcej dziesięciu motory turbinowe, poruszane parą lub wodą, wytworzyły dość silną konkurencję dla motorów parowych poruszanych zapomocą tłoków.

Budowa i kształt turbiny są ogólnie znane: jest to koło z łopatkami tak ustawionemi, że strumienie wody lub pary, przechodząc przez nie, poruszają swym ciężarem drugie, ruchome koło, które się wtedy zaczyna obracać. W miarę silniejszego ciśnienia, ruch ten dochodzi do

przerazającej cyfry 20.000 obrotów na minutę!

Historia turbiny jest dla wynalazców prawdziwą lekcją cierpliwości, gdyż pierwszym jej wynalazcą był sławny Heron z Aleksandryi, w r. 120 przed nar. Chr.

Słynny budowniczy włoski, Giovanni Branca, zbudował także koło w r. 1629, próbując poruszać je zapomocą pary. — Miało ono kształt dzisiejszej turbiny.

Około r. 1900 dopiero motory te weszły w ogólne użycie: przedstawiają one siłę 1000—2000 i więcej koni parowych, t. j. jednostek siły potrzebnej do podniesienia 75 kil. na wysokość 1 metra w ciągu sekundy.

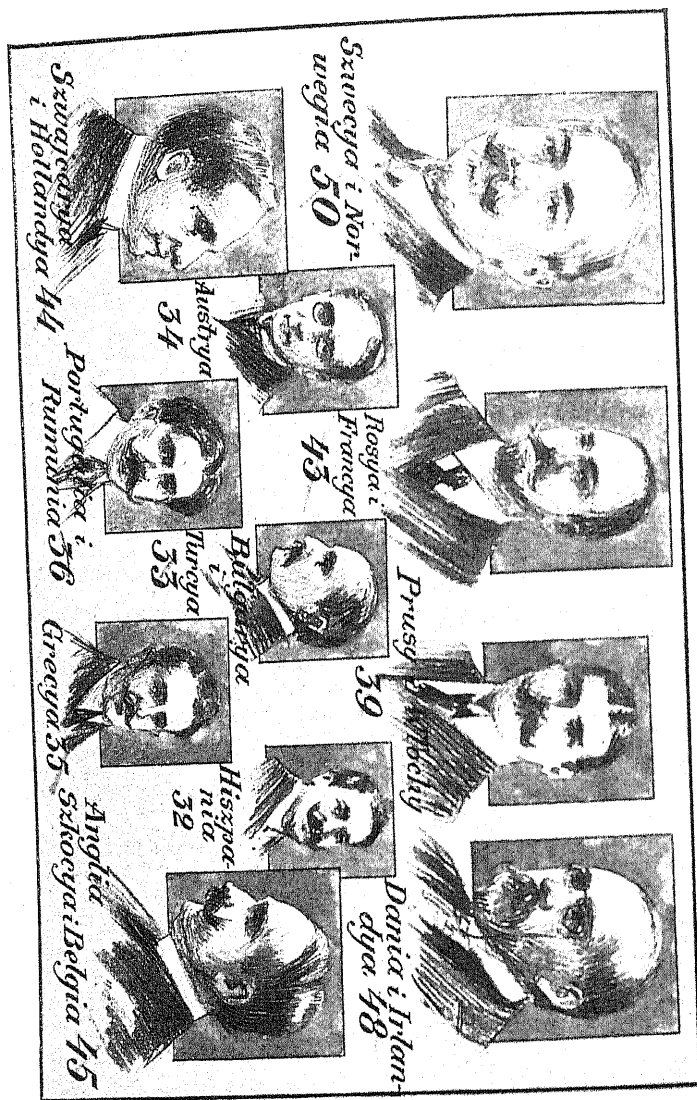
Turbiny używają się do wypompowywania wody z głębokich galerii podziemnych, oraz do wyrzucania jej na znaczną wysokość; przy 15000 obrotów na minutę, wyrzucają 86 met. kub. wody na godzinę, do wysokości 125 mt. a przy szybkości przechodzącej 18000 wysyłają strumień wody wyższy od wieży Eiffa (300 mt.).

Przy ładowaniu na okręty wielkich ciężarów, za pomocą turbin poruszane są olbrzymie windy, żorawie bajecznych rozmiarów, unoszące w powietrze ciężko i sprawnie ogromne bryły granitu a nawet działa wielkiego kalibru i lokomotywy.

Potęgą ducha ludzkiego oddała na rozkazy pigmeja-człowieka owe olbrzymie, któremi kieruje jego wola.

Czy ich terazniejsze kształty i siła są już ostatnim wyrazem udoskonalenia? Stanowczo nie.—Z czasem staną się one sprawniejsze jeszcze i lżejsze, zużywając będą mniej siły wodnej lub paro-

4

(Patrz opis obok).

Długość życia ludzkiego.

Według najnowszych danych statystycznych, średni wiek ludzi w krajach i europejskich jest następujący: Szwecja i Norwegia 50, Dania 48, Irlandia 48, Anglia i Szkocja 45, Belgia 45, Szwajcaria 44, Holandia 44, Rosja 43, Francja 43, Prusy 39, Włochy 39, Portugalia 36, Rumunia 36, Grecja 35, Austria 34, Bułgaria 33, Turcja 33, Hiszpania 32.

Napady i zabójstwa w Rosji.

PETERSBURG.—Ministerium spraw wewnętrznych ogłosiło dane statystyczne napadów i zabójstw od dn. 1 stycznia 1907 r. do 1 stycznia 1912 r., st. st. Napadów zbrojnych dokonano 38,094. Zabito urzędników 1,719, osób prywatnych — 5,997; raniono urzędników—2,499, osób prywatnych—5,747. W ciągu 10 pierwszych miesięcy r. b. dokonano 248 napadów zbrojnych.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 Ś.	†Teodory M., Hugona B.	19	M. Chrisanfa, Darji, Klawdja.
2 C.	Franciszka à Paulo.	20	Pr. Joanna, Sergja, m. Matr.
3 P.	†Sied. bol. N.M.P., Ryszarda	21	Prp. Jakowa isp., Fomy.
4 S.	†Izydora B. W. D.K., Platona	22	S. mcz. Wasilja, prp. Isaakja
5 N.	6P. PALM. Wincent. F.W., Ireny	23	5 N.W.P. M. Nikona, m. Lidji
6 P.	Wilhelma Op., Celestyna P.p.	24	6 S.W.P. Sw. Artemona, Jak.
7 W.	Epifaniasza B. M.	25	†Błogowieszcz. Preśw. Bog.
8 Ś.	†Dyonizego B. W.	26	Sob. Ar. Gawriiła, Wasilja.

„TRIOLAN” Polecane przez najpierwsze powagi lekarskie, jedyne udektatniające cerę mydło i krem.
Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.

Tow. Akc. FR. PULS
W WARSZAWIE.

Wykaz dni nieprotestowych.

5. Niedziela
7. Wtorek św. st. st.
10. Wielki Piątek
11. Wielka Sobota
12. Zmartwychwstanie Chr. P.
13. Wielkanoc
16. Czwartek św. st. st.
17. Piątek św. st. st.
18. Sobota św. st. st.
19. Niedziela Przewodnia
20. Poniedziałek św. st. st.
21. Wtorek św. st. st.

22. Środa św. st. st.
23. Czwartek św. st. st.
24. Piątek św. st. st.
25. Sobota św. st. st.
26. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 4, 11, 18, 25 Sabaty; d. 11 i 12 Pesach (wielkanoc); d. 13, 14, 15 i 16 wolne święta; d. 17 i 18 ostatnie dwa d. uroczyste Pesach (wielkiej nocy); d. 26 i 27 Rozchodesz czyli 1-e dni miesiąca Zjar.

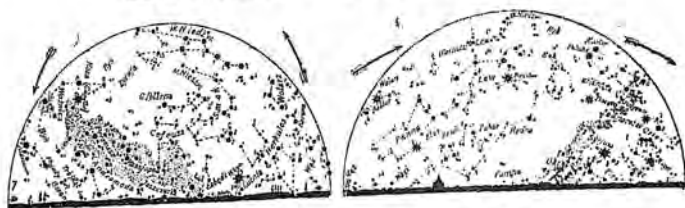
KWIECIEŃ.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.				Święta Kościoła prawosławnego.			
9 C.	†Wielki. Maryi Kleofasowej	27	Mcz. Matrony, Joanna.	6	Świętoje Chr. Woskr. Mefod.		
10 P.	††Wielki. Ezechiela Pr. M.	28	Prp. Iarjona.	7	Sw. Georgja, mcz. Akiliny		
11 S.	†Wielka. Leona Wielk. P. W.	29	Sw. Marka, prp. Kirilla.	8	Ap. Irodiona, Flegonta		
12 N.	Zmartwych. Chr. P., Wiktora M.	30	NIED. WAIJ. P. Ioanna, A. Sos.	9	Prp. Wadima, Awdiesa.		
13 P.	Wielkanoc. Hermenegilda K.	31	Strastnaja Siedmica. S. Apollon.	10	Mcz. Maksima, Aleksandra.		
14 W.	Wielkan. Waleryana i Justyn.	1	Apr. Prp. Marji Egip., Makar.	11	Mc. Antipy ep., Martinjana		
15 Ś.	Anastazego M.	2	Pr. Tita.	12	Sw. Wasilja, Prp. Isaaka		
16 C.	Marceliana i Lamperta M.	3	Wielikij. Pr. Nikity, m. Fieod.	13	N. AP. FOMY. Sw. mcz. Artem.		
17 P.	†Aniceta P. M., Roberta W.	4	Wielikaja. Josifa, Gieorgja i Z.	14	Sw. Martina ispow.		
18 S.	Bogumiła M., Apoloniusza M.	5	Wielikaja. Feodula, P. Fieony	15	Ap. Aristarcha i Trofima.		
19 N.	Przewod. Tymona M.	6	Świętoje Chr. Woskr. Mefod.	16	Mcz. Agap., Iriny, Fieodora		
20 P.	Sulpicyusza i Serwiliana M.m.	7	Sw. Georgja, mcz. Akiliny	17	Sw. mcz. Symeon. m. Ananija		
21 W.	Anzelma B. W. D. W.	8	Ap. Irodiona, Flegonta				
22 Ś.	Sotera i Kaja P.p. M.m.	9	Prp. Wadima, Awdiesa.				
23 C.	Wojciecha, Jerzego M.	10	Mcz. Maksima, Aleksandra.				
24 P.	Fidelisa Kapuc. M.	11	Mc. Antipy ep., Martinjana				
25 S.	Marka Ewangelisty.	12	Sw. Wasilja, Prp. Isaaka				
26 N.	2po W. Grobu Chr., Klet. i Marc.	13	N. AP. FOMY. Sw. mcz. Artem.				
27 P.	Teofila i Tertuliana B. b. W. w.	14	Sw. Martina ispow.				
28 W.	Pawła od Krzyża, Witalisa M.	15	Ap. Aristarcha i Trofima.				
29 Ś.	Piotra M., Roberta Op.	16	Mcz. Agap., Iriny, Fieodora				
30 C.	Katarzyny Sen., Maryana M.	17	Sw. mcz. Symeon. m. Ananija				

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e						K s i ęż y c e				☾ Now d. 25, o g. 2 m. 46 r.	☼ Pierwsza kw. d. 2, o g. 11 m. 3 w.	☼ Pełnia d. 9, o g. 3 m. 18 w.	☼ Ostatnia kw. d. 17, o g. 12 m. 51 r.		
	Wschód		Zachód		Długość dnia		Przybyło		Wschód						Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.					g.	m.
1	5	39	6	31	12	52	5	18	7	15 r.	1	33 pn.				
5	5	29	6	38	13	9	5	35	11	35 r.	3	39 r.				
10	5	18	6	46	13	28	5	54	7	15 w.	4	52 „				
15	5	6	6	55	13	49	6	15	2	8 pn.	7	21 „				
20	4	55	7	4	14	9	6	35	3	33 r.	1	45 pp.				
25	4	45	7	13	14	28	6	54	4	20 „	7	44 w.				
30	4	34	7	21	14	47	7	13	6	50 „	1	8 pn.				

Kwiecień. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele).

Konopnicka Marya. Dym, 1.00.
— *Banasiowa*, 0.06. — *Jakton*, 0.06.
Mendel Gdański, 0.06. — *Ludzie i rzeczy*, 2.00. — *Miłosierdzie gminy*, 0.08. — *Moi znajomi*, 1.50. — *Na normandzkim brzegu*, 1.20. — *Nasza szkapa*, 0.10. — *Niemczaki*, 0.06. — *Pod prawem*, 0.60. — *Urbanowa*, 0.05. — *Wojciech Zapala*, 0.05. — *W Winiarskim forcie*, 0.05. — *Drobiazgi z podróży teki*, 1.20. — *Na drodze*, 1.50. — *Korzeniowski*. Emeryt, 0.60. — *Garbaty*, 1.15. — *Kolokacja* 0.50. — *Nowe wędrówki oryginała*, 1.10. — *Pan stolnikowicz*, 0.60. — *Spekulant*, 0.75. — *Tadeusz Bezimienny*, 0.60. — *Wędrówki oryginała*, 0.45. — *Kościelkowska*. Bajki archaiczne i nowe, 0.40. — *Kościelka*. Słoby, 1.20. — *Kosiakiewicz W.* Bawelna, 1.00. — *Gasiorkowski*, 1.00. — *Jej chłopcy*, 0.80. — *Sarna i inne nowele*, 0.08. — *Z powrotem*, 1.20. — *Druty telegraficzne*, 1.20. — *Hallali*, 1.20. — *Janek*, 1.20. — *Plama*, 1.00. —

Przy budowie kolei, 1.20. — *Rodzina Łatkowskich*, 0.80. — *Władek*, 1.00. — *W miasteczku*, 0.80. — *Kowerska*. Iluzja, 1.00. — *Podłotek*, 1.80. — *Znane dzieje*, 1.20. — *Z pamiętnika ornitologa*, 1.35. — *Na służbie*, (2 t.), 2.00. — *Siostry*, 1.50. — *Kraszewski*. Powieści historyczne (78 t.), 18.00. — *Bezimienna* (2 t.) 1.50. — *Brühl* (2 t.), 1.20. — *Grzechy hetmańskie*, 2.50. — *Stara Baśń* (wyd. ozdobne), 4.00. — *Jak się dawniej listy pisało*, 0.06. — *Profesor Milczek*. Rejent Wątróbka, 0.06. — *Psirek*, 0.06. — *Upiór*, 0.10. — *W oknie*. Nauczyciele sieroty, 0.08. — *Z dziennika starego dziażdza*, 0.10. — *Wybór pism* (5 t.), 5.50. — *Krechowiecki Adam*. Amen, 1.80. — *Jestem*, 2.00. — *Kres*, 1.50. — *Prawdy i bajki*, 2.00. — *Fiat lux*, 1.50. — *Mrok*, 1.50. — *Najmłodszy* (2 t.), 2.00. — *O tron* (3 t.), 4.50. — *Rdza*, (2 t.), 2.40. — *Starosta Zygmuntowski* (2 t.), 2.00. — *Szary wilk*, 1.50. — *Veto* (4 t.) 4.50. — *Krzemieniecka H.* A gdy odepdziej w przepaść wieczną, 2.00. — *Fatum*, 2.00. — *Pod cichą falą*, 1.80. — *Krzywoszewski St.*

Pani Julia, 1.00. — *Rusalka*, 0.80. — *Krzyżanowski Anatol*. Dwa prądy, 1.20. — *Galatea*, 1.50. — *Na strażnicy* (2 t.), 2.25. — *Odrodzenie*, 1.80. — *Ogniwo*, 1.50. — *Psyche*, 1.50. — *W godzinie próby*, 1.50. — *Kulikowska*. Frania, 1.00. — *Z dziejów duszy*, 1.60. — *Lain Jan*. Głowy do złoty (4 t.), 1.60. — *Wielki świat* Capowic, 0.80. — *Lange Antoni*. Elfyda, 1.80. — *Stypa*, 1.00. — *W czwartym wymiarze*, 1.60. — *Laskowski Kaz.* Dygnitarze wioski, 0.20. — *Litwaki*, 0.80. — *Wieś*, 0.60. — *W ślady ojców*, 0.70. — *Zużyty*, 0.70. — *Lemański Jan*. Kamień filozoficzny, 1.20. — *Noc i dzień*, 1.60. — *Proza ironiczna*, 2.00. — *Ofiara królewny*, 1.00. — *Ligocki*. Przeznaczenie, 1.60. — *Lubińska*. Historia niemoralna, 1.00. — *Jarzmio miłosne*, 1.80. — *Nie wiedział*, 1.50. — *Lada Jan*. Sweet Boy, 1.50. — *Lucifer*, 1.50. — *Proboszcz z Priesslau*, 1.20. — *Pastele*, 1.80. — *Łętowski*. Na bożym świecie, 1.00. — *Rogata dusza*, 1.00. — *Rywale*, 1.00. — *Wawrzyńcowie*, 0.08. — *Łoś W.* Jeszcze małżeństwa, 1.80. — *Ostatni*, 2.00. — *Portret pięknej pani*, 2.00. — *Rezydenci*, 2.00. — *Świat*, 1.70. — *Łozińska K.* Na nowiu, 1.20. — *Na wiarę*, 1.00. — *W rozterce*, 1.00. — *Życie*, 1.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE

Na fortepian na 2 ręce.

Łatwe: *Bossi M. E.* Barcarolle. — 20. — *Beethoven L. v.* Op. 49. № 2. Menuet tiré de la sonate. — 30. — *Burgmüller Fr.* Op. 109. № 1. 2. Confidence. Les perles. — 30. — *Bach J. S.* Quatre petits préludes. — 50. — *Gurilt C.*

Op. 188. № 3 Sonatine Sol-majeur. — 30.

Średniej trudności: *Karłowicz M.* Op. 1. № 2. (Skąd pierwsze gwiazdy). — 30. — Op. 1. № 3. (Na śniegu). — 30. — *Kurpiński K.* — *Krogulski W.* Kiedy ranne wstają zorze, lub Wszystkie nasze dzienne sprawy. — 20. — *Moniuszko St.* Modlitwa Pańska. — 30. — *Krogulski W.* op. 21. „Sen dziewczycy“, Marzenie. — 50. — *Troszel W.* Modlitwa do Boga. — 30. — *Landowska W.* Walc salonowy. — 45.

Trudne: *Leybach J.* Op. 4. Nocturne. — 40. — *Lasson Per.* Crescendo. — 20. — *Łopuska H.* Op. 5. Matinée printanière. — 45. — *Michałowski A.* Feuille d'album. — 30. — *Chopin Fr.* Marcia extrait de la fantaisie. — 20. — *Brahms J.* Op. 5. Scherzo tiré de la Sonate en Fa mineur. — 40.

TAŃCE.

Lilienström Goering Roman d'Amour. Walc. — 60. — *Namysłowski K.* W karczmie. Oberki. Fornal. Mazur. Oj tak, tak. Mazur ze słowami. Na bok z drogi. Mazur. — 60. — *Karasiński A.* Na różach. Walc. — 75. — *Berezow I.* Op. 105 „Murmure d'amour“ — 40.

TRIA NA FORTEPIAN, SKRZYPCE I WIOŁONCZELĘ.

Chopin Fr. w oprac. *Cinka A.* Op. 7. № 1. Mazurka. — 60. — Op. 33. № 2. Mazurka. — 70. — Op. 34. № 2. Valse. — 80. — Op. 40 № 1. Polonaise. — 80. — Op. 40 № 2. Polonaise. — 80.

DZIELA TEORETYCZNE.

Guzewski Ad. Treściwy kurs instrumentacji. — 1.50. — *Opiński H.* Dzieje muzyki powszechnej w zarysie. — 1.50. — *Steinhausen F. A. dr.* O błędach fizjologicznych techniki fortepianowej i

jej przekształceniu. Spolszczył Robert Becker (Biblioteka kursów muzycznych im. Chopina) 1.00.

UTWORY RELIGIJNE NA ORGANY.

M. Surzyński op. 41. Rok w pieśni Kościelnej. Zeszyt IV. Na melodiach pieśni kościelnych osnute. Wielkanoc, Zielone Świątki, Trójca Św., Boże Ciało. — 1.50.

Notatnik historyczny.

1. 1732. w Rohran nad Litawą urodził się genialny muzyk Józef Haydn; 1831. Bitwa pod Dębem Wielkim: Rosen pobity przez Skrzyneckiego. — 2. 1810. Napoleon I poślubia w Paryżu arcyksiężniczkę Maryę Ludwikę, córkę ces. austriackiego Franciszka I. — 3. 1025. † w Poznaniu Bolesław Chrobry; 1849. † w Paryżu Juliusz Słowacki. — 4. 1656. Bitwa ze Szwedami pod Sandomierzem; 1794. Bitwa pod Racławicami. — 6. 1617. Królów Władysław rusza ku Moskwie. — 7. 1340. † Bolesław Jerzy II ks. halicki i włodzimierski. — 8. 1634. Sultan Amurat IV wyrusza przeciwko Moskwie. — 9. 1570. Otwarcie w Sandomierzu zjazdu dysydentów polskich; 1909 † Helena Modrzejewska wielka artystka dramatyczna; 10. 1814. Bitwa pod Tulużą: Wellington bije Soult; 1854. Anglia i Francja w obronie Turcji zawierają przymierze przeciwko Rosji. — 11. 1457. Wojsko polskie opanowuje Malborg; 1805. Rosja zawiera z Anglią przymierze zaczepno odporne. — 12. 1704. Stanisław Leszczyński obrany królem; 1908. Sycylijski zabija w Lwowie Andrzeja hr. Potockiego. — 13. 1602

Hetman Jan Karol Chodkiewicz odbiera Szwedom Dorpat. — 14. 1818. Otwarcie biblioteki publicznej w pałacu Kazimierskim w Warszawie. — 15. Stefan Czarniecki dostaje się pod Żółtymi Wodami do niewoli; 1861 otwarcie we Lwowie pierwszego sejmiku galicyjskiego. — 16. 1791. Sejm Wiślicki uchwała prawa i przywileje dla miast Korony i Litwy; 1794. Na Żmudzi wybuch powstanie narodowe. — 17. 1790. † Benjamin Franklin w Filadelfii. — 18. 1814. Po zrzeczeniu się tronu przez Napoleona I, Soult i Souchet zawierają konwencję z Wellingtonem; 1906. Trzęsienie ziemi niszczy San Francisco. — 19. 1809 W bitwie pod Raszynem ginie poeta, pułkownik Cypryan Godebski. — 20. 1495. Doręczenie kapelusza kardynalskiego w Krakowie Fryderykowi Jagiellończykowi. — 21. 1809. Francuzi biją Austriaków pod Landshuten; 1906. W Piesole † O. Ludwik Martin, generał Jezuitów. — 22. 1454. W Toruniu Stany pruskie zaprzysięgają wierność Kazimierzowi Jagiellończykowi i Koronie Polskiej; 1528. Wielki pożar pustoszy Kraków. — 23. 997. Św. Wojciech zamordowany przez Prusaków; 1793. Targowiczanie przywracają radę nieustającą. — 24. 1445. Kazimierz Jagiellończyk obrany królem; 1809. Napoleon I dekretem w Ratuszynie znosi zakon Krzyżaków. — 25. 1599. Urodził się w Huddingham Oliver Cromwell; 1800. gen. Moreau rozpoczyna kroki przeciwko Austriakom. — 26. 1221. † w Bolonii św. Dominik założyciel zakonu Dominikanów; 1848. Bombardowanie Krakowa przez Austriaków. — 27. 1825. Aleksander I

cesarz rosyjski zjeżdża po raz ostatni do Warszawy; 1831. Bitwa pod Mińskiem Mazowieckim. — 28. 1512. Ks. Konstantyn Ostrogski bije pod Wiśniowcem Tatarów; 1855. Jan Pianori dokonywa w Paryżu nieudanego zamachu na życie Napoleona III — 29. 1464. Zjazd ziemian w Korczynie uchwała podatek na wojnę z Prusami; 1848. Bitwa z Prusakami pod Książem. — 30. 1799. Suworów po zajęciu Mediolanu ogłasza zniesienie rządy cyzypolitej Cyzalskiej.

Miesiąc w przysłowiach.

Ciepłe deszcze w kwiecień, roją pogodną jesień.

Gdy w końcu kwietnia deszcz porosi, błogosławieństwo polom przynosi.

Grzmot w kwietniu dobra nowina, już szron roślin nie pościna.

Kwiecień, gdy jest suchy nie daje dobrej otuchy.

Sprzyja nam rok, gdy wilgotny kwiecień, gdy nie bardzo słotny.

W kwietniu, gdy nieba od północy grożą grzmotem, chwał Bogu, zdrowie, żywność wroga.

W kwietniu posusza, nie się z ziemi nie rusza.

Kiedy w kwietniu słońko grzeje—tedy gbur nie zubożeje.

Deszcz w św. Marek, to ziemia jak skwarek.

Jeżeli na św. Wojciech śnieg pada, co trzecia kopa siana na łąkach przepada.

Dzieje kalendarza.

PORY ROKU.

Starożytni twierdzili, iż pory roku są wynikiem bitew, ja-

kie Słońce staczało z Arymanem lub Tyfonem, księżciem ciemności. Przez ciąg 6-ciu miesięcy słońce zwyciężało i było czczone od nazwą Orus na wiosnę, Ozi-
ris latem. W zimie zwycięzcą był Tyfon i zwano go Harpokrates jesienią a Serapis w zimie. W czasie gdy pora roku następuje zimna lub gorąca, słońce staje w rozmaitych punktach wysokości. Pradkowie utrzymywali, iż słońce nie tylko przebiega cały nieboskłon, lecz posuwa się dokoła ziemi i wypoczywa na pewnych konstelacjach. Zwały się one zodiakiem, Baran, Byk, Bliźnięta, Rak, Lew, Panna, Wagi, Niedźwiadek, Strzelec, Koziorożec, Wodnik, Ryby. Dnia 21 marca i 21 września słońce znajduje się w obrębie równika, dni równają się z nocą. Dnia 21 czerwca słońce—mówiąc potocznie—dość największej wysokości i w ciągu dni kilku „zatrzymuje się w biegu”. Jesteśmy wtedy w przesileniu dnia z nocą. Najkrótszy dzień przypada 21 grudnia. Wiosna (pory kalendarzowe) liczy 92 dni, lato 93, jesień 89, zima dni 89. W czasie najdłuższego dnia ziemia jest od słońca oddalona o 38 milionów mil, w grudniu przy najdłuższej nocy 37 milionów mil.

Dla rolników. Gdyby kaprysy zimy nie ustawały, co w naszym klimacie nie jest niespodzianką, rady marcowe wypełniać i w kwietniu. — Kończyć więc zasiewy zbóż jarych, sadzić ziemniaki i buraki. — W spichrzach w dalszym ciągu przerabiać pozostałe ziarno. — Bronować koniczyń, lucerny, pszenice, oczyszczać łąki, rozrzucać kretowiska. — Jagnięta urodzone w lutym odstawiać od matek. — Upra-

wiać ziemię pod len, konopie, proso, grykę.—Siać trawy mieszaną na zieloną paszę. Sadzić fasolę, rozsądzać sadzonki buraczane.

Dla ogrodników. Kończyć sadzenie i przesadzanie drzew, oczyszczać je z robactwa, bielić pnę wapnem.—Siać cebulę, kapustę, kalafiora, sałatę dla późniejszego przesadzenia na zagony, sadzić cebulę, kalafiora, kalarepę, kapustę i in.—W piwnicach przebrać warzywa, które o tej porze wymagają staranności, gdyż psuć się zaczynają.—Sadzić w gruncie rośliny ciepłolubne, szczepić drzewa ozdobne.

Dla myśliwych. Tokują cietrzewie, grają guszcze.—Tępić psy włączające się po polach oraz koty robiące szkody w świeżo okoczonych zającach i ptactwie niepokojonem na gniazdach.—Burzyć gniazda wronie i innych szkodników, niszczyć szkodliwe ptaki i zwierzęta.

Wolno polować na dziki, losie, sarny, guszcze, cietrzewie, jaszczki, kaczory, lecz tylko samce oraz ptactwo przelotne.

Dla gospodyń. W większych miastach, po upływie świąt, panie zaczynają myśleć o wyszukaniu mieszkań letnich, o ile nie wiąże ich dźwiatwa szkolna.—Czas rozpocząć racjonalną walkę z mólami.—Chłód, silny przewiew i częste trzepanie sukien i wszelkich materii wełnianych—oto środki najbardziej zalecane.—W Niemczech każda prawie gospodyni zasobniejsza posiada obecnie skrzynię blaszaną hermetycznie zamykaną, chroniącą nawet futra od moli.—Skrzynia taka naprawdę zabiera trochę miej-

scę, lecz zabezpiecza.—Dla kuchni zaczyna się pora pomyślniejsza ze względu na ożywiony dowóz jaj, masła i drobiu.

W oborze. Ponieważ w tym miesiącu inwentarz już pracuje w polu, podwoić porcy paszy. Mieszać paszę zieloną z suchą. Krowom mlecznym dawać stopniowo paszę świeżą. Cielęta można odłączać, lecz nie zawczasie. Owce można wypędzać w pastwiska lucerny starej i w zboże do wypasienia na zielono. Wieprze na pastwiska. Przewietrzać i czyścić obory.

W kurnikach. Ponieważ wyłęganie trwa ciągle, trzeba uważać na pisklęta, dbając o ich czystość. Można przy pogodzie wypuścić je na dwór. Żywić je papkami i prosem.

W pasiece. Rozpocząć odżywianie pszczół. Pobudzić niesienie jaja, uderzając kijem w ul i dając syrop, lub miód płynny. Zgromadzić razem osady nierozwinięte. Unikać przeciągów w gniazdach z jajami. Od 15-go przygotowywać szluczne królowe.

Praktyczne przepisy.

CZYSZCZENIE LINOLEUM.

Wymyć linoleum mokrą ściereką, dobrze wytrzeć i dać wyschnąć. Gdy suche nacierać gąbką umoczoną w esencji terpentynowej, i znowu wytrzeć na sucho. Jeżeli linoleum nie jest zniszczone, nabierze połysku, jak nowe. Pocieranie pomadami lub mastykami sprawia, iż powierzchnia staje się zanadto śliza.

PRZEPOWIEDNIE ASTROLOGICZNE.

Baran rozpościera swój wpływ od 21 marca do 21 kwietnia. Znak ten sprzyja zawsze zdobyciu bogactwa przez dziedziczenie lub związki,—lecz z zaprzeczeniami a także z procesami. Baran, będąc znakiem gwałtownym, sprawdza także walki lub zerwania stosunków.—Osobnik pod tym znakiem urodzony, skraca często swe życie wskutek własnej winy. (Co do *Byka*, patrz Maj.)

Wiadomości pożyteczne.

MLEKO SPROSZKOWANE.

W ostatnich czasach wyrób kazeiny, laktozy i kwasu mlecznego, choć prowadzony na wielką skalę, nie mógł jednak użytkować olbrzymich ilości odtłuszczonego mleka, pozostałych po odciągnięciu żeń tłuszczu, czyli masła.

Dopiero wyrób „mleka sproszkowanego“ rozwiązał tę kwestję.

Polega on na usunięciu z mleka zawartej w nim wody, a wysuszeniu i sproszkowaniu części stałych.

Chcąc otrzymać ze sproszkowanego mleka, rozważamy je pewną ilością wody o temperaturze 70—80 st. ciepła.

Oddzielenie wody od mleka dokonywa się zapomocą gorąca lub zimna: pierwszy z tych sposobów jest ogólnie używanym.—Podług systemu Just-Hatmaker mleko spływa cienką warstwą na cylindry ogrzane wewnątrz parą do 150 st., na których powierzchni natychmiast wysycha, tworząc błon-

kę usuwaną natychmiast mechanicznie do innego naczynia. Błonekę tę wysusza się ostatecznie i zamienia w proszek.

Tak zwane „pasteuryzowanie“ mleka polega na tem, że jest ono kilkakrotnie doprowadzane do wrzenia i ochładzane na przemian, co wyniszcza w niem zarazki chorobotwórcze, których nie wygubia jednokrotne gotowanie. Nazywa się to także „sterylizowaniem“ mleka.

Z liczby środków, utrzymujących mleko surowe w świeżości, najwięcej jest używany dwuwęglan sodu, który sprawia, iż kwas mleczny wydzieli się w postaci małych pęcherzyków z mleka, opóźniając jego skwasnienie.

Środek ten w małej ilości nie jest szkodliwy; lecz ponieważ mleko od chwili udoju przechodzi przez wiele rąk, zanim się dostanie do konsumenta, trafia się, że każdy z czasowych właścicieli obdarza je dla bezpieczeństwa szczyptą dwuwęglanu. To było powodem, iż analiza wykrywała częstokroć przeszło 10 gr. dwuwęglanu w 1 litrze mleka, co już było stanowczo szkodliwe.

Boraks, jako środek antyseptyczny, bywa także używany, lecz źle działa na chorych i dzieci.

Nakonec kwas salicylowy powinien być całkowicie wykreślony z użycia przy wszystkich produktach spożywczych, a tembardziej przy mleku.

Ułożenie towarzyskie.

DROBNY WYKWINT.

Państwo X skromnie uposażeni mają jednak wrodzone poczucie wykwinu. Zajmują mie-

Wydział lekarski ministerium oświaty opracował dane statystyczne o zamachach samobójczych i wypadkach nieszczęśliwych wśród młodzieży szkolnej za r. 1910-ty.

Zamachów samobójczych w czasie od d. 1 stycznia 1910 r. do d. 1 stycznia r. 1911 zanotowano 154; w szkołach męskich 114, w żeńskich 40; samobójstw było 94, w szkołach męskich 50, w szkołach żeńskich 44; śmiertelnych wypadków nieszczęśliwych stwierdzono 87: w szkołach męskich 78, żeńskich 9, wypadków z mniej groźnym przebiegiem zanotowano 80.

Największa liczba samobójstw, zamachów samobójczych i wypadków nieszczęśliwych przypada na szkoły średnie; w uczelniach wyższych były 34 samobójstwa i 2 zamachy samobójcze, w szkołach niższych zarejestrowano 9 samobójstw i 15 zamachów samobójczych. Największa liczba wypadków pomienionych wydarzyła się w okręgach: petersburskim i odeskim.

Styczeń, marzec i kwiecień dały największy procent samobójstw, najniższy zaś—lipiec. Najczęściej zdarzały się wypadki samobójstw w klasie 4 szkół średnich, wśród samobójców przeważa wiek od 16 do 18.

Przyczyny samobójstw określone są w porządku następującym: neurastenia i zmęczenie; przykrości rodzinne w związku z postępami niedostatecznymi; egzaminy; miłość zawiedziona; stopnie niezadowolające i stosunki materialne.

Liczba lekarzy.

Ministerium spraw wewnętrznych dla bardziej celowego podziału sił lekarskich, zgromadziło dane o liczbie lekarzy w państwie. Ogółem w państwie rosyjskiem jest 25,927 lekarzy, w tem mężczyzn 23,734 i 2,193 kobiety. Dentystów jest—2,576 i lekarzy weterynaryi—4,726.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
1 P. †Filipa i Jakóba Ap.	18 Prp. Joanna, Sw. Kosmy.
2 S. Zygmunta Kr. M., Atanazeg.	19 Sw. Georgja i Trifona, Joan.
3 N. 3 po W. O. ś. Józefa, Z. Krzyża	20 N.S.ŻEN. MYR. Fieodor. Trich.
4 P. Floryana M., Moniki Wd.	21 Mcz. Fieodora, Sw. mcz. Jan.
5 W. Piusa V P. W., Anioła i Ir.	22 Ap. Klimenta, Prp. Fieod.
6 S. ś. Jana Ap. i ewang. w oleju.	23 ś. Sw. Wiel. mcz. Georgja P.
7 O. Domicelli i Eufrozyny Mm.	24 Mcz. Sawwy, Fomy, Jelisaw.
8 P. †Stanisława B. M. P. K. P.	25 Ap. i Ewang. Marka.

„TRIOLAN” Polecane przez najpierwsze po-
wagi lekarskie, jedyne ude-
kalinające cerę mydło i krem
Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.

Akc.Tow.FR.PULS
W WARSZAWIE.

☿ Maj 6. Imieniny JEJ CESARSKIEJ MOŚCI Najjaśniejszej Pani **ALEKSANDRY**
TEODORÓWNY.
☿ Maj 19. Rocznica Urodzin JEGO CESARSKIEJ MOŚCI Najjaśniejszego Pana
MIKOŁAJA II ALEKSANDROWICZA.
☿ Maj 27. Rocznica Św. Koronacji ICH CESARSKICH MOŚCI Najjaśniejszo-
go Pána **MIKOŁAJA II ALEKSANDROWICZA** i Najjaśniejszej Pani **ALEKSANDRY** **TEODORÓWNY.**

Wykaz dni nieprotestowych.

- 3. Niedziela
- 6. Środa dzień galowy
- 10. Niedziela
- 17. Niedziela
- 19. Wtorek dzień galowy
- 22. Czwartek Wnieb. Pańs.
- 24. Niedziela

- 27. Środa dzień galowy
- 28. Czwartek św. st. st.
- 31. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 2, 9, 16, 23 i 30 Sabaty; d. 10. Pe-
sach-szeni, d. 14 Lagbomer (dni radosne); d.
26 Rozchodesz czyli 4 d. m-ca Sivan; d. 31
Szewnos (zicł. święta), pamiątka odebrania
10-u przykazań na górze Synaj.

M A J.

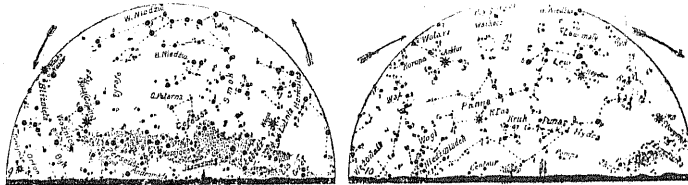
Święta Kościoła rzym.-katolickiego.	Święta Kościoła prawosławnego.
9 S. Grzegorza Nazj. B. W. D. K.	26 Sw. mcz. Wasilja, Sw. Stef.
10 N. 4 po W. N. M. P. Łask. , Izydora	27 N. o RAZSEABL. Ap. Symeona
11 P. Manswerta B. W., Maksyma M.	28 Mc. Maksima, Cw. Kirilla
12 W. Pankracego M.	29 Sw. 9 mcz. Kiz'ezsk., Miemn.
13 S. Serwacego B. W.	30 Prepołow. ś. Jakowa, ś. Nikity
14 O. Bonifacego M.	1 Maj. Prp. Jeremii.
15 P. †Zofii Wd. z 3-ma córkami	2 Sw. Afanasja.
16 S. Jana Nepomucena Kapł. M.	3 Mcz. Timofieja i Mawry.
17 N. 5 po W. Paschalisa W.	4 N. o SAMAR. Mcz. Pelagii.
18 P. Krzyż. dz. Feliksa, Eryka kr.	5 Wicz. Iryny
19 W. ś. Krzyż. dz. Piotra Celestyna	6 ś. Prp. Jowa mnogostr.
20 S. Krzyż. dz. Wigilia. Bernard.	7 Mcz. Akakja.
21 C. Wniebow. Pań. Wiktora M.	8 ś. S. Ap. i Ewang. Joanna Bog.
22 P. †Julii P. M., Heleny P.	9 ś. Peren. moszcz. w Nik. czud.
23 S. Dezyderego B. M., Michała.	10 ś. Sw. Ap. Simeona Zitota.
24 N. 6 po W. Joanny, Afry i Zuz.	11 N. o SLEEP. Prp. Mefodja i K.
25 P. Grzegorza VII P. W., Urbana	12 Sw. Jępifanja i Giermana
26 W. Filipa i Nereusza W.	13 Mcz. Aleksandra, Glikierji.
27 S. ś. Bedy W.D.K., Jana P. M.	14 ś. Mcz. Isidora, Maksima.
28 C. Augustyna B. W., Ap., Anglii	15 ś. Wozniesienie Gospod. P. Pach,
29 P. Teodozyi P. M. Maryi Magd.	16 Prp. Fieodora, św. Georgja.
30 S. Wigilia. Feliksa, Ferdynanda	17 Św. Stefana.
31 N. Zesłanie Ducha św., Anieli P.,	18 N. S. OTIEC. Mcz. Fiedota

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o Ń c e				K s i ę ż y c o	
	Wschód		Długość dnia	Przybyło	Wschód	
	g. m.	g. m.			g. m.	g. m.
1	4 32	7 23	14 51	7 17	7 58 r.	1 41 pn.
5	4 25	7 30	15 5	7 31	1 37 pp.	2 46 "
10	4 16	7 38	15 22	7 48	9 26 w.	3 48 r.
15	4 7	7 46	15 39	8 5	1 27 pn.	8 54 r.
20	4 0	7 53	15 53	8 19	2 17 "	3 7 pp.
25	3 54	8 1	16 7	8 33	3 22 r.	9 14 w.
31	3 47	8 8	16 21	8 47	9 55 "	12 41 pn.

☿ Pierwsza kw. d. 2, 0 g. 5 m. 19 w.
☿ Pełnia d. 9, 0 g. 1 m. 7 m. 1 r.
☿ Ostatnia kw. d. 16, 0 g. 21 w. 1
☿ Now d. 24, 0 g. 2 m. 23.
☿ Piętnasta kw. 31, 0 g. 10 r.

Maj. — Mapa nieba.

S trona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele).

Łopuszańska. Bezkrólewie. 1.00. — Na złotym szlaku. 2.50. — Zmierzch czy świt (2 t.). 1.80. — *Łoziński W.* Czarny Matwij. 0.50. — Dwie noce. 1.10. — *Madonna* Busowiska. 1.20. — Szlachcic chodzący (3 t.). 1.05. — Zaklęty dwór. 0.70. — Nowe opowiadania Imię pana Wita Narwoya. 2.25. — Skarb watażki. 1.00. — *Łubieński F.* Do Monaco (2 t.). 1.80. — *Łubieński M.* Ironia pozorów. 1.80. — Złota nić. 1.50. — *Łuskińska*. Chińskim tuszem. 0.80. — *Viraginitas* 1.10. — *Machczyński K.* Humoreski i nowele myśliwskie 0.80. — W polu i w kniei. 2.00. — *Maciejowski Józ.* Panterka. 1.00. — Romanse. 1.00. — Z mętów. 1.00. — *Makuszyński*. Dziwne powieści. 1.50. — Romantyczne historie. 1.30. — Rzeczy wesole. 1.00. — W kalejdoskopie. 2.00. — Zabawa w szczęście. 1.50. — *Mańkowski Al.* Moja Helenka. 1.20. — Podróż zagranicę. 1.50. — *Marion*. Miraże. 1.20. —

Życie. 1.50. — Uczciwa kobieta. 1.50. — *Marrene W.* Dzieci szczęścia. 1.00. — Historia zwyczajnego człowieka. 1.00. — Przeciwną prądowi (2 t.). 2.00. — *Majzłówna*. W mroku. 1.25. — *Michalowski Z.* Bębniarz. 1.20. — Listy „dzikiej” Jadzi. 0.40. — *Miciński F.* Dęby Czarnobylskie. 1.00. — Nauczycielka. 0.45. — Nietota. 2.50. — *Xiadz* Faust. 2.40. — *Miecznik A.* Historia o królewiczu Milanie. 1.20. — Koniec królestwa niewiaśt. 1.20. — Księżna Safta. 1.20. — *Miller Ant.* Dusza mężczyzny. 1.00. — *Mniszek Helena* Książęta boru. 1.50. — *Ordynat* Michorowski. 1.60. — *Panicz* (2 t.). 3.00. — *Tredowata* (2 t.). 2.50. — *Zaszumiły pióra*. 1.50. — *Morzycka F.* Z dnia wczorajszego. 0.80. — *Mrozowicka Irena*. Dzwony. 1.20. — Po zwycięstwie. 1.40. — Złote mosty. 1.45. — *Mueller St.* Henryk Flis (2 t.). 2.40. — *Mutermilch M.* Ironia. 1.00. — Smutne dusze. 1.00. — *Żydzki*. 1.50. — *Maskoff Józef*. Zaszumi las (2 t.). 1.80. — *Narzymski J.* Ojczym. 1.65. — *Natansonówna S.* Kobięciątka. 1.20. — *Trójkąt* małżeński. 1.00. —

Niedźwiecki Z. Czarna pantera. 1.30. — *Grzech*. 1.00. — *Oczy*. 1.50. — *Jego Królewska Mość* Boa-dusiciel. 1.30. — *Sam* na sam. 1.00. — *Niemojewski A.* Listopad. 1.20. — *Listy* człowieka szalonego. 1.50. — *Poezye* proza. 1.00. — *Prometeusz*. 0.60. — *Tytuł* skonfiskowany (Legendy). 0.75. — *Niewiadomska Cecylia*. Stracona. 1.35. — *Nowaczyński Ad.* Figliki sowizdrzalskie. 0.60. — *Małpie* zwierciadło. 1.60. — *Skotopaski* sowizdrzalskie. 0.80. — *Nowiński J.* Ku bytowi. 0.75. — *Życie i marzenie*. 2.50. — *Olechowski G.* Rzeczy widziane. 1.20. — *Dzieje* mężczyzny. 1.80. — *Orkan Wł.* Drzewiej. 2.60. — *Komornicy*. 1.10. — *Nad urwiskiem*. 1.20 — *Pomór*. 1.60. — *W Roztokach* (2 t.). 2.00. — *Nowele*. 1.00. — *Z tej* smutnej ziemi. 1.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Na fortepian na 2 ręce.

Łalwe: Reinecke C. № 9. 10. 14. 15. Pour le petit monde. — Quatre morceaux: Barcarolle. Sous les Tilleuls. Paysage du soir. La petite bavarde. — 30. *Durra H.* Sonatine. — 30. *Mozart W. A.* Trois morceaux: 1. Romance printanière. 2. Menuet de l'op. „Don Juan”. 3. Rondino (Vivat Bacchus!). — 30. *Średniej trudności: Wieniawski H.* op. 12. № 2. Chanson polonaise. — 25. *Krogulski W.* Bagatelka. — 20. *Karłowicz M.* op. 1. № 4. Zawód. — 30. *Moniuszko St.* Kozak. — 30. *Mazurek z op. „Halka”*. — 40. *Dancla Ch.* op. 59. Ré-signation. — 30. *Krogulski W.* Kawałek liryczny. — 30. *Troszel W.*

Kłosa polskie. Zbiór melodyi narodowych. 1.20.

Trudne: Łopuska H. Op. 2. Chanson sans paroles. — 60. *Brahms J.* Op. 117. № 1. Intermezzo. — 30. *Bossi M. E.* Op. 101. № 1. Prélude. — 30. № 2. Giga. — 30. *Mendelssohn-Bartholdy F.* Op. 104. № 2. Prélude. — 30. *Grieg Ed.* Op. 65. № 6. Jour de la nocte. — 50. *Gawroński W.* Op. 9. № 1. Au bord de la mer (Nad morzem) Étude. — 60.

TAŃCE.

Joyce A. Songe d'Automne. Valse. — 50. *Krautstoft St.* Nasza gwiazda. Walc. — 60. *Fall L.* Walc z op. Panna z Łalką. — 60. *Zickner O.* Op. 163. Królowa kwiatów. Walc. — 60. *Brzeziński H.* Władka. Polka. — 30. *Karasiński A.* Maniuta. Polka. — 30.

ŚPIEWY.

Trzy pieśni nagrodzone na konkursie Filharmonii Warszawskiej: *Maszyński P.* Op. 61. Dzień w Brzozy. — 60. *Opieński H.* Czasem. — 70. *Różycki L.* Jasna Lednica. — 60. *Zerkowit B.* Op. 93. List ze Sorrento. Sopran. — 60. *Studziński K.* Róże. Kwartet na głosy mieszane. Sopran. Alt. Tenor i Bas. — 30.

Notatnik historyczny.

1. 1809. Gen. H. Dąbrowski bije Austryaków pod Radzymi-nem; 1896. Zamordowanie szacha perskiego Nasr ed Dina. — 2. 1798. Szwajcarzy pod Morgarten zadają porażkę Francuzom; 1848. Powstańcy wielkopolscy staczą się z Prusakami bitwę pod Wrześnią. — 3. 1512. Rozpoczęcie Soboru Laterańskiego w Rzymie; 1815. Ustano-

wienie Królestwa Polskiego na kongresie wiedeńskim.—6. 1431 † Bolesław I. książę śląski na Cieszyźnie.—7. 1574. Henryk Walezyusz obrany królem polskim; 1791 przyjęcie prawa o sejmie konstytucyjnym.—8. 1551. † w Krakowie Barbara Radziwiłłówna;—9. 1434. Władysław Jagiełło potwierdza przywileje m. stołecznego Krakowa; 1488. † Fryderyk I. ks. śląski na Lignicy.—10. 1774. † w Wersalu Ludwik XV; 1871. Podpisanie pokoju między Francją a Niemcami.—11. 1910. Uroczyste odsłonięcie w Waszyngtonie pomników Tadeusza Kościuszki i Kazimierza Pułaskiego.—12. 1527. Układ w Krakowie z Piotrem IV. hospodarem mołdawskim, w sprawach granicznych; 1803. Początek wojny Anglii z Francją.—13. 1573. Grzegorz XIII (Hugon Buoncompagni) zostaje papieżem; 1717. Urodziła się w Wiedniu Maryja Teresa.—14. 1610. W Paryżu Ravallac zabija na ulicy Henryka IV; 1792. Początek konfederacji Targowickiej.—15. 1699. Turcy zwracają Polsce Kamienie Podolski; 1815. Zajęcie przez Prusaków W. Ks. Poznańskiego.—16. 1277. † papież Jan XXI; 1790. pogrom w Warszawie przez pospólstwo warszawskie sklepów żydowskich, trwający 2 dni.—17. 1050. † w Arellano Guitone d'Arezzo, wielki teoretyk muzyki; 1812. W drodze przeciwko Rosji Napoleon I. przybywa do Drezna.—18. 1674. Jan III Sobieski obrany królem; 1889. † w Paryżu b. prezes ministerium austriackiego Alfred hr. Potocki.—19. 1480. † w Krakowie Jan Długosz; 1531. † w Kaliszu ks. Jan Łaski, arcybiskup prymas.—20. 1674. Zapowiedź przybycia posłów litewskich do Jana III Sobieskiego.—21. 1471. † Henryk VI król angielski; 1849. Zjazd w Warszawie Franciszka Józefa ces. Austriackiego z cesarzem Mikołajem I.—22. 1571. Stefan Batory zostaje księciem siedmiogrodzkim; 1910. Koronacja ponowna obrazu Matki Boskiej na Jasnej Górze w Częstochowie.—23. 1125. † Henryk V, król niemiecki cesarz ukoronowany w Rzymie; 1906. † pisarz norweski Henryk Ibsen.—24. 1823. Francuzi zajmują Madryt; 1873. A. Thiers składa mandat prezydenta Rzeczypospolitej.—25. 1430. Joanna d'Arc pod Compiègne dostaje się do niewoli Burgundczyków; 1462. Urodził się król polski.—26. 1806. Napoleon I. rzesz. polską Batawską przetwarza na królestwo Holenderskie; 1831. Bitwa pod Ostrołką.—27. 1569. Wcielenie Braclawszczyzny do Korony; 1905. Bitwa morską pod Cuszumą.—28. 1549. † Aleksander Chodkiewicz wojewoda nowogrodzki; 1871. wojsko rządu wersalskiego opanowuje Paryż.—29. 1453. Turcy zajmują Konstantynopol; Koniec cesarstwa bizantyjskiego; 1861. † w Paryżu Joachim Lelewel.—30. 1812. Napoleon I. staje kwaterą w Poznaniu; 1829. † Franciszek ks. Sapieha, ostatni generał artylerii W. Ks. Litewskiego.—31. 1161. † Geiza II, król węgierski; 1850. Zgromadzenie prawodawcze w Paryżu uchwała głosowanie powszechne.

Miesiąc w przysłowiach.

Chłodny maj, duży urodzaj. Deszcz na pierwszym maju, chłuba (uchybień) w urodzaju.

Gdy się w maju pszczoły roją, takie roje w wielkiej cenie stoja.

Grzmot w maju sprzyja urodzaju.

Jak w maju zimno, to w stodołę ciemno.

Kiedy pierwszy maj płacze, będą chude kłaczce.

Na pierwszego maja szron, obiecuje hojny plon.

W maju kwarta deszczu, kropła błota.

Wody w maju stojące, szkoda przynoszą łące.

Deszcz w 5-go Floryana, skrzynia puchem wypchana.

Na św. Stanisława w domu pustki, w polu sława.

Pankracy, Serwacy, Bonifacy, —żli na ogrody chłopcacy.

Na Urbana chwile jakie — mówią, że i lato takie.

Len zasiany w Stanisława, rośnie jak ława.

Dzleje kalendarza.

ROK SŁONECZNY I KSIĘŻYCOWY.

Rok po łacinie *annus*—obręcz, ponieważ ziemia określa tę linię w biegu około słońca. Rok ten jednak nazywa się astronomicznym, Grecy bowiem i Rzymianie pod nazwą roku cywilnego rozumieli co innego. Od czasów Juliusza Cezara złączono oba dwa wyobrażenia o latach. Astronomowie pierwotni, uderzeni zmianami księżycą, czas podzielili na dni, następnie na miesiące t. j. na peryody, które wpływają od jednego nowiu do następnego. Uznając jeszcze potrzebę obszerniejszego podziału czasu, 12 takich obrotów księżycy dokoła ziemi nazwali rokiem. Liczbę dwanaście wybrano

z powodu, iż z końcem tegoż okresu słońce „wchodziło” prawie w to samo miejsce na niebie. To „prawie” już nie wystarczało pokoleniom nowożytnym, które też zaniechały roku księżycowego a za rok cywilny przyjęły astronomiczny.

Księżyc kończy swój obrót we 29 i pół dni, rok księżycowy składa się z 12 × 99.5 czyli 354 dni. Ziemia zaś dokonywa obrót około słońca w 365 dni, 5 godzin, 48 minut i 46 sekund, różnica przeto wynosi 11 dni, 5 g. 48 min. 46 sek. Pory roku oznaczone przez zobopólne stanowisko ziemi i słońca, przypadały w różnych fazach roku księżycowego. W celu zapobieżenia tym brakom nie przyjęto jednak roku słonecznego lecz chwytano się rozmaitych kombinacji.

Dla rolników. Gdy inwentarz wyszedł na pastwisko, wietrzyć i bielić obory, stajnie i owczarnie.—Kończyć zasiewy, sadzić kapustę, ścinać zbyt bujną pszenicę.—W ciągu pierwszego tygodnia maja, siew buraków cukrowych powinien być skończony.—Po połowie maja nawozić ugory.—Przesadzać rozsade kapuścianą i wysadki buraków cukrowych, przygotowywać komposty.—Tępic chwasty na miedzach, rozpocząć ostrożnie przykarmianie bydła zieloną paszą.

Dla ogrodników. Tępic zarodki robactwa na drzewach owocowych, wycinać niepotrzebne pędy.—Śiać w gruncie fasolę, marchew, pietruszkę.—Sadzić na trawnikach rośliny ozdobne, zacząć cieniować skrzynie i okna cieplarniane.—Chrać bączce strząsać z drzew zrana.

Dla myśliwych. Młoda zwierzyna i ptactwo, z wiosną wyklute, powinny mieć w lasach spokój, potrzebny do rozwoju.—Tępić psy, wędzące się po lesie.—Nie pozwalać niszczyć gniazd kuropatwich przy koście traw na łąkach.—Tępić lisy stare i młode.—Wolno polować na samce: dziki, łosie, sarny, głuszce, cietrzewie, jarzabki, kaczory i słonki.—Pożyteczność bociana za dawnych czasów zasądza się chyba na niszczeniu żmij, których obecnie w braku bagien kraj nasz już nie posiada.—Bociany trapią natomiast młode ptactwo.—W krajach o wysokiej kulturze łowieckiej od dawna poznano się na tych „lasach farbowanych”.

Dla gospodyń. W spiżarniach przednówek, gdyż zapasy zimowe już skończone, a nowych prócz zieleniny jeszcze niema.—Natomiast nabiału wiele, obecnie najtańszy.—Dobre gospodynie o tej porze skupują i solą masło na zapasy zimowe.

Działwa szkolna zaczyna przygotowywać się do egzaminów.—Matki powinny baczejszą niż zwykle zwracać uwagę na higienę tej działwy, mianowicie co do podziału czasu na naukę, odpoczynek i sen.

W oborze. Stała, ciągła i stopniowa zamiana paszy suchej na zieloną, którą już potem dać można codziennie. Wypędać krowy, cielęta, owce na pastwiska lub łąki sztuczne, dobrze pilnując, by się nie wzdęły.

W kurnikach. Ciągłe baczenie na młode pokolenie, przy dobrem odżywianiu. Napój ciągle odświeżać.

W pasiece. Jest to epoka wielkiego rozwoju pasieki i wielkiego przybytku miodu. Dodawać co 3 lub 4 dni nowy rejon lub nową ramę. Ułatwiać rojenie się i zbierać roje, ustawiając ule słomiane w bliskości pasieki.

Zywić nowe roje o ile własny miód nie wystarcza. Zgromadzać razem słabe roje. Oddzielać królowe i odrzucając złe lub średnie zastępować je nowymi.

Przepisy praktyczne.

PRZECIW ROBAKOM I MOLOM.

Przed wyjazdem z domu, lub o ile zamyka się mieszkanie na kilka miesięcy, należy dobrze wytrześć i wyczyścić szczerką meble wyściełane. Dalej w 1 litrze alkoholu czystego rozpuścić 40 gramów kamfory, 30 gramów pieprzu indyjskiego tuczzonego, miksturę tę ponalewać w małe szklaneczki i ustawić pod meblami, krzesłami i fotelami wyściełanymi. Zamknawszy hermetycznie drzwi i okna, można być pewnym, iż meble nie ulegną zniszczeniu przez mole.

Przeciw mrówkom w szafach.

Wystarczy rozłożyć na półkach w szafach, lub kredensie liście absyntu. Zapach tej rośliny odgania owady. Należy odnawiać liście 2 lub 3 razy podczas lata.

PRZEPowiednie Astrologiczne.

Od 1-go do 19-go miesiąc ten jest pod wpływem *Byka*, od 20-go do 31-go pod wpływem *Bliźniąt*.

Byk wpływa w wielu rzeczach na charakter gwałtowny i upar-

ty, wolę silną i stałą, umysł niełatwy do wzruszenia, jak i do uspokojenia, lecz mogący doprowadzić do wybryków, jak i walk życiowych doprowadzonych do ostateczności.

(Co do *Bliźniąt* patrz Czerwiec.)

Wiadomości pożyteczne.

KWIATY ŚWIEŻE I SZTUCZNE.

Handel kwiatami przybrał w naszych czasach rozmiary wprost olbrzymie.

Podczas gdy dawniej zima lub spóźniona wiosna była dla artystów, lub wytwornych dam, porą tęsknoty za zielenią i kwiatami—dziś, olbrzymie szyby sklepów ogrodniczych ukazują nam w każdej porze roku bajeczny przepych barw i zieleności.

Wprawdzie najprozaiczniejsi na świecie ludzie, chemicy, dowodzą, iż zapach większości kwiatów jest zbyt słaby i że tylko chemia może skutecznie temu przeciwdziałać.

Stosuje się więc często sztuczne wzmacnianie woni kwiatów: najprzód, jeśli są nadwiedle, zanurza się całymi wiązkami w słabym roztworze amoniaku, co im przywraca świeżość, a następnie skrapia się je esencją stosownego zapachu.

Niektóre z kwaciarek paryżkich wprowadziły zwyczaj skrapiania kwiatów odmiennym zapachem: lecz okazało się, że bez, pachnący fiołkami, lub fiołki z zapachem róż nie zdobyły powodzenia.—Aby wzmocnić naturalną woń kwiatów, umieszcza się je w pudle obłożonym zewnątrz lodem: w dniu jego jest umocowana rurka z otworami, przez które wpływa do szczególnie zamkniętego pudła kwas we-

glany, przesycony odpowiednim zapachem. Kwiaty, zwilżone poprzednio drobną ilością gliceryny, nasiakają tym sztucznym, choć właściwym sobie zapachem, na czas dłuższy.—Wyrob sztucznych kwiatów doszedł obecnie do możliwej doskonałości i artyzmu, co wzmogło ich zapotrzebowanie do celów dekoracyjnych; szczególnie wygląd ich przypomina ludzko kwiaty naturalne od czasu, gdy zaczęto używać łożdgi gętkich.

Podczas pobytu Cesarza rosyjskiego w Paryżu, postanowiono drzewa na Polach Elizejskich przybrać kwiatami sztucznymi, wbrew zimnym podmuchom październikowego wiatru i śmiały ten pomysł wykonano z powodzeniem.

Szczególniejszą pięknością wyróżniały się kasztany okryte biało-różowym kwieciem.

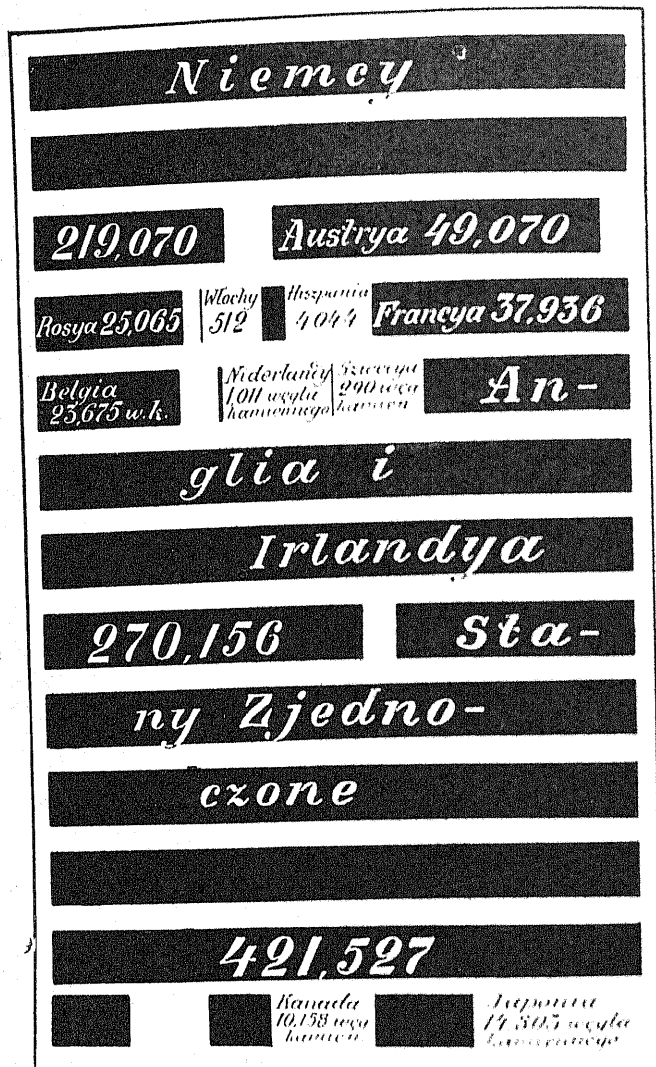
Na zakończenie wspomnimy o nowym materiale do wyrobu chryzantemów, którym jest drzewo; zgrabny robotnik, przy pomocy ostrego scyzoryka nacina w wązkie paski kawałek drzewa wielkości pięści i podważa je do góry, przez co koniec włókna się skręca.—Po kilkunastu minutach kwiat jest gotów: teraz się go zanurza w farbie dowolnej barwy, poczem, osadzony na łożdży, przypomina ludzko ulubione kwiaty słonecznej krainy Niponu.

Ułożenie towarzyskie.

O D Z I E Ż.

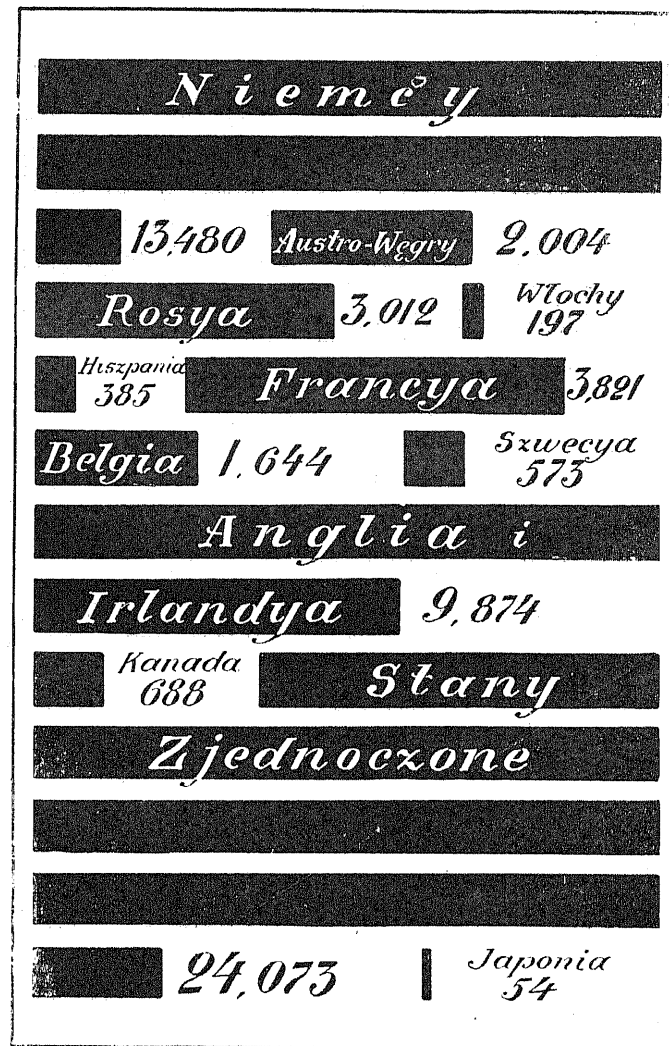
Co kraj to obyczaj. Francuzi słyną z niedbalej elegancji, Niemcy starannie wyczescani i wypucowani bywają podobni do kelerów a ich damy z rękoma napracowanymi do ochmistrzyni.

Produkcya roczna węgla kamiennego i brunatnego.

(Przeciętna z szeregu ostatnich 5 lat) w większych państwach świata. Stosunek w tysiącach tonn metrycznych.

Produkcya roczna surowca.

(Przeciętna z szeregu ostatnich 5 lat) w większych państwach świata. W tysiącach tonn metrycznych.

WILSONOWA
Stowarzyszenie
Gimnazjum
Turkowskiego
1000000

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 P.	Świątecz. Jakóba, Fortunata	19	Sw. mc. Patrikja, Sw. Joana
2 W.	Świątecz. Marcelina i Bland.	20	Obriet. m. Ś. Aleksija mtr.
3 Ś.	† Erazma B. W.	21	Sw. raw. Car. Konstant. i Jel.
4 C.	Franciszka Cezar., Saturn.	22	Mcz. Wasiliska
5 P.	† Bonifacego B. M., Waleryi.	23	Sw. Michaila
6 S.	† Norberta i Klaudyusza Bb.	24	Prp. Symeona i Nikity.
7 N.	☿ Trójcy śśś., Roberta Op.	25	☿ Piatid. Dnie św. Trójcy. Joan.
8 P.	Maksyma, Medarda i Seweryn.	26	☿ Dnie św. Ducha, Karpai i Alf.

„TRIOLAN” Polecane przez najpierwsze powagi lekarskie, jedyne udzielające cerę mydło i krem **Tow. Akc. FR. PULS** W WARSZAWIE. Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.

☿ Czerwiec 7. Urodziny JEJ CESARSKIEJ MOŚCI Najjaśniejszej Pani **Aleksandry Teodorówny.**

Wykaz dni nieprotestowych.

7. Niedziela
8. Poniedziałek św. st. st.
11. Czwartek Boże Ciało
14. Niedziela
21. Niedziela
28. Niedziela
29. Poniedziałek Piot. i Paw.

Święta żydowskie.

Dnia 6, 13, 20, 27 Sabaty; d. 1 drugi dzień Szewnos (ziel. świąt) d. 24 i 25 Rozchodesz czyli 1-6 dni m-ca Thamus.

CZERWIEC.

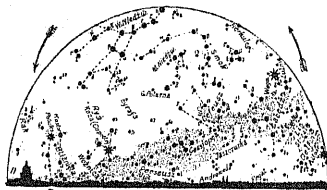
Święta Kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
9 W.	Pryma i Felicjana Mm.	27	Sw. m. Fieraponta jep. Sarp.
10 S.	Małgorzaty K., Zacharyusza	28	Sw. Nikity isp.
11 C.	Boże Ciało , Barnaby Ap.	29	Mcz. Fieodosji, Błż. Joan.
12 P.	† Jana W., Onuf. Pust. Eschl.	30	Prp. Isaakja, isp. Dałm.
13 S.	Antoniego Padewskiego W.	31	Sw. Ap. Jerma, mucz. Jermja
14 N.	2 po ś. Bazylego Wielk. B.	1	Ijuń. N. Wszech ś. Sw. Justim.
15 P.	Wita, Modesta i Krescencyi	2	Sw. Nikifora patr.
16 W.	Bennona, Julitty i Justyny	3	Św. Kławdja i Pawła
17 S.	Jolenty W., Innocentego M.	4	Sw. Mitrofana patr.
18 C.	Marka i Marcellina Mm.	5	Sw. mcz. Dorofieja, Konst.
19 P.	† Ser. Jezus., Gerwazego i Prot.	6	Pr. Ilarjona.
20 S.	Sylweryusza P. M.	7	Mucz. Fiedota, Marji.
21 N.	3 po św. N.M. P.N. Pom. Aloiz.	8	N. 2 po P. Feodora, ś. Jefrem.
22 P.	Paulina B. W., Flawiusza M.	9	Św. Kiriłła arch. Aleks.
23 W.	Agrypiny P. M., Zenona M.	10	Sw. mucz., Timofieja, Alek.
24 S.	Narodzenie Ś. Jana Chrzc.	11	Ś. Warfolomieja i Warnawy
25 C.	Prospera, Adalberta. Wilh.	12	Prp. Onuf. Wiel., Piotra Afoń.
26 P.	Jana i Pawła Mm.	13	Prp. Anny i Joanna
27 S.	Wigilia. Władysława Kr. W.	14	Pr. Jelisieja, ś. Mefodja patr.
28 N.	4 po św. Leona II P., Iren.	15	N. 3. po P. Pr. Am., Św. Joana
29 P.	Piotra i Pawła Ap.	16	Ś. Tichona, mcz. Tigrja
30 W.	Wsp. ś. Paw., Lucyny i Emil.	17	Mcz. Manuila, Sawieła i Ism.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	Słońce				Księżyc			
	Wschód		Zachód		Długość dnia		Przybyło	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	3	46	8	10	16	24	8	50
5	3	43	8	14	16	31	8	57
10	3	40	8	18	16	38	9	4
15	3	39	8	22	16	43	9	9
20	3	39	8	24	16	45	9	11
							Ubyło	
25	3	40	8	24	16	44	0	1
30	3	43	8	24	16	41	0	4
							Przybyło	
11	20	r.	12	53	pn.		5	16
							1	48
							5	5 r.
							12	16
							11	43
							5	47
								pp.
							4	54
							10	12
							11	58
								w.

☿ Pełnia d. 7, o g. 12 m. 25 w.
 ☿ Ostatnia kw. d. 15, o g. 1 m. 3 w.
 ☿ Now d. 22, o g. 11 m. 26 w.
 ☿ Pierwsza kw. d. 29, o g. 3 m. 36 w.

Czerwiec. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele).

Orwicz Jerzy. Błyski, 1.80.
— *Ela*, 1.20. — *Orzeszkowa*.
Dzieła. Wydanie zupełne. Se-
rya I. Powieści ludowe i szla-
checkie (T. I: Eliza Orzeszkowa
przez Aurelego Drogoszewskie-
go. Obrazek z lat głodowych. Za
doliną róż. Echo. Niziny. Tade-
usz. Cień. W zimowy wieczór.
T. II i III: Nad Niemnem. Tom IV:
Dziurdziowie. Cham. T. V: Ana-
stazya. Bene nati) Cena 9.25. —
w wydaniu popularnem, 5.50. —
Serya II. Powieści żydowskie
(Meir Ezofowicz. Eli Makower,
oraz nowele) 4 tomy. Nastę-
pne serye w druku (ogółem 35-40
tomów). — *Ascetka*, 0.40. —
A. B. C., 0.08. — *Babunia*, 0.08.
— *Bracia*, 0.18. — *Cnotliwi*,
0.50. — *Czcziciel potęgi*, 1.20. —
Daj kwiatek, 0.06. — *Daleko*.
Karyery, 0.08. — *Dobra pani*,
0.10. — *Drobiazgi*, 0.50. — *Ge-
dali*, 0.05. — *I pieśń niech zapła-
cze*, 1.20. — *Iskry*, 0.80. — *Ję-
dza*, 0.25. — *Marta*, 0.50. — *Mir-
tala*, 1.20. — *Ogniwa*, 0.08. —

O rycerzu milującym, 0.25. —
Australczyk, 0.60. — *Ostatnia
miłość*, 0.50. — *Panna Antonina*,
0.08. — *Panna Róża*, 0.10. —
Przędze, 1.50. — *Romanowa*,
0.10. — *Silny Samson*, 0.10. —
Słoteczko. Czy pamiętasz, 0.08.
— *Śmierć domu*, 0.08. — *Świa-
tło w ruinach*, 0.08. — *Sza-
re obrazki*, 0.50. — *Widma*,
0.40. — *Ostoję*. Nad czarnym
szlakiem, 1.25. — *Powieści praw-
dziwe*, 1.50. — *Wychowanka*,
0.60. — *Ołonówna*. Z bożej łaski,
1.50. — *Ostrowska*. Jesienne liś-
cie, 0.80. — *Ostrowski-Nałęcz St.*
Przed burzą, 1.50. — *Zarzewie*,
1.50. — *Z gwiazdą mocarza* 1.35.
— *Wielki rok*, 1.50. — *Paszkow-
ski Edw.* Dolorosa, 1.20. — *Jas-
ne wody*, 1.30. — *Podniebie*, 1.50.
— *Rozbłki*, 1.50. — *Paulikow-
ski M.* Baczmaha, 1.00. — *Obraz-
ki i opowiadania*, 0.50. — *Wiosen-
ny gość*, 0.75. — *Perzyński Wł.*
Łut szczęścia, 1.20. — *Michalik*
z P. P. S., 1.00. — *Miłość, sztuka*
i pieniądze, 1.20. — *Nowele*,
1.00. — *Pamiętnik wistelca*, 1.20.
— *Pani Czajkowska*, 0.40. —
Sławny człowiek, 1.50. — *To co
nie przemija*, 1.00. — *Wiosna*
1.50. — *Piątkowski Henryk*.

ŚPIEWY.

Mistrz Kłębek, 1.50. — *Reduta*,
1.60. — *Szary śmiech*, 0.60. —
Pietkiewicz Z. Na łukach słoń-
ca, 2.50. — *Pietrzycki Jan*. Pan
Brzezan, 0.60. — *Pilecka Ida*.
za światła, 0.40. — *Pilecki St.*
Dwa głosy, 0.25. — *Historya*
ubogiej panny, 0.25. — *Stój*
chwilol, 0.60. — *Piniński M.* Do
widzenia, 0.80. — *Nowiny*, 2.00.
— *Onuferko* 1.50.

Wagner R. „Śpiewacy Norym-
berscy”. Pieśń Waltera. (Ran-
kiem wiosnianym) Tekst polski,
włoski i niemiecki (Tenor). —50.
Puccini G. „Pani Butterfly”. № 1
Solo Pinkertona (Jej czar to
kwiatów szept). (Tenor.). —45.
№ 2. Solo Butterfly. (Tam na
wschodniej stronie) (S.). —50.
№ 3. Śpiew Butterfly. (Twoja
matka otuliła cię) Sopran. —50.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Na fortepian na 2 ręce.

Łatwe: *Wachs P.* Joyeux
Moulin. — 40. *Peccadille*. —30.
Bossi M.E. Op. 124. № 1. *Bluette*
— 30. *Carman M.* Op. 531. *Ar-
lequin s'amuse*. — 30. *Neustadt*
Ch. Andantino. — 20. *Vogel*
M. Op. 35. № 2. *Sonatine*. —20.
Fröhlich O. № 7. *Violette des*
Champs. № 8. *Marche gaie*. —20.
Średniej trudności:
Merkel G. Op. 173. № 2. *Sona-
tine*. — 20. *Schytte L.* Op. 109.
№ 2. *Sonatine*. —20. *Clementi M.*
Alegretto d'une Sonate. *Haydn J.*
Rondino d'une Sonate. —30.
Krogulski W. *Tarantela*. —30.
Moniuszko St. *Dwie zorze*. —30.
Karłowicz M. Op. 1 № 5. *Pamięt-
tam ciche, jasne, złote dnie*. —30.
Raff J. Op. 85. № 5. *Cavatine*.
—25. *Capua E.* *O sole miol*. —25.
Trudne: *Chaminade C.*
Op. 35. № 1. *Scherzo* (Etiuda
koncertowa). —50. *Melcer H.*
Prélude. —45. *Michałowski A.*
Menuet. —60. *Słowjowski Z.* Op.
8. № 3. *Sérénade*. — 60. *Chopin*
Fr. Op. 74 № 2. *Le printemps*, arr.
par *F. Liszt*. —20. *Elgar E.*
Op. 12. *Salut d'amour*. —30.
Horejszo W. Op. 29. № 2. *Chorale*
—30.

TRIA NA FORTEPIAN,
SKRZYPCE I WIOŁNCZEŁĘ.

Moniuszko St. *Cavatine de l'opé-
ra „Halka”*. — 50. *Potpourri*
de l'opéra „Halka”. — 2.00.
*Potpourri de l'opéra „La Com-
tesse”*. — 2.50. *Potpourri de*
*l'opéra „Le Château Myste-
rieux”*. — 2.30. *Rzepko W.* *Tria*
na troje skrzypiec. Część I. —75
Część II. —90.

SZKOŁY NA SKRZYPCE.

Hennig C. *Krótką i praktyczną*
szkołą na skrzypce podług naj-
nowsze wydania, opracował
Wł. Rzepko. Część I. 1.20.
Część II. 1.50.

Notatnik historyczny.

1. 1832. Zamknięcie korpu-
su kadetów w Kaliszu; 1846.
† papież Grzegorz XVI (Capella-
ri). —2. 1159. † na zamku w Al-
tenburgu, jako wygnaniec, Wła-
dysław syn Bolesława Krzywostego;
1624. Urodził się w Oles-
ku Jan Sobieski, późniejszy król.
—3. 1450. Kazimierz Jagielloń-
czyk miastu Inowrocławowi na-
daje prawa magdeburskie; 1794.
Fryderyk Wilhelm II król pruski
łączy się w Żarnowcu z Rosyana-
mi przeciwko Kościuszce. —4.
1796. Francuzi biją Austriaków
pod Altkirchen; 1872. † W-War-

szawie Stanisław Moniuszko.—5. 1672. Sultan Mahomet IV wyruszył z Adrianopola przeciwko Polsce; 1890. Wielki pożar w Konstantynopolu na Pera.—1818 † gen. Henryk Dąbrowski w Winnogórze pod Srodą; 1831. gen. Giełgud wkracza na Litwę.—7. 1492. † w Grodnie Kazimierz Jagiellończyk; 1696. † w Wilanowie król Jan III Sobieski.—8. 1794. gen. Zajączek pobity pod Owsimem przez Rosyan.—9. 1424. Władysław Jagiełło wydaje edykt przeciwko herezykom; 1875. † w Brdowie filozof Karol Libelt.—10. 1807. Napoleon I zmusza Beningsena do odwrotu pod Heilsbergiem; 1863. Francuzi zajmują stolicę Meksyku.—11. 1584. † Franciszek ks. d'Alençon, brat Henryka III; 810. † Adam Chmara, ostatni wojewoda miński.—12. 1748. Pożar pustoszy Wilno; 1812. Napoleon I staje kwatery główną w Gdańsku.—13. 1577. Stefan Batory poskramia zbuntowanych Gdańszczan.—1429. Joanna d'Arc zdobywa na Anglikach miasto Jargean; 1807. Bitwa pod Friedlandem.—15. 1415 papież Grzegorz XII zrzeka się tronu; 1888. † w Poczdamie Fryderyk III cesarz niemiecki.—16. 1807. Francuzi zajmują Królewiec; 1815. Napoleon zwycięża Prusaków pod Ligny.—17. 1501. † w Toruniu król Jan Olbracht.—18. 1574. Henryk Walezysch uchodzi tajemnie z Krakowa; 1725. Burza wyrwca wieżę ratusza w Toruniu.—19. 1434. † Aleksandra księżna mazowiecka, siostra Władysława Jagiełły; 1793 sejm grodzieński otrzymuje żądanie Sieversa i Bucholza, aby wyznaczył delegację do uznania zaboru prowincji polskich przez Prusy

i Rosyę.—20. 1290. † Henryk V Probus ks. Śląski na Wrocławiu; 1793. Urodził się Aleksander hr. Fredro, genialny kompozytor polski.—21. 1356. † Bolko II ks. na Opolu; 1765. † ks. Władysław Aleksander Lubieński, arcybiskup prymas.—22. 1794. Mirbach organizuje powstanie na Inflantach; 1812. Anglicy zwyciężają Francuzów pod Salamanką.—23. 1703. Urodziła się Marya Leszczyńska, małżonka króla Ludwika XV; 1894 urodził się Edward Albert ks. Walii syn króla angielskiego Jerzego V.—24. 1812. Napoleon I przeprowadza się przez Niemcy; 1866. Austriacy biją Włochów pod Custozzą.—25. 1894. † prezydent Rzeczyposp. Francuskiej Sadi Carnot zamordowany przez anarchistę włoskiego.—26. 1879. Złożenie z tronu kedywa Egiptu Izmaela paszy.—27. 1734. Król Stanisław Leszczyński uchodzi z Krakowa; 1846. Kraków przyłączony do Austrii. 28. 1812. Cesarz Aleksander I z wojskiem opuszcza Wilno.—29. 1644. † papież Urban VIII (Mateusz Barberini).—30. 1656. Odebranie Szwedom Warszawy.

Miesiąc w przysłowiach.

Czerwiec gdy zagrzmi gdzie zorze zachodzą, ryby się znacznie i obficie zrodzą.

Czerwiec się czerwieni? będzie dość w kieszeni.

Czerwiec stały—grudzień doskonały.

Grzmoty czerwca rozweselają ludziom serca.

W czerwcu gorącego lata, zdrowa więc bywa sałata; wina jeśli być nie może, piwo chłodne pij nieboże. W czerwcu się to łęga, co się przedtem spręga.

Kiedy się Medart rozwodni—będzie deszczu sześć tygodni. Na św. Antonii—jagoda zapłoni.

Kto w Antoniego sieje tartkę—sto miarek zbierze za miarkę.

Dzieje kalendarza.

SYSTEM METONA.

W celu wybrnięcia z błędów, o których wyżej, Egipcjanie dodawali do roku 6 dni, co uczyniło w roku dni 360, następnie dodali jeszcze 5, a to na rozkaz boga *Tolh* (przedstawiany z głową ibisa). Złożony z 365 dni, rok cywilny opóźniał się o 6 godzin, co w ciągu lat czterech czyniło 1 dzień zaś w ciągu 4×365 lat—rok jeden. Rok egipski był nazywany nieregularnym, gdyż pierwszy dzień w roku koczował niejako w rozmaitych porach.

Rok grecki te same przechodził koleje. Jedne przepowiednie nakazywały obchodzić dane święta w jednym i tym samym dniu oraz w jednakowych fazach księżyca. Trzeba było więc zatrzymać rok księżycowy, co wprowadzało dalsze zagmatwanie. Astronom Meton (500 r. po N. Chr.) zauważył, iż po 235 przejściach księżyca ziemia i słońce „przychodzą” w to samo miejsce nieba, co znaczy, iż po 19 latach słonecznych, księżyc znajdował się w tym samym dniu i w tej samej fazie. Można więc było co 19 lat obchodzić święta o jednej dacie. Meton przedstawił swój system podczas igrzysk olimpijskich a lud przyjął go z entuzjazmem, i postanowił moment ten utrwalić złotymi zgłoskami na monumentach. Ztąd „litera złota” w kalendarzu a liter jest 19. System Me-

tona daje stosunek dość dokładny między rokiem słonecznym a księżycowym.

Dla rolników. Rozpoczyna się pora okopywania i pielienia.—Przerywać buraki.—Na małych gospodarstwach chwasty w zbożu, o ile warunki pozwalają, przerywać motyką.—Bielić stajnie z domieszką alunu, gdyż muchy zaczynają dokuczać koniom.—Wietrzyć stajnie i obory.—Porządkować narzędzia do sprzętu zbóż.—Tępić robactwo, chrząszcze i liszki.—Kończyć zaorywanie ugorów.—W szkółkach wycinać suche i dzikie pędy.—Chronić lasy od pożarów.—Rozpoczynają się sianokosy.

Dla ogrodników W inspektach, o ile potrzeba zdejmować okna.—Pleć warzywa.—Z końcem miesiąca kończy się ścinanie szparagów.—Cieniować skrzynie z sadzonkami roślin egzotycznych; jeżeli nocie ciepło, skrzynie pozostawiać otwarte.—Kończyć sadzenie kwiatów w gruncie i obsadzanie „dywanów” (kobierców.)

Dla myśliwych. Spokój w lesie ma trwać i w tym miesiącu.—Układać wyżyły do pierwszego już blizkiego pola.

Wolno polować na samce: dziki, łosie, sarny, guszcze, cietrzewie, jarząbki i kaczory.

Dla gospodyń. Wyjazd na letnie mieszkania.—Dobre gospodynie mieszkania w mieście pozostawiają w takim stanie, ażeby pozostali mężowie mieli z ruchomościami jaknajmniej kłopotu a służba przysgodna nie zrzadzała szkód w meblach, firankach i drobiazgach.—Zaczy-

na się przyrządzanie soków i kompotów z poziomek, truskawek, wisien i jagód.—Drobień już coraz więcej i tańszy.—Dawniej gospodynie na wywczasach letnich robiły zapasy, które zwoziły do miasta.—Dziś większą część żywności trzeba zwozić z miasta na letnie mieszkania.—Ludzie zamożni i w tej porze roku nie zmieniają trybu życia w mieście.—Inaczej rzecz się przedstawia z mężami skromniej uposażonymi.—Żony rozumne i przezorne powinny przed wyjazdem z dźwiatwą zapewnić mężom odpowiednie stołowanie się.

W *oborze*. Inwentarzowi dawać już tylko zieloną paszę. Żywić wieprze zieloną koniczyną, sałatą i obierzynami warzyw. W tym miesiącu strzyżka owiec.

W *kurnikach*. Wylęganie przerwać, gdyż promienie słońca szkodliwe są młodym wychowankom. Wyszorować kurniki, grzędy i wylęgarnie i opłókać je wodą z 5 gramami kwasu siarczanego na litr wody, co chroni od robactwa.

W *pasiece*. Pilnować rojów i nie pozwalać im wychodzić lub tylko wtedy, gdy się je śledzi. Sprawdzać czy ule nie postradały królowych przy rojeniu się. Kupować nowe roje. Wymować ostrożnie ramy z miodem, gdy są już zalepione woskiem. Wzmocniać kolonie łącząc słabe z mocnymi. Przenosić ule, by skorzystać z drugiej fazy znośnienia miodu. Gdy miód dobrze skrzepnął, przykryć go kółkami z papieru woskowego, umaczanymi w wodce.

Praktyczne przepisy.

CZYSZCZENIE MEBLI POLITUROWANYCH.

W płaskie naczynie nalać w równych częściach oleju lnianego i esencji terpentynowej, dobrze zmieszawszy. Umywać w tej mieszaninie gałganek bawelniany miękki i pocierać nim mocno meble. Wytrzeć na sucho gałgankiem welnianym, mocno pocierając. Zastosowując ten zabieg kilka razy do roku, ma się meble o zawsze świeżym wyglądzie.

ODŚWIEŻANIE POWIETRZA W POKOJACH DLA CHORYCH

Nalać tyżkę esencji terpentynowej do kubła ciepłej wody. Trochę tej wody nalać na podłeczek, dla wyparowania. Resztą pocierać podłogę, szczególnie pod łóżkiem chorego. W takiejże wodzie prać także kompresy i bandaże, które szybko należy suszyć nad gorącą blachą.

PRZEPOWIEDNIE ASTROLOGICZNE.

Od 1-go do 20-go miesiąc ten jest pod wpływem *Bliźniąt*, a od 21 do 30 pod wpływem *Raka*. *Bliźnięta* są znakiem wyglądu i umysłu wyższego, dają często sławę ze zdolnościami sobie przeciwnymi. Osoby pod tym znakiem urodzone zawierają niekiedy dwa małżeństwa w życiu, a muszą strzedz się swego otoczenia bezpośredniego, które będzie przyczyną nieprzyjemności.—Znak ten przyczynia więcej nieszczęśliwych, jak szczęśliwych. (Co do *Raka*, patrz Lipiec).

Wiadomości pożyteczne.

PIORUNY.

Jest to niezaprzeczonym faktem, że od dość dawnego czasu nie słyszemy już o burzach tak częstych i gwałtownych, jak nam to przekazały świadectwa piśmienne z lat dawno ubiegłych, lub osobiste wspomnienia ludzi podeszłego wieku.

Częste niegdyś burze z towarzyszącymi im piorunami, które były na porządku dziennym, wzniecając liczne pożary, obecnie zdarzają się o wiele rzadziej.

Czyżby elektryczność atmosferyczna osłabła na wzór elektryczności ziemskiej, ujarzmionej przez człowieka, który z niej uczynił posłuszne swej woli narzędzie?

Nie—lecz jest to rzeczą pewną, iż istnieją okresy „burzliwe“, po których następują długie nierzadkie lata spokoju.—Prawdopodobnie przeżyjemy teraz jeden z tych ostatnich.

Statystyka wykazuje, na podstawie skrupulatnych danych, iż w Bawarii liczba szkód zrządzonych w budynkach przez pioruny, w latach 1888—1897, była sześć razy większa, niż w latach 1833—1844.—W Niemczech środkowych, w okresie czasu 1877—1889 było dwa razy więcej tych szkód, niż w latach 1864—1875. Zauważono, iż przy częstszych burzach wzrastała się ich gwałtowność i liczba uderzeń piorunów.

Nie powinniśmy więc siły burz uważać za wyczerpaną, gdyż okres ich potęgi może powrócić: co groziłoby tem większem niebezpieczeństwem, iż teraz ilość używanego do budowy żelaza i innych metali niepomniernie

wciąż wzrasta. Blaszane dachy, rynny, ozdoby, ogrodzenia i t.p. mogą w razie częstych burz odegrać smutną rolę.

Unikać należy mieszkania w domach na szczytach pagórków, a w pobliżu wody; stąd hotele i obserwatorya górskie są szczególnie wystawione na niebezpieczeństwo i powinny koniecznie posiadać piorunochrony.—Domy zbudowane na gruncie suchym, w głębi doliny, wąwozu, lub na stoku pagórka czy góry, tak, aby szczyt znajdował się ponad dachem—są o wiele bezpieczniejsze.—Przy domu, mającym dach i rynny metalowe a nie posiadającym piorunochronu, możemy takowy zastąpić grubym drutem, którego jednym końcem otaczamy wyłot rynny, a drugi zakopujemy w ziemi.

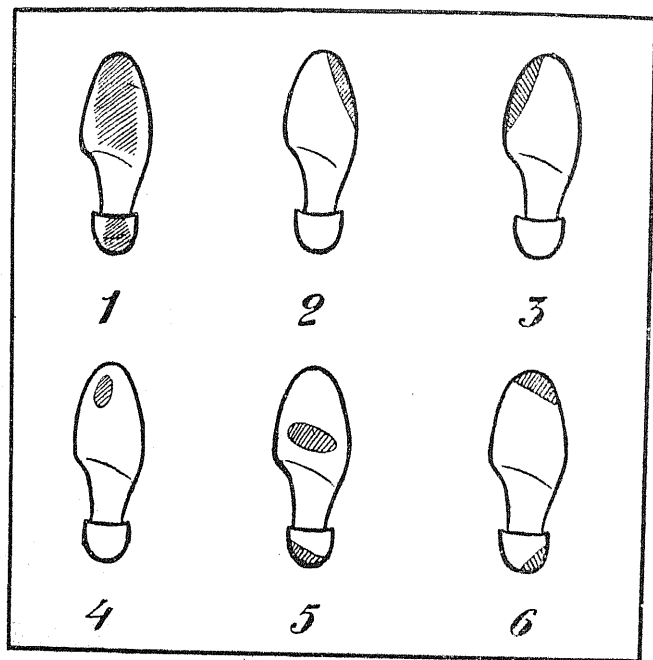
W razie uderzenia piorunu, elektryczność spłynie po drucie w ziemię.—Koszt i kłopot tego urządzenia jest tak minimalny, iż wszystkie rynny można i trzeba przekształcić na zastępczyne piorunochronów.

Ułożenie towarzyskie.

NASZE DZIECI.

Epoka bieżąca zaznacza się rozwiniętym szeroko kultem dla dźwiatwy. Mamy tu na myśli bezkrytyczne nierzadkie, a w gruncie rzeczy szkodliwe dla jej przyszłości shlebianie i rozpieszczanie. Co prawda czas, gdy z chłopięcia wyrastał rycerz w stał zbrojny, należał do odległej przeszłości. Potomek dzisiejszej rodziny przeciętnej ze sfery inteligentniejszej sposobi się do oczekującej go pracy lżejszej, przeważnie umysłowej, stąd i wychowanie umiarkowane. To jednak równouprawnianie dziecka pod względem

„SKARPOLOGIA”.

„Pokaż mi podeszwy swego obuwia, a ja ci powiem, kto jesteś” głosi wynalazca nowego systemu badań „duszy człowieka” M. Garré z Bâle. Nową „naukę” nazwał „Skarpologia”, która pomimo, iż niedawno się narodziła już znalazła pokaźną liczbę zwolenników i ma niebawem utrzymywać klub, a nawet własny „organ naukowy”. „Skarpolog” zapewnia, iż każdy z ludzi zdziera podeszwy butów zależnie od swego charakteru, temperamentu, a nawet swego nastroju psychicznego.

Jak wskazują załączone rysunki „wiedza skarpologiczna” upatruje sześć zasadniczych sposobów darcia podeszew i obcasów: I. Podeszew i obcas ścierane jednocześnie na całej powierzchni zdradzają charakter energiczny i zrównoważony, słowem „mens sana in corpore sano”. Są to podeszwy człowieka, który obowiązki spełnia poważnie, jest dobrym urzędnikiem i wogóle ścisłym wykonawcą rozkazów zwierzchnika, dobrym małżonkiem i troskliwym ojcem. Człowiekowi temu można wierzyć na słowo, gdyż ni-

gdy go nie złamie. II. Podeszew zdzierana na zewnątrz pod palcami: oryginał i fantasta, szybki w postanowieniach. Dąży do celu drogą najprostszą co go niekiedy naraża na kolizje z otoczeniem. Uparty, w drodze do spełnienia zamiarów rozpycha innych łokciami. Ludzie tego pokroju zdobywają stanowiska społeczne i polityczne, gdyż pogrążeni we własnych celach nie liczą się z opinią i łatwo zdobywają przeszkody. III. Podeszew, zdzierana wzdłuż wielkiego palca, zdradza zamiłowanie do krzywych dróg. Zarazem skłonność do dociekań na tematy ujemne. W liczbie tych osobników znajdujemy oszustów i rabusiów, którzy wpadają w ręce sprawiedliwości w godzinę po dokonaniu przewinienia. Wielu dąży ze wrokiem utkwionym w gwiazdach, przyczem potyka się i upada w błoto. IV. Otwór owalny pod wielkim palcem. Natury wogóle szlachetne, osobniki pożyteczne lecz niepraktyczni w życiu. Znajdziesz pomiędzy nimi wielu pedagogów. Odnaczają się zacnem sercem i roztargnieniem. Sami skromnie wyposażeni, wiele rozdają ubogim. Znaczna liczba wielkich umysłów i ludzi, którym wznoszą pomniki — drze podeszwy w podobny sposób. V. Podeszwa zdarta pośrodku, obcas z brzęga od wewnątrz. Osobniki wogóle sympatyczne, chociaż trudno poddają się wszelkiej dyscyplinie. Jako małżonkowie grzeszą przez lekkomyślność i przepraszają ze łzami w oczach, by brnąć w dalszym ciągu. Miliują życie spokojne, dalecy od wyższych pożądań. Poprzeszają na małym, chociaż nie stronią od poczęstunku. Tacy pozwalają, aby inni, mniej zdolni, zasłaniali ich swemi plecami. VI. Podeszew zdarta z przodu, obcas od zewnątrz z brzęga. Sceptycy, dobrzy kupcy, nie liczą się z przeszkodami. W wieku późniejszym lubią być inni na nich pracowali, sami zaś zbierają plony. Stają się w końcu bogatymi „burzujami”, stroją żony i jeżdżą własnymi powozami, przestają wogóle zdzierać obuwie. Gdyby panna mogła spoglądać na podeszwy mężczyzny, należącego do tej kategorii, usidliłaby go natychmiast, bywają bowiem i dobrzy małżonkami.]

Rebus do nagrody.

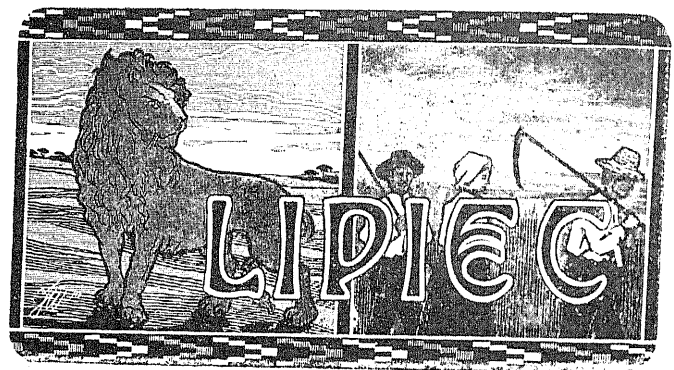

Fabryczny skład
porcelany

„Ćmielów”

Łódź
Piotrkowska 31,
telefon 11-80.

Porcelana, szkło, majolika, kryształ
SPECYALNOŚĆ: Wyprawy ślubne.

Święta kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 S.	Teodoryka Kapł.	18	Mcz. Leontja, Ipatja i Feod.
2 C.	Nawiedz. N. M. P. Martyn.	19	Sw. Ap. Judy br. Gosp.
3 P.	†Anatoliusza i Heliodora M.	20	Mucz. Afanasja, Dimitrjana
4 S.	Józefa Kalasantego W.	21	Sw. Terentja, mcz. Juljana
5 N.	5 po św. N.K.P.J.Chr., Anton.	22	N. 4 po 5. Jewsiewja, Ziny, G.
6 P.	Izajasza Pr., Dominiki P. M.	23	Mcz. Agrippiny
7 W.	Cyrylla i Metodego, Apost. śl.	24	✠Róż. Pr. Kresta G. Ioanna.
8 S.	Elżbiety Kr. Wd., Eugen. P.	25	Pr. Fewronii, Błgw. kn. Piot.

„TRIOLAN”

Polecane przez najpierwsze po-
wagi lekarskie, jedyne ude-
katniające cerę mydło i krem
Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.

Tow.Akc. FR PULS
W WARSZAWIE.

Wykaz dni nieprotestowych.

- 5. Niedziela
- 12. Niedziela
- 19. Niedziela
- 26. Niedziela

Święta żydowskie.

Dnia 4, 11, 18 i 25 Sabaty; d.12
Szywe—usor betamur (post na
pamiętkę obłożenia Jerozoli-
my); dnia 24 Rozchodesz czyli
1-szy dzień m-ca Aw.

LIPIEC.

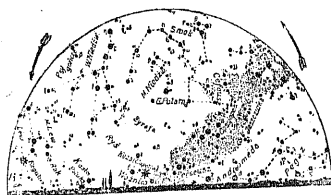
Święta kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
9 C.	Weroniki P., Zenona M.	26	Prp. Dawida Sołunski i Joan
10 P.	†7 br. męcz. synów Felicjty.	27	Prp. Sampsona, Serapiona
11 S.	Pelagii M., Piusa I P. M.	28	P. m. ś. bez. i cud. Kira i Joan.
12 N.	6 po św. Jana z Duk., Jana G.	29	N. 5 po P. Św. Ap. Piotra i Pawła
13 P.	Małgorzaty P.M., Anakleta M.	30	Sobor dwanadziestki Apostoł.
14 W.	Bonawentury B., Justa M.	1	Ijul. Mcz. bez. Kosoy i Dam..
15 S.	Rozesłanie Ap., Henryka Ces.	2	Położ. Rizy P. Bomrod. Fot.
16 C.	N.M.P. Szkaplerznej. Andrzeja	3	Piere. mosz. s. Filippa mtr
17 P.	†Aleksęgo W., Westyny M.	4	Andreja arch., Wos kn. An
18 S.	Szymona z Lipnicy W., Kam.	5	Afanasija, Obr. mcz. Sergd.
19 N.	7 po św. Wincentego a Paulo	6	N. 6 po S. Sisoja, Łukji, Ryksa
20 P.	Czesława, Emiliana, Hieronim.	7	Pr. Fomy i Akakja
21 W.	Praksedy P. M., Wiktora M.	8	Jawleńje Kaz. Ik. Boż. Ma
22 S.	Maryi Magdaleny, Platona M.	9	P. mcz. Pankratja, Kirilai..
23 C.	Apolinarego B. M., Teofila M.	10	Położ. Czest. Rizy Christ.wM..
24 P.	†Krystyny P. M.	11	Wiel. m. Jewfimii, W. kn. Ol
25 S.	Jakoba Apost.	12	Mcz. Prokla, Harja.
26 N.	8 po św. Kunegundy, Anny	13	N. 7 Pr. S.A. Gawriiła, Stefana
27 P.	Natalji M., Pantalcona M.	14	Sw. Ap. Ajkily, Onisim Staf.
28 W.	Inocentego i Wiktora Pp.	15	Sw. rawnoap. Władimira.
29 S.	Marty P., Olawa Kr. M.	16	Sw. mcz. Afinogiena, mcz.
30 C.	Julitty Donatylli Mm.	17	Wiel. mcz. Mariny.
31 P.	†Ignac. Loyoli, Heleny Wd.M.	18	Mcz. Emiliana i Joanna

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S 1 o ń c e				K s i ę ż y c e			
	Wschód		Zachód		Wschód		Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	3	43	8	24	16	41	0	4
5	3	46	8	22	16	36	0	9
10	3	50	8	19	16	29	0	16
15	3	56	8	15	16	19	0	26
20	4	2	8	9	16	7	0	38
25	4	9	8	2	15	53	0	52
31	4	18	7	53	15	35	1	10
1	25	pp.	11	35	w.			
7	19	w.	1	33	pn.			
10	3		6	51	r.			
10	52		1	1	pp.			
1	24	pn.	6	55	w.			
6	52	r.	9	8				
3	42	pp.	10	44				

Ⓢ Pemia d. 7, o g. 12 m. 4 r.
Ⓢ Ostia kw. d. 15, o g. 5 m. 6 r.
Ⓢ Now d. 22, o g. 7 m. 7 r.
Ⓢ Pierw. kw. d. 29, o g. 10 m. 1 w.

Lipiec. — Mapa nieba.

Strona północna.

Stronę południową.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele).

Plomieniczek Iwo (Maryla Wol-ska). Dziewczęta, 1.20. — *Plug Adam*. Duch i krew (2 t.), 1.80. — *Oficyalista* (3 t.), 3.50. — *Potocki Anł*. Dzień powszedni, 1.15. — *Martosia i my*, 1.15. — *Prus Bolesław*. Pisma (4 t.), 1.40. — *Antek*, 0.08. — *Cienie*. Z legend dawnego Egiptu. W górach, 0.06. — *Dzieci*, 1.80. — *Grzechy dzieciństwa*, 1.00. — *Historia nieprawdopodobna*, 0.20. — *Kamizelka*. Michałko, 0.08. — *Kroniki*, 2.00. — *Lalka* (2 t.) 2.00. — *Na wakacjach*. Katarzynka, 0.08. — *Placówka*, 0.65. — *Ze wspomnień cyklisty*, 1.30. — *Emanypantki* (4 t.), 3.60. — *Faraon* (3 t.), 3.00. — *Przewódka M. Cz.* W nie-skończoność, 1.80. — *Przyborowski W.* Męty, 1.60. — *Mgławica*, 1.30. — *Chamska dusza* (2 t.), 2.00. — *Płowce*, 1.20. — *Wysokie progi*, 0.60. — *Aryanie*, 1.50. — *Obłężenie Warszawy*, 0.50. — *Rycerze Barscy* (2 t.), 1.80. — *Sokół królewski*, 0.80. — *Przybyszewska Dagny*. Kiedy słońce

zachodzi, 1.50. — *Przybyszewski St.* Androgyne, 2.25. — *Dzieci szatana*, 1.00. — *Homosapiens*. Na rozstaju, 1.40. — *Mocny człowiek*, 1.80. — *Na tym padole płaczu*, 0.80. — *Requiem Aeternam*, 0.80. — *Wyzwolenie* (Mocnego człowieka cz. II), 2.00. — *Zmierzch*, 1.80. — *Dzień sądu*, 2.00. — *Synowie ziemi*, 1.60. — *Taniec miłości i śmierci*, 0.80. — *Poezye prozą*, 1.00. — *Paprocka M.* Nowele, 1.00. — *Rabska Z.* Zanim światła pogasną, 1.60. — *Dogaressa*, 1.50. — *Raczyńska M.* Moizes, 0.40. — *Tancerka z Xois*, 1.00. — *Radziwiłł M.* Bliźni, 1.50. — *Ojciec Remigi*, 0.60. — *Rapacki W.* Hanza, 0.60. — *Histryoni*, 1.80. — *Humoreski*, 0.75. — *Obrazki z przeszłości*, 0.40. — *Około teatru*, 1.80. — *Król husytów*, 1.20. — *Rawita Fr.* Błędne ogniki, 0.40. — *Bohaterowie życia*, 0.30. — *Marzenia* 1.80. — *Charczyz* 1.20. — *Reymont Wł. St.* Ave Patria, 1.50. — *Chłopi* (4 t.), 6.00. — *Fermenty* (2 t.), 2.00. — *Komedyantka*, 1.50. — *Komurasaki*, 0.50. — *Marzyciel*, 1.60. — *O zmierzchu i inne nowele*, 1.20. — *Pewnego dnia*, 0.08. — *Przed*

switem, 1.20. — *Sad*, 0.06. — *Spotkanie* 1.50. — *Tomek Baran*, 0.12. — *Wampir*, 1.80. — *W porębie*. Przy robocie, 0.08. — *Ziemia obiecana* (2 t.) 2.40. — *Z ziemi chełmskiej*, 0.50. — *Burza*, 1.50. — *Lili*, 1.00. — *Pielgrzymka do Jasnej Góry*, 0.60. — *Sprawiedliwie*, 0.25. — *Z pamiętnika*, 1.20. — *W jesienną noc*, 0.25. — *Rittner T.* Nowele, 0.40. — *Przebudzenie*, 1.40. — *W obcym mieście*, 1.60.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Na fortepian na 2 ręce.

Łatwe: *Nürnberg H.* Op. 201. № 7. Les Musiciens de Village. — 30. *Schytte L.* Op. 76. № 3. Finale de la Sonatine. — 20. *Wohlfahrt H.* Rondoletto. — 20. *Vogel M.* Op. 40 № 1. Sonatine sur des thèmes de C. Weber. — 30. *Clementi M.* Pleine Satisfaction. *Haydn J.* Choeur de l'Oratorium. *Diabelli A.* Valse Étude. — 30.

Średniej trudności: *Krogulski W.* Melodya bez słów. — 35. *Pusch A. M.* Elegie sur la mort de Fr. Chopin. — 25. *Lodwigowski E. S.* op. 46. Cztery krakowiaki. — 60. *Wieniawski Józ.* Op. 15. Rondeau — 60. *Karłowicz M.* Op. 1. № 6. (Smutną jest dusza moja). — 30. *Moniuszko St.* O Władco świata. Modlitwa. — 30. *Lange G.* Op. 231. № 2. Romance à l'étoile du soir de l'op. „Tannhäuser“ de R. Wagner. — 30. *Wollenhaupt H. A.* Op. 29. № 2. Feu follet. — 30.

Trudne: *Wachs p.* Le Rouet de Marguerite. — 30. *Bizet G.* Habanera de l'op. „Carmen“ arr. par Ch. Reinecke. — 20.

Horejszo W. Op. 29. № 3. Modlitwa. — 30. *Spindler Fr.* Op. 124. № 9. Le bourdonnement du Hanneton. — 30. *Huhe W.* Op. 38. Le feu follet. — 40. *Stojowski Z.* Op. 17. № 1. Dumka. — 45. *Vogt Jean.* Op. 26. № 12. Fougue. — 30.

TAŃCE.

Jouve Ed. Op. 21. Pas de patineurs. — 20. *Lewandowski L.* Przedświt. Mazur. — 30. *Krasuski St.* Op. 48. Vis-à-vis. — Kontredans. — 50. *Karasiński A.* Karolińcia. Polka Mazurka. — 40. *Rosen L.* Op. 46. Nele... Valse. — 50. *Lehár Fr.* Walc z op. „Hrabia Luxemburg. — 60.

SPIEWY.

Przyalgowski Ign. Ludzie mówią. (Tenor lub Sopran). — 30. *Kabath A. de.* Przy gitarze na Mezzą-Sopran. — 40. *Bohm K.* Cicha jak noc na Sopran. — 50. *Maszyński P.* Op. 51. Preludium. Na sopran. — 30. *Grieg Ed.* Cudne zjawisko na Mezzo-Sopran. — 30. *Orefice G.* „Chopin“ Duet. Flora i Chopin. (Czarowna nocy, świetlista, cicha). (Sopran i Tenor). — 50. *Gauby J.* op. 19. Noc księżycowa na Mezzo-Sopran. — 25.

DEKLAMACJA Z TOWARZYSTWA FORTPIANU.

Krogulski W. „Twych cudnych oczu żar“ Serenada wykonywana w dramacie E. Lubowskiego „Bawidelko“. — 30.

Notatnik historyczny.

1. 1569. Sejm w Lublinie; 1788. Szwecja wypowiada wojnę Rosji. — 2. 1655. Szwedzi wkraczają do Polski. — 3. 1866. Bitwa pod Sadową. Austriacy

pobici przez Prusaków; 1898. Bitwa morska pod Sant Jago.—4. 1610. Bitwa pod Kłuszynem; 1830. Francuzi zdobywają Algier.—5. 1433. Sejm w Korczyni; 1807 w Nizzy urodził się Józef Garibaldi.—6. 1189. † król angielski Henryk II Plantagenet; 1607. Bitwa pod Guzowem z rokoszem Zebrzydowskiego.—7. 1572. † Zygmunt August; 1807. Utworzenie Księstwa Warszawskiego w Tyłży.—8. 1812. Marszałek Davoust zajmuje Mińsk Litewski; 1815. Król Ludwik XVIII powraca do Paryża.—9. 1330. Krzyżacy palą Nakło; 1812. Bagration uchodzący przed Francuzami zadaje porażkę Ondinotowi.—10. 1685. Zwycięstwo nad Tatarami pod Jazłowcem; 1704. Stanisław Leszczyński obrany królem polskim.—11. 1657. Urodził się Fryderyk I król pruski.—12. 1806. Cesarz Franciszek II przybiera tytuł cesarza Austrii; 13. 1024. † Henryk I święty, król niemiecki; 1394. † Elżbieta Bonifacya, jedyne dziecko królowej Jadwigi i Władysława Jagiełły.—14. 1500. Iwan III, w. ks. moskiewski, gromi wojsko litewskie pod Wiedroszą; 1789 motłoch paryski opanowuje Bastylję.—15. 1410. Zwycięstwo pod Grunwaldem; 1876. † wielki komedopisarz, Aleksander hr. Fredro.—16. 1569. Albert ks. Pruski składa w Lublinie hołd Zygmuntowi Augustowi; 1631. Konfederacya warszawska po śmierci Zygmunta III.—17. 1399. † królowa Jadwiga; 1429. Koronacya w Rheims Karola VII.—18. 1374. † w Arqua wielki poeta włoski Franciszek Petrarka; 1792. Bitwa pod Dubienką.—19. 1342. W Inowrocławiu staje pokój pomiędzy Krzyżakami a

Polską; 1793. Delegacya „sejmu niemego“ podpisuje w Grodnie akt drugiego rozbioru Polski.—20. 1866. Admiral austriacki Tegethoff pod Lisą zadaje ciężką klęskę flocie włoskiej.—21. 1229. † błogosławiony Iwo Odrowąż, biskup krakowski pod Modeną; 1773. Papież Klemens XIV wydaje brewe znoszące zgromadzenie jezuitów.—22. 1812. Marszałek Davoust bije Bagrationa pod Mohylewem.—23. 1434. Koronacya w Krakowie Władysława Warneńczyka; 1829. † twórca teatru polskiego Wojciech Bogusławski.—25. 1400. Uroczyste otwarcie w Krakowie uniwersytetu Kazimierza III. 1663. Hetman Stanisław Koniecpolski, pod Sasowym Rogiem zwycięża Tatarów.—26. 1696. Sejm konwokacyjny w Warszawie po śmierci Jana III Sobieskiego.—1812. urodził się Józef Ignacy Kraszewski.—27. 1697. August II obrany królem polskim; 1830. W Paryżu wybuch rewolucyi „lipcowej“.—28. 1339. † Królowa Anna Gedyminówna, pierwsza małżonka Kazimierza Wielkiego; 1794. Robespierre ginie w Paryżu na gilotynie.—29. 1826. † w Warszawie namiestnik królewski, Józef, ks. Zajacek; 1830. Król Karol X ucieka z Francji; 30. 1838. Urodził się w Krakowie Jan Matejko; 1900. † w Monzy król włoski Humbert I z rany zadanej mu przez anarchistę Bresciego.—31. 1648. Konfederacya warszawska po zgonie Władysława IV.

Miesiąc w przysłówiach.

Czego lipiec i sierpień nie dowarzą, tego i wrzesień nie dosmarzy.

Gdy się grzmot w lipcu od po-

łudnia pada, drzewom się zna-
czy szwank i nieuroda.

Lipiec, ostatek maki wypiecz.
Od lip ciągnieć wonny lipiec, nie
daj słonku kłosa przypiec.

W lipcu gniewne ziele, jak się
rozniewa, to się gniewa cztery
niedziele.

Deszcz na Nawiedzenie Panny
—potrwa pewno do Zuzanny.

Na Rozesłanie deszcz, karto-
fle się psują.

Od 8-tej Anki — zimne po-
ranki.

Na Magdalenę pogoda — to
pszczołek wygoda — a jak sło-
ta, to lichota.

Dzieje kalendarza.

ROK RZYMSKI.

Rzymianie niemalże trudności
przechodzili z ustaleniem roku
kalendarzowego. Rok rzymski
miewał w początku 10 miesię-
cy = 304 dni. Numa dodał dwa
nowe miesiące a wtedy rok liczył
dni 355. Lecz i ten dodatek nie
był wystarczający, a więc co dwa
lata dodawano miesiąc zwany
Mercedonius, który miewał 22
lub 23 dni. Miesiąc ten wstawia-
no między 23 a 24 lutego co je-
szcze nie wystarczało. Kapłani
otrzymali tedy rozkaz przedłu-
żenia roku lecz i ci, według wła-
snego widzi mi się, rok przedłu-
żali lub skracali. Według Cy-
cerona, kapłani mocą swej wła-
dzy czynili to w celu przedłu-
żenia trwania urzędów swoich
przyjaciół lub skracania — sobie
nienawistnych, przybliżali lub
oddalali podatki, przez co fawo-
ryzowali dochody dzierżawców
lub interesy bogatych posiad-
zców. Doszło do takiego zamie-
szania, iż Autumnaty, święta
jesienne, obchodzono na wiosnę
a święta zniw — w zimie. Juliusz

Cezar z astronomem egipskim So-
zigeniuszem postanowili zrefor-
mować kalendarz i złączyć rok
cywilny ze słonecznym. Natych-
miast powstała trudność w tem,
że rok słoneczny nie liczył okrąg-
łej cyfry dni lecz około 365
 $\frac{1}{4}$ dnia. Przyjęto więc liczbę
365 dni całych z czego znowu
wynikło, iż po upływie 365 dni
ziemia nie powróciła do tegoż
położenia. Postanowiono więc co
4 lata dodawać jeden dzień w ro-
ku, tak, aby nie było opóźnie-
nia. Ten dzień dopełniający u-
mieszczono w końcu lutego, któ-
ry co 4 lata ma dni 29. Rok ten
zwie się przestępnym. Władcy
rzymscy nie rozumieli jednak
tej reformy; zamiast dodawać
dzień przestępny co 4 lata, do-
dawali go co 3, tak, iż po 36 la-
tach cesarz August był zmuszo-
ny odciąć dni przestępne, któ-
rych było zawiele. Juliusz Cezar
i Sozigeniusz uczynili rok zbyt
długi, dając mu 365 i $\frac{1}{4}$ dnia,
gdyż nie w przeciągu 365 dni, 6
godz. ziemia dokonuje obrotu,
lecz po 365 d. 5 g. 48 m. 46 sek.
Rok Juliański był więc za dłu-
gi o min. 11. sek. 14.

Dla rolników. Mieć wszystko
w pogotowiu do żniw. — Pole-
wać gnojówki, okopywać ziem-
niaki, naprawiać klepiska, po-
rządkować stodoły i szopy prze-
znaczone do składania zboża.
Kończyć podorywanie ugorów
i koniczysk. — Rozsiewać nawozy
sztuczne pod oziminy. — Strzedz
lasy od pożaru. — Żniwa roz-
począć o ile można wcześniej.

Dla ogrodników. W szkółkach
oczyszczać korę drzew, regu-
lować wierzchołki szpalerów i ży-
wopłotów, w sadach zbierać zie-
lone owoce, przydatne na paszę

dla trzody.—Plec warzywa, okopywać rośliny okopowe.—Zbierać nasiona już wydawane przez niektóre rośliny.—W połowie miesiąca zacząć oczkowanie wien, sliw i grusz.—Słabe pędy ku końcowi miesiąca uszczknąć.—Przewietrzacz ciepłarnie.

Dla myśliwych. Rozpoczyna się bekowisko i ruja sarn.—Polowanie „na upatrzonego“ na lisy; na kozły polować tylko na wabika.—Polowanie na kaczki podlotki, na dubelty i krzyki z wyżem.

Wolno polować na dziki, oraz na samce: łosie i sarny, na głusze, cietrzewie, jarząbki (koguty). Od dn. 14-go na wszelkie ptactwo przelotne.

Dla gospodyń. Rozpoczyna się pora owoców krajowych, dojrzewają maliny, wiśnie, morele.—Pora przyrządzać wszelkie konserwy owocowe.—Miesiąc ten dla stołu i spiżarni jest najobfitszy.—Coraz silniejsze upały zmuszają nas do obmyślenia sposobów zabezpieczenia żywności, szczególnie mięsa, od zepsucia.—Na wsi, gdy niema lodowni, dobrze jest przechowywać mięso w loszkach położonych w cieniu od strony północy.—Sposoby konserwacji mięsa podaliśmy w rocznikach poprzednich.

W oborze. Rozpocząć dawanie paszy suchej koniom, lecz reszcie inwentarza dawać zieloną. Można pasać wieprze w lasach i żywic je zoledźmi. Przygotować kocienie się owiec na jesień. Sprzedaż pierwszych opasów.

W kurnikach. Podwoić starania higieniczne około czy-

stości, przewietrzania, oraz napojów świeżych często odnawianych. Nie pozwolić kuroni wysiadywać.

W pasiece. Zbierać w dalszym ciągu miód i wosk. Przenosić nocą ule na pola z konieczną. Łączyć jak poprzednio słabe roje. Wychowywać królowe na rezerwę. Żywić ule, z których chce się zachować trutnie na zapłodnienie królowych „bezpieczństwa“ czyli rezerwowych. O ile niema drugiej partii miodu dawać co noc 1 do 5 litrów gęstego syropu na każdy ul.

Przepisy praktyczne.

Zamoczone obuwie, chcąc ochronić od zeschnięcia i skurczenia, należy mocno wypchać papierem, aby tak wyschło. Nie należy suszyć obuwia za blisko ognia, lub na powierzchni gorącej (np. na blasze), gdyż to powoduje stwardnienie i skurczenie skóry. Miętkość nadaje najlepiej olej rycynowy, którym należy pocierać obuwie od czasu do czasu.

Przeciw zwarzeniu się mleka. Podczas wielkich upałów, dodać do mleka, które chcemy zgotować, szczyptę maleńką dwuwęglanu sody. Mleko nie zwarzy się.

PRZEPowiednie Astrologiczne.

Od 1-go do 21-go miesiąc ten jest pod wpływem *Raka*, a od 22 do 31 pod wpływem *Lwa*. *Rak* jest znakami ruchomym, niestałym a i niespokojnym, wskutek wpływu księżycy. *Rak* wpły-

wa na wielką wrażliwość, a bardzo często i na humor kapryśny. Prawie zawsze osoby pod tym znakiem urodzone, lubią podróże i zmiany miejsca, lecz te byłyby raczej szkodliwymi sprawom ich, szczególnie około 14, 26 i 38 roku życia.

(Co do *Lwa*, patrz Sierpień).

Wiadomości pożyteczne.

ZAFALSZOWANIA.

Obecny rozwój chemii oddaje na usługi handlujących, którzy niezbyt chcą się liczyć z etyką i zdrowiem konsumentów, wielką ilość „kombinacji“, które złośliwi nazywają wprost podrabianiem, podczas gdy one świadczą tylko o pomysłowości i chęci uwieńczenia pracy pomysłami wynikami finansowymi.

Czego się dziś nie „naśladowe“? Oto oleje mineralne, dobrze oczyszczone, które po przejściu pewnych przemian są sprzedawane w podrzędnych składach aptecznych jako „trany lecznicze“.

Osiąga się tę metamorfozę przez macerowanie w oleju mineralnym odpadków z ryb, jako to: wątroby, główek, wnętrzności i t. d. lub przez ogrzewanie oleju w ściśle zamkniętym naczyniu, z dodatkiem potażu gryzącego i alkoholu.

Gdy się jeszcze domiesza nieco jodyny, otrzymuje się „prawdziwy tran rybi“ bez trudu polawiania sztokłiszów i bez kosztu sprowadzania oryginalnego tranu.

Konsumentów nie pyta nikt o zdanie!

Delikatne trociny drzewne, pod działaniem sody gryzącej z dodatkiem boraksu i kwasów

mineralnych, przetwarzają się w białe, lepkie ciasto, udające krochmal pszenney lub ryżowy. Wprawdzie nikt nie zażąda go powtórnie, ale przy minimalnym koszcie produkcji i to się opłaca.

Sztuczne gąbki otrzymuje się z cellulozы jakiego bądź gatunku, która pod działaniem związku chloru i cynku zmienia się w ciało porowate, wciągające wodę i twardniejące po wyschnięciu.—Po dodaniu nieco soli kuchennej, kawałki tej masy przebijają się w różnych kierunkach przyrządem, najeżonym igłami, dla nadania większej dziurkowatości i gąbka jest gotowa. Posiada ona wprawdzie twardość, której nie ma gąbka prawdziwa, ale nie każdy kupujący pozna się na tem i handeł idzie dalej.

Fabrykacya sztucznej skóry z jut, odpadków bawełny lub sierści zwierzęcej polega na gotowaniu ich w mieszaninie kleju, żelatyny, wosku ziemnego i loju.

Po godzinnej gotowaniu, włókna ściśle spojone idą z dodatkiem farby pod prasę, a następnie udaje z różnem powodzeniem skórę w taniach wyrobach galanteryjnych.

Żelatyna, używana przy fabrykacyi czekolady fałszowanej, sprawia, iż ta ostatnia może zawierać 10% wody więcej ponad ilość normalną; oprócz tego dodaje się i mąka, która pozostawia wprawdzie po spożyciu kawałki takiej czekolady osad na języku—lecz na to spożywcy łakoci, nabywanych na straganach przeważnie żydowskich, nieprędko złączą zwracać uwagę, zadawając się niską ich ceną.

Ułożenie towarzyskie.

SAMOWOLA.

Kodeks nasz, niestety, nie posiada wielu przepisów na świecie twardo i surowo obowiązujących. Ludzie dobrej woli, kulturalni i wrażliwi unikają wyrządzania bliźnim przykrości. U nas „myśliwy” świąteczny wykupuje bilet dla swego niespokojnego, warczącego i pokazującego zęby legawca i wprowadza zwierzę do wagonu pasażerskiego. Dla kobiet nerwowych oraz dla lękliwej dziatwy podróż w towarzystwie złego psa jest męczarnią. Sąsiedzi znowu trapi sąsiada zajętego pracą umysłową wygrywaniem na gramofonie przy otwartym oknie. Nad mieszkaniem chorego, sąsiad o piętro wyżej urządza „bale tańcujące z przytupywaniem”. Na letniem mieszkaniu właściciel strzelby huka nam pod oknami, ponieważ ma ... bilet na broń i drugi na prawo polowania. W wagonie ktoś założył ławki bagażami. Spróbuj oponować—gotowa awantura. Otwierasz nieraz z trudem drzwi do sklepu lub furtkę w bramie. Ktoś widzi to, lecz przepycha się pierwszy, jeszcze musisz drzwi za nim zamknąć. A ciskanie na chodniku zabójczych skórek od pomarańczy, a karkołomne pestki od śliwek? W życiu codziennem każdy z nas znosi tysiączne objawy niesfornej samowoli. Kto posiada ułożenie zapożyczone z domu, poczucie sprawiedliwości, łagodności obyczajów jak również drażliwe sumienie, ten nie będzie się tłumaczył, że „jemu to wolno, bo z tego nie może być sprawy sądowej”.

Sekrety prababek,

Barszcz (potrawa (zupa) znana w Polsce od najdawniejszych czasów. Przypisywano mu też własności lecznicze. Syreniusz pisze: „...smaczna i wdzięczna jest polewka barszcz jako go u nas, albo w Rusi i w Litwie czynią. Bądź sam tylko warzony, bądź z kapłonem albo innymi przyprawami, jako z yacy (jajami), ze śmietaną i jagły. W Polsce podawano: 1) barszcz czewony z... uszkami i rurą“, 2) zabielań z wędliną, 3) czysty, postny, podawany na śniadanie po całonocnych tańcach. 4) w dni postne jadano barszcz z krupami i przyprawą suszonych grzybów. Według Cezarego Biernackiego: „Bywa dwójaki, mięsny i postny: pierwszy z uszkami, gotowany zwykle z mięsem wołowym i rurą dla esencyonalności. lub schabem wieprzowym, kielbasą, słoniną; — drugi, czysty lub zabielań, z grzybami, śledziem, kaszą i koprem. Chłopi gotują barszcz z piskorzami.

Desery obiadowe. „Trzecie danie (obiadowe) składało się z owoców ogrodowych i cukrów rozmaitych na talerzach i półmiskach, między które stawiano z cukru lodowatego miśternie zrobione baszty, cyfry, herby, domy dragantami zwane, które biesiadujący łamiąc burzyli.

Małdrzyk, mądrzyk, rodzaj sera ze słodkiego mleka. Małdrzyki — czytamy u dawnych autorów — robią ze słodkiego mleka z podpuszczką czyli ani-melką, które wyciśnięte w talerki układają w maśle i obsmażają. Sławne były krakowskie

PIERWSZA ŁÓDZKA ELEKTR. PALARNIA KAWY
Handel Win, tow. kolonialnych
i delikatesów

A. Trautweina

Piotrkowska № 73. Telef. 880.

POLECA

W wyborowym gatunku towaru w zakres handlu wchodzące; jak również zwraca uwagę na

HERBATĘ

bez rabatową niezrównanej
dobroci.

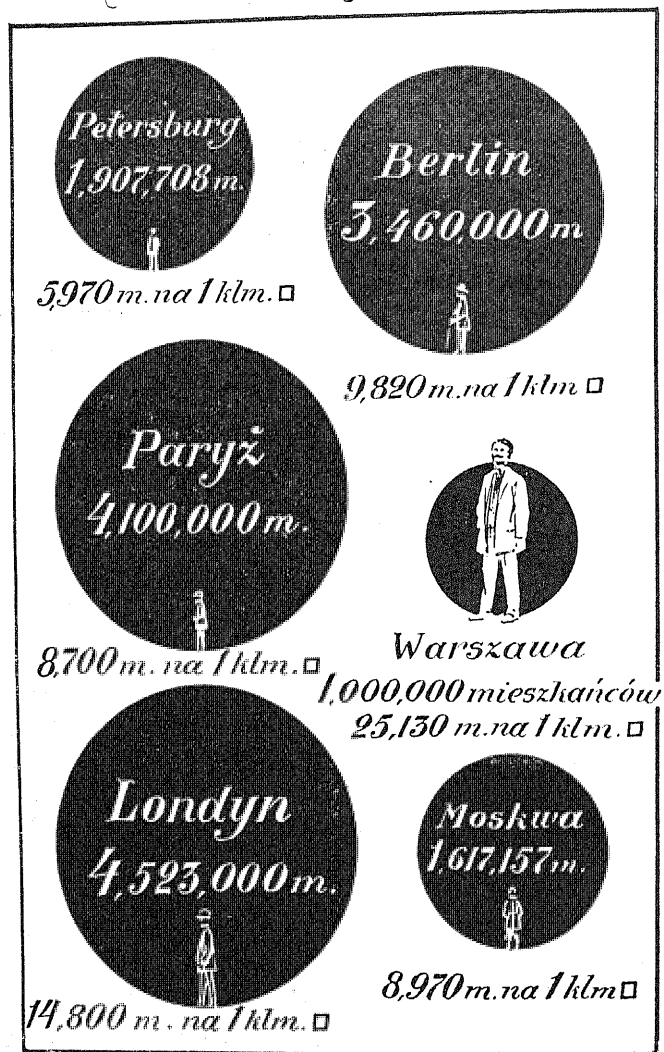
9) Wynajem kasetek („safes“) w skarbcu opancerzonym.

Item: z nasienia kapusty włoskiej albo ordynaryjnej, ugotować dekoka i tymże zażyć sposobem (z XVIII wieku).

7

Zaludnienie miast

ze wskazaniem liczby mieszkańców na 1 kilometr kwadratowy

(Patrz opis obok).

W jakim położeniu pod tym względem znajduje się Warszawa, niechaj objaśni poniższe zestawienie cyfrowe:

Petersburg przy 1,907,708 mieszk. liczy na 1 kw. klm. powierzchni—5,970 mieszkańców.

Moskwa przy powierzchni 1,617,157 m. na 1 kw. klm. powierzchni 8,970.

Paryż przy 4.100,000 m. na 1 kw. klm. powierzchni 8.700 m.

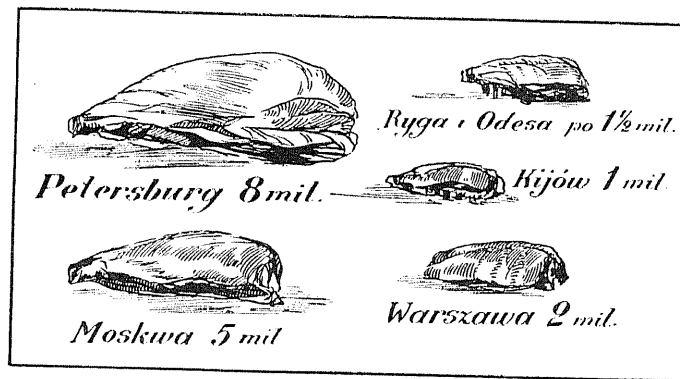
Londyn przy 4,523,000 m. na 1 kw. klm. powierzchni 14,800 m.

Berlin przy 3,460,000 m. na 1 kw. klm. powierzchni 9.820 m.

Warszawa przy 1,000,000 m. na 1 kw. klm. powierzchni 25,130 m..

A zatem gęstość zaludnienia Warszawy przewyższa przeszło 4-krotnie gęstość Petersburga, 3-krotnie Moskwy i Paryża, 2 i pół raza Berlina, 1 i pół raza Londynu.

Konsumpcja roczna mięsa w milionach pudów, w niektórych miastach państwa rosyjskiego.

Ze wszystkich miast Królestwa Polskiego, po za Łodzią i Zagłębiem Dąbrowskiem, najlepiej odżywia się Warszawa. Na milion mieszkańców Warszawy w porównaniu z Berlinem konsumpcja roczna mięsa, według statystyki urzędowej, wynosi:

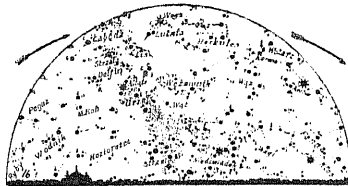
	Warszawa	Berlin
wołów	120,000	122,000
świń	230,000	650,000
cieląt	200,00	100,000
baranów	7,500	300,000

S ł o Ń c e										Księżyc			
Dnia	Wschód		Zachód		Długość dnia		Ulytło		Wschód		Zachód		
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	
1	4	20	7	51	15	31	1	14	5	5 pp.	11	25 w.	
5	4	26	7	44	15	18	1	27	7	54 w.	3	4 r.	
10	4	34	7	35	15	1	1	44	8	49 "	9	32 "	
15	4	42	7	25	14	43	2	2	10	22 "	3	38pp.	
20	4	51	7	15	14	24	2	21			7	00w.	
25	4	59	7	4	14	5	2	40	10	24 r.	8	4 "	
31	5	9	6	51	13	42	3	3	5	36pp.	12	47pn.	

Sierpień. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.
(Powieści i nowele).

Rodziewiczówna M. Anima vilis, 0.80. — *Atma*, 1.30. — *Byli i będą*, 1.50. — *Czachary*, 1.20. — *Dewajtis*, 0.30. — *Hrywda*, 1.00. — *Jaskółczym szlakiem*, 1.20. — *Jeryhonka*, 1.50. — *Joan. VIII*, 1—12. 1.50. — *Kadziel*, 1.20. — *Kamienie*. Ciotka. Wpisany do heroldyi, 0.08. — *Klejnot*, 1.00. — *Kwiat lotosu*, 1.00. — *Macierz*, 1.00. — *Magnat*, 0.80. — *Między ustami a brzegiem pułharu*, 0.80. — *Na wyżynach*, 1.80. — *Nieoswojone ptaki*, 0.80. — *Nowele*, 1.20. — *Ragnarök*, 1.50. — *Rupiecie*, 1.00. — *Ryngraf*, 0.25. — *Straszny dziadunio*, 0.60. — *Światła*, 1.20. — *Szary proch*, 0.60. — *Wrzos*, 1.20. — *Rogosz Józ. Grabarze* (2 t.), 2.20. — *Stryj Atanazy*, 0.90. — *Rogoszówna*. Pisklęta, 1.00. — *Rogowicz W.* Mozaika kaukaska, 0.90. — *Zocha*, 1.20. — *Rojan K.* Dusze artystyczne, 1.35. — *Jutrzenka*, 1.50. — *Mara*, 0.75. — *Szczęście* (2 t.), 2.20. — *Rokosowska M.* Do światła, 1.20. —

Rolle M. Oryginały, 1.60. — *Romocki Ludwik*. Hakata, 1.50. — *Liść figowy*, 1.80. — *Owoc zakazany*, 1.80. — *Pan kawaler*, 0.75. — *Zolnierz W.* ks. Konstantego, 0.50. — *Rouba N.* Stryjowa spuścizna, 1.50. — *Różyczki Zygm.* Figle młodego Satyra, 0.40. — *Rygiel Leon*. Dwa światy 0.40. — *Mój wuj, jego jeleni i nowe prądy*, 0.50. — *Rygiel Nalkowska*. Kobiety, 1.60. — *Koteczka czyli białe tulipany*, 0.80. — *Książę*, 1.60. — *Narcyza*, 2.00. — *Rówieśnice*, 1.80. — *Rzewuski Adam*. Jego żarłoczna miłość — *Burak*, 1.00. — *Rzewuski hr. St.* Hrabia Witold, 1.50. — *Sachs M.* Ostatni dzień Lucyana Millera, 0.80. — *W pewnym domu*, 1.00. — *Sarnecki Z.* Nowele, 0.50. — *Złote serce* (3 t.), 3.00. — *Sas B.* Mozaika. Gawędy szlacheckie z lat ubiegłych (2 t.), 3.00. — *Schifman*. Pankracy August I. 0.50. — *Sewer*. Biedronie, 1.00. — *Bratnie dusze*, 2.35. — *Bajecznie kolorowa*, 1.35. — *Dola*, 0.08. — *Lusia Burlak*, 0.10. — *Matka*, 0.25. — *Michał Kopeć i inne nowele*, 1.50. — *Na pobożowisku i inne nowele*, 1.80. — *Nafta* (3 t.) 3.00. — *Ponad siły*

(2 t.), 2.00. — *Przybłędy*, 0.60. — *Wiosna*, 0.10. — *W kleszczach*, 1.45. — *Wybór pism* (4 t.) 3.60.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Na fortepian na 2 ręce.

Łatwe: *Wenzel H.* Valse lente. *Souvenir. Romance Autrichienne*. — 40. *Nürnberg H.* Op. 201. № 10. Pieśń wieczorna. — 30. *Lack op.* 109. *Souvenir de Messine. Petite Tarantelle*. — 30. *Fröhlich O.* № 5. Petit menuet. № 6. Un moment gai. — 20. *Blüthner G.* Belles heures. Événement étrange. — 20.

Średniej trudności: *Mozart W. A.* Sonatine № 1. en Do majeur. — 50. *Czerny C.* Deux Études. *Weber G. M.* Romance de la preciosa. — 30. *Lortzing*. Romance. *Müller E.* Gavotte. — 30. *Diabelli A.* Deux piéçes mélodiques. — 30. *Spindler Fr.* Op. 79. № 2. Fleurs d'automne. — 30. *Krogulski W.* Adagio exécuté dans „Aiglon“ de Rostand. — 30. *Leoncavallo R.* Poranek. — 25. *Schumann R.* Op. 15. № 7. Rêverie. — 25.

Trudne: *Grieg Ed.* Op. 55. № 4. Chanson de Solvejg. — 30. *Liszt Fr.* Notturmo. — 40. *Saint-Saëns C.* Alceste de Gluck. Caprice sur les airs de Ballet. — 70. *Czerny C.* „Étude en Octaves“ — 20. *Schulhoff J.* Op. 52. „Chanson slave“. — 40. *Michalowski A.* Kolysanka. — 75. *Schumann R.* Op. 4 № 5 Intermezzo. — 20. *Kurpiński-Moniuszko*. Olszynka. — 40. *Chopin Fr.* Polonaise As dur composée et dédiée à Mr. Żywny, trans. par J. Michalowski. — 60.

TAŃCE.

Berger R. Nuages Roses. Walc Boston. — 30. *Fall L.* Walc z operetki „Rozwódka“. — 60. *Karasiński A.* Réponse à François. Walc. — 60. *Kraustlofl St.* Powiew wiosny. Walc. — 50. *Karasiński A.* Vaudeville. Polka. 30. *Rolfe W.* Pocałunki wiosny. Walc. — 50.

ŚPIEWY.

Grieg E. op. 70. Dwie pieśni: Noc letnia. Strzeż się. — Mezzo-sopran. — 40. *Leoncavallo R.* Barakola. Nokturn na sopran. — 45. *Maszyński P.* Op. 58. № 3. Wspomnienie na Mezzo-Sopran. — 50. *Noskowski Z.* Op. 67. Zwiędły listek na Tenor. — 40. *Zeleński W.* Op. 24. Dzikie sny, do słów Mirona. — 40. *Krogulski W.* Ułuda (Mazurek). Do wolnie na sam fortepian, do śpiewu lub deklamacyi. — 30.

Notatnik historyczny.

1. 1520. Urodził się Zygmunt August; 1798. Bitwa morska pod Abukirem; Nelson znosi flotę francuską. — 2. 1802. Napoleon Bonaparte zostaje konsulem dożywotnim; 1897. † Adam Asnyk. — 3. 1529. Tatarzy pod Sokalem porażają Polaków; 1830 Król francuski Karol X stracony z tronu przez rewolucję „lipcową“. — 4. 1310. Krzyżacy czynią rzeź w Gdańsku. — 5. 1772. Podpisanie umowy pierwszego rozbioru Polski. — 6. 1409. Krzyżacy wypowiadają wojnę Polsce; 1806. Koniec cesarstwa rzymsko-niemieckiego. — 8. 1655. Wojsko w. ks. moskiewskiego opanowuje Wilno; 1774. Ustanowienie Rady Nieustającej przy boku Stanisława Augusta. — 9. 1770. Konfederacja barska ogła-

sza bezkrólewie; 1792. Cesarz Franciszek II w Pradze koronuje się na króla czeskiego. 10. 1113. Bolesław Krzywousty bije Prusaków pod Nakłem 1792. Motłoch parzykły wdiera się do Tuilleriów.—11. 1794 † nagle Michał ks. Poniatowski, prymas, brat Stanisława Augusta w Warszawie.—12. 1812. Bitwa pod Horodecznem; ks. Schwarzenberg poraża dotkliwie Tormasowa.—13. 1521. Hiszpanie pod wodzą Ferdynanda Korteza zdobywają stolicę Meksyku; 1871. Adolf Thiers obrany prezydentem Rzeczyposp. Francuskiej.—14. 1018. Bolesław Chrobry zdobywa Kijów; 1906. Zjazd w Kronbergu ces. Wilhelma II z królem angielskim Edwardem VII.—15. 1772. Upadek konfederacji barskiej.—16. 1680. Jan Sobieski wyjeżdża do Jass na Multanach; 1906. Miasto Valparaiso (Chili) zniszczone trzęsieniem ziemi.—17. 1649. Uroda zborowska i hold Chmielnickiego; 1812. Napoleon wydaje Rosyjanom bitwę pod Smoleńskiem.—18. 1849. Legiony polskie, biorące udział w powstaniu węgierskim, przenoszą się z Węgier do Serbii.—19. 1506. † Król Aleksander Jagiellończyk. 1780. Urodził się poeta francuski Jan Beranger w Paryżu.—20. 1086. Urodził się Bolesław Krzywousty; 1905. † malarz francuski Adolf Bougereau La Rochelle.—21. 1639. Poselstwo polskie Krzysztofa Gosiewskiego wjeżdża uroczysto do Paryża; 1844. Ukaz Mikołaja pierwszego znosi 8 województw w Królestwie Polskim, ustanawiając na ich miejsce 5 gubernii.—22. 1531. Hetman w Tarnowski gospodarowi mołdawskiemu Piotrowi IV zadaje klęskę pod Obertynem,

1703. Sultan Mustafa II zrzucony z tronu przez zbuntowanych janczarów.—23. 410. Król Gotów niszczy i zdobywa Rzym; 1906. W W. Ks. Poznańskim zaczyna się opór dzieci polskich przeciwko nauce religii po niemiecku.—24. 1429. Joanna d'Arc (Dziewica Orleańska) oblega Paryż osaczony przez Anglików; 1656. Stefan Czarniecki bije Szwedów pod Trzemesznem.—25. 1526. Zygmunt I wjeżdża uroczysto do Warszawy.—27. 1492. Król węgier Jan Olbracht wstępuje na tron; 1764. Elekeya Stanisława Augusta Poniatowskiego na króla.—28. Hetman Stanisław Żółkiewski wkracza do Moskwy i osadza tam swoje wojsko.—29. 1526. Król węgierski Ludwik II pobity na głowę przez Turków pod Mohaczem; uciekając, tonie w bagnie; 1812. Francuzi zajmują Wiaźmę.—30. 1579. Król Stefan Batory zdobywa Polock. 1672. Turcy na mocy kapitulacji opanowują Kamieniec Podolski.—31. 1247. † Konrad Mazowiecki; 1823. Francuzi zdobywają Trocadero pod Kadyksem; 1876. Sultan Murat V., złożony z tronu jako obłąkany; po nim następuje Abdul-Hamid.

Miesiąc w przysłowiaach.

Czego sierpień nie uwarzy, wrzesień tego nie upiecz.

Kiedy sierpień następuje, resztki zboża kosza, albo sierpem dożynają i przepiórki ploszą.

Sierpień pogodny winom przygodny.

W sierpniu sierpuj, z prac nie cierpuj.

W sierpniu gdy zagrzmi stroń północnem, ryb klęska i co czołga się po ziemi.

W sierpniu mgły na górach, mroźne Gody; kiedy mgły w dolinach, dla pogody.

W sierpniu przewodzi sierp, mitręgi nie cierp.

Wawrzyniec pokazuje—jaka jesień następuje.

Bartłomiej cały wrzesień nasładowuje a z nim jesień.

Na św. Wawrzyniec wolny przez pola gościniec.

Od Wniebowzięcia miej w gumninie pół łoża.

Po św. Bartłomieju jedz już kluski na oleju.

Dzieje kalendarza.

KALENDARZ U ROZMAITYCH NARODÓW.

U Rzymian miesiąc był dzielony na 3 części: Na *kalendy*, przy padające: 1) na *nony* 5 i na *idy* 13. Dni pomiędzy niemi miały nazwy od poprzednich. Tak więc 2 luty zwał się 4 dniem przed *nonami*. 24 luty—*sexta calendas*, jako 6 dzień przed kalendami marcowemi. Dzień dopełniający między 23 a 24 zwano *bis sexta calendas* stąd nazwa *bissextile*—przestępny. Reforma Juliańska nastąpiła 46 roku przed erą chrześcijańską a w 708 lat po założeniu Rzymu. Rok ten trwał 445 dni, złożony z jednego roku o 355 dniach, Mercedoniusa o 25 dniach i z dwóch miesięcy dodatkowych o 25 i 34 dniach, które umieszczono pomiędzy listopadem a grudniem. Kalendarz ten nie był jednakże przyjęty przez wszystkie ludy. Dziś nawet Mahometanie liczą na lata księżycowe o 354 dniach i mają pierwszy dzień w roku w rozmaitych terminach. Żydzi do obchodów

religijnych zachowali rok stary, lecz dodają miesiąc dopełniający, tak, iż przesilenie wiosenne wypada zawsze w jednakowym czasie.

Rok cywilny Ateńczyków rozpoczynał się w lecie w miesiącu *Hekatombeon*, u Spartańczyków w przesilenie jesienne. Grecy, choć później przyswoili sobie kalendarz romański, zachowali starożytne nazwy miesięcy jak i początek roku. We Francji za najściem Franków, zmieniono kalendarz Cezara i dano początek roku w Marcu. Karol Wielki początek roku podług wzoru włoskiego przeniósł na Boże Narodzenie. W wieku X zniesiono zwyczaj datowania „od Narodzenia Jezusa Chrystusa“ a początek roku przeniesiono na Wielkanoc. W r. 1563 Karol IX edyktem wydanym w Roussillon w Delfi nakazał, by rok zaczynał się 1-go stycznia. Edykt wszedł w wykonanie 1567 roku. Gdy w r. 1582 Papież Grzegorz XIII reformował kalendarz, zachował datę 1-go stycznia. W r. 1793 konwent narodowy francuski początek roku przeniósł na przesilenie jesienne t. j. na d. 22 września o północy. Dekret z d. 22 fructidora roku XIII go. (10 października 1805) zniósł kalendarz republikański a przywrócił stary od d. 1-go stycznia 1806 roku.

Dla rolników. Jest to pora dla rolnika najgorętsza, gdyż rozpoczęły się żniwa.—Przygotować ziarno do siewu oziminy.—Podorywać ścierniska, opatrzyć gnojówki, powtórnie okopywać ziemniaki. Przewietrzać i przesuszać śpiżnice.—Konie karmić starannie, czeka je bowiem ciężka praca.

Dla ogrodników. Pleć dokoła młodych drzew owocowych, słabe podlewać gnojówką.—Szkółki owocowe oczyszczać i okopywać.—Zbierać dojrzewające owoce, pestki wisien przygotowywać do siewu, zbierać nasiona warzyw, pleć cebulę a zimową suszyć.—Rozsadzać w szkołkach rośliny kwiatowe.—Równać kobierce, obcinać suche gałęzie u drzew.—Kończyć oczekowanie róż, graczyć ścieżki w ogrodach, podlewać rośliny w kłombach.

Dla myśliwych. W połowie miesiąca rozpoczyna się polowanie na jelenie, od połowy miesiąca na kuropatwy. Polowanie z legawcami na ptactwo błotne.—Tępienie szkodników.

Wolno polować na dziki, łosie (byki), sarny (rogacze), głąsce (koguty), cietrzewie (koguty) i na ptactwo przelotne.—Od połowy miesiąca na jelenie (samce), zające, głąsce, cietrzewie, jarczabki (samce).

Dla gospodyń. Owoców coraz więcej.—Melony, arbuzy, ukazują się też borówki.—Przygotowania zapasów na zimę w pełni.—Na stole nie braknie też zwierzyni, za to nabiątu coraz mniej.—Z końcem miesiąca powrót z mieszkań letnich do miasta i mnóstwo zabiegów około uporządkowania lokali, umieszczenia dziatwy w szkołach, przytem sprawunki.—Pora roku najniebezpieczniejsza dla zdrowia dziatwy z powodu nadmiernego spożywania owoców.—Ostrożność w przyjmowaniu zimnych napojów, szczególnie wody.

W oborze. Dla krów i wołów przeznaczyć na pastwisko

łąki. Owce mogą pasać się na ścierniskach. Wieprze wyganiać na pastwiska i na żołędzie. Sprzedaż inwentarza pastwiskowego.

W kurnikach. Czystością i wietrzeniem kurników zwalczać wpływ upałów. Między Matką Boską Śnieżną (5 sierpnia) a Wniebowzięciem (15 sierpnia) jajka są jeszcze niezapłodnione i takie najlepiej i długo mogą być przechowywane. Podzielić drób na 2 części i wybrać: 1-o najlepsze do reprodukcji, 2-o gorsze na tuczenie i sprzedaż.

W pasiece. Wyrównać roje co do ilości pszczół, w przewidywaniu zimowania. Umożliwić zarobienie miodem ram, dodając pszczołom syrop. Jest to pora zaoszczędzenia wosku wyciskanego. W tej porze także pszczoły budują komórki do plasterów roboczych. Rozrzucać pożywienie, pobudzające do utworzenia rojów bardzo ludnych, dla dobrego przeczimowania.

Przepisy praktyczne.

Czyszczenie luster. Zrobić ciasto jasne złożone z bieli hiszpańskiej rozmieszanej z benzyną, lub jeszcze lepiej z magnezji w proszku. Nasycić tą mieszaniną gałganek bawełniany i pocierać nim powierzchnię lustra. Następnie polerować czystym gałgankiem, a lustro nabędzie pięknego połysku.

Przeciw ukąszeniom os. Wyjąć żądło i natrzeć ukąszone miejsce przekrojaną cebulą — opuchnięcie szybko zniknie.

Przechowywanie świeżego masła. Bardzo czysty płat płótna umaczać w wodzie z lekką domieszką octu i owinać w to masło, przechowując w piwnicy lub w miejscu chłodnym.

PRZEPowiednie Astrologiczne.

Od 1-go do 21-go miesiąc ten jest pod wpływem *Lwa*, a od 22 do 31 pod wpływem *Panny*. *Lew* jest znakiem ognia. Urodzeni pod jego znakiem mogą dojść do fortuny i sławy. Daje zamiłowanie zbytku i przyjemności, lecz często sprowadza żaloby i walki w rodzinie, a prawie zawsze powoduje niezgody między krewnymi. *Lew* pozwala spodziewać się otrzymania spadków lub wygranej na loteryi.

(Co do *Panny*, patrz Wrzesień).

Wiadomości pożyteczne.

WAGONY CHŁODNICZE.

Ojczyzną tego pożytecznego, a dziś już nieodzownego w przewożeniu towarów spożywczych wynalazku, jest Ameryka Północna.

Przed 30 laty były one rzadkością, dziś kursuje ich, na kolejach amerykańskich, przeszło 60000, każdy o pojemności 20—25 tonn.—Tak wielka siła transportowa zbliża niejako do siebie kraje o różnej temperaturze i sprawia, że w miejscu ładowania towaru pozostaje nader mało odpadków.

Aby jednak nie wytwarzały się one w miejscach wyładunku i spożywania tych produktów, potrzeba, aby te ostatnie, aż do chwili sprzedaży, utrzymać w jednej temperaturze.—W tym

celu, zanim okręt z ładunkiem owoców lub mięsa, przechowywanych w chłodniach jego, przybije do portu, już tam nań czekają wagony chłodnicze, aby towar odwieźć do specjalnych składów również o równej z niemi temperaturze, skąd go zabierają przekupnie.—Nizką temperaturę w chłodniach i wagonach osiąga się nie zapomocą lodu, który, topiąc się, działa fatalnie na łatwo psujące się towary—lecz środków chemicznych.

Początkowo używano w tym celu ściśnionego powietrza, lecz działanie jego okazało się zbyt słabem; zastąpiono więc je kwasem siarczanym, amoniakiem lub kwasem węglanym.—Dziś maszyny chłodnicze, wytwarzające zapomocą tych środków zimno sztuczne, ulepszone tak, że przy niewielkich stosunkowo rozmiarach mogą wydawać wielką ilość jednostek zimna.

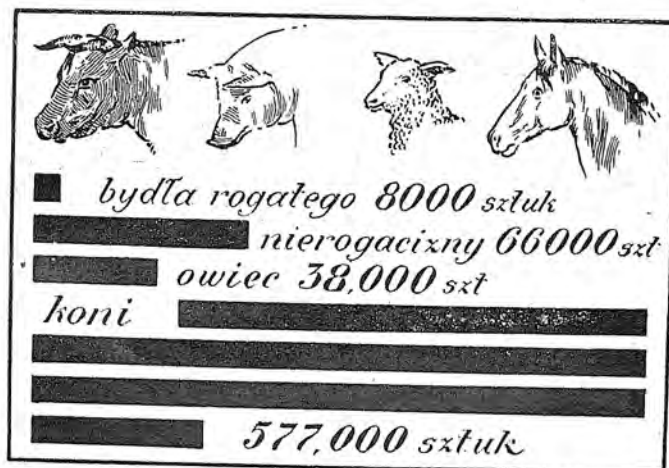
Amerykanie jednak, pomimo swej całej praktyczności, dotąd stosują do ochładzania wagonów lód; natomiast w Anglii wagony o ścianach izolowanych, t. j. podwójnych, poddają się działaniu maszyn chłodniczych, które przestrzeń między ścianami, oraz powietrze wewnątrz wagonu ochładzają do żadanego stopnia zimna, co wystarcza na czas dość długi do utrzymania ładunku w świeżości.

W Niemczech tworzą z takich wagonów całe pociągi, z dodatkiem jednego, zawierającego maszyny chłodnicze; zimno, przez nie wytworzone, dochodzi stale, zapomocą rur, do każdego wagonu.—System ten jest przyjęty przy dostawie żywności dla wojsk.—W Kalifornii są w użyciu pociągi połączone między

1.000.000 centnarów metrycznych.

Przewóz inwentarza kolejami w państwie rosyjskim i wywóz za granicę.

Według obliczeń ekonomisty Friukowa, Rosya w ciągu roku (z szeregu lat ostatnich) przewiozła kolejami: 2.082.880 bydła rogatego, 798,885 świń, 314,777 baranów i owiec, co daje około 30 milionów pudów mięsa, i nadto przewiozła mięsa 8.4 mil. pudów. Za granicę zaś wywoziła: bydła rogatego 8,000 sztuk (za 501,000 rb.) nierogacizny 66,000 (za 2,958,000 rb.), owiec 38,000 (za 189,000 rb.), koni 577,000 (za 5.165,000 rb.), mięsa i sadła (oprócz wieprzowego) 94,000 pudów (za 145,000 rb.), wieprzowiny i słoniny 202,000 pudów (za 221,000 rubli); ogółem zwierząt i mięsa na sumę 9,379,000 rubli, z czego największa część (około 50%) przypada na konie.

Według danych z lat 1902—1906, Rosya przeciętnie wywozi mięsa w ciągu pięciolecia 531,000 pudów na sumę 3,054,000 rb. Nadto świń żywych 64—106 tysięcy sztuk na sumę 2,878,000 do 4,445,000 rb. (r. 1906).

Tak więc Rosya w wywozie powyższym bierze tak niewielki udział, że w cyfrach handlu międzynarodowego figuruje w rubryce „wszystkich innych państw”, przywożących wogóle do Anglii mięsa za 19 mil. rb., podczas gdy same tylko Stany Zjednoczone, dzięki rozwojowi chłodnictwa, przywożą mięsa do Anglii za 275 milionów rb., Australia za 44 mil., a nawet mała Dania za 31 milionów rubli; Kanada za 97 mil., wreszcie Holandya za 20 mil. rubli.

Święta Kościoła prawosławnego.

"TRIOLAN" Polecane przez najpierwsze po-
wagi lekarskie, jedyne udeli-
kniające cerę mydło i krem
Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.

Akc.Tow.FR.PULS
W WARSZAWIE.

Święta żydowskie.

6. Niedziela
8. Wtorek Nar. N. M. P.
11. Piątek św. st. st.
13. Niedziela
20. Niedziela
21. Poniedziałek św. st. st.
27. Niedziela

Święta Kościoła rzym.-katoickiego.

Święta Kościoła prawosławnego.

9 S.	Sergiusza P. W., Gorgoniusza	27	Pr. Pimena Wiel. i Sawwy
10 C.	Mikołaja z Tolent. W.	28	Prp. Moysieja, Murina i Sawwy
11 P.	†Prota i Jacka M. m.	29	⊕ Usiek. Gławy Joanna Predt.
12 S.	Gwidona W., Heronida M.	30	Pier. m. Bl. kn. Aleksand. M.
13 N.	15 po ś. <i>Im. N. M. P. Eugenii</i>	31	N. 14. P. Pojasa Presw. Bogor.
14 P.	<i>Podwyż. Krzyża św.</i>	1	Pr. Symeona stoł. Mar.
15 W.	Nikodema Kapł. M.	2	Mcz. Mamonta Fiedota.
16 Ś.	<i>Suchy dzień.</i> Eufemii P. M.	3	Pr. Fieoktista, mcz. Fieof.
17 C.	Stygm. św. Franciszka	4	Sw. mcz. Wawila, mcz. Fieod.
18 P.	<i>Suchy dzień.</i> Józefa, Ireny	5	Pr. Zacharji i Jelisawety.
19 S.	<i>Suchy dzień.</i> Januarjusza B. M.	6	Czudo Archistr. Mich., Rom.
20 N.	16 po św. <i>N. M. P. Bol., N. S.</i>	7	N. 15. M. Sozonta, Pr. Łuki.
21 P.	<i>Matiusza Ap.</i>	8	⊕ Róździes. Preś. Bogorod.
22 W.	Tomasza B. W.	9	S. Bógosl. Joakima i Anny
23 S.	Tekli P. M.	10	Mcz. Moinodory, Apollosa.
24 C.	<i>N. M. P. od wyk. niewolnik.</i>	11	Prp. Fieodory, mcz. Dimitrja
25 P.	†Firmina B. W.	12	Sin m. Awtonoma, mcz. Jul.
26 S.	Cypryana i Justyny PMm.	13	Obn. Chr. Woskr. Christowa
27 N.	17 po św. <i>Ładystaw z G. Dam.</i>	14	N. 16 ⊕ Wozdwiż. Kresta Gosp.
28 P.	Wacława Kr. M.	15	W. m. Nikity, m. Porfirja
29 W.	<i>Michała Archaniota.</i>	16	W. mcz. Jewitimii, m. Ludm.
30 S.	Hieronima Kap. W. D. K.	17	M. Sof., Wiery, Nadziej. i Lub.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o n c e						K s i ę z y c e					
	Wschód		Zachód		Długość dnia		Ubyło	Wschód		Zachód		
	g.	m.	g.	m.	g.	m.		g.	m.	g.	m.	
1	5	11	6	48	13	37	3	8	6	0 w.	2	10pn.
5	5	17	6	39	13	22	3	23	7	48 "	6	4 r.
10	5	26	6	27	13	1	3	44	7	52 "	12	9pp.
15	5	34	6	16	12	42	4	3	12	26 pn.	4	40 "
20	5	43	6	4	12	21	4	24	6	23 r.	5	57 "
23	5	48	5	57	12	9	4	36	11	6 "	6	49 w.
30	6	0	5	40	11	40	5	5	4	38 pp.	2	36pn.

☿

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

♏

♐

♑

♒

♓

♈

♈

♉

♊

♋

♌

♍

♎

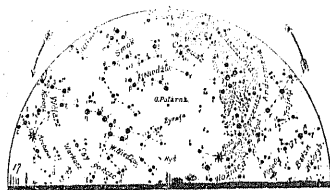
♏

♐

♑

♒

Wrzesień. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele).

Siedlecki Adam. Galeria moich bliźnich, 1.20. — *Sienkiewicz.* Pisma T. I: Stary sługa, Hania. Szkice węglem. Janko muzykant, 1.00. — T. II: Listy z podróży, 1.00. — T. III: Listy z podróży. Komedia z pomyłką, 1.00. — T. IV: Przez stepy. Orso. Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela. Czyja wina? Za chlebem, 1.00. — T. V: Latarnik. Niewola tatarska. Jamiół Na jedną kartę. Bartek zwycięzca, 1.00. — T. VI — IX: Ogniem i mieczem (4 t.), 2.00. — T. X — XV: Potop (6 t.), 3.00. — T. XVI — XVIII: Pan Wołodyjowski (3 t.), 1.50. — T. XIX: Ta trzecia. Sachem. Sielanka. Walka byków w Hiszpanii. Z puszczy Białowieskiej. Wycieczka do Aten, 1.00. — T. XX: Wyrok Zeusa. Z wrażeń włoskich. Organista z Ponikły. U źródła. Lux in tenebris lucet. Bądź błogosławiona. Pójdźmy za nim. Listy o Zoli, 1.00. — T. XXI — XXIII: Bez dogmatu (3 t.), 3.00. — T.

XXIV — XXVI: Rodzina Polanieckich (3 t.), 3.00. — XXVII — XXIX: Quo vadis (3 t.), 3.00. — T. XXX: Listy z Afryki, 1.00. — T. XXXI — XXXIV: Krzyżacy (4 t.), 4.00. — XXXV: Dwie łaki i inne nowele, 1.00. — T. XXXVI: Na marne. Na jasnym brzegu, 1.00. — T. XXXVII — XXXVIII: W pustyni i w puszczy (2 t.), 2.00. — Wiry (2 t.), 3.00. — Bartek zwycięzca, 0.12. — Janko Muzykant. Latarnik, 0.06. — Na jasnym brzegu, 1.00. — Na oceanie Atlantyckim (z Listów z podróży), 0.08. — Niewola tatarska, 0.08. — Nowele (wydanie ozdobne), 1.00. — Nowele (wyd. popularne, 2 t.), 0.90. — Orso, Sachem, 0.08. — Pieszo przez Czarny Łód (z Listów z Afryki), 0.20. — Pójdźmy za Nim, 0.08. — Sielanka. Legenda żeglarska, 0.06. — W pustyni i w puszczy (wyd. ozdobne), 2.50. — Wspomnienia z Maripozy. Jamiół. Organista z Ponikły, 0.08. — Za chlebem, 0.20. — Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela, 0.08. — Z puszczy amerykańskiej (z Listów z podróży), 0.08. — Z puszczy Białowieskiej, 0.06. Na polu chwały, 5.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE

Na fortepian na 2 ręce.

Łatwe: Gurlitt C. Op. 224. № 2. Menuet. — 20. Lack Th. Op. 41. № 5. 6. Toccatina. Duo. — 30. Reynald G. Op. 6. Perles de rosée. (Etuda salonowa). — 30. Fröhlich O. № 12. Marche enfantine. № 13. Petit chant Tyrolien. — 20.

Średniej trudności: Gurlitt C. Valse. — 20. Haendel. Allegro de la VII Suite. — 20. Schytte L. Op. 95. № 2. 3. A la menuet. Tziganes en route. — 20. Wieniawski J. Op. 18. Souvenir d'une Valse. — 60. Krogulski W. Improptu (Scena księcia Marokańskiego w kom. Shakespeare'a „Kupiec Wenecki”). — 30. Raff J. Op. 72. Preludio. — 40.

Trudne: Braungardt Fr. Op. 6. Murmure des Bois. — 40. Smith B. Lohengrin. „Wagner” — 60. Chopin Fr. Op. 40. № 1. arr. par. A. Michałowski. Brahms J. Op. 39. № 1. 15. Deux Valses. — 20. Schulhoff J. Op. 52. Chanson slave. — 40. Wieniawski J. Op. 15. Rondeau. — 60.

ŚPIEWY.

Godecki T. „Tesknota” Romans Walc. — 40. Verdi G. z op. „Bal Maskowy”. № 2. Canzone. (Chcesz ubiór wiedzieć). — 40. Courtois P. Zagadka. Mazurek. — 30. Krogulski W. Piosenka Błazna z kom. Shakespeare'a „Wieczór Trzech Króli”. — Beethoven L. Ukojenie. — 50. Janicki Fr. Sąd Krakowiak. — 40.

UTWORY NA SKRZYPCE
LUB WIOŁONCZELLĘ I FORT-
PIAN.

Cink Ant. Album pieśni polskich. Przejrzał i opalcował głos skrzyp-

cowy St. Barcewicz. Zeszyt I. II. III. IV.

DZIEŁA DOTYCZĄCE
MUZYKI.

Schumann R. Rady dla uczących się muzyki. Przełożyła z niemieckiego K. Tarnawska. Lwów. — 30. Drozdowski Jan. Zarys historii muzyki. Wydanie drugie uzupełnione. Zakopane. — 1.20. Rzepko W. Muzyk, jako przewodnik zespołów (Dyrektor) z 2-ma tablicami. — 15.

Notatnik historyczny.

1. 1271. Teobald Visconti wstępuje na tron papieski pod imieniem Grzegorza X; 1674. Jan III Sobieski oswobadza od oblężenia Trębowlę; 1707 Karol XII szwedzki ustępuje z Saksonii. — 2. 1793. Sejm w Grodnie uchwała drugi podział Polski na rzecz Prus; 1800. † Maciej ks. Radziwiłł, ostatni kasztelan wileński. — 3. 1612. Karol Chodkiewicz zwycięża pod Moskwą; 1906. Edykt cesarza chińskiego zapowiada wprowadzenie rządów konstytucyjnych. — 4. 1437. Ks. Świdrygiello uznaje władzę zwierzchnią Polski na Litwę; 1657. Jan Kazimierz po wypędzeniu Szwedów ze stolicy powraca do Krakowa. — 5. 1794. Prusy odstępują od oblężenia Warszawy. — 6. 1704. Król szwedzki Karol XII zajmuje Lwów; 1800. Anglicy zajmują Maltę opanowaną od niedawna przez Francuzów. — 7. 1812. Bitwa pod Borodininą; Francuzi torują sobie drogę do Moskwy; 1831. General Krukowiecki wydaje Warszawę Rosyjanom. — 8. 1831. Wojska rosyjskie wkraczają do Warszawy. — 9. 1596. † Anna Jagiellonka; 1814. przy-

wieziono do Krakowa zwłoki ks. Józefa Poniatowskiego.—10. 1538. Sejm polski potwierdza prawa Prusakom; 1898. Anarchista włoski zabija sztyletem w Genewie cesarzową austriacką Elżbietę.—11. 1382. † w Tarnawie Ludwik król węgierski i polski; 1818. Ogłoszona konstytucja wolnego miasta Krakowa.—12. 1683. Król Jan III Sobieski zwycięża Turków pod Wiedniem; 1906. † ks. Albrecht Pruski, regent Bruuswiku.—13. 1446 † Kazimierz książę mazowiecki; 1764. Stanisław August Poniatowski zaprzysięga *pacta conventa*; 1820. Otwarcie drugiego sejmiku królestwa Polskiego.—14. 407 † na wygnaniu pod Kowaną św. Jan Złotousty (Chryzostom), Ojciec kościoła, patriarchy Konstantynopolitański; 1812. Francuzi zajmują przedmieście Moskwy, opuszczonej przez Kutuzowa.—15. 1485. Stefan, gospodarz mołdawski, składa hołd lenniczy królowi Kazimierzowi Jagiellończykowi; 1654. Jan Kazimierz wydała żydów z Kamieńca Podolskiego.—16. 1824. † Król francuski Ludwik XVIII; 17. 1809. We Frederikshauzie staje pokój między Rosją a Szwecją, przyznający Rosji Finlandyę.—18. 1792. Rosyanie pod dowództwem gen. Kachowskiego zajmują Warszawę; 1861. † Antoni Górecki, żołnierz i poeta.—19. 1551 w Fontenelleau urodził się Henryk Walezysus; 1794. Pod Brześciem Litewskim Sierakowski pobity przez Suworowa.—20. 1493. Papież Aleksander VI mianuje kardynałem królewicza Fryderyka Jagiellończyka, biskupa krakowskiego.—21. 1699 roku. Turcy wracają Polsce Kamieniec Podolski.—22. 1792. Zawiesz-

nie broni między Francją a Prusami; 1793. Zaprowadzenie kalendarza Republikańskiego we Francji.—23. 1793. W Grodnie podpisano drugi rozbiór Polski.—24. 1558. † Karol V w klasztorze S-go Justa w Estremadurze.—25. 1744. Urodził się Fryderyk Wilhelm II król pruski.—26. 1612. † w Krakowie ks. Piotr Skarga Pawełski, jezuita, najznakomitszy kaznodzieja polski.—27. 1331. Król Władysław Łokietek bije pod Płowcami krzyżaków.—28. 1396. Pod Nikopolem, Zygmunt Luksemburczyk, król węgierski pobity przez Turków.—29. 1484. † we Lwowie błogosławiony Jan z Dukli; 1560. † w Sztokholmie król Gustaw I Waza.—30. 1288. † Leszek Czarny; 1658. Przymierze Polski z Danią przeciw Szwecji.

Miesiąc w przysłowiach.

A we wrzesień, jaka kieszę?
Gdy nadejdzie wrzesień, wieśniak ma zawsze pełną stodołę i kieszę.

Kiedy wrzesień przyniósł jesień to i zboże młóć; jedni sobie trawą żarnach, drudzy na targ włóczę.

Oto wrzesień, blizka jesień!
Wrzesień, leniwiec wsadza ręce w kieszę.

Wrześniowa słota; miarka deszczu, korzec błota.

Ś-ty Idzi zboża w polu już nie widzi, ale ty żyto siadź wyjdź.
Najświętsza Panna się rodzi, jaskółka odchodzi.

Św. Mateusz dodaje chłodu—i raz ostatni pobiera miodu.

Gdy noc jasna na Michała, to nastąpi zima trwała.

Odszedł Jakób, przyszedł Tomasz—placze długi, nagroź sługi—bo masz.

Dzieje kalendarza.

KALENDARZ GREGORYAŃSKI.

Kalendarz Gregoriański został wprowadzony przez papieża Grzegorza XIII dnia 4 października r. 1582. W Kalendarzu Julianśkim każdy rok podzielony przez 4 jest przestępny np. 1600 i 1700. Za Grzegorza postanowiono, iż będą przestępne lata, które będą składały się z liczby wieków podzielonej przez 4, czyli że 1600 jest podzielny a 1700, 1800, 1900—nie zaś 2000 znówu podzielny. Reforma gregoriańska zasadza się na tem, iż co 4 lata rok bywa przestępny, prócz lat setnych których liczba nie jest podzielna przez 4. Przy wprowadzaniu tego kalendarza r. 1582, przesilenie cofnięto o dni 10 czyli że te dni były wykreślone, a dzień następujący po 4 października był 15-tym. Reforma nie była przyjęta bez narzekania. Francya przyjęła ją 10 grudnia 1582 r., Niemcy 1584 r. w krajach katolickich, a w r. 1600 w protestanckich. Anglia 3 września r. 1752. Rok rozpoczął się w tym kraju d. 25 marca, gdy we wrześniu rok 1752 przeniesiono na 1 stycznia, bo tym sposobem rok 1751 utracił 3 miesiące. W Londynie z tego powodu omal nie przyszło do zaburzeń. Ścigano lorda Chesterfielda, wołając: „oddaj nam stracone 3 miesiące!” Wiele osób pisze Arago — nie chciało zeznać się o 3 miesiące, choćby nawet pozornie. Rosya, jak wiadomo, kalendarza gregoriańskiego nie przyjęła a różnica kalendarza rosyjskiego jak obecnie wynosi o dni 14 wstecz.

Dla rolników. Kończyć uprawę gruntów pod oziminy i przystępować do siewów.—Zbiór lnu konopi, okopywanie rzepaków ozimych.—Przygotowywać paszę, zaniawać makuchy.—Przystępować do drenowania pól.—Trzodę chlewną wypędzać do lasu na żołędzie.—Inwentarzowi, zamykanemu w oborach, gdzie niema pastwisk—dodawać zielonej paszy.—Gdzie są kasztany zbierać i suszyć na dodatek do paszy dla bydła w porze zimowej.

Dla ogrodników. Zbierać owoce dojrzewające.—Przygotowywać doły pod sadzenie drzew jesionu.—Sadzić cebulę zimową.—Zbierać cebulę, fasolę, pomidory, korniszony, z końcem miesiąca wykopywać marchew, buraki i t.p.—Urządzać skrzynie inspektowe i przykrywać oknami.—Utrzymywać temperaturę w ciepłych szklarniach.—Rośliny podlewać coraz umiarkowaniej.

Dla myśliwych. Polowanie na wszelką zwierzynę.—Dobry gospodarz łowiecki za swoje trudы prawie całoroczne odbiera teraz nagrodę.
Wolno polować na dziki, łosie, jelenie (samce), sarny, (rogacze), zające, guszcze, cietrzewie, jarzabki, kuropatwy, dropie i wszelkie ptactwo przełotne.—Od dnia 14-go na kłępy, łanie i kozy.

Dla gospodyń. Nastąpiła pora przygotowania na zimę wszelkiego rodzaju zapasów, a więc kwaszenia ogórków, marynowania korniszonów i grzybów, jak również suszenia ostatnich. Na wsi, oprócz powyższych zabie-

gów, przybywa jeszcze umiejętności przechowywanie owoców.— Zbieranie grzybów i rydzów trwa w pełni.

W oborze. Zacząć dawać koniom nowe siano i nowy owies. Reszta inwentarza pozostaje jeszcze na zielonej paszy, lecz można już dodawać trawę zmieszaną z paszą suchą. Rozpocząć tuczenie wieprzy na zimę. Owce wyganiać na ścierniska, lecz trzymać je w owczarniach.

W kurnikach. Ułatwić pierzenie się, dając pożywienie wzmacniające. Wypędzać indyki na ścierniska, gęsi na trawy, dawać im jęczmień lub kukurydzę. Ten sam system dla kaczek.

W pasiece. Przygotowywać przezimowanie. Sprawdzić obecność królowej, stan zapasów, zgromadzić roje słabe. Wyrzucić królowe stare lub chore, które zastąpić trzeba królowymi „bezpieczeństwa”. Zebrać miód i wosk z uli, które zamierzają zniszczyć. Zmniejszyć ilość otworów w ulach, ustawić w tych otworach kraty, dla utrudnienia dostępu nieprzyjaciółom pszczoł.

Przepisy praktyczne.

Czyszczenie tłustych plam na posadzce. Na plamę nalać esencji terpentynowej, a na to nasypać dobrą szczyptę wosku w proszku. Po tym wosku przesunąć gorące żelazo do prasowania, a plama zniknie.

Oceł tualetowy. W naczynie kamienne włożyć sporą ilość fiołków i listków mocno pach-

nących róż. Na to nalać dobrego octu stołowego i naczynie hermetycznie zamknąć. Po dwóch miesiącach przefiltrować płyn przez białą flanelę lub białą gęstą bibulę i przelać czysty płyn we flakony. Doskonały oceł tualetowy.

PRZEPowiednie Astrologiczne.

Od 1-go do 22-go miesiąc ten jest pod wpływem *Panny*, od 23 do 30 pod wpływem *Wagi*. Tak, jak i *Bliznięta*, *Panna* jest znakiem dwoistym, sprowadza często niebezpieczeństwa w wieku dziecięcym i powroty słabości po roku 30-tych. Znak ten zapowiada mało dziedzicznych spadków.—a te które się zdarzają bywają często sporne. (Co do *Wagi*, patrz Październik).

Wiadomości pożyteczne.

NIECO O CHLEBIE.

Nie bez słuszności ktoś powiedział, iż o poziomie cywilizacji danego narodu można sądzić z jego sposobu przyrządzania chleba.

Istotnie, skrupulatna czystość, jako wytwór higieny, panować musi w całym procesie wytworzenia z ziarna kęsa chleba, tak dla ułatwienia pracy mikrohom pożytecznym, zawartym w drożdżach, jak dla unicestwienia pasożytów szkodliwych.—Te ostatnie znajdują podatkę dla swego rozwoju warunki w tych piekarniach, gdzie całą pracę około chleba spełniają ręce ludzkie, pozostając w bezpośrednim z ciastem zetknięciu.—Z tego powodu, powinniśmy zawsze oddawać pierwszeństwo pieczywu, wyrabianemu mechanicznie, gdyż

absolutna czystość może być osiągnięta tylko przy użyciu maszyn.

Mąka, użyta na ciasto, powinna zawierać pewną ilość glutenu.—Jest to substancja kleista, którą się żywi kielek rzuconego w ziemię ziarna, konieczna dla wytworzenia ciasta.

Dla powiększenia wagi chleba niesumienni piekarze dodają ryż rozgotowany lub rozarte kartofle, co przynajmniej nie jest szkodliwe, lecz co gorsza często wyjmują chleb niedopieczony, co, wskutek zbyt wielkiej ilości zawartej w nim wody, czyni go ciężko strawnym.

Niektórzy dodają do pszennej i żytniej mąki inne, otrzymane ze zbóż tańszych, lecz ciemniejsze, które wybiela się zapomocą środków chemicznych, nieraz nader szkodliwych.

Do tych należą: alun, który wybielając mąkę działa ujemnie na gluten, nadając mu twardość, co czyni chleb niesmacznym i trudnym do strawienia; siarczan miedzi, również bielaący mąkę ostatnich gatunków, jest jeszcze szkodliwszy.

Szczęściem, ulepszenie mikroskopu, oraz rozbiór chemiczny wykrywają te zafałszowania, również dopełnia tego szybko i skutecznie elektroliza.

Przy pomocy tych środków wykrywano fałszowanie mąki boraksem, siarczanem cynku, gipsem, kredą i białą gliną.—Mimowolne zatrucia wywoływali piekarze opalający swe piece drzewem, pochodzącym z rozbórki starych domów, malowaniem olejną farbą; ta, paląc się, wydawała wyziewy przesycone ołowiem, które przenikały w głąb ciasta.—Po kilku wypadkach zostało to surowo zabronione.

Ułożenie towarzyskie. ZNAJOMI ZNAJOMYCH.

Człowiek dobrze wychowany nigdy nie przysiadzie się do towarzystwa, którego przewagę stanowią nieznajomi, chyba, że przez jednego ze znajomych, biorących udział w zebraniu, zostanie zaproszony. Gdyby np. w kawiarni znalazło się towarzystwo dwóch znajomych i 3-ich nieznajomych, stosownie będzie, gdy nas nie zapraszają, przejsz witać pierwszych ukłonem. Przysiadania się do stolika, przy którym jeden z naszych znajomych siedzi z 2-ma lub więcej nieznajomymi nam, zakrawa na wścibstwo, bo nie wiemy, czy obecność nasza nie stanie na przeszkodzie prowadzeniu przez tych panów rozmowy poufnej, lub czy nie zegrali się dla załatwienia ważnej sprawy. To samo na ulicy. Powinniśmy unikać zatrzymywania znajomych, idących nie tylko z przewagą nieznajomych, lecz i w równej z nimi liczbie. Forma ta u nas, niestety, w wielkiej liczbie wypadków nie bywa zachowywana. Bo ileż to razy pana, idącego w towarzystwie żony, przechodzący „gentlemanowie” zaczepiają i zatrzymują z prośbą o ogień do papierosa!

Sekrety prababek.

Sposób konserwowania przez długi czas ryby świeżej lub mięsna jakiegokolwiek.

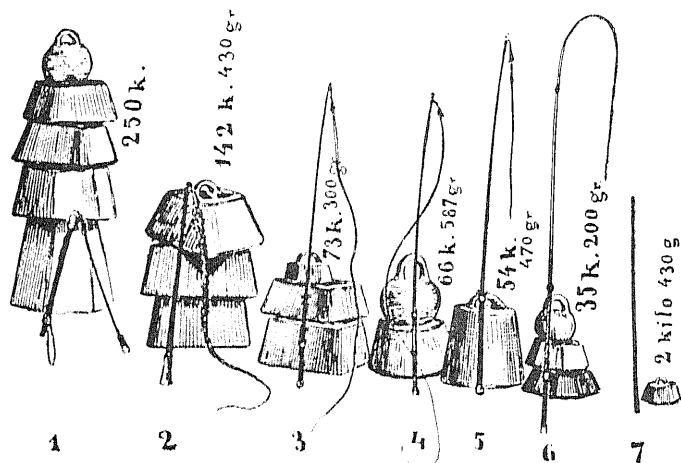
Weź duży słoć szklany, nasmaruj go wewnątrz oliwą, albo masłem świeżym: do tego słoju włóż rybę sprawioną i pokrajaną, przykryj papierem i obwiąż; potem weź mąki jakiegokolwiek,

[illegible]

snoręcznie położył 2,002 jelenie, 92 sztuki saren, 1,872 danieli, 3,432 dziki, 955 rogaczy, 17,988 zajęcy, 2,686 królików, 121 kozie, 532 lisy, 3 niedźwiedzie, 12 łosów, 6 zubrów, 3 renifery, 2 muflony, 6 jaźwów, 1 wydrę, 108 cietrzewi, 24 głuszcze, 33,578 bażantów, 867 kuropatw, 7 bekasów, 87 kaczek, 826 zórawi i kormoranów i t. d. ogółem 70,845 sztuk

Nie ćwiczmy zwierząt!

Tabliczka powyższa wskazuje stosunek ciśnienia chwilowego rozmaitych batów i biczów używanych przez woźniców i jeźdźców w kilogramach na 1 centymetr kwadratowy.

Cesarz Wilhelm obchodzi obecnie 40-letni jubileusz myśliwskiej działalności. Z tego powodu pisma niemieckie podają dokładną statystykę ofiar jego strzałów. W ciągu 40 lat Wilhelm II wła-

Porcelana, szkło, majolika, kryształ
SPECYALNOŚĆ: Wyprawy ślubne.

ŁÓDŹ
Piotrkowska 31,
telefon 11-80.
Fabryczny skład
porcelany „Ćmielów”

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.

- 1 C. Remigiusza B. W.
- 2 P. †Aniołów Stróżów
- 3 S. Kandyda i Ewalda M. m.
- 4 N. 18 po ś.N. M. P. Różań. Plac.
- 5 P. Placyda M.
- 6 W. Brunona W.
- 7 Ś. Marka P. W., Justyny PM.
- 8 C. Pelagii, Birgity Wd.

Święta Kościoła prawosławnego.

- 18 Sw. Jewmenja, mcz. Kastora
- 19 Mcz. Trofima, Dorimedonta
- 20 Jewstafja, Kn. Mich. i Fiod.
- 21 N.17. Św. Ap. Kodrata, Dimitr.
- 22 S. m. Foki, pr. Jony, s. Petra
- 23 Zacz. Kresta Gosp. Joanna
- 24 Pierw. mcz. rawnopa. Fiekly.
- 25 Prest. Sergia Radoneżsk. czud.

„TRIOLAN”

Polecane przez najpierwsze po-
wagi lekarskie, jedyne udeli-
katniające cerę mydło i krem
Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.

Tow. Akc. FR. PULS
W WARSZAWIE.

☿ Dnia 18. Imieniny JEGO CESARSKIEJ WYSOKOŚCI Cesa-
rzewicza Następy Tronu i Wielkiego Księcia ALEKSEGO MIKOŁAJEWICZA.

Święta żydowskie.

Wykaz dni nieprotestowych.

4. Niedziela
9. Piątek św. st. st.
11. Niedziela
12. Środa św. st. st.
18. Niedziela
25. Niedziela

Dnia 3, 10, 17, 24, 31 Sabaty;
d. 5 i 6 Lukos (ur. czyste święta
szalasów); d. 7, 8, 9 i 10 wolne
święta; d. 11 Iloszana raba (wol-
ne święto palm); d. 12 Szeini
Aceres (dzień uroczysty); d. 13
Szymchat tora, (ostatni uroczy-
sty dzień szalasów); d. 20 i 21
Rozchodesz czyli 1-sze dni mię-
siała Cheszwon.

PAŹDZIERNIK.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.

- 9 P. †Dyonizego B. M.
- 10 S. Francisz. Rocz. z pod Choc.
- 11 N. 19 po ś. Placydy i Zenajdy P.
- 12 P. Maksymil. B. W. Ludwika B.
- 13 W. Edwarda Kr. W.
- 14 S. Kaliksta P. W., Ewarysta.
- 15 C. Jadwigi Wd., Teresy P.
- 16 P. †Martyniana i Satoryana M.
- 17 S. Wikt. M., Małgorzaty. Alac.
- 18 N. ☿ 20 po ś. Łukasza Ew., Justa
- 19 P. Piotra z Alkantary
- 20 W. Ireny, Marty i Saulii Pp. Mm.
- 21 S. Urszuli P. M., Hilaryona Op.
- 22 C. Korduli i Alodyi Pp. Mm.
- 23 P. †Seweryna Romana Bd. Mm.
- 24 S. Rajala Arch.
- 25 N. 21 po ś. J. Kantego Kryspina
- 26 P. Ewarysta P. M.
- 27 W. Sabiny P. M., Prumencyusza
- 28 S. Szymona i Tadeusza Ap.
- 29 C. Narcyza B. W., Euzebii P. M.
- 30 P. †Germana i Serapiona Bh. Ww.
- 31 S. Wigilia. Symfonia i Ol.

Święta Kościoła prawosławnego.

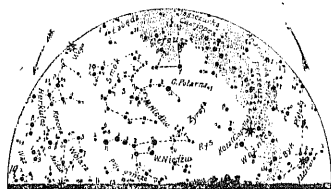
- 26 ☿ św. Ap. i Ewang. Ioanna Bog.
- 27 Mez. Kallistrata, Prp. Ign.
- 28 N. 18. Pr. Charitona, m. Aleks.
- 29 Pr. Kirjaka, Fiofana m. Dady
- 30 Sw. mcz. Grigorja, Michaila
- 1 ☿ Okt. Pokrow. Preświat. Bog.
- 2 Sw. mcz. Kiprjana, Błz. Andr.
- 3 Sw. mcz. Djonisja, S. Joanna
- 4 Sw. m. Jerofieja, Pr. Piotra
- 5 ☿ N. 19. Sw. Piot. Alek., Iony
- 6 Sw. Ap. Fomy
- 7 Mez. Sergia i Wakha.
- 8 Pr. Pelagii i Tasji
- 9 Sw. Ap. Jakowa Altiejewa
- 10 Mucz. Jewlampja, Jewlampji
- 11 Sw. Ap. Filippa.
- 12 N. 20. Sw. Kos., m. Prowa Tar.
- 13 Mez. Karpa, Florentja
- 14 Mez. Nazarja, Pr. Nikoł.
- 15 Pr. Jewfinja, Pr. mcz. Łukj.
- 16 Mez. Longina sofn., Jewprak.
- 17 Pr. Osji, Andreja, Św. Laz.
- 18 Sw. Ap. i Ewang. Łuki.

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ło ń c e				K s i ę ż y c e			
	Wschód		Zachód		Wschód		Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	6	1	5	38	11	37	5	8
5	6	8	5	28	11	20	5	25
10	6	17	5	17	11	0	5	15
15	6	26	5	5	10	39	6	6
20	6	35	4	54	10	19	6	26
25	6	44	4	44	10	0	6	45
31	6	55	4	32	9	37	7	8
4	48	pp.			4	48	pp.	
7	27	”	7	27	7	27	”	
1	45	w.	1	17	1	17	pp.	
3	18	pp.	3	8	3	8	”	
8	30	r.	4	50	4	50	”	
9	9	pp.	9	44	9	44	w.	
5	25	”	4	5	4	5	r.	

☿ Pelnia d. 3, o g. 12 m. 32 w.
☿ Ostatnia kw. d. 11, o g. 1 m. 9 w.
☿ Now d. 18, o g. 7 m. 45 w.
☿ Pierw. kw. d. 25, o g. 12 m. 4 w.

Październik. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele).

Sierosławski Stan. Noc ślubna, 1.20. — *Okno naprzeciw*, 1.30. — *Sieroszewski Wacław.* Bajka o żelaznym wilku, 4.00. — *Bajki*, 2.40. — *Bokser*, 0.06. — *Dno nędzy.* Brzask. Puszcza Białowieska, Grecka szczelina, 1.20. — *Korea*, 2.20. — *Na Daleki Wschód*, 1.60. — *Kulisi*, 0.10. — *Małżeństwo.* Być albo nie być. Tułacz, 1.80. — *Na kresach lasów*, 1.00. — *Ol-Soni-Kisań*, 1.35. — *Risztau*, 1.50. — *Ucieczka*, 2.50. — *W matni.* Jesienią. Skradziony chłopak. Chajłach. W ofierze bogom, 1.00. — *Latorośle*, 1.20. — *W ofierze bogom*, 0.08. — *Zamorski dyabeł*, 2.00. — *Z fali na fale*, 2.00. — *Ze świata*, 2.00. — *Powieści chińskie*, 1.50. — *Powrót*, 1.00. — *Skiba W.* Grześ, 1.20. — *Nad poziomym* (2 t.), 1.20. — *Słoński Edward.* Bezimiennie, 1.60. — *Partya*, 1.50. *W więzieniu*, 1.50. — *Srokowski M.* Epigoni, 1.20. — *Ich tajemnica*, 0.60. — *Anachroniści*, 1.80. — *Jak iza*, 0.90. — *Krew*,

1.20. — *Ślasiak L.* Gadzina, 0.90. — *Małomieszczanie*, 1.85. — *W zapadłym szybie*, 0.90. — *Brandenburg*, 2.25. — *Krwawe ręce*, 2.25. — *Obrona sztandaru*, 1.80. — *Rycerze śpiący w Tatrach* (2 t.), 3.20. — *Srebrny dzwon*, 2.00. — *Strug Andrzej.* W twardej służbie, 1.00. — *Portret*, 1.60. — *Suszyńska.* Mefisto, 0.90. — *Przekonana*, 1.00. — *Sygnoradzki M.* Farmazon, 1.20. — *Wrogowie*, 1.50. — *Świdorska A.* Trudno inaczej, 0.80. — *Świerk Jan.* Na stacyi, 1.20. — *Z szarej przędzy*, 1.60. — *Świętochowski A.* Chława Rubin, 0.06. — *Hymn niemych.* Woly, 0.08. — *Pisma* (8 t.), 8.00. — *Sygiełtyński A.* Drobiazgi, 1.10. — *Na skałach Calvados*, 0.75. — *Wysadzony z siodła*, 1.60. — *Szamola Orly*, 1.20. — *W płomieniu życia*, 1.40. — *Szandlerowski.* Ant. Confiteor, 2.00. — *Szymański Ad.* Aksinia, 0.80. — *Dwie modlitwy.* Sruł z Lubartowa. Maciej Mazur, 1.00. — *Stolarz Kowalski*, 0.12. — *Szkice*, 0.50. — *Z jakuckiego Olimpu*, 0.80. — *Telmajer.* Anioł śmierci (2 t.), 1.50. — *Bajeczny świat Tatr*, 1.50. — *Gra fal*, 1.80. — *Janosik Ne-*

dza Litnianowski, 1.80. — *Król Andrzej*, 2.00. — *Książd Piotr*, 0.06. — *Legenda Tatr*, 3.00. — *Maryna z Irubego*, 1.80. — *Melancholia*, 1.50. — *Na skalnem Podhalu* (7 t.), 8.00. — *Opowieść z dawnych lat*, 1.05. — *Otechłań*, 0.40. — *Panna Mery*, 1.80. — *Romans panny Opolskiej z panem Głównikiem*, 1.80. — *Szkice*, 1.00. — *Wybór nowel*, 1.35. — *Zatrącenie*, 1.20. — *Z wielkiego domu*, 0.65. — *Koniec eposu*, 2.50. — *Turczyński J.* Nad Czeremoszem, 1.20. — *Powieści huculskie*, 0.75. — *Turzynna.* Nadbrzeżne fale, 1.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Na fortepian na 2 ręce.

La lue: Clementi M. Valse. —20. *Lack Th.* op. 41. № 11. 12. Scherzando. Impatience. —30. *Fink W.* Op. 295. № 1. Bluet. —20. *Rossini G.* Tarantelle. (Neapolitana), arr. par Burgmüller. —20. *Kann H.* Op. 38. № 2. Tarantelle. —30. *Meyerbeer G.* Dinorah. —30. *Średniej trudności:* *Lange G.* op. 339. Pod oknem. Serenada. — *Bohm Ch.* Op. 115. Les adieux. Mélodie. — *Gönschals C.* op. 13. Ninetta. Mazurek. — *Braungardt Fr.* Op. 6. Murmure des Bois. (Wydanie ułatwione przez A. Trojelli). — *Chopin Fr.* Op. 74. № 1. Życzenie. —25. *Espen Th.* Op. 46. Fleurs ravissantes. —25. *Masse- nel J.* Thais. Méditation. —40. *Sproawacker L.* op. 101. Stracone szczęście. —25.

Trudne: *Saint Saëns G.* Op. 21. 1-re Mazurka. —30. *Marlini P. G.* Air et Variations

—30. *Daquin C.* La Ronde bachique —40. *Sgambati G.* Canzone lituana di Chopin. —30. *Chaminade C.* Op. 56. Scararmouche. —30. *Cuvillier Ch.* Rigaudon. —20. *Grieg Ed.* Op. 65. № 1. De la jeunesse. —50. *Wekster S. H.* Barkarola. —45.

TAŃCE.

Karasiński A. Lys-Blanc. Walc. —60. *Lewandowski L.* Hejże hal Mazur. —25. *Kurpiński K.* 15 polonezów. —3.00. *Rajczak A.* Zbiór krakowiaków. —90. *Rosen L.* op. 82. Hedvige. Valse slave. ? 00. *Karasiński A.* Eli-seum. Valse. —60. *Brzeziński H.* Sang espagnol. Walc. —60. *Skwieceński J.* Monopolka. Polka z bruku Warszawskiego. —30. *Reich F. O.* Op. 134. Licytacja polka (Tekst ad libitum. —30. *Lochman W.* Oleńka. Polka. —30.

UTWORY RELIGIJNE DO ŚPIEWU Z TOW. FORT. LUB ORGANU.

Rzepko W. Quatuor „Ecce Sacerdos”. (Ad tres voces aequales) partytura. —70. *Wieniawski J.* Op. 16. Modlitwa do Najświętszej Maryi Panny Ostrobramskiej. Partytura. —40.

Notatnik historyczny.

1. 1685. Urodził się cesarz Karol VI, ostatni potomek męski rodu Habsburgów; 1794. Berrek Joselowicz wzywa Żydów do obrony Warszawy. —2. 1413. Unia horodelska; 1805. Otwarcie uroczyste liceum w Krzeniewcu, którego kuratorem był Tadeusz Czacki. —3. 1427. † Konrad VI. ks. oleśnicki, pan na Ści-rzawie; 1503. Za staraniem głó-

wnem kardynała Fryderyka Jagiellończyka odnowiono unię między Koroną a Litwą.—4. 1550 Urodził się król szwedzki Karol IX, stryj króla Zygmunta III; 1705. Koronacja króla Stanisława Leszczyńskiego.—5. 1763. † Król August III; 1582. Zaprowadzono w Polsce kalendarz Gregoriański.—6. 1773. Koronacja Augusta III.—7. 1620. Klęska pod Cecorą; 1806. Prusy wręczają ultimatum Napoleonowi I.—8. 1566. Królowa Katarzyna Habsburska, trzecia żona Zygmunta Augusta, wyjeżdża na zawsze z Polski; 1906. Otwarcie w Teheranie pierwszego parlamentu perskiego.—9. 1683. Jan Sobieski bije Turków pod Parkanami; 1779. Poległ w Ameryce Północnej Kazimierz Pułaski, za niepodległość Amerykanów.—10. 1682. † Michał Korybut Wiśniowiecki we Lwowie; 1806. Bitwa pod Saalfeldem, w której poległ Ludwik Ferdynand ks. pruski.—11. 1506 Pogrzeb w Wilnie króla Aleksandra Jagiellończyka; 12. 1612. Załoga polska oblężona w Kremlu moskiewskim, wyczerpawszy środki obrony, kapitulując; 1862. Otwarcie szkoły politechnicznej w Puławach.—13. 1232. Leszek Czarny zwycięża Jadrzygów pod Narwą; 1815. Rozstrzelanie króla neapolitańskiego Joachima Murata przez Austriaków na zamku Pizzo.—14. 1638. † w Krakowie Grzegorz Knapis, jezuita, znakomity słownikarz polski; 1906. Arcybiskup Stablewski ogłasza list pasterski przeciwko wykładowi niemieckiemu religii katolickiej w szkołach poznańskich.—15. 1241. † św. Jadwiga, żona Henryka Brodatego W klasztorze Trzebnickim; 1384. Koronacja w Krakowie królowej

Jadwigi.—16. 1791. † Potemkin, ulubieniec Katarzyny II; 1820. Początek sypaniacpoka a Kościuszki pod Krakowem.—17. 1812. Rosyjanie odzyskują Połock; 1855. Obłęgani w Kiburn przez marynarkę angielsko-francuską Rosyjanie kapitulują.—18. 1817. Pogrzeb Kościuszki; 1831. W Poczdamie urodził się cesarz niemiecki i król pruski Fryderyk III.—20. 1860. Anglia rozpoczyna nową erę konstytucyjną po ogłoszeniu t. zw. „Dyplomu październikowego”—21. 1784. Założenie uniwersytetu austriackiego we Lwowie; 1831. Zamość poddaje się Rosyjanom.—22. 1603. Wypędzenie Tatarów z Multan; 1633. Stanisław Koniecpolski bije Turków pod Kamieńcem Podolskim.—23. 1173. † Bolesław Kędzierzawy; 1909. Okradzenie obrazu Matki Boskiej na Jasnej Górze w Częstochowie.—24. 1648. Kozacy ustępują z pod Lwowa; 1850. Powtórny zjazd w Warszawie cesarza Franciszka Józefa z cesarzem Mikołajem I.—25. 1138. † Bolesław Krzywousty; 1597. Józef Korsak zostaje kasztelanem połockim.—1497. Klęska bukowińska króla Jana Olbrachta; 1795. Zamknięcie Konwencji Narodowej w Paryżu.—27. 1806. Francuzi zajmują Berlin; 1906. Sprowadzenie uroczyste zwłok Rakocznego do Węgier.—28. 1467 Urodził się w Rotterdamie znakomity humanista Erazm Roterdańczyk; 1599. Zamordowanie kardynała Andrzeja Batorego bratanka króla Stefana.—29. 1591. Inocenty IX (Antoni Fachinetti) obrany papieżem; 1704. Szwedzi powtórnie oblegają Warszawę.—30. 1609. Zygmunt III oblega Smoleńsk.—31. 1432. Na-

danie praw Ormianom w Polsce; 1607 † ks. Wawrzyniec Goślicki, biskup poznański.

Miesiąc w przysłowiach.

Grzmot październikowy—niestatek zimowy.

Miesiąc październik, marca obraz wierny.

Październik chodzi po kraju, żenie ptactwo z gaju.

Październik, gdy grzmot na wschodzie naprawi, burzy nas wielkich i wiatrów nabawi.

Pościernik, bo po ścierni, pług rznąc skibę, rolę czerni.

Na św. Franciszka chłop już w polu nic nie zyska.

Od św. Orszuli oczekuj śnieżnej kszuli.

W św. Jadwigę, jeśli deszcz nie pada, to do kapusty Bóg miodu doda.

Dzieje kalendarza.

DNI I GODZINY.

Tydzień, łac. *septimana* oznacza okres siedmiodniowy, ustanowiony według podań mitologicznych—na cześć 7 synów Saturna ocalonych przez Rheę. Siedem nocy, to siedem cór Aszarty. Księgi staroindyjskie głoszają, iż dzień tamże był podzielony na dwie części: jasną i ciemną, stosownie do biegu księżyca. Chińczycy i starzy Egipcjanie, nawet Grecy, dni liczyli na dekady (10). U Greków dni dwóch pierwszych dekad zwały się podług liczb, że jednak trzecia dekada przypadała na zejście księżyca, 1-szy dzień miesiąca zwał się dziewiątym wschodzącego księżyca, drugi 8-mym i t. d. Gdy w r. 1793 konwent narodowy chciał utworzyć nowy kalendarz, przyjęł starożytny po-

dział na dekady i nazwał dni primidi, duodi, tridi, quartidi, quintidi, sextidi, septidi, octidi, nonidi, dekadi.

Tydzień o 7 dniach prawdopodobnie został przyjęty od Hebrajczyków na pamiątkę stworzenia świata. Inne narody przyjęły ten podział z powodu 7 planet tych mianowicie, które mogły dojrzeć gołym okiem.

U chrześcijan pierwszym dniem tygodnia jest niedziela a nie poniedziałek. Bóg — mówi pismo — stworzył świat w ciągu 6-iu dni, a 7-go odpoczął. Żydzi więc święcą siódmy dzień jako Sabbat, co znaczy dzień odpoczynku. Chrześcianie obchodzą jednak niedzielę, jako pamiątkę zmartwychwstania Jezusa Chrystusa. Grecy święcili poniedziałek, Persowie wtorek, Asyryjczycy środek, Egipcjanie czwartek. U Mahometan tydzień rozpoczyna się w piątek.

Dawniej dzień dzielono na 24 godziny. U Greków godziny były różnej długości zależnie od pory roku, ponieważ godzin mieli zawsze 10 a czas ich trwania tylko gdy słońce było na horyzoncie. Rzymianie, chociaż dzień podzielili na 12 godzin, dniem nazywali czas od wschodu do zachodu słońca.

Dla rolników. Kończyć zasiewy ozimin. — Kopać ziemniaki i składać do kopców i piwnic. — Ciąć kapustę, wywozić nawóz pod rośliny okopowe i na pola pod przyszłoroczne zasiewy. — Opatrzeć budynki na zimę, drzwi w oborach i stajniach na noc zamykać, również chlewy. — Bydło czyścić i podścielać. — Przygotowywać drzewo na opał. — Tępić myszy. — Pastwiska są już

coraz uboższe, zacząć dawać bydłu suchą paszę.

Dla ogrodników. Przy pierwszych przymrozkach rozpocząć sadzenie drzew.—Zbierać zimowe gatunki owoców i przewietrzać piwnice na skład jabłek i gruszek.—Regulówki w ogrodach i pod szkółki owocowe.—W szkółkach sadzić dziczki.—Uprawiać ziemię pod wiosenne siewy rzodkiewki i szpinaku.—Zbierać nasiona gruszek dziczek, inspekty okrywać nawozem i liśmi.

Dla myśliwych. Koniec polowania na kuropatwy.—Zacząć urządzać schroniska dla kuropatw.—Zbierać żołędzie, buczynę i kasztany i wogóle paszę dla zwierzyny.—Rozpoczynają się polowania z ogarami.

Wolno polować na dziki, łosie, jelenie, sarny, zające, głąszce, cietrzewie, jarząbki, dropie, kwiczoły i ptactwo przelotne.

Dla gospodyń. Zaopatrywać piwnicę na zimę, kwaśić kapustę, ogórki, marynować grzyby, robić zapasy kartofli, buraków, smażyć powidła.

W miastach kitowanie okien jest już zaliczane do przesądów. Nic tak nie wprowadza do mieszkań wilgoci, jak owo „uhermetycznianie” lokali, tem bardziej, iż wentylacja w lokalach skromniejszych jest przez gospodarzy urządzana tylko dla oka. Plagą dla zdrowia mieszkańców mniejszych mieszkań jest pranie bielizny w domu. Para wydobywająca się z kuchni osiada nie tylko na ścianach, lecz i na sprzętach, które się rujnują, paczą i tracą połysk.—Cóż dopiero mówić o zdrowiu dziatwy!

W kurnikach. Żywiec kurczęta, gęsi i kaczki, przeznaczone na tuczenie, kartoflami pieczonymi na parze, zmieszanymi z jęczmienną mąką. Cały drób karmić łatkarką lub kukurydzą, szczególnie wieczorem. Kurniki, grzędy i wylęgarnie znowu gruntownie uporządkować, tępić robactwo.

W pasiece. Starannie czyścić fartuchy, uzupełniać zapasy na zimę. Syrop powinien być bardzo gęsty, z dodaniem 15 do 20% miodu, dla zapobieżenia krystalizacji. Każdy ul potrzebuje na wyżywienie od 16—18 kilogramów (32—39 f.) miodu, od połowy października do połowy kwietnia, co równa się najmniej 20 kilogramom (40—42 f.) syropu.

Przepisy praktyczne.

Plamy rdzy na bieleźnie. Sok z cytryny wycisnąć i zagotować nad ogniem lampy lub świecy,—a gdy gorący umaczać w nim miejsce poplamione; plama szybko zniknie.

Knoty u lamp. Zanim się zapali nową lampę, należy umaczać knot w mocnym occie i dobrze potem wysuszyć. Knot nie będzie zwęglął się, i tym sposobem uniknie się kopcenia lampy. Gdy po umaczeniu knota w occie, umoczy go się następnie w alkoholu, otrzyma się płomień silniejszy i jaśniejszy.

PRZEPowiednie Astrologiczne.

Od 1-go do 22-go miesiąc ten jest pod wpływem Wagi, od 23 do 31 pod wpływem Niedźwiadka. Wagi są znakiem wy-

glądu niebezpiecznego. Dają wielkie zdolności, które są często bezużytecznymi, nawet tym, którzy mają wiedzę przyszłości. Astrologowie starożytni mówią, iż ludzie urodzeni pod znakiem Wagi, rzadko dochodzą do wysokich stanowisk, nawet mimo zdolności.

(Co do Niedźwiadka, patrz Li-stopad).

Wiadomości pożyteczne.

CYTRYNY I KWAS CYTRYNOWY.

Sok kwaśny, zawierający się w cytrynach, znalazł tak w przemyśle, jak w hygienie różnorodne zastosowanie.

W farbiarstwie jest używany do wyciągania żółto-czerwonego barwnika z kwiatów szafranu i do wzmacniania kolorów z niego pochodzących; w aptekach służy do przyrządzania limoniady magnezowej i wielu innych środków; natomiast w połączeniu z innymi kwasami używa się przy fabrykacji wina.

Dla otrzymania go w postaci kryształów, poddaje się sok, wyciśnięty z owoców, fermentacji, poczem dodając kredę lub wapno, oraz kwas siarczany, po przefiltrowaniu otrzymuje się „kwas cytrynowy” w pięknych przezroczystych kryształach, rozpuszczalnych w wodzie, alkoholu i eterze.

Próby wytwarzania go chemicznie nie dały pożądaných wyników i dostarczają go tylko drzewa cytrynowe, rosnące we Włoszech, Sycylii, Tunisie i Kalifornii.

W produkeyi tej naczelnie miejsce zajmuje Sycylia, gdyż na nią przypada siedem milionów drzew, z ogólnej liczby ośmiu milionów rosnących na całym półwyspie apenińskim.—Piętnastą część tej ilości drzew posiada Kalifornia.—Dobrze pielęgnowane drzewo wydaje we Włoszech rocznie 800 do 1200 owoców; w pewnych latach liczba ta dochodzi do 2000.—Nadzwyczajnie urodzajny na nie był rok 1907: olbrzymią ilość cytryn, bo 6 miliardów 900,000, wywieziono wtedy aż w 64,000 wagonów.

Trzecia część ogólnej cyfry produkeyi bywa spotrzebowana w kraju, tyleż, mniej więcej, idzie na wywóz, a resztę zużywa się na fabrykację kwasu.—Wytłoczyny, pozostałe w prasie po wyciśnięciu z nich soku, poddawane są dyfuzji, a następnie, po wysuszeniu, tworzą nawóz, zawierający wielką ilość azotu.

To sprawia, iż w wielu miejscowościach woła fabrykować kwas cytrynowy, niż wywozić surowy owoc, zużywając tym sposobem ziemię.

Tunis i Algier nadają się również do hodowli drzew cytrynowych, lecz surowych owoców spożywają mało: głównym odbiorcą tego produktu jest Ameryka, dla której Kalifornia za mało go dostarcza, oraz Anglia, gdzie sok cytrynowy jest w wielkiem użyciu.

Powiększenie liczby chłodni we wszystkich krajach, dla przechowywania owoców, oraz rozpowszechnienie wagonów chłodniczych są dla międzynarodowego handlu owocami, sprawą pierwszorzędnego znaczenia i nie cierpiącą zwłoki.

(Patrz opis obok).

Lotnicze pismo niemieckie *Die Deutsche Luftfahrerszeitung* podaje listę ofiar lotnictwa w r. z. Do r. z. było znanych ogółem 118 wypadków śmiertelnych, w ciągu zaś tego roku liczba ta się podwoiła, co przypisać należy olbrzymiemu rozwojowi lotnictwa.

Po raz pierwszy znalazły się wśród krajów, gdzie wydarzyły się śmiertelne wypadki lotnicze: Grecya, Chiny i Japonia. Z pośród 118 wypadków przypada 68 na jedno, a 50 na dwupłatowiec. Pilotów zginęło 97, a pasażerów 21. Co do wysokości, na której wypadki wydarzyły się, to były one na ogół nieznaczne. Raz tylko wynosiła ona 500 metrów, dwa razy po 400 metrów, trzy razy po 300 metrów, dalej osiem od 200 do 250 metrów. Większość wydarzyła się na wysokości powyżej 100 metrów.

Najwięcej ofiar notuje w tym roku lotnictwo niemieckie, mianowicie 29, po niem francuskie—27. (Wogóle mają Niemcy 47, Francya 68 ofiar). Trzecie miejsce zajmuje Ameryka, gdzie rok zeszły pochłonął 18 lotników (ogółem 41). W Anglii postradało życie 15 lotników (23), we Włoszech 9 (16).

Rebus do nagrody.

LISTOPAD.

Święta Kościoła rzym - katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 N.	22 po ś. Wszystkich Świętych.	19 N.	21. Prr. Joila, Błz. Kleop.
2 P.	☿ <i>Dzień Zaduszny.</i> Jerzego B.	20	Wiel. mcz. Artiemja.
3 W.	Huberta B. W., Sylwii matr.	21	☿ Pr. Ikaryona, mcz. Dasija.
4 S.	Karola Boromeusza, Wital.	22	☿ Kazan. Ikony Bożej Materi.
5 C.	Zacharyasza, Elżbiety.	23	Sw. Ap. <i>Jakowa br. Gosp.</i> Ign.
6 P.	†Leonarda W., Feliksa.	24	Mcz. Arefy, św. Afanasija.
7 S.	Nikandra i Karyny M.m.	25	Mcz. Markjana i Martija.
8 N.	23 po ś. <i>Op. N.M.P.</i> Gotfryda	26	N. 22 Sw.w.m. Dimitrja, Afan.

„TRIOLAN” Polecane przez najpierwsze po-
 wagi lekarskie, jedyne udeli-
 katniające cerę mydło i krem
 Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.
Tow. Akc. FR. PULS
W WARSZAWIE.

☿ Dnia 3. Rocznicą wstąpienia na tron JEGO CESARSKIEJ
 MOŚCI Najjaśniejszego Pana **MIKOŁAJA II ALEKSANDROWICZA.**
 ☿ Dnia 27. Rocznicą urodzin JEJ CESARSKIEJ MOŚCI Cesarzo-
 wej wdowy **Maryi Teodorowny.**

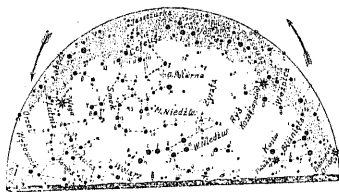
Wykaz dni nieprotestowych.		Święta żydowskie.	
1.	Niedziela	Dnia 7, 14, 21, 28 Sabaty; d. 19 Rozchodesz czyli 1-szy dzień m-ca Kislew.	
3.	Wtorek dzień galowy		
4.	Środa św. st. st.		
8.	Niedziela		
15.	Niedziela		
22.	Niedziela		
27.	Piątek dzień galowy		
29.	Niedziela		

Święta Kościoła rzym - katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
9 P.	Teodora i Oresta Mm.	27	M. Nestora, Mar. Kapitoliny
10 W.	Andrzeja z Awelinu W.	28	Mcz. Tierenta, mcz. Parask.
11 S.	Marcina B. W.	29	Pr.m. Anastasji, pr.m. Awr.
12 C.	Marcina P. M., 5 braci męcz.	30	Sw. mcz. Zinowfija, m. Zinowj.
13 P.	†Dydaka W., Zebiny M.	31	Sw. App. Stachja i Amplja
14 S.	Jukunda B. W.	1	<i>Noj.</i> Sw. beszs. Kosmy i Dam.
15 N.	24 po ś. <i>Stanisl. K.</i> , Leopolda	2	N. 23. M. Akindina, P. Markj.
16 P.	Edmunda B. W.	3	Mcz. Akepsima jep., Iocifa
17 W.	Grzegorza cudotw. B. W.	4	Pr. Joannikja, św. Grigor.
18 S.	Odon, Pośw. b. ś. App. P. P.	5	Mcz. Gałaktjora, św. Grigorja.
19 C.	Elżbiety Kr. Wd.	6	Prp. Pawła isp., Prp. Warl.
20 P.	†Feliksa Walezyusza W.	7	Mcz. Jerona, Prp. Łazarja.
21 S.	<i>Ofiarow. N. M. P.</i> Alberta.	8	<i>Sob. Ar. Michajła i pr. b. sil.</i>
22 N.	25 po ś. Cecylii P., Marka	9	N. 24 Mcz. Onisifora, Porfirja
23 P.	Klemensa M. i Felicjaty M.	10	Sww. App. Olimpa i Rodjona
24 W.	Jana od Krzyża W.	11	W. mcz. Miny, m. Wiktora.
25 S.	Katarzyny P. M., Erazma M.	12	Sw. Joanna miłost., Prp. Niła.
26 C.	Piotra, Konrada, Sylwestra	13	S. Joanna Złotoust., m. Nikif.
27 P.	☿ † Wirgiliusza B. W., Barl.	14	☿ S. Ap. Filipa, s. Grigorja
28 S.	Mansweta B. M., Rufa M.	15	Mcz. Gurja, Samona i Awiwa.
29 N.	1 Adw. Saturn. i Filemona M.	16	N. 25. Sw. Ap. i Ew. <i>Matfjeja</i>
30 P.	<i>Andrzeja A.</i> , Justyny M.	17	S. Grigorja jep. N. Łazarja

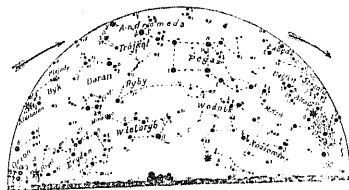
Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ł o ņ c e						K s i ę ż y c e						Ostr. Nów d. 16, " 5; 6 m. 46 w. Pierwsza kw. d. 21, 0 F. 8 m. 54 r.
	Wschód		Zachód		Długość dnia		Ubyło		Wschód		Zachód		
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.	
1	6	57	4	30	9	33	7	12	3	36 pp.	5	16 r.	9. 0 g. 12 m. 42 r. 4 m. 53 w.
5	7	4	4	23	9	19	7	26	4	58 "	10	6 "	
10	7	14	4	14	9	0	7	45	10	30 w.	1	27 pp.	
15	7	22	4	6	8	44	8	1	4	14 r.	2	33 "	
20	7	31	3	59	8	28	8	17	11	27 "	5	58 "	
25	7	40	3	54	8	14	8	31	1	15 pp.	12	43 pn.	
30	7	48	3	49	8	1	8	44	2	11 "	5	38 r.	

Listopad. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele).

Umiński Wł. Naszczytach, 1.20. — *Wygnańcy*, 1.80. — *Urbanowska Zofia*. Księżniczka, 1.50. — *Wojna w czasie pokoju*, 1.50. — *Wszeczmocni* (2 t.), 2.00. — *Walewska Cecylia*. Jak liść oderwany od drzewa, 0.40. — *Koleżanka Stefa*, 1.20. — *Moje służby*, 1.00. — *Walewska M.* Faunesy, 2.00. — *Weyssenhoff Józef*. Dni polityczne (2 t.), 2.00. — *Hetmani*, 2.00. — *Soból i panna*, 2.20. — *Sprawa Dołęgi*, 1.80. — *Syn marnotrawny*, 2.20. — *Unia*, 2.00. — *Za błękitami*, 1.00. — *Zaręczyny Jana Bełzkiego*, 1.00. — *Znaj pana i inne nowele*, 1.50. — *Żywot i myśli Zygmunta Podfilipskiego*, 1.50. — *Wierzbński Maciej*. Akwarele angielskie, 1.10. — *Bies i skarbonka*, 1.50. — *Pięść Marcina Wilczka*, 1.50. — *Pod Mysią wieżą*, 1.80. — *W przeklętym domu* (2 t.), 0.90. — *Zakazana*

muzyka, 1.20. — *Małżeństwo na próbie*, 1.60. — *Książ i księżna* (2 t.), 2.20. — *Wilczyński Al.* Milutka żona, 1.00. — *Przykładowa kara*, 0.06. — *Sielanki szlacheckie*, 1.60. — *Wspomnienia obywatelskie*, 1.60. — *Wycieczka na Krzyżne*, 1.60. — *Z miasta i ze wsi*, 1.60. — *Kłopoty staro komendanta* (3 t.), 1.35. — *Wilkoński A.* Gorzkie wspomnienia słodkiej nadziei, 0.08. — *Moja mowa pogrzebowa*. Przypadek, 0.06. — *Ramoty i ramotki*, 0.60. — *Wspomnienia szkolne*. Pomyłki. Ułamek. Ze starej gawędy, 0.06. — *Wójcicka-Chylewska*. Listy do Pana Boga, 1.00. — *Wolski Roman*. Protekcja wujaszka, 0.60. — *Szkice z życia kolejarzy* (3 t.), 1.85. — *W pętach anarchistki*, 0.80. — *Wysocki Antoni* Mistrz z Nazaretu, 1.20. — *Zacharyasiewicz Jan*. Chleb, 1.00. — *Marcjan Kordysz*, 1.00. — *Moje szczęście*, 1.20. — *Po ślubie*, 1.35. — *Tajemnica Stefani* (2 t.), 2.00. — *W dole i na wyżynach*, 1.30. — *Zakryte karty* (3 t.), 3.00. — *Zagórski Wł.* O własnych siłach, 0.75. — *Zapolska G.* Fin

de siećle'istka, 1.60. — *Kaśka Karyatyda*, 1.50. — *O czym się nie mówi*, 1.50. — *Pani Dulska przed sądem*, 0.60. — *Przedpiekle*, 1.40. — *Kobieta bez skazy*, 2.00. — *Śmierć Felicjana Dulskiego*, 0.80. — *Szaletstwo*, 1.50. — *Szmat życia* (2 t.), 1.50. — *A gdy włąb duszy wnikiemy*, 0.75. — *Jak tęcza*, 1.60. — *Córka Tułki*, 1.80. — *Modlitwa Pańska*, 1.20. — *Me-nażerya ludzka*, 1.20. — *Rajski ptak*, 1.80. — *We krwi*, 1.20. — *Sezonowa miłość*, 1.50. — *Wodzirej*, 1.50. — *Zbierzchowski H.* Grający las, 0.50. — *Literat*, 1.20. — *Malarze*, 1.20. — *Na złotej przełęczy*, 0.80. — *Pajak i inne nowele*, 1.30. — *Przed wschodem słońca*, 1.50. — *Stepowa panienka*, 1.20. — *Anioły płaczą*, 1.50. — *Zdziechowski Kaz.* Luna (2 t.), 2.50. — *Opoka*, 2.20. — *Przemiany* (2 t.), 2.00. — *Zechenter Edm.* Z chłopskiej niwy, 1.00. — *Zych Maurycy*. Echa leśne, 0.80. — *Zeromski Stefan*. Andrzej Radek czyli Syzyfowe prace, 1.50. — *Aryman mści się*. Godzina, 0.90. — (wyd. ozdobne 3.00.). — *Dzieje grzechu*, (2 t.) 3.00. — *Ludzie bezdomni* (2 t.), 2.00. — *Opowiadania* (Doktor Piotr. Cokolwiek się zdarzy. Ananke. Zmierzech. Złe przeczucie. Po Sedanie. Zapomnienie. Pokusa. Siłaczka. Oko za oko. Niedziela. Z dziennika), 1.35. — *Powieść o udałym Walgierzu*, 1.00. — *Promień*, 1.00. — *Siłaczka*. Na pokładzie, 0.08. — *Uroda życia* (2 t.), 3.60. — *Utwory powieściowe* (Na pokładzie. O żołnierzu tułacz. Tabu. Cienie. Kara. Legenda o bracie leśnym), 1.00. — *Wierna rzeka*, 2.00. — *Zmierzech*. Cokolwiek się zdarzy, 0.06. — *Duma o hetmanie*, 2.00. — *Popioły* (3 t.), 3.00.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Na fortepian na 2 ręce.

Latwe: *Franke H.* Chanson printanière. —20. *Becker O.* Op. 24. № 2. 3. Le premier bal. Le Lawn-Tennis. —30. *Sartorio A.* № 4. Historiette gaie. —20. *Diabelli A.* Op. 168. № 1. Rondo. —20. *Mozart W. A.* Romance variée. „Ahl Vous dirai-je, Maman“. —20. *Diabelli A.* op. 151. № 1. Sonatine. —40. *Blüthner G.* Petit cavalier. Chant de la bergère. —20.

Średniej trudności:

Wagner R. Tannhäuser. Choeur et Marche, opracował *W. Krogulski*. —30. *Nowakowski J.* Op. 44. —№ 6. Romance populaire polonaise. —20. *Spindler Fr.* Op. 66. № 3. Le papillon. —30. *Haendel* „Passacaille de la VII Suite“. —30. „Allegro de la II Suite“. —20. *Mozart W. A.* Andante. —20. *Schytte L.* op. 96. № 11. Chasse aux papillons. —20. *Dussek J. L.* Op. 20. № 1. Menuetto. —20.

Trudne:

Schumann R. Op. 4. № 4. Intermezzo. —20. *Moszkowski M.* Op. 76. № 1. Souvenir du Pausilippe. —40. *Nowakowski J.* Op. 25. № 2. Etude. Fa dièze mineur. —30. *Gawroński W.* Op. 9. № 1. Nad morzem. —60. *Grieg Ed.* op. 65. № 1. De la jeunesse. —50. *Scharwenka Ph.* Op. 73. № 2. Improptu. —30. *Schumann R.* Op. 4. № 6. Intermezzo. —40. *Gade N. W.* Op. 28. Sonate I-re partie. —60. *Bach J. S.* Fougue en la mineur pour l'orgue. arr. par. Fr. Liszt. —50.

ŚPIEWY.

Zerkowiltz Béla. Op. 90. „Szezebiotki - Wróbelki“ Humoreska. —60. *Rosen L.* Op. 76. Ostatnia

miłość. Walc. —50. *Grieg Ed.* Stara piosenka. —20. *Maszyński P.* op. 45. Noc letnia na sopran lub tenor. —40. *Karłowicz M.* Op. 1. Sześć pieśni. Komplet. 1.00.

UTWORY NA ORGANY.

Surzyński M. Op. 41. Rok w pieśni kościelnej. Zeszyt 1. Na melodyach pieśni polskich adwentowych osnute. —1.20. *Nowowiejski F.* op. 9. № 1. Fantaisie polonaise. —75. *Moniuszko Sł.* Dziesięć melodii wybranych z utworów treści religijnej. Ułożył na organy lub harmonium A. Sokol. —70.

Notatnik historyczny.

1. 1323. Urodziła się w Krakowie Katarzyna Jagiellonka, córka Zygmunta I i Bony Sforzy; 1714. Król szwedzki Karol XII uchodził potajemnie z Turcji, gdzie się był schronił po pogromie połtańskim. —2. 1840. † Józef Kossakowski, ostatni łowczy W. Ks. Litewskiego. —3. 1414 Jan Huss przybywa do Konstancji; 1806. Generałowie Dąbrowski i Wybicki w Berlinie wydają do narodu odezwę powołującą do broni przeciw Prusom. —4. 1794. Poległ, broniąc Pragi, generał Jakób Jasiński; 1889. † w Zakopanem dr. Tytus Chałubiński. —5. 1668. Konfederacja warszawska po abdykacji Jana Kazimierza; 1560. † Franciszek II król francuski. —6. 1831 w Paryżu zawiązuje się komitet Narodowy Polski; 1846. Austria, Prusy, i Rosja zawierają w Berlinie układ co do przejścia Krakowa pod panowanie Austrii. —7. 1612. Żałoga polska opuszcza Moskwę; 1861 król Wiktor Emanuel II po wypędzeniu Bur-

bonów wjeżdża do Neapolu. —8. 1767. Wywiezienie do Kalugi biskupów: Sołtyka i Żalskiego oraz braci Rzewuskich; 1794. Suworow zajmuje Warszawę. —9. 1831. Zamknięcie i zniesienie uniwersytetu królewsko-warszawskiego. —10. 1794. Koniec powstania Kościuszki; 1812. Bitwa pod Mirem; odwrót Francuzów. —11. 1444, Bitwa pod Warną; zgon króla Władysława; 1661. Urodził się król hiszpański Karol II. —12. 1454. Król Kazimierz Jagiellończyk wydaje Statut Nieszawski. —13. 1632. Władysław IV obrany królem; 1805. Napoleon I zajmuje Wiedeń. —14. 1673. Zdobyte na Turkach zamku Chocimskiego; 1798. Cesarz rosyjski Paweł przyjmuje godność W. Mistrza maltańskiego. —15. 1603. Urodził się w Iwanowicach ks. Augustyn (Klemens) Kordecki, obrońca Częstochowy; 1808. Sułtan Mustafa IV ginie uduszony. —16. 1632. † Król szwedzki Gustaw II Adolf w bitwie pod Lützen; 1815. W. Ks. Konstanty Pawłowicz mianowany wodzem naczelnym wojska polskiego. —17. 1648. Elekcja Jana Kazimierza; 1834 † w Stanisławowie w Galicji poeta i żołnierz Maurycy Gosławski; 18. 1655. Szwedzi oblegają Częstochowę; 1705. Przymierze polsko-szwedzkie przeciw Rosji. —19. 1370. Pogrzeb Kazimierza Wielkiego; 1809. Francuzi pod Ocanne rozgromiają Hiszpanów. —20. 1700. Karol XII król szwedzki zwycięża Rosyan pod Narwą. —21. 1711. Znamowy Karola XII króla szwedzkiego, Turcy wypowiada wojnę Rosji; 1807 król saski, książę warszawski Fryderyk August zjeżdża do Warszawy. —22. 1227. † Leszek Biały

w Gąsawie. —23. 1457. † w Pradze król czeski Ładysław Pogrobowiec; 1587 Arcyksiążę Maksymilian cofa się z pod Krakowa. —24. 1335. † Henryk VI książę śląski na Wrocławiu; 1659. Flota szwedzka pobita przez Duńczyków i Holendrów pod Nyborgiem. —25. 1139. † Bolesław Krzywousty w Płocku, tamże pochowany; 1795. Koniec panowania Stanisława Augusta; —26. 1806. Żałoga pruska opuszcza Warszawę; 1812. Francuzi w odwrocie z Moskwy przeprawiają się przez Berezynę. —27. 1633. Wjazd Jerzego Ossolińskiego do Rzymu; 1790. Mikołaj Hieronim ks. Radziwiłł mianowany ostatnim wojewodą wileńskim. —28. 1627. Bitwa morską pod Gdańskiem, flota polska bije szwedzką. Jedyne zwycięstwo polskie na morzu. —29. 1378. † w Pradze Karol IV, cesarz i król czeski; 1830. Wybuch powstania w Warszawie. —30. 1735. W Czerniejewie, w Ks. Poznańskim urodził się Onufry Kopczyński, pijar, pedagog i gramatyk zasłużony. 1808. Zdobycie wąwozu Somosierra.

Miesiąc w przysłowiach.

Czasem w listopad nie palisz i rąbała precz oddalisz, ale w grudniu musisz durniu.

Gdy w listopadzie od południowego kraju grzmi, znaczy niepłodność wszystkiego.

Jeszcze nie listopad, a liść z drzewa opadł.

Listopada wiewa wody, na łąki wielkie wygody.

W listopadzie grzmi, rolnik wiosnę śni.

Wiatr od południa w wilią Marcina, pewnie będzie lekka zima.

Gdy ś-ty Marcin w śniegu przybieżał, będzie po pas cała zimą w nim leżał.

O św. Katarzynie, pomyśl o pierzynie.

W dzień Zaruszny pogoda, w dzień Zmartwychwstania ludziom wygoda—a jak słońca, to psota.

Ś-ta Katarzyna po lodzie, Boże Narodzenie po wodzie.

Dzieje kalendarza.

NAZWY PORÓWNAWCZE DNI.

Nazwy dni tygodnia u rozmaitych ludów są wielce rozmaite, mniej więcej u ludów pochodzenia germańskiego i celtyckiego do siebie zbliżone. Wymienimy nazwy w językach:

Polski. 1. niedziela, 2. poniedziałek, 3. wtorek, 4. środa, 5. czwartek, 6. piątek, 7. sobota.

Francuski. 1. dimanche, 2. lundi, 3. mardi, 4. mercredi, 5. jeudi, 6. vendredi, 7. samedi.

Niemiecki. 1. Sonntag, 2. Montag, 3. Dienstag, 4. Mittwoch, 5. Donnerstag, 6. Freitag, 7. Samstag lub Sonnabend.

Włoski. 1. domenica, 2. lunedì, 3. martedì, 4. mercoledì, 5. giovedì, 6. venerdì, 7. sabato.

Stary Południowo-francuski. 1. Sunnu-dagr, 2. mène-dagr, 3. tys, 4. odnis, 5. thörs, 6. fria, 7. langar.

Angielski. 1. sunday, 2. monday, 3. tuesday, 4. wednesday, 5. thursday, 6. friday, 7. saturday.

Turecki zum—eldhad 1, zumthany 2—z—thaeth 3, Z—arbaa 4.—Z khamis 5, Z—dzomada 6, z—effabth 7.

Indyjski 1. Suera Varan. 2. Sany—v. 3. Addita V. 4. Suka V. 5. Mangala V. 6. Rutta V. 7. Bohaspali V.

Laciński. 1. Dominica dies — dzień Pana. 2. Lunae d. — dzień księżycy. 3. Martis d. — dzień Marsa. 4. Mercurii d. — Merkurego. 5. Jovis d. — Jowisza. 6. Veneris d. — Wenery. 7. Saturni d.

Dla rolników. Poki mróz nie staje na przeszkodzie prowadzić roboty ziemne, osuszać pola, kończyć orkę i bronowanie. — Przerabiać w śpichrzu zboża. — Rozsiewać na łąkach nawozy sztuczne i zabronować, nie kaleczyć darni. — Kończyć zwózkę opału. — Bydło dla ruchu przepędzać na świeżem powietrzu.

Dla ogrodników. Kończyć sadzenie drzew owocowych, o ile mrozy nie przeszkodzą. — Zacząć przebierać owoce. — Trawniki przygotowywać do wiosennego obsiania. — Chronić drzewa od przemarznięcia, przygotowywać nawozy pod ciepłe inspekty. — Przepalać w cieplarniach. — Rośliny bardzo mało podlewać. — Zasadą jest, ażeby rośliny egzotyczne jaknajmniej wegetowały, gdyż w przeciwnym razie „bujają”, t. j. dostają zwężonego pnia draceny, palmy).

Dla myśliwych. Z dniem 14-tym kończy się polowanie na kłępy, łanie i kozy. Łowy na jelenie (na upatrzonego), oraz polowania z naganką. — Tępic liszy i wszelką zwierzynę szkodną.

Wolno polować na dziki, łosie, jelenie, sarny (samce), zające, guszcze, cietrzewie, jarząbki, kuropatwy, dropie, kwiczoły i ptactwo przelotne.

Dla gospodyń. Dobra gospodyni po dopełnieniu zapasów w spiżarni może cokolwiek od-

począć, lecz nie spoczywać na laurach. Mamy tu na myśli panie miejskie. — Gospodyni wiejska zawsze ma wiele zajęcia ot, np. tuczenie w tym miesiącu gęsi a następnie skubanie pierzy. — Zbliżające się święta Bożego Narodzenia też niemało wymagają zabiegów i przygotowań. — Pora bieżąca sprzyja przeziębieniu się działwy oraz bólowi gardła. — Piecza o zdrowie młodej generacji w tym miesiącu powinna być głównym przedmiotem starań matek.

W oborze. Rozpoczyna się zimowy system żywienia. Inwentarz trzymać w oborze, karmić go paszą suchą, mieszaną z burakami, końskim zębem, nacią jarzyn. Zabezpieczyć dobrze od zimna. Rozpocząć tuczenie wołów i baranów. Spędzić z pastwisk cały inwentarz do obór.

W kurnikach. Tuczyć dalej gęsi, indyki i pulardy. Zabezpieczyć kurniki od zimna i wilgoci. Zrobić wybór reproduktorów, sprzedać drób chudy.

W pasiece. Przepatrywać często ule. Skorzystać z pięknych dni dla przeniesienia uli na zimowe leże. Umniejszyć otworów w ulach, by pszczoły nie wychodziły. Zaprowidować ule nie mające dostatecznych zapasów pożywienia, dając miód płynny zmieszany z $\frac{1}{4}$ lub $\frac{1}{6}$ częścią wody.

Przepisy praktyczne.

Plamy z farby na szybach. Brzydką jest szyba popryskana farbą. O ile plamy są świeże znikną natychmiast po zwilżeniu szyby i wytarciu jej kredą. O ile są

dawne czyścić je należy na sucho kawałkiem srebra, a następnie umyć.

Czyszczenie szyldkretu. Do czyszczenia grzebieni lub innych przedmiotów z szyldkretu i nadania im pięknego połysku, należy używać waty umaczonej w waseline, którą dobrze wytrzeć przedmiot. Potem należy mocno trzeć go flanelą.

PRZEPOWIEDNIE ASTROLOGICZNE.

Od 1-go do 21 miesiąc ten jest pod wpływem *Niedźwiadka*, od 22 do 30 pod wpływem *Strzelca*. *Niedźwiadek* jest znakiem gwałtownym, daje odwagę i upór — i naraża na częste niebezpieczeństwa, lecz zarazem i znak ten ochrania od nich ludzi w tym okresie urodzonych.

(Co do *Strzelca*, patrz Grudzień).

Wiadomości pożyteczne.

WYJAŁAWIANIE MIĘSA.

(mięso ubogich).

Drożyna mięsa, która stała się plagą prawie całej Europy, sprawiła, iż ludność uboższa, poszukująca posiłnego pożywienia dla podtrzymania sił fizycznych, gotowa jest nie liczyć się z przepisami higieny, nabywając nieraz potajemnie mięso z chorych zwierząt.

Ponieważ stwierdzono, iż wielka ilość zwierząt, przeznaczonych na rzeź, choruje na gruźlicę i tym sposobem ta straszliwa choroba coraz bardziej się rozpowszechnia, mięso, pochodzące ze sztuk gruźliczych, niszczone, skutkiem czego mięso zdrowe stało się zbytkiem, dla wielu niedostępnym.

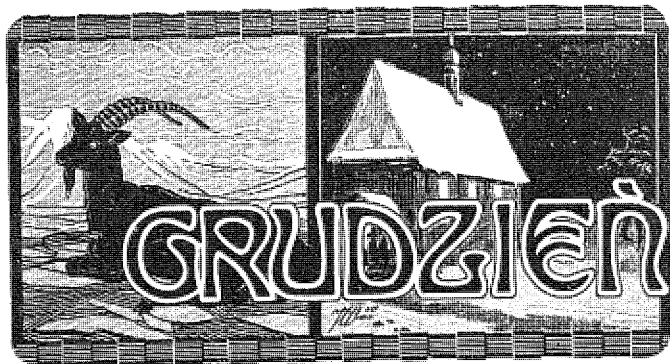
Aby znaleźć wyjście z tych sprzeczności, poczęto w różnych krajach czynić doświadczenia nad wyjaławianiem mięsa ze zwierząt gruźliczych, aby je uczynić nieszkodliwym. — We Francji, Niemczech, Anglii, Belgii, Holandyi etc. ustalono, że zabójczy *virus* gruźliczy niszczy się zupełnie przez 3 godzinne gotowanie, pod warunkiem, iż waga gotowanego kawałka nie przewyższy 3 kilogramów. — Przy wadze 5 kil. znajdowano wewnątrz bakcyle zdolne do życia. — Ten sam rezultat daje pieczenie mięsa przez 2 godziny w piecu o temperaturze 115 stopni, lub na parze przez ten sam przeciąg czasu.

Urządzono więc, w krajach wyżej wspomnianych, przy rzeźniach zakłady specjalne do gotowania lub pieczenia w puszkach metalowych, wstawianych do stosownie urządzonych pieców — mięsa zwierząt gruźliczych. — Właściciel takiego mięsa płaci pewną kwotę za pieczenie lub gotowanie, a uboższa ludność, upewniona o nieszkodliwości mięsa, które jest znacznie tańsze od pochodzącego ze zwierząt zdrowych, rozkuępuje takowe nader chętnie.

Uważają je za smaczniejsze znacznie od mięsa mrozonego, dostarczanego Europie przez Australię i rzecząpospolitą Argentyną.

Zbierający się podczas pieczenia sok z mięsa i tłuszcz sprzedawany bywa osobno za cenę dość wysoką.

Konserwy mięsne, przeznaczone dla wojska, wstawiają się w puszkach metalowych na 2 godziny do pieca, którego temperaturę można dowolnie uregulować: z początku operacyi wy-

Święta kościoła rzym.-katolickiego.		Święta Kościoła prawosławnego.	
1 W.	Eligiusza B. W., Natalii M.	18	Mcz. Płatona i Romana
2 Ś.	† Bibianny P. M.	19	S. Prp. Awdja, mcz. Warl.
3 C.	Franciszka Ksaw. W.	20	Prp. Grigorja, Fiekiy Anny.
4 P.	† Barbary, Piotra Chryzol.	21	⊕ Wiedzenie wo ChramPreśw.
5 S.	† Sabby Op., Niceta B. W.	22	S. Filimona i Archip., Mich.
6 N.	2 Adw. Mikołaja, Leoncyi M.	23	N. 26. S. Amfilochja, Grigorja
7 P.	Wigilia. Ambrożego B.W.D.	24	M. Jekateriny, Merkurja
8 W.	Niepok. Poczęcie N. M. P.	25	Mcz. Klimenta papy, Pietra.

"TRIOLAN" Polecane przez najpierwsze po-
wagi lekarskie, jedyne udeli-
katniające cerę mydło i krem
Dostać można we wszystkich perfumeryach i składach aptecznych.
Tow.Akc. FR.PULS
W WARSZAWIE.

☿ Dnia 19. Imieniny JEGO CESARSKIEJ MOŚCI Najjaśniej-
szego Pana MIKOŁAJA II ALEKSANDROWICZA.

Wykaz dni nieprotestowych.		Święta żydowskie.	
4.	Piątek św. st. st.	Dnia 5, 12, 19, 26 Sabaty; od 13 do 20 chanuka (8 dni rado- snych na pamiątkę zwycięstwa Ma habauszów); dnia 18 i 19 Rozehodesz, czyli 1-sze dni m-c-a Tewes.	
6.	Niedziela		
8.	Wtorek Niep. Pocz. N.M.P.		
13.	Niedziela		
19.	Wtorek dzień galowy		
20.	Niedziela		
24.	Czwartek Wiguja		
25.	Piątek Narodz. Chr. P.		
26.	Sobota św. Szczepana		
27.	Niedziela		

GRUDZIEŃ.

Święta Kościoła rzym.-katolickiego.				Święta Kościoła prawosławnego.			
9 Ś.	† Waleryi i Leokadyi Pp. Mm.	23	Prp. Alipja i Jakowa, m. G.	23	Prp. Alipja i Jakowa, m. G.		
10 C.	Najś. M. P. Loretańskiej.	27	W. Jakowa, Palladja i Rom.	27	W. Jakowa, Palladja i Rom.		
11 P.	† Damazego B.W., Sabina B.	28	Pr. mcz. Stefana, mcz. Wasilj.	28	Pr. mcz. Stefana, mcz. Wasilj.		
12 S.	† Aleksandra M.	29	Mcz. Par., Filumena, Nekt.	29	Mcz. Par., Filumena, Nekt.		
13 N.	3 Adw. Lucyi P. M., Otylii	30	N. 27. Sw. Andreja, Sw. Farum.	30	N. 27. Sw. Andreja, Sw. Farum.		
14 P.	Dyoskora i Herona Mm.	1	Dek. Prp. Nauma, Mc. Ananji	1	Dek. Prp. Nauma, Mc. Ananji		
15 W.	Waleryana i Ireneusza Mm.	2	Prr. Awwakuma, Afanasja	2	Prr. Awwakuma, Afanasja		
16 Ś.	† Suchy dzień. Euzebiusza	3	Sw. pr. Sofronii, pr. Joanna	3	Sw. pr. Sofronii, pr. Joanna		
17 C.	Łazarza B., Olimpji Wd.	4	W. Warwary, pr. Joanna D.	4	W. Warwary, pr. Joanna D.		
18 P.	† Suchy d. Oczekiwanie N.M.P.	5	Prp. Sawwy Ośw. Zacharji.	5	Prp. Sawwy Ośw. Zacharji.		
19 S.	† ⊕ Suchy d. Daryusza i Nem.	6	⊕ Św. Nikołaja Myr-Iik. Cz.	6	⊕ Św. Nikołaja Myr-Iik. Cz.		
20 N.	4 Adw. Teofila i Zenona	7	N. 28. Ś. Amwrosja Medjołan	7	N. 28. Ś. Amwrosja Medjołan		
21 P.	Tomasza Apost.	8	S. Ap. Sosfienja, Apollosa	8	S. Ap. Sosfienja, Apollosa		
22 W.	Heronia i Zenona żołn. M.	9	Zacz. św. Anny, Prp. Stefana	9	Zacz. św. Anny, Prp. Stefana		
23 Ś.	† Wiktoryi P.	10	Mcz. Miny, Jermogiena, Jew.	10	Mcz. Miny, Jermogiena, Jew.		
24 C.	† Wigilia. Irminy Metrob.	11	Prp. Daniła i Łuki stołpn.	11	Prp. Daniła i Łuki stołpn.		
25 P.	Narodzenie Chr. Pana.	12	S. Spiridona ś. m. Aleksan.	12	S. Spiridona ś. m. Aleksan.		
26 S.	Szczepana i Męcz.	13	M. Jewstratja, Jewgeń. Ars.	13	M. Jewstratja, Jewgeń. Ars.		
27 N.	N. po N. Chr. P. Jana Ap. Ew.	14	N. Ś. Praot. Mcz. Firsza, Filim	14	N. Ś. Praot. Mcz. Firsza, Filim		
28 P.	Młodziank. Mm.	15	S. m. Jełwfer. Pr. Pawła	15	S. m. Jełwfer. Pr. Pawła		
29 W.	Tomasza B., Kantaur. M.	16	Sw. Pr. Aggieja, mcz. Marina.	16	Sw. Pr. Aggieja, mcz. Marina.		
30 Ś.	Eugeniusza B. W.	17	Sw. prr. Daniła i 3-ch. otr. An.	17	Sw. prr. Daniła i 3-ch. otr. An.		
31 C.	Sylwestra P. W., Melanii M.	18	Mcz. Sewastjana.	18	Mcz. Sewastjana.		

Tablica wschodu i zachodu słońca i księżyca, oraz odmiany księżyca.

Dnia	S ło Ń c e				K s i ęż y c e			
	Wschód		Zachód		Wschód		Zachód	
	g.	m.	g.	m.	g.	m.	g.	m.
1	7	49	3	48	7	59	8	46
5	7	55	3	46	7	51	8	54
10	8	1	3	44	7	43	9	2
15	8	6	3	44	7	38	9	7
20	8	10	3	45	7	35	9	10
25	8	13	3	47	7	34	9	11
							Przybyło	
31	8	11	3	52	7	38	0	4
							2	26 pp.
							7	51 r.

☿ Ostania kw. d. 9, o 5, 8 m. 44 r.
Now d. 16, o 5, 8 m. 51 r.
Pierw. kw. d. 24, o 5, 6 m. 50 r.
Penia d. 31, o 5, 10 m. 5 w.

Grudzień. — Mapa nieba.

Strona północna.

Strona południowa.

Wskazówki bibliograficzne.

Współczesna literatura polska.

(Powieści i nowele).

Żmichowska N. (*Gabryela*) Pisma (5 t.) 3.00. — Poganka, 1.20. — Przadki. Powieść ze wspomnień dzieciennego wieku, 0.08. — Żmijewska Eug. Dola, 1.20. — Jutro, 1.80. — Młodzi, 1.60. — Płomyk, 1.20. — Serduszko, 1.50. — Zdaleka i zblizka, 0.40. — Z pamiętnika niedoskiej literatki, 0.80. — Żmudzi W. Księga bytu, 0.50. — Trędowaty, 1.30. — Żuławski Jerzy. Bajka o człowieku szczęśliwym, 1.60. — Na srebrnym globie, 2.00. — Opowiadania prozą, 1.20. — Stara ziemia, 2.00. — Zwycięzca 2.00. —

Uwaga. Niektóre z podanych powyżej dzieł są wyczerpane w handlu księgarskim, dostać je można tylko drogą antykwarską. Dzieje współczesnej literatury polskiej opracował Antoni Potocki w dziele p. t. „Polska literatura współczesna“ (2 t.), pisana z wielkim ta-

lentem, żywo i barwnie, książka ta czyta się nie jak suchy traktat naukowy, lecz jak dzieło stanowiące samo w sobie cenny nabytek literatury pięknej w najlepszym stylu. Odkrywając szerokie horyzonty na rozległe szlaki twórczości literackiej ostatniej doby, pobudza czytelnika do myślenia, uderza jasnością i przenikliwością sądu, a przedewszystkiem odpowiada palącej potrzebie usystematyzowania i zsumowania naszej twórczości literackiej ostatnich lat pięćdziesięciu. Szczegóły życiorysowe i bibliograficzne, oraz charakterystyki prądów literackich podają nadto Chmielowski w „Najnowszej literaturze polskiej“ i Feldman w pracy temu przedmiotowi poświęconej.

We „Wskazówkach“ powyższych nie zostały podane utwory poetyckie oraz dramatyczne we współczesnej literaturze naszej. Działy te, wymagające obszerniejszego traktowania, będą uwzględnione w „Roczniku“ następnym.

Poradnik muzyczny.

UTWORY SALONOWE.

Na fortepian na 2 ręce.

Łatwe: Kuhlau Fr. Op. 88. № 1. Rondo. —30. Rawina H. Op. 86. Câlinerie. —30. Dussek J. L. Op. 20. № 5. Sonatine. —20. Boileddieu A. Romance. —20. Lichner H. Op. 134. № 6. Chez soi. —30. Löschhorn A. Op. 192. № 35. 36. Melodie. Feuille volante. —30.

Średniej trudności:

Kolendy: Krogulski W. „Anioł pasterzom mówi“. —20. W zboże leży“. —20. „Święta noc, cicha noc“. —20. „Hej w dzień Na rodzenia“. —20. „Bóg się rodzi“. —20. „Wstawszy pasterz bardzo rano“. —20. Krogulski J. „Hej bracia czyli śpić“. —20. Kittel Fr. „Jakaż to gwiazdka prześliczna“. —20. „Wśród nocnej ciszy“. „Lulajże“. —20. w opracowaniu W. Krogulskiego.

Trudne: Sinding Chr. Op. 82. № 4. Chuchotement. —30. Zarzycki A. Op. 20. № 2. Mazurek —30. Schumann R. Op. 9. Carnaval № 14. Reconnaissance. —30. Reinecke C. Op. 123. № 2. Étude. —40.

TAŃCE.

Rosen L. op. 83. Skarga serca. Walc. —60. Hilarow M. N. Na Bałkanach. Walc. —50. Wejście do Adrianopola. Marsz —40. Rapacki W. Próba miłości. Walc. —50. Skwieciński J. Oj-ra polka. —35.

ŚPIEWY.

Chłopecka J. Noc srebrna. —40. Tosti P. Znów ujrzę cię. —50. Mikulski T. op. 12 Czemu? „Lubię kwiaty, pola, błonie“. —50. Gawroński W. Piosnka. „W małej piosnce siły wiele“ (Sopran) —45. Wojciechowska L.

W cichą noc. Popularne pieśni polskie. —60. Opieński H. Siedm preludjów do słów K. Tetmajera. —1.50.

UTWORY NA ORGANY.

Surzyński M. Op. 41. Rok w pieśni kościelnej. Zeszyt II. Na melodyach pieśni Kolendowych osnute. —1.80. Nowowiejski F. Op. 31. № 4. Noël en Pologne (Pasterka). —75.

Notatnik historyczny.

1. 1581. Początek układów o pokój między królem Stefanem Batorym a carem Iwanem Groźnym; 1815. General Zajączek mianowany namiestnikiem Królestwa Polskiego. —1413. Sejm Horodelski. —1573. Henryk Walezyusz obrany królem polskim. —3. 1582. Ustanowienie biskupstwa inflanckiego; 1812. Napoleon I w Mołodecznie wydaje biuletyn o zniszczeniu wojska. —4. 1653. Potyczka z Tatarami pod Zwańcem; 1804. Hiszpania wypowiada wojnę Anglii. —5. 1590. Grzegorz XIV (Mikołaj Sfondrati) zostaje papieżem. —6. 1387. Kraków składa hołd Władysławowi Jagielle; 1517. Ślub Zygmunta I-go Starego z Boną Sforzą w Neapolu. —7. 1279. † Bolesław Wstydlivy; 1731 Urodził się historyk polski ks. Jan Albertrandy. —8. 1530. Zygmunt August obrany królem; 1507. Elekcja Zygmunta Starego w Piotrkowie. —9. 1653. Jan Kazimierz zwycięża Tatarów; 1669. † papież Klemens IX (Juliusz Rospigliosi). —10. 1339. † królowa Jadwiga wdowa po Władysławie Łokietku; 1850 † generał Józef Bem w Alepo. —11. 1501. Koronacja króla Aleksandra I; 1885. Rada Naro-

dowa szwajcarska przyjmuje prawo o fortyfikacji kraju.—12. 1587. Arcyksiążę Maksymilian obwołany królem Polski; 1812. † dworak i poeta Stanisław Trembecki.—13. 1587. † Stefan Batory w Grodnie; 1906. Anglia nadaje konstytucję Transwalowi.—14. 1283. † Ludgarda żona Przemysława I. 1788 † Karol III król hiszpański.—15. 1576 Elekcja na króla polskiego Stefana Batorego; 1878. Anglia zajmuje wszystkie wawozy, wiodące z Indji do Afganistanu.—16. 1642. Pożar żup solnych w Wieliczce; 1647. Bohdan Chmielnicki uchodzi na Niż.—17. 1697. † Królowa Eleonora, żona Michała Korybuta; 1847. † Marya Ludwika, wdowa po Napoleonie I.—18. 1530. Elekcja Zygmunta Augusta; 1806. Wjazd Napoleona I do oswobodzonej Warszawy.—19. 1794. Wyjazd Kościuszki z Petersburga.—20. 1332. Przymierze Władysława Łokietka z księciem śląskim Władysławem; 1835. † Maurycy Mochacki.—21. 1658. Stefan Czarnecki bije Szwedów pod Goldyną w Holzacy; 1887 układ handlowy między Austrią a Włochami.—22. 1701. Sejm nadzwyczajny w Warszawie z powodu wojny ze Szwecją.—23. 1595. Biskupi ruscy przyjmują unię z Rzymem; 1750. Urodził się Fryderyk August król saski, książę warszawski.—24. 1798. Urodził się Adam Mickiewicz; 1802. Cesarz Aleksander I wydaje dokument erekcyjny uniwersytetu Dorpackiego.—25. 1287. Tatarzy najeżdżają Polskę i uprowadzają 21.000 dziewcząt; 1414. Cesarz Zygmunt przybywa na sobór powszechny do Konstancji.—26. 1805. Pokój pomiędzy Austrią a Francją.—

27. 1587. Koronacja Zygmunta III w Krakowie; 1812. Miasto Kłajpeda (Memel) na granicy pruskiej poddaje się Rosjanom.—28. 1532. † kanclerz koronny i kasztelan krakowski Krzysztof Szydłowiecki; 1812. król Fryderyk August opuszcza Warszawę.—29. 1655. Zawiazanie konfederacji Tyszwieckiej.—30. 1643. Potwierdzenie traktatów handlowych księstwa Kurlandzkiego; 1812. gen. pruski York w Taurogach zawiera konwencję wielce szkodliwą dla cofających się niedobitków Napoleona.—31. 1435. Pokój z Krzyżakami w Brześciu Kujawskim.

Miesiąc w przysłowiach.

Gdy zamrażnie pierwszego grudnia, wyschnie nie jedna studnia.

Grudzień ziemię grudzi—a iże wystudzi.

Mroźny grudzień i wiele śniegu—żywny roczek będzie w biegu.

Suchy grudzień—sucha wiosna i suche lato.

Z grudniem kto ziemi pod łaki nie gnoił, już w marcu późno, i będzie się boił. (?)

Gdy na świętą Barbarę błoto, będzie zima jak złoto.

Ślota na Adama i Ewy, to strzeż od zimna chlewy,—a jak mróz pięknie, to zima wcześniej pełnie.

Święta Wilija, szczepy owija.

Dzieje kalendarza.

NAZWY PORÓWNAWCZE MIESIĘCY.

Nazwy miesięcy w rozmaitych językach.

Polski. Styczeń, luty, marzec, kwiecień, maj, czerwiec, lipiec,

sierpień, wrzesień, październik, listopad, grudzień.

Francuski. Janvier, Fevrier, Mars, April, Mai, Juin, Juillet, Août, Septembre, Octobre, Novembre, Decembre.

Niemiecki. Januar, Februar, März, April, Mai, Juni, Juli, August, September, October, November, December.

Angielski. January, February, March, April, May, June, July, August, September, October, November, December.

Włoski. Gennaio, Febbraio, Marzo, Aprile, Maggio, Giugno, Luglio, Agosto, Settembre, Ottobre, Novembre, Dicembre.

Hebrajski Tiszri, Heswan, Kislet, Tebeth, Szewath, Adar, Nisan, Yyar, Sivan, Thamus, Ab, Elul.

Grecki. Hekatombeon, Methagiteion, Boedromion. Pyanepsion, Moemakterion, Poseideon. Gamelion, Autherion, Elaphebolion, Munychion, Thargelion, Skirophorion.

Muzułmański. Muharem, Jafar, Rhaby-ek-anel, Rhaby-el-thany, Dżemasi-el-anel. Dżemasi-el-thany. Redżeb, Szaban, Rhamad-an, Szanal, Żilkideh, Żilhidzi.

Dla rolników. Młócić zboża a ziarno w śpichrzach przerabiać.—Opatrywać stajnie, obory i chlewy.—Rozpocząć się przygotowanie nasion zbożowych do zasiewów jarych.—Kuć konie na gołoledź.—Inwentarz poić wodą odstają.—Podczas odwilży wodę odprowadzać z pól.—Zwozić lód do lodowni i drzewo z lasu.—W stawach rąbać przereble.

Dla ogrodników. Smarować drzewa rozтворami i chronić ko-

rę od zajęcy.—Przebierać owoce, zakładać inspekty ciepłe do pędzenia nowalii, wyrąbywać drzewa suche i bardziej „rakowate“.—Zająć się sprowadzeniem nasion kwiatowych do przyszłych siewów.

Dla myśliwych. Dobry myśliwy stara się obecnie o dostarczenie zwierzyńca odpowiedniej paszy.—Dla kuropatw urządzać schroniska.—Polować tylko w ponowy śnieżne.

Wolno polować na dziki, łosie jelenie, sarny (samce), zające, guszcze, cietrzewie, jarzabki, kuropatwy, dropie, kwiczoły i ptactwo przelotne.

Dla gospodyń. W porze skwarów konserwy, soki owocowe, i t. p. fermentują, w zimie zaś psują się po przemrażnięciu.—Należy więc pomyśleć o zabezpieczeniu spiżarni i schowanek od chłodu.—Opatrzeć drzwi i okna.—Zarówno w mieście, jak i na wsi zdarzają się obecnie wypadki zaczadzenia.—W większych miastach, gdzie w mieszkaniu jest urządzone gaz, pani domu przed pójściem na spoczynek niech sama zakręci gazomierz i klucz zabierze do sypialni. Po wsiach trzeba rewidować piece i pilnować szybrów.—Ostrożność nigdy nie zawadzi.

W oborze. Prowadzić dalej tuczenie inwentarza przeznaczonego na rzeź. Nie zmniejszać porcji paszy inwentarzowi do chowu, aby był w dobrym stanie wiosna. Przewietrzać oborę, gdy piękna pogoda.

W kurnikach. Tuczyć dalej gęsi, indyki i pulardy. W grudniu można rozpocząć wylęga-

nie jaj. W czasie mrozu poić drób wodą letnią.

W pasiece. Robić przegląd uli i dokonać potrzebnej naprawy. Pozatykać wszystkie wyjsia, gdy nadejdą silne mrozy, zostawić tylko jeden otwór, by pszczoły mogły wychodzić, gdy pogoda jest piękna. Podczas zimowania nie należy pszczoł niepokoić.

Przepisy praktyczne.

Plamy od kawy, czerwonego wina i owoców można szybko usunąć namaczawszy je wodą utlenioną, przepłukawszy je w czystej wodzie. Bieliznę tak wypraną rozprostować na trawniku, do dnia następnego.

Czyszczenie szpar w piecach. Trochę gipsu zmieszać z oliwą w taki sposób by zrobić gęste ciasto. W cieście tem umazać gałganek i nacierać mocno spojenia między kaflami pieca, i same kafle. By nabrały połysku, można nacierać je tropyłem (kamień suchy gliniasty, do czyszczenia metali używany) lub innym proszkiem.

PRZEPOWIEDNIE ASTROLOGICZNE.

Od 1-go do 21-go miesiąc ten jest pod wpływem *Strzelca*, od 22 do 31 pod wpływem *Koziorożca*. *Strzelec* jest znakiem dwiostym i królewskim. Dawni astrologowie twierdzili, że ludzie pod tym znakiem urodzeni mają zdolności dwioste i są przeważnie wszyscy dobrzy i żli. Znak ten daje ducha niepodległości i pewną nieufność. Sprowadza wielkie przeciwności—w pierwszej połowie życia.

Wiadomości pożyteczne.

ARSZENIK.

Grono chemików francuskich, pracujących nad wykryciem tajników przyrody, ogłosiło niedawno wyniki swoich badań nad arsenikiem, uważanym dotąd tylko jako ciało silnie trujące.

Większość tych uczonych jest zdania, iż arsenik znajduje się w ciele ludzi i zwierząt i jest częścią składową protoplazmy, na równi z azotem, węglem i fosforem.

Arszenik zaczęto badać później, aniżeli inne ciała chemiczne.—Gdy w r. 1842 sądzono w Paryżu kobietę podejrzaną o otrucie męża, głośny uczony Raspail wygłosił zdanie, iż arsenik znajduje się we wszystkich ciałach przyrody, a nawet w fotelu prezesa sądu, rozstrzygającego tę sprawę.

Słowa te wzięto za zwrot krasomówczy; lecz już po ośmiu latach, w r. 1860, chemik Stein, dokonawszy szeregu ścisłych doświadczeń, wykrył obecność arseniku, chociaż w nader drobnej ilości—w popiele ze słomy żytniej, płótna lnianego, a nawet w nawozie bydłym.

Chemicy francuscy, Gautier i Bertrand, posługując się przyrządem wynalezionym przez Anglika Marsh'a, po wielu drobnych doświadczeniach ułożyli tablicę poglądową, wykazującą w miligramach ilość arseniku, znajdującego się w 100 gr. różnych pokarmów.

Z raportów, złożonych Akademii Umiejętności w Paryżu przez prof. Guignard, okazuje się, że arsenik wchodzi w skład wszystkich pokarmów roślinnych: grzybów, trufli, ryżu, grochu, fasoli, karczochów, sałaty, owo-

ców i t. d. a ilość jego wynosi od kilku tysięcznych części gr. do kilku setnych na 100 gr. pokarmu.—Tak drobna ilość arseniku nie może wywołać zatrucia organizmu, natomiast o wiele groźniejsze są prace, przy których robotnicy oddychają powietrzem, w którym się znajdują pyłki arseniku, lub spożywają produkty, będące przez kilka godzin w tem samym powietrzu.—Zaniedbanie dokładnego umycia rąk przed jedzeniem, używanie wody ze studni, do której mają dostęp ścieki fabryczne zawierające arsenik, mogą również wywołać gromadne zatrucia.

Osiada on wtedy przeważnie w systemie nerwowym, czego następstwem bywają nieraz paralize, a na usunięcie go całkowite z organizmu potrzeba około 40 dni.

W tym wypadku, jak w wielu innych, najlepiej chroni od zatrucia pilne przestrzeganie wskazówek higieny; zresztą arsenik we wszystkich swoich związkach z kwasami, chociaż jest silną trucizną, działa jednak trująco dopiero w większej ilości, lub też w dozach powtarzanych.

Nie potrzebujemy więc dla niego wyrzekać się pokarmów roślinnych, które może nawet, bez jego przymieszki, byłyby mniej smaczne, lub nie wyrastały tak okazale!

Ułożenie towarzyskie.

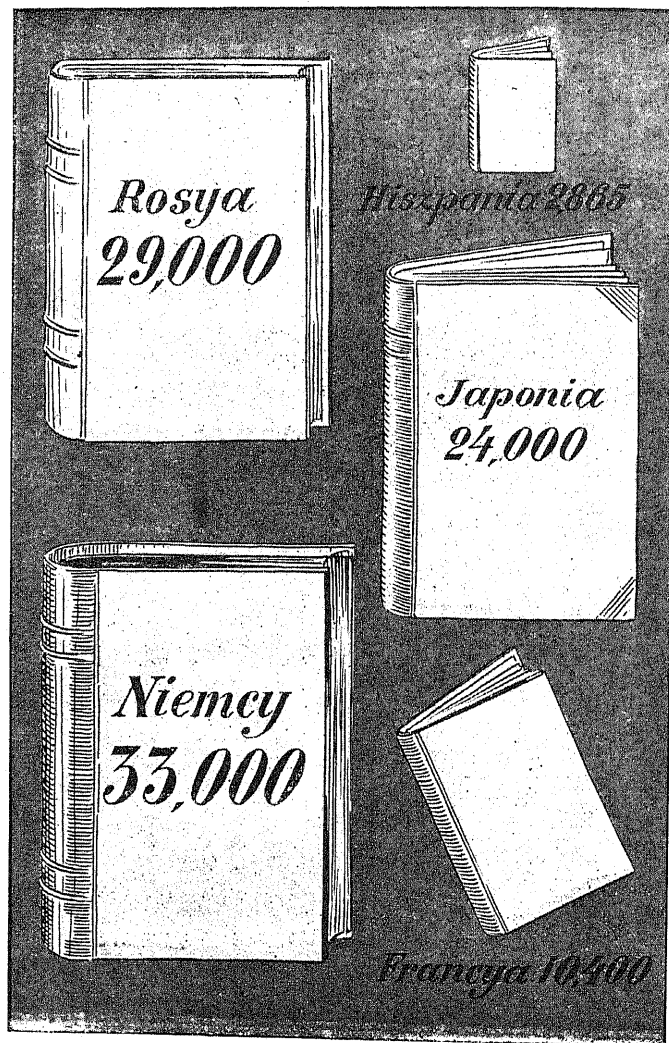
PODARUNKI.

Podarunek, jeżeli ma uczynić przyjemność osobie, której go ofiarowujemy, powinien być uczyniony pod właściwym adresem i w stosownej chwili. Narzucanie się z podarunkami, na-

domiar złego nieodpowiedniami, osiąga cel wprost przeciwny naszym zamierzeniom, zamiast bowiem zadowolić daną osobę i zyskać jej dla nas uznanie, zmraża ją, dzięki naszemu nietaktowi. Wyobraźmy sobie narzeczonego, który w dniu imienin bogdanki ofiarowuje jej przedmiot użytku codziennego, jak kapełusz lub bućki. Tu nadmienimy, iż dobór podarunków wymaga również trafności zależnej od znajomości danej osoby. Komu nie wystarczy fantazja na wymyślenie prezentu, niechaj obliczyszy się z wydatkami zwiędzi wystawę sklepowe co go może oświecić i naprowadzić na pomysł najtrafniejszy. Niemcy najmniej robią sobie zachodów pod tym względem, z tego powodu też ich podarunki odznaczają się rubaszną banalnością. W nader licznych wypadkach, wybór właśnie przedmiotu, jaki zamierzamy komuś ofiarować, wymaga, że tak powiemy, delikatności uczuć naszych. Powinniśmy starać się nadewszystko, aby fakt składania podarunku nie drażnił miłości własnej obdarowanego, a zarazem nie obciążał go jarzmem zobowiązań. Tylko przy zachowaniu względów powyższych nasz podarunek będzie doręczony w porę a nadto sprawi naszym przyjaciółom prawdziwe zadowolenie oraz dobre wrażenie.

Sekrety prababek.

Maść domowa na wszelkie rany grożące gangreną. Zmieszaj razem trzy żółtka od jaj: włoż kwaterek miodu praśnego i wlej szklanek wina białego, przystaw do ognia i patyczkiem drewnianym mieszaj pęty aż z reszty

Tablica powyższa wskazuje, iż Niemcy pod względem liczby wydawnictw zajęły pierwsze miejsce, Francya zaś ostatnie.

WYKAZ ALFABETYCZNY IMION

Świętych i Świąt na rok 1914 z oznaczeniem dnia i miesiąca.

Abdona Męcz. 30 lipca.
Abrahama pustel., 16 mar.
Adama 24 grudnia.
Adelajdy 16 grudnia.
Adolfa B. 17 czerwca.
Adryana M. 8 września.
Afry P. 5 sierp. i 24 maja.
Agapita M. 18 sierpnia.
Agatona P. M. 10 stycz.
Agaty P. Męcz. 5 lutego.
Agnieszki P. M. 21 stycz.
Agrypiny P. M. 23 czerw.
Albana 22 stycznia.
Alberta B. m. 21 listop.
Albina Biskupa 1 marca.
Albiny P. 16 grudnia.
Aleksandra B. 27 lutego.
Aleksandra P. 3 maja.
Aleksandra M. 12 grudnia.
Alekszego Wyzn. 17 lip.
Alfonsa 23 mar. i 12 wrześ.
Alfonsa Lig. 2 sierpnia.
Alfreda 8 lipca.
Alicyi 21 czerwca.
Aliny 16 czerwca.
Alodiy P. M. 22 październ.
Aloizego Gonzagi 21 cz.
Amadeusza 30 marca.
Amandy 6 lut. i 18 czerw.
Ambrożego B. 8 grudnia.
Amelii 10 czerwca.
Anastazego P. 27 lutego.
Anastazego M. 22 stycz.
Anastazy M. 15 kwiet.
Anastazy W. 26 październ.
Anatolii 9 lipca.
Anatoliusza M. 3 lipca.
Andrzeja Apost. 30 list.
Andrzeja B. 4 lutego.
Andrzeja z Awel. 10 list.
Andrzeja P. 6 maja.
Aniceta P. M. 17 kwiet.
Anieli 30 marca i 31 maja.
Aniolów Stróżów 2 październ.
Aniny Matki N. M. P. 26 lip.
Ansgarego Biskupa 4 lut.
Antoniego Op. 17 stycz.
Antoniego Pad. 13 czerw.
Antonina B. W. 10 maja.
Antoniny M. 1 marca.

Anzelma B. 21 kwietnia.
Apolonii Panny M. 9 lut.
Apoloniusza B. 7 lipca.
Apoloniusza M. 13 kwiet.
Arkadyusza B. 7 lipca.
i 12 stycznia.
Apolinarego B. 23 lipca.
Armanda 27 październ.
Arseniusza M. 19 lipca.
Aristodosa 31 sierpnia.
Arnolda 18 lipca.
Artura B. 6 października.
Atanazego B. 2 maja.
Augustyna B. 28 sierp.
Aurelii P. 25 września.
Aureliusza 16 czerwca.

Balbiny P. 31 mar. a.
Baltazarego 6 stycznia.
Barbary P. 4 grudnia.
Barnaby Ap. 11 czerw.
Bartłomieja Ap. 24 sier.
Bazylego 2 stycz. i 14 czerw.
Bazyliśy P. M. 15 kwiet.
Beaty P. 8 marca.
Benedykta Op. 21 marca.
Benicyusza W. 23 sierp.
Benigny P. 19 sierpnia.
Benjanina M. 31 marca.
Bernarda Op. 20 sierpnia.
Bernardyna Sen. 20 maja.
Berty 7 lipca.
Bibiany P. 2 grudnia.
Birgitty Wd. 8 październ. ¶
Blandyny P. 2 czerwca.
Blanki 28 listopada.
Błażeja B. M. 3 lutego.
Boguchwała 23 marca.
Bogumilla 10 czerwca.
Bogusława B. 22 marca.
Bohdana Op. 10 sierpnia.
Bonawentury K. 14 lipca.
Bonifacego B. 5 czerwca.
Bonifacego M. 14 maja.
Boże Ciało 11 Czerwca.
Bożydara B. 31 sierpnia.
Brunona W. 6 październ.
Brygidy Panny 1 lutego.

Cecylii P. Męcz. 22 list.

Celiny 8 czerw. i 21 październ.
Celsa Męcz. 28 lipca.
Cezarego 21 lut., 27 sierp.
Cypryana B. 16 września.
Cyryaka M. 8 sierpnia.
Cyryla Jeroz. B. 18 marca.
Cyryna 3 stycznia.
Czesława W. 20 lipca.
Czterdziestu M. 10 marca.

Damazego Pap. 11 grud.
Damiana M. 27 września.
Daniela M. 3 stycznia.
Daniela P. 31 lipca.
Dawida K. 30 grudnia.
Daryusza M. 19 grudnia.
Delfiny 26 listopada.
Dezyderego B. 23 maja.
Dyonizego b. 8 kwietnia.
Dyonizego B. W. 9 październ.
Domicieli M. 7 maja. i 6 lip.
Dominika W. 4 sierp.
Donata B. 7 sierpnia.
Donata M. 17 lutego.
Doroty Panny 6 lutego.
Dydyka Wyzn. 13 list.
Dygny P. 11 sierpnia.
Dzień Zdobuszy 2 listop.

Edmunda B. 16 listop.
Edwarda Kr. 13 październ.
Edyty 6 grudnia.
Eliasa 20 lipca.
Eleonory P. 21 lutego.
Eligiusza B. 1 grudnia.
Elżbiety Kr. Wd. 8 lipca.
Elżbiety 5 listopada.
Elżbiety Kr. W. 13 listop.
Emanuela 26 marca.
Emeryka 4 listopada.
Emili 22 mar. i 2 czerwca.
Emiliana B. 11 września.
Emilianny M. 30 czerwca.
Emmy 19 kwietnia.
Epifaniusza B. 7 kwiet.
Erazma B. 3 czerw. 25 list.
Ernesta 7 listopada.
Eryka Kr. M. 18 maja.
Estery 18 listopada.
Eufemii P. 16 września.

Eufemii M. 20 marca.
Eucheryusza B. 20 lut.
Eufrozyny P. 3 września
i 13 lutego.
Eugenii P. 25 grudnia.
Eugeniusza 30 grudnia.
Eulalii P. M. 12 lutego.
Eustachiusza M. 20 wrzes.
Euzebii P. M. 20 paźdz.
Euzebiusza B. M. 16 grud.
Euzebiusza Kap. W. 14 sier.
Euzebiusza M. 5 marca.
Ewarysta Pap. 26 paźdz.
Ewy 24 grudnia.
Ezechiela Pror. 10 kwiet.

Fabiana M. 20 stycznia.
Faustyna M. 15 lutego.
Felicyana M. 9 czerwca.
Felicyaty M. 23 listop.
Feliksa Papieża 30 maja.
Feliksa kapł. 30 sierpnia.
Feliksa Kapuc. 18 maja.
Feliksa Walez. 20 listop.
Ferdynanda Kr. 30 maja.
Fidelisa Kapuc. 24 kwiet.
Filipa Apostoła 1 maja.
Filipa i Neryusza 26 maja.
Filipa Benicyusza 28 sier.
Filiberta 20 sierpnia.
Filomeny 5 lipca.
Firmina B. 25 września
Flawiana M. 23 lutego.
Flawii P. 5 października.
Flawiusza M. 22 czerwca.
Florentyny P. 20 czerwca.
Flory 24 listopada.
Floryana Mecz. 4 maja.
Fortunata Kap. 1 czerwca.
Franciszka Bor. 10 paźdz.
Franciszka a Paulo 2 kw.
Franciszka Ks. W. 3 grud.
Franciszka Sr. 29 stycz.
Franciszka Ser. 4 paźdz.
Franciszki Wd. 9 marca.
Fulgencjusza B. 6 stycz.
Fryderyka 5 marca.

Gabryela Arch. 18 marca.
Gaudency P. 3. sierpnia.
Gaudentego B. 12 lutego.
Gawła O. 16 października.
Gastona 6 lutego.
Gedeona 18 czerwca.
Genowefy P. 3 stycznia.
Genowefy Hard. 9 listop.
Gerarda 24 września.
Germana B. W. 18 maja.
Gertrudy 17 marca.
Gerwazego M. 19 czerwca.
Geryna m. 2 paździer.
Gilberda 4 lutego.
Gizeli 7 maja.
Godfrida 13 stycznia.
Gontrana 28 marca.
Gorgoniusza 9 września.

Gracyana B. 18 grudnia.
Grobu Chrystusa 26 kw.
Grzegorza B. 4 stycznia.
Grzegorza Naz. 9 maja.
Grzegorza Pap. 12 marca.
Grzegorza VII P. 25 maj.
Gustawa 2 sierpnia.
Gwidona 12 września.

Heleny Cesarz. 2 marca.
Heleny Król. 22 maja.
Heleny W. M. 31 lipca.
Heliodora M. 8 lipca.
Henryka B. M. 19 stycz.
Henryka Cesarza 15 lipca.
Herakliusza M. 11 mar.
Hermenegildy Kr. 31 kw.
Hermogenesa M. 19 kw.
Hieronida M. 12 wrzes.
Hieronima Dok. Ks. 30 w.
Higina Pap. M. 11 stycz.
Hilarego Dok. k. 14 s. y. z.
Hilaryona Op. 21 paźdz. e.
Hiltrudy P. 27 wrześn'a.
Hipolita M. 13 sier. ia.
Honoraty P. 11 stycz. nia.
Huberta B. 3 listopada.
Hugona B. 1 kwietnia.

Idy Panny 13 kwietnia.
Idziego Opata 1 wrzes.
Ifigenii 21 września.
Ignacego Biskupa 1 lut.
Ignacego Lofoli W. 31 lip.
Idefonsa B. W. 23 stycz.
Imienia Jezus 19 stycz.
Imienia Maryi 13 wrzes.
Ireneutego P. 8 lipca.
Ireneusza M. 25 marca
Ireny Panny 5 kwietnia.
i 20 paźdz. ernika.
Irmy 24 grudnia.
Irwin P. 24 grudnia
Iwona Kapł. M. 19 maja.
Izabela 3 czerwca.
Izabelli 15 mar. i 8 wrzes.
Izydora B. 4 kwietnia.
Izydora Oracza 10 maja.

Jacka Wyknaucy 16 sier.
Jacka M. 11 września.
Jadwigi Wdowy 15 paź.
Jakoba Ap. 1 maja.
Jakoba Apostoła 25 lipca.
Jana Ziotous. 27 stycz.
Jana Matt W. 8 lut.
Jana z Dukli 12 lipca.
Jana Bożego 8 marca.
Jana w oleju 6 maja.
Jana Ne om. 16 maja.
Jana Chrzciciela 24 czer.
Jana M. 16 i 26 czerwca.
Jana Gwalberta 13 lip. a.
Godfrida 25 paźdz.
Jana Kapistr. W. 28 mar
Jana od krzyża 24 list.

Jana Ewangelisty 27 grud.
Jana Mecz., 7 września.
Jannara 10 lipca.
Jannaryusza B. M. 19 wrz.
Jerzego B. M. 23 kwietnia.
Joanny Wdowy 24 maja.
Joanny Fremiot 21 sier.
Joachima Ojca N. M. P.
30 sierpnia.

Jowity Męcz. 15 lut.
Józefa Oblubien. N. M. P.
19 marca
Józefa Kalas. W. 4 lipca.
Józefa z Arym. 17 marca.
Józefa z Kopt. 18 wrzes.
Judy Ap. 28 października.
Judyty Wdowy 14 listop.
Jukunda M. 9 stycznia.
Juliana M. 27 stycznia
Juliana M. 13 lutego.
Julian P. 16 lut. z.
Juli P. Mecz. 22 maja.
Julity P. M. 30 lipca.
Juliusza P. 12 kwietnia.
Justa 2 września.
Justyna 17 września
Justyna fil. 14 kwietnia.
Justyniana B. 5 wrzes.

Kacpra 6 stycznia.
Kaja 22 kwietnia.
Kajstana W. 7 sierpnia.
Kalistrata Pap. 14 paź.
Kamilla W. 18 lipca.
Kandyda M. 8 paźdz.
Kanna Kr. 19 styczn.
Karola Borom. 4 listop.
Karola C. 28 stycznia.
Kassjana 13 sierpnia.
Kassjusza M. 15 maja.
Katarzyny Sen. 30 kw.
Katarzyny P. M. 25 list.
Kat. św. Piotra Rz. 18 st.
Kat. św. Piotra w Ant.
22 lutego.
Kazimierza Kr. 4 marca.
Kiliana B. 8 lipca.
Klary P. 12 sierpnia.
Klaudysza B. 6 czer.
Klemensa Pap. 23 listop.
Kleopatry 20 paźdz.
Kleta M. 26 kwiet.
Klotyldy Kr. 3 czerwca.
Konstancji P. M. 18 lut.
Konstantego W. 11 mar.
Konrada Wyzn. 19 lut.
Konrada Biskupa 26 list.
Korduli P. 22 paździer.
Korneli M. 31 marca.
Kozmy M. 27 września.
Krescency 15 czerwca.
Krescencjusza 27 czerwca.
Kryspina i Kryspin. 25 p.
Krystyny P. 24 lipca.
Krzyzstofa M. 25 lipca.
Ksawerego 3 grudnia.

Kunegundy Ces. 3 marca.
Kunegundy Król. 26 lipca.
Kwiryna Mecz. 30 mar.
Kwintyna 31 paźdz.

Lamberta 16 kwietnia.
Larga M. 8 sierpnia.
Leandra B. 27 lutego.
Leokadyi P. 9 grudnia.
Leona B. 20 lutego.
Leona I Pap. 11 kwietn.
Leona II Pap. 28 czerw.
Leonarda Wyzn. 6 list.
Leoncyusza B. 13 stycz.
Leonidas M. 28 stycz.
Leonilli P. M. 15 marca.
Leopolda W. 15 marca i
15 listopada.
Linusa 23 września.
Longina M. 15 marca.
Lucyana Mecz. 7 stycz.
Lucyny P. 30 czerwca.
Lucyny 17 października.
Ludgardy P. 16 czerwca.
Ludgera B. 26 marca.
Ludomira 3 października.
Ludwika Kr. Fr. 25 sier.
Ludwika W. 12 lutego.
Ludwiki P. 15 kwietnia.

Ładysława z Giel. 27 wrz.
Łazarza B. 17 grudnia.
Łucyi Panny 13 grudnia.
Łukasza Ewan. 18 paźdz.

Macieja Apostoła 28 lut.
Magdaleny 27 maja i 22 lip.
Makarego Op. 2 stycznia.
Makarego M. 29 lutego.
Maksyma B. 18 listop.
Maksyma M. 29 maja.
Maksymiana M. 21 lut.
Maksymiliana B. 12 paźdz.
Maksymina B. 8 czerw.
Małgorzaty K. szwed. 10 cz.
Małgorzaty K. weg. 13 lip.
Mansweta Bisk. 28 list.
Marcelego Pap. 16 styczn.
Marcelli Wd. 31 stycznia.
Marcelina Pap. 18 czerw.
Marcelina M. 30 kwietn.
Marcelina Bisk. 11 list.
Marcelina Pap. 12 list.
Mareyalsa 30 stycznia.
Mareyana M. 17 czerw.
Mareyanny P. M. 9 stycz.
Marka Ewangel. 25 kwiet.
Marka M. 24 marca.
Marka z Rzymu 18 czer.
Marka P. W. 7 paździer.
Marka M. 22 listopada.
Marty P. 29 lipca, i 19 st.
Martyniana M. 16 paźdz.
Martyniana B. 2. stycznia.
Martyny P. M. 30 stycz.
Maryana M. 30 kwietnia.

Maryana L. 19 sierpnia.
Maryi Kleof. 9 kwietnia.
Maryi Magd. de Pazzis
27 maja.
Maryi Magdaleny w Jero-
zolimie 22 lipca.
Maryusza 19 stycznia.
Mateusza Ap. 21 września.
Maturyna 1 listopada.
Matyldy Kr. 14 marca.
Maura 15 stycz. 22 list.
Maurycego M. 22 wrzes.
Mauryliusza 13 września.
Medarda B. 8 czerwca.
Metodego Bisk. 5 lipca.
Melanii P. M. 18 lutego.
Melchiora 6 stycz.
Michała Arch. 29 wrzes.
Michała B. W. 23 maja.
Mikołaja z Tolf. 10 wrzes.
Mikołaja B. 6 grudnia.
Mirona M. 17 grudnia.
Młodzianków 28 grud.
Modesta M. 15 czerwca.
Modesty P. 13 marca.
Moniki W. 4 maja.

N. krwi P. J. Ch. 5 lipca.
Narcyza B. 29 paźdz.
Narodzenie Chrystusa
P. 25 grudnia.
Narodzenie N. M. P. 8 w.
Natalii Panny 27 lipca.
N. M. P. nieustającej po-
mocy 21 czerwca.
Nawiedzenie N. M. P. 2 lip.
Nawróc. św. Pawła 25 st.
N. M. P. Anielskiej 2 sier.
N. M. P. Bolesnej 21 wrzes.
N. M. P. od wyk. niew.
24 września.
Niepok. Serca N. M. P.
20 września.
N. M. P. Jasnog. 26 sier.
N. M. P. Łaskawej 14 wrz.
N. M. P. Łowców. 10 grud.
N. M. P. Śnieżnej 5 sier.
N. M. P. Szkapłerek. 16 lip.
Napoleona 15 sierpnia.
Nazaryusza B. 28 lipca.
Nestora B. M. 26 lutego.
Nicefora B. 13 marca.
Niepokalane Poczęcie
N. M. P. 8 grudnia.
Nikandra M. 7 listop.
Nikanora 10 stycznia.
Nikodema 15 września.
Norberta B. 6 czerwca.

Objaw. N. M. P. w Lour-
des 11 lutego.
Oczyszczenie N. M. P. 18 gr.
2 lutego.
Odon B. 18 listopada.

Ofiarowanie N. M. P. 21 lis.
Olimpii 26 marca.
Olimpiusza M. 31 paźdz.
Olimpiusza B. 12 czerwca.
Oliwii 27 maja.
Onufrego Pust. 12 czerw.
Opięki N. M. P. 8 listop.
Opięki św. Józefa 3 maja.
Opata B. 4 czerwca.
Ottona Biskupa 24 lipca.
Ottoma M. 16 stycznia.
Otylii P. M. 13 grudnia.

Pafnucego M. 19 kwiet.
Pankracego 12 maja.
Pantaleona M. 27 lipca.
Paschaleia 17 maja.
Parysa 5 sierpnia.
Patriceji Mecz. 13 marca
Paulina Bisk. 22 czerw.
Pauli Wdowy 26 stycz.
Pawła M. 26 czer. i 17 sier.
Pawła I Pust. 15 stycz.
Pawła Ap. 29 czerwca.
Pawła od krzyża 28 kwiet.
Pelagii M. 12 października.
Petronelli 31 maja.
5-10 bliż. św. Fran. 18 wr.
Pięciu br. męcz. 12 listop.
Piotra Bisk. M. 26 listop.
Piotra Chryzoi. 4 grudn.
Piotra Damiana 23 lut.
Piotra Nolaszi 31 stycz.
Piotra M. 29 kwietnia.
Piotra Celestyna 19 maja.
Piotra Ap. 29 czerwca
Piotra w okowach 1 sier.
Piotra z Alkantu. 19 paźdz.
Piusa V Papieża 5 maja.
Piusa I P. M. 11 czerwca.
Placyda M. 5 paźdz.
Placydy P. 11 paździer.
Poczęcie N. M. P. 31 sier.
Poch. św. Krzyża 14 wrz.
Polikarpa M. M. 26 stycz.
Poniedziałek 5 lutego.
Porfiriego 26 lutego.
Praksedy P. 21 lipca.
Prokopa M. 4 lipca.
Probusa 15 mar. i 11 paź.
Prospera B. 25 czerwca.
Prota M. 11 września.
Protazego 19 czerwca.
Prudenta 6 czerwca.
Pryna Mecz. 9 czerwca.
Przyski 18 stycznia.
Przemienienie Pań. 6 sier.
Przenies. św. Stanisł. B.
27 września.
Przenies. św. Wojciecha
20 października.

Przeniesienie relikw. św.
Kazimierza 27 sier.
Ptolomeusza B. 24 sier.
Pulcheryi P. 10 wrzes.
i 7 lipca.

Rafała Arch. 24 paźdź.
Rajmunda W. 31 sier.
Rajnolda 9 lutego.
Raula 21 października.
Reginy P. 7 września.
Remigiusza B. 1 paźdź.
Roberta Opat 7 czerwca
i 17 kwietnia.
Rocha Wyzn. 16 sierpia.
Romana Opat 28 lutego.
Romana M. 9 sierpnia.
Romana B. M. 23 paźdź.
Romany Panny 23 lutego.
Romualda Opat 7 lutego.
Rogiera 30 grudnia.
Rozalii P. 4 września.
Rozesłanie Ap. 15 lipca.
Róży Lim. Panny 30 sier.
Rudolfa 17 kwietnia.
Rufa Mecz. 28 listopada.
Rufina Wyzn. 19 sier.
Rufiny P. 31 sierpnia.
Rupert Bisk. 27 marca
Rygoberta B. W. 4 stycz.
Ryszarda B. 3 kwietnia
Ryszarda król. 7 lutego.

Sabby Opat 5 grudnia.
Sabina Wyzn. 11 lipca.
Sabiniana M. 7 czerwca.
Sabiny M. 27 paździer.
nika i 29 sierpnia.
Salomei Panny 17 listop.
Samuela 17 lut. i 29 sier.
Saturnina M. 29 listop.
Saturniana M. 16 paździer.
Saturniny P. M. 4 czerw.
Sawiny P. 30 stycznia.
Scholastyki P. 10 lutego
Święte głowy św. Jana Ch.
29 sierpnia.
Sebastiana M. 20 stycz.
Septymiusza 17 sierpnia.
Serafina W. 12 paździer.
Serafiny P. 29 lipca.
Serapiona W. M. 14 list.
Serca Jezusowego 19 Czerw.
Sergiusza M. 24 lutego
Serwacego B. 13 maja.
Serwillana M. 20 kwiet.
Seweryna B. M. 23 paźdź.
Seweryna Op. 8 stycz.
Siedm. bol. N.M.P. 14 mar.
Siedm. braci śp. 10 lipca.
Sidonii 23 sierpnia.

Sokratesa 19 kwietnia.
Sotera Papieża 22 kwiet.
Stanisława B. 8 maja.
Stanisława Kostki 15 list.
Stefana Kr. Weg. 2 wrześ.
Stefana M. 23 listopada
i 2 sierpnia.
Sulpicyusza M. 20 kwiet.
Sykstusa III Pap. 28 mar.
Sylwana 4 października.
Sylweryusza 20 czerwca.
Sylwestra P. 31 grudnia.
Symeona B. 18 lutego.
Symfonyana M. 22 sier.
Szczepana M. 26 grud.
Szymona Ap. 28 paźdź.
Szymona z Lipnicy 18 lip.
Świętej Rodziny 26 stycz.

Tacyana M. 16 marca.
Tadeusza Ap. 28 paźdź.
Tarsylii P. 24 grudnia.
Tekli P. 23 września.
Telesfora P. 5 stycznia.
Teobalda P. 1 lipca.
Teodora M. 9 listopada
i 7 stycznia.
Teodory M. 1 kwietnia
i 11 września.
Teodozyi P. 29 maja.
Teofila 6 lutego i 20 grud.
Teofila B. 27 kwietnia
Terosy P. 15 paździer.
Tertuliana B. W. 27 kw.
Tomasza z Akw. 7 marca.
Tomasza Ap. 21 grudnia.
Tomasza Kant. 29 grud.
Trójcy Św. 7 Czerwca.
Trzech Króli 6 styczn.
Tymoteusza B. M. 24 stycz.
Tytyusa Bisk. 4 stycznia.
Tybureusza 14 kwietnia.

Urbana Pap. 25 maja.
Urbana B. 16 maja.
Urszuli Panny 21 paźdź.
Uryka 4 lipca.

Wacława Króla 28 wrześ.
Waleryi Panny 9 grudn.
Waleryi M. 26 czerwca.
Walerego 12 grudnia.
Walerego M. 12 września.
Waleryana B. 14 kwietnia.

Waltera 2 maja.
Walentego Kap. M. 14 lut.
Walentyny 25 lipca.
Wawrzyńca M. 10 sier.
Wawrzyńca B. W. 6 wrześ.
Weroniki P. 13 stycznia.
Wielkanoc 12 kwietnia.
Wiktora M. 6 marca.
Wiktora B. M. 21 maja.
Wiktora B. 17 paździer.
Wiktorii P. 23 grudnia.
Wilhelma B. 10 stycznia.
Wilhelma Op. 6 kwietn.
Wincentego M. 22 stycz.
Wincentego Ferrier. W.
5 kwietnia.

Wincentego Kadm. 11 paź.
Wincentego B. 20 marca.
Wincentego a P. 19 lip.
Wirgiliusza B. M. 27 list.
Wirgili 7 listopada.
Wita 16 czerwca.
Witalisa M. 28 kwiet. i
4 listopada.
Władysława Kr. 27 czerw.
Wniebowstap. 21 maja.
Wniebowzięcie N. M.
P. 15 sierpnia.
Wojciecha B. M. 23 kwiet.
Wolframa M. 10 marca.
Wszystkich Świętych.
1 listopada.

Zacharyasza 4 listop.
Zacharyasza Pr. 6 wrz.
Zaślubiny N.M. P. 23 st.
Zeffiryna Pap. 26 sierpn.
Zenajdy P. M. 5 czerwca.
Zenajdy Panny 11 paźdź.
Zenobiusza 24 grudnia.
Zenobii B. 30 paździer.
Zenona Żołn. 22 grudnia.
Zesł. Ducha Ś. 31 maja.
Znalezienie ś. Krz. 3 maja.
Znalez. relikwii ś. Szczep.
pana 3 sierpnia.

Zofii Wdow. M. 15 maja.
Zofii z 3 córk. 30 wrześ.
Zofii M. 18 września.
Zuzanny M. 24 maja.
Zuzanny P. 11 sierpnia.
Zwiastowanie N. M. P.
25 marca.
Zygmunta Kr. 2 maja.
Zygryda B. 25 lutego.

Wykaz imion słowiańskich na rok 1914.

Aldona 11 paździer.

Bogna św. 22 lipca.
Bogodar 9 listopada.
Bogowit 6 marca.
Boguchwał 17 marca.
Boguchwała 29 maja.
Bogufal 26 kwietnia.
Bogumił 10 czerwca.
Bogumila 20 grudn.
Bogumir 23 stycznia.
Bogusław 20 marca.
Bogusław 23 wrześ.
Bogusz 24 lutego.
Boguwola 8 grudnia.
Bohdana 6 lutego.
Bohdan 18 marca.
Bohdan 26 marca.
Bojomir 6 stycznia.
Bolesława 22 lipca.
Bolesław 19 sierpnia.
Borys 9 sierpnia.
Borysława 25 maja.
Bożedar bl. 9 maja.
Bożenna 13 marca.
Bożesław 9 marca.
Bożesław 31 maja.
Bożydar 21 września.
Bożysław 19 czerwca.
Bożysław bl. 4 kwiet.
Błażej 3 lutego.
Bratusław 4 paździer.
Błogosław 20 marca.
Bratunił 18 paździer.
Bratunila 3 czerwca.
Bronimir 20 maja.
Bronisław 18 sier.
Bronisław 6 paźdź.
Budził 15 września.
Budzimir 16 czerwca.
Budziława 20 paźdź.
Budziwój 23 maja.

Chleb 9 sierpnia.
Chocisław 5 maja.
Chlebosław 6 sier.
Chwalibóg 24 stycz.
Chwalibóg 28 lutego.
Chwalimir 8 lipca.
Chwalimira 25 listop.
Chwalisław 29 kwiet.
Chwalisław 13 listop.
Chronisław 15 wrześ.
Chytomir 13 kwiet.
Cichomił 23 sierpn.
Cichomir 6 czerwca.
Cichosław 13 maja.
Cichosława 30 czerw.
Cierpimir 10 maja.
Cierpisława 29 lipca.
Cieszymil 24 sierpnia.
Czciłóg 2 września.

Czciłowski 28 marca.
Czciłowski 19 lutego.
Czesław 12 stycznia.
Czesław 19 kwietnia.
Czesław św. 20 lipca.

Dadźbóg 29 wrześ.
Dalemił 29 paździer.
Damian 27 wrześn.
Daromila 21 paździer.
Dobiesław 14 maja.
Dobrochna 15 lutego.
Dobrogniewa 30 stycz.
Dobrogost 14 lipca.
Dobromił 5 czerwca.
Dobromila 10 paźdź.
Dobromir 4 stycznia.
Dobromira 30 marca.
Dobrosław 10 stycz.
Dobrosława 8 kwiet.
Dobrowit 18 wrześ.
Dobrowój 14 sierpnia.
Domogost 9 paźdź.
Domorad 16 sierpnia.
Domosław 25 stycz.
Domosława 7 wrześ.
Domysław 21 czerw.
Dorosław 24 listop.
Długomir 14 marca.
Długosław 18 czerw.
Długosława 15 paźdź.
Długomił 20 kwiet.
Drogomira 19 listop.
Drogomir 22 grudn.
Drogomysł 17 czerw.
Drogosław 17 wrześ.
Drogowit 18 wrześ.
Dzierżykraj 17 lipca.
Dzierżymir 14 paźdź.
Dzierżysław 16 lipca.
Dzierżysław 1 wrześ.
Dys, 21 lipca.

Gniewomir 8 lutego.
Godzimir 3 paździer.
Godzisław 28 grud.
Godysław 21 mar., 24 gr.
Gorysław 9 lutego.
Gorysław 9 kwiet.
Goślaw bl. 29 grud.
Gościsław 17 kwiet.
Gościsław 28 listop.
Gościw bl. 6 maja.
Grzmisław 12 paźdź.
Grzmisława 25 grud.

Imisław 30 września.
Iścisław 11 września.
Izaskaw 6 lipca.

Jaclaw św. 15 sier.
Janisław 24 czerwca.

Janusz 21 listopada.
Jarogniew 6 grudnia.
Jaromir 28 maja.
Jaromi 10 kwietnia.
Jaropek 18 stycznia.
Jarosław św. 24 kwiet.
Jarosława 21 stycznia.
Jerzy św. 23 kwiet.
Jordan 13 lutego.

Kalina 1 lipca.
Kazimierz św. 4 marca.
Kazimiera 21 sierpnia.
Kazimierz 16 kwiet.
Krasnoroda 7 lipca.
Krzemysł 10 maja.
Krzysznił 4 stycznia.
Krzyszł 27 marca.
Krzepimir 19 wrześ.

Lassota 31 grudnia.
Lechosław 26 listop.
Letosława 3 wrześ.
Lubomił 20 lutego.
Lubonila 4 grudnia.
Lubomir 30 kwietnia.
Lubomir 1 maja.
Lubomira 24 lipca.
Lubosław 11 kwiet.
Lubonila 23 marca.
Lubomił św. 7 maja i 30
grudnia.
Ludomir 30 lipca.
Ludomir 10 listop.
Ludomysła 7 grudnia.
Ludosława 10 marca.
Ludosław 30 listop.
Ludowid 11 maja.
Lutomil 4 czerwca.
Lutosław 26 paździer.

Ładysław bl. 27 wrześ.

Mieczysław 1 stycz.
Milada 16 lutego.
Milogost 7 marca.
Mitosław 2 lutego.
Mitosław 3 lipca.
Młosz 25 stycznia.
Mlywój 23 listop.
Mirosław 26 lutego.
Mirosława 26 lipca.
Mnożysław 3 kwiet.
Mścigniew 19 grudnia.
Mścisław 8 stycznia.
Mścisława bl. 8 marca
Mściwój 4 listopada.
Myślimir 13 kwiet.
Myślisław 20 wrześn.

Namysław 25 sier.
Niecisław 12 marca.
Niemira 14 lutego.

Niezamysł 8 sierpnia.
Nosiślaw 15 kwiet.

Ojcomit 2 lipca.
Ojcosław 15 marca.
Olcha św. 11 lipca.
Oleg św. 7 sierpnia.
Onosława 21 lutego.
Ostromir 4 sierpnia.

Pakosław 2 marca.
Polemir 19 marca.
Prokop 5 lipca.
Przebysław 22 paźdż.
Przebysław 29 listop.
Przedzimir bl. 14 czerw.
Przedziszlaw 23 lut.
Przedziszlaw 27 sierp.
Przemysław 12 kwiet.
Przemysław 29 listop.
Przemysław 30 paźdż.
Przesław 6 kwiet.
Przesław bl., 21 maja.
Przesława 3 wrześ.
Przebysław 27 stycz.

Radomil 11 czerwen.
Racibor bl. 29 sierp.
Radogost 14 stycznia.
Radomil 22 sierpnia.
Radomila 13 lipca.
Radomir 28 stycznia.
Radomir 16 listop.
Rado-nyśl 27 grud.
Radosław 1 marca.
Radosław 7 kwiet.
Radosław 15 lipca.
Radosława 8 wrześ.
Radzimir 12 wrześ.
Radziszlaw 16 paźdż.
Radziwój 10 lipca.
Ratymir 19 stycznia.
Ratysław bl., 2 czerw.
Rolisław 1 sierpnia.
Rościsław 17 stycz.
Rościsława 4 wrześ.
Roslawa 13 sierpnia.
Roslawa 7 paźdż.
Rozmysław 26 czerw.
Rusław 27 maja.

Sadomir 1 kwietnia.
Samomysł 25 paźdż.
Samosława 1 grudn.
Sebastyan 20 stycz.
Sedzimir 20 listop.
Sedziszlaw 16 wrześ.
Sedziwój 5 listopada.
Siemiian 3 paźdżier.
Siemislaw 24 paźdż.
Skarbimir 26 stycz.
Slawa bl. 12 sierpnia.

Slawobój 25 lutego.
Slawogost 28 kwiet.
Slawój 9 czerwca.
Slawomila 2 marca.
Slawonira 17 maja.
Slawonir bl. 12 sierp.
Slawomira 23 grud.
Slawosz 25 lipca.
Slawinior 14 grudnia.
Sobiesbór 9 wrześ.
Sobiesław 20 sierp.
Spitimir 26 kwietnia.
Spitogniew 31 stycz.
Spitosław 11 listop.
Spitosława 5 grudnia.
Stanimir 2 paźdż.
Stanisław św. 8 maja.
Stanisław 5 sierpnia.
Stanisław św. 15 list.
Stosław 21 lipca.
Strachota 9 lipca.
Strzechymir 21 kwiet.
Strzechysław 2 stycz.
Strzechysław 15 maja.
Sulimir 30 maja.

Sulisław bl. 7 lutego.
Swatosz 11 marca.
Świętobój 26 marca.
Świętobór 5 kwietn.
Świętochna 11 lut.
Świętomir 28 lipca.
Świętopelk 1 czerw.
Świętopelk 25 wrześ.
Świętorad 17 lutego.
Świętosław 31 sierp.
Świętosław 3 maja.
Świętosława 7 stycz.
Świętosława 2 sierp.
Szczęsny bl. 30 sierp.
Szczęsława 15 lutego.
Szukosław 29 marca.
Szulisław 2 grudnia.

Tolimir bl. 12 lipca.
Tomila bl. 10 lutego.
Tomir 27 listopada.
Tomira 24 maja.
Tomisław 21 grudnia.
Unisław 18 lipca.

Wacław bl. 4 kwiet.
Wacław św. 28 wrześ.
Wanda 23 czerwca.
Warcisław 1 listop.
Wawrzyniec 10 sierp.
Wiarosława 27 lutego.
Wielisława 4 lipca.
Wielosława 18 lutego.
Wiegymir 26 maja.
Więgosław 24 marca.
Więgosława 4 maja.
Wiślimir 3 grudnia.

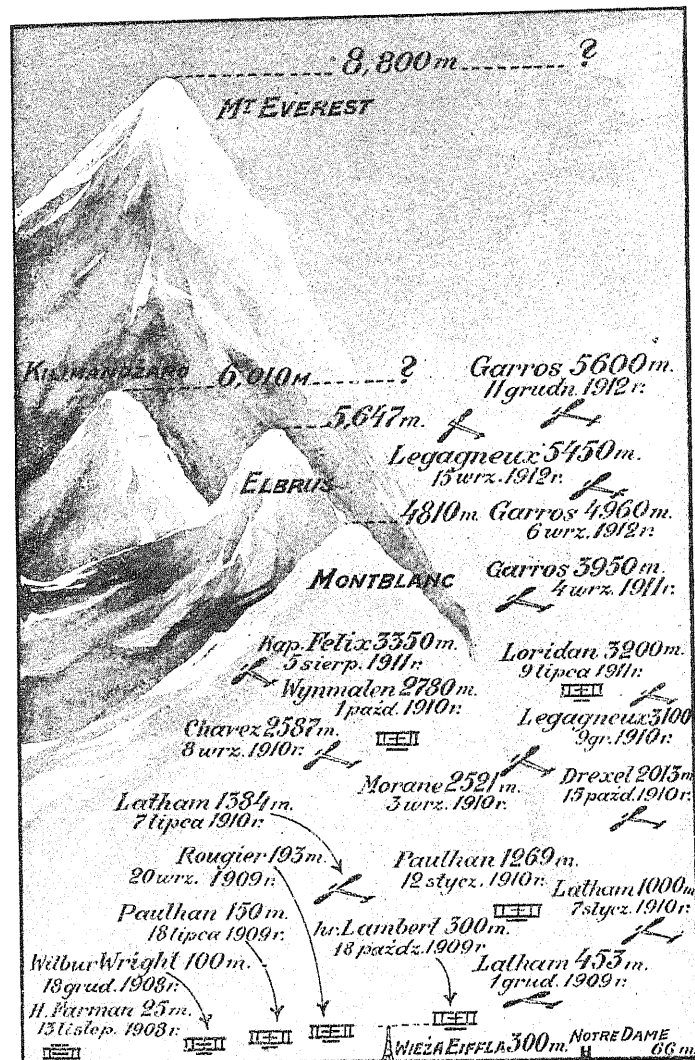
Wisława bl. 22 maja.
Wisław bl. 7 czerw.
Wit św. 15 czerwca.
Witold 12 listopada.
Witomil 27 paźdż.
Witosława 4 lutego.
Witymir 2 maja.
Wityslaw 22 stycz.
Władybóg 28 paźdż.
Władybój 10 wrześ.
Władymir 9 stycznia.
Władysław 2 kwiet. i 27 czerwca.

Władysława 13 grud.
Wlastybór 5 stycz.
Wlastymir 25 czerw.
Wlastymir 3 st. i 23 paź.
Wlastymira 26 sierp.
Włodzimierz 16 stycz., 18 kwiet. i 11 sierp.
Włodzimir 14 listop.
Włodzisław 5 wrzesnia.
Włodzisław 19 lipca.
Wojciech św. 1 maja.
Wojmir 11 grudnia.
Wojśław 5 marca.
Wojśława 8 paźdż.
Wolidar 12 grudnia.
Wolimir 15 grudnia.
Wróciśław 23 st. i 22 lip.
Wróciwój 26 grud.
Wszobór 27 lipca.
Wszomił 12 maja i 18 gr.
Wszomiła 22 listop.
Wszorad 11 listop.
Wszesław 18 maja.
Wszewład 6 listop.
Wyszomir 2 i 29 czerw. i 28 sierpnia.
Wyszosław 8 czerw.
Wyszosława 9 grud.
Wytymir 2 listopada.

Zasław 5 paźdż.
Zbigniew 16 i 31 mar.
Zbisław 22 mar. i 18 list.
Zbroisław 28 czerw.
Zdobysław 31 lipca.
Zdosława 16 grudnia.
Zdzisław 29 stycznia.
Zelimił 22 wrzesnia.
Ziemislaw 3 paźdż.
Ziemomysł 4 wrześ.
Ziemowit 19 paźdż.
Znatysław 1 paźdż.
Znatysława 7 paźdż.

Żegota 1 lutego.
Żelisław 23 lipca.
Żyrosław 17 grudnia.
Żytounir 7 listop.
Żywisław 27 kwiet.

Wysokość wlotu rozmaitych lotników
(z podaniem wysokości najwyższych gmachów na świecie i gór).

[illegible]

MÓJ RODOWÓD.

Najstarsi przodkowie wiadomi.

*Pokolenie**Gałąź**Gałąź**Moi krewni w linii najbliższej**Krewni w linii dalszej***KRONIKA RODZINNA.***Urodziny**Chrzest**Zaślubiny**Imieniny**Zgony*

Sposób użytkownika kalendarza-notatnika jest łatwy i prosty. Pragnąc zapamiętać termin imienin, ślubu znajomych lub jakich czynności obowiązkowych w ciągu roku, dany dzień w miesiącu podkreślamy umówionej barwy ołówkiem. Tak np. przyjmujemy kolory:

Śluby " czerwony.
Zapłatę, podatku " błękitny.

Zapłaty podatków	"	"	czarny.
Wizyty i zebrania	"	"	biały.

Wizyty i zebrania „zielony i t

jąc się tym systemem, nigdy nie przeoczymy terminów
tabele mamy możliwość skontrolowania wizyt, czynno-

Posiłkując się tym systemem, nigdy nie przeoczymy terminów i nadto jednym rzutem oka na tabelę mamy możliwość skontrolowania wizyt, czynności i t. p., które nas oczekują.

[illegible]

171

Nazwisko i adres

№ телефону

Nazwisko i adres	Nr telefonu
12	
24	
30	
78	
9	
Ø	
12	

Bielizna oddana do prania.

[illegible]

Dla naszych współpracowników
☐ ☐ ☐ amatorów. ☐ ☐ ☐

Do „Rocznika“ na 1915 projektuje następujące nowe rubryki i artykuły oraz uzupełnienia:

Podpis i adres:

Po wypełnieniu stron niniejszą upraszamy odciąć i nadać w kopercie pod adresem: „Rocznika“ Gebethnera i Wolffa ul. Zgoda 12, w Warszawie.

Obserwacje zmian w przyrodzie.

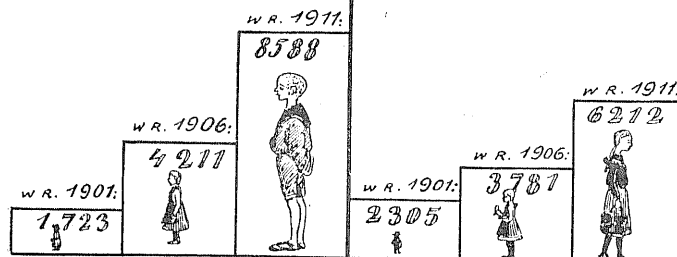
Data	Miejscowość	UWAGI
		Ostatni przymrozek
		Rozpoczęcie robót w polu
		Pierwszy śpiew skowronka
		Przylot bocianów
		„ jaskółek
		Zazielenienie się agrestu
		Pączkowanie olch
		Znalezienie pierwsz. pierwiosnka
		Pierwsze listki na akacyach
		Zakwitnięcie drzew wiśniowych
		„ „ jabłoni
		Pierw. wyjście w letnim kapeluszu
		Pierwsze czereśnie (krajowe)
		Pierwsza kąpiel rzeczna
		Pierwsza burza z błyskawicami
		Rozpoczęcie żniw
		Ostatnia wieczerza bez lampy
		„ kąpiel rzeczna
		Odlot jaskółek
		„ bocianów
		Pierwszy raz napalono w piecu
		Pierwszy biały przymrozek
		Ostatni kwiat w ogrodzie
		Pierwszy śnieg

POLACY W WESTFALII.

OKRĘG MONASTERSKI:

*Dzieci, mówiących wy-
łącznie po polsku
było:*

*Dzieci, mówiących po
polsku i po niemiecku
było:*

OKRĘG ARNSBERSKI:

*Dzieci, mówiących wy-
łącznie po polsku
było:*

*Dzieci, mówią-
cych po polsku
i po niemiecku
było:*

(Patrz opis na str. następnej).

Hakatystyczna *Post* ogłasza statystykę dzieci mówiących po polsku, które uczęszczają do szkół ludowych w Westfalii. Według tej statystyki, dzieci mówiących wyłącznie po polsku było w obwodzie regencyjnym Monasterskim w roku 1901—1,723, w roku 1906—4,211, w roku 1911—8,588. W obwodzie regencyjnym Arnsberskim dzieci mówiących wyłącznie po polsku było w roku 1901—2,845, w roku 1906—6,374, w roku 1911—11,827 dzieci.

Dzieci mówiących po polsku i niemiecku w obwodzie regencyjnym Monasterskim było w roku 1901—2,305, w roku 1906—3,781, w roku 1911—6,212. W obwodzie regencyjnym Arnsberskim było w roku 1901—6,270, w roku 1906—8,249, w roku 1911—15,411. Zatem w roku 1911 uczęszczało do szkół ludowych w tych obwodach Westfalii ogółem 42,038 dzieci polskich.

Przytaczając te cyfry, hakatystyczna *Post* przerażona jest ich wzrostem i domaga się energicznych środków zapobiegawczych.

Rebus do nagrody.

Warszawskie Towarzystwo Akcyjne Handlu Towarami Aptecznymi

DAWNIEJ

ZJEDNOCZENI APTEKARZE i LUDWIK SPIESS i SYN

Filja w Łodzi, ul. Piotrkowska 107,
telefon Nr. 85.

Poleca znane ze swej dobroci wyrobu własnego:

Octy winne naturalne,
pastę do obuwia „Only“
nadto importowane z pierwszo-
rzednych firm zagranicznych per-
fumy i artykuły kosmetyczne
oraz

chemikalja i nawozy sztuczne.

Filia Księgarni i Składu Nut
Gebethnera i Wolffa

w ŁODZI

ul. Piotrkowska 87.

Poleca:

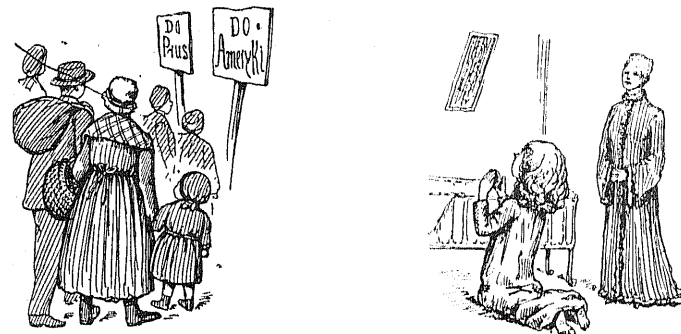
Wielki wybór książek w różnych językach we wszystkich działach wiedzy i literatury, jako też książek do nabożeństwa, w opracowaniach od najskromniejszych do najwykwintniejszych. Nowości wydawnicze krajowe i zagraniczne w języku polskim i obcych otrzymuje niezwłocznie po wyjściu z druku. Stałe utrzymuje w komplecie na składzie książki szkolne gdziebądź wydane. Pośredniczy w przyjmowaniu przedpłaty na wszystkie pisma i wydawnictwa peryodyczne, krajowe i zagraniczne, po cenach redakcyjnych. Katalogi wydawnictw własnych i obcych oraz katalogi pism dostarcza na żądanie bezpłatnie. Zamówienia z prowincyi załatwia z całą sumiennością i możliwą szybkością, na żądanie **za zaliczeniem pocztowem.**

„HYGIENA“

Telef. 30-04, Łódź, Piotrkowska 89.

Czyszczenie szyb, froterowanie podłóg.

Przysłowia ilustrowane.

Towarzystwo Akcyjne

Fabryki Sukna

„A. G. Borst“ w Zgierzu, gub. Piotrk.

Rok założenia 1848.

Kapitał zakładowy 1,000,000 rubli.

Zakłady Towarzystwa obejmują: Pralnię wełny, przędzalnię: czesankową i kordową, tkalnię mechaniczną, farbiarnię i wykończalnię.

Fabryka wyrabia wszelkiego rodzaju i gatunku towary modne na ubrania męskie i damskie, oraz przędzę czesankową.

Główna sprzedaż przy fabryce w Zgierzu, filja własna w Kiszyńowie.

Reprezentacje: **R. Seyberth** w Moskwie

Segall S-wie w Petersburgu

J. Hoffmann w Rydze

M. Ganz w Warszawie.

TOWARZYSTWO AKCYJNE Warszawskiej Fabryki Dywanów

WŁASNE SKŁADY:

WARSZAWA, UL. MAZOWIECKA Nr. 20.

Łódź, ul. Piotrkowska Nr. 44.

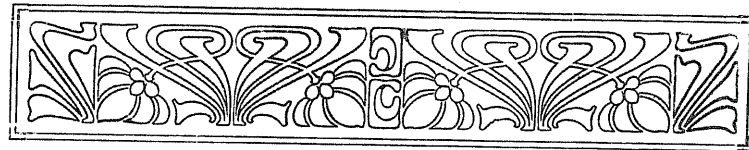
Kijów, Kreszczatik Nr. 6.

Dywany, chodniki, materye meblowe,
moquett'y gobeliny etc. własnej fabrykacyi
we wszystkich gatunkach po cenach fabry-
cznych :: Dywany francuskie i angielskie ::
Dywany wschodnie—perskie i tureckie w ol-
brzymim wyborze :: Dywany smyrneńskie.

HURTOWY SKŁAD PERSKICH DYWANÓW

„PETAG“

UL. NOWOSIENNA № 2.

Łódź w cyfrach.

Jeżeli chcemy mieć dokładne wyobrażenie o Łodzi, jeżeli pragniemy uplastycznić sobie jej znaczenie i rolę ekonomiczną, musimy spojrzeć na nią przez pryzmat cyfr. Niestety! o cyfry w Łodzi najtrudniej. Każdy pracuje w tajemnicy, po ciemku, każdy ukrywa starannie swoje cyfry. W ten sposób się ujawnia gruby egoizm panujący wogóle w Łodzi. Nikt nie zdaje sobie sprawy, jak doniosłe znaczenie ogólne mogą mieć cyfry, jak dalece są one potrzebne dla samego przemysłu, dla oryentacyi, dla właściwego regulowania produkcji. Pod tym względem panuje wielkie wstępnictwo w Łodzi.

To też zdobycie cyfr jest zadaniem nielada i może je wydobywać tylko statystyka urzędowa, drogą przymusu. Ale i te cyfry trzeba brać z wielkiem zastrzeżeniem, gdyż wytwórcy w obawie celów fiskalnych, zwykle podają cyfry mniejsze od rzeczywistych.

A jednak organizacya systematycznej statystyki w Łodzi jest sprawą pierwszorzędną. Z tego względu uważamy za wielką zasługę łódzkiego komitetu giełdowego podjęcie wydawnictwa „prac statystycznych”. Jest to pierwsza próba i jako taką musimy ją odpowiednio traktować. Organizacya statystyki wymaga wielkich kosztów i natężonej pracy, zwłaszcza w tajemniczej, pracującej po ciemku Łodzi. Takich środków komitet giełdowy nie posiada. To więc, co zrobił siłami własnymi, stanowi już ważny krok naprzód.

Materiały nagromadzone przez komitet miały pewne luki, wskutek czego nie można było obliczyć ilości wyrobionych to-

warów. Niektóre przedsiębiorstwa nie wypełniły wcale rubryki o ilości wyrobu, inne ukazały ilość wytworzonych tkanin bądź w sztukach, bądź w arszynach, a niektóre w pudach. Ztąd znalezienie wspólnego mianownika było niemożliwe. Natomiast prawie wszystkie przedsiębiorstwa wykazały wartość wyprodukowanych materiałów. Ale i tutaj powtórzyło się to samo, co w statystyce urzędowej i wykazanie mniejszych cyfr. Ze względu więc na te luki i niedokładności, chcąc mieć przybliżone pojęcie o istotnym stanie rzeczy, musimy się uciec do danych porównawczych. Mianowicie, obok cyfr Komitetu giełdowego postawimy cyfry swoje (z tego samego roku 1910), opracowane na podstawie najpoważniejszego, najbardziej u nas źródłowego wydawnictwa statystycznego: „Przemysłu i handlu w Królestwie Polskim” za rok 1912, rocznik ósmy, opracowanego i wydane przez inżyniera Antoniego Bolesława Srokę pod egidą Stowarzyszenia Techników w Warszawie.

Zajrzyjmy najpierw do liczb komitetu giełdowego. Na pierwszym miejscu oczywiście stoi przemysł włóknisty. W pracach statystycznych komitetu giełdowego podzielono go na pięć grup. Do pierwszej należą zakłady, przerabiające bawełnę, mianowicie: 6 przędzalni 38 tkalni, 15 przędzalni z tkalniami, ogółem 59 zakładów, które liczyły 889,523 wrzecion. Do grupy drugiej należą zakłady, przerabiające wełnę, a mianowicie: 10 przędzalni, 15 tkalni, 26 przędzalni z tkalniami, ogółem 51 zakładów, liczących 299,750 wrzecion. Do grupy trzeciej zakłady, przerabiające wełnę i bawełnę, t. j. 7 przędzalni, 35 tkalni, 20 przędzalni z tkalniami, ogółem 52 zakłady liczące 106,827 wrzecion. Do grupy czwartej należą zakłady zarobkowe (pracujące na zamówienie), mianowicie: 121 przędzalni, liczących 232,827 wrzecion. Wreszcie grupę piątą stanowią zakłady różne, ogółem 160. Wszystkich fabryk przemysłu włóknistego w r. 1910 liczono: przędzalni 144, tkalni 205, przędzalni i tkalni 54, razem 569 liczących 1,536,927 wrzecion.

Przędzalni 144		
Tkalni		
205	Przędzalni i tkalni	54

W fabrykach przemysłu włóknistego pracowało 82,086 robotników. W innych gałęziach przemysłu pracowało 7,035 robotników, czyli ogółem 88,121.

Obroty przedsiębiorstw przemysłowych w Łodzi przedstawiają się w cyfrach następujących: przędzalnie zarobkowe wykonały (w r. 1910) zamówień na sumę 3.250.390 rb., tkalnie na 2.135.487. Przędzalnie bawełny wyprodukowały przędzy na 9.278.612 rb., wełny na 1.746.793 rb. Tkalnie bawełny wyprodukowały tkanin na 8.820.527 rb., wełny na 3.104.138 rb., tkalnie bawełny i wełny na 20,184.076 rb. Zakłady, posiadające przędzalnie i tkalnie bawełny, na 71.056.000 rb., wełny na 32.940.000 rb., bawełny i wełny 3.385.578 rb. Farbiarnie i wykończalnie wykonały zamówień na sumę 6.092.250 rb., fabryki wyrob. trykot. wyprodukowały towarów na 2.248.150 rb., tasiemek, filców i t. d. na 4.999.705 rb., razem przemysł włóknisty wytworzył na 187.447.433 rb.

Garbarnie i mydlarnie wytworzyły na 224.227 rb., fabryki przemysłu chemicznego na 797.237 rb., młyny na 349.400 rb., browary na 1.010.577 rb., fabryki przemysłu drzewnego (brak odpowiedzi z 3 fabryk z 350 robotnikami) na 277.963 rb., papierniczego na 445.391 rb., cegielnie na 916.087 rb., fabryki przemysłu żelaznego na 4.178.420 rb., różne (brak odpowiedzi z 5 fabryk z 447 robotnikami) na 1.210.809 rb. Razem ogólny obrót fabryk łódzkich obrót wynosi 196.856.552 rb., czyli niespełna 197 milionów rubli.

Przejdźmy teraz do cyfr naszych:

W 66 fabrykach wyrobów bawełnianych pracuje 39.993 robot., kapitał obrotowy wynosi 100.257.200 rb. W 256 fabrykach wyrobów wełnianych pracuje 31,079 robotników, obrót wynosi 76.609.380 rb. W 4 niciarniach 860 robotników (dwie nie podały), obrót 2.700.000 rb. (trzy nie podały cyfr obrotu). W 24 fabrykach wyrobów jedwabnych i półjedwabnych 1.822 robotn., obrót 3.265.000 rb. W 4 fabrykach wyrobów lnianych i konopnych 150 robotn. (2 nie wykazały) i 500.000 rb. obrotu (2 nie wykazały). W 44 farbiarniach i wykończalniach 2.461 robotników i 3.490.000 rb. obrotu. W 11 przędzalniach wiganii, fabrykach wełny sztucznej i waty 447 robotników. Obrót 1.866.000 rb. W 21 fabrykach wyrobów drzewnych 2.470 robotników i 5.341.000 rb. obrotu. W 18 fabrykach pluszu 1.542 robotników i 9.660.000 rb. obrotu. W 10 fabrykach tasiemek 1.824 robotn. i 1.112.000 rb. obrotu. W 3 fabrykach gumowych i ceratowych 470 robotn. i 1.075.000 rb. obrotu. W 6-ciu fabrykach koronek, tiulu, firanek i haftów 557 robotn. i 1.401.842 rb. obrotu. W 7 fabrykach powroźniczych tylko w 2 wykazano 29 robotn. Obrotu nie wykazano. W 30 fabrykach pomocniczych 293 robotn. Obrót wykazany tylko w 5 na sumę ogólną 379,000 rb.

Wogóle według naszego opracowania liczb, gałęzie przemysłu w Łodzi tak się przedstawiają:

Przemysł włóknisty 514 zakładów 83.457 robotników, ogólny obrót 207.654.422 rb. Przemysł metalowy 148 zakładów, 4.600 robotników, 7.189.008 rb. obrotu. Przemysł mineralny 15 zakładów, 247 robotników, 680.000 rb. obrotu. Przemysł chemiczny 19 zakładów, 638 robotników, 1.730.000 rb. obrotu. Przemysł graficzny i papierniczy: 20 zakładów, 225 robotników, 140.000 rb. obrotu. Przemysł spożywczy: 32 zakłady, 461 robotników, 920.000 rb. obrotu. Inne (produktów zwierzęcych, drzewny i t. d.) 19 zakładów, 159 robotników. Obrót nie podany. (Rys. str. 024—025).

Ogółem Łódź posiada 767 zakładów przemysłowych, w których pracuje 89.887 robotników. Ogólny roczny obrót wynosi 217.913.422 rb., czyli niespełna 218 milionów rubli.

Tak więc według naszych obliczeń Łódź posiada 21 milionów rubli obrotu rocznego więcej, niż w obliczeniach komitetu giełdowego. Jest również nieco wyższa liczba robotników. Natomiast w przemyśle włóknistym prace statystyczne komitetu giełdowego wykazały większą liczbę zakładów (o 55), co niewątpliwie zależy od innej klasyfikacji.

Jeżeli weźmiemy pod uwagę tę okoliczność, że zarówno w liczbach komitetu giełdowego jak i naszych są pewne luki, że znaczna liczba zakładów nie wykazała robotników lub obrotu, wreszcie, jeżeli uwzględnimy to, że niewątpliwie wszystkie fabryki wykazują liczby niższe w obawie przed niebezpieczeństwem fiskalnym, to wartość produkcji przemysłu łódzkiego w rzeczywistości będzie niewątpliwie znacznie większa. Nawet ekonomiści wzięli za zasadę brać w tych przypadkach liczby o jedną czwartą wyższe. Jeżeli i my tę zasadę weźmiemy, to biorąc najwyższą, t. j. z naszych wykazów, sumę produkcji, otrzymamy wartość produkcji przemysłu łódzkiego wynoszącą w liczbach okrągłych 270 milionów rubli. Liczbę zaś robotników można wziąć około 100.000.

Tym sposobem w porównaniu z ogólną sumą wartości produkcji całego przemysłu w Królestwie Polskiem, wynoszącą 860.148.918 rb., Łódź obejmuje cokolwiek mniej, niż trzecia część produkcji całego kraju, oraz zatrudnia czwartą część ogółu robotników fabrycznych (w całym kraju pracuje ich przeszło 400.000).

Jeżeli zaś weźmiemy liczby gałęzi najpoważniejszej — przemysłu włóknistego, którego produkcja roczna w całym kraju wynosi 341.266.000 rb., to się przekonamy, że przemysł włóknisty w Łodzi daje dwie trzecie ogólnej produkcji tej gałęzi przemysłu w całym kraju.

Zadajmy sobie teraz nieco trudu i porównajmy stosunek wydatku na robotników z wartością produkcji, według cyfr komitetu giełdowego. Wszystkie gałęzie przemysłu włóknistego zapłaciły w ciągu roku robotnikom pod postacią zarobków 26.648.139 rb., czyli średnio po 324 rb. na głowę. Nadto wydano na pomoc lekarską 615.417 rb., czyli po 7 rb. 50 kop. na głowę, zapłacono za

asekurację 189.076 rb., wypłacono wynagrodzenia 84.496 rb. Razem wydano na robotników w przemyśle włóknistym 26.919.714 rb., na 137.447.433 rb. obrotu, czyli siódmą jego część. Robotnicy tedy w przemyśle włóknistym pochłaniają zaledwie siódmą część wartości produkcji wziętej *brutto*, a jeżeli jeszcze weźmiemy pod uwagę to, że w rzeczywistości wartość produkcji jest o jedną czwartą wyższa, to będziemy mieli w pozycji robotniczej jakąś ósmą część wartości produkcji.

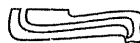
We wszystkich innych gałęziach przemysłu płaca zarobkowa wynosi 3.029.359 rb. czyli po 430 rb. rocznie na jednego. Pomoc lekarska kosztuje 38.893 czyli po 5 rb. 52 kop. na jednego. Asekuracja 19.334, wynagrodzenie 8.120 rb. Razem robotnicy w 9-ciu grupach przemysłu, poza włóknistym, kosztowali 3.095.359 rb., czyli mniej więcej *trzecią*, względnie zaś do podniesionej cyfry o $\frac{1}{4}$ część wartości produkcji.

Zatem we wszystkich innych gałęziach przemysłu naogół robotnicy są lepiej płatni, niż we włóknistym (średnio przypada na głowę o 100 rubli rocznie więcej, niż we włóknistym). Stosunek bardzo wymowny. Najpotężniejsze gałęzie przemysłu, ciągnące największe zyski, stosunkowo najmniej wydają na robotników, gdy w innych gałęziach jest to główna pozycja wydatków.

W tem właśnie tkwi przyczyna, dlaczego podczas strajków na tle żądań podniesienia zarobków, przedsiębiorstwa małe, po zadośćuczynieniu tym żądaniom, bankrutowały, gdy większe, przeciwnie, mogły się rozwijać i stać na mocnym gruncie w dalszym ciągu.

Zjawisko powyższe jest znamienne jeszcze z tego względu, że wysoka technika przemysłu włóknistego pozwala mu doprowadzić do minimum kosztu produkcji. Przedstawiciele tego przemysłu mogą mieć na swoje usprawiedliwienie to, iż szybki rozwój techniki wymaga ciągłego wprowadzania nowych maszyn i urządzeń ulepszonych, przez co na amortyzację odchodzą znaczne sumy. Ale właśnie, dzięki temu ciągłemu ulepszaniu techniki, zmniejsza się koszt produkcji, a rośnie jej wartość.

Zenon Pielkiewicz.

Przywóz i wywóz Łodzi.

Pewną miarą stanu przemysłu jest przywóz i wywóz różnych przedmiotów, bądź jako produktów surowych dla fabryk, bądź jako wytworów przemysłu fabrycznego. Dane statystyczne Łódzkiego komitetu giełdowego, którymi się posługujemy, między innymi obejmują kategorie towarów przywożonych i wywożonych kolejami Fabryczno-Łódzką i Kaliską. Będziemy brali tylko te kategorie, które pozostają w ścisłym związku z przemysłem fabrycznym, przede wszystkim—włóknistym.

Przywóz do Łodzi różnych produktów w pudaach wynosił:

Towary	w r o k u.	
	1909	1910
Wrzeciona i inne tkackie narzędzia drewniane	37.115	40.930
Len	1.030	425
Manufaktura	691.291	772.490
Maszyny (oprócz rolnicz.)	389.291	337.172
Odpadki baweł. i inne	369.752	216.369
Przędza bawełniana	765.129	720.649
Przędza lniana i konopna	18.083	27.477
Nici, oprócz wełn. i jedw.	3.552	3.103
Przędza wełn., jedw. i inna	385.847	292.188
Szmaty	377.480	662.017
Węgiel kamienny	62.554.992	61.180.194
Koks	78.804	55.014
Węgiel drzewny	58.979	63.998
Bawełna czysta i z odpad.	2.877.052	2.682.434
Jedwab	5.085	3.958
Wełna owcza, wielbł. i in.	1.150.458	1.215.961

Z przedmiotów tych na szczególną uwagę zasługują przede wszystkim produkty surowe dla przemysłu tkackiego, a następnie węgiel, jako środek, że tak powiemy, żywnościowy wielkiego organizmu przemysłowego. Otóż widzimy, że w r. 1909 przywieziono do Łodzi przędzy bawełnianej, lnianej, konopnej, nici (o

prócz jedwabn. i wełn.), przędzy wełnianej, jedwabnej i innej ogółem 1.172.611 pudów, gdy w r. 1910 tych samych przedmiotów przywieziono 1.043.415 pudów.

Co do węgla kamiennego, to w r. 1909 przywieziono go do Łodzi przeszło 62 i pół miliona pudów, gdy w r. 1910 przeszło 61 mil. ściśle zaś o 1.374.801 pudów mniej. Jest to więc różnica dość poważna i to oszczędzenie paliwa przeszło o milion pudów spada wyłączenie na przemysł. Cyfry konsumpcji koksu widzimy również zmniejszone.

Zanim przejdziemy do wniosków ogólnych, musimy jeszcze się przyjrzeć cyfrom wywozu

	Rok 1909	1910
Manufaktura	4.570.420	5.355.287
Ubrania gotowe	254.133	295.687
Przędza bawełniana	282.581	252.241
Przędza lniana i konopna	344	68
Nici oprócz wełn. i jedwabn.	41.611	52.359
Przędza wełn. i jedwabna	63.265	108.082
Szmaty	39.524	48.896
Bawełna	125.934	49.333

Jakkolwiek trudno z tych cyfr wyprowadzić wnioski stanowcze, można jednak do pewnego stopnia robić przypuszczenia o wahanich w przemyśle.

Przedewszystkiem bardzo wymowną wskazówką jest spożycie węgla. Zmniejszenie się cyfry przeszło o milion jest niewątpliwym dowodem zmniejszenia się produkcji. Przypuścić można wprawdzie udoskonalenia techniczne, które pozwoliłyby porobić pewne oszczędności na paliwie, ale takie udoskonalenia mogły nastąpić zaledwie w paru fabrykach i napewno nie przyniosłyby tak znacznych oszczędności na węglu. Stało się więc to kosztem zmniejszonej produkcji. Ale oto mamy inne cyfry, które pozornie przeczą temu przypuszczeniu. Gdy w r. 1909 wywóz manufaktury wynosił 4,570,420 pudów, w r. 1910 wynosi on już 5,355,728 pudów, czyli o 785,038 p. więcej. Pomimo tak zmniejszonej konsumpcji węgla w fabrykach, zdołano z Łodzi wywieźć znacznie więcej manufaktury. Ale ten wywóz zwiększony bynajmniej nie upoważnia do wniosku, że jest on dowodem zwiększonej produkcji. Mogły to być wywiezione zapasy z roku poprzedniego. I tak niewątpliwie było.

Zajrzyjmy jeszcze do materiałów surowych. W roku 1909 przywieziono do Łodzi bawełny czystej i z odpadkami 2.877.052 pud., zaś w r. 1910-tym 2.682.434 p., czyli o 194.618 pud. mniej, niż w roku poprzednim. Jedwabiu w r. 1909 przywieziono 5085 pud., w roku zaś następnym 3.958, a więc również mniej. Tylko wełny owczej, wielbłądziej i innej przywieziono cokolwiek więcej, niż w r. 1910. Na ogół tedy jest widoczne zmniejszenie zapotrze-

PRZYWÓZ

1909r.	1910r.	1909r.	1910r.
765,129	720,649	1030	725
Przędza bawełniana		Len	

1909r.	1910r.	1909r.	1910r.
18,085	27,477	3552	5105
Przędza lniana i konopna		Nici (oprócz jedwab. i wełniany)	

1909r.	1910r.	1909r.	1910r.
2,877,052	2,682,454	58,979	63,998
Bawełna czysta i odpad.		Węgiel drzewny	

1909r.	1910r.	1909r.	1910r.
62,554,992	61,80,194	78,304	55,014
Węgiel kamienny		Koks	

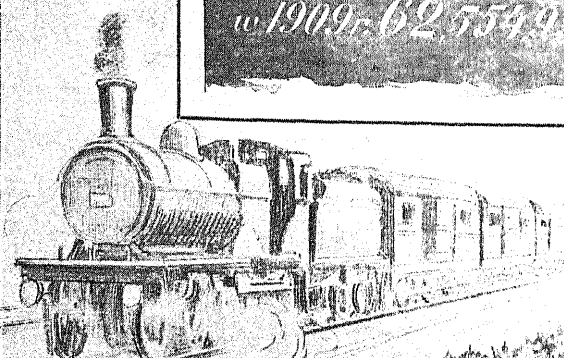
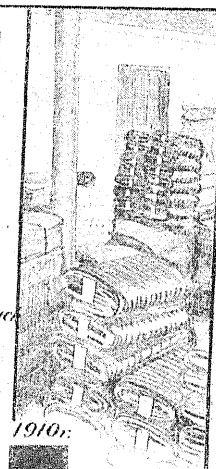
1909r.	1910r.	1909r.	1910r.
691,291	772,490	5085	3953
Manufaktura		Jedwab	

1909r.	1910r.	1909r.	1910r.
1,150,458	1,215,961	32,115	40,930
Manufaktura		Szmaty	

1909r.	1910r.	1909r.	1910r.
4,570,420	5,355,287	41,611	52,359
Manufaktura		Nici (oprócz wełn. i jedw.)	

1909r.	1910r.	1909r.	1910r.
282,581	252,241	125,934	49,353
Przędza bawełniana		Bawełna	

1909r.	1910r.	1909r.	1910r.
63,265	103,032	344	63
Przędza wełniana i jedwabna		Szmaty	

bowania produktów surowych. Łódź nawet nie przerabia całej ich ilości. Tak np. w r. 1901 wywieziono z niej 125,934 p. bawełny, a r. 1910 49,333 p. Przytem mniejszy wywóz w roku następnym nie może świadczyć o wzroście produkcji, trudno bowiem sprawdzić, jakie zapasy materiałów surowych posiadają fabryki. Do surowych materiałów należą również szmaty, których w r. 1909 przywieziono 477,480 p., w r. 1910 zaś 662,017 p. I tych również Łódź całkowicie nie przerabia, skoro wywozła ich w r. 1909 39,524 pud. a w r. 1910-tych 48,896 p.

Wręcz co innego mówią cyfry robotników

W r. 1909—w pięciu grupach przemysłu włóknistego było ich 73,156, gdy w roku następnym 82,086, czyli o 8,930 więcej. Czy podobna więc przypuszczać, ażeby przy zmniejszonej produkcji wzrosła tak znacznie liczba robotników?

Wszystkie cyfry powyższe dowodzą tylko, że produkcya była chwiejna, że natężenie jej zmniejszało się, pomimo zwiększonej w stosunku do roku 1909 ilości rąk roboczych, przynajmniej w niektórych gałęziach przemysłu włóknistego.

Jeszcze na jeden szczegół winniśmy zwrócić uwagę: na przywóz manufaktury do Łodzi. W r. 1909 przywieziono jej 671,291 pudów, w roku zaś następnym jeszcze więcej — 772,490 pudów. Zachodzi pytanie, czy do tej przywiezionej manufaktury nie są wliczone zwroty towarów wziętych przez kupców rosyjskich. Jest to zupełnie prawdopodobne, bo przecież koleje żelazne nie mają na to rubryki specjalnej, wiemy zaś, że zwroty w ostatnich latach wzrastały.

Bądź co bądź, byłoby ryzykownie z wszystkich cyfr powyższych wyprowadzać stanowcze wnioski o zmniejszeniu się produkcji. Faktem atoli jest, że w poszczególnych fabrykach i gałęziach produkcji w ostatnich czasach wytwórczość się zmniejszała, gdy niezależnie od tego w innych wzrosła. Wzrost ten daje się spostrzegać w przedsiębiorstwach opartych na wielkich kapitałach. Jeżeli zaś chwilowo zmniejszają one produkcję w danym sezonie, nie jest to objawem złych interesów, ale raczej — regulowaniem produkcji. (Patrz rysunek str. 24—25).

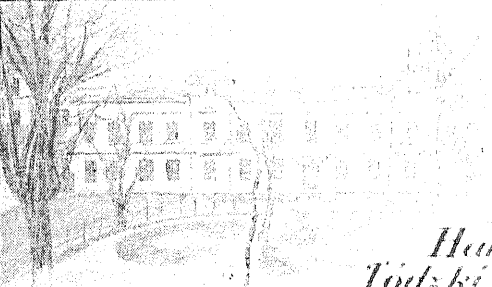
Instytucye finansowe.

Nieodłącznym wynikiem rozwoju przemysłu i handlu jest rozwój kredytu i instytucji kredytowych. Szczególniej to się daje zauważyć w Łodzi. W ciągu ostatnich lat trzydziestu powstały tam i rozwinęły się liczne banki, ich filie, towarzystwa kredytowe i kasy. Przedewszystkiem poczuły korzystny grunt do operacji banki rosyjskie. Powstaje tedy w r. 1870 oddział łódzki Banku Wołżańsko-Kamskiego, następnie w r. 1871 oddział Azowsko-Dońskiego Banku handlowego, dalej oddział Ryskiego Banku Handlowego. Dopiero w r. 1872 powstaje pierwszy samodzielny Bank handlowy w Łodzi. W r. 1886 przybywa oddział Banku państwa. W r. 1895 powstaje oddział warszawskiego Banku handlowego, a w r. 1897 Bank Kupiecki Łódzki, jako druga instytucja samodzielna. Oba te banki samodzielne olbrzymio się rozwinęły i robią kolosalne obroty. Bank handlowy łódzki posiada kapitału zakładowego 100.000.000 rb., kapitału zasobowego 5.000.000 (W r. 1911 wypłacił dywidendy 12%). Dziś już ma własne oddziały w Warszawie, Kielcach, Lublinie i Radomiu oraz agentury w Zamościu, Chelmie i Ostrowcu. Bank Kupiecki Łódzki posiada kapitału zakładowego 5.000.000 rb., kapitału rezerwowego 520,261 (na dzień 1 stycz. 1912 r.) Suma ulokowanych kapitałów w tej instytucji dochodzi do 4.500.000 rb. (dywidenda 7 i pół%). Bank handlowy ryski posiada kapitału zakładowego 10.000.000 rb., rezerwowego 1.600.000 rb.

Dalej wybitną instytucją jest Łódzkie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu, które, według sprawozdania, ogłoszonego w marcu r. 1913-go, liczy 1623 członków z sumą zobowiązań 8.800.000 rb. Ogólny obrót wynosił 562,981,114 rb. 66 kop. Weksli zdyskontowano na sumę 19,803,876 rb. 96 kop. Dochodów osiągnięto 768,168 rb., wydano 651,128 rb. 30 kop. Czysty zysk wyniósł 117,039 rb. 70 k. Na kapitał rezerwowy, kasę przezorności pracowników, fundusz Rady, zarządu i urzędników przełano 44,902 rb. 52 kop. Do dyspozycji członków pozostało 72,637 rb. 18 kop.

Oprócz powyższego istnieją jeszcze dwa łódzkie Towarzystwa Wzajemnego kredytu, dalej—Łódzkie Handlowo-Przemysłowe. Tow. Wzajem. Kredytu, Towarz. Wzajemnego Kredytu Przemysłowców łódzkich, Towarzystwo Wzajemnego Kredytu Kupców i Przemysłowców łódzkich, wreszcie osiem towarzystw oszczędnościowych i kilka domów bankowych.

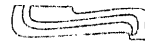
Bardzo poważną instytucją jest Towarzystwo Kredytowe miasta Łodzi, istniejące już czterdzieści lat. W pierwszym roku

	
<i>Bank Handlowy Łódzki</i>	
<i>kapitał</i>	
<i>zakładowy</i>	
10.000.000	<i>kapitał</i>
<i>zasobowy 5.000.000</i>	
<i>Bank Kupiecki Łódzki</i>	
<i>kap. zakładowy 5.000.000</i>	
<i>kap. rezerw.</i>	<i>Bank Handlowy ryski (filia łódzka)</i>
590.261	
<i>kapitał</i>	
<i>zakładowy</i>	
10.000.000	<i>kap. rezerw. 1.600.000</i>
<i>Tomaszowski Tow. Wzaj. Kred. Tow. Kredyt. m. Łódzki</i>	
<i>kap. udział.</i>	<i>kap. rezerw.</i>
189.810	40.849
<i>kap. zakładowy</i>	
2.647.964	<i>Tomasz. Kup. Tow. Wz. Kred. Pabianice Tow. Wz. Kred.</i>
<i>kap. udział.</i>	<i>kap. udział.</i>
373.340	251.635
<i>kap. rezerw.</i>	<i>kap. rezerw.</i>
40.377	106.356

istnienia udzielono pożyczek na 901.500 rb., w drugim 1.323.200, w trzecim 1.396.000 rb. Do r. 1913 wypuszczono biletów zastawnych siedem seryi, z których pięć było terminowych, dwie zaś ostatnie bezterminowe. Z tych umorzono już seryę I-szą w r. 1899, seryę II w r. 1904, seryę III w r. 1910. Serya I 5% na sumę rb. 1.396.000, II—2.550.000, III—2.978.000, IV—2.821.000, V—5.900.000, VI—(4 i pół%)—27.072.000, VII (5%)—16.964.300, razem na 59.681.500 rub. Od początku istnienia Towarzystwa zniszczono biletów zastawnych na 15.964.560 rb. i kuponów na 20.679.693 rb. Cyfry te wymownie świadczą o olbrzymich obrotach Towarzystwa. Kapitał Towarzystwa przechowywany jest w papierach wartościowych, gwarantowanych przez państwo, wynosi 2.647.964 rb. Liczba stowarzyszonych wynosi 1900.

W mniejszych ogniskach łódzkiego okręgu przemysłowego rozwinęły się również instytucje kredytowe. W Tomaszowie istnieją dwie instytucje na wzajemności oparte. Tomaszowskie Towarzystwo Wzajemnego kredytu, założone w r. 1898, posiada kapitału udziałowego 189.810 rb., kapitału zasobowego i rezerwowego 40.849 rb. Tomaszowskie Kupieckie Towarzystwo Wzajemnego Kredytu posiada kapitału udziałowego 373.340 rb., kapitału zapasowego i rezerwowego 40.377 rb. W roku 1911 wypłaciło dywidendy 9%. Suma kapitałów lokowanych wynosiła 688.460 rb. Rok 1913 był niezmiernie ciężki dla tych instytucji z powodu niebywałego przesilenia ekonomicznego.

Pabianieckie towarzystwo wzajemnego kredytu powstało w r. 1898. Posiada kapitału udziałowego 251.635 rb., kapitału rezerwowego i amortyzacyjnego 106.356. W r. 1911 wypłaciło dywidendy 8%. Suma kapitałów lokowanych wynosiła 917.326 rb. Zgierz także posiada swoje Towarzystwo wzajemnego Kredytu.

Życie społeczne w Łodzi.

OŚWIATA.

Łódź stoi dziś w szeregu pierwszorzędných ognisk przemysłowych świata a u nas, jako centrum przemysłu włóknistego, zajmuje stanowisko dominujące nad innemi gałęziami przemysłu. To też nie dziwnego, że w naszym życiu ekonomicznym musi ona odgrywać pierwszorzędną rolę, że licznemi sploty wiąże się ściśle z całokształtem życia naszego. Jako miasto przemysłowe, zwykle jest ono uważane za środowisko ośchle, za pustynię ducha, bez tradycji, bez przeszłości, bez kultury odwiecznej. Istotnie Łódź nie jest miastem historycznym w całym znaczeniu. Nie posiada żadnych pamiątek z przeszłości naszej, żadnych muzeów. Jestto bowiem miasto współczesne, a jego początki mogą pamiętać jeszcze ludzie żyjący.

Na skalnym, niewdzięcznym gruncie tego miasta niestrudzeni, wytrwali oracze zdolali jednak zasiać ziarna kultury polskiej, które tu i owdzie kiełkują, albo nawet wyrosły w żdzibła dość silne i kłosa pełne. Najtrudniejsza jest praca oświatowa tam, gdzie panują grube mgły i ciemnota masowa, gdzie są tysiączne ciężkie przeszkody w rozpraszaniu tych mroków. Pomimo to jednak coś się robi i nawet mamy widoczne owoce tej roboty. Mamy kilka instytucji oświatowych, wśród których wybitne miejsce zajęło Towarzystwo krzewienia oświaty. Zadaniem jego jest szeroka demokratyzacja nauki wśród mas. Towarzystwo to istnieje od października 1907 roku. W okresie poprzedzającym t. j. pomiędzy grudniem r. 1905 a październikiem 1906, czynna była tylko sekcja nauczania analfabetów, która w ciągu tego czasu około 1000 uczniom, podzielonym na 34 grupy, udzielała nauki czytania, pisanie i arytmetyki. Najgorsze warunki miała właśnie owa sekcja; zwalczać bowiem musiała bardzo ciężkie trudności jak: brak lokalów szkolnych (dostęp do szkół miejskich od samego początku był przez dyrekcję wzbroniony), brak wykwalifikowanych nauczycieli i ciągle zatargi z władzami. Wszystko to hamowało systematyczną naukę początkową. Wreszcie wskutek nowych rozporządzeń władzy, wszystkie kursy dla analfabetów zamknięto.

Praca sekcji Uniwersytetu powszechnego rozwijała się równolegle w dwu kierunkach: przez urządzenie odczytów z różnych dziedzin wiedzy oraz systematycznych wykładów dla grup ścisłych. Odczyty, zwłaszcza na początku, gdy były nowością, ścigały tłumy. W dni sobotnie i niedzielne liczba słuchaczy dochodziła do 600. W znacznej części uczęszczała publiczność ze sfer

zamożniejszych. Przeważały na ogół kobiety. Robotników było mało i przedstawicielem tej sfery był przeważnie proletaryat żydowski. Ale powoli charakter sali wykładowej zmienił się znacznie. Zniknęli ci, których pociągał urok nowości. Pojawili się natomiast poważne twarze robotników. Przyczyniały się do tego urządzane na żądanie robotników odczyty w fabrykach, po ukończeniu robot. Ale odczyty w salach fabrycznych miały swoje niedogodne strony: znużenie robotników po pracy i ciasnota lokali. Wreszcie zaniechano ich zupełnie, wskutek rozporządzenia, zabraniającego osobom obcym dostępu do fabryk. W latach następnych ilość odczytów zmalała. Przyczyn tego smutnego stanu rzeczy kierownicy instytucji szukają, po za stroną formalną, w ogólnej apatii społeczeństwa oraz w braku prelegentów.

Natomiast pomyślniej się rozwija sekcja wypożyczalni książek. Największą poczytnością cieszy się dział beletrystyki, następnie dział książek dla młodzieży, dalej książki treści naukowej, wreszcie dział poezji. Kierownicy instytucji twierdzą, że w znacznym stopniu przyczynił się do tego repertuar sceny polskiej. Dzięki wystawieniu „Dziadów”, „Irydyona”, utworów Słowackiego, Wyspiańskiego, Szekspira, Fredry, wzrosło w wypożyczalniach zainteresowanie się utworami owych pisarzy.

Pomimo niepowodzeń, trudności, przeszkód, pomimo częstych utyskiwań, widzimy jednak stały zapal i wytrwałość kierowników. Wśród nich wielkie zasługi położył niezmordowany, wytrwały prezes tej instytucji oświatowej dr. M. Kaufman. Niemal też czasu i sił poświęcili w sekcji nauczania analfabetów panie: Kaufmanowa, Lewinsonowa, Okuszeko, Konarzewska, dr. Skalski i Wyszczak, a w sekcji uniwersytetu powszechnego między innymi p. Rudnicka oraz pp. dr. Tomaszewski i Majewski.

Obok powyższej instytucji, niemniej usilnie pracuje łódzkie Towarzystwo oświatowe „Wiedza”, z prezesem d-r'em Mittelstaedtem na czele. Wielki pożytek niesie łódzkie Towarzystwo wiedzy handlowej pod kierunkiem p. B. Wachsa, dalej Towarzystwo „Uczelnia”, na którego czele stoją niestrudzeni w pracy społecznej pp. Mogilnicki, jako prezes i dr. J. Koliński, jako vice-prezes.

W dziedzinie oświaty zawodowej doniosłe znaczenie mają kursy *przedzalnictwa* i *tkactwa* przy szkole rzemiosł. Wykłady są prowadzone w tym zakresie, ażeby zarówno teoretycznie jak i praktycznie dać możność szybkiego poznania przedzalnictwa i tkactwa. Wykłady obejmują: a) *Z przedzalnictwa*: 1. Gatunki bawełny i jej klasyfikacja. 2. Numeracja. 3. Mieszanie i trzepanie bawełny. 4. Zgrzeblenie. 5. Niedoprzęd. 6. Przędzenie. 7. Skręcanie. 8. Motanie i roboty wykończające. 9. Obliczanie maszyn—produkcja. b) *Z tkactwa*: 1. O materiałach włóknistych w tkactwie. 2. Numeracja, motanie i pakowanie przędzy. 3. Obliczanie przędzy na osnowę, określenie rodzaju, grubości i wytrzy-

małości jej. 4. O splotach tkanin pojedynczych, podwójnych i fantazyjnych. 5. O rozbiorze tkanin pojedynczych, podwójnych i fantazyjnych. 6. O różnych maszynach w tkactwie używanych i praktyczne zajęcia na najnowszych krosnach tkackich poruszających motorem elektrycznym.

Opłata za naukę jest bardzo przystępna.

Kursy te, jak zaznaczyliśmy, mają ogromne znaczenie, gdyż dają możność kształcenia się zawodowo Polakom na pracowników w dziedzinie tkactwa. Dotąd, z braku specjalistów, musiano w tych dziedzinach posługiwać się w znacznej mierze cudzoziemcami.

HYGIENA I ZDROWIE LUDNOŚCI.

Zanim doba konstytucyjna pozwoliła na różniczkowanie się pracy społecznej, ogólnym jej ogniskiem był oddział Łódzki Warszawskiego Towarzystwa higienicznego, więc skupiały się tam: Sprawy oświatowe, urządzenia gospodarki miejskiej, szpitalnictwa, mieszkań dla robotników, upiększenie miasta, praca naukowa i t. d. Wszystko to ściśle się łączyło z zadaniami opieki nad zdrowiem ludności. Z chwilą pozyskania wolności zrzeszania się, Towarzystwo higieniczne straciło ten charakter uniwersalności; jego praca weszła w węższe lożyisko. Niemniej jednak jest ona bardzo pożyteczna, a duszą tej instytucji jest jej prezes, dr. Seweryn Sterling, któremu sekunduje, jako wiceprezes, dr. Skalski.

Poważną instytucją nie tylko naukową, ale z szerokim zakresem społecznym na posterunku zdrowia ludności jest łódzkie *Towarzystwo lekarskie*, które w r. 1911-tym uroczyście obchodziło 25-lecie swego istnienia. Na czele jego stoi zasłużony dr. Krusche, jako prezes; niemało zaś sił i trudów w tej instytucji poświęca wielostronny w pracy społecznej dr. Seweryn Sterling, jako wiceprezes. Towarzystwo lekarskie ma bardzo rozgałęzioną działalność i na polu pracy publicznej wielkie już zasługi położyło. Między innymi niezmiernie doniosłością jest „Liga przeciwgruźlicza”, która założyła „Przychodnię”, instytucję wprost zbawczą dla ubogich gruźliczych. Sporo pracy poświęca „Lidze” jako jej prezes, p. A. Babicki. Niezależnie od tego rozwija się odgałęzienie pracy lekarskiej — „Opieka nad gruźlicznymi im. d-ra Yonschera pod kierunkiem d-ra Skalskiego. Z Ligą tworzy ona jedną grupę walki z gruźlicą.

Dziełem Towarzystwa lekarskiego jest również łódzkie „Pogotowie ratunkowe” na którego czele stoi jako prezes, dr. A. Krusche, a kierownikiem szczerze oddanym jest dr. W. Pinkus. Kto zna Łódź i jej warunki życia, ten dopiero może ocenić całą doniosłość Pogotowia ratunkowego i zarazem niezmiernie ciężką jego pracę. W tem olbrzymim ognisku fabrycznym poważne wypadki przy pracy są bardzo liczne. Przyletem Łódź jest miastem najbardziej rozwiniętego bandytyzmu i krwawych rozpraw. W takich

ŻYCIE SPOŁECZNE W ŁODZI.

warunkach praca lekarzy Pogotowia nie tylko jest niebezpieczna, ale niekiedy wprost bohaterska. Najcięższe chwile Pogotowie przeżyło podczas rewolucji, kiedy jego pracownicy sami byli niejednokrotnie narażani na utratę życia. Wymagano nawet od tej instytucji wtedy roli grabarza. W tych jednak niezmiernie drażliwych chwilach dr. Pinkus z całą energią oparł się przyjęciu tej roli niestosownej i wyszedł zwycięsko z przykrej sytuacji.

Praca lekarzy w Łodzi jest wogóle bardzo niewdzięczna. Hygieniści przy najlepszych chęciach muszą być propagatorami higieny... w teorii, bo do wprowadzenia głoszonych zasad trzeba zupełnej zmiany warunków pracy i życia, które urągają wszelkim zasadom higieny. Nadto, miasto z pół-milionową ludnością cierpi na brak szpitali i gdyby nie te nieliczne, które ufundowali fabrykanci, Łódź nie miałaby prawie wcale tych zakładów. To „złe miasto” daje ogromny procent chronicznie chorych, inwalidów, ludzi całkiem wyczerpanych, a nawet obłąkanych. Dla tej ostatniej kategorii istnieje wzorowo prowadzony zakład w Kochanówce, w pobliżu Łodzi, pod kierunkiem d-ra W. Chodźki, jako lekarza naczelnego. W najbardziej opłakanym stanie jest Łódź pod względem pomocy szpitalnej dla chorych zakaźnych, pomimo, że choroby te prawie nie wygasają w tem mieście niezdrowym i szerzą się z większą, niż gdziekolwiek, złośliwością. Wogóle Łódź posiada dziesięć szpitali nie odpowiadających w znacznej mierze potrzebom nagłym, mianowicie: 1) Szpital powiatowy św. Aleksandra, 2) Szpital żydowski małż. Poznańskich z bezpłatnym ambulatoryum, przytulkiem położniczym i gabinetem Roentgenowskim, 3) szpital Anny Maryi dla dzieci, fundacyi Herbelów 4) Szpital św. Anny, fundacyi K. Scheiblera, 5) Szpital fabryczny Czerwonego krzyża z ambulatoryum bezpłatnym, 6) Szpital fabryczny Tow. Aks. I. K. Poznańskiego, 7) Szpital fabryczny Tow. Akc. Heinzel i Kunitzer, 8) Szpital fabryczny (pryw. 6-ciu fabryk), 9) Szpital dla chorych zakaźnych i 10) Szpital dla umysłowo i nerwowo chorych „Kochanówka”. Nadto istnieje bezpłatne ambulatoryum przy chrześc. Tow. Dobroczynności oraz tak zwany „szpital” przy domu „Diaconis” oraz zakład dla umysłowo upośledzonych i epileptyków — oba pod egidą Tow. dla „Domu Miłosierdzia” (ewangelickiego).

Jak widzimy, wszystko to zakłady z fundacyi prywatnej. Istnieje zaś jedyny szpital miejski i szpital powiatowy św. Aleksandra przeznaczony dla ludności wiejskiej, w którym jednak mieszkańcy okoliczni nigdy miejsca znaleźć nie mogą. Wszystkie zaś szpitale, jak rzekliśmy, nie odpowiadają drobnej częście potrzeb, a miasto w tej ważnej dziedzinie nie bierze udziału! Cóż ono wogóle daje na szpitalnictwo? — Zajrzyjmy chociażby do jednego budżetu z lat ostatnich. Przy budżecie rocznym dochodów w sumie 1.388.655 rb. (r. 1910) zarząd miasta daje na szpitale miejskie 2.250 rb. Nadto, miasto jeszcze daje 14.000 rb. na szpital tymczasowy dla chorych zakaźnych, 5000 na utrzymanie zakładu dla obłąka-

nych w Kochanówce, na przytułek położniczy 300 rb. i dla Pogotowia ratunkowego 1.800 rb. Przy tak skromnych wydatkach na szpitalu, przy braku wogóle długów, kasa miejska jest *dlużniczką* szpitala, gdyż w budżecie na r. 1910 w pozycji: „splaty długów m. Łodzi” znajdujemy 7.532 rb. pod rubryką spłaty długów na utrzymanie szpitali miejskich („Splaty wydatków z lat poprzednich”).

Wogóle to wszystko, co wchodzi w zakres gospodarki miejskiej samorządnej za granicą, co stanowi nieodzowne potrzeby kulturalne, społeczne, ekonomiczne, sanitarne i higieniczne ludności miejskiej, to wszystko w Łodzi zaspakaja się, o ile można, środkami ofiarności jednostek i społeczeństwa. Zarząd miasta zaś nie tylko nie współdziała w tej pracy, ale nieraz nawet stwarza przeszkody, bądź przez swą opieszałość, bądź ścisłą zależność od władz centralnych, bądź wreszcie przez nieuznawanie pewnych potrzeb. Warunki zdrowotne tego olbrzymiego miasta nie ustępują warunkom miasteczek a nawet pod wielu względami są znacznie gorsze, z powodu wielkiego nagromadzenia ludności. To też choroby epidemiczne, jak tyfus, ospa, szkarlatyna, wcale nie wygasają w Łodzi.

STOWARZYSZENIA.

Łódź, jako wielkie ognisko pracy, posiada liczne zrzeszenia zawodowe, z tych zaś niektóre rozwijają się pomyślnie i zaznaczają działalność nie tylko ekonomiczną, ale i kulturalną. Do takich między innymi należy *Stowarzyszenie pracowników handlowych i przemysłowych*. Najpierw przed siedmiu laty powstało „Stowarzyszenie wzajemnej pomocy pracowników przemysłowo-handlowych gub. piotrkowskiej”, którego nazwę zmieniono następnie na „Stowarzyszenie wzajemnej pomocy pracujących w przemyśle i handlu miasta Łodzi”. Celem tej instytucji było zjednoczenie wszystkich pracowników w tej rozległej, różnorodnej i najważniejszej dziedzinie życia ekonomicznego. Zrzeszenie to jednak powstało w warunkach niepomyślnych; miało przed sobą wiele przeszkód trudnych do zwalczenia. Chcąc wszakże ożywić i rozszerzyć działalność tego ogniska, pogłębiono jego charakter kulturalny, zmieniono w ostatnich czasach ustawę, przede wszystkim w celu zjednoczenia stowarzyszeniu jak największej liczby członków.

Obecnie stowarzyszenie posiada biuro wyszukiwania pracy, kasę wsparć i zapomóg, czytelnię i bibliotekę i wreszcie wieczorne kursy handlowe. Po za tem, stosownie do ustawy, w zakresie zadań stowarzyszenia wchodzi: zakładanie szkół i popieranie już istniejących, ułatwianie łączenia się w sekcje zawodów poszczególnych, przy jak największej autonomii np. sekcji kupców, techników, bankowców, pracowników gałęzi kolonialnej, manufakturowej i t. d. Następnie: organizowanie pomocy lekarskiej, pomocy prawnej, zakładanie letnich mieszkań i schronisk dla

członków niezdolnych do pracy oraz rodzin, opiekowanie się i kształcenie, w miarę potrzeby, dzieci członków, otwieranie kooperatyw, agentur handlowych, zakładanie kas emerytalnych, chorych i posagowych, pożyczkowo-oszczędnościowych, oraz na wypadek utraty posady, ogłaszanie konkursów, organizowanie zjazdów, urządzenie wycieczek po kraju, rozwój życia towarzyskiego i klubowego, zorganizowanie własnej orkiestry, chóru i t. d.

Zadaniem powołanej do życia komisji rabatowej będzie wydobywanie ustępstw u kupców, oraz uzyskanie ulg w opłacie szkolnej dla dzieci członków niezamożnych.

Stowarzyszenie pragnie przyciągnąć także „sympatyków”, t. j. ludzi nie pracujących w gałęziach przemysłu i handlu i w tym celu nowa ustawa stworzyła kategorię członków współdziałających, którzy wnoszą składkę jednorazową, albo miesięczną (50 kop.) mniejszą od składki członków rzeczywistych, a korzystają na równi z nimi ze wszystkich praw z wyjątkiem kasy wsparć i udziału w zebraniach ogólnych.

Taki szeroki zakres działań i zadań instytucji wymaga dłuższego czasu do całkowitego urzeczywistnienia, a co najważniejsze — wymaga szerokiego i usilnego poparcia ogółu.

Oprócz powyższego Łódź posiada mnóstwo innych stowarzyszeń zawodowych, że wymienimy najważniejsze z nich: Stowarzyszenie techników m. Łodzi, łódzki oddział warsz. Tow. prawniczego, koło lekarzy fabrycznych, stowarzyszenie komiwojażerów łódzkiego okręgu handlowo-przemysłowego, stowarzyszenie akuszerów m. Łodzi i Pabianic, stowarzyszenie wzajemnej pomocy nauczycieli chrześcijan m. Łodzi, Związek przemysłowców, Związek zasobnych właścicieli farbiarni i wykończalni, Związek fabrykantów łódzkiego przemysłu kangarnowego i szewiarskiego, stowarzyszenie majstrów fabrycznych, koło pracowników kolei Fabryczno-Łódzkiej, Stowarzyszenie pracowników notaryatu m. Łodzi, Stowarzyszenie majstrów przemysłu włóknistego, Stowarzyszenie pracowników przemysłu włóknistego „Praca”, Stowarzyszenie robotników chrześcijańskich m. Łodzi, Stowarzyszenie majstrów i robotników *mówiących po niemiecku*, żydowski związek zawodowy robotników przemysłu włóknistego, Stowarzyszenie wzajemnej pomocy majstrów krawieckich, Tkacki związek roboczy, Łódzkie stowarzyszenie zawodowe robotników przemysłu włóknistego, Stowarzyszenie pracowników drukarskich, Stowarzyszenie rytowników i drukarzy na tkaninach w przemyśle bawełnianym, Związek zawodowy malarzy „Łączność”, Łódzkie stowarzyszenie odlewników, Stowarzyszenie zawodowe pracowników krawieckich, Zgromadzenie towarzyszy szlósarskich, Związek zawodowy pracowników piekarskich, Związek zawodowy kelnerów m. Łodzi, Związek felczerów m. Łodzi, Łódzkie Towarzystwo ekspedytorów, Związek zawodowy koła ogrodników łódzkich, Stowarzyszenie majstrów piekarskich, Związek właścicieli pralni, Stowarzyszenie krawców i krawcowych. Po za tem mnóstwo stowarzyszeń zawodowych niemieckich i żydowskich.

Miedzy innemi na uwage zasluguje istniejaca dopiero od paru lat Lódzka resursa rzemielnicza. Nie jest ona tylko klubem, lecz, jak wskazuje szeroka ustawa, jest instytucja, Towarzystwem, którego glowne zadania polegaja na organizacyi ekonomicznej rzemiosl, na ulatwianiu sposobow oryentowania sie w ogolnem polozeniu i warunkach rzemiosl naszych. Jest, nadto, instytucja samokształcaca. Swoja dzialalnosc zywotna Resursa rzemielnicza zaznaczyla urzadzeniem w Lodzi wystawy przemyslowo-rzemielniczej i szeregu zjazdow rzemielniczych.

AZYLA NAUKI.

Najniewdzięczniejszym i najbardziej jalowym gruntem jest Lódz dla pracy naukowej. Nad calym zyciem rozpostarl szerokie skrzydla interes. Jest to wampir, który wszystko wysysa: silę fizyczna, energie duchowa, wiedze i zdolnosci umyslowe. W pewnej mierze pracą naukową zajmuje się Towarzystwo lekarskie, ale i ono malo ma na to czasu. Nastepnie do instytucyi naukowych zaliczyć można Towarzystwo entomologów, dalej muzeum nauki i sztuki, które posiada już bardzo cenne zbiory, ale dość skromne. Wogóle, jeżeli w Lodzi się znajdzie jakieś Asylum badań naukowych, musi to być zjawisko niezwykle. Takie jedno Asylum powstało, dzięki pracy i zabiegliwosci p. inżyniera Swierczewskiego, dyrektora gazowni lódzkiej. Jest własne gazowni tej laboratorium, bardzo zasobne i bardzo poważnie prowadzone pod kierunkiem inżyniera Ekerkunsta. Pracownia ta przedewszystkiem jest podstawą fabrykacyi gazu, daje bowiem możność prowadzenia badań wszelkich produktow surowych, sluzących do wyrobu gazu, jak niemniej samego gazu. Po za tem laboratorium ma szersze znaczenie naukowe i praktyczne.

Miedzy innemi do zadan jego należą: badanie materyalów na zlecenie magazynu gazowni, jak smary, minja, olów, sznur smolowany i t. d. Po za tem w zakres laboratorium wchodzi: prace, wyniki z własnej inicjatywy, jednakże stojące w bezpośrednim związku z gazownictwem. Kategoria tych robót nie da się określić jakimś z góry przepisany szablone.

Dalej zadaniem laboratorium jest badanie wartosci opalowej gazu w związku z silą swiatla; propozycje nowych metod badań nad gazem w poszczególnych fazach fabrykacyi. Wreszcie obserwacya nad silą swiatla gazu i wartosci opalowej w związku ze składem chemicznym gazu. Jest to u nas w kraju jedyna instytucya naukowa tego rodzaju.

Czy jest ona zamknięciem sanktuarium nauki stosowanej wyłacznie dla gazowni lódzkiej?—Nie!—Jest ona otwarta dla specjalistów wykwalifikowanych lub dla tych, którzyby pragnęli się zapoznać z daną dziedziną badań. Pod tym względem z czasem laboratorium gazowni lódzkiej promieniować będzie szerzej i silniej, niż jej gaz; ulatwi bowiem, chociaż nielicznej garstce specy-

listów pracę i doświadczenia laboratoryjne, których gdzieindziej niepodobna wykonywać, bo takich środków nie posiada ani żadna politechnika, ani też żadna pracownia samodzielna w kraju. Laboratorium gazowni lódzkiej jest także dostępne dla laików. Każdy tam może przyjść i obejrzeć rezultaty skrzętnych badań, prowadzonych niemal w każdej chwili. Każdy może stwierdzić skład chemiczny gazu. W ten sposób jest ulatwiona kontrola publiczna dla każdego, kto ma chociaż elementarne pojęcie o chemii.

Po za tem wszyskiem, cośmy wskazali powyżej, próżnobyśmy szukali w Lodzi jakiegokolwiek zorganizowanej pracy naukowej lub pomocniczych instytucyi dla niej. Lódz nie jest ogniskiem dla uczonych i nie posiada nawet naukowych sił profesorskich, bo niema w niej wcale wyższych specjalnych zakładów naukowych, pomimo, że miałyby powodzenie i mogłyby stanąć na stopie europejskiej wyższa szkoła tkacka lub jakiś instytut politechniczny.

Stan moralny Łodzi.

Według raportów policyjnych, w Lodzi w ciągu r. 1912 dokonano w obrębie sześciu cyrkulów policyjnych 1784 kradzieży na sumę 361,175 rb. 67 kop, w tej liczbie 415 osób dopuściło się kradzieży z *nedzy i głodu*. W tej zaś ostatniej grupie byli 211 niepełnoletnich do lat 16-tu, 97 do 20-tu i 107 od lat 20 do 60-ciu. Z ogólnej liczby kradzieży wykryto 531 na sumę 208,352 rb. 56 kop.

W tym samym okresie było: 273 napady, 31 zabójstw i 1112 zamachow samobójczych, z których 219 skończyło się śmiercią. W starciu z policją zabito 9 bandytów i 9 aresztowano. Pożarów było 243, z tych 5 z podpalenia.

Z miasta do miejsc stałego zamieszkania wysiedlono przymusowo 422 osoby. Aresztowano 10,937 osób. Z kobiet oddających się prostytutcy aresztowano 837, w tej liczbie było 378 *kobiet chorych*.

Wśród tych cyfr, bardzo wymownych, niema jeszcze liczby kobiet wywiezionych na sprzedaż oraz liczby handlarzy żywym towarem, którzy obrali Lódz jako teren swych operacyi. Upodobał Lódz także bandytyzm, który się stał klęską społeczną i trapi wszystkie warstwy zarówno robotników, jak i kapitalistów.

Wprawdzie już od dość dawna niema oblegania i zdobywania domów, z których bandyci robili sobie twierdze obronne, ale bandytyzm, nieczem nieokiełznany, szerzy się zuchwale i nosi na sobie wszelkie pozory dobrej organizacji, bo gdyby był sporadyczny, jużby dawno wygasł. Jest to choroba społeczna, a w Łodzi tego rodzaju choroby są we wszelkich objawach spotęgowane, bo to miasto jest jakgdyby żelatyną do hodowli takich bakterii. Zbiegły się tutaj najróżnorodniejsze żywioły—od ludzi uczciwych do odpadków i mętów wszelakich. Każdy tu dąży po złote runo,

każdy chce zarobić, czy zapomocą szmaty nasyconej naftą, czy zapomocą „plajty”, oszustwa, czy narzędzi do wylamywania kas, czy zapomocą weksli fałszowanych, czy lichwy, czy wysysku. Ta Łódź błyszczy zdaleka, jak lampa w ciemnościach, do której ciągną śmy tysiącami z najdalszych zakątków. To też nie dziwne, że obok ludzi energicznych, wytrwałych, wprost żelaznych, obok zahartowanych w życiu pracowników, działają zbrodniarze i oszuści wszelkiego rodzaju. Nic dziwnego, że tam, gdzie się „robia” pieniądze, czy to zapomocą dziesiątków tysięcy rąk robotniczych, maszyn, elektryczności i pary—tam obok bogactwa musi występować nędza masowa, obok nędzy—zbrodnia śród bogactw i nędzarzy.

Ogniska mniejsze.

ZGIERZ.

Przemysł wielki włóknisty rozwinał się także po za Łodzią w znacznym promieniu, który dziś nosi nazwę przemysłowego okręgu łódzkiego. Znaczną rolę grają trzy najważniejsze ogniska: Zgierz, Pabianice i Tomaszów. Z tych pierwszeństwo się należy Zgierzowi, ze względu na rolę, jaką on odegrał w dziejach rozwoju przemysłu wielkiego u nas.

Dn. 30 marca 1821 r. pomiędzy prezesem Komisji województwa Mazowieckiego a przybyszami zagranicznymi zawarto w Zgierzu umowę treści następującej: „Każdy sukiennik, przybywający z zagranicy, otrzymuje półtora morga ziemi, na której w ciągu dwu lat powinien wzniesić budowlę. Zarówno nabywca, jak i jego następcy mają najzupełniejsze prawo rozporządzania się działką ziemi. W ciągu pierwszych 6-ciu lat właściciel zupełnie wolny jest od wszelkiej opłaty. Po upływie zaś tego terminu, za każdy morg powinien płacić rocznie czynsz w wysokości 10 złotych polskich, czyli za całą działkę 15 złp. Osiedlający się fabrykanci zagraniczni otrzymują bezpłatnie materiał budulcowy z lasów sąsiednich; cegły zaś z należących do miasta cegielni, po cenie kosztu. W żadnym jednak razie cena ta nie powinna przewyższać 5 talarów za tysiąc. W ciągu pierwszych 6-ciu lat fabrykanci-cudzoziemcy są wolni od wszelkich ciężarów i podatków z wyjątkiem podatków od artykułów spożywczych, gdyż, uwolnienie od nich mogłoby wywołać powikłanie niepożądane. Fabrykanci-cudzoziemcy korzystają z takich samych przywilejów względem propinacji, łak i t. p. na równi z rdzennymi, dawnymi mieszkańcami miasta. Przesiedleńcy i ich dzieci zrodzone zagranicą są wolni od powinności wojskowej. Dzieci zaś, urodzone już na nowem miejscu osiedlenia, uważane są za krajowców i tylko jedynacy są wolni od służby, albo też ci synowie, którzy są uzdolnieni w jakimkolwiek rzemiośle pożytecznem”.

Takie warunki obok wielu innych, nadane cudzoziemcom w Zgierzu, wywarły także wpływ na Łódź. To też pomimo braku wody, pomimo wielu innych niedogodnych warunków, przemysł w Zgierzu, dzięki takim wyjątkowym przywilejom, łatwo dał się zaszczepić i rozwinął się dość szybko. Podczas, gdy Łódź stała się ogniskiem przemysłu bawełnianego, w Zgierzu zapanował przemysł sukieniczy.

Przemysł włóknisty

zakładów

514

robotników

83,457

obrotu

207,654,422
rb.

Przemysł metalowy

Zakładów 148

Robotników 4600

Obr. 7,189,008 rb. Przemysł mineralny

Zakładów 15

robotn. 247 obrotu 680,000 rb.

Przemysł chemiczny

zakładów 19

robotników 638 obr. 1,730,000 rb.

Przemysł graficzny i papierniczy

zakładów 20

robotników 225 obr. 140,000 rb.

Przemysł spożywczy

zakładów 32

robotn. 461 obr. 920,000 rb.

Inne (produktów zwierzęcych, drzewny i t.d.)

zakładów 19

robotników 159

Przemysł w Zgierzu.

Dziś przewagę stanowią przedsiębiorstwa małe i średnie. Natomiast towarzystw akcyjnych z wielkimi kapitałami i wielkimi obrotami jest zaledwie parę. Wybitne miejsce zajęło Towarzystwo akcyjne „Lorenz i Krusche” (manufaktura bawełniana), którego obrót roczny wynosi 1.500.000 rb. Zatrudnia ono 600 robotników. Współrzedne miejsce zajmuje „Towarzystwo Akcyjne Zgierskiej bawełnianej manufaktury” z obrotem 1.300.000 rb., zatrudniające 500 robotników. Wreszcie Towarzystwo Akcyjne fabryki sukna (Borst), z obrotem 2.000.000 rb. zatrudniające 700 robotników. Do większych można jeszcze zaliczyć tkalnię mechaniczną Sirkisa i Eigera z obrotem 500.000 rb., zatrudniającą 96 robotników, tkalnię wełny Ferdynanda Swatha (280.000 rb. obr. i 115 robot.), farbiarnię i wykończalnię tkanin wełnianych Ludwika Kaiserbrechta (270.000 rb. obr. i 100—150 robot.). Wreszcie przedsiębiorstwo Küstera i S-ki (przędze wełniana i wigoniowa, oraz przedzie dla tkanin dzianych i pończoszniczych) z obrotem 200.000 rb. Wszystkie inne fabryki zgierskie dają obrotu od 3.000 do 150.000 rb. rocznie i zatrudniają od 7 do 120 robotników.

Obrót ogólny 61 zakładów zgierskich wynosi 6.798.000 rb. a podniesiony o $\frac{1}{4}$, według zasady, przyjętej przez ekonomistów, daje cyfrę prawdopodobną 8.497.300 rb. rocznie. Nie wykazało obrotów 38 zakładów. Licząc przeciętnie po 15.000 rb. na każdy z nich, otrzymamy 570.000 rb., czyli razem z sumą powyższą ogólny obrót zakładów przemysłowych zgierskich z dziedziny przemysłu włóknistego wyniesie 9.067.000 rb. Robotników w tej dziedzinie pracuje 2957. Jeżeli zaś liczyć będziemy przeciętnie po 15 w 38 zakładach, które liczby ich nie wykazały, otrzymamy jeszcze 570 czyli razem 3.527 robotników.

Według prac Warszawskiego Komitetu statystycznego, Zgierz liczy 18.379 mieszkańców. Robotnicy pracujący w przemyśle włóknistym w stosunku do tej cyfry urzędowej stanowią piątą część ludności. Niewątpliwie jednak ludność Zgierza jest znacznie większa niż wykazują cyfry urzędowe.

Na szczególną uwagę w Zgierzu zasługuje budzenie się ruchu współdzielczego w przemyśle włóknistym. Przed kilku laty, podczas największych wstrząśnięć społecznych i ekonomicznych, pewne grono ludzi powzięło myśl przemysłowej organizacji samopomocy—stworzenie Towarzystwa Udziałowego dla wyrobu tkanin wełnianych. Pod koniec roku 1908-go 48 osób, przeważnie robotników, zadeklarowało swe oszczędności na 800 rublowe udziały. Po zebraniu kapitału, postanowiono założyć fabrykę w Zgierzu, gdzie dotąd brak było takiego zakładu, opartego na kapitałach i siłach polskich. Na początek sprowadzono pięć krosien saskich i fabrykę urządzono na nieruchomości p. Oskara Gerlicza przy ul. Zegrzańskiej № 16, który dał również swoją firmę nowoorganizowanemu zrzeszeniu. Musiano tę formę zewnętrzną zachować zezwględu na brak ustawy, oraz na utrzymanie stosunków z innemi

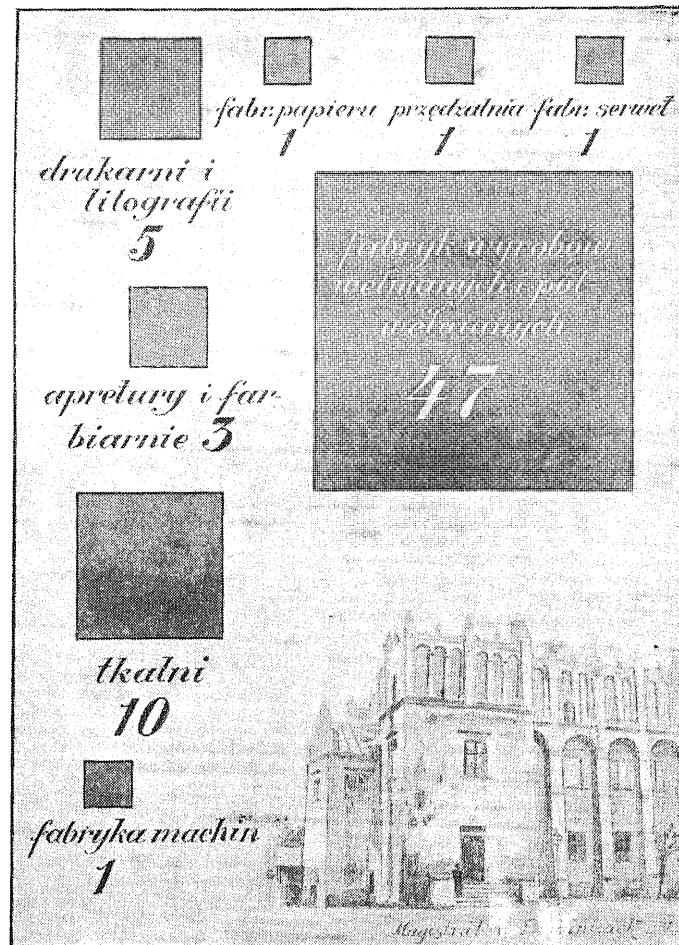
przedsiębiorstwami tej kategorii, od których udziałowcy musieli początkowo brać przedsię. Kierownictwo jednak zrzeczenia od samego początku spoczywa w rękach zarządu, złożonego z pięciu osób. Na kierownika technicznego powołano udziałowca, p. Edwarda Wieczorka.

Pierwszy rok prowadzenia fabryki był bardzo ciężki, strat jednak nie przyniósł dzięki temu, że administracja była bezpłatna. Następny rok 1910 dzięki temu, iż udziałowcy, zdobywszy nieco kredytu, przystąpili do wyrobu na własny rachunek, był już pomyślniejszy i przyniósł pewną dywidendę. Nie podjęta przez udziałowców dywidenda oraz wpływy członków podniosły wartość udziałów do 800 rb. Taki pomyślny rozwój fabryki zachęcił inne osoby do zapisania się na udziałowców. W ciągu r. 1910 zapisało się nowych 14-tu. Tym sposobem ogólna liczba udziałowców wzrosła do 32, z kapitałem udziałowym 16.000 rb. Po uzyskaniu statutu Towarzystwa, udziałowcy przystąpili do powiększenia fabryki przez sprowadzenie pięciu nowych krosien typu poprzedniego oraz 3 krosien na tkaniny lżejsze. W listopadzie r. 1911 przy tkalni założono sklep galanterijny przemysłu krajowego na zasadach współdzielczych.

PABIANICE.

Do ognisk o typie bardziej wielkoprzemysłowym, niż Zgierz, należą Pabianice. Miejscowość ta odegrała również ważną rolę w dziejach przemysłu włóknistego. W Łodzi, z braku wody, nie mogła się rozwinać produkcja perkalów, wymagająca więcej wody, niż wszystkie inne wyroby. Tymczasem właśnie nadzwyczajny rozwój przemysłu bawełnianego wymagał wzniesienia podstaw produkcji zapomocą tanich i prostych wyrobów perkalowych dla niezamożnych, a najszerszych warstw spożywców. Pierwsza fabryka Kruschego i Endera w Pabianicach odpowiadała potrzebom w tej mierze (przekształcona w r. 1873 z fabryki wyrobów półwełnianych na zakład, wytwarzający tkaniny bawełniane). Popyl na wyroby tego rodzaju wzrastał z każdym rokiem. To też z czasem fabryce pabianickiej przybyło sporo współzawodników, zarówno w Królestwie Polskiem, jak i w Rosyi, co wszakże nietylko nie osłabiło energii tej, która pierwszy przykład dała lecz, przeciwnie, zachęciło ją do rozszerzenia produkcji. Towarzystwo akcyjne Krusche i Ender z kapitałem zakładowym 3.500.000 rb. robi dziś obrotu na 10.000.000 rubli rocznie i zatrudnia 4.600 robotników. Drugie miejsce zajmuje Towarzystwo akcyjne R. Kindler (wyroby półwełniane, wełniane i bawełniane) z kapitałem zakładowym 2.000.000 rb., z obrotem rocznym 3.250.000. Do większych należy także tkalnia wełny Fausta, z obrotem rocznym 400.000 rb. (zatrudniająca 150 robotników); następnie fabryka wyrobów wełnianych Adlera z obrotem 100.000 rb. (50 robot.). Wszystkie inne są to średnie lub małe zakłady, z obrotem od 12

Przemysł w Pabianicach.

do 60 tys. rb. zatrudniające od 15—100 robotników. Wreszcie zasługuje na uwagę farbiarnia i apretura Oskara Kruschego i Fiedlera, zatrudniająca 360 robot. (cyfr obrotu nie mamy).

Obrót ogólny tylko 7-miu wybitniejszych zakładów pabianickich wynosi 13.860.000 rb., podniesiony zaś o jedną czwartą, czyni 17.350.000 rb. Robotników zaś w nich pracuje około 5.000 z tej liczby na towarzystwo akcyjne Kruschego i Fiedlera przypada więcej niż $\frac{1}{5}$. Ogółem wszystkich zakładów z dziedziny przemysłu włóknistego Pabianice posiadają 38, z których 31 nie podało swych obrotów, a 30 nie wykazało liczby robotników. Ponieważ jednak są to przeważnie zakłady małe, więc cyfry te, w stosunku do wyżej podanych, będą stanowiły niewielki ułamek. Obrót ich można liczyć na 350—400 tys. rb., robotników zaś (wraz z farbiarnią i apreturą O. Kruschego i Fiedlera) 600—700. Tym sposobem ogólny obrót fabryk przemysłu włóknistego w Pabianicach wyniesie około 18.000.000 rb. rocznie. Robotników zaś pracuje w tej gałęzi przemysłu około 6.000.

TOMASZÓW.

Trzeciem po Łodzi wybitnem ogniskiem przemysłu włóknistego w okręgu fabrycznym łódzkim jest Tomaszów, wraz ze Starzycami. Do największych należy Towarzystwo akcyjne fabryki sukna i kortów „Landsberg“, istniejące od r. 1857, z kapitałem zakładowym 1.200.000 rb., z obrotem rocznym 2.500.000 rb., zatrudniające 800 robotników. Fabryka ta wyrabia tkaniny wełniane w lepszych gatunkach, sukna, sybertyny, towary deseniowe i wojskowe. Fabryka sukna Susmana Bornsteina w Starzycach robi rocznie 1.000.000 rb. obrotu i zatrudnia 350 robotników. Dalej—fabryka tkacka Leona Steinmanna z kapitałem zakł. 60.000 rb. robi obrotu 700.000 i zatrudnia 200 robotników. Farbiarnia i wykończalnia Fürstenwelda robi obrotu 800.000 i zatrudnia 400 robotników. Farbiarnia i wykończalnia Moritza Piescha robi obrotu 1.000.000 rb. i zatrudnia 800 robotników. Do poważnych należy „Wilanów“ fabryka sztucznego jedwabiu z kapitałem zakładowym 1.125.000 rb., z obrotem rocznym 1.200.000, zatrudniająca 600 robotników. Zaznaczyć jeszcze należy: tkalnię wełny Bornsteina z obrotem 700.000 rb. zatrudniającą 300 robotników, istniejącą od r. 1827 tkalnię wełny, apreturę i farbiarnię Karola Bartkego, z obrotem 700.000 rb., zatrudniającą 200 robotników, Towarzystwo akcyjne fabryki sukna (tkalnia i przedziałnia) Jakóba Halperna, z obrotem 600.000 rb. zatrudniającą 300 robotników, przedziałnię, tkalnię i wykończalnię Ch. Rubina z obrotem 600.000 rb. zatrudniającą 200 robotników; przedziałnię i tkalnię M. Silbera, z obrotem 500.000 rb. zatrudniającą 150 robotników, fabrykę sukna Samuela Pechnika, z obrotem 500.000 rb. zatrudniającą 100 robotników, tkalnię wełny Salomonowicza, z obrotem 400.000 rb., zatrudniającą 100 robotników, fabrykę dywanów i chodników Al.

Müllera, z obrotem 250.000 rb., zatrudniającą 200 robotników, wreszcie w Starzycach fabrykę sukna Ig. Bernsteina, z obrotem 250.000 rb. Inne fabryki robią obrotu od 18.000 do 200.000 rb. i zatrudniają od 20 do 100 robotników.

Ogólny obrót w 71 zakładach tomaszowskich (wraz ze Starzycami) wynosi 14.028.000 rb. podniesiony zaś o $\frac{1}{4}$ prawdopodobny obrót da się określić w sumie 17.535.000 rb. W fabrykach tych pracuje 5607 robotników. Nie wykazały obrotu 43 zakłady. Jeżeli liczyć będziemy te zakłady, jako małe, z przeciętnym obrotem tylko 15.000 rb. i zatrudniające po 15 robotników, to otrzymamy 445.000 do 500.000 rb. obrotu i 645 robotników. Ogólnie tedy będziemy mieli 18.035.000 rb. obrotu i 6.252 robotników, czyli mniej obrotu niż dają fabryki Scheiblerowskie w Łodzi i mniej robotników niż zakłady Scheiblerowskie zatrudniają.

Według prac warszawskiego Komitetu statystycznego, Tomaszów liczy 26.422 mieszkańców; a więc robotnicy, pracujący w przemyśle włóknistym, stanowią prawie 26% czyli więcej, niż czwartą część ludności.

Tak wyglądał Tomaszów normalny. Rok 1913 był dla niego najcięższy. Ognisko to dotknęło niebawem przesilenie, które wywołało olbrzymie szczyby w przemyśle miejscowym.

Jeżeli zaś teraz weźmiemy stosunek tych trzech ognisk po za Łodzią, to się przekonamy, że pod względem sumy obrotu Pabianice i Tomaszów stoją prawie na równi (Tomaszów nieco przewyższa). Natomiast suma produkcyjności Zgierza jest przeszło o połowę mniejsza niż Pabianice lub Tomaszowa. Pabianice, jak zaznaczyliśmy, obok fabryk drobnych posiadają przemysł oparty na zasadach wielkokapitalistycznych i mają potężne towarzystwa akcyjne. W Tomaszowie przemysł włóknisty jest prawie wyłącznie w rękach żydowskich. W Zgierzu i Pabianicach w rękach żydowsko-niemieckich, z małą domieszką żywiołu polskiego. Zaznaczyć przymtem należy, że w Pabianicach Niemcy, posiadający w swych rękach fabryki największe, czują się już w znacznym stopniu obywatelami kraju naszego.

Wszystkie trzy najwybitniejsze ogniska przemysłu włóknistego po za Łodzią: Zgierz, Pabianice i Tomaszów dają ogólną sumę produkcyjności przeszło 45.000.000 rubli, zatrudniając zaś robotników około 16.000.

POWIAT ŁÓDZKI.

Dla charakterystyki ogólnej nie od rzeczy będzie jeszcze powołać się na ogólne najświeższe dane o przemyśle w pow. łódzkim. Według wykazów urzędowych w r. 1912—w obrębie pow. łódzkiego było czynnych 304 fabryk i zakładów przemysłowych (w tej liczbie 36 cegielni), które wytworzyły różnych towarów na 13.323.069 rb., czyli o 2.123.189 rb. więcej, niż w roku poprzednim. Obrót w samych tylko cegielniach wyniósł 1.190.501 rb. Nadto

było czynnych 3.221 zakładów przemysłu drobnego miejskiego i wiejskiego. Wartość produkcji tych zakładów wyniosła 3.598.566 rb. Razem wszystkie fabryki i zakłady przemysłowe, w tej liczbie także zakłady drobnego przemysłu wytworzyły towarów na 16.926.635 rb. W ciągu r. 1912 wzniesiono 14 nowych fabryk i większych zakładów przemysłowych; ubyło zaś w tym czasie 7, a więc przyrost zakładów przemysłowych w ciągu r. 1912 w pow. łódzkim wyniósł 7. Ogólna liczba robotników, pracujących w fabrykach i wszelkiego rodzaju zakładach przemysłowych w obrębie powiatu łódzkiego wynosiła 17.485, w tej liczbie: w fabrykach i większych zakładach przemysłowych 7.593 i w zakładach przemysłu drobnego 9.892. Zakładów handlowych w pow. łódzkim było 1418. Osiągnęły one obrotu 2.682.387 rb. t. j. o 86.469 rb. mniej, niż w roku poprzednim.

Cyfry powyższe nie obejmują Zgierza.

Przemysł w okolicach Łodzi.

Firmy w okolicach Łodzi.

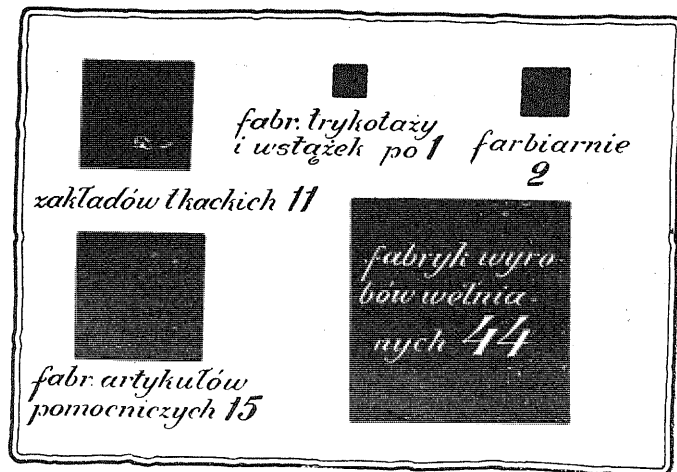
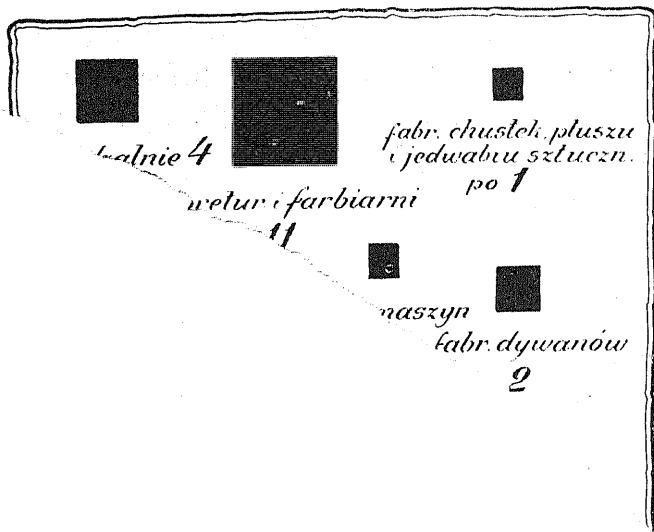
<i>Pabianice</i>	
532	<i>Tomaszów</i>
325	

i farbiarnie 3, fabryka serwet 1, drukarni i litografii 5, fabryka papieru 1, fabryka machin 1, po za tem drobne zakłady i sklepy.

TOMASZÓW.

Instyt. kredyt. 3, szkół 4, Tow. artystyczne 3, filantropijne 3, korp. zawodowa 1.

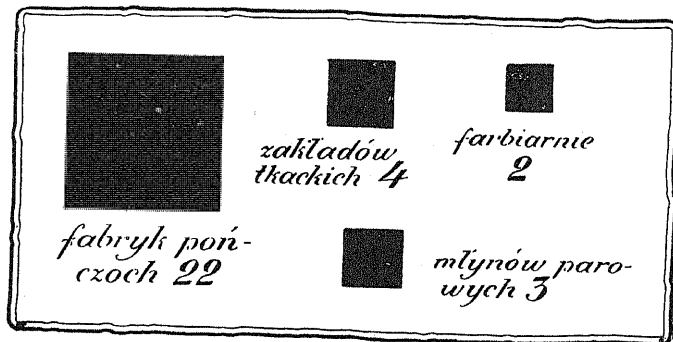
Firm 325, w tem: fabryk sukna 48, apretury i farbiarnie 11, przędzalnie 4, fabryki dywanów 2, chustek, pluszu i sztucznego jedwabiu po 1, fabr. wyr. drzewnych 2, fabr. maszyn 1.

ALEKSANDRÓW POD ŁODZIĄ.

Towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe 2, Tow. wzajemnego kredytu 1.

Przemysł. Firm 39, w tem: fabryk pończoch 22, zakładów tkackich 4, farbiarnie 2, młynów parowych 3.

ZGIERZ.

Zakładów filantropijnych 3, Stowarzyszeń kredytowych i zawodowych 5, artystycznych 4. Firm 112, w tem: fabryk wyr. wełnianych 52, apretur i farbiarni 10, przedsiębiorstw 4, innych fabryk 8.

BRZESZCZYCE.

Tow. wsparcia ub. żydów 1, Tow. wzajem. kredytu 1. Tow. pożyczk. oszczędn. 1, Stowarzyszenie szewców 1.

Przemysł. Firm 118, w tem: pracowni krawieckich (odzież na wywóz) 61, większa część firm pozostałych dostarcza materiały dla krawców.

KONSTANTYNÓW.

Tow. pożyczk. oszczędn. osobno dla chrześcian i żydów. Firm 41, w tem: apretur, farbiarni i tkalni mechanicznych 10, po za tem drobne sklepy.

OSZCZĘDNY.

Słowniki. Tow. pożyczk. oszczędn. 2. Tow. Wzaj. Kredytu 1. Tow. dobr. dla żydów 1, Stow. spożywcze 1. Tow. cyklów 1.

Firm 83, w tem: fabryk sukna 4, apretury, przedsiębiorstw i tkalni 19, po za tem zakłady i sklepy drobnicze.

Ważniejsze odkrycia astronomiczne.

- Rok 2136 *przed nar. J. Chr.* Chińczycy przepowiadają zaćmienie słońca.
- „ 1100 Czu-Hong oblicza krzywizny zaćmienia.
- „ 585 Thales z Miletu przepowiada zaćmienie słońca.
- „ 433 Pierwszy zegar słoneczny w Atenach.
- „ 431 Anaxagores przepowiada zaćmienie słońca.
- „ 370 Eudoksyusz z Knidu spisuje konstelacje i gwiazdy.
- „ 306 Pierwszy zegar słoneczny w Rzymie.
- „ 281 Aratus. Spis konstelacji oraz ich położenie na niebie.
- „ 168 Sulpicyusz Gallus przepowiada zaćmienie słońca.
- „ 127 Hiparch sporządza spis gwiazd.
- „ 120 Teorya przesilenia dnia z nocą.
- „ 150 *po nar. J. Chr.* tworzy „Almagestę“.
- „ 900 Albatenus oblicza odległość ziemi od słońca.
- „ 1300 (około) Astronomowie zaczynają używać szkieł.
- „ 1528 Fernel mierzy łuk południka.
- „ 1543 Kopernik tworzy genialny system świata.
- „ 1590 Tycho Brache. System astronomiczny.
- „ 1602 Galileusz. Obrót ziemi.
- „ 1606 Lippershey. Luneta przybliżająca.
- „ 1609 Kepler. Prawa systemu planetarnego.
- „ 1610 Kepler. Satelici Jowisza.
- „ 1611 Kepler. Fazy Wenus.
- „ 1622 Descartes. Prawo refrakcji (łamania się światła).
- „ 1635 Morin. Badania planet przy świetle dziennem.
- „ 1656 Huyghens. Czwarty satelita Saturna.
- „ 1659 Huyghens. Tłumaczy zjawisko obręczy dookoła Saturna.
- „ Tegoż mikrometr blaszany.
- „ 1665 Cassini. Obroty Jowisza.
- „ 1666 Cassini. Obroty Wenus i Marsa.

- Rok 1666 Newton. Prawo ciężenia.
 „ 1667 Anzont. Mikrometr na nici.
 „ 1671 Cassini. Pięty satelita Saturna.
 „ 1671 Newton wynalazł teleskop.
 „ 1672 Richer. Ciężenie planet zmniejszające się przy zbliżaniu do równika.
 „ 1672 Cassini. Trzeci satelita Saturna.
 „ 1675 Roemer. Szybkość przebiegu światła.
 „ 1682 Newton. Prawo ogólnego przyciągania.
 „ 1684 Cassini. Dwaj pierwsi satelici Saturna.
 „ 1691 Cassini. Spłaszczenia Jowisza.
 „ 1700 Roemer. Luneta południkowa.
 „ 1706 Stannyan bada część pierścienia słonecznego przy zaćmieniu całkowitem.
 „ 1727 Bradley. Zboczenia światła.
 „ 1731 Halley. Sekstant z odbijaniem światła.
 „ 1744 Akademyści francuscy dowodzą spłaszczeń ziemi.
 „ 1747 Bouguer. Heliometr (światłomierz).
 „ 1747 Bradley. Wahania osi ziemskich.
 „ 1781 Herschel. Odkrywa Urana.
 „ 1784 Herschel. Spłaszczenia na Marsie.
 „ 1787 Herschel. Dwaj satelici Urana.
 „ 1789. Borda. Cyrkiel astronomiczny z repetytorem.
 „ 1789. Herschel. Wirowanie Saturna i jego spłaszczenia.
 „ 6-ty i 7-my satelici Saturna.
 „ 1790. Maskelin. Spis 36 gwiazd głównych.
 „ 1792. Schrotter. Odbicia światła atmosferycznego na Wenerze.
 „ 1794. Herschel. Peryody obrotów Saturna.
 „ 1796. Herschel. Teorya układu słońca.
 „ 1796. Laplace. Wykład systemu świata.
 „ 1797. Olbers. Obliczenie kolei przebywanych przez komety.
 „ 1798. Herschel. Ruch wsteczny satelitów Urana.
 „ 1799. Laplace. Mechanika niebieska.
 „ 1800. Herschel. Granice atmosfery ogrzewanej przez słońce.
 „ 1800. Schrotter. Obroty Merkurego.
 „ 1801. Piazzii odkrywa Cererę.
 „ 1802. Olbers odkrywa Palladę.
 „ 1802. Wollaston bada siedem linii ciemnych widma słonecznego.
 „ 1804. Harding odkrywa Junonę.
 „ 1807. Olbers odkrywa Westę.
 „ 1811. Arago odkrywa warstwę gazów otaczających słońce przez polaryzację.
 „ 1812. Olbers. Teorya odpychania elektrycznego w kometach.
 „ 1814. Herschel. Nieregularne rozmieszczenie gwiazd w przetrzeźni.
 „ 1815. Fraunhofer. Mapa 324 linii czarnych w widmie słonecznym.

- Rok 1819. Heneke. Pierwsza kometa w peryodzie krótkim.
 „ 1832. Brewster. Linie atmosferyczne w widmie słonecznym.
 „ 1836. Fr. Bailly. Zaćmienie całkowite.
 „ 1837. I. Herschel i Puillet. Siła termiczna (zdolność ogrzewania) słońca.
 „ 1840. Draper. Pierwsze próby fotografowania księżyca.
 „ 1842. Doppler. Zasady co do zmiany barwy zapomocą ruchu.
 „ 1845. Heneke odkrywa Astrę.
 „ 1845. Foucault i Fizeau. Pierwsze próby fotografowania słońca.
 „ 1846. Adams i Leverrier ogłaszają pozycję Neptuna odkrytego przez Galileusza.
 „ 1847. Lassell. Satelici Neptuna.
 „ 1847. J. Herschel. Teorya plam.
 „ 1848. Bond i Lassell. 8 satelitów Saturna.
 „ 1848. Hypoteza meteoryczna zachowywania się ciepła słonecznego.
 „ 1849. Fizeau. Szybkość światła.
 „ 1850. Bond. Ciemny krąg dokoła Saturna.
 „ 1854. Helmholtz. Teorya przyciągania jako wyjaśnienie energii słonecznej.
 „ 1857. Clerk Maxwell. Obręcze Saturnowe jako formacje meteoryczne.
 „ 1859. Kirchhof i Bunsen. Analiza spektralna.
 „ 1859. Kirchhof. Układ fizyczny słońca.
 „ 1860. Liai. Odkrycie komety podwójnej.
 „ 1862. Oznaczenie odległości ziemi od słońca.
 „ 1863. Szechi. Klasyfikacya widm gwiazdzistych.
 „ 1866. Lockyer. Studya spektroskopijne powierzchni słońca.
 „ 1872. H. Draper. Fotografia widma Węgi.
 „ 1877. Schiaparelli. Kanały na Marsie.
 „ 1879. Michelson. Oznaczenie szybkości światła.
 „ 1880. Langley wynalazł bolometr.
 „ 1881. Darwin. Rozwój systemu słonecznego.
 „ 1887. Auwers. Studya nad średnicą bryły słonecznej.
 „ 1887. Langley. Temperatura księżyca.
 „ 1889. Barnard. Pierwsze zdjęcia fotograficzne drogi mlecznej.
 „ 1891. Maks Wolf. Pierwsze odkrycie drobnej planety, dzięki zdjęciom fotograficznym.
 „ 1894. Wilson i Gray. Temperatura słońca.
 „ 1896. Fessenden. Teorya elektrostatyczna komet.
 „ 1897. Du Ligondes. Układ mechaniczny systemu świata.
 „ 1898. W. H. Pickering. Dziewiąty satelita Saturna.

Planety, ich wielkość i obroty.

Słońce jest większe od ziemi 1.253.000 razy. Księżyc jest mniejszy od ziemi 49 razy; oddalenie tegoż od naszej planety wynosi 386.000 km.; okrąża ją dokoła w ciągu 27 dni i 8 godzin. Średnica kuli ziemskiej wynosi 12,756 km., średnia odległość od słońca 149, najmniejsza 146 i pół, największa 152 i pół miliona kilometrów.

Obliczenia dokonywane przez Barnarda, wykazują następującą miarę średnicy niektórych planet: Cerera 766, Pallada 489, Junona 190, Westa 384 km. Odległość tych planet od słońca wynosi koło 218 mil. km.

Nazwa planety	Okrąża s ł o ŋ c e w ciągu		Odległość od słońca w mi- lionach km.			Wielkość w porównaniu z ziemią
	lat	dni	najmn.	średn.	najwięk.	
Merkury	—	88,0	46	58	70	19 razy mniejszy
Wenus	—	224,7	107	108	109	$\frac{1}{10}$ „
Mars	1.	321,7	206	227	248	7 razy „
Jowisz	11,	314,8	738	775	813	1289 razy większy
Saturn	29,	166,5	1344	1424	1504	654 „ „
Uran	84,	6,0	2731	2864	2996	87 „ „
Neptun	164,	286,0	4446	4487	4527	105 „ „

Wielkość planet pomniejszych z powodu znacznej odległości i rozprężliwości optycznej jest niemożliwa do obliczenia. Odległość drobnych planet od słońca waha się pomiędzy 218 i 782 mil. km.

Różnica pomiędzy czasem środkowo-europejskim a czasem miejscowym w rozmaitych miastach.

EUROPA.

	Godz.	Min.	Sek.
Akwizgran	+	35	42
Aarhus	+	0	19
Aberdeen	+	1	8
Altona	+	20	14
Amsterdam	+	0	40
Augsburg	+	16	23
Aurich	+	30	5
Baden	+	27	4
Bamberg	+	16	26
Barcelona	+	0	51
Bazylea	+	0	29
Bautzen	+	2	20
Bajonna	+	1	5
Bayreuth	+	13	37
Belgrad	—	0	21
Bergen w Norwegii	+	0	38
Berlin	+	6	25
Berno Mor.	+	0	30
Bielefeld	+	25	46
Bolonia	+	0	14
Bonn	+	31	37
Bordeaux	+	1	2
Brandenburg	+	9	47
Brunświk	+	17	54
Brema	+	24	45
Brest	+	1	17
Brystol	+	1	10
Bydgoszcz	—	12	1
Bruksela	+	0	42
Budapeszt	—	0	16
Bukareszt	—	0	44
Calais	+	0	52
Catania	+	0	0
Chemnice Kamienica	+	7	0
Chrystyania	+	0	17
Cork	+	1	33
Cuxhaven	+	25	10

		Godz.	Min.	Sek.
Darmsztadt		+	25	21
Dessau		+	10	52
Dorpat		0	46	53
Dortmund		+	30	8
Drezno		+	5	5
Drontheim	+	0	18	11
Dublin	+	1	25	21
Düsseldorf		+	32	55
Duisburg		+	32	56
Edynburg	+	1	12	43
Eisenach		+	18	39
Ems		+	29	7
Erfurt		+	15	50
Essen	+	+	31	55
Florencya	+	0	14	59
Frankfurt nad Menem		+	25	15
Frankfurt nad O.		+	1	47
Fulda		+	21	18
Gdańsk		—	14	40
Gandawa	+	0	35	23
Genua	+	0	24	19
Gibraltar	+	1	21	23
Gera		+	11	44
Glasgow	+	1	17	10
Gorlice		+	0	4
Getynga		+	20	14
Gota		+	17	9
Graz	—	0	1	48
Greenwich	+	1	0	0
Gabin		—	28	51
Hamburg		+	20	6
Hanower		+	21	2
Hawr	+	0	59	34
Heidelberg		+	25	6
Helgoland		+	28	28
Helsingfors	—	0	39	49
Hull	+	1	1	0
Insbruk	+	0	14	24
Jassy	—	0	50	24
Karlsruhe		+	26	23
Kazań	—	2	16	29
Kassel		+	22	3
Kiel		+	19	25
Kijów	—	2	1	1
Koblencya		+	29	36
Kolonia		+	32	9

		Godz.	Min.	Sek.
Królewiec		—	21	59
Konstantynopol	—	0	55	56
Konstancya		+	23	17
Kopenhaga	+	0	9	41
Kadyks	+	1	24	49
Kartagina	+	1	3	56
Koburg		+	16	8
Kolmar		+	30	34
Kraków	—	0	19	50
Kreuznach		+	28	33
Kronsztad	—	0	59	4
Kistrzyń		+	1	27
Lublana	+	0	1	57
Lipsk		+	10	26
Lignica		—	4	41
Lisbona	+	1	36	45
Liwerpol	+	1	12	17
Liworno	+	0	18	49
London	+	1	0	37
Lubeka		+	17	14
Luksemburg	+	0	35	21
Lyon	+	0	40	52
Madryt	+	1	14	45
Magdeburg		+	13	25
Medyolan	+	0	23	14
Moguncya		+	26	54
Manchester	+	1	8	59
Malborg		—	16	2
Meiningen		+	18	22
Mesyna	—	0	2	19
Metz	+	+	35	18
Moskwa	—	1	30	17
Monachium		+	13	34
Nantes	+	1	6	12
Neapol	+	0	2	58
Niz. Nowgorod	—	1	56	1
Nizza	+	0	30	48
Norderney		+	31	26
Norymberga		+	15	41
Odesa	—	1	3	2
Oldenburg		+	27	7
Oporto	+	1	34	33
Padwa	+	0	12	31
Piła		—	6	58
Palermo	+	0	6	34
Paryż	+	0	50	39

		Godz.	Min.	Sek.
Petersburg	—	1	1	11
Plymouth	+	1	16	37
Poznań	—	7	45	
Portsmouth	+	1	4	25
Potsdam	+	7	41	
Praga Czeska	+	0	2	20
Presburg	—	0	8	25
Rejkiawik	+	2	27	40
Rewel	—	0	38	59
Ryga	—	0	36	28
Rzym	+	0	10	5
Rotterdam	+	0	42	1
Rouen	+	0	55	37
Saloniki	—	0	31	52
Sewilla	+	1	24	5
Szczecin	+	1	41	
Sztokholm	—	0	12	14
Strasburg	+	28	55	
Sztutgart	+	23	17	
Toruń	—	14	27	
Tylża	—	27	39	
Tulon	+	0	36	18
Tuluza	+	0	54	10
Tours	+	0	57	13
Tryest	+	0	4	57
Turyń	+	0	29	13
Wenecya	+	0	10	35
Werona	+	0	16	4
Wyborg	+	0	22	19
Warna	—	0	51	55
Warszawa	—	0	24	7
Weimar	+	33	31	
Wiedeń	—	0	5	21
Wisbaden	+	27	25	
Wilno	+	9	24	
Zurych	+	0	25	48

MIEJSCOWOŚCI POZAEUROPEJSKIE.

		Godz.	Min.	Sek.
Aden	—	1	59	56
Aleksandrya	—	0	59	34
Algier	+	0	47	51

		Godz.	Min.	Sek.
Bagdad	—	1	57	30
Baltimore	+	6	6	28
Bombay	—	3	51	16
Boston	+	5	44	15
Buenos Ayres	+	4	53	29
Chicago	+	6	50	27
Damaszek	—	1	25	13
Hawana	+	6	29	25
Irkuck	—	5	57	5
Jenisejsk	—	5	8	49
Jerozolima	—	1	20	52
Kair	—	1	5	9
Kalkuta	—	4	53	19
Kanton	—	6	33	6
Maroko	+	1	30	25
Meksyk	+	7	36	27
Nankin	—	6	55	9
Nowy Iork	+	5	55	54
Nikołajewsk	—	8	22	52
Pekin	—	6	45	43
Rio de Janeiro	+	3	52	41
San Francisco	+	9	9	43
Szanhaj	—	7	5	57
Suez	—	1	10	14
Taszkent	—	3	37	11
Teheran	—	2	25	41
Tyflis	—	1	59	11
Tobolsk	—	3	33	6
Tomsk	—	4	39	51
Tunis	+	0	19	20
Waszyngton	+	6	8	16
Yokohama	—	8	18	53

Tabela wag, oraz miar długości, powierzchni, przyjęły systemu metrycznego, z zamianą

P A Ń S T W O	Waga	W kilo-gramach	Miary długości	W me-trach
Abisynia	rottet	0,311	kend	0,4572
Afganistan	man	4,48	arszyn	1,025
Anglia	hunderd weight	50,803	yard	0,9144
Buchara	batman	127,768	kar	2,133
Chiny	pikul	60,453	in	3,73
Chiwa	batman	127,768	kar	2,133
Dania	centnar	50,0	alen	0,6277
Dominikańska Rzplita	kwintal	46,0093	bara	0,813
Grecya	talent	150,0	—	—
Japonia	kwan	3,75	szaku-kane	0,303
Korea	ksun	0,6048	tje	0,37 — 0,52
Liberya	uncya	0,0204	—	—
Maroko	kintar	50,803	dhra	0,571
Oman	kandi	4,85	kowid	0,994
Persya	miskal	0,00459	arszyn	1,13
Rosya	pud	16,379	arszyn	0,7112
Syam	pikul	60,475	wa	1,98
Stany Zjednoczone Ameryki Północnej	hundred-weight	45,359	yard	0,9144

objętości i miar drogowych w krajach, które nie na kilogramy, metry, kilometry i litry.

Miary po-wierzchni	Metry □	Miary obję-tości uży-wane do pły-nów	Litry	Miary drogowie	Kilo-metry
—	—	{ Ardeb medan	4,404 8,128	—	—
—	—	{ artaba zboża	65,238	—	—
akr	4046,71	kwarter imperial galon	290,781 4,543	statut mila	1,609
—	—	—	—	—	—
man	631	czyng	10,31	li	0,576
—	—	—	—	—	—
□ ruta	9,85	{ tonna zboża 1 ćwierć	189,121 7,7289	mila	7,5325
—	—	arroba	16,328	—	—
—	—	kilo	100,0	—	—
tszo kwa-drat.	9917,4	{ koku szo	180,391 1,8039	ri	3,9273
—	—	mal	50,0	li	0,403
—	—	{ ardeb Kuba	4,3995 1,0159	—	—
—	—	{ 1 sah Kula	57,518 15,155	—	—
—	—	ferren	30,0	—	—
tszerub	1152,986	artaba zboża	65,238	faresan	6,72
desiatyna	10925,0	{ czetwert wiadro	209,907 12,299	wiorsta	1,067
rai	1568,16	Khanan	0,5	—	—
akr	4046,71	{ buszel galon	35,237 3,7852	statut mila	1,609

WAŻNIEJSZE MIARY

angielskie, austriackie, polskie, pruskie i rosyjskie,

wyrażone w metrycznych:

Angielskie:	Yard	=	0,914	metra
	Acre	=	40,4671	arom
	Gallon	=	4,543	litrom
	Centnar	=	50,802	kilom.

Austriackie:	Łokieć	=	0,779	metr.
	Sażen	=	1,896	"
	Mila	=	7,586	kilom.
	Joch	=	57,5544	arom.
	Eimer	=	56,600	litr.
	Ft. cłow.	=	0,500	kilogr.
	Ct. wied.	=	56,000	"
	Ct. cłow.	=	50,000	"

Polskie:	Łokieć	=	0,576	metra.
	Sażen	=	1,728	"
	Mila	=	8,534	kilom.
	Morga	=	55,9870	arom.
	Garniec	=	4,000	litrom
	Korzec	=	128,000	"
	Centnar	=	40,550	kilogr.

Pruskie:	Łokieć	=	0,667	metra.
	Pręt	=	3,766	"
	Mila geograficzna	=	7,420	kilom.
	Morga	=	25,5300	arom.
	Metza	=	3,435	litrom
	Schefel	=	54,960	"
	Centnar	=	51,447	kilogr.

Rosyjskie:	Arszyn	=	0,711	metra.
	Sażen	=	2,134	"
	Wersta	=	1,067	kilom.
	Diesiatyna	=	109,2500	arom.
	Wedro	=	12,299	litrom
	Boczka	=	4,919	hekt.
	Czetwierť	=	2,099	"
	Pud	=	16,380	kilogr
	Berkowiec	=	163,805	"

1/4 litr. Kwarła austr. (Maass)

1/230 Kwarła ros. (Kruszka)

1/145 Kwarła prus. (Quarl)

1/1000 1 litr = Kwarła polska

polilitr

Rysunek 1/4 natur. wielkości.

1 ha = 1,786 morga 300 prętowego.
 1 ar = 5,36 pręta kwadratowego.
 1 pręt □ = 0,187 ara.
 100 kg. na 1 ha = 138 U pol. na 1 mórg.
 1 hektol. na 1 ha = 14 garncey na 1 mórg.
 100 U na 1 mórg = 72,43 kg. na 1 ha.
 1 korzec na 1 mórg = 228,5 litra na 1 ha.

METR = 3,281 stopy = 39"37 cali angielsk. i rosyjsk., = 3,163 stopy =
 = 37"97 cali austr., = 3,472 stopy = 41"62 cali polskich, = 3,186
 stopy = 38"23 cali pruskich.

Podane przez firmę rolniczą ALFRED GRODZKI w Warszawie.

M O N E T Y.

MONETY W PAŃSTWIE ROSYJSKIEM.

Nominalna wartość rubla w porównaniu z jednostkami monetarnymi państw zagranicznych

1 rubel (1/15 imperyała czyli 100 kop.)
1 rubel = 2 markom 16 fenigom niemieckim
1 " = 2 koronom 50 halerzom
1 " = 1 guldenowi 28 centom niderlandzkim
1 " = 1 koronie 92,5 oerom duńskim, szwedz. i norweskim
1 " = 2 szylingom 1 1/2 pensom angielskim (100 rub. = 10 £. 11 szyl i 5 pens.)
1 " = 2 frankom 66 2/3 centymom franc., belg., szwajc. i bułgar.
1 " = 2 lejom 66 2/3 baniom rumuńskim
1 " = 2 denarom 66 2/3 perom serbskim
1 " = 2 lirom 66 2/3 centesimom włoskim
1 " = 2 drachmom 66 2/3 leptom greckim
1 " = 2 pesetom 66 2/3 centimosom hiszpańskim
1 " = 475 3/4 reisom portugalskim
1 " = 12 piastrom tureckim
1 " = 0.348 taelom chińskim
1 " = 0.517 yenom japońskim
1 " = 1 miczkalowi marokańskiemu
1 " = 2 karanom 3 szahom perskim
1 " = 50,8 centom północno-amerykańskim
1 " = 1,12 rupiom wschodnio-indyjskim
1 " = 48 1/2 centawosom meksykańskim.

Tonna = 1000 kilogramom.
 Centnar metryczny = 100 kilogr.
 Kilogram = 1000 gramom.
 Hektogram = 100 "
 Dekagram = 10 gramom.
 Decigram = 0,1 grama.
 Centigram = 0,01 grama.
 Miligram = 0,001 "

TABELA PORÓWNAWCZA MO

NAZWA KRAJU	Wartość	Funt sterling. ang.	Korona austr.	Hakwan tael chiński	Korona duńska	Piastr egipski	Frank francuski Lira włoska	Drachma grecka
1 Anglia . . .	Funt sterling. = 20 szylingów = 12 pensów	—	10 szyl. £. 4.5.—	6.1 szyl. £. 30.7.6	1.1 1/2 sz. £. 5.10.5	2 1/2 szyl. £. 1.—7	9 1/2 sz. £. 3.19.2	9 1/2 sz. £. 3.19.2
2 Austria . . .	Korona = 100 halerzy	K. 24	—	K. 7.30	K. 1.32	K. —25	K. —94	K. —94
3 Chiny . . .	Haitwan tael = 1000 kasz	T. 3.290	T. —137	—	T. —181	T. —33	T. —129	T. —129
4 Dania . . .	Korona = 100 öre	K. 18.30	K. —75	K. 5.51	—	K. —18	K. —71	K. —71
Egipt . . .	Cekin = 100 piastrów	C. 9.70	C. —40	C. 2.95	C. —53	—	C. —38	C. —38
6 Francja . . .	Frank = 100 centimów	F. 25 1/2	T. 1.06	F. 7.75	F. 1.40	F. —26	—	F. 1—
7 Grecja . . .	Drachma = 100 lept	D. 25 1/2	D. 1.06	D. 7.75	D. 1.40	D. —26	D. 1—	—
8 Hiszpania . . .	Peseta = 100 centimos	P. 25 1/2	P. 1.08	P. 34.17	P. 6.10	P. —26	P. 1—	P. 1—
9 Holandia . . .	Gulden = 100 centów	G. 12.—	G. —50	G. 3.64	G. —66	G. 10.—	G. —47	G. —47
10 Indye Wschodnie . . .	Rupja = 16 anna	R. 10.10	R. 7 1/10	R. 3.3 1/2	R. 9 1/2	R. —1 1/2	R. —6 1/2	R. —6 1/2
11 Niemcy . . .	Marka = 100 fenigów	M. 20.40	M. —85	M. 6.20	M. 1.12 1/2	M. —21	M. —80	M. —80
12 Persja . . .	Tuman = 2 panabat = 100 szachat	T. 2—4	T. —1 1/6	T. —1.3 1/2	T. —2 1/2	T. —1 1/2	T. —1 1/4	T. —1 1/4
13 Portugalia . . .	Milreis = 1000 reisów	M. 4.493	M. —187	M. 1.365	247 1/10 r.	M. —46	M. —176	M. —176
14 Rosja . . .	Rubel = 100 kopiejek	R. 6.30	R. —26 1/2	R. 1.91	R. —34 1/10	R. —6	R. —25	R. —25
15 Rumunia . . .	Lew = 100 bani	L. 2.12 1/2	L. 1.06	L. 7.75	L. 1.40	L. —26	L. 1—	L. 1—
16 Serbia . . .	Dynar = 100 para	D. 2.12 1/2	D. 1.06	D. 7.75	D. 1.40	D. —26	D. 1—	D. 1—
17 Stany Zjednocz. Amer. Półn. . .	Dolar = 100 centów	D. 4.80	D. —20	D. 1.45 1/2	D. —26 1/2	D. —5	D. —18 1/2	D. —18 1/2
18. Szwecja i Norwegia . . .	Korona = 100 öre	K. 18.13	K. —75	K. 5.51	K. 1—	K. —18	K. —71	K. —71
19 Turcja . . .	Piastr = 40 para	P. 413 1/2	P. 4.28	P. 34.17	P. 6.10	P. 1.06	P. 4.18	P. 4.18
20 Włochy . . .	Lira = 100 centesimi	L. 25 1/2	L. 1.06	L. 7.75	L. 1.40	L. —26	—	L. 1—

UWAGA: Pragnąc porównać wartość monet danych krajów, znajdujemy odpowiednie

NET (kurs giełdowy wyłączony).

Peseta hiszpańska	Gulden holenderski	Rupia indyjska	Marka niemiecka	Tuman perski	Milreis portugalski	Rubel rosyjski	Lew rumuński	Dynar serbski	Dolar amerykański	Korona szwedzka	Piastr turecki
9 1/2 sz. £. 3.19.2	1.8 sz. £. 8.6.8	1.10 1/2 sz. £. 9.8.3	1 szyl. £. 5.—	9.2 sz. £. 45.11.3	4 1/2 sz. £. 22.4.5	3.2 sz. £. 15.16.8	9 1/2 sz. £. 3.19.2	9 1/2 sz. £. 3.19.2	4.2 sz. £. 20.16.8	1.1 1/2 sz. £. 5.10.5	2 1/2 sz. £. —17.8
K. —94	K. 2.—	K. 2.26	K. 1.18	K. 10.94	K. 5.34	K. 3.81	K. —94	K. —94	K. 5.—	K. 1.32	K. —94
T. —129	T. —274	T. —309	T. —161	T. 1.500	T. —732	T. —522	T. —129	T. —129	T. —685	T. —181	T. —29
K. —71	K. 1.51	K. 1.70	K. 88 9/10	K. 8.26	K. 4.03	K. 2.88	K. —71	K. —71	K. 3.78	K. 1—	K. —16
C. —38	C. —80	C. —91	C. —47	C. 4.43	C. 2.16	C. 1.54	C. —38	C. —38	C. 2.02	C. —53	C. —9
T. 1—	F. 2.12 1/2	F. 2.40	F. 1.25	F. 11.62 1/2	F. 5.67 1/2	F. 4—	F. 1—	F. 1—	F. 5.30	F. 1.40	F. —22 1/2
D. 1—	D. 2.12 1/2	D. 2.40	D. 1.25	D. 11.62 1/2	D. 5.67 1/2	D. 4—	D. 1—	D. 1—	D. 5.30	D. 1.40	D. —22 1/2
—	P. 2.12 1/2	P. 2.40	P. 1.25	P. 11.62 1/2	P. 5.67 1/2	P. 4—	P. 1—	P. 1—	P. 5.30	P. 1.40	P. —12 1/2
G. —47	—	G. 1.13	G. —59	G. 5.47	G. 2.67	G. 1.90	G. —47	G. —47	G. 2.50	G. —66	G. 10 3/5
R. —6 1/2	R. —14 1/2	—	R. —8 1/2	R. 4.13 1/2	R. 2.5 1/2	R. 1.11	R. —6 1/2	R. —6 1/2	R. 2.3 1/2	R. —9 1/2	R. —1 1/2
M. —80	M. 1.70	M. 1.92	—	M. 9.30	M. 4.54	M. 2.16	M. —80	M. —80	M. 4.25	M. 1.12 1/2	M. —18
T. —1 1/2	T. 3 1/2	T. —4 1/2	T. —2 1/2	—	T. —9 1/2	T. —7	T. —1 1/2	T. —1 1/2	T. —9 1/2	T. —2 1/2	T. —1 1/2
M. —176	374 1/2 r.	M. —423	M. —220	M. 2.048	—	713 1/20 r.	M. —176	M. —176	M. —936	247 1/10 r.	39 1/20 r.
R. —25	R. —52 1/2	R. —59 1/2	R. —46	R. 2.87	R. 1.40	—	R. —25	R. —25	R. 1.31	R. —34 1/10	R. —5 1/2
L. 1—	L. 2.12 1/2	L. 2.40	L. 1.25	L. 11.62 1/2	L. 5.67 1/2	L. 4—	—	L. 1—	L. 5.30	L. 1.40	L. —22 1/2
D. 1—	D. 2.12 1/2	D. 2.40	D. 1.25	D. 11.62 1/2	D. 5.67 1/2	D. 4—	D. 1—	—	D. 5.30	D. 1.40	D. —22 1/2
D. —18 1/2	D. —40	D. —45 1/2	D. —23 1/2	D. 2.18 1/2	D. 1.6 1/2	D. —76 1/2	D. —18 1/2	D. —18 1/2	—	D. —26 1/2	D. —4 1/2
K. —71	K. 1.51	K. 1.70	K. —71	K. 8.26	K. 4.03	K. 2.88	K. —71	K. —71	K. 3.78	—	K. —1
P. 4.18	P. 9.18	P. 10.26	P. 5.22	P. 51.26	P. 25.9	P. 18—	P. 4.18	P. 4.18	P. 23.24	P. 6.10	—
L. 1—	L. 2.12 1/2	L. 2.40	L. 1.25	L. 11.62 1/2	L. 5.67 1/2	L. 4—	L. 1—	L. 1—	L. 5.30	L. 1.40	L. —22 1/2

zestawienie w punkcie przecinania się na tabeli linii poziomej z pionową.

Armie świata.

Państwo	System poboru	Termin służby rzeczywistej	Liczba wojska		Koszt utrzymania w latach 1911, 1912
			po k ó j	wo j n a	
					funtów szterlin:
Austro Węgry	obowiązkowy	3 lata	337.000	2.000.000	14.000 000
Belgia	obowiązkowy	2 lata	47.000	220.000	2.300.000
Bulgaria	obowiązkowy	3 lata	65.000	275.000	1.600.000
Chiny	werbunek	3 lata	150.000	—	8.000.000
Francja	obowiązkowy	2 l. 1)	616.000	3.120.000	38.300.000
Grecja	obowiązkowy	2 lata	29.000	65.000	1.000.000
Hiszpania	obowiązkowy	3 lata	128.000	550.000	7.600.000
Japonia	obowiązkowy	2 lata	225.000	1.650.000	9.500.000
Niderlandy	konskryp.	2 lata	25.000	100.000	2.500.000
Norwegia	obowiązkowy	6 mies.	18.000	115.000	887.000
Niemcy	obowiązkowy	2 lata	688.000	3.800.000	43.000.000
Peru	konskryp.	3 lata	4.000	20.000	333.000
Portugalia	obowiązkowy	3 lata	33.000	150.000	1.960.000
Rosja	obowiązkowy	3 lata	—	2.700.000	51.000.000
Rumunia	obowiązkowy	3 lata	97.000	175.000	2.800.000
Serbia	obowiązkowy	2 lata	35.000	95.000	1.200.000
Stany Zjedn.					
Amer. Półn.	werbunek	3 lata	84.000	—	30.700.000
Szwajcaria	obowiązkowy	3 mies.	140.000	255.000	1.800.000
Szwecja	obowiązkowy	1 rok	79.000	480.000	2.780.000
Turcja	obowiązkowy	3 lata	350.000	800.000	27.000.000
1. W. Brytania	werbunek	7 lat	250.000	800.000	27.000.000
2. Australia	przygot. obow.	—	—	—	—
3. Indye Ang.	werbunek	12 lat	160.000	—	20.000.000

1) obecnie 3 lata.

Marynarka wojenna wielkich mocarstw.

Klasyfikacja	W. Brytania		St. Zjedn. Amer. P.		Japonia		Francja		Rosja		Niemcy		Austro-Węgry		Włochy	
	Gotowe	Wbudowane	Gotowe	Wbudowane	Gotowe	Wbudowane	Gotowe	Wbudowane	Gotowe	Wbudowane	Gotowe	Wbudowane	Gotowe	Wbudowane	Gotowe	Wbudowane
Pancerniki	55	10	31	6	16	2	21	7	9	7	33	10	12	4	8	6
Krążowniki																
Zwykłe	4	6	—	—	—	4	—	—	—	—	2	4	—	—	—	4
Pancerne	34	—	14	—	13	—	21	—	6	—	9	—	3	—	10	—
Ochrony I	18	—	3	—	2	—	5	—	7	—	—	—	—	—	—	—
„ II	38	9	15	—	12	2	4	—	1	—	26	8	3	3	2	—
„ III	16	—	—	—	5	—	6	—	2	—	11	—	3	—	11	—
Nieochronne	5	2	3	—	4	—	—	—	—	—	6	—	3	—	—	—
Wywiadowcze	8	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Torped. I	14	4	2	—	3	—	2	—	3	—	—	—	11	—	5	—
„ T.B.D.	179	30	40	14	57	2	68	16	95	10	109	24	12	6	22	10
„ Bts	109	—	25	—	57	—	161	—	29	—	80	—	60	—	34	25
Podwodne	65	14	20	19	12	3	58	25	29	7	13	20	6	1	10	10

Almanach panujących największych mocarstw Europy.

Cesarze Rosyjscy.

1689	Piotr I † 28 stycznia 1725.
1725	Katarzyna I małżonka Piotra † 27 maja 1727 r.
1727	Piotr II † 29 października 1740.
1740	Iwan VI † 1764.
1741	Elżbieta † 5 stycznia 1762.
1762	Piotr III † 24 lipca 1762.
1762	Katarzyna II, wdowa po Piotrze III † 17 listop. 1796.
1796	Paweł † 24 marca 1801.
1801	Aleksander I † 1 grudnia 1825.
1825	Mikołaj I † 2 marca 1855.
1855	Aleksander II † 13 marca 1881.
1881	Aleksander III † 1 listop. 1894.
1894	wstąpił na tron Jego Cesarska Mość Najjaśniejszy Pan Mikołaj II.

Dynastye i panujący we Francyi.

MEROWINGOWIE.

Clovis, król Franków	428
Childeryk III ostatni z rodu	737

KARLOWINGOWIE.

Pepin „Krepy“ syn Karola Martela	752
Charleman, „Wielki“ cesarz Zachodu	768
Ludwik V „Gnuśny“ ostatni z rodu	986

KAPETOWIE.

Hugo Kapet „Wielki“	987
Ludwik IX „S-ty“	1226
Filip „Śmiały“	1270
Filip „Piękny“	1285
Ludwik X	1314
Jan I	1316
Filip „Długi“ (wysoki)	1316
Karol IV „Szlachetny“	1322

DOM VALOIS.

Filip VI de Valois „Szczęśliwy“	1328
Jan II „Dobry“	1350
Karol V „Mądry“	1364
Karol VI „Miłowany“	1380

Karol VII „Zwycięzki“	1422
Ludwik XI	1461
Karol VIII	1483
Ludwik XII	1498
Franciszek I	1515
Henryk II	1547
Franciszek II	1559
Karol IX	1560
Henryk III ostatni z rodu	1574

DOM BURBONÓW.

Henryk IV „Wielki“, król Nawary	1589
Ludwik XIII „Sprawiedliwy“	1610
Ludwik XIV „Wielki“	1643
Ludwik XV	1715
Ludwik XVI (gilotynowany d. 21 stycznia 1793)	1774
Ludwik XVII (nie panował)	1793

PIERWSZA RZECZPOSPOLITA.

Konwent narodowy od d. 21 września	1792
Dyrektoryat od 1 listopada	1795

KONSULAT.

Bonaparte, Cambaceres, Lebrun 24 grudnia	1799
--	------

PIERWSZE CESARSTWO

Napoleon I Cesarz od d. 28 maja	1804
Napoleon II (nie panował) † 22 lipca	1832

RESTAURACYA.

Ludwik XVIII powrócił do Paryża 3 maja	1814
Karol X	1824

DOM ORLEANÓW.

Ludwik Filip, król Francyi	1830
(abdykował 24 lutego 1848, † 26 sierpnia 1850).	

DRUGA RZECZPOSPOLITA.

Rząd prowizoryczny utworzony 22 lutego	1848
Ludwik Napoleon obrany prezydentem 19 grud.	1848

DRUGIE CESARSTWO.

Napoleon III obrany cesarzem 22 listop.	1852
(złożony z tronu 4 września 1870; † 9 stycznia 1873)	

TRZECIA RZECZPOSPOLITA.

Komitety obrony publicznej 4 września	1870
M. Thiers obrany prezydentem	1871
Marszałek Mac Mahon	1873
Juliusz Grévy	1879
M. F. S. Carnot	1887
Jan Kazimierz Perier	1894
Feliks Faure	1895
Emil Loubet	1899
Armand Fallières	1906
Rajmund Poincaré	1913

MONARCHOWIE AUSTRO-WĘGIER.

Ferdynand III syn Ces. Ferdynanda II	1637
Leopold I syn Ferdynanda	1658
Józef I syn Leopolda	1705
Karol VI brat poprzedniego	1711
Marya Teresa ces. Węgier i Czech	1740
Karol VII elektor bawarski	1742
Franciszek I mążnek Maryi Teresy	1745
Józef II syn poprzedniego	1765
Leopold II brat poprzedniego	1790
Franciszek II ostatni cesarz niemiecki	1792
Franciszek I pierwszy cesarz Austriacki	1804
Ferdynand (abdykował 1848)	1835
Franciszek Józef (jego synowiec) od d. 2 grud.	1848

PRUSY—NIEMCY.

Albert I pierwszy elektor Brandenburski	1134
Jan Zygmunt, elektor, książę pruski	1616
Jerzy Wilhelm elektor, książę pruski	1619
Fryderyk Wilhelm Elektor Wielki	1640
Fryderyk 1688, koronowany na króla pruskiego	1701
Fryderyk Wilhelm I	1713
Fryderyk II „Wielki“	1740
Fryderyk Wilhelm II	1786
Fryderyk Wilhelm III	1797
Fryderyk Wilhelm IV	1840
Wilhelm I, pierwszy cesarz Niemiecki (1871)	1860
Fryderyk II drugi	1888
Wilhelm II, trzeci	1888

WIELKA BRYTANIA.

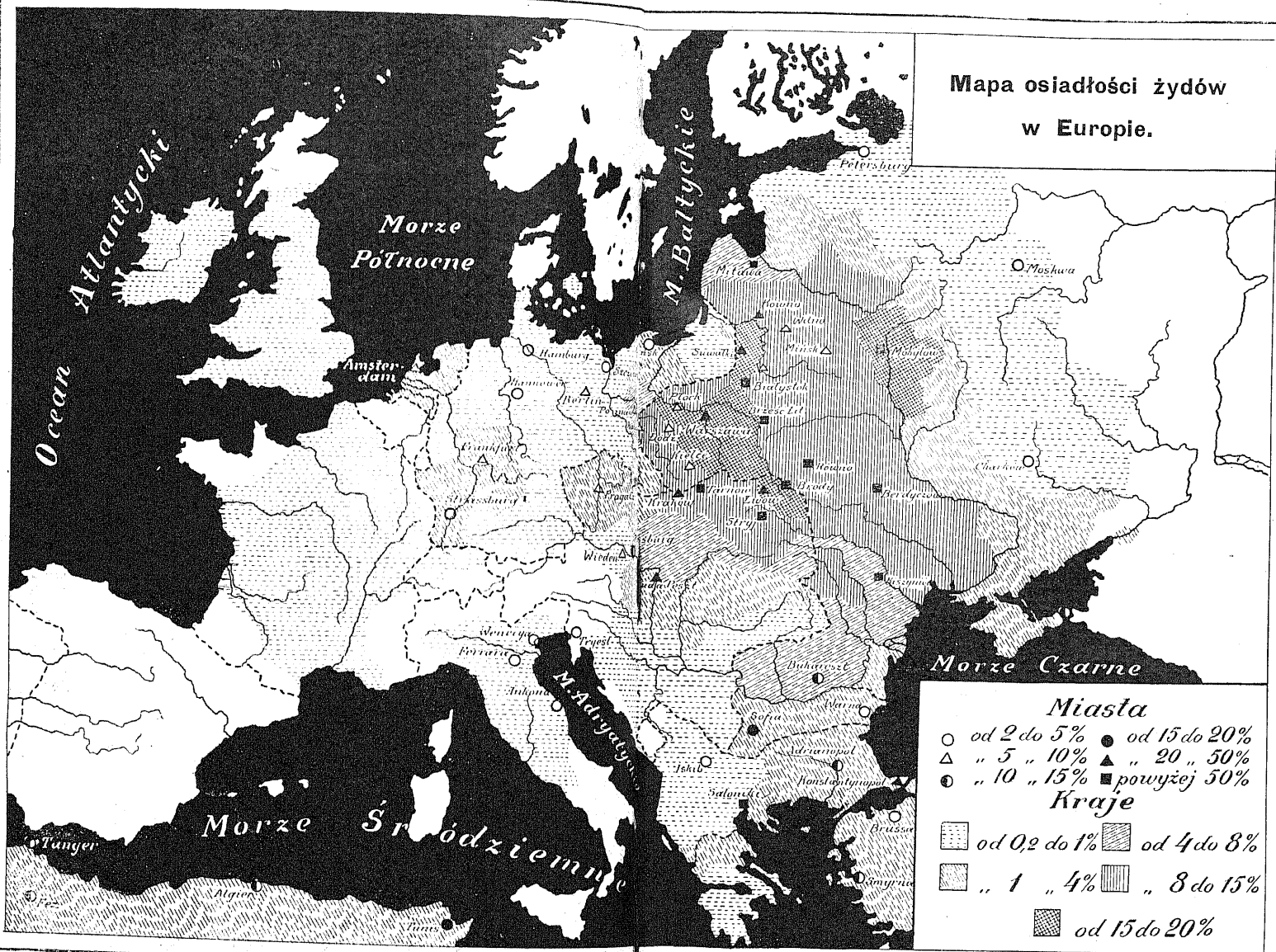
Dynastia Saska i Duńska, od Egberta pierwszego króla Wszech-Anglii panował od r. 827—839 do Harolda II, brata Edwarda „Wyznawcy“ 1066.
Dom Normandzki od Wiliama I (1066—1087) do Stefana (1135—1154).

Dom Plantagenetów od Henryka II (1154—1189) do Ryszarda II (1377—1399)
Dom Lancaster od Henryka IV (1399—1413) do Henryka VI (1422—1461)
Dom York od Edwarda IV (1461—1483) do Ryszarda III (1483—1485).
Dom Tudorów od Henryka VII (1485—1509) do Elżbiety córki Henryka VIII (1558—1603)
Dom Stuartów Jakóba I (VI szkocki, 1603—1625) do Karola I (1625—1649).
Rzeczpospolita ogłoszona 19 maja, 1649 r. Oliwer Kromwell lord protektor 1653—1658. Ryszard Kromwell lord i protektor 1658—1659.
Restauracya od Karola II (1649—1685) do Anny, drugiej córki Jakóba II (1702—1714)
Dom Hanowerski od Jerzego I (1714—1727). Panuje obecnie od r. 1910 Jerzy V syn Edwarda VII, król Anglii i cesarz Indyi,

PREZYDENCI STANÓW ZJEDNOCZ. AMERYKI PÓŁNOC.

Generał Waszyngton pierwszy prezydent od 1789—1793	
John Adams	1797
Tomasz Jefferson	1801—1805
James Madison	1809—1813
James Monroe	1817—1821
John Adams	1825
Andrzej Jackson	1829—1833
Marcin van Buren	1837
William Henryk Harrison († 1841)	1841
John Tyler (obraný z wiceprezydenta)	1841
James Knox Polk	1845
Zacharyasz Taylor	1849
Millard Fillmore (obraný z wiceprezyd.)	1850
Franklin Pierce	1853
James Buchanan	1857
Abraham Linkoln (zamordowany 14 kwietnia)	1865
Andrzej Johnson (obr. z wiceprezyd.)	1865
Ulises S. Grant	1869—1873
Rutherford Burchard Hayes	1877
Jakób A. Garfield (zamordowany 19 wrześ. 1881 r.)	1881
Chester A. Artur (viceprezydent)	1881
Grover Cleveland	1885
Beniamin Harrison	1889
Grover Cleveland (po raz 2-gi)	1893
Wilhelm Mac Kinley (zamordowany 14 wrześ. 1901)	1901
Teodor Roosevelt (był wiceprezyden., obrany na prezyd.)	1905
Wilhelm Taft	1909
Woodrow Wilson	1913

Mapa osiadłości żydów
w Europie.

Miasta

- od 2 do 5% ● od 15 do 20%
 △ „ 5 „ 10% ▲ „ 20 „ 50%
 ◐ „ 10 „ 15% ■ powyżej 50%

Kraje

- ▤ od 0,2 do 1% ▥ od 4 do 8%
 ▦ „ 1 „ 4% ▧ „ 8 do 15%
 ▨ od 15 do 20%

Ważniejsze państwa na świecie.

234

ROČNIK GEBETNERA I WOLFFA.

PAŃSTWO	Przestrzeń w milach □ angi.	Ludność	Monarchowie i naczelnicy rządu	Uro- dzony	Panuje lub obraný
Abisynia	350.000	4.000.000	Menelik II Negus	1843	1889
Afganistan	246.000	5.000.000	Habibula Chan, Emir	1872	1901
Argentyna	1.212.000	7.000.000	Roch Saenz Pena prezydent	"	1910
Austria	187.000	30.000.000	Franciszek Józef Cesarz	1830	1848
Węgry	125.500	21.000.000	" " "	"	1867
Belgia	11.400	7.500.000	Albert król	1875	1909
Boliwia	570.000	2.300.000	Heliodor Villazon, prezydent	"	1909
Brazylia	3.300.000	21.000.000	Hermes da Fonseca, prezydent	1855	1910
Bulgaria	37.000	4.200.000	Ferdynand, car	1861	1887
Chili	290.000	3.300.000	Ramon Barros Luce, prezydent	"	1910
Chiny	4.300.000	450.000.000	Juan-szi-kaj prezydent	1859	1912
Congo	1.000.000	20.000.000	Albert, król Belgii	1875	1909
Czarnogórze	3.500	230.000	Mikołaj, król	1841	1860
Dania	15.500	2.600.000	Chrystyan X, król	1870	1912
Dominikańska Rzp.	18.000	700.000	Eliado Victoria, prezydent	"	1912

PAŃSTWO	Przestrzeń w milach □ angi.	Ludność	Monarchowie i naczelnicy rządu	Uro- dzony	Panuje lub obraný
Ekwator	120.000	1.500.000	Leonidas Plaza, prezydent	—	1912
Egipt	400.000	12.000.000	Abbas II, kedyw	1874	1892
Francya	207.220	40.000.000	Rajmund Poincaré		1913
Algerya	1.120.000	6.000.000			
Kolonie Francus.	3.000.000	40.000.000			
Maroko	314.000	6.000.000	Mulej Jussef sułtan	"	1912
Tunis	45.000	1.800.000	Mohamed en Nasir bej	1855	1906
Grecya	25.000	2.700.000	Konstantyn, król	1868	1913
Guatemala	47.500	2.000.000	Manuel Estrada Cabrera, prezyd.	1857	1898
Haiti	11.000	2.000.000	Tankred Auguste, prezydent	"	1912
Hiszpania	196.200	20.000.000	Alfons XIII, król	1886	1886
Honduras	43.000	800.000	Manuel Bonilla prezydent	"	1911
Japonia	162.600	55.000.000	Joszihito cesarz	1879	1912
Liberya	48.000	1.500.000	Daniel Howard, prezyd.	"	1912
Luksemburg	1.000	260.000	Marya Adelaida W. księżna	1894	1912
Meksyk	767.000	16.000.000	Fr. I Madero. prezyd.	"	1911
Kolumbia	500.000	4.500.000	Karlos E. Restrepo, prezyd.	"	1910

WAŻNIEJSZE PAŃSTWA NA ŚWIECIE.

235

PAŃSTWO	Przestrzeń w milach □ angi.	Ludność	Monarchowie i naczelnicy rządu	Uro- dzony	Panuje lub obran
Kostaryka	23.000	370.000	Ryszard Iimenez, prezyd.	1859	1910
Kuba	46.000	2.100.000	Jose Miguel Gomez, prezyd.	1858	1909
Niderlandy	12.582	6.000.000	Wilhelmina, królowa	1880	1890
Kolonie	790.000	40.000.000			
Nikaragua	51.700	600.000	Ludwik Mene, prezydent	„	1913
Norwegia	124.200	2.400.000	Haakon VII, król	1872	1905
Niemcy	209.000	65.000.000	Wilhelm II, cesarz	1859	1888
Prusy	134.560	40.500.000	Wilhelm II, król	1859	1888
Kolonie Niemiec.	1.100.000	15.000.000			
Panama	31.890	450.000	Belizaryusz Porras, prezydent	„	1912
Paragwaj	145.400	800.000	Edward Schaerer prezydent	„	1912
Persya	630.000	10.000.000	Ahmed Mirza, szach	1898	1909
Peru	700.000	5.000.000	Sen. Billingshurst, prezyd.	„	1912
Portugalia	34.300	6.000.000	Manuel d'Arriaga prezyd.	„	1911
Kolonie	810.000	8.000.000			
Rosya	8.400.000	165.000.000	Jego Cesarska Mość Najjaśniejszy Pan Mikołaj II	1868	1894

PAŃSTWO	Przestrzeń w milach □ angi.	Ludność	Monarchowie i naczelnicy rządu	Uro- dzony	Panuje lub obran
Rumunia	50.700	7.000.000	Karol, król	1839	1881
Salvador	8.000	2.000.000	Manuel Henr. Araujo, prezyd.	1865	1911
Serbia	18.000	3.000.000	Piotr (Karageorgiewicz), król	1844	1903
Stany Zjednoczone Ameryki Północn.	3.027.000	92.000.000	Woodrow Wilson, prezydent	1856	1913
Posiadłości	721.000	10.000.000			
Syam	220.000	7.000.000	Somdech Pra Paramindra Vajirawud, król	1880	1910
Szwajcarya	15.500	3.600.000	Edward Müller, prezyd.	„	1913
Szwecya	172.900	5.500.000	Gustaw V, król	1858	1907
Tybet	500.000	8.000.000	Lamowie		
Turcya	1.100.000	25.000.000	Mahomet V, sułtan	1844	1909
Urugwaj	72.200	1.150.000	I. Battle prezydent	1854	1911
Venezuela	370.000	2.700.000	Jan Winc. Gomez, prezyd.	1859	1909
W. Brytania	11.460.000	410.000.000	Jerzy V Cesarz Indyi i król Anglii	1865	1910
w tem Anglia, Szkocya i Irlandya	121.380	45.250.000			

Kto peha Europę do kosztownych zbrojeń?

Dziennik paryski „*Temps*“ sądzi, iż promotorem olbrzymich i nieustannie wzrastających budżetów na powiększanie środków wojennych, jest nikt inny, jak Niemcy. Na usprawiedliwienie swoich opinii dziennik podaje następujące zestawienie faktów:

D. 21 marca 1905 r. Francya znosi trzyletnią służbę wojskową i wprowadza dwuletni okres służby pod bronią.

31 marca 1905 Wilhelm II przybywa do Tangeru.

Kwiecień 1905. Niemcy odnawiają rokowania z p. Delcassé w sprawie marokańskiej.

Czerwiec 1905. Dymisya pana Delcassé.

Wrzesień 1905. Mimo to wszystko rząd francuski nietylko nie stosuje artykułu 33 ustawy o dwuletniej służbie, który pozwala na zatrzymanie jednego rocznika rezerwy pod sztandarem, ale wprowadza w życie artykuł 97, pozwalający nadać ustawie moc działającą wstecz, t. j. rozpuścić trzeci rok żołnierzy do domów, mimo, iż zostali wzięci w szeregi na mocy dawnej ustawy.

Jesień 1907. Kampania dyplomatyczna i prasowa w Niemczech za Mulaj Hafidem, który wypowiedział wojnę Francji.

D. 14 kwietnia 1908. Francya skracca o kilka dni ćwiczenia rezerwistów, dotychczas obowiązujące.

Jesień 1908. Pogrożki niemieckie z powodu sprawy dezertarów w Casablanca.

Jesień 1908. Rząd francuski nie zatrzymuje pod bronią drugiego roku żołnierzy.

Luty 1908. Ugoda francusko-niemiecka co do Maroka.

Marzec 1911. Ustawa wojskowa niemiecka: wzmocnienie stopy pokojowej o 17.000 żołnierzy, zwiększenie wydatków o 177 milionów fr., nadwyżka 150.000 stopy pokojowej niemieckiej nad francuską, utworzenie 112 kompanii karabinów maszynowych, 18 baterii polowych, 9 batalionów artylerii pieszej, 5 batalionów kolejowych, aeronautycznych, samochodowych, telegraficznych, 18 szwadronów pociągów wojskowych.

Lipiec—listopad 1911. Zataro o Agadir. Konflikt franc.-niem.

Wrzesień 1911. Rząd francuski mimo to nie zatrzymuje pod bronią drugiego roku żołnierzy liniowych.

Luty 1912. Ratyfikacja przez parlament francuski ugody francusko-niemieckiej z d. 4 listopada 1911 w sprawie Maroka.

Maj 1912. Ponowna ustawa wojskowa niemiecka, powiększenie stopy pokojowej o 37.000 żołnierzy, utworzenie nowego inspektoratu armii, 2 dywizji sanitarnych, 2 sztabów dywizyjnych, 22 inspekcji landwery, 2 sztabów brygady artylerii polowej, inspektoratu pionierów, 17 batalionów piechoty, 106 kom-

panii dział maszynowych, 6 szwadronów jazdy, 30 baterii artylerii polowej razem z powiększeniem stanu baterii istniejących—utworzenie baterii artylerii pieszej, 4 batalionów inżynierii woj., skowej i 26 pociągów wojskowych, 6 kompanii komunikacyjnych awiatorów i telegrafistów, 11 kompanii pociągów wojskowych.

Październik 1912. Niemcy doprowadzają do końca wykonanie poprzedniej ustawy wojskowej, która miała całkowicie wejść w życie ostatecznie dopiero z końcem roku 1916.

Styczeń 1913. Wykonanie zupełne ustawy z roku 1912, która miała być urzeczywistniona dopiero w r. 1917.

Luty 1913. Uchwalenie ustawy o aerostacyi wojskowej niemieckiej, kosztem 25 milionów.

Marzec, kwiecień 1913. Złożenie w parlamencie nowej ustawy wojskowej; powiększenie stanu pokojowego armii niemieckiej o nowe 143.000 żołnierzy, wydatek jednorazowy na ten cel miliona marek, wydatki roczne dodatkowe po 250 milionów franków, nadwyżka stopy pokojowej armii niemieckiej nad francuską o 321.000 żołnierzy, nadwyżka wydatków wojskowych niemieckich nad francuskimi o 800.000.000 fr. rocznie.

Zestawienia powyższe dają miarę taktyki, która, pomijając już stosunki Niemiec z Francją, ma bezpośredni wpływ na kształtowanie się budżetów wojennych niemal we wszystkich ważniejszych mocarstwach świata.

POLACY W DYPLMACYI AUSTRO-WĘGERSKIEJ.

Na podstawie ostatnich wykazów austro-węgierskiego ministerium spraw zagranicznych podajemy udział Polaków w służbie dyplomatycznej monarchii.

Ambasadorów w drugiej randze urzędniczej jest na ogół 10; w liczbie tej niema ani jednego Polaka. Posłów (IV ranga) jest na ogólną liczbę 31, trzech Polaków, mianowicie: Adam hr. Tarnowski w Sofii, Tadeusz hr. Bolesta-Koziebrodzki w Stutgarcie i Leopold hr. Bolesta-Koziebrodzki w ministerium spraw zagranicznych. Radców legacyjnych I i II kategorii (V i VI ranga) jest ogółem 17; Polaków niema wcale. Sekretarzy legacyjnych I kategorii (VII ranga) jest na 26—dwóch Polaków, mianowicie: hr. Ludwik Badeni w Brukselli i Władysław hr. Skrzynno-Skrzyński w Hadze. Sekretarzy legacyjnych II kategorii (VIII ranga) jest 19; Polaków niema wcale. Na 20 attachés poselstwa (IX ranga) jest jeden Polak, mianowicie Aleksander hr. Skrzynno-Skrzyński w Watykanie. W służbie kancelaryjnej poselstw niema żadnego Polaka. W dziale tym jest ogółem 8 dyrektorów kancelaryi, 12

radców kanc., 28 sekretarzy kanc. i 4 oficyałów. Udział Polaków w służbie konsularnej przedstawia się jak następują:

Generalnych konsułów I klasy (IV i V ranga) jest razem 23; w liczbie tej niema żadnego Polaka. Na 31 generalnych konsułów II klasy (VI ranga) jest jeden Polak: Kwiatkowski w Rzymie. Na 65 konsułów jest 9 Polaków, mianowicie: Ernest Kwiatkowski (Trypolis), Konst. Biliński (Janina), Juliusz Stępski (Wenecya), August Haller von Hallenburg (Wiedeń), Karol Bertoni (Rio Janeiro), Mikołaj Jurystowski (Winnipeg), Michał Straszewski (Denver), Stanisław Miłkowski (Ankona), Zdzisław Okęcki (Crajoba). W randze wicekonsuła jest tylko jeden Polak, Jerzy Adamkiewicz, na 57 wicekonsułów (VIII ranga), attachés konsularnych (IX ranga), ogółem 28, jest 2 Polaków: Franc. Zaremba Skrzyński (Genua) i Artur Ocelkiewicz (Kurytyba).

W konsularnej służbie kancelaryjnej przedstawiają się stonki jak następuje: dyrektorów kancelaryi (razem 8) Polaków niema; radnych kancelaryjnych (35), jest dwóch: Andrzej Dobrzański (Skopia), Oskar Sienkiewicz (Wiedeń). Sekretarzy kancelaryjnych jest 8 (na 82), mianowicie Ferdynand Sidorowicz (Konstanz), Włodzimierz Krynicki (Warszawa), Ferdynand Binder (Aleksandrya), Michał Bachartowski (Moskwa), Aleksander Grau-Wadmeyer (N. Jork), Ludwik Rozmysłowski (Jassy), Teodor Schantz (Buenos Aires), Teofil Skrzeński (Kanada). Oficyałów konsularnych jest ogółem 80, z czego 6 Polaków, mianowicie: Władysław Zalewski (Warszawa), Józef Kossowski (San Paolo), Władysław Rogowski (Pittsburg), Antoni Chłopecki (Montreal), Jan Kwiatkowski (Warszawa), Eugeniusz Grabowski (Chicago), Jan Biernat (Kolonja).

Do dyspozycji pozostawiony jest Eugeniusz Kuczyński (poseł nadzwyczajny) i Jan Michałowski (wicekonsul). W ministerium spraw zagranicznych pracują nadto obok hr. Koziembrodzkiego p.p. Kazimierz Maks, sekretarz ministerjalny i Włodzimierz Würth, radca ministerjalny.

Stan oświaty na świecie.

(Według danych za rok 1911).

ANGLIA. (*Wielka Brytania*). Oświata elementarna dwusystemowa: w szkołach państwowych oraz prywatnych. W r. 1911 na 43 mil. ludności w szkołach elementarnych było uczniów 8.610.326. Prócz licznych zakładów specjalnych istnieje 19 uniwersytetów

(w Anglii: Oxford, Cambridge, Durham, Londyn, Manchester, Birmingham., Liwpool; Leyda, Sheffield, Bristol; w Walii: „of Wales“; w Szkocji: S-go Andrzeja, Glasgow, Aberdeen, Edyburg; w Irlandyi: Dublin, „Narodowy“, Belfast).

Argentyna Rzeczposp. Oświata element. bezpłatna dla dzieci od lat 6 do 14, z czego korzysta 45%. W liceach (gimnazyach) około 6000 uczniów. Szkoła rządowa specjalna 1, szk. żegluga 1, wojskowa 1, nadto inst. górniczy i rolniczy. Uniwersytety w Kordobie, Buenos-Ayres, La Plata, Santa Fé i w Paranie.

Południowa Australia. Oświata obow. bezpl. szkół (w r. 1911) rządowych 733 z 52,929 uczn. Szkół pryw. 189 z 11.000 ucz. Uniwersytet w Adelaidzie, kilka zakł. specjalnych prywatnych.

Austro-Węgry. a) *Austria*. Oświata elementarna przymus. i bezpłatna dla dzieci od lat 6 do 14. Kształci się 96%. Gimnazjum fil. 105,002, szkół realnych 49.065. Instytutów specjalnych 6, 41 wyż. szkół handl., liczne szkoły muzyczne, malarskie. Uniwersytetów 11: Kraków słuchaczy 3.404, Czerniowiec 1.219, Graz 2129, Innsbruck 1327, Lwów 5.177, Praga czeska 4.114, niemiecki 1.965. Wiedeń 10.097. Nadto 6 inst. wyż. technicznych. b) *Węgry*. Ośw. elementarna przymus. bezpl., kształci się 78% dzieci. Uniwersytet, politechnika w Budapeszcie, uniwersytety w Koloszwarcie i Zagrzebiu.

BELGIA. Ośw. elem. przym. i bezpl. pod kontrolą duchowieństwa. Gimnazjów 134 w tem 34 żeńskie. Liczne instytuty specjalne, komunalne i prywatne. Konserw. muzyczne w Brukseli, 35 liceów państwowych. Uniwersytety w Gandawie i Leodyum, wolne uniwersytety w Brukseli i Louvain, Akad. handlowe w Antwerpii. Politechnika w Leodyum.

BOLIWIA. Ośw. element. przymusowa, lecz trudna do skontrolowania. Uczy się 50.000 dzieci (na 2.200.000 mieszk.). Uczniów gimnazjalnych około 1.500. Kolegium z programem wyższym i instytut techniczny.

BRAZYLIA. Ośw. element. bezpl., lecz nie przymusowa. Na 21.580.000 mieszk. uczy się około 600.000 dziatwy. Szkoły średnie w miastach większych, gimnazjum „narodowe“ w Rio de Janeiro. Ogółem około 32.000 gimnazystów. Uniwersytet w stolicy.

BULGARIA. Wych. obowiązkowe elementarne od lat 8 do 12. Po ukończeniu, młodzież zdolniejsza wstępuje do gimnazjum na koszt rządu całkowicie lub w połowie. Oprócz kilku szkół specjalnych, uniwersytet w Sofii.

CHILI. Rzeczpospolita. Szkoły elementarne bezpłatne. W r. 1911 było ich 2.896 z 161.751 uczniami. Szkół wyższych (liceów dla chłopców) 40 z 12.552 uczniami i 37 żeńskich z 8.277 uczniami. Prócz tychże szkoły handlowe i techniczne. Uniwersytet państwowy i drugi „rzymsko-katolicki“ w Santjago. Biblioteka narodowa w stolicy liczy 140.000 tomów.

CHINY. Olbrzymie wydatki na reformę armii nie pozwoliły do tej pory wprowadzić Chinom systemu szkolnego, jakiego domaga się edykt z r. 1905. Nauczanie elementarne na stopie pierwotnej. Uniwersytety w Pekinie i Tientsinie są pod wpływem Japończyków. Młodzież korzysta z uniwersytetów zagranicznych, przeważnie japońskich oraz zakładów wojskowych w Niemczech.

CZARNOGÓRZE. Ośw. elementarna bezpłat. i przymus. Szkół początkowych 120 z 10.000 uczniów. Szkoły średnie w Cetynie i Podjucy z 750 ucz. Uniwersytetu niema.

DANIA. Ośw. element. bezpłat. i przymus, od r. 7 do 14. Kształcą się niemal wszystkie dzieci. Bardzo liczne gimnazja i szkoły specjalne, głównie agronomiczne i ogrodnicze. Uniwersytet w Kopenhadze liczy 2000 studentów.

DOMINIKAŃSKA. Rzeczp. Ośw. przymus. bezpłatna. Liczne gimn., szkoły specjalne, uniwersytet w stolicy.

EKWATOR. Ośw. elem. przym. i bezpl. Szkół początkowych 1200 z 80.000 ucz. Szkół średnich 35 i 11 specjalnych. Uniwersytet w Quito liczy 32 profesorów i 300 studentów.

FRANCYA. System kształcenia szeroko rozwinięty. Szkoła elementarna od r. 6—13, licea (gimnazja, szkoły normalne) liczne we wszystkich miastach. Uniwersytety: Paryżki, Sorbona, Aix, Alger, Angers, Bordeaux, Caen, Clermont, Dijon, Grenoble, Lille, Lyon, Marsylia, Montauban, Montpellier, Nancy, Nantes, Poitiers, Rennes, Tuluza. Szkoły specjalne we wszystkich kierunkach wiedzy, przemysłu i sztuki.

GRECYA. Ośw. element. bezpl. i pozornie obowiązująca od r. 5—12. Gimnazja rządowe. Uniwersytet w Atenach; korzysta z niego i młodzież turecka.

GUATEMALA. Do szkół element. uczęszcza 75% dziatwy. Szkół element. państwowych 1100, zakłady prywatne popierane przez rząd. Kilka gimnazjów w stolicy i na prowincyi. Dla młodzieży niemieckiej szkoły średnie utrzymywane przez Niemcy.

HAITI. Szk. element. bezpl. w zasadzie obowiązkowe; 400 utrzymywanych przez rząd. Gimnazja pod kierunkiem duchowieństwa rz. kat. Cenniejsi uczniowie wysłani na dalsze kształcenie do Paryża. W stolicy 3 licea oraz szkoły prawa i medycyny.

HISZPANIA. Nauczanie niby przymusowe, szkoły przez rząd prawie nie popierane, pozostają pod kontrolą duchowieństwa, które też utrzymuje własne. Zakłady średnie w miastach korzystają ledwie z połowicznych subsydjów państwowych. Pomoc dla instytutów specjalnych też ograniczona. Liczba uczniów w szk. elementarnych 2.100.000, w średnich 40.000. Uniwersytety w Barcelonie, Grenadzie, Madrycie, Salamance, Santiago, Saragocie, Sewilli, Walencji i Waladolidzie pod względem doskonałości pozostawiają do życzenia. W r. 1911 było w nich ogółem 15,750 studentów.

HONDURAS. Szk. elem. bezpl. przymus. Stosunek analfabetów szczególnie wysoki u Indian. Licea (średnie) w miastach

departamentalnych. W stolicy szkoła prawoznawcza, instytut centralny i uniwersytet.

INDYE (Cesarstwo). Szkoły elem. (prócz induskich) są troską państwa. Wiele szkół handlowych i technicznych. Uniwersytetów 5: Kalkuta, Madras, Bombay, Allahabad, Pendżab. Szkół początkowych 170.590 z 6.214.995 uczniami (rok 1910) w tem 831,954 dziewcząt. Do tychże szkół uczęszcza około 70% dziatwy. W latach 1910-11 liczono czytających i piśmiennych 15,686,421 w tem 1,125,231 po angielsku.

JAPONIA. Ośw. element. bezpl. przymusowa od r. 6 do 10. Ogrody dziecięce i mnóstwo szkół, do których uczęszcza 82% dziatwy. Za korzystanie z gimnazjum podatek po 30—60 sen od dziecka. Kurs 5-cioletni. Wyższe szkoły dla dziewcząt. Szkoły handlowe i techniczne licznie uczęszczane. W uniwersytetach wiele wykładów w językach europejskich. Są one w Tokio, Kioto, Tohoku i Kiuku. Prócz tego instytuty prywatne lekarskie, prawne i inżynierskie.

KANADA. Oświata elementarna pod kontrolą administracyi i na jej koszt. Około 23.000 szkół gminnych: większych z milio-nem uczniów płci obojga. 60 uniwersytetów i kolegiów z 40.000 studentów. W r. 1911 w 20 uniwersytetach (z pomiędzy objętych cyfra 60) liczono 10000 kształcących się.

KOLUMBIA. Ośw. bezpłatna nieobowiązkowa, lecz szkoły chętne uczęszczane. Misyjonarze rzym. kat. skutecznie zachęcają Indian do oświaty. Szkoły normalne, techniczne w Bogocie, gdzie istnieje biblioteka, Muzeum i obserwatorium astronomiczne.

KOSTARIKA. Ośw. elemen. przymus i bezpl. Szkoły normalne trzy, w San José, Catargo i Alajuela. Kolegia w San José przygotowują młodzież do uniwersytetów europejskich.

KUBA. Dążenia do oświaty bardzo się budzą i rozwijają. Z ośw. element. korzysta 82% dziatwy. Szkół średnich 650, uniwersytet w Hawannie.

LIBERYA. 113 szkół element. państwowych z 4.000 uczniów i 87 szkół misyjnych z 3.000 ucz. W stolicy gimnazjum i 5 szkół misyjnych. Rozwijają się oświata i cywilizacja.

LUKSEMBURG. Oświata przymusowa. Analfabetów niema.

MEKSYK. Olbrzymia liczba analfabetów, wynosząca 80% ludności. Oświata elementarna bezpl. i nominalnie przymusowa. Szkoły przeważnie pod dozorem duchowieństwa rzym. kat. Szkoły średnie nieliczne i niechętnie uczęszczane. Szk. specjalne mają nieco liczniejszych uczniów. Uniwersytetów niema.

NEPAL. Kolegium w stolicy z wykładami w językach sanskryckim, „urdu“ i angielskim. Nauczanie element. w rękach duchowieństwa, które, korzystając z poparcia rządu, wprowadza naukę języka angielskiego.

NEW-FUND-LAND. W r. 1911 w szkołach począt. uczniów 50246, w średnich 1323. Rząd wydatkował na oświatę 337.372 funty sterlingów.

NIDERLANDY. Nauczanie element. pod kierunkiem gmin, żywo wspieranych przez państwo. Ośw. element. obow. i bezpl. od r. 7 do 13. Szkoły średnie bardzo tanie i dostępne. Wykształcenie techniczne ogromnie rozwinięte, liczne szkoły rolnicze i ogrodnicze. Uniwersytety państwowe: Leiden, Groningen, Utrecht, miejski w Amsterdamie z 4000 stud. w tem 700 kobiet. Wyższa szkoła techniczna w Delft, 1200 stud. Uniwersytet kalwinistyczny w Amsterdamie.

NIEMCY. O wzorowej dbałości państwa w kierunku oświaty świadczy fakt, iż w r. 1907 w liczbie młodzieży, powołanej do powinności wojskowej, znajdowało się ledwie 0,2% analfabetów. Nauka element. przymusowa od r. 6 do 14; korzysta z niej 95% dziatwy. W gimnazyach rządowych kurs 9-cio letni. Masa seminariów, wyższych szkół żeńskich, instytutów specjalnych i in. Uniwersytety państwowe: Berlin, Bonn, Wrocław, Erlangen, Freiburg, Gießen, Getynga, Greifswald, Halla, Heidelberg, Jena, Kiel, Królewiec, Lipsk, Marburg, Monachium, Monastyr, Rostok, Strasburg, Tybinga, Wirzburg.

NIKARAGUA. Nauka bezpl. i obowiązkowa, chociaż w rzeczywistości sprawa ta jest jeszcze w zaniedbaniu. 12 szkół średnich, uniwersytety w Managua i Leonie.

NORWEGIA. Nauka przymus. bezpłat. od r. 7—14. W r. 1909 w szkołach element. było 374.432 uczniów. Wiele szkół państwowych średnich dla ucz. płci obojga, szkoły specjalne w znacznej ilości. Do jedyne uniwersytetu w Chrystyanii w r. 1911 uczęszczało 1553 studentów.

NOWA WALIA (New South Wales. Australia). Ośw. element. przymusowa i bezpłatna. W r. 1910 szkół tych było 3.257 z 243.839 uczniami; koszt utrzymania 1.308.410 funt. sterl. Uniwersytet w Sydney, 4 kolegia męskie i 1 żeńskie, nadto 774 szkoły prywatne z 59.247 uczniami i 17 szk. specjalnych z 1393 uczn.

NOWA ZELANDYA. Ośw. elem. bezpl. obowiąz. od r. 12—go życia. W korpusach kadeckich od 18 do 25 po przygotowaniu w szkołach średnich. Oświata w tym kraju ma głównie na celu przygotowanie wojska kulturalnego.

PANAMA. Nauka bezpl. przymus., korzysta z niej 20.000 dziatwy. Szkoły przygotowawcze do uniwersytetu w stolicy.

PARAGWAJ. Nauka bezpl. przymus. W r. 1912 było 50.000 ucz. Uniwersytet w Asuncion z 120 studentami.

PERSYA. Przed r. 1897 istniały szkoły początkowe (makth) i kolegia (madrasah) przeważnie do nauki czytania, pisanie i znajomości koranu. Obecnie są tam szkoły zakładane przez cudzoziemców dla Niemców, Francuzów, Amerykanów, Anglików i żydów czego dawniej wzbraniano. Wśród krajowców oświata w znaczeniu europejskiem bardzo niska. Persowie zdolniejsi są na rzecz rządu wysyłani na naukę zagranicę. W Teheranie szkoła wojskowa.

PERU. Nauka bepl. bez przymusu. Ze szkół elementarnych korzysta 20% dziatwy. Szkoły średnie w miastach gubernialnych mało uczęszczane. Pięć szkół średnich pod kierunkiem cudzoziemców. Są szkoły: sztuk pięknych, górnicza i inżynierska w Limie, tamże uniwersytet „S-go Marka“.

PORTUGALIA. Nauka element. bezpl. i nominalnie przymusowa od r. 7—12. Korzysta z niej 75% dziatwy W r. 1910 było 5250 szkół publicznych i 1750 prywatnych. Szkoły średnie (licea) w 19 miastach dystryktowych oraz w kilku innych. Licza muncypalne w Celoricode Basto, Chaves, Ponte de Luna i in. Instytut techniczny, handlowy, marynarki i szkoła wyższa dla dziewcząt w stolicy. Również licea przy klasztorach. Uniwersytety w Coimbra i Lisbonie, gdzie jest biblioteka z 150.000 tomów; w r. 1910 było ogółem 1.100 studentów.

QUEENSLAND (Australia). Ośw. obowiąz. bezpl., szkół 1254 z 70194 ucz.; szkół pryw. 141 z 13.560 ucz. Uniwersytet od r. 1910.

PAŃSTWO ROSYJSKIE. a) *Cesarstwo.* Z wyjątkiem Finlandyi, oświata ludowa, szczególnie na wsi, w zaniedbaniu. Na 150 milionów mieszkańców w r. 1911 uczęszczało 6.000.000 dziatwy, a że na wsiach kurs zimowy trwa przeciętnie 4 miesiące, nauka tego rodzaju mało zapobiega analfabetyzmowi. Sprawa szkół średnich przedstawia się o tyle lepiej, iż sfery zamożniejsze mają już większą możność kształcenia dzieci w gimnazyach i progimnazyach, chociaż nauka wypada w porównaniu z Zachodem bardzo drogo. Do szkół średnich w roku sprawozdawczym uczęszczało około 700.000 młodzieży płci obojga, do zakładów podległych kompetencji św. synodu (szkoły parafialne, seminaria) 468.000, ucz., do szkół w obrębie ziem kozackich 10.000. Instytuty i licea specjalne (politechniki, inżynierskie, górnicze, technologiczne, marynarskie, artystyczne, prawoznawcze i in.) znajdujące się w większych miastach miały około 210.000 stud. W r. 1910 napływ studentów do uniwersytetów: Petersburg 9.000, Moskwa 10.000, Kazań 3.000, Saratów 2.500, Tomsk 1.500, Warszawa 1.500, Dorpat 3.000. Ogólna liczba studentów na uniwersytetach państwowych była obliczana na 41.000 w tem i kobiety.

b) *Królestwo Polskie.* Po za szkołami gminnymi, po roku 1905 sprawa szkolnictwa znacznie się poprawiła wyłącznie dzięki znacznemu przyrostowi szkół prywatnych. Nietylko w Warszawie, lecz i we wszystkich ważniejszych miastach prowincjonalnych powstały szkoły polskie, począwszy od elementarnych do gimnazyów filologicznych i realnych. Sprawa oświaty polskiej jest pozostawiona wyłącznie inicjatywie i środkom prywatnym i z tego powodu nauka wypada zbyt drogo. Tem nie mniej z oświaty korzysta znaczne i wciąż zwiększające się koło młodzieży. Nauczanie w zakresie wyższym reprezentują kursy i szkoły: rolnicze, handlowe, techniczne, artystyczne i in. Nader liczne i stale powtarzane odczyty treści naukowej wspierają umysły żądnych wiedzy

tych, zwłaszcza, których nie stać na wyższe wykształcenie zagranicą.

Według statystyki opracowanej przez Stow. nauczycielstwa polskiego (niestety, niezupełnej, bo na aukcję rozesłaną w r. 1913 do 113 szkół pol. średnich wpłynęło tylko 88 odpowiedzi czyli 77,87%) można podać dane co do nauczycieli.

Otóż w 88 szkołach było ogółem 1570 nauczycieli, przeciętnie więc na jedną szkołę przypada 18 nauczycieli. Z powyższej cyfry jest 1231 nauczycieli Polaków t. j. 78,41%, innych narodowości 339 t. j. 21,59%. Co do kwalifikacji naukowych 586 osób ma wykształcenie uniwersyteckie, 587—średnie, 58 kończyło seminarium dla nauczycieli ludowych. Nauczycieli Polaków pracuje w Warszawie 614, na prowincyi 617.

c) *Finlandya*. Nauka element. bezpł. przymus. od r. 7—15. Korzysta z niej ogół dziatwy. Szkoły średnie (licea) w liczbie wystarczającej. Instytuty rolnicze, handlowe i żeglugi. Uniwersytet w Helsingforsie liczy 3000 studentów.

RUMUNIA. Nauka element. bezpłatna od r. 7; korzysta z niej około 60% dziatwy. Szkoły średnie dobrze urządzone i licznie uczęszczane. Instytut agronomiczny i uniwersytet w Bukareszcie.

SALVADOR. Nauka elem. bezpł. i przymus. Szkoły średnie dla obu płci, wyższe również. W stolicy kolegium zastępujące brak uniwersytetu.

SERBIA. Nauka elem. bezpłatna obowiązkowa tylko na papierze. Korzysta z niej ledwie 17% dziatwy. Gimnazja i progimnazja w lepszym stanie. Nadto jedna szkoła wojskowa, 4 teologiczne, 4 przygotowawcze (licea), 4 techniczne, 5 gimn. żeńskich, „Wielka szkoła” w Białogrodzie na prawach uniwersytetu z fakultetami: teologii, filozofii, medycyny i inżynierii.

STANY AMERYKI POŁUDNIOWEJ. Nauczanie elementarne starannie pod zwierzchnictwem departamentu oświaty. Uniwersytety w Capetown, Rodezyi, Welington, Bloemfontein. Pretoryi, Politechnika i Inst. górniczy w Johaneshurгу. Uniwersytet w Pietermaritzburgu i in. Ogółem studentów 1233 (rok 1911).

STANY ZJEDNOCZONE. AMER. PÓŁNOC. System edukacyjny sięga od ogródków dziecięcych do uniwersytetów. Analfabeci tylko wśród Indian i imigrantów. Szkoły elementarne uczęszczane przez 95% dziatwy. W roku 1910 do szkół publicznych uczęszczało 12.827.307 uczniów. Zakładów męskich było 119.026, żeńskich 64.546. Oprócz licznych instytutów specjalnych uniwersytety: „Angielski” w Kalifornii, katolicki w Chicago, w Clark, Kolumbii, Cornell, Michigan, Pensylwanii, Princeton, Stanford, Wirginii, Wisconsin, Yale i in.

SUDAN. Oprócz szkół narodowo-wyznaniowych utrzymywanych przy meczetach, istnieją elementarne w Omdurmanie, Berberze, Wad, Medani, Halba i Suakinie. W stolicy jest kole-

gium przygotowawcze i 3 szkoły handlowe w Chartumie, Omdurmanie i Kassali.

SYAM. Nauczanie pozostaje w rękach kapłanów Budystów, którzy szkoły podzielili na rozmaite stopnie, lecz w kierunku wyznaniowym. W stolicy kilka zakładów odpowiadających szkołom średnim. Młodzież ze sfer inteligentniejszych uczęszcza do trzech liceów angielskich a następnie kształci się w Anglii.

SZWAJCARYA. Nauka przymus. i bezpł., analfabetów prawie niema. Szkół średnich bardzo wiele. Zakłady specjalne: wyższy techniczny w Zurychu, nadto instytuty architektury, mechaniczny, rolniczy, inżynierski, chemii, leśny, matematyczny, fizyczny z 1333 studentami (466 cudzoziemców) Instytut politechniczny w Lozannie. Uniwersytety w Bâle, Zurychu, Bernie, Genewie, Fryburgu, Lozannie i Newchâtel. W roku 1911 było ogółem 6.000 studentów w tem 2000 kobiet.

SZWECYA. Nauka bezpł. przymusowa, analfabetów prawie niema. W r. 1910 w 15.000 szkół było 790.000 dziatwy. Szkoły średnie bardzo rozwinięte i pilnie uczęszczane. Instytutów specjalnych dużo. Uniwersytety: Upsala 1500 stud., Lund 1125 stud. W Sztokholmie i Gotenburgu uniwersytety państwowe i prywatne.

TASMANIA (Australia). Ośw. przymusowa i bezpł. Szkół państwowych 399 z 32.244 ucz. Uniwersytet i szkoła specjalna.

TURCYA. Szkoły element. wyłącznie wyznaniowe, pod kierunkiem duchownych. Szkoły średnie zakładane przez cudzoziemców, państwowych bardzo mało. Szkół specjalnych niewiele. Uniwersytet w Konstantynopolu od r. 1900. Brak danych uniemożliwia podanie cyfr dotyczących szkolnictwa tureckiego.

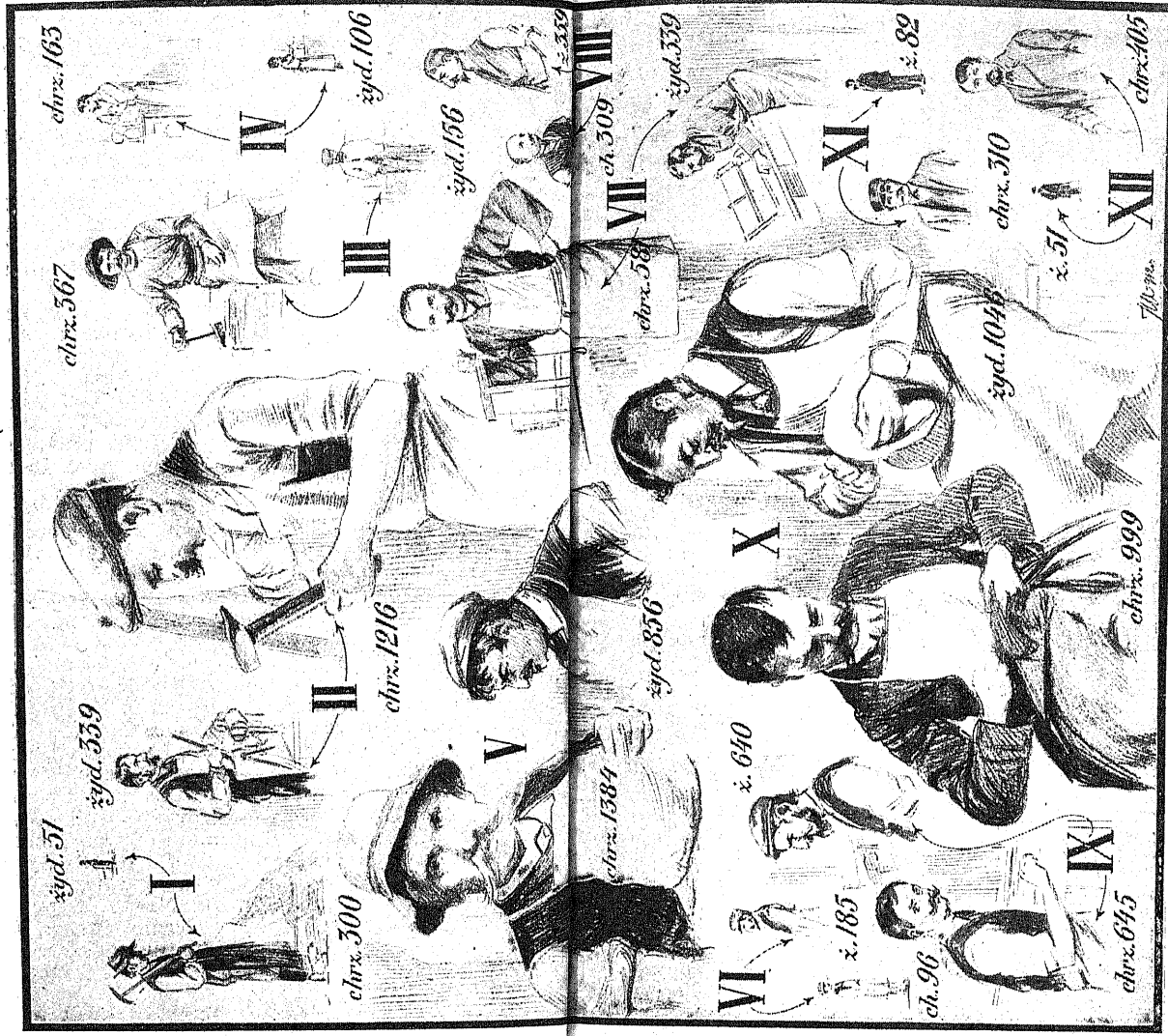
URUGWAJ. Nauczanie bezpł., lecz szkoły nie dość licznie uczęszczane, szkoły średnie prywatne, popierane przez rząd, uniwersytet w stolicy.

VICTORIA (Australia). Ośw. element. przymus. i bezpł. w wiekulat 6—14. Uczniów 234.766—62% z liczby ogólnej dzieci w wieku szkolnym. Nadto 62 szk. prywatne z 51.495 ucz. Uniwersytet w Melbourne, szkoła górnicza, kilka liceów prywatnych.

WENEZUELLA. Szkoły element. bezpł. mało uczęszczane. W r. 1908 było 35.777 uczniów. Analfabetów 60%. Kilka szkół specjalnych. Uniwersytety w Caracas i Merida.

WŁOCHY. Przed wprowadzeniem prawa w r. 1904 o nauczaniu powszechnem, liczono 51% analfabetów. Szkoły element. stopień 1-szy od r. 6—9 i 2-gi od 9 do 12. Szkoły wzorowe dla obsługujących w wojsku. Liczne gimnazja i licea. Uniwersytety państwowe: Bolonia, Modena, Neapol, Genua, Macerata, Messyna, Cagliari, Catania, Padwa, Palermo, Parma, Pawia, Piza, Rzym, Sassari, Sienna, Turyn. Bezpłatne w Camerino, Ferrarze, Perugii, Urbino.

Rysunek 1.

Patrz opis na stronie 263.

Największe miasta na świecie z ludnością najmniej pół miliona.

	mieszkańców
1. Londyn (według ostatniego spisu ludn. 1911).	7.252.963
2. New York (1910)	4.766.833
3. Berlin (1910)	3.702.962
4. Paryż (1911)	2.846.986
5. Tokio, Japonia (1909)	2.186.079
6. Chicago St. Zjed. A. P. (1910)	2.185.283
7. Wiedeń (1910)	2.030.850
8. Petersburg (1909)	1.907.708
9. Filadelfia St. Zjedn. (1910)	1.549.008
10. Pekin, Chiny	1.500.000
11. Moskwa (1909)	1.481.240
12. Buenos Ayres Argent. (1911)	1.329.697
13. Osaka Japonia (1909)	1.226.642
14. Konstantynopol	1.106.000
15. Kalkuta Indye Wschod. (1901)	1.026.987
16. Siang-tan, Chiny	1.000.000
17. Czan-Czan, Chiny	1.000.000
18. Singan, Chiny	1.000.000
19. Rio de Janeiro, Brazylia (1911)	995.900
20. Hamburg (1911)	953.079
21. Kanton, Chiny (1908)	900.000
22. Budapeszt (1910)	881.601
23. Warszawa (1909)	855.900
24. Hankou Chiny (1909)	826.000
25. Tientsin, Chiny (1909)	800.000
26. Glasgow W. Brytania (1911)	784.455
27. Bombay Indye Wschod. (1901)	776.006
28. Liwerpol, Anglia (1911)	746.566
29. Neapol (1911)	723.208
30. Bruksella (1910)	717.455
31. Manchester, Anglia (1911)	714.427
32. St. Louis. St. Zjedn. (1910)	687.029
33. Boston. St. Zjedn. (1910)	670.585
34. Kair, Egipt (1907)	654.476
35. Szanhai Chiny (1909)	651.000
36. Banghok, Syam	628.675
37. Tu-Czan, Chiny (1909)	624.000
38. Sydney. Australia (1910)	621.000
39. Medyolan (1911)	599.200
40. Czun-kin, Chiny (1909)	598.000
41. Madryt (1910)	597.573
42. Monachium, Bawarya (1910)	596.467

43. Melburn. Australia (1910)	591.830
44. Lipsk. Saksonia (1910)	589.850
45. Barcelona, Hiszpania (1910)	587.219
46. Amsterdam, Niderl. (1910)	573.983
47. Cleveland St. Zjedn. (1910)	560.663
48. Kopenhaga (1911)	559.398
49. Baltimore, St. Zjednocz. (1910)	558.485
50. Marsylia (1911)	552.182
51. Drezno (1910)	548.308
52. Rzym (1911)	538.634
53. Pittsburg, St. Zjedn. (1910)	533.905
54. Birmingham, Anglia (1911)	525.960
55. Lyon (1911)	524.056
56. Kolonia (1910)	516.527
57. Wrocław (1910)	514.765
58. Praga Czeska (1910)	514.000
59. Madras, Indye (1901)	509.346
60. Su-Czan, Chiny (1909)	500.000

Rok kółek rolniczych.

Wydział kółek C. T. R. otrzymał sprawozdania za r. 1912 od 491 kółek, co stanowi 70% istniejących z końcem r. z.; ogólna ilość członków w kółkach, które nadesłały sprawozdania, wynosi 23.244; najwyższa liczba członków w jednym kółku—400; ogólna liczba

wsi, objętych działalnością kółek—3.605. Przewodniczącymi są w 63 kółkach gospodarze małorolni, w 78—księża, w 185—właściciele folwarków.

Przeprowadzano doświadczenia, dokonywano wspólne ubezpieczenia ogniowe, lustracje gospodarstw, urządzano wycieczki, zakładano biblioteki, prenumerowano wspólnie pisma, rozwinięto działalność w kierunku poparcia rozwoju hodowli, mleczarstwa, ogrodnictwa, budownictwa ogniotrwałego, budowy domów ludowych.

Koleje żelazne.

Pomysł stworzenia kolei żelaznych powstał niewątpliwie za przyczyną kolei z desek drewnianych, które już w r. 1541 urządzano w Lobertal, w Alzacji, gdzie ułatwiano tym sposobem przewóz drzewa z lasu. Pierwsza próba kolei o szynach z żelaza lanego odbyła się w r. 1738 w Anglii; w r. 1767 z powodu kryzysu żelaznego oraz nadmiernej wyższości cen kruszcu, próby zostały jednak powstrzymane. Relsy żelazne w r. 1776 rowkowate układano na długich belkach drewnianych co je ochraniało od wyginania. Pierwszą kolej z szyn żelaznych ułożono pod Klaustahlem; szyny z żelaza walcowanego zaczęto fabrykować w r. 1828, chociaż już w r. 1804 R. Trevethick zastosował taką kolej pomiędzy Merdhyr i Tydwill w Walii, wożąc żelazo i węgle zapomocą „wozu parowego“, na który patent uzyskał w r. 1802.

W lipcu 1814 r. „ojciec kolei żelaznych“ Stephenson, pierwszą swoją lokomotywę „Blücher“ pusił pod Killingworth, zaś 27 września 1825 r. pomiędzy Stockton a Darlington pierwszy pociąg pasażerski ciągnięty końmi. Pierwsza podobna stała kolej na kontynencie powstała we wrześniu r. 1828 pomiędzy Budzyszynem i Manthausen, druga w tymże roku pod St. Etienne. Na konkursie ogłoszonym przez Anglię w r. 1829 zwyciężył Stephenson za swoją lokomotywę „Rocket“. Pierwszą kolej żelazną otrzymała Ameryka d. 28. XII 1829 r. w Baltimore. Lecz pierwszą kolej żel. parową w znaczeniu właściwym i na użytek pasażerów otwarto dn. 15. IX 1830 r. pomiędzy Liwerpołem i Manchester. Pierwsza kolej w Niemczech została otwarta d. 1. VIII 1832 r. na miejsce konnej, do przewozu towarów pod Budzyszynem (Budweis) dla pasażerów d. 7. XII 1835 r. pomiędzy Fürth i Norymbergą. Otwarcie pierwszych kolei żelaznych przypada: we Francji d. 26. VIII 1837 r.; w Austrii d. 6. I. 1838 r.; w Prusach d. 21. IX 1838 r.; w Rosji d. 4. 1838 r.; we Włoszech d. 3. X 1839 r.; w Danii d. 18. IX 1844 r.; w Szwajcarii d. 9. VIII 1847 r., w Hiszpanii d. 30. X 1848 r.;

w Kanadzie 1850 r.; w Meksyku tegoż roku; w Szwecji 1851 r. w Indjach Wschodnich d. 9. IV 1853 r.; w Norwegii d. 1. VII 1853 r.; w Portugalii, Brazylii i Australii w 1854 roku; w Egipcie 1856 roku; w Turcji dnia 4. X. 1860 roku; w Grecji i Rumunii 1869 r.; w Japonii 1872 r.; w Chinach d. 30. VI 1876 r. Szerokość „normalna“ torów kolejowych (w Rosji nazywana wązkotorową) wynosi 1,435 m. chociaż w niektórych krajach nie została utrzymana. Tak więc szerokość torów w następujących krajach wynosi:

Hiszpania 1,676 m., Indye Wschodnie 1,667 m., Irlandya 1,600 m., Azja Mniejsza 1,099 m., Australia 1,600 m., Afryka Angielska 1,067 m., Rosya 1,524 m., Japonia 1,067 m., Norwegia 1,447 m., Brazylia 1,000 m.

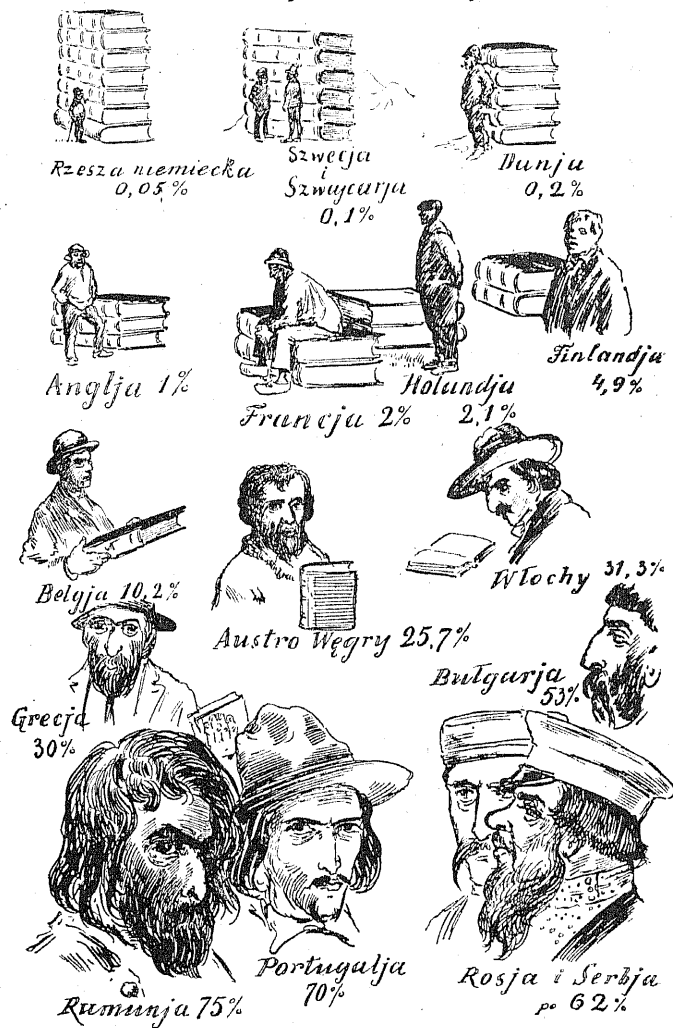
Długość kolei żel. na całej kuli ziemskiej w kilometrach wynosi: w Europie 333,848, w Ameryce 526,382, w Azji 101,916, w Afryce 36,854 i w Australii 31,014, ogółem 1030014 kilom.

Dodajmy na zakończenie, iż gdy w Niemczech na 1000 mieszkańców wypada 9,3 kil. kolei, we Francji 12,6, w Danii 13,6, w Szwecji 25,6, w Anglii 12,6, w państwie rosyjskiem stosunek kolei na 1000 m. wynosi ledwie 4,7 kilom. Poniżej tego stosunku istnieją w Europie tylko dwa państwa mianowicie Turcja z 4,2 i Serbia z 2,8 kilom. na tysiąc m.

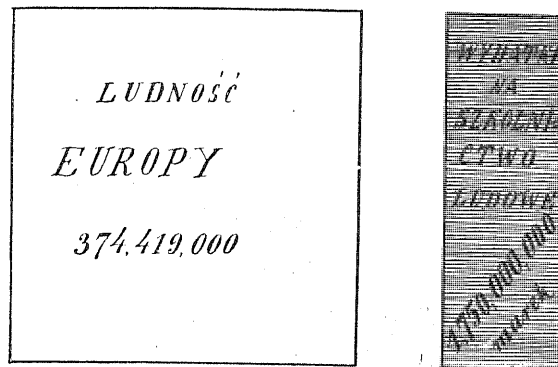
Analfabetyzm w Europie.

Statystyk szwedzki Sundberg zestawiał dane statystyczne, dotyczące stanu szkolnictwa ludowego w poszczególnych krajach Europy. Wedle tego zestawienia posiada najmniej analfabetów Rzesza niemiecka, najwięcej Rumunia. W szczegółach przedstawia się tabela statystyczna jak następuje: Rzesza niemiecka 0.05 proc., Szwecya i Szwajcarya 0.1 pr., Dania 0.2 pr., Anglia 1.0 pr., Francya 2.0 pr., Holandya 2.1 pr., Finlandya 4.9 pr., Belgia 10. 2 pr., Austro-Węgry 25. 7 pr., Grecya 30.0 pr., Włochy 31.3 pr., Bulgarya 53.0 pr., Rosya i Serbia 62.0 pr., Portugalia 70.0 pr., Rumunia 75.0 pr. analfabetów. Ogólna suma wydatków na szkolnictwo ludowe wynosi w całej Europie 1 $\frac{3}{4}$ miliarda marek. Z tego przypada na Rzeszę niemiecką $\frac{1}{3}$, na Anglię $\frac{1}{4}$, na Francję $\frac{1}{8}$, na Austro Węgry $\frac{1}{10}$ wszystkich wydatków; na Rosję, posiadającą $\frac{1}{4}$ część całej ludności Europy, przypada tylko dwudziesta część z ogólnej sumy wydatków wszystkich państw europejskich na cele szkolnictwa ludowego.

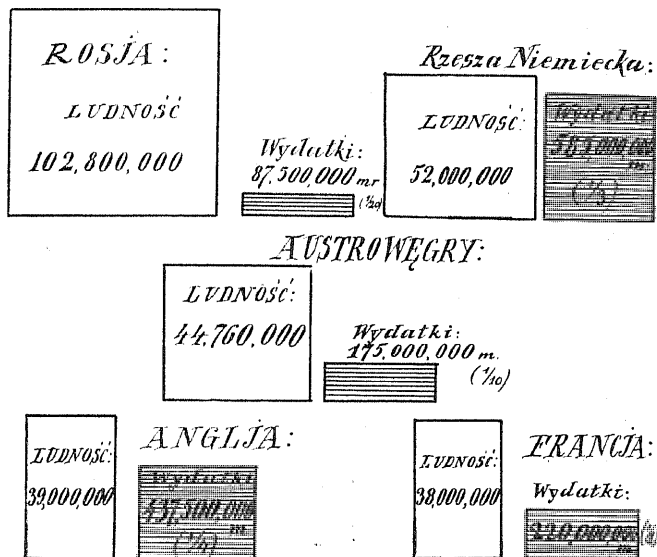
Analfabetyzm w Europie.

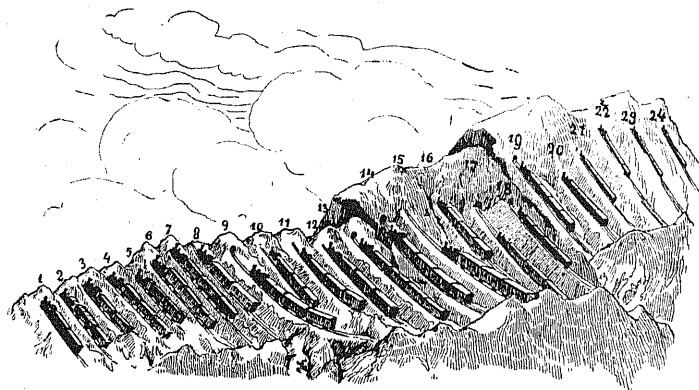
Analfabetyzm w Europie.

Stosunek w poszcz. państwach:

Szczyty górskie, zdobyte przez koleje żelazne.

1. Territet-Glion (Szwajc.) wysokość 689 metrów.
2. Burgerstock (Szwajcarya) 870 metrów.
3. Beatenberg (Szwajcarya) 1.119 m.
4. Salève (Sabaudya) 1200 m.
5. Aigle-Leysin (Szwajcarya) 1400 m.
6. Lauterbrunnen (Szwajcarya) 1486 m.
7. Mont Revard (Sabaudya) 1545 m.
8. Beirut-Damaszek (Azja Mniejsza) 1590 m.
9. Viege-Zermatt (Szwajcarya), 1608 m.
10. Rigi (Szwajcarya) 1750 m.
11. Schaffberg (Bawarya) 1780 m.
12. Schneeberg (Austria) 1825 m.
13. Stanzerhorn (Szwajcarya), 1900 m.
14. Schinze-Platte (Szwajcarya) 1970 m.
15. Glion-Naye (Szwajcarya) 1975 m.
16. Wengeralp (Szwajcarya) 2064 m.
17. Pilatus (Szwajcarya) 2069 m.
18. Rothorn (Szwajcarya) 2252 m.
19. Eigerwald (Szwajcarya) 2.868 m.
20. Gornergrat (Szwajcarya) 3020 m.
21. Jungfrau (Szwajcarya) 4100 m.
22. Wiskowaya (Kordyliery) 4500 m.
23. Mont Blanc (Szwajcarya) 4810 m.
24. Simla (Indye) 5000 m.

Szybkość biegu pociągów na kolejach żelaznych w rozmaitych państwach.

Koleje.	NIEMCY.	długość w kilom.	szybkość sek. na 1 kil.
<i>Prusy</i> Berlin-Hanower		254,1	80,7
<i>Bawarya</i> Monachium-Norymberga		198,7	76,9
<i>Saksonia</i> Hof-Lipsk		164,6	67,6
<i>Alzacya</i> Lolar. Strasburg-Ludwigshafen		129,9	77,0
<i>Wirttembergia</i> Ulm-Frydrychshafen		103,6	73,1
<i>Baden</i> Freiburg-Baden-Oos		103,0	83,5
<i>Oldenburg</i> Leer-Oldenburg		55,0	66,0
<i>Meklenburgia</i> Waren-Güstrow		51,4	64,2

ANGLIA.

<i>Londyn</i> —Plymouth	363,2	88,2
„ Rhyl	336,7	85,2
„ Liwerpool	309,3	86,3
„ Stockport	285,6	82,4
„ Wilmslow	284,6	88,5
<i>Wackefield</i> —Londyn	282,8	91,7
<i>Londyn</i> Exeter	279,4	93,1
<i>Dublin</i> —Cork	266,3	69,2
<i>Londyn</i> —Sheffield	265,1	89,1
„ Doncaster	251,0	90,2
„ Crewe	254,2	87,7
<i>Crewe</i> —Carlisle	226,9	84,0
<i>Londyn</i> —North Walsham	210,8	78,6
<i>Newcastle</i> —Edynburg	200,3	87,1

FRANCYA.

<i>Paryż</i> —Calais	298,0	89,0
„ Boulogne	254,0	89,6
<i>Arras</i> —Paryż	193,0	94,1

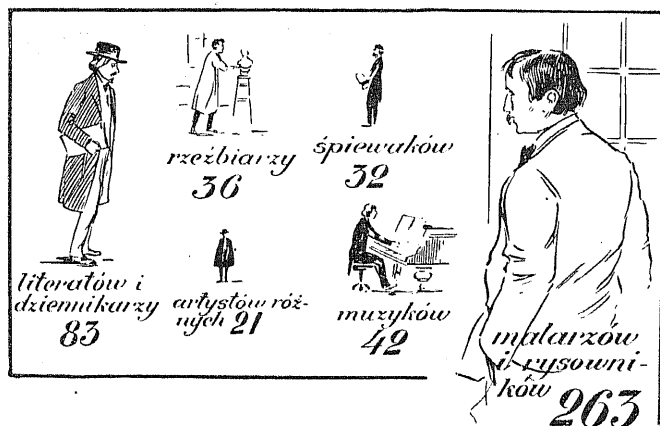
AMERYKA.

<i>Pittsburg</i> —Wayne	515,0	83,8
<i>Rochester</i> —Cleveland	402,0	80,7
<i>Pittsburg</i> —Harrisburg	400,0	80,0
<i>Syrakuza</i> —Albany	230,1	87,6
<i>Nowy-Jork</i> —Albany	230,0	86,3

INNE KRAJE.

Włochy Rzym-Florencja	316,0	58,9
Belgia Bruksella-Ostenda	125,9	79,5
Austria Amstetten-Wiedeń	125,0	64,7
Dania Masnedö-Kopenhaga	124,5	65,8
Niderlandy Rotterdam-Nymwegen	116,8	73,0
Szwajcaria Airolo-Lucerna	105,1	49,0
Rosya Kowno-Wilno	103,5	57,0

Artyści polscy w Paryżu.

Według obliczeń korespondenta paryskiego do pism warszawskich, p. Wacława Gąsiorowskiego, Paryż liczy artystów Polaków: 263 malarzy i rysowników, 36 rzeźbiarzy, 83 literatów i dziennikarzy, 42 muzyków, 32 śpiewaków i 21 artystów na różnych innych polach.

Parlamenty na świecie.

Wszystkich posłów do parlamentów państwa na kuli ziemskiej wybierają do 2,165-ciu.

Argentyna (rzeczposp.) 1. Senat z 30 członków wybieranych przez głosowanie ograniczone na lat 9, odnawiane co 3 lata. 2. Izba deputowanych 120 członków wybieranych na 4 lata przez głos. bezpośr. Połowa odnawiana co 2 lata.

Austria (cesarstwo). 1. Izba panów (Herrenhaus) w niej: arcyksiążęta krwi; 64 naczelników rodów arystokratycznych; 6 książąt-arcybiskupów; 7 książąt-biskupów; 5 arcybiskupów i 153 szlachty, członkowie dziedziczni, wszyscy mianowani z wiedzą cesarza. 2. Izba Deputowanych (Abgeordnetenhaus), 516 deputowanych wybieranych przez głosowanie powszechne na lat 6. Obiedwie instytucje zjednoczone tworzą Reichsrat.

Bawaria (królestwo). 1. Izba panów z członkami: książęta domu królewskiego, dygnitarze koronni, głowy rodzin arystokratycznych, prezydent konsystorza reformowanego, członkowie dożywotni, wszyscy mianowani przez króla lub regenta. 2. Izba deputowanych ze 159 członków wyb. na 6 lat przez głos. dwustopniowe. Parlament zbiera się co 2 lata.

Belgia (królestwo). 1. Senat 110 członków, wybier. na lat 8 odnawiany w połowie co 4 lata. 30 członków wybier. przez Rady prowincjonalne, pozostali przez obywateli posiadających dochody z nieruchomości najmniej 1200 franków. Izba reprezentantów 320 członków, wyb. przez głos. powsz. na 4 lata, odnawiane w połowie co rok.

Boliwia (rzeczpospolita). 1. Izba senatorów, 18 człon. wybier. na 6 lat, odn. w mniejszości co 2 lata. 2. Izba deputowanych 75 członków wyb. na 4 lata.

Brazylia (rzeczposp.). 1. Senat 63 członków, zależnie od liczby głosów wybier. na 3, 6 lub 9 lat. 2. Izba deputowanych 212 człon. na 3 lata.

Bulgaria (carstwo) 1. Zgromadzenie narodowe (sobranie) 150 deput. na 5 lat. głosowaniem powszech.

Chili (rzeczpospolita) 1. Senat 32 czł. na 6 lat. 2. Izba deputowanych—94 człon. głos. powsz. na 3 lata.

Dania (królestwo) 1. Landsting 66 czł. w tem 12 mianowanych przez króla. Pozostali wyb. na lat 8 głos. dwustop. 2. Folkething 114 czł. głos. powsz. na 3 lata. Ciąta zjednoczone stanowią Rigsdag.

Ekwator (rzeczposp.) 1. Senat 30 człon. na 4 lata. 2. Izba deput. 41 czł. głos. powsz. na 2 l.

Francja (rzeczpospolita) 1. Senat 300 członków, głos. ograniczone (wyborcy: senatorowie delegowani, merowie, radcy

okręgowi, delegaci kantonalni, deputowani). 2. Izba deputowanych 589 czł. głos. powsz. z list. okręgowych.

Grecja. Izba 284 czł. na 4 lata, głos. powsz. Prawo z r. 1905 ogranicza liczbę do 176 deputowanych.

Hiszpania 1. Senat 180 czł. 2. Izba deputowanych 432 czł. głos. powsz. na lat 5.

Japonia (cesarstwo) 1. Izba panów 360 czł.: książęta krwi, 143 notabłów, 125 deput. mianowanych przez Mikada, 45 deput.

Kolumbia (rzeczposp.). 1. Senat 27 czł. na 4 lata. 2. Izba reprezentantów 72 członków, głos. powsz. na 4 lata. Parlamenty wybier. przez delegatów administracji. 2. Izba reprezentantów 379 czł. na 4 lata. głosowanie powszechne.

Meksyk (rzeczposp.) 1. Senat 56 czł. na lat 4. głos. ogranicz. 2. Izba deput. 280 czł. głos. powszechne na lat 2.

Niderlandy (królestwo) 1. Izba pierwsza 50 czł. na 9 lat wyb. przez stany prowincjonalne. 2. Izba druga 100 czł. na lat 4 głos. powsz. Izby zjednoczone nazywają Stanami generalnemi.

Niemcy (cesarstwo). Reichstag 397 deputowanych na lat 5. głos. powsz.

Norwegia (królestwo). Storthing 117 czł. (39 dla miast, 78 dla wsi) na 3 l. głos. dwustop.

Portugalia (rzeczposp.) 1. Izba panów 155 czł. 2. Izba deputowanych 138 czł. na 3 lata, głos. powszechne.

Prusy (królestwo) 1. Izba panów (Herrenhaus): książęta krwi, 98 arystokratów człon. dziedzicznych, 207 czł. reprezentantów korporacji, miast i uniwersytetów, mianow. przez króla. 2. Izba deputowanych 433 czł. głos. dwustop.

Rosja (cesarstwo) 1. Duma 520 czł. głos. dwustop. 2. Rada Państwa 200 czł. zatwierdzonych przez Cesarza, z pomiędzy szlachty, wyższych urzędników i działaczy.

Rumunia 1. Senat 120 czł. wyb. przez 2 kolegia wyborcze. 2. Izba deput. 183 czł. przez 3 kolegia wyb.

Saksonia (królestwo) 1. Izba wyższa 47 czł. 2. Druga Izba 82 czł. na 4 l. głos. dwustopniowe.

Serbia (królestwo) Izba deputowanych (skupstyna) 160 czł. głos. powszechne.

Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. 1. Senat 90 reprezent. Stanów (2 na stan) na 6 lat przez Zjednoczenie wyborcze. 2. Izba reprezentantów 386 czł. na 2 l. głos. powsz.

Szwajcaria (konfederacja) 1. Rada Narodowa 167 czł. na 3 lata, głos. powsz. 2. Rada stanu 44 czł. na 2 i 3 l. Obiedwie rady tworzą Zgromadzenie Narodowe lub radę Federalną.

Szwecja (królestwo) 1. Izba pierwsza 150 czł. 2. Izba druga 230 czł. na 3 l. w miastach gł. powsz., na wsiach dwustop.

Węgry (królestwo). 1. Izba magnatów 380 człon.: arcyksiążęta, arystokraci, dygnitarze kościoła, członkowie mianowani przez króla. 2. Izba reprezentantów 453 czł. wyb. na lat 5.

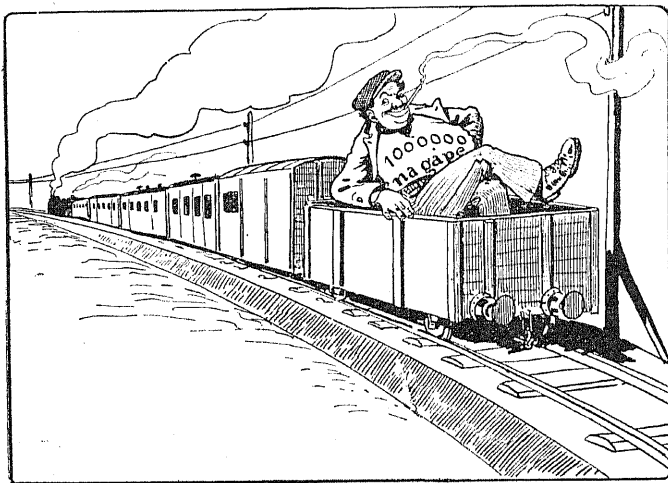
Wielka Brytania (królestwo) 1. Izba Parów (House of Peers) 591 czł. w tem: 3 książ. krwi 2 arcybiskupów anglikańskich, bis-

kupi Londynu, Durham i Winchester, 21 najstarszych biskupów, 518 parów Anglii, 16 parów Szkocji wyb. na czas posiedzeń, 28 parów Irlandyi. 2. Izba komunalna (Home of Commons) 670 czł. wyb. na 7 lat.

Włochy (królestwo) 1. senat, ks. krwi, 390 czł. 2. Izba deputowanych 508 czł.

Wirttembergia (królestwo) 1. Izba wyższa 40 czł. 2. Izba deputowanych 90 czł. głos. bezpośrednie.

Milion podróźnych „na gapę”.

Ministerium komunikacji zgromadziło dane o wynikach kontroli pociągów na kolejach skarbowych w r. z.

W roku sprawozdawczym wykryto bez biletów i z biletami podrobionymi 904,118 podróźnych.

W związku z tem uwolniono ze służby 53 nadkonduktorów, 305 konduktorów i 178 urzędników.

Zdegradowano na niższe stanowiska 101 nadkonduktorów, 214 konduktorów i 133 urzędników.

Nagany udzielono 2473 nadkonduktorom, 4102 konduktorom i 10.473 urzędnikom kolejowym.

Przemysł i handel chrześcijański a żydowski w Królestwie Polskiem.

Interesująca całe społeczeństwo nasze sprawa rozwoju przemysłu i handlu chrześcijańskiego poddała nam myśl wyrażniejszego zobrazowania stosunku przedsiębiorczości stron obu, t. j. chrześcian i żydów.

Za podstawę do obliczeń i porównań liczby zakładów przemysłowych i handlowych wszelkiego rodzaju obraliśmy rocznik 8-my (za rok 1912) dzieła „Przemysł i handel Królestwa Polskiego”, od lat już dziewięciu wydawanego staraniem Stowarzyszenia Techników w Warszawie pod kierunkiem inż. Antoniego Rościszewa Soroki.

Przy obliczeniach powodowaliśmy się nie tylko brzmieniem nazwisk właścicieli firm, w dziele wymienionych, lecz i dość biegłą znajomością stosunków. To sprawia, iż pomimo mogących się zdarzyć drobnych odstępstw na obie strony, wykaz nasz posiada wszelkie cechy prawdopodobieństwa, obrazującego stosunek posiadania.

Tak więc w Królestwie Polskiem wszystkich zakładów firmowych (dział XXII, hotele i zajazdy z powodu niepodania nazwisk właścicieli wyłączyliśmy) istnieje około 21.029.¹⁾

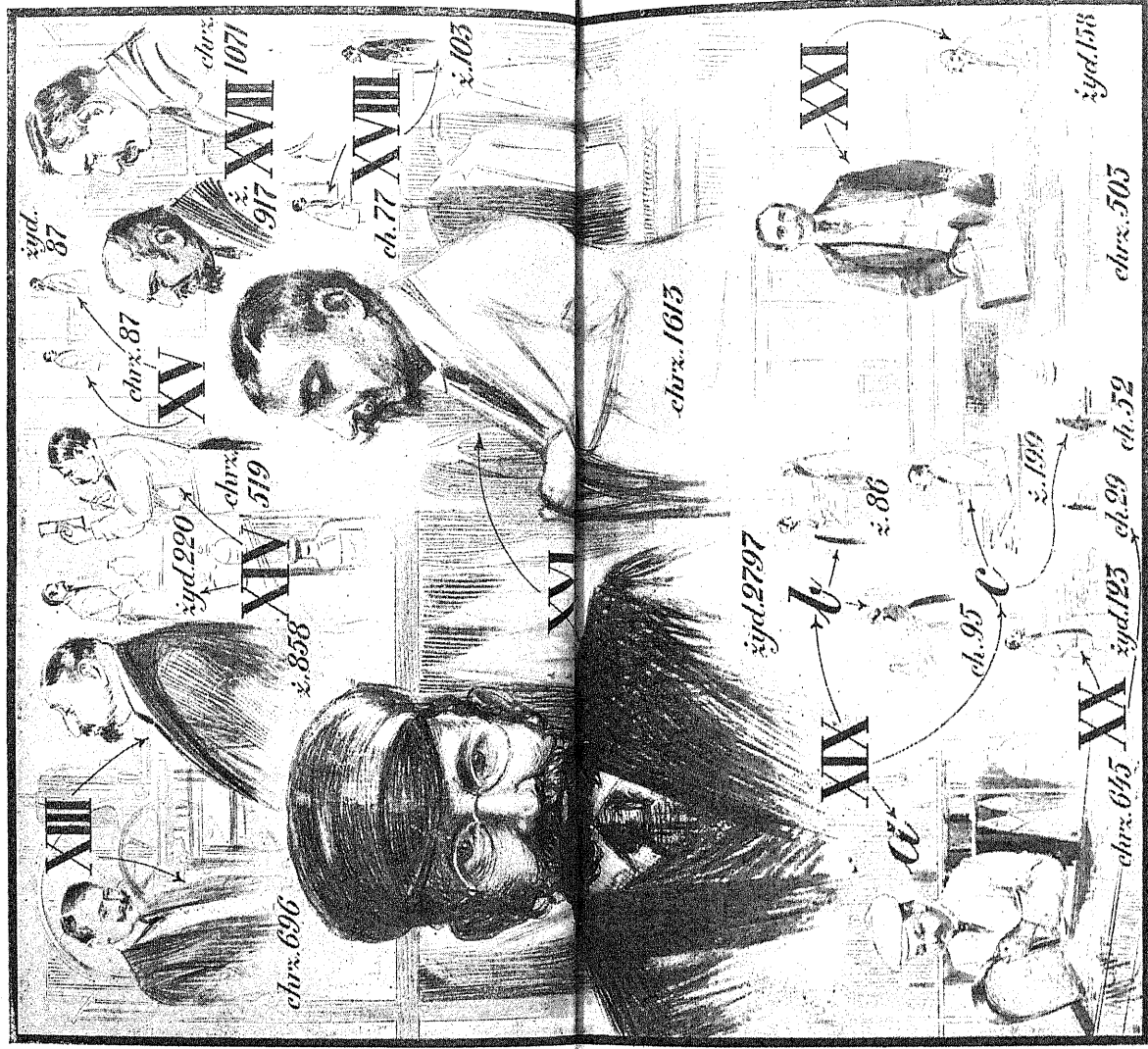
Zakłady te rozpadają się na grupy:

a) Przemysł.

Liczba porządkowa	NAZWA DZIAŁÓW I PODDZIAŁÓW	Ogółem	Wreках chrześcian	Wreках żydów
I.	Górnictwo i hutnictwo. Kopalnie wapna, węgla, cynku, żelaza, piece wapienne	351	300	51
II.	Metalowy. Budowa maszyn, młynów, narzędzi rolniczych, wagi, armatury	1555	1216	339
III.	Mineralny. Cement, gips, wapno, asfalt, wyroby z kamienia, cegielnie i t.d.	523	367	156
IV.	Chemiczny. Produkty techniczno-chemiczne, chemiczno-farmaceutyczne, perfumeryjno-kosmetyczne	269	163	106

¹⁾ Zakłady z przewagą właścicieli chrześcian są liczone jako chrześcijańskie i przeciwnie.

Rysunek 2.

Liczba porządkowa	NAZWA DZIAŁÓW I PODDZIAŁÓW	Ogółem	Wrekach chrześcian	Wrekach żydów
V.	<i>Spożywczy.</i> Gorzelnie, rektyfikacje, browary, słodownie, cukrownie, wyroby cukiernicze, fabryki tabaczne, produkty mleczne, młyny, piekarnie, rzeźnie, wędliniarnie ¹⁾	2140	1384	856
VI.	<i>Zwierzęcy.</i> Garbarnie, sortownie, szczeciny, fabryki szczotek i t. d.	281	96	185
VII.	<i>Drzewny.</i> Tartaki, fabryki stolarskie, ciesielskie, bednarskie, mebli, zakłady tapicerskie, ram, listew, koszyków, galanter.	910	581	339
VIII.	<i>Papierniczy i graficzny.</i> Papiernie, fabryki celulozy, introigatornie, fabryki gilz, drukarnie, litografie, fotochemigrafia	668	309	359
IX.	<i>Włóknisty.</i> Fabryki tkackie, nici, apertury, płócien, farbiarnie, trykotaży, bielizny stołowej, wyrob. kauczukowych	1285	645	640
X.	<i>Konfekcyjny.</i> Fabryki bielizny, modniarstwo, obuwanie, gorsety, krawaty, galanteria skórzana, kapelusze, rękawiczki, grzebienie, parasole, pralnie	2045	999	1046
XI.	<i>Różnych.</i> Powozy, instrumenty muzyczne, lalki, zabawki, dewocjonalia, zakł. fotograficzne, przedsiębiorstwa przewozowe, dezynfekcja, asenizacja	392	310	82
XII.	<i>Przedsiębiorstwa i biura techniczne.</i> Budowa dróg, roboty hydro-techniczne, budowlane, elektrotechnika, biura patentowe	456	405	51

b) Handel.

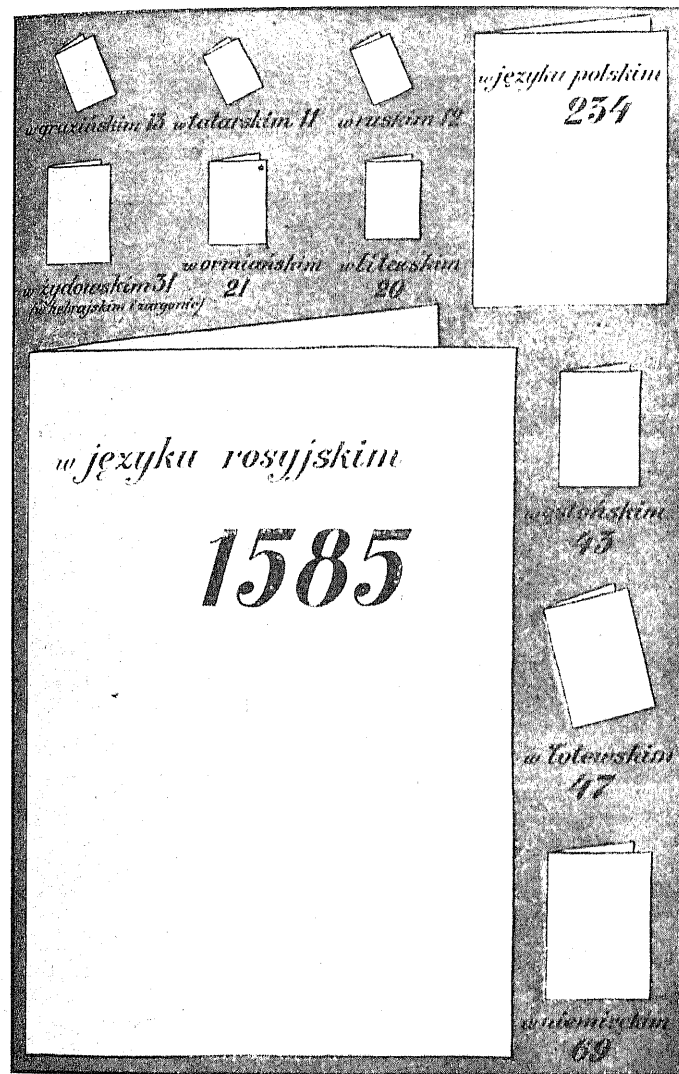
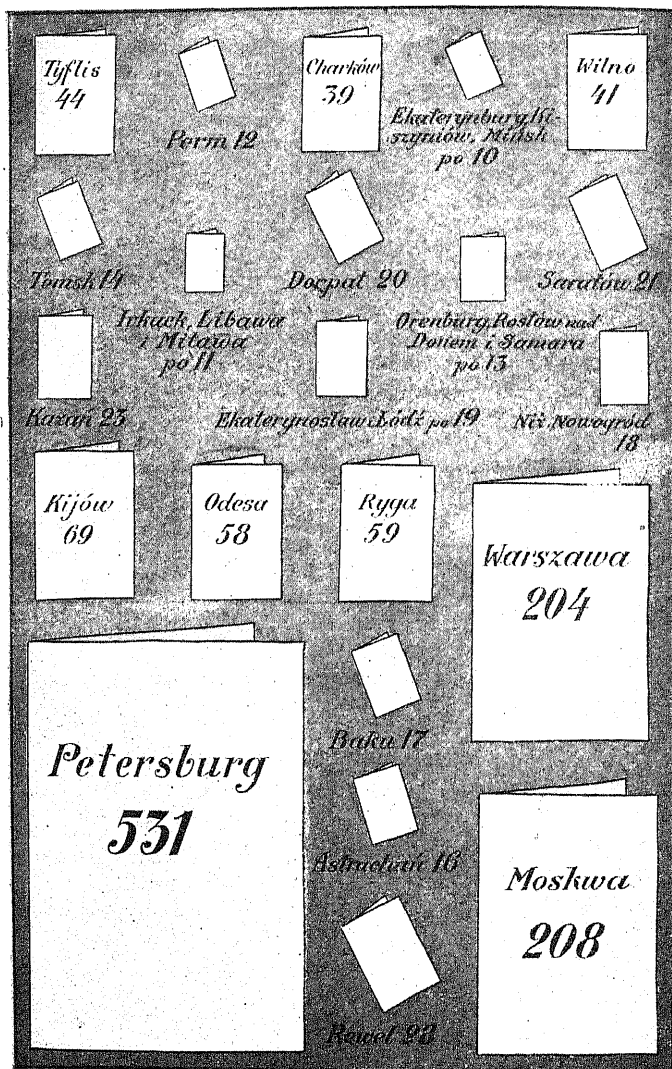
XIII.	<i>Artykuły do użytku przemysłu i gospodarstwa.</i> Materiały opałowe, wyroby metalowe, przybory elektrotechniczne, naczynia kuchenne, maszyny			
-------	--	--	--	--

¹⁾ W tem 498 dóbr ziemskich, prowadzących przemysł mleczarski i fabryki drżdży.

Liczba porządkowa	NAZWA DZIAŁÓW I PODDZIAŁÓW	Ogółem	Wrekach chrześcian	Wrekach żydów
	ny do szycia i pisania, rowery, broń, kasy ogniotrwałe, jubilerszczyzna, szkło, ceramika i in.	1554	696	858
XIV.	<i>Artykuły chemiczno-kosmetyczne.</i> Apteki, farby, produkty techniczno-chemiczne, perfumerye	739	519	220
XV.	<i>Meble i dywany.</i> Fortepiany, meble, dywany	174	87	87
XVI.	<i>Manufaktura i galanteria.</i> Odzież, futra, bielizna, kapelusze, czapki, obuwanie, galanteria skórzana, przybory podróżne	4400	1613	2797
XVII.	<i>Artykuły spożywcze.</i> Jatkki rzeźnicze, handel drobiem, zbożem, mąką, owocami, cukrem, kawą, sklepy spożywcze, restauracje, kawiarnie i in.	1998	1071	917
XVIII.	<i>Artykuły papiernicze i księgarskie.</i> Papier, tapety, materiały piśmienne, reprodukcje, księgarnie	180	77	103
XIX.	<i>Różne przedsiębiorstwa handlowe.</i> a) Wszelkiego rodzaju stowarzyszenia spożywcze, b) Handel mieszany c) Domy agenturowe i hand.	645 181 251	645 95 52	86 199
XX.	<i>Przedsiębiorstwa transportowo-ekspedycyjne</i>	152	29	123
XXI.	<i>Przedsiębiorstwa finansowe.</i> Banki, Tow. Wzaj. Kredytu, kasy oszczędności, kantory wekslu. Tow. asekuracyjne ¹⁾	661	503	140

¹⁾ Kooperatywy chrześcijańsko-żydowskie 18.

STATYSTYKA PRASOWA.

Statystyka prasowa.

Według wykazów wydziału prasowego ministerium spraw wewnętrznych w roku ub. w obrębie państwa Rosyjskiego wydawano 2,167 czasopism w różnych językach.

Czasopisma te wychodziły w 246 miastach. Pierwsze miejsce pod względem liczby czasopism zajmuje Petersburg, gdzie wychodzi 531 organów prasy periodycznej (czyli 24,5 proc. wszystkich wychodzących czasopism); potem następuje Moskwa (208 czasopism, czyli 6,6 proc. wszystkich czasopism,) dalej Warszawa (204) Kijów—(69); Ryga—(59); Odesa—(58); Tyflis—(44); Wilno (41); Charków—(39); Rewel—(28); Kazań—(23); Saratów—(21); Dorpat—(20); Ekaterynosław—i Łódź (po 19); Niżny Nowogród—(18); Baku—(17); Astrachań—(16); Tomsk—(14); Orenburg—Rostów nad Donem, Samara—(po 13); Perm—(12); Irkuck, Lipawa, Mitawa—(po 11); Ekaterynburg, Kiszyniów, Mińsk—(po 10).

W pozostałych miastach liczba czasopism nie dochodzi do 10. W 39 miastach liczba czasopism waha się pomiędzy 4—9; 33 miasta ma po 3 czasopisma; 36 miast po 2 i 89 po 1 czasopiśmie.

W języku rosyjskim wychodzi 1,585 czasopism czyli 73,1 proc. ogólnej liczby.

W języku polskim wychodzi 234 czasopisma (10,8 proc.).

W języku niemieckim wychodzi 69 czasopism, w łotewskim—47; w estońskim—43; w żydowskim (w hebrajskim i żargonie)—31; (czyli 1,4 proc.).

W języku ormiańskim wychodzi 21 czasopism (0,99 proc.); w litewskim—20, (0,92 proc.); w gruzińskim—13, (0,60 proc.); w ruskim—12 (0,55 proc.); w tatarskim—11 (0,51 proc.).

Przeszło 50 czasopism wychodzi w dwóch lub trzech językach np. w języku rosyjskim, angielskim, niemieckim i francuskim wychodzi 6 czasopism; w języku rosyjskim, łotewskim i niemieckim 5 czasopism, w języku rosyjskim i polskim 3 wydawnictwa. W języku angielskim, białoruskim, nowogreckim, chińskim, koreańskim, mołdawskim, mongolskim, osetyńskim, sarkkim, tureckim, turkmeńsko-tatarskim, fińskim, czeskim i t. d. wychodzi po jednym czasopiśmie.

Według treści wydawnictwa dzieli się na 28 grup. Najliczniejszą grupę stanowią wydawnictwa poświęcone polityce, publicystyce i literaturze, czyli zwykły typ gazet i czasopism. Grupa ta liczy 846 czasopism czyli 31 proc. Drugie miejsce zajmuje grupa wydawnictw urzędowych licząca 213 czasopism czyli 8,5 proc. ogólnej liczby.

Następnie wydawnictw, poświęconych teologii, wychodzi 223, rolnictwu, leśnictwu, rybołóstwu i myślistwu—186; skarbowości, przemysłowi i handlowi—140 i t. d. Czasopisma poświęcone sprawom miejskim i ziemskim zajmują 78 wydawnictw.

Sztuka, teatr i muzyka mają 61 organów.

Wydawnictw, poświęconych prawu, ekonomii politycznej i statystyce jest 28 i ta grupa pod względem ilościowym zajmuje 23 miejsce.

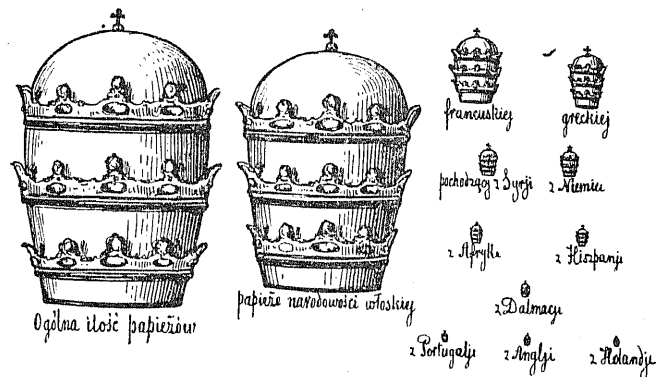
Przedostatnie (27 miejsce) zajmuje grupa wydawnictw poświęconych filozofii i psychologii, których wychodzi 10.

Daleko obfitsza jest grupa nauk przyrodniczych i fizyko-matematycznych, grupa ta zajmuje 14 miejsce i obejmuje 50 czasopism.

Wydawnictw dla dzieci i młodzieży jest 42, w tej liczbie 25 w języku rosyjskim, 5 w polskim, ormiańskim, gruzińskim i hebrajskim po 2 i po 1 w języku azerbejdżańskim, łotewskim, litewskim, niemieckim, ukraińskim i estońskim.

Wydawnictw satyrycznych i humorystycznych wychodzi 38, zajmują one 19 miejsce.

Jakiej narodowości byli papieże?

Według badań włoskiego historyka Scarlatti'ego, na stolicy św. Piotra zasiadało 264 papieży, choć inni liczbę ich podają na 254. Większość papieży, bo 209, była pochodzenia włoskiego, a mianowicie: 19 pochodziło z Toskanii, 14—z Neapolu, 9—z Aemilii, 9—z Wenecyi, 7—z Lombardyi, 6—z Liguryi, 2—z Abruzów, 5—z Piemontu i t. p. Z Francyi pochodziło 17 papieży, 14—z Grecyi, 8—z Syrii, 5—z Niemiec, 3—z Afryki, 3—z Hiszpanii, 2—z Dalmacyi, na Portugalii, Anglię i Holandję wypada po jednym.

Honorarya literackie.

Francya była najpierwszym krajem, w którym wprowadzono honorarya za produkcye umysłowā. Jeszcze przed wprowadzeniem sztuki drukarskiej, hrabia de Rousillon swoim czterem nadwornym minstrelem płacił po 3,700 franków pensyi rocznej. Duguesclin twórcom poematów i pieśni oraz deklamatorom wyliczał po 700 fr. „za jeden seans”. Jeżeli wierzyć kronikom, Anzelm Farydit z Awinionu (wiek XIV i XV) z zysków za sztuki pisane i przez siebie wystawiane uciął majątek 200.000 franków.

Po wynalezieniu drukarstwa pisarze jeszcze przez pewien czas tworzyli wyłącznie dla dworów i wielkich tego świata. Ronsard np. (1524—1585) za swoje utwory od Elżbiety Angielskiej i Maryi Stuart otrzymał dyamentów za 45,000 fr. Rabelais natomiast (1483—1553) nic nie dostał za „Gargantue” pomimo, że jak pisze „tej książki w ciągu dwóch miesięcy sprzedał więcej, niż biblii za lat dziewięć”. Za to dworzanin Franciszka I-go, Marot (1495—1544) za swoje psalmy zarobił dom i 13400 fr.

Boileau (1636—1711) umierając pozostawił majątek w sumie 300.000 fr. La Bruyere (1649—1696) miał dochodu rocznego 10.000 fr. Corneille (1606—1684) tylko 7.000. Oprócz tego „Cyd” i inne tragedye dawały mu po 1.000 franków.

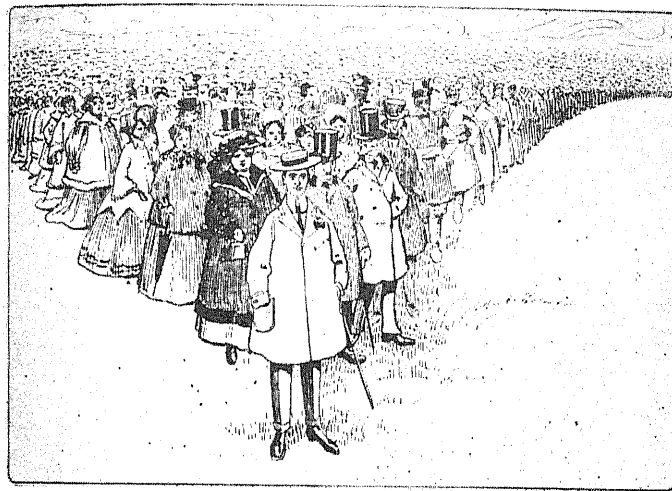
Molierowi za „Atyllę” zapłacono 6.500 fr., tyleż za „Tytusa i Berenike”. Racine, umierając, posiadał 55.000 fr. Voltaire należał do autorów najzamożniejszych, lecz majątek zawdzięczał bardziej spekulacyom, niż literaturze. Dochody Rousseau’a nie przekraczały 2,700 fr. w stosunku rocznym. Tak, za „Dykcyonarz muzyczny” zapłacono mu 660 fr. renty dożywotniej, za „Nową Heloizę” jednorazowo 4.860 fr., za „Umowę społeczną” 2.200 fr.

Z pomiędzy późniejszych pisarzy francuskich Eugeniusz Sue za „Żydą tułacza” osiągnął 100.000 fr., za „Tajemnice Paryża” 160.000 fr. Dumasowi ojcu, za „Trzech Muszkieterów” i „Hr. Monte Christo” zapłacono 200.000 fr. Wiktor Hugo pozostawił fortunę 7 milionów fr. „Historia Rewolucyi” przyniosła mu 200.000 fr. Scribe za sztuki dramatyczne zyskał 400.000 fr. Georges Sand dochody roczne obliczała na 40.000 fr. Natomiast pieśniarz Beranger zadawała się 800 fr. renty dożywotniej. Teatr Gaité nieznanemu autorowi zapłacił za libretto „Pani Angot” 600 fr., sam zaś zarobił na tem pół miliona i t. d.

Dochody autorów angielskich stały się pokaźniejsze dopiero począwszy od XIX w. Lord Byron zarobił piórem 500.000 fr. Walter-Scott 200.000. Dickens miał 100.000 renty rocznej. Po 300.000 za jedną książkę otrzymują: Humphry-Ward, Marya Corelli, M. Rudyard Kipling i inni jak Wells mają po 100.000 dochodów rocznych.

Twórca powieści o „Szerloku Holmesie” Conan Doyle (obecnie schodzi z pola) osiągnął fantastyczne honorarium po 3 fr. 60 cent. za każdy wyraz. Zdystansował tego ostatniego a nawet wszystkich innych były prezydent U. S. A. M. Roosevelt, któremu wydawca nowojorski za każdy wyraz „Pamiętników myśliwego” płacił po 1 dolarze. Coś podobnego może się praktykować tylko w kraju nieprawdopodobieństw.

Ilu przodków ma człowiek?

Pytanie to było już niejednokrotnie przedmiotem badań i obliczeń, które doprowadzały do najnieprawdopodobniejszych rezultatów. Jeżeli za punkt wyjścia obliczeń weźmie się ilość pokoleń to szereg tych pokoleń staje się nieskończenie długi.

Każdy człowiek ma dwoje rodziców, dwie babki, dwóch dziadków, cztery prababki, czterech pradziadków i t. d. w nieskończoność. W dziesiątym pokoleniu wstecz ma już każdy człowiek 1000 przodków, w 16 już 65,000, a w dwudziestym ilość przodków dochodzi do miliarda.

Przodkowie obecnie żyjących ludzi przedstawiali około r. 800 armię 8 mil. Naturalnie tylko teoretycznie. Praktycznie bio-

rać, wielka ilość przodków odpada przez pokrewieństwa i tak np. rodzeństwo ma tych samych rodziców, cioteczne lub stryjeczne rodzeństwo tych samych dziadków i t. d. Przez każde nawet najdalsze pokrewieństwo, wypada pewna część z górnych szeregów przodków i miliardy teoretycznie obliczone znacznie łopnieją, tak, że w końcu nie można się już tak bardzo dziwić, że ludzkość na ziemi doszła obecnie zaledwie do liczby 1 i pół miliarda.

Życie wieczne.

Istnieje nieprzebrane mnóstwo ludzi, którzy zwłaszcza w drugiej połowie swego życia drżą na samą myśl o śmierci. Ta ostatnia od wieków zresztą bywa uważana jako klęska, jako mroczne i rozpaczliwe nielitościwe następstwo losów.

Przyrodnik-filozof spogląda zaś na śmierć jako na proces oddający wszechbytowi olbrzymie i wprost nieocenione usługi. Śmierć albowiem jest twórczynią życia. Brzmi to może paradoksalnie a tem nie mniej należycie odzwierciadla rozwój całej przyrody.

Wyobraźmy sobie, jak wyglądałaby kula ziemska, gdyby przy normalnym rozwoju ludności—„instytucya śmierci“ istnieć przestała. Pomyślmy, co stałoby się z atmosferą, w której codziennie rodzą się miliardy żyjatek—gdyby tym żyjatkom po wieczne czasy żyć dozwolono.

Istnienie mikroskopowe np. rotifera, składające 30 jajeczek na raz, w ciągu roku wydaje około 70 generacyi. Świat musiałby zginąć w razie gdyby śmierć dobroczynna nie uprzątała tego okiem nieuchwytnego drobiazgu. Żyjatka, tworzące galas na liściach dębowych, mszyce różane i kapuściane, filoksery, niszcząca łoża winne i t. p. mnożą się na skalę wprost fantastyczną. Każde z nich już w pierwszym dniu życia płodzi przeciętnie po 25 następców; to znaczy, że w drugim dniu mielibyśmy już $25 \times 25 = 625$ indywiduów; w trzecim 15,625. Wstrzymajmy się z progresyami, o czem na samą myśl już się w głowie zawraca. Musimy zadowolić się przypuszczeniem, iż w ciągu lata ludzie zostaliby niemi zasypiani ponad wierzch głowy.

Mucha pospolita w przeciągu miesięcy letnich wydaje około 20 milionów potomstwa. W ciągu następnych pięciu peryodów letnich suma przyrostu much dałaby się wyrazić nie inaczej jak zapomocą łańcucha ...32—35 cyfr!

Pod nieobecność śmierci, owej pożądanej niwelatorki ładu, nie lepiej działałoby się w morzach i oceanach. Stokfisz np. w trze-

cim roku swego życia składa około 40.000 ikry. Zróbmy przypuszczenie, iż żadnego z jajeczek nie spotkała przygoda nieości i oto... zamiast wody mielibyśmy same stokfisz! Meduzy żywią się infuzoryami, których w ciągu doby pochłaniają około 100.000. Wieloryb po za organizmami większemi spożywa miliardy istot, które w przeciwnym razie uniemożliwiłyby nie tylko żeglugę lecz i istnienie wszelkich stworzeń z ludźmi włącznie. Śmierć na tym świecie występuje nie tylko w postaci... recept lecarskich.

Opatrzność z logiką, którą nie wszyscy ocenić potrafią, obmyśliła śmierć dla dobra życia.

Przesuwa Ona przez świat ten pokolenia ludzi i istnień niższych, które rodzą się, kochają i zamierają, ustępując miejsca nieustannemu weselu młodości.

Z tych więc powodów śmierć musi być uważana, jako nieuniknione następstwo narodzin, obawy zaś kłasek należy na karb krótkowzroczności i niezrozumienia ustroju rzeczy we wszechświecie.

NASZE MIASTA.

Wobec utrwalającej się coraz więcej w społeczeństwie polskim świadomości, że trzeba zabrać się energicznie do spolszczenia miast naszych, zasługuje na szczególną uwagę artykuł znanego publicysty, A. Choloniewskiego, ogłoszony w *Słowie*, a poświęcony statystyce narodowościowej miast polskich w Królestwie, Galicji i w zaborze pruskim.

Najsmutniej przedstawia się statystyka Królestwa.

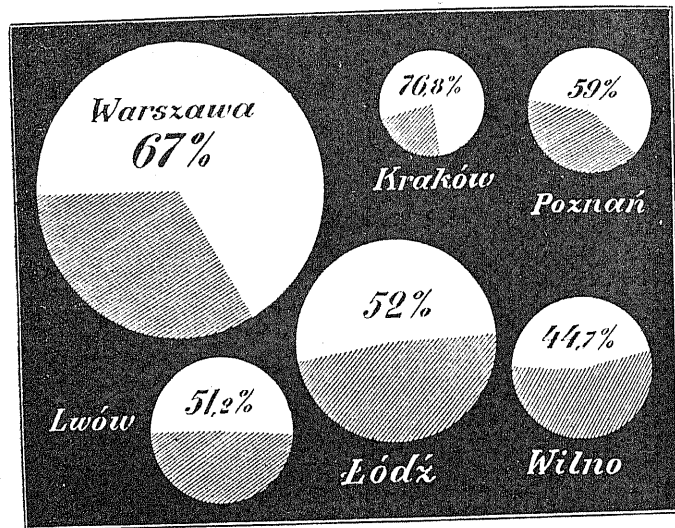
„Statystyka, którą posługujemy się, nie rozróżnia, niestety, wszystkich czterech narodowości, rozróżnia tylko trzy kategorie: Rosyan, żydów i „pozostałych“, spędzając w tej ostatniej na jedno podwórko Polaków i Niemców. Nie tworzymy więc w miastach naszych większości: obok przeszło miliona Polaków stoi przeszło milion żydów, a liczbie 1.200.000 Polaków przeciwstawia się znacznie liczniejsza liczba 1,536,686 mieszkańców innych narodowości.

Stosunek ten, z różnemi wahaniami, odnajdziemy także przy badaniu zaludnienia miast poszczególnych. Są one mieszaniną posko-żydowsko-niemiecką“.

Smutna jest także statystyka własności nieruchomości w miastach Królestwa.

„W r. 1910 naliczono w 116 miastach i miasteczkach Królestwa właścicieli nieruchomości, którzy mieli otrzymać prawo wyborcze: Rosyan 2,783, żydów 24,822, „pozostałych“, więc Polaków i Niemców, razem wziętych, 34,675. Uwzględniwszy, że Niemcy

stanowią w tej rubryce pozycję także coś znaczącą (Łódź), dochodzimy do smutnego wyniku, że domy po miastach naszych zaledwie już tylko w połowie do nas należą. Ale tu trzeba przyjąć w pomoc statystycę i zaznaczyć, że po naszej stronie jest ogromna liczba przedmiejskich domków i chałup, po stronie żydów własność nieruchomości w ulicach handlowych, w głównych arteriach miejskiego ruchu. Gdy to uwzględnimy, okaże się, że przewaga własności już dawno wyszła z rąk naszych“.

Pogodniejszy jest obraz statystyczny miast galicyjskich, w których procent ludności polskiej, aczkolwiek powoli, ale stale się powiększa.

„Od r. 1880—1910 element polsko-chrześcijański w Galicji wzrósł; w Krakowie z 67,8 proc. na 76,8 proc.; w 11 miastach większych, razem wziętych, z 62,3 proc. na 66,3 proc.; w 56 miasteczkach z 66,8 proc. na 68,5 proc.; (W całej zachodniej części kraju ludność polska podniosła się z 87,8 proc. na 88,6 proc.) Procent przymieszki żydowskiej jest więc i tu bardzo znaczny, ale stale się obniża, a tempo tego obniżania się byłoby jeszcze nieco szybsze, gdyby nie dość silny w ostatnich czasach dopływ żydów wypędzonych

lub dobrowolnie uchodzących z mniej gościnnej Rosyi. W miastach Galicji wschodniej, gdzie w grę wchodzi także Rusini, procent żydów również zmniejsza się, a ludność polska wykazuje największą prężność rozwojową. Na ostatnie zjawisko składa się w pewnym stopniu emigracja polska na Ruś, oraz dość silne, a prawie zawsze bezpowrotne wychodźstwo Rusinów. Wyjątek z powyższej dla nas reguły stanowi Lwów (w ciągu lat trzydziestu ludność polska chrześcijańska spadła z 55,4 proc. na 51,2 proc.) i trzy znaczniejsze miasta (Stanisławów, Stryj, Drohobycz). Polacy reprezentują na Rusi większość absolutną; we Lwowie (51,2 proc.) w Jarosławiu (52 proc.), w Samborze (55 proc.); większość względna w pięciu innych miastach (Przemyśl, Gródek, Sanok, Trembowla, Brzeżany); w reszcie miast są w mniejszości wobec jednego z dwu innych elementów, dokładniej: wobec żydów. Staly od lat 30 postęp nasz wyraża się w liczbach następujących: w

19 miastach większych wzrosła ludność polsko-katolicka z 29 proc. na 35,5 proc., w 83 miasteczkach z 21 proc. na 26,2 proc. (w całej Galicji wschodniej wzrosła się z 22,1 proc. na 25,3 proc. Żydzi spadli w ciągu ubiegłego 30-lecia we Lwowie z 28,2 proc. na 27,8 proc. w 19 miastach znaczniejszych z 45,6 proc. na 38,5 proc., w 83 miasteczkach z 48,1 proc. na 42 proc.

Są to odsetki bardzo znaczne. Mimo stałego ubytku więc, żydzi i w miastach galicyjskich stanowią siłę potężną, nie możemy zatem i tu mówić o miastach istotnie polskich."

Najmniejszą rolę odgrywają żydzi w miastach zaboru pruskiego. Cofają się ciągle, nie mogąc wytrzymać konkurencji z żywiołem polskim i niemieckim. Niestety i tam siła polskości w miastach przedstawia się niepomysłnie. Dominuje żywioł niemiecki.

Najgorzej jest w Prusach Książęcych. Stolica polskiej Warmii, Olsztyn, ma zupełnie nikły odsetek polskich mieszkańców. W Prusach Królewskich miasta są również zniemczone silnie. Toruń ma zaledwie 30 proc. ludności polskiej. W ostatnich dopiero czasach stosunki zmieniają się nieznacznie na naszą korzyść. Miasta polskie Opole, Bytom, Gliwice i inne dzięki przemysłowi mają nieraz znaczny odsetek ludności polskiej, jednak ubogiej i nie odgrywającej żadnej roli.

„Odrębne stosunki panują w rdzeniu naszych ziem, podległych berlińskiemu: w Księstwie. O polskości ich toczy się walka. Żydzi niemal ustąpili—Niemcy, silni na kresach zachodnich, cofają się w głąb kraju. Poznań liczy Polaków 95,000, Niemców i żydów 60.000. Urzędowa statystyka, niewątpliwie tendencyjna, naliczyła polskich mieszkańców w miastach Księstwa Poznańskiego w r. 1905—316, 128 t. j. 47.40 proc., zaś w r. 1910—348,262, t. j. 48.32 proc. Niektóre najmniejsze miasta są już zupełnie dla nas oddzielone."

Chołonewski tak kończy swe zajmujące wywody:

„Tak przedstawia się w przybliżeniu nasza siła liczebna w miastach w chwili, gdy pada wreszcie hasło ich spolszczenia—hasło, które w samym brzmieniu ma coś głęboko bolesnego i upakarzającego. Miasta na ziemi polskiej muszą być dopiero spolszczone. Istotnie, nie są one nasze, ani ze składu ludności, ani wpływu, jaki w nich wywierać możemy. Odwieczni dziedzice kraju, którego prawo własności okupiliśmy krwią tak obficie przelaną w jego obronie, w miastach naszych mieszkamy niby na komornem—a stan taki, przedłużając się, grozi całej naszej przyszłości jako narodu."

Ludności rosyjskiej liczą miasta Królestwa 149,396, żydów 1,132,166, „pozostałych" 1,455,224. Odcinając na Niemców, skupionych w Łodzi i innych centrach przemysłowych, 255,224, otrzymamy polskiej ludności 1,200.000.

Z największych miast w obrębie dawnych ziem naszych liczy ludności polskiej: Warszawa 67 proc., Kraków 76,8 proc., Poznań 59 proc., Łódź 52 proc., Lwów 51,2 proc., Wilno 44,7 proc.

Zdania i wyrażenia obce, stosowane pospolicie w piśmie i mowie polskiej.

Ab ovo, „od jaja“, wyr. łac.—traktowanie rzeczy od początku.

A capite łac.—od początku.

Ad acta łac.—odłożenie sprawy do akt.

Ad calendas graecas łac.—odłożyć coś na czas nieograniczony.

Ad feliciora tempora łac.—do lepszych czasów.

Ad hoc łac.—„do tego“ np. komisya wybrana do pewnej sprawy.

Ad libitum łac.—do woli, do upodobania.

Ad limina apostolorum łac.—Do progów apostoelskich, do Rzymu.

Ad maiorem Dei gloriam łac.—Ku większej chwale Boga.

Ad mullos annos łac.—do wielu lat.

Ad patres łac.—przejsie do ojców, do grobu.

Ad perpetuam rei memoriam łac.—na wieczną rzecz pamiątkę.

Ad usum Delphini łac.—na użytek delfina (dauphin, następcy tronu francuskiego) Przysłowie z czasów Ludwika XIV.

A fonds perdu franc.—zapomoga bez zwrotu, umowa co do renty od włożonego kapitału.

Alea iacta est łac.—kości zostały rzucone. Decyzja śmiała i poważna, przedsięwzięta po głębokim namyśle.

Alleluja hebr.—„Chwalcie Pana“.

Alibi łac.—gdzieindziej. Używany w sądownictwie.

Allah Akbar arab.—Bóg jest wielki.

All right ang.—Wszystko w porządku.

Alma mater łac.—matka karmiąca; nazwa dawana akademiom i uniwersytetom.

Al pari włos.—równia kursu papierów giełdowych.

Alter ego łac.—„Drugi ja“, pełnomocnik.

Ambo meliores łac.—jeden wart drugiego.

Amen hebr.—niech się tak stanie.

Amicus Plato, sed magis amica veritas łac.—przyjaciel Plato, lecz większą przyjaciółką prawda (czyli: Kocham Platona lecz więcej prawdę). Słowa Arystotelesa.

Anch'io sono pittore włos.—I ja też jestem malarzem. Okrzyk Corregia.

Après moi le déluge franc.—po mnie może nastąpić potop. Maksyma Ludwika XV.

Audaces fortuna iuvat łac.—śmiałym szczęście sprzyja. Z Wirgiliusza.

Audiat et allera pars łac.—należy wysłuchać i strony drugiej. Seneka.

Avis au lecteur franc.—dla wiadomości czytelnika.

Be or not to be ang.—być albo nie być. Szekspir. Hamlet.
Bene natus et possessionalus. lac.—dobrze urodzony i posiadacz ziemi.

Bis dat qui cito dat. lac.—dwa razy daje, kto śpiesznie daje.
Brevi manu lac.—odręcznie.
Bric à brac franc.—tandeta, rupiecie.

Carpe diem lac.—korzystaj z dnia (chwili bieżącej). Horacy.
Castigat ridendo mores lac.—śmiechem poprawia obyczaje. Santeul.
Casus belli, lac.—wypadek powodujący wojnę.
Cause célèbre, franc.—wypadek budzący sensację.
Caveant consules, lac.—niech konsulowie czuwają. Cyccero.
Celerum censeo, lac.—nakoniec uważam. Katon.
Circulus vitiosus, lac.—błędne koło.
Cogito, ergo sum, lac.—myślę, więc jestem. Decartes.
Conditio sine qua non, lac.—warunek konieczny.
Consilium abundi lac.—rada oddalenia się z uniwersytetu, instytutu społecznej i t. d.
Consuetudo est altera natura lac.—przyzwyczajenie jest drugą naturą. Cicero.
Contradictio in adjecto lac.—sprzeczność w określeniu.
Cui bono? lac.—na czyją korzyść?
Cum eximia laude lac.—z najwyższą pochwałą.
Cum grano salis lac.—z odrobiną soli.

De gustibus non est disputandum lac.—o gustach nie może być sporu.
De mortuis aut bene aut nihil lac.—o zmarłych albo dobrze mówić, lub wcale. Solon.
Deus ex machina lac.—bożek z maszyny.
Dictum factum lac.—powiedziano, zrobiono.
Divide et impera lac.—siej niezgodę i rząd. Machiavelli.
Dura lex sed lex lac.—ciężkie prawo, ale prawo.

Ecce homo lac.—Oto człowiek. Słowa Pilata, gdy ukazywał ludowi ubiczowanego Jezusa Chrystusa.
Embarras de richesse franc.—kłopot z powodu nadmiaru (bogactwa).
Enfant terrible franc.—dziecko źle wychowane, dające się we znaki.
E pur si muove włos.—a jednak się poruszał Galileusz.
Errare humanum est. lac.—błądzić jest rzeczą ludzką.
Est modus in rebus lac.—jest pewna miara w rzeczach.
Etat c'est moi franc.—państwo to ja. Ludwik XIV.
*Et haec facienda, et illa non omittenda lac.*i to uczynić i tamtego nie pominąć.
*Et tu Brute contra mel lac.*I ty Brutusie przeciwko mnie! Juliusz Cezar.

Ex abrupto lac.—bez przygotowania.
Ex promptu lac.—bez przygotowania..
Ex ungue leonem lac.—poznać lwa po pazurach.

Finis coronat opus lac.—koniec wieńczy dzieło.

Habeas corpus lac.—miej swoje ciało.
Habemus papam. lac.—mamy papieża.
Hands off ang.—precz z rękoma.
Hannibal ante portas! lac.—Hannibal pod bramami!
Historia est magistra vitae lac.—historia jest nauczycielką życia. Cyccero.
Hodie mihi, cras tibi. lac.—co mnie dziś, jutro tobie.
Homo homini lupus. lac.—człowiek dla człowieka jest wilkiem.
Homo novus. lac.—człowiek nowy.
Homo proponit, Deus disponit. lac.—człowiek proponuje, Pan Bóg postanawia.
Homo sapiens lac.—człowiek rozumny.
Homo sum et nihil humani a me alienum puto. lac.—Jestem człowiekiem i wszystko ludzkie nie jest mi obce. Terencyusz.
Honny soit, qui mal y pense franc.—Wstyd temu kto źle o tem myśli.
Honoris causa lac.—dla zaszczytu.
Hora canonica lac.—godziny kanoniczne.

Idée fixe franc.—myśl stale zajmująca umysł.
In hoc signo vinces lac.—pod tym znakiem zwyciężysz.
In illo tempore lac.—w owych czasach.
In medias res lac.—odrazu do rzeczy.
In summo gradu lac.—w najwyższym stopniu.
Is fecit cui prodest lac.—uczynił ten, komu na tem zależało.
Jurare in verbo magistri lac.—powoływać się na powagę nauczyciela.
Jus primae noctis lac.—prawo pierwszej nocy.

Laissez faire, laissez passer franc.—zostawcie, jak jest, zdajcie na los.
Lapsus calami lac.—błąd pióra.
Lapsus linguae lac.—omyłka w mowie.
Liberum veto. lac.—przeczę w imię wolności!
Littera docet, littera nocet lac.—littera uczy, littera szkodzi.
Los von Rom niem.—oderwanie się od Rzymu.
L'union fait la force franc.—jedność tworzy siłę.

Mala fide lac.—w zlej wierze.
Mala nota lac. lac.—zły stopień.
Medice cura te ipsum lac.—lekarzu ulecz siebie samego.

Mens sana in corpore sano łac.—zdrowa dusza w zdrowym ciele.

Nec Hercules contra plures łac.—i Herkules przeciwko wielu nie poradzi.

Nec locus ubi Troia fuit łac.—niema śladu, gdzie stała Troja.

Nec plus ultra łac.—już nie po za tem.

Nemo propheta in patria sua łac.—Nikt nie jest prorokiem we własnym kraju.

Nemo sapiens nisi patiens łac.—nikt nie może być mądrym bez cierpliwości.

Ne sutor supra crepidam łac.—szewcze, pilnuj kopyta.

Nil desperandum łac.—nie trzeba rozpaczać.

Noli me tangere łac.—nie dotykaj mnie.

Nomina sunt odiosa łac.—(nie dosłownie) wymiana nazwisk bywa niebezpieczna.

Omne trinum perfectum łac.—wszystko co potrójne jest doskonałe.

Omnia mecum porto łac.—wszystko, co posiadam, noszę ze sobą.

Ora et labora łac.—módl się i pracuj.

O sancta simplicitas! łac.—o święta naiwności!

Panem et circenses łac.—chleba i igrzysk.

Paris bene merentium łac.—chleb dobrze zasłużonych.

Per fas et nefas łac.—godziwie i niegodziwie.

Per aspera ad astra łac.—przez ciernie do sławy.

Pereat mundus, fiat justitia łac.—niech świat zginie, hyleby stało się zadość sprawiedliwości.

Periculum in mora łac.—niebezpieczeństwo we zwłoce.

Persona grata łac.—osoba wyróżniana względami.

Pium desiderium łac.—pobożne życzenie.

Pro domo sua łac.—o domu własnym, o własnych sprawach.

Propria laus sordet łac.—własna chwała cuchnie.

Quand même franc.—bezwarunkowo.

Quod erat demonstrandum łac.—co było do wykazania.

Quod licet Jovi, non licet bovi łac. co wolno Jowiszowi, nie wolno wołu.

Quous que tandem? łac.—dokądże tego będzie?

Res sacra miser łac.—ubóstwo jest rzeczą świętą.

Se non è vero, è bene trovato włos.—jeżeli to nie jest prawda, jest dobrze zmyślone.

Sic itur ad astra łac.—tak się idzie do gwiazd.

Sic transit gloria mundi łac.—tak przemija sława tego świata.

Sic volo, sic jubeo łac.—tak chcę, tak każę.

Similis simili gaudet łac.—podobny cieszy się podobnym.

Si vis pacem, para bellum łac.—jeżeli chcesz pokoju, gotuj się do wojny.

Spiritus fuit ubi vult łac.—duch objawia się gdzie chce.

Stante pede łac.—natychmiast.

Status quo łac.—stan rzeczy obecny.

Status quo ante bellum łac.—stan, jak przed wojną.

Sursum corda łac.—w górę serca.

Tempora mutantur et nos mutamur in illis łac.—czasy zmieniają się, a i my z nimi.

Time is money ang.—czas to pieniądz.

Timeo Danaos et dona ferentes łac.—lękam się Greków, nawet, gdy składają podarunki.

Tres faciunt collegium łac.—Trzech stanowi kolegium.

Tu l'as voulu, Georges Dandin franc.—Chciałeś tego, Jerzy Dandin. Z Moliéra.

Ultima ratio łac.—ostatni argument.

Urbi et orbi łac.—miastu i światu.

Usque ad finem łac.—aż do końca.

Utile dulci łac.—pożyteczne z przyjemnem.

Vae victis! łac.—biada zwyciężonym!

Vanitas vanitatum et omnia vanitas łac.—próżność nad próżnościami i wszystko próżność.

Verba volant scripta manent łac.—słowa ulatują, pismo pozostaje.

Viribus unitis łac. połączonemi siłami.

Vita brevis, ars longa łac.—życie krótkie, sztuka długa.

Vox populi, vox Dei łac.—głos ludu jest głosem Boga.

Żydzi w miastach polskich.

Według urzędowego zestawienia, dołączonego do projektu samorządu miast dla Królestwa Polskiego, opublikowanego przez Tow. pracy społecznej w Warszawie, Królestwo Polskie liczyło w d. 14 stycznia 1910 roku 2.736,786 ludności miejskiej, zamieszkującej 118 miast i miasteczek. Na liczbę tę składa się aż pięć narodowości. Obok Polaków i żydów mieszkają w nich Rosjanie, Niemcy i Litwini. Urzędowe wykazy, któremi posługiwał

się autorowie zestawienia, ogłoszonego przez Tow. pracy społecznej, rozróżniają, niestety, tylko trzy kategorie: Rosyan, żydów i „pozostałych”, do których zaliczeni są oprócz Polaków, również Niemcy, Litwini i inni. Do Rosyan zaliczono w r. 1910 149.329 osób, do żydów — 1,131,161, a do „pozostałych” — 1.455.224. Z tej ostatniej kategorii Niemców jest prawdopodobnie około ćwierć miliona w Łodzi, Ozorkowie, Zduńskiej Woli, Żyrardowie, Warszawie i innych ogniskach przemysłowych. Polaków jest zatem w miastach Królestwa około 1.200.000, czyli tyle prawie, co i żydów.

W stolicy kraju, Warszawie, w dn. 1 stycznia 1912 roku było 821,369 mieszkańców, w tej liczbie 32,947 Rosyan, 287.977 żydów i 490.445 pozostałych. Odliczywszy z tej ostatniej pozycji 10 tysięcy na Niemców i inne narodowości, otrzymamy liczbę 480.000, jako najbliższą dokładnej sumy żywołu polskiego w Warszawie. Jest nas zatem w stolicy Królestwa zaledwie 58 proc.

Nielepiej, a nawet niekiedy znacznie gorzej przedstawia się sytuacja nasza w innych miastach Królestwa. W Łodzi jest 408,442 mieszkańców, w tem 3,597 Rosyan, 92.558 Żydów i 312.287 Polaków i Niemców. W innych miastach gubernialnych poza Warszawą stosunek liczebny mieszkańców pod względem narodowości przedstawia się jak następuje: Kielce: 31.171 mieszkańców—18.431 Polaków (wraz z Niemcami i innymi), czyli 58 %, Płock 30.681 mieszkańców—16.686 Polaków (55 proc.) Piotrków: 41,702 mieszkańców 21.652 Polaków (52 proc.) Radom: 47.544 mieszkańców—23.462 Polaków (50 proc.); Kalisz 48,964 mieszkańców—23.418 Polaków (49%) Łomża: 27.671 mieszkańców—12,542 Polaków (46 proc.); Siedlce 30.472 mieszkańców 11.929 Polaków (40 proc.); Lublin: 65.870 mieszkańców—26,495 Polaków (38 proc.); wreszcie Suwałki; 25.051 mieszkańców—9.139 Polaków (36 proc.).

Z pomiędzy miast prowincjonalnych liczą: Sosnowiec 88.784 mieszkańców—72,833 Polaków (80 proc.); Włocławek: 33,764 mieszkańców—22,443 Polaków (68 proc.); Częstochowa; 72,652 mieszkańców—49.050 Polaków (67 proc.); Pabianice: 38,712 mieszkańców—24.820 Polaków (64 proc.); Tomaszów Rawski: 27,561 mieszkańców—17.010 Polaków (60 proc.); Będzin 49.623 mieszkańców—23,512 Polaków (48 proc.); Zduńska Wola: 25.705 mieszkańców—9.674 Polaków (39 proc.); W małych miasteczkach prowincjonalnych stosunek procentowy ludności polskiej do żydowskiej przedstawia się jeszcze gorzej. Tak np. liczą: Koło: 6.049 żydów—4.667 Polaków (45 proc.); Łęczyca: — 6.050 żydów—3.062 Polaków (33 proc.); Sochaczew: żydów 4.910 Polaków 1918 (28 pr.); Hrubieszów: żydów 8,626—Polaków 2,957 (26 pr.); Szydłowiec: żydów 6.433—Polaków 2.130 (24 proc.); Międzyrzec: żydów 12.744—Polaków 3.772 (23 proc.); Chmielnik: żydów 6.452—Polaków 1,600 (20 proc.) Przedbórz: żydów 7.242—Polaków 1,709 (19 proc.); Kaluszyn: żydów 8.257—Polaków 1.382 (15

proc.); wreszcie Działoszyn: żydów 6.164—Polaków 1.206 (14 procent).

Niepokojąco przedstawia się również stan posiadania polskiego w miastach Królestwa. Świadczą o tem listy wyborcze.

A więc w 116 miastach i miasteczkach Królestwa cenzusy nieruchomościowe podzieliły się na trzy grupy: 2.783 cenzusów rosyjskich, 24.822 cenzusów żydowskich i 31.675 polskich wraz z niemieckimi. W samej Warszawie jest 349 właścicieli nieruchomości Rosyan, 1.741—żydów i 2.152 Polaków wraz z Niemcami.

Niemniej ciekawe od danych powyższych są cyfry, dotyczące stosunku procentowego żydów po miastach w Galicyi i Poznańskiem. Powtarzamy je poniżej za p. A. Choloniewskim, który zestawil je niedawno w *Słowie* na podstawie opracowania d-ra Weinfelda.

W Galicyi ludność miejska wynosi 1.600.000 dusz, co stanowi 20% całej ludności kraju. Skupia się ona w 32 miastach i 139 miasteczkach. W Galicyi zachodniej, gdzie dominuje żywioł polski, daje się zauważyć stały wzrost ludności polskiej. W Krakowie w ciągu lat 30 (1880—1910) żywioł polski wzrósł z 67,8% do 76,8%, w jedenastu większych miastach razem wziętych z 62,3% do 66,3%; w 56 mniejszych miasteczkach z 66,8% do 68,5%; wreszcie w całym kraju z 87,8% do 88,6%.

W Galicyi wschodniej tworzą Polacy większość absolutną we Lwowie (51,2 proc.), Jarosławiu (52 proc.) i w Samborze (55 proc.) oraz większość względną (wobec każdej z dwóch narodowości ruskiej i żydowskiej osobną) w Przemyśle, Sanoku, Gródku, Trembowli i Brzeżanach. Dodać należy, że powolny lecz stały przyrost ludności polskiej daje się zauważyć i tutaj. Wyjątek stanowią: Lwów (w roku 1880 odsetek Polaków wynosił 53,4 proc.), Stryj, Drohobycz i Stanisławów.

W zaborze pruskim daje się zauważyć znaczna różnica pomiędzy bardzo zniemczonemi Prusami Królewskimi a Księstwem Poznańskiem. W pierwszych zaledwie w Toruniu tworzymy odsetek znaczniejszy (30 proc.), a z mniejszych miast w Kościerzynie, Chełmnie, Świeciu i Pelplinie. Naogół jednak daje się zauważyć powolny wzrost ludności polskiej. Tak na przykład, w tak bardzo wynarodowionych obwodach jak w Kwidzińskim ludność polska wzrosła w ciągu lat 5 (1905—1910) o 0,54 proc. (z 26,14 proc. do 26,68), a w gdańskim nawet o 0,8 proc. (z 5,49% na 6,29%).

Lepsze są warunki w Księstwie Poznańskiem. Tu nawet według niewątpliwie tendencyjnych danych pruskiego urzędu statystycznego ludność polska wynosiła w r. 1905 w miastach 316,126 to jest 47,40% a w roku 1910—348,262 czyli 48,32%, w samym Poznaniu mieszka dziś 95,000 Polaków i tylko 60.000 Niemców i żydów. Zniemczonemi pozostają miasta Bydgoszcz, Rawicz, Piła i Leszno, lecz i tam daje się zauważyć powolny wzrost ludności polskiej kraju.

Reasumując dane powyższe, otrzymujemy następujące ze-

AMERYKA 8,866,000 połączeń

000
000
000
000
000

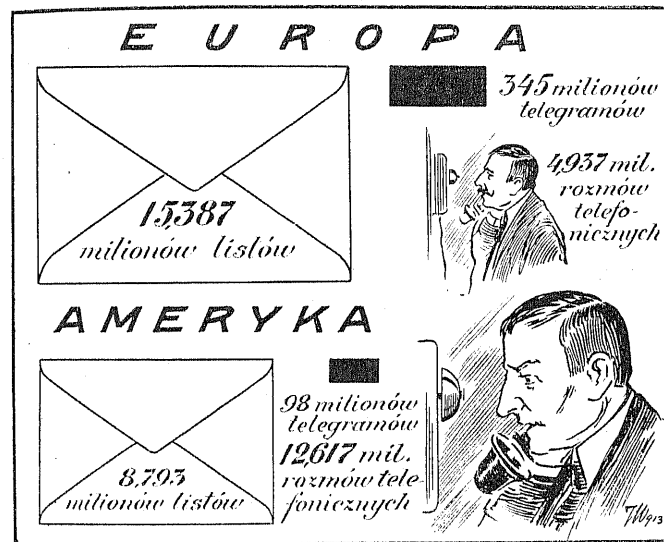
31,065,000 kilometrów drutu
EUROPA 3239,000 połączeń

15232,000 klm.dr:

Azja	0001 166,000 p.	576,000 k.dr.
Afryka	0 41,000 pól.	232,000 k.dr.
Australia i Oceania	000 141,000 p.	496,000 k.d.

(Patrz opis obok).

Times londyński ogłosił szczegółową, na urzędowych danych opartą statystykę ruchu telefonicznego na kuli ziemskiej. Liczby sięgają po dzień 1 stycznia 1912 r. W dniu tym liczba połączeń telefonicznych na obu półkulach wynosiła 12 i pół miliona, zbiorowa zaś liczba drutów na połączenie to zużytych dochodziła do 57 i pół milionów kilometrów. Na czele ruchu telefonicznego kroczy Ameryka z liczbą 8,866,000 połączeń i długością drutów 31,065,000 kilometrów. Wszystkie państwa Europy liczbie tej przeciwstawiają tylko 3,239,000 połączeń i 15,232,000 kilom. dru-

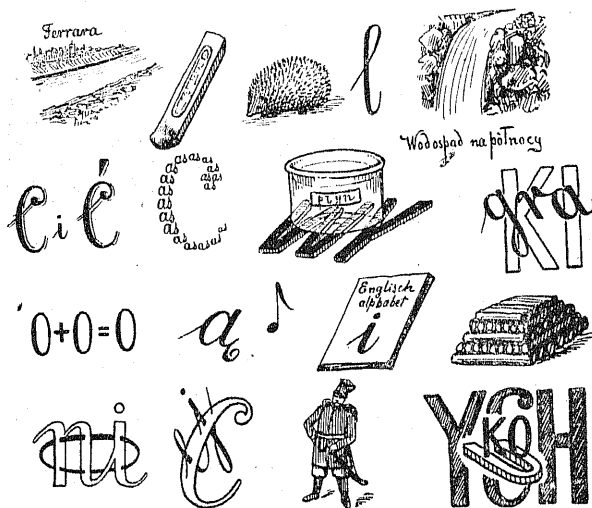
tu. Azya liczy 166 tysięcy połączeń, 576,000 kilom. drutu; Afryka 41 tysięcy połączeń, 232 tys. kilom. drutu; Australia i Oceanalia 41,000 połączeń, 496 tys. kilometrów drutu. Z ogólnej zatem sumy połączeń przypada na wszystkie państwa Europy tylko 26 proc., podczas gdy w samych Stanach Zjednoczonych ten stosunek procentowy wynosi 67 proc.

Zajmujące jest zestawienie rezultatów badań statystycznych co do stosunku rozmów telefonicznych i ruchu pocztowego i telegraficznego. Liczby wskazują, że w Europie list zajmuje pierw-

sze miejsce, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej ruch zapomógł telefonu prześcignął już obecnie wymianę pocztową i telegraficzną. W r. 1909 w Europie przesłano pocztą 15,387 milionów listów, 345 milionów telegramów, rozmów telefonicznych zaś odbyło się 4,937 milionów. W tym samym roku w Stanach Zjednoczonych pocztą rozesłała 8,793 miliony listów i 98 milionów telegramów, rozmów zaś telefonicznych odbyło się 12,617, milionów. Ruch listowy zatem wynosi w Europie 74.3 proc., gdy na telefony przypada tylko 2.1 proc.; w Stanach Zjednoczonych stosunek ten przedstawia się na korzyść telefonów jak 57.8 do 40.9.

W ciągu ostatnich lat cztery liczba rozmów telefonicznych wykazuje coraz większy przyrost, postępujący systematycznie. W r. 1911 dokonano, według obliczeń statystycznych, na kuli ziemskiej 22 miliardy połączeń do rozmów telefonicznych; w rok później, t. j. 1 stycznia 1912 r. ta sama liczba doszła do 25 miliardów.

Rebus do nagrody.

W OBCE RĘCE

(wyjątek z artykułu E. M. „Na kresach wschodnich”
zamieszczony w „Gońcu Wieczornym” nr. 75, z r. 1913).

Wykaz majątków ziemskich na kresach wschodnich, sprzedanych od roku 1905 przez właścicieli Polaków w ręce obce.

Nazwa majątku	Obszar w dziesię- cinach	Nazwisko sprzedającego	Nazwisko nabywcy
---------------	-----------------------------------	---------------------------	---------------------

gub. WILEŃSKA:

Kojrań pow. wileński	2000	Ant. hr. Tyszkiewicz	gen. Buturlin
Czabizki pow. wileński	1800	Pilsudczy	w ręce obce
Gedroje pow. wileński	1000	Wład. Jasieński	Bank Włóściański
Birsztany, pow. trocki. Miasteczko z zakładem kąpielowy.	1000	Kwintowie	Spółka kapitalistów moskiewskich
Kościuszyski powiat trocki	1441	Antoni hr. Tyszkiewicz	Stajkunasowie
Berezyna, pow. oszmiański	10000	Ignacy hr. Korwin Milewski	Bank Włóściański
Lewków pow. wilejski	2000	Janina hr. Umiasłowska-Milewska	„ „
Mańkowszczyzna pow. wilejski	500	Rudolf Ratyński	Kupcy żydowscy
Ostrówek pow. wilejski	500	Wład. Oskierka	w ręce obce
Helenowo, pow. dziśnieński	1280	Aleks. Szryrn	Bank Włóściański
Sporuny i Mazurkowszczyzna, powiat dziśnieński	224	Wołosowscy	„ „
Uźmiony pow. dziśnieński	1000	Ogińska i Oskierzyna	„ „

Nazwa majątku	Obszar w dziesięcinach	Nazwisko sprzedającego	Nazwisko nabywającego
Frampol powiat dzisieński	17000	Księżne Stanisława i Adamowa Lubomirskie	Chorczenko

gub. KOWIEŃSKA:

Wielona, powiat kowieński	1519	Gabryel Zaleski	w ręce obce
Szynolawki, pow. rosieński	1082	Staniewiczowie	Bank Włościański
Kietuny, pow. telszewski	1463	hr. O'Rourke	" "
Batkuny, pow. szawelski	1009	Jerzy Dowiatł	" "
Kopiany, pow. szawelski	1843	Wład. ks. Drucki-Lubecki	" "
Sidory, pow. szawelski	1053	Moneczyńscy i Syrałowicze	" "
Likszele, pow. szawelski	1526	Korybut-Daszkiewiczowie	Bank Włościański
Dyrwiany, pow. szawelski	1395	Pilsudczy	" "
Dubiany I, pow. szawelski	398	Ulasewicz	" "
Dubiany II, pow. szawelski	463	Ejsmont	" "
Dubiany-Ubesy, pow. szawelski	1718	Rybsey	" "
Szczęsnów, pow. szawelski	588	Gużewska	" "
Kłopotowszczyzna, pow. szawelski	253	Pluszkiewicz	" "
Wojnirny, pow. szawelski	1320	Antoni Erdman	Bank Państwa

gub. GRODZIENSKA:

Turna i Czarnawczyce, pow. brzeski	3819	hr. Grabowscy	Ks. Koczubej
------------------------------------	------	---------------	--------------

Nazwa majątku	Obszar w dziesięcinach	Nazwisko sprzedającego	Nazwisko nabywającego
---------------	------------------------	------------------------	-----------------------

gub. MIŃSKA:

Hancewicze, powiat słucki	4688	Stanisław hr. Hutten-Czapski	Bank Włościański
Pacyniany, powiat nowogródzki	1200	Moniuszkowie	w ręce obce
Kowniatyn, pow. piński	1524	Staszewiczowie	" "
Teresin, pow. piński	8800	Kazimierz i Iści-sław Szczyttowie	Dawydow
Zadołże, pow. piński	1800	Józef Wollowicz	w ręce obce
Waławsk, pow. mozyrski	22000	Antoni i Bolesław Gordziałkowsky (otrzymali za to prawo nabycia 6000 dzies. w powiecie rzeczycim)	baron Krüdener-Struve
Osovice, powiat mozyrski	17000	Antoni hr. Tyszkiewicz	w ręce obce
Narowla, pow. rzeczyci	1300	Edward Maurycy Horwatt	Sdobniew

gub. WITEBSKA:

Oświej, pow. drysieński	5300	Wład. Szadurski	bar. Rosenschild-Paudin
Hanutowo, pow. siebieski	642	Witold Ogiński	w ręce obce
Zasicino, pow. siebieski	1573	Wład. hr. Wielhorski	Zabusowa
Uzulmujża, pow. rzeczyci	1839	Mieczysław Benisławski	w ręce obce
Warków, pow. dyneburski	12967	Mieczysław Benisławski, któremu poprz. właściciel p. Michał Reutt jako Polakowi sprzedał na specjalnie dogodnych warunkach	" "

Nazwa majątku	Obszar w dziesięcinach	Nazwisko sprzedającego	Nazwisko nabywającego
---------------	------------------------	------------------------	-----------------------

gub. W O Ł Y Ń S K A :

Majków pow. ostrogski	400	Mieczysław hr. Poniński	włościanie obcy
-----------------------	-----	-------------------------	-----------------

gub. P O D O L S K A :

Nestoidai Kulna, powiat laski	13560	Fryderyk Jurjewicz	Bank Włościański
Zahnitkow ze Studenicy, Podejma i Waładynką, pow. olhopolski	10000	Bolesław Starzyński	" "
Niszowce, pow. mohylowski	1050	Antoni Izycki	Czichaczew

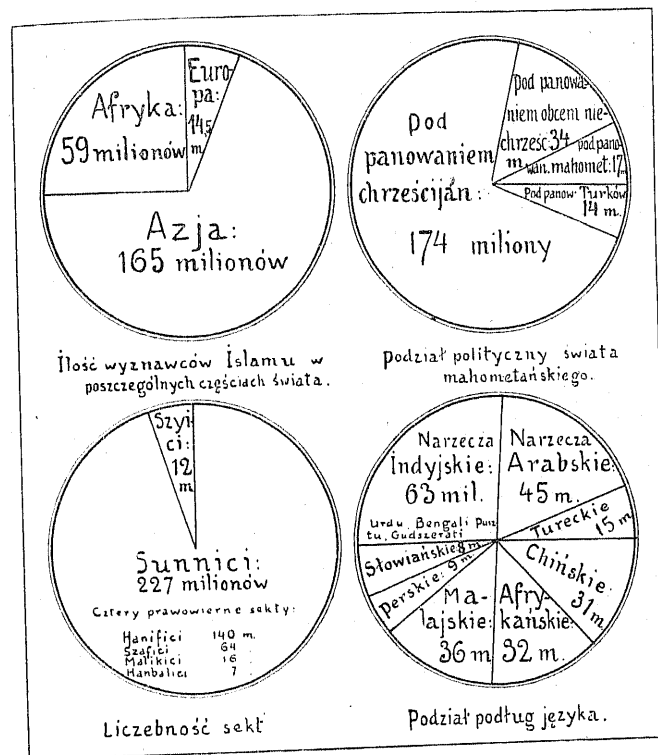
Jest to tylko drobna, prawdopodobnie czwarta część majątków sprzedanych w tych guberniach przez Polaków w ręce obce. Brak statystyki uniemożliwia ważny ten przedmiot traktować chociażby ze względu ścisłością.

STATYSTYKA ISLAMU.

Wszystkich wyznawców Mahometa istnieje na świecie około 239 milionów. W posiadłościach angielskich w Afryce jest ich 17.920.330, w azyatyckich 63.633.783, razem 81.554.113. W koloniach francuskich w Afryce 33.449.580, w azyatyckich 1455.238, razem 34.904.818. W Afryce niemieckiej 2.000.000, na Włochy, Portugalie i Hiszpanie w Afryce przypada 2.572.500, Stany Zjednoczone Ameryki Półn. w swoich koloniach azyatyckich mają mahometan 300.000, Niderlandy azyatyckie 35.261.617, Rosya w Europie i Azji 15.889.420 i inne państwa, jak Austro-Węgry, Bułgarya, Rumunia, Czarnogórze i in. 1.360.402. Australia i Ame-

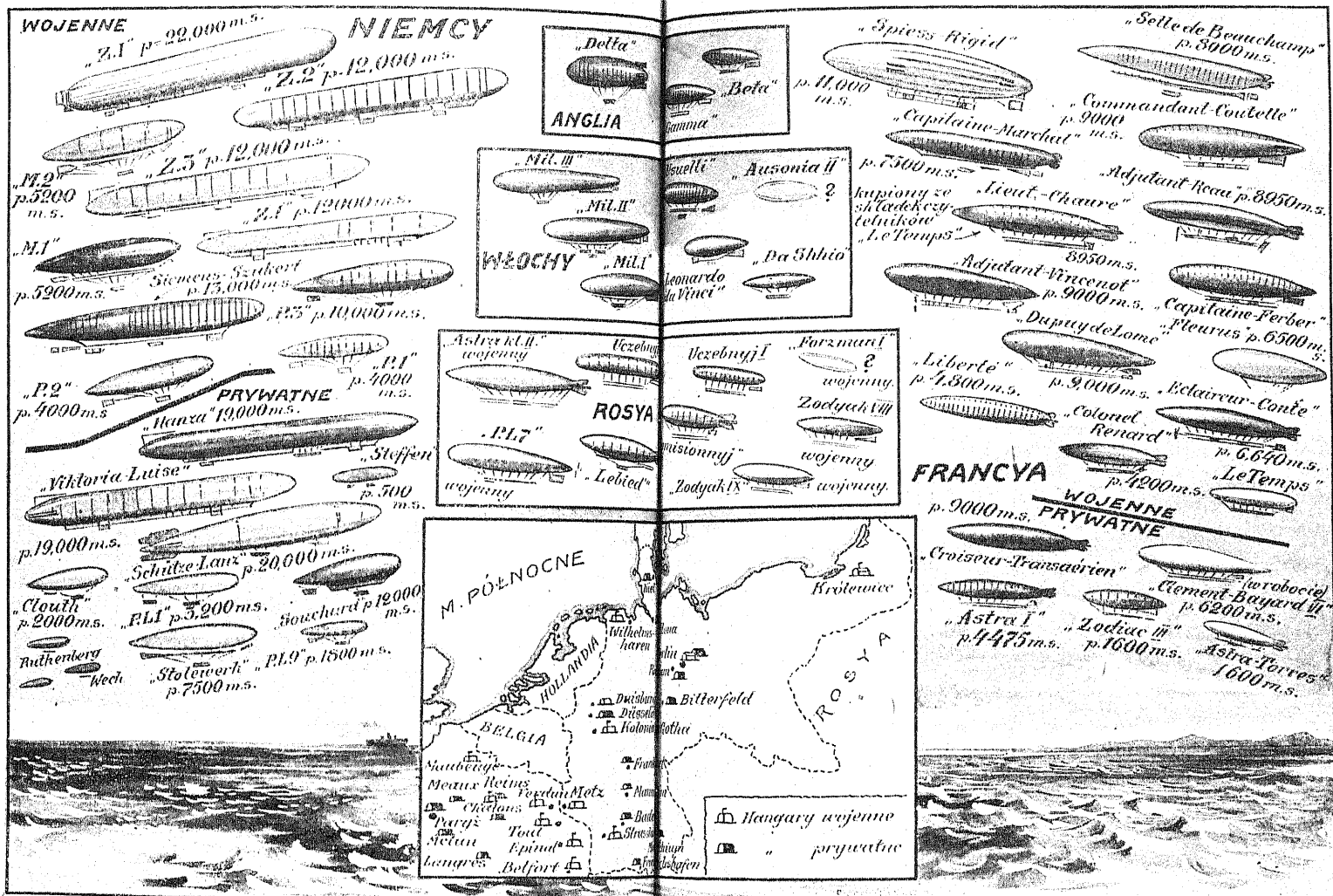
ryka 68.000, razem 173.910.870. Inne państwa liczą: w Afryce 2950.000, Chiny 30.000.000, Syam 1.000.000, Formoza 25.000 razem 33.976.500.

Pod panowaniem tureckim przed wybuchem wojny bałkańskiej było: w Europie 2.050.000, Azji 12.228.800, razem 14.278.000.

W innych krajach mahometańskich: Oman, Hadzi i in. 3.500.000, Afganistan 4.500.000, Persya 8.800.000, ogółem 16.800.000. Załączone tablice ułatwią czytelnikowi orientowanie się w rozmieszczeniu mahometan na świecie.

Flotylla napowietrzna wazniejszych państw europejskich.

Pseudonimy pisarzy polskich.

Abgar Oswald pseudonim Franciszka Ksawerego Zacharyasiewicza.

Acernus — Sebastyana Klonowicza.
 Adam Plug — Antoniego Pietkiewicza.
 Adamowicz Aleksander — Karola Woydy.
 Aem — Antoniego Mieszkowskiego.
 Aer — Adama Rzarzewskiego.
 Agricola — Mikołaja Akielewicz.
 Agrykola — Henryka Merzbacha.
 Albert Wojciech — Teofila Wiśniowskiego.
 Alexander — Aleksandra Rembowskiego.
 Alf — Alfreda Szczepańskiego.
 Alkar — Aleksandra Kraushara.
 Aliquis — Tadeusza Czapelskiego.
 Almess — Aleksandra Messinga.
 Ambroszkiewicz — Józefa Korzeniowskiego.
 Am...ski — Adama Niemirowskiego.
 Andrzej z Rzeszowa — Andrzeja Krygera.
 Anemos — I. Wichrowskiego.
 Anonim — Walerego Przyborowskiego.
 Antoni I. Dr. — Antoniego Józefa Rollego.
 Au-Lir. — Teofila Lenartowicza.
 Ausławis — Michała Balińskiego.
 Autor Anny — Michała Czajkowskiego.
 Autor dawnego autoramentu — Placyda Jankowskiego.
 Autor kłopotów starego komendanta — Alberta Wilczyńskiego.
 Autor kłósów z rodzinnej niwy — Antoniego Pietkiewicza.
 Autor Listopada — Henryka Rzewuskiego.
 Autor Listów z zagranicy — Stefana Witwickiego.
 Autor Pamiątek starego szlachcica — Henryka Rzewuskiego.
 Autor Pana Jana ze Swisłoczy — Jana Chodźki.
 Autor Pojaty — Feliksa Bernatowicza.
 Autor Sobótki — Stefana Goszczyńskiego.
 Autor Szwedów w Polsce — M. Czajkowskiego.
 Autor świstka krytycznego — Stanisława Połockiego.
 Autor Wieczorów pod lipą — Lucyana Siemieńskiego.
 Autor Wizyty w sąsiedztwo — Franciszka Morawskiego.
 Autorka Henryka i Floretty — Joanny Widulińskiej.
 Autorka Karoliny — Klementyny Hoffmanowej.
 Autorka Odwiedzin babuni — Anny Nakwaskiej.
 Autorka Pamiątki po dobrej matce — Klementyny Hoffmanowej.
 Autorka Pierścionków babuni — Karoliny Wojnarowskiej.
 Autorka Ragany — Lucy Rautenstrauchowej.

Autorka Wieczorów czwartkowych — Maryi Zaleskiej.
 Autorka W Imię Boże — Gabryeli Puzyniny.
 Autorka Zofii i Emilii — Elżbiety Jaraczewskiej.
 Autorka 365 obiadów — Lucyny Cwierzakiewiczowej.

Baturnicki — Henryka Lewestama.
 Baworowa Wiktor z — Wiktora hr. Baworowskiego.
 Bicz Faustyn — Aleksandra Trylskiego.
 Bogdanowicz M. — Jeske-Choińskiego.
 Bolesław Wiktor — Stanisława Budzińskiego.
 Bolesław Prus — Aleksandra Głowackiego.
 Bolesław z nad Dniepru — B. Liwskiego.
 Bolesław z — K. Rusieckiego.
 Bolesławita B. — I. J. Kraszewskiego.
 Bomba Gerwazy — Ludwika Sztyrmera.
 Bomba A. — Paulina Święcickiego.
 Bończa Teodor — Teodora Rutkowskiego.
 Borejko M. — Maryana Gawalewicz.
 Borzywój — Wincentego Korotyńskiego.
 Bożydar — Edmunda Bogdanowicza.
 Bożymir — Joanny Żurkowskiej.
 Bozdaszewski Hier. — Piotra Grzegorzewicza.
 Bronisław — Bronisława Grabowskiego.
 Bronisława — Julii Janiszewskiej.
 Bronisława — Bronisławy Poljanowskiej.
 Brzoza — Ludwika Brzozowskiego.
 Brzoza Bol. — Raczkiewicza.
 Bubo — Leonarda Sowińskiego.
 Budnik Stefan — Antoniego Wiśniowskiego.
 Buława Ernest — Władysława hr. Tarnowskiego.
 Burakiewicz — Aleksandra Świętochowskiego.
 Burtynikas Władysław — Władysława Rozrażewskiego.
 Busz S. — Stefana Buszczyńskiego.

Cezary Jellenta — Napoleona Hirszbanda.
 Charles Edmond — Karola Edmunda Chojeckiego.
 Chasin — Stefana Buszczyńskiego.
 Chaurirari — Ignacego Lachnickiego. (*Chaurirari*)
 Chochlik — Włodzimierza Zagórskiego.
 Chodakowski Zoryan Dołęga — Adama Czarnockiego.
 Chrzaszcz — Władysława Hefflera.
 Chrzęścianin — Apolinarego Zagórskiego.
 Chwalibóg — Moraczewskiego.
 Chwalibóg ksiądz — biskupa Kacpra Borowskiego.
 Comber — Al. Weryhy Darewskiego.
 Czesław — Czesława Jankowskiego.
 Ćwiek Henryk — Henryka Nagla.

Dantiscus — ks. Adama Czartoryskiego.
 Dąbrowa z Wygnańcyc — Lucyana Siemieńskiego.
 Deotyma — Jadwigi Luszczyckiej.
 Deodat Edmunda Bogdanowicza.
 Derdacki — E. Ronieckiego.
 Dobrocelski — Justyna Wojewódzkiego.
 Dobrodziejski — Guthätera.
 Dobrogost — Władysława Kulczyckiego.
 Dobrzepolska Wanda — Emmy Puffke.
 Doliwa Stach — Stanisława Starzyńskiego.
 Doroszenko — Marcelego Jasińskiego.
 Doświadczynski — ks. Adama Czartoryskiego.
 Drużyna — Michała Arcimowicza.

El — Kazimierza Laskowskiego.
 El-y — Asnyka.
 Erweb — Ryszarda Berwińskiego.
 Esteja — Skórzewskiego.
 Eustachy — E. Kalksteina.
 Ex Bocian — Faustyna Świderskiego.

Falco — Felicyana Faleńskiego.
 Falconius — T. Sokolowicza.
 Fantazy — Wiktora Gomulickiego.
 Felicyan — F. Faleńskiego.
 Feliks z Gródkowa — Wincentego Losia.
 Floryan — Stanisława Rzętkowskiego.
 fr. — Franciszka Reinsteina.

Gabryela — Narcyzy Żmichowskiej.
 Gałwia — Celiny Korejwa.
 Gamaston — Kamińskiego Gustawa.
 Gamma Dr. — I. J. Kraszewskiego.
 Gaszyński K. — Zygmunta Krasińskiego.
 Grot Izidor — Wincentego Niewiadomskiego.
 Grot Jerzy — Antoniego Potockiego.
 Grzymała Kazimierz — Stanisława Grudzińskiego.
 Grzymała Stefan — Sylwii Prądyńskiej.
 Grzywacz — Adama Umienieckiego.
 Gulbi — Ignacego Szydłowskiego.
 Gwiazdź — ks. Antoniego Brykczyńskiego.

Habdank Z. — Zygmunta Malczewskiego.
 Habdank Wandalin — E. Szpaczyńskiego.
 Helistan — Stanisława Maciejowskiego.
 Henryk z Krakowa — Henryka Książarskiego.
 Henryk z Baru — Henryka Jabłońskiego.

Hizop — Władysława Łozińskiego.
 Hodi — Józefa Tokarzewicza.
 Hornik. — I. K. Tyla.

Ignotus — Jana Brzezińskiego.
 Ignotus — Kazimierza Chłędowskiego.
 Inferus — Stanisława Szczutowskiego.
 Iskra — Jana Finkelhausa.
 Iza — Gabryeli Mrozowskiej.

Jadam — Adama Gorczyńskiego.
 Jan — Jana Eminowicza.
 Jan z nad Berezyny — Jana Mikulskiego.
 Jan Damascen od Matki Boskiej — Jana Kalińskiego.
 Jan z Górecka — ks. Jana Olszańskiego.
 Jan z Nowego Targu — Jakuba Janidłowskiego.
 Jan z Oświecimia — Jana Kantego Rzezińskiego.
 Jan z Pleszowicz — Jana Aleksandra hr. Fredry.
 Jan z Płońsk — Jana Majorkiewicza.
 Jan z Puszczy — Antoniego Zaleskiego.
 Jan z Rzeszowa — Wincentego Niewiadomskiego.
 Jan ze Śliwina — A. H. Kirkora.
 Jan z Wołynia — I. Nitowskiego.
 Janek z Bielca — Jana Kantego Gregorowicza.
 Janek z Głodomanka — ks. Jana Pergesa.
 Janina — Joanny Świeżawskiej.
 Janina — Anteli Załuskiej.
 Janina Kazimierz — Kazimierza Kaszewskiego.
 Jankielewicz Mowsza — Jana Kamińskiego.
 Junosza Feliks — Feliksa Ehrenfeuchta.
 I. Antoni Dr. — Antoniego Józefa Rollego.
 Janusz — Wincentego Pola.
 Janusz W. — S. Ropelewskiego.
 Jarosz Bejła — Henryka Rzewuskiego.
 Jarosza — Seweryny Pruszkowej.
 Jasińczyk Julian — Adolfa Jabłońskiego.
 Jasińczyk Maryan — Wacława Karczewskiego.
 Jastrzębzyk — Władysława Połubińskiego.
 Jastrzębzyk — Zborowskiego.
 Jastrzębiec — Ignacego Kliszewskiego.
 Jelitenko — Juliana Czerkawskiego.
 Jeremi — Kornela Ujejskiego.
 Jerzy z Ludwinowa — Jerzego Ręczyńskiego.
 Jeż Teodor Tomasz — Zygmunta Milkowskiego.
 John of Dycalp — Placyda Jankowskiego.
 Jolanta — Kazimiery Komierowskiej.
 Jordan — Juliana Wieniawskiego.
 Józef z Bochni — Józefa Chmielewskiego.

Józef z Henrykówki — Ant. Józ. Rollego.
 Józef z pod Krakowa — Józefa Szujskiego.
 Józef z Mazowsza — Józefa Wojciechowskiego.
 Józef Ostoja — Józefa Elgensa.
 Józef z Sieniawy — Józefa Piaseckiego.
 Józef z Zacharyszek — Józefa Renlera.
 Julian z Poradowa — Elizy Tuszowskiej i Pauliny Moers.
 Junins — Włodzimierza Zagórskiego i Ludwika Jelskiego.
 Junosza Klemens — Kl. Szaniawskiego.
 Jurowianin — Aloizego Kozłowskiego.

Kajota — Józefa Kolińskiego.
 Kalina — A. Neumanowej.
 Kalina Wojciech — Józefa Miksza.
 Kamerton — hr. Leona Potockiego i Zenona Rappaporta.
 Kamienny — Jana Jeleńskiego.
 Kapitan w. p. z r. 1863 — Wiktora Wiśniewskiego.
 Karmazyn — F. K. Martynowskiego.
 Karol — Józefa Kotarbińskiego.
 Karol z Kalinówki — Karola Sienkiewicza.
 Karol B. z Jerostawca — Karola Balińskiego.
 Kazimierz herbu Strzała — I. K. Gieysztora.
 Kazimierz z Królówki — Kazimierza Brodzińskiego.
 Kefaliński — ks. Ignacego Hołowińskiego.
 Kępis — W. Tomaszewicza.
 Kieln — Zachar. Niemczewskiego.
 Kij. St. — Stanisława Kijńskiego.
 Klin — Jul. Kaliszewskiego.
 Kmita — Henryka Jabłońskiego.
 Kostrowiec Żegota — ks. Ignacego Hołowińskiego.
 Kostrzewa Grzegorz — Antoniego Wieniawskiego.
 Kosynier — Władysława Chotomskiego.
 Koszycz — Wal. Wołodźki.
 Krakowianin Piotr — I. K. Turskiego.
 Krakowianin Stan. — Stanisł. Krzyżanowskiego.
 Krakowianka Anna — Anny Liberówny.
 Krakowianka — Julii Darewskiej.
 Krogulec — Antoniego Orłowskiego.
 Kruk Kalasanty — Kazimierza Chłędowskiego.
 Krut-Bolej — Edwarda Lubowskiego.
 Kryżtopor — Tomasza hr. Potockiego.
 Krzywdzie Żegota — Mieczysława Dzikowskiego Chamskiego.
 Kukulka Witalis — I. K. Pajgerta.

Lach Ko. — I. Koreckiego.
 Lach z Lachów — Leona Zienkowieza.
 Lasota — Stanisława Wegnera.
 Lasota A. W. — Wł. A. Anczyca.

Lemnicki — Jul. Bartoszewicza.
 Leopolda — Czechowicza i Wuchalskiego.
 Lezyam Bruno — Bronisława Mayzla.
 Liber — Tytusa Cwiklińskiego.
 Ligenza — Zygmunta Krasieńskiego.
 Ligeza — Zygmunta Sumińskiego.
 Lipnicki E. — Eugeniusza Puffkego.
 Listewski J. — Józefa Louisa.
 Litwanis — Ant. Góreckiego.
 Litwin — Antoniego Góreckiego i Br. Zaleskiego.
 Litwos — Henryka Sienkiewicza.
 Lolo Bzik — Al. Messinga.
 Longinus I. — Jana Długosza.
 Lubicz Rafał — Hier. Lopacińskiego.
 Ludomir — Tad. Komara.
 Ludwik z Pokiewia — Leona Jucewicza.

Łada Antoni — Leona Bohdanowicza.
 Łada Jan — ks. Jana Gnatowskiego.
 Łada Włodzimierz — Wład. Noskowskiego.

Macinius — Jana Mączyńskiego.
 Mahoń — Jana Rutkowskiego.
 Major — Władysława Noskowskiego.
 Majster od Przyjaciela Dzieci — Ign. Danielewskiego.
 Malwinkowski — Mieczysława Pawlikowskiego.
 Marya Elżbieta (lub Em—ka) Maryi Kamińskiej.
 Marya Czesława — Maryi Przewońskiej.
 Marya Gertruda — M. Skórzewskiej.
 Marya Jadwiga — Florentyny Włoszkowej.
 Marya Regina — Anny Lisickiej.
 Marya z Gniezna — Maryi Springer.
 Marya z Rusilowa — M. Antoniewiczowej.
 Maryan — Maryana Gawalewicz.
 Maryan Edward — Maryana Gallego.
 Majnert Gustaw — Ignacego Marczewskiego.
 Michalski — E. T. Massalskiego.
 Mikołaj A. Boloz — Mikołaja Antoniewicz.
 Minor — Zygmunta Sarneckiego.
 Miriam — Zenona Przesmyckiego.
 Miron — Aleksandra Michaux.
 Mościcki Woj—A. Marcinkowskiego.
 Moško Jankiel — I. U. Niemcewicz.
 Mykita Sufroniusz — Jul. Starkel.

Nieczuja — Zygmunta Kaczkowskiego.
 Nie-ja — F. K. Martynowskiego.
 Nie-van-Dyck — Józefa Szujskiego.
 Nolaszki — F. H. Lewestama.

Odroważ — Michała Czackiego.
 Oficer polski — Konstantego Gaszyńskiego.
 Ogończyk — Al. Dubieckiego.
 Okoński Władysław — Aleksandra Świętochowskiego.
 Omega Dr. — I. J. Kraszewskiego.
 Orgon — Zygmunta Sarneckiego.
 Or-Ot — Artura Oppmana.
 Ostoja — Józefa Sawickiej.

Pęclawski — Wal. Kalinki.
 Pisarz z Gazety Świątecznej — Konrada Prószyńskiego.
 Podwalski — K. Wł. Wójcieckiego.
 Pomian Wacław — Jana Wacława Komierowskiego.
 Poseł Prawdy — Aleksandra Świętochowskiego.
 Półkoźcie Al. — Aleksandra Niewiarowskiego.
 Prawdzic — Józefa Szujskiego i Wład. Noskowskiego.
 Prawdzicki Spirydion — Zygmunta Kraszińskiego.
 Pseudonim — Czesława Jankowskiego.
 Publicola — Włodz. Zagórskiego.

Quis — Maryana Gawalewicz.

Rodoć — Mikołaja Biernackiego.

Sas Paweł — A. Dzieduszyckiego.
 Savitri — Heleny Zahorskiej.
 Selim — Władysława Bukowińskiego.
 Sewer — Ignacego Maciejowskiego.
 Sep — Wł. Maleszewskiego.
 Stanisław z Dzikowa — Stanisława Jachowicza.
 Staruszkiewicz Innocenty — A. E. Odyńca.
 Stefan z Opatówka — Stefana Gillera.
 Stenio — Czesława Jankowskiego.
 Sulima — Walerego Przyborowskiego.
 Syrokomla Władysław — Ludwika Kondratowicza.

Talis qualis — Edwarda Lubowskiego.
 Teresa-Jadwiga — Jadwigi Papi.

Ursyn M. — Jana Zamarajewa.

Waligóra — Walerego Przyborowskiego.
 Wieniawa — Piotra Chmielowskiego.
 Włościanin z nad Wisły — Waleryana Kalinki.
 Wołody Skiba — Władysława Sabowskiego.

HENRYK SCHWALBE

Piotrkowska 55.

Piotrkowska 55.

Właśc. R. Luniak, M. Güntzel.

Trykotowa bielizna
oryginalna

D-ra J ä g e r a

Duży wybór **Krawatów:** krajowe i angielskie wyroby.

Rękawiczki: Skórkowe, Głace, zamszowe, duńskie i trykotowe.

Kapelusze: Wiedeńskie, Paryskie, Angielskie i krajowe.

Pończochy i skarpetki: Fil d'Ecosse, Fil de perse, jedwabne w każdym kolorze i gatunku.

Halki, bluzki, serdaczki, żakiety, czapki, switry, pończochy sportowe. Parasole, steki, laski, pledy, chustki wełniane angielskie, firanki, portiery, płaszcze gumowe, kufry i walizki podróżne i t d.

POLSKOŚĆ WARSZAWY.

POLAKÓW:

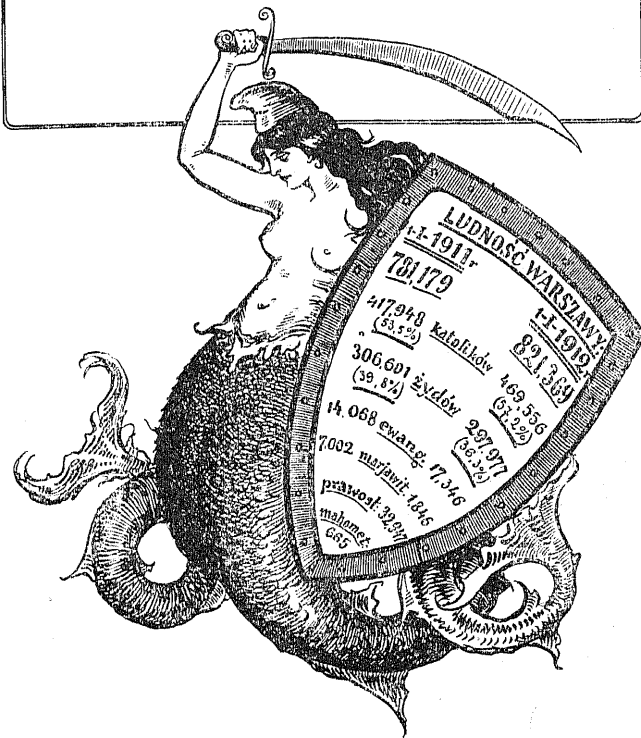
W KRAKOWIE, LWOWIE, WILNIE, ŁODZI

82%

50,5%

44,7%

52%

Brak stałego rocznika statystycznego Polski, na wzór wydawnictw podobnych, istniejących zagranicą, nakazuje zwracać tem bacniejszą uwagę na ogłaszane od czasu do czasu ze źródeł urzędowych cząstkowe dane statystyczne—o ile one nie są zaprawio-

TOWARZYSTWO

„WISŁA“

ŁÓDŹ

Piotrkowska № 69

TELEF. 28 90.

WARSZAWA

Marszałkowska 104

TELEF. 88-66.

Przechowywanie

-- **mebli** --

w składach własnych

Opakowania i przeprowadzki.

ne tendencją, jak się to często zdarza. Danemi autentycznymi, dotyczącymi charakteru narodowej ludności Warszawy, pragniemy się podzielić z czytelnikami. Sprawa polskości Warszawy stanowi zagadnienie wagi tak pierwszorzędnej, iż ciągle jej badanie i przypominanie jest konieczne. Obecne stosunki narodowościowe w Warszawie przedstawiają się pod względem liczebnym w sposób następujący:

D. 1-go stycznia 1911 r. liczyła Warszawa 781,179 mieszkańców; 1-go stycznia 1912 r. liczba ta wzrosła do 821,369.

Według wyznań skład tej ludności był 1-go stycznia 1912 r. taki: katolików 469,556, ewangelików augsburskich 14,881, reformowanych 2,465, maryawitów 1,816, prawosławnych 32,947, żydów 297,977, mahometan 665, innych wyznań 965. W roku poprzedzającym stosunki przedstawiały się tak: katolików 417,948, ewangelików obojga kościołów 14,068, maryawitów, 7002, żydów 306,601. Znamieniem więc wiele jest, iż liczba katolików wzrosła z 53,5% do 57,2%, liczba żydów zaś zmniejszyła się z 39,8% do 36,3%. Spadła też ogromnie liczba maryawickiej ludności.

Pocieszające zjawisko wzrastania odsetków ludności katolickiej t. j. bezwzględnie polskiej, przy jednoczesnym zmniejszaniu się liczby ludności żydowskiej, zasługuje na szczególną uwagę.

Zaliczwszy do ludności polskiej pewną część ewangelików (8.000), pewną część żydów (20.000) oraz wszystkich maryawitów, okaże się, iż Polacy stanowią w Warszawie 67% ogółu ludności i że odsetek ten wzrasta. Nie jest on zbyt wysoki, niestety, nie należy atoli zapominać, że w rzeczywistości do Warszawy należy szereg gmin podmiejskich takich, jak Koło, Mokotów, Wola i t. d., które nie zostały włączone do statystyki powyższej, a są prawie wyłącznie przez ludność polską zamieszkałe. Gminy te liczą do 220.000 mieszkańców i włączenie ich formalne do miasta jest sprawą przyszłości, bliższej czy dalszej, lecz nieuniknionej. W obecnym zaś czasie dla powzięcia wyobrażenia o charakterze narodowym naszej stolicy należy je brać w rachubę.

Dla porównania nadmienimy, iż w Poznaniu w r. 1910 Polacy stanowili 58,9% ogółu ludności, w Wilnie 44,7%, we Lwowie 50,5% w Krakowie 82%, w Łodzi 52%. Wysoki odsetek krakowski tem się tłumaczy, iż większość żydów figuruje w spisach ludnościowych jako żywiół polski.

Spis mężów zasłużonych rozwojowi kultury polskiej.

Angiellowicz Antoni arcybiskup metropolita lwowski obrządku grek. kat. darował bibliotece kapituły 8000 tomów dzieł.
Armiński Franciszek astronom 1789—1848. Położył zasługi około założenia w Warszawie r. 1829 obserwatorium astronomicznego.

Badurski Jędrzej lekarz Stanisława Augusta 1740 — 1789. Pomagał Kollatajowi przy reformie uniwersytetu krakowskiego. Przyczynił się do ulepszenia policji lekarskiej, zaprowadził nowe urządzenia aptek i starał się o zakładanie i rozszerzanie szpitali.

Baraniecki Adryan lekarz 1828—1891 w Jarmolińcach. Założył własnymi funduszami i oddał Krakowu na własność publiczną bogate muzeum techniczno-przemysłowe.

Baranowski Mieczysław pedagog ur. 1851, inicjator we Lwowie „Korpusów wakacyjnych” dla młodzieży szkolnej.

Baranowski Walenty 1806—1879, zbudował własnym kosztem w katedrze lubelskiej pomniki dla Wincentego Pola i Sebastjana Klonowicza.

Barczewski Probus Piotr filantrop zmarł 1884. Wielki swój majątek zapisał na stypendya w uniwersytetach krakowskim i lwowskim i na nagrody za dzieła historyczne.

Barłoszewicz Adam 1839 na Litwie zm. 1886 we Lwowie. Założyciel popularnej „Biblioteki Mrówki”.

Barzyński Wincenty ks. filantrop, zmarł przed kilkulatą w Chicago. Założył w Stanach Zjednoczonych liczne szkoły i szpitale dla Polaków.

Baudouin Piotr Gabryel, misjonarz ur. 1689 w Arverne, we Francji, założył w Warszawie z funduszów, które zebrał, Dom dla podrzutków i kalek istniejący po dziś dzień przy szpitalu Dzieciątka Jezus. Zmarł w Warszawie r. 1768.

Bieleński Franciszek 1683—1766 marszałek koronny i starosta czerski. Urządził w Warszawie podatki miejskie, zaprowadził bruk, latarnie, czuwał nad bezpieczeństwem stolicy.

Biernacki Alojzy Prosper 1778—1854. Zaprowadził w Polsce pierwszą odczynię zarodową.

Biesiadecki Alfred lekarz 1839—1889. Założył we Lwowie instytut bakteryologiczny, kasę wsparcia wdów i sierot po lekarzach.

Bogucki Adolf księgarz. 1835—Inicjator Towarzystwa Jedwabniczego w Warszawie.

Bogusławski Wojciech znakomity aktor. Twórca Teatru Narodowego w Warszawie.

Bohusz Franciszek Ksawery Michał prałat katedry wileńskiej 1746—1823. Cały majątek zapisał ubogim.

Bojarski Aleksander prawnik 1832—1884. Twórca Tow. Opieki nad zwolnionymi z więzień we Lwowie.

Borek Stanisław ks. dziekan krakowski 1476—1556. Twórca zapisu na utrzymanie 30 ubogich studentów krakowskich.

Brandt Franciszek lekarz 1777—1837. Współzałożyciel szkoły lekarskiej i Tow. Lekarskiego (1820) w Warszawie.

Brzostowski Karol hr. 1796—1854. Założył składy towarów dla włościan bez zysku, lombard wiejski bez zastawu, zapisał całe swoje dobra Sztabin włościanom.

Bujwid Odo lekarz 1857. Założył w Krakowie instytut szczepienia wścieklizny.

Bukowski Henryk archeolog i filantrop zm. 1900. Mieszkając w Szwecji, odnalazł mnóstwo przedmiotów, dotyczących Polski i porożylał je po muzeach polskich, wspierał kształcących się Polaków.

Chałubiński Tytus lekarz 1820—1889. Zakopane zawdzięcza mu swój rozwój.

Chreplowicz Joachim 1729—1812. Jeden z najgorliwszych założycieli Warsz. Tow. Przyjaciół nauk.

Cywiński Zenon okulista ur. 1832. W r. 1859 założył w Wilnie instytut oftalmiczny kosztem hr. Tyzenhauza.

Czaban Edward przemysławiec 1819—1897. Majątek około 600.000 rub. zgromadzony we Francji zapisał instytucjom naukowym, filantropijnym i społecznym w Polsce.

Czacki Tadeusz 1765—1813. Twórca słynnego liceum w Krzemieńcu.

Czapski Hullen Emeryk 1828—1896. Nadzwyczaj cenne Muzeum zabytków oraz bibliotekę darował miastu Krakowu.

Czartoryski Adam książę ur. 1734. Założyciel korpusu kadetów, pracował nad podniesieniem oświaty, stworzył t. zw. „Szkołę puławską”. Zgromadził w Puławach słynny zbiór starożytności polskich.

Czartoryski Józef Klemens książę zm. 1810. Miasto Korzec uczynił ogniskiem ruchu fabrycznego na Wołyniu.

Davidowa Jadwiga 1865—1910. Założyła „uniwersytet latających” dla kobiet i czytelnię naukową obecnie włączoną do Biblioteki publicznej w Warszawie.

Dobrzycki Henryk lekarz 1843. Założył szpital dla chorych płucnych w Mieni.

Dolinowski Jan ks. pszczelarz 1814—1875. Wynalazca ula ramowego. Założył w Cycowie pasiekę wzorową z kilkuset ulów.

Durski Antoni 1855—1909. Organizator „Sokolstwa” w Galicyi.

Działowski Zygmunt archeolog 1843—1878. Główny założyciel Tow. naukowego w Toruniu.

Działyński Tytus 1797—1861. Twórca Biblioteki Kórnickiej.

Dzierżon Jan ks. pszczelarz 1811—1880. Wynalazca sztucznych plastrów ulich.

Esłkowski Ewaryst pedagog 1820—1856. Wielkie położył zasługi dla sprawy pedagogicznej w Wielkopolsce. W r. 1848 założył w Poznaniu Towarzystwo pedagogiczne.

Falkowski Jakób ks. 1775—1848. Założył w Warszawie Instytut głuchoniemych.

Feist Aleksander przemysławiec i działacz społeczny. 1824—1911. Współzałożyciel czytelnii bezpłatnych w Warszawie, spółek i kooperatyw rzemieślniczych, Kasy przemysławców i in.

Fijałkowski Antoni Melchior arcybiskup metropolita warszawski 1778—1861. Założył w Warszawie Towarzystwo Rolnicze.

Fritsche Gustaw lekarz 1838—1893 Założył Tow. Kolonii letnich w Warszawie.

Gołkowski Józef 1848. Założył pierwsze pismo („Szkoła Narodowa”) w Prusach Zachodnich, następnie jeszcze inne.

Gautier Jan filantrop 1828—1912. Założył szpital na Pradze, Ochronę im. Boduena. Kasę poz. oszczęd. emerytów warsz..

Ignatowski Roman lekarz 1805—1889. Ciechocinek zawdzięcza mu swój rozwój.

Jabczarski Tomasz starosta trębowski 1757—1824. Sam garnał się i zachęcał szlachtę do przemysłu i handlu na gospodarstwie rolnem.

Jabłonowski Józef Aleksander, książę wojewoda nowogródzki 1712—1777 ufundował w Lipsku „Towarzystwo naukowe Jabłonowskich”, poświęcone badaniom dziejów Polski, oraz matematyce.

Jachowicz Stanisław pedagog i filantrop 1796. Zebrał 80.000 zł. na wybudowanie domu dla sierot, których był zwany „Ojcem”.

Jackowski Maksymilian zn. 1905. Patron kółek rolniczych w ks. Poznańskim. Pozostawił następcom 230 kółek z 12.000 członków.

Jakubowiczowa Judyła. Pierwsza uczyniła zapis na rzecz Instytutu moralnej poprawy dzieci, obecnie w Mokotowie.

Jasiński Feliks miłośnik sztuki 1861. Założył w Krakowie Muzeum sztuki. Tow. grafików polskich. Tow. przyjaciół Muzeum narodowego.

Jaśkiewicz Jan lekarz 1748—1809. Założyciel pracowni chemicznej przy uniwersytecie, ogrodu botanicznego i gabinetu przyrodniczego we Lwowie.

Jerzmanowski Erazm 1844—1909. Legował Akademii krakowskiej 1.200.000 koron, z których procenty płyną na nagrody za najlepsze dzieła naukowe i literackie. Nadto zapisał 50.000 rub. na Ochronę ubogiej diatwy w Warszawie.

Kalinowski Kajetan Dominik 1774—1828. Opracował i wyrobił zatwierdzenie praw zasadniczych i organicznych Tow. Kredytowemu Ziemskiemu w Królestwie Polskim.

Kąlski Apolinary muzyk 1825—1879. Za jego głównie sta-

ranie powstało w Warszawie w r. 1861 Konserwatorium muzyczne.

Kicki Kajetan 1810—1878. Cały swój majątek około pół miliona rub. zapisał na Tow. osad rolnych, przytułków rzemieślniczych i in.

Kirkor Adam archeolog 1818—1886. Bogate swoje zbiory ofiarował Muzeum wileńskiemu.

Konarski Michał 1784—1861. Wspierał pisma polskie, poczynił zapisy na stypendya dla niezamożnej, kształcącej się młodzieży.

Konarski Stanisław pijar 1700—1773. Szerzyciel oświaty w Polsce, zreorganizował szkoły pijarskie w Warszawie, urządził wykłady nauk przyrodniczych, stworzył wzorowy konwikt dla młodzieży.

Kombowski Antoni lekarz 1805—1880. On to głównie założył gabinety anatomiczny i zoologiczny w Krakowie.

Kronenberg Leopold 1812—1878 w Warszawie. Założyciel kolei Terespolskiej i Nadwiślańskiej, licznych fabryk w Król. Polskiem Komitecie gieldowego w Warszawie, szkół technicznych, szkoły Handlowej wyższej i in.

Krzeczunowicz Kornel mąż stanu galicyjski 1813—1881. Galicya zawdzięcza mu dokonanie nowych pomiarów katastralnych i racjonalniejszej normy podatku.

Krzyżanowski Jan kanclerz pedagog 1780—1854. Pierwszy wprowadził do kraju metodę wzajemnego nauczania i urządził szkołę rzemieślniczą niedzielną w Lublinie.

Lachnicki Cypryan 1824—1906 dyr. Warszaw. szkoły ryunkowej, zapisał miastu bogate zbiory dzieł sztuki.

Lasocki Wacław lekarz 1837. Jeden z założycieli lecznicy w Nałęczowie. Bogata biblioteka i zbiory archeologiczne ofiarował Muzeum Narodowemu w Krakowie, założył w Nałęczowie instytucje współdzielcze i muzeum etnograficzne.

Leo Juliusz prezydent Krakowa. Współzałożyciel „Wielkiego Krakowa“.

Leszczyński Jan pedagog 1806—1886. W r. 1815 pomimo wielkich trudności założył w Warszawie słynną szkołę polską, którą po 20 latach przejął Wojciech Górski.

Lipiński Józef 1764—1828 w Warszawie. Położył wielkie zasługi na polu zakładania szkół wzorowych w Królestwie Polskiem. Przyłożył się do założenia w Warszawie Towarzystwa Dobroczynności.

Lubezyk Walenty medyk z XVI wieku. Pismami swojemi i przez siebie tłómaczonemi bardzo się przyczynił do rozwoju nauki lekarskiej w Polsce.

Lubiński Feliks Waleryusz minister sprawiedliwości za Księstwa Warszawskiego. Zaprowadził kodeks Napoleona, założył szkołę prawa w Warszawie, dał początek Bibliotece publicznej.

Małachowski Stanisław 1736—1809 w Warszawie (pochowany w kościele Ś-go Krzyża) Obdarował swoich włościan wolnością.

Marcinkowski Karol lekarz 1800—1846. W r. 1834 założył w Poznaniu Towarzystwo pomocy naukowej.

Markiewicz Stanisław lekarz 1839—1911. Główny założyciel Tow. kolonii letnich w Warszawie.

Michejda Franciszek pastor ewang. na Śląsku, gorący działacz na polu przywracania polszczyzny na Śląsku austriackim.

Mielżyński Seweryn hr. 1805—1873. Uratował istnienie już chwiejącego się Tow. przyjaciół nauk w Poznaniu, ofiarowaniem domu i bogatych zbiorów nabytych od E. Rastawieckiego.

Milewski Edward ur. 1876. Założył stowarzyszenie współdzielcze w Krakowie i Lwowie oraz Tow. Kooperatystów dla Galicji.

Młeczko Onufry znakomity obywatel. Zbudował pierwszą w kraju kolej, warsz. wiedeńską. W r. 1840 oswobodził swoich włościan i oczynszował. Przeprowadził kanały Augustowskie, nazwane jego imieniem.

Młocki Alfred 1804—1879. Gorliwy protektor oświaty ludu w Galicji, stał na czele składek na oświatę publiczną, własnymi funduszami wydawał książki ludowe.

Młocki Włodzimierz zm. 1861. Cały swój majątek 400.000 złp. zapisał na stypendya Szkoły Głównej w Warszawie.

Mniszech Karol 1794—1846. Założył cenną bibliotekę w swoim Wiśniowcu.

Moniuszko Dominik 1787—1848. Całe mienie poświęcił na zakłady naukowe dla ludu litewskiego (Szkoły w Radkowszczyźnie).

Montwill Józef 1850—1911. Założył kasy pożyczkowe dla właścicieli na Litwie w majątkach własnych, współzałożyciel „Lutni“ w Wilnie, stworzył 22 instytucje społeczne, współzałożył Tow. przyjaciół nauk w Wilnie i w. in.

Mosłowski Tadeusz Antoni hr. 1766—1842. Założył w Warszawie liczne zakłady przemysłowe.

Nowodworski Bartłomiej znakomity wojownik 1544—1624 w Warszawie. Poczynił zapisy 8000 i 7000 ówczesnych złotych na Akademię Krakowską.

Ossoliński Józef 1748—1826. Położył pierwsze podstawy „Biblioteki Ossolińskich“ we Lwowie i zapisał dobra swoje galicyjskie na rzecz tejże.

Osuchowski Antoni 1849. Współzałożyciel Banku Ziemskiego w Poznaniu, zbierał fundusze dla Macierzy szkolnej cieszyńskiej. Był założycielem i prezesem „Macierzy“ w Warszawie, dla której pozyskał 100.000 rb.

Paderewski Ignacy znakomity fortepianista 1860. Ufundował w Krakowie pomnik Władysława Jagiełły.

Plewiewicz Roman zm. 1911. Założył w Warszawie fabrykę wyrobów srebrnych a dochody rozdzielił pomiędzy instytucje społeczne w Poznaniu. Główny opiekun pieniężny budowy gmachu Tow. Przyj. Nauk w Poznaniu, tamże wznosił pomnik Mickiewicza, wspierał teatr i in.

Polocki Antoni Protazy hr. zwany „Protem“ 1791—1801. Popierał i rozwijał przemysł. Założył w Warszawie kantory bankierskie i przemysłowe, w Machnówce pod Berdyczowem liczne fabryki.

Polocki Henryk hr. 1868. Jeden z założycieli Tow. emerytalnego pracowników rolnych.

Polocki Konstanty hr. ordynat na Tepliku, Sitkowcach i Bukszawcach 1846—1909. W olbrzymich dobrach swoich na Litwie i Podolu zakładał dla włościan spółki spożywcze, straże ochotnicze i t. p.

Prószyński Konrad zasłużony pisarz dla ludu 1851—1909. Autor „Elementarza“, znacznie ułatwiającego naukę czytania.

Przedziecki Gustaw hr. 1850 — 1909. Jako prezes dużo działał dla warsz. Pogotowia ratunkowego. Był inicjatorem i założycielem Tow. ochrony kobiet.

Przedziecki Konstanty hr. ufundował Pogotowie ratunkowe w Warszawie.

Raczyński Edward hr. 1787—1845. Mecenaz nauki i sztuki. Wszystkie prawie dochody obracał na użytek publiczny, założył bibliotekę w Poznaniu. Muzeum w Rogalinie.

Rogaliński Józef matematyk i fizyk 1728—1802. Urządzał publiczne wykłady popularne dla rzemieślników poznańskich.

Skarga Piotr ks. znakomity kaznodzieja w r. 1585 założył w Krakowie „Bank Pobożny“ czyli dom zastawniczy dla ubogich, bezprocentowy do dziś dnia istniejący.

Smolikowski Andrzej pedagog 1764—1839. W czasach wojny 1812—1815 utrzymywał szkołę, placąc nauczycieli z własnych funduszy. Współzałożył Tow. naukowe w Lublinie.

Stasiecki Stanisław mąż stanu 1755—1826. Założył wiele szkół wydziałowych i elementarnych. Szkołę agronomiczno-politechniczną, Instytut głuchoniemych i inicjował budowę pomnika Kopernika w Warszawie, ofiarował znaczne fundusze na cele oświaty i przemysłu.

Steinkeller Piotr znakomity przemysłowiec 1799—1854. Rozwijał zakłady przemysłowe, otwierał kopalnie cynku, ulepszył powozy pocztowe, puścił pierwszy parowiec na Wiśle, projektował kolej warsz. wiedeńską i w. in.

Świdziński Konstanty starożytnik 1793—1855. Twórca bogatych zbiorów przedmiotów z przeszłości narodowej oraz biblioteki wcielonych obecnie do biblioteki ordynacji Krasińskich w Warszawie.

Terlecki Melody biskup unicki chełmski w r. 1644 ufundował szkołę w Chełmie.

Wadowita Marcin 1567—1641. Rektor uniwersytetu Krakowskiego. Poczył znaczne zapisy na cele oświaty.

Walewski Cypryan badacz dziejów 1820—1873. Drogocenna bibliotekę i zbiory darował krakowskiej Akademii umiejętności.

Walewski Władysław rolnik i obywatel, działacz społeczny 1818—1890. Wyłożył 15.000 rub. na wydawnictwo „Słownika geograficznego ziem polskich“.

Wodziński Maciej 1780—1848. Ofiarował na potrzeby emigracji polskiej 150.000 złp. i znaczne swoje zbiory krajowi.

Zacharkiewicz Wawrzyniec Józef 1785—1849 członek senatu. Fundował w Warszawie legat 36.000 złp. na nagrody dla wiernych sług domowych.

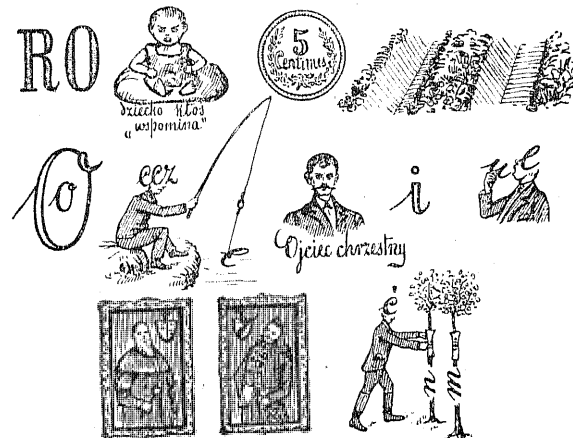
Zaluski Andrzej biskup krakowski i kanclerz 1695—1758. Łożył znaczne sumy na kościół ś-go Stanisława w Rzymie, wspierał uczonych, pomagał bratu do fundacji słynnej biblioteki.

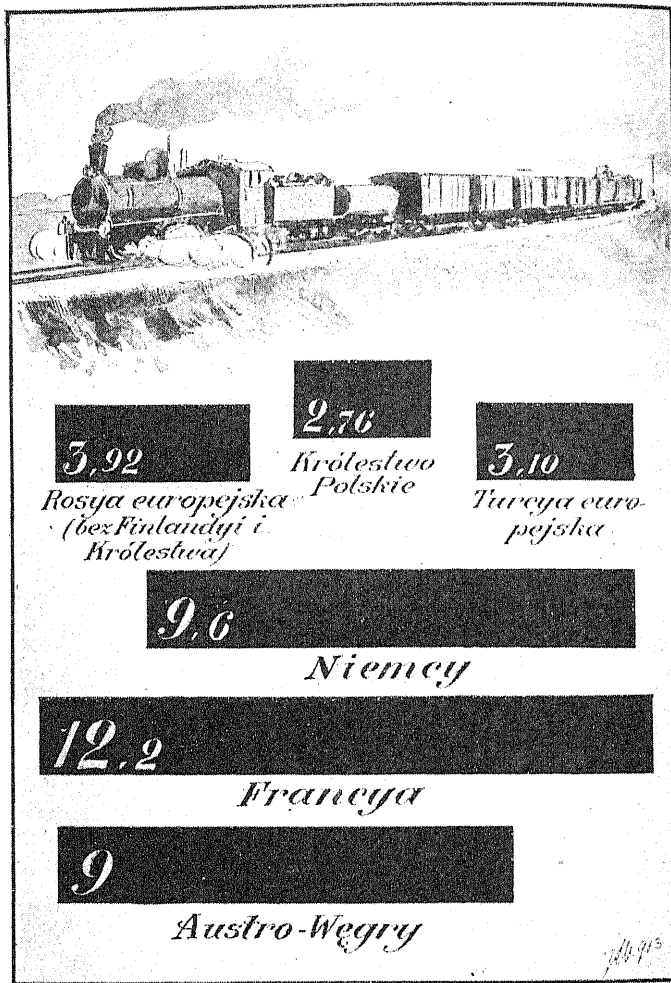
Zaluski Józef Andrzej biskup kijowski 1702—1774 brat poprzedniego. Wspierał nauki, gromadził książki, otworzył Bibliotekę w Warszawie do użytku publicznego.

Życki Tomasz, pedagog 1783—1839. Uczynił zapis na uniwersytet wileński.

(Ciąg dalszy nastąpi).

Rebus do nagrody.

W Stow. techników inż. Al. Gołębiowski w odczycie swoim z dziedziny statystyki kolejowej postawił ciekawe i doniosłe pytanie: Jaki powinien być wzrost sieci kolejowej w Królestwie Polskiem?

Prelegent oparł swoje wywody na liczbach urzędowych inż. Petrowa, jednego z najbardziej kompetentnych przedstawicieli ministerium komunikacji.

Z danych tych wynika, że na 10.000 mieszkańców Austro-Węgry posiadają 9 kilometrów kolei, Francya 12,2, Niemcy 9,6, Rosya Europejska (bez Finlandyi) 3,82, a nie licząc Królestwa 3,92 kilom., Królestwo Polskie 2,76 km., Turcja europejska 3,10 kilom., czyli, że nawet rozgromiona Turcja posiada wyższą „normę kolejową”, niż Królestwo.

Długość sieci kolejowej od 1862 r. począwszy (warszawsko-wiedeńska, bydgoska i petersburska) wynosiła 677 wiorst. Ludność wówczas wynosiła 4,9 milionów, czyli, że na 10.000 mieszkańców przypada 1,37 wiorsty kolei.

Po 25 latach przybyło, dzięki Kronenbergowi i Blochowi, 1.225 wiorst, a że ludność wzrosła do 8 milionów, więc norma kolejowa wynosiła 2,42 kilom.

Dziś możemy stwierdzić przyrost 935 wiorst (w tem jednak 523 kolei strategicznych); norma spadła do 2,27. A oto jak wygląda stosunek ludności Królestwa do Cesarstwa z jednej i stosunek sieci kolejowej z drugiej strony.

Ludność nasza stanowi 11 proc. ludności całego państwa, długość sieci kolejowej Królestwa wynosi jednakże tylko 5 proc. sieci państwowej, czyli jest o 6% tej ostatniejza mała.

Prelegent na zasadzie bardzo obfitego materiału, opierając się ciągle na pracach Petrowa, dowodzi, że w Królestwie Polskiem brak w danej chwili 1,000 wiorst kolei.

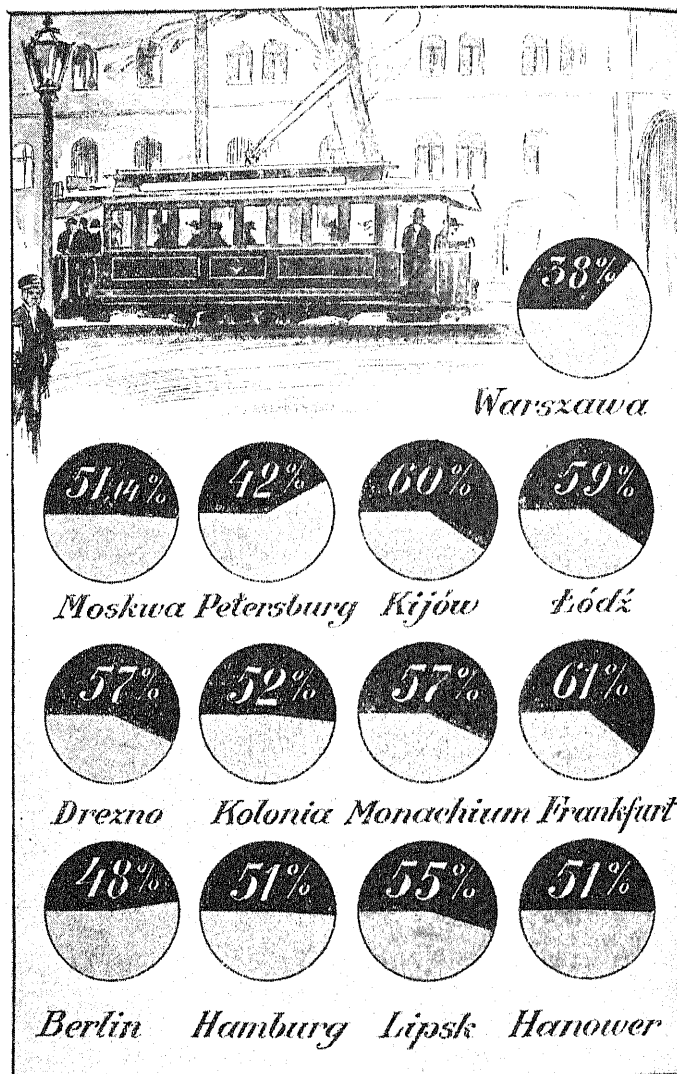
Z eksploatacyi tramwajów.

Tramwaje miejskie za r. z. dały dochodu brutto 4.523.032 rb. rozchód wynosił 1.622.517 rb., co stanowi 35,87% dochodu, procent wydatków zmniejsza się corocznie, w roku 1909 wynosił 39,87%, w r. 1910—37,5%, w 1911—36,5% wogóle procent rozchodu na eksploatacyę tramwajową jest u nas najmniejszy z miast nie tylko Cesarstwa, ale i zagranicy.

Poniżej podajemy wykaz procentowy na eksploatacyę tramwajów w miastach Cesarstwa i zagranicy za rok 1911 r.: Tramwaje eksploatowane przez zarządy miejskie: w Moskwie 51,14%, w Petersburgu 42,00%, w Kijowie 60,00%, w Łodzi 59,00%, w Dreznie 57,00%, w Kolonii 52,00%, w Monachium 57,00%, we Frankfurcie 61,00%; eksploatowane przez przedsiębiorstwa prywatne: w Berlinie 48,00%, w Hamburgu 51,00%, w Lipsku 55,00%, w Hanowerze 51,00%.

Warszawa na budowę tramwajów wydała 6.200.000 rb., dochód roku ubiegłego przedstawia się w sumie 1.787,114 rb rb., co stanowi 29% wyłożonego kapitału i jak widzimy z procentu wydatków, za lata ubiegłe był niewiele mniejszy, tak, że zdaje się, iż przy tak dobrze procentującym przedsiębiorstwie możnaby zwiększyć liczbę wagonów, których potrzeba ciągle daje się odczuwać.

(Patrz rysunek na następnej stronie).

Eksplatacja tramwajów w rozmaitych miastach Europy.

Uczeni polscy z ostatniego stulecia i ich cenniejsze prace.

FILOZOFIA, FILOLOGIA, HISTORIA.

Askenazy Szymon, historyk ur. 1867. „Książę Józef Poniatowski 1763—1813”. „Rosya i Polska”.

Baliński Michał historyk ur. 1794 zm. 1864 na Litwie. „Starożytna Polska”.

Balzer Oswald historyk ur. 1858. „Genealogia Piastów”, „Studia nad prawem polskim”.

Bandtkie Jerzy Samuel 1768 zm. 1835. Historyk i bibliograf. „Dzieje narodu polskiego”. „Życiorysy znakomitych ludzi”.

Barłoszewicz Julian historyk 1821 zm. 1870. „Królewicze biskupi”, „Bezkrólewie po Janie III.”.

Baudouin de Courteney Jan Ignacy językoznawca 1845. „O języku staropolskim do wieku XIV” i in.

Bem Antoni Gustaw historyk literatury 1848. „Echa mesyaniczne w literaturze polskiej”.

Bentkowski Feliks historyk i literat 1781—1852. „Wiadomości o najdawniejszych książkach drukowanych w Polsce”, „Historia literatury polskiej”.

Białecki Antoni archeolog i prawnik 1836. „Rękopisy Długosza”, „Zadania prawa międzynarodowego”.

Biegeleisen Henryk krytyk i historyk 1855. „Franciszek Bohomolec”, „Tymon Zaborowski”.

Bielowski August historyk 1806—1876. „Monumenta Poloniae historica”. „Wyprawa Żółkiewskiego na Moskwę”.

Bobrzyński Michał historyk 1849. „Dzieje Polski”, „Sejmy polskie za Olbrachta i Aleksandra”.

Brandowski Alfred filolog 1835—1888. „O pomysłach lechickich Bielowskiego”, „O łacinie Mikołaja Kopernika”.

Bruhnalski Wilhelm Adolf historyk literatury 1859. „O źródłach niektórych utworów poetycznych XV i XVI w.”, „Studia nad pismami Reya”.

Brückner Aleksander filolog 1856. „Historia literatury”. „Średniowieczne słownictwo polskie”.

Caro Jakób 1836, historyk. „Dzieje Polski”. „O Janie Ostrogu”.

Cegielski Hipolit filolog 1815—1868. „Nauka poezji”. „O słowie polskim i koniugacjach”.

Celiński Zygmunt filolog i historyk 1845. „Acta Tomiciana”, „Spory i sprawy pomiędzy Polakami a Zakonem Krzyżackim”.

Chlebowski Bronisław historyk 1846. „Jan Chryzostom Paśek i jego pamiętniki“, „Irydion i Nieboska“.

Chmielowski Piotr literat i krytyk 1848. „Autorki polskie“, „O literaturze polskiej z ostatnich lat dwudziestu“.

Chrzanowski Ignacy historyk literatury. „Marcin Bielski“, „Z dziejów satyry polskiej XVIII w.“

Cieszkowski August filozof i ekonomista 1814—1894. „O filozofii jońskiej“.

Czapski-Hullen hr. Emeryk numizmatyk 1828—1896. „Katalog monet polskich“.

Chrzanowski Ignacy, historyk literatury. „Marcin Bielski“, „Z dziejów satyry polskiej XVIII w.“

Ćwikliński Ludwik, filolog 1853. „Chronica Polonorum“, „Konstytucja Aten“

Dawid Jan Władysław 1859 socyolog. „Nauka o rzeczach“, „O wykładzie psychologii“.

Dąbkowski Przemysław historyk prawa 1877. „Rys urzędów pocztowych w dawnej Polsce“, „Prawo obowiązkowe“.

Dębiński Wład. Michał ks. filozof 1852—1909. „O granicach poznania prawdy“, „Prawo zachowania siły i zjawiska psychiczne“

Dubiński Marian historyk 1838. „Kudak“, „Rys dziejów najnowszych“.

Dobrzycki Stanisław filolog 1875. „Psalterz Kochanowskiego“, „Polska poezja średniowieczna“.

Dzieduszycki Maurycy hr. historyk 1813—1877. „Piotr Skarga i jego wiek“, „Ojczyzna“.

Estreicher Stanisław historyk 1869. „Początki prawa umownego“.

Erzepki Bolesław archeolog 1852. „Przyczynek do bibliografii dolno łużyckiej“, „Szczątki dawnej polszczyzny“.

Estreicher Karol bibliograf zm. 1907. „Bibliografia polska“.

Finkel Ludwik historyk 1858. „Poselstwo Jana Dantyszka“, „Opis rzeczypospolitej polskiej w r. 1574“.

Gloger Zygmunt archeolog i etnograf 1845—1910. „Księga rzeczy polskich“, „Pieśni ludu“.

Gołuchowski Józef filozof 1797—1858. „Filozofia moralna“, „Zasady logiki, matematyki i filozofii moralnej“.

Grabowski Ambroży archeolog 1782—1868. „Krótkie przypowieści dawnych Polaków czyli Apophlegmata“, „Groby królów polskich w Krakowie“.

Grabowski Tadeusz historyk literatury 1871. „Przed laty“, „Filozofia Juliusza Słowackiego“.

Gumplowicz Ludwik socyolog 1838—1910. „Konfederacja Barska“, „Prawodawstwo polskie względem żydów“.

Graszyński Bonawentura helenista 1859. W języku nowogreckim poezje: „Agia Sophia“, „Hestias“ i in.

Hanusz Jan lingwista 1858—1887. „O książce do nabożeństwa króla Zygmunta I“, „O języku Ormian polskich“.

Jabłonowski Aleksander historyk 1829. „Ziemia wołyńska w połowie XVI w. „Sprawy wołoskie za Jagiellonów“.

Jarochoński Kazimierz historyk 1829—1888. „Opowiadania historyczne“, „Literatura poznańska“.

Kalinka Walerjan historyk 1826—1886. „Galicya i Kraków pod panowaniem Austriackiem“, „Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta“.

Karłowicz Jan znawca języka polskiego 1836—1903. „Wyprawa kijowska Bolesława Wielkiego“, „W sprawie pisowni polskiej“.

Kawczyński Maksymilian filolog i historyk 1842. „O pismach oratorskich i filozoficznych Apulejusza“.

Kazimirski A. de Biberstein orientalista 1808—1887. „Koran“, „Słownik arabsko-francuski“.

Kętrzyński Wojciech 1838 „O granicach Polski w X wieku“, „Studia nad dokumentami XII w.“

Kochanowski Jan Karol historyk 1869. „Witold W. Ks. Litewski“, „Echa prawników“.

Kolberg Oskar etnograf 1814—1890. „Pieśni ludu polskiego“, „Pieśni ludowe“.

Koniewicz Ludwik filolog 1791—1857. „Prawidła pisowni polskiej na zasadzie wniosków deputacyi z r. 1830 oparte“.

Kopezyński Onufry znakomity badacz języka polskiego 1735 zm. 1817. „O duchu języka polskiego“, „Układ gramatyki dla szkół narodowych“.

Kopera Feliks historyk sztuki 1871. „Monety rzymskie znajdowane na naszych ziemiach“, „Notatki do historii sztuki i kultury w Polsce“.

Korzon Tadeusz historyk 1839. „Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta“, „Dola i niedola Jana Sobieskiego“ i w. in.

Kraushar Aleksander historyk 1843. „Historia żydów w Polsce“, „Samozwaniec Jan Faustyn Łuba“ i in.

Kremer Józef filozof 1806—1875. „Fenomenologia ducha“ Wykład systematyki filozofii“.

Krupiński Franciszek ks. filozof 1836—1898. „Romantyzm i jego skutki“, „Historia filozofii w zarysie“.

Krusiński Stanisław socyolog i ekonomista 1857—1886. „Szkice socyologiczne i ekonomiczne“, „Dusza społeczna“.

Kryński Adam znawca języka polskiego, 1844. redaktor „Słownika języka polskiego“, „O deklinacji polskiej“.

Krzemiński Stanisław historyk literatury 1839—1912. „O przekładach psalterza na język polski“, „Dwaj myśliciele XVIII wieku“.

Krzywicki Ludwik socyolog i antropolog „Ludy“, „Cerebracja żywiołowa“.

Krzyżanowski Stanisław archeolog 1841—1881. „Materiały do dziejów Polski“.

Kubala Ludwik historyk 1838. „Handel i przemysł za Stanisława Augusta“, „Szkice historyczne“.

Liebell Karol filozof 1807—1875. „System umniectwa“, „Humor i Prawda“.

Linde Samuel filolog 1771—1847. „Słownik języka polskiego“, „O statucie Litewskim“.

Łaguna Sławomir historyk i prawnik. 1833—1900. „Dwie elekcyje“, „Rodowód Piastów“.

Łepkowski Józef archeolog 1826—1894. „Starożytności i pomniki Krakowa“, „Ikonografia“.

Łopaciński Hieronim filolog zm. 1860. „Najdawniejszy widok Lublina“. „Wydawnictwa peryodyczne w Lublinie“.

Łukaszewski Józef historyk 1799—1873. „Polska zawierająca geografję i dzieje“, „Dzieje kościołów wyznania helweckiego w Litwie“.

Maciejowski Wacław Aleksander historyk 1793—1883. „Historia prawodawstw słowiańskich“. „Pierwotne dzieje Polski i Litwy“.

Malinowski Fr. Ksawery badacz jęz. polskiego 1807—1881. „Zasady i prawa pisowni polskiej“. „Krytyczno-porównawcza gramatyka języka polskiego“.

Malinowski Lucyan filolog 1839—1898. „Modlitwy Wacława z XV w.“. „O języku komedii Fr. Bohomolca“.

Małecki Antoni filolog 1821. „Gramatyka polska“, „Biblia królowej Zofii“.

Mierzyński Antoni filolog 1829. „O dzisiejszem stanowisku filologii“, „Przyczynki do mitologii porównawczej“.

Mochnacki Maurycy historyk 1802—1835. „O literaturze polskiej w XIX w.“. „Historia powstania“.

Moraczewski Andrzej historyk 1802—1855. „Dzieje Rzeczypospolitej“.

Muchliński Antoni orientalista 1803—1877. „Źródł słów wyrazów, które przeszły do mowy naszej z języków wschodnich“.

Muczkowski Józef historyk 1795—1858. „Dwie kaplice Jagiellońskie“, „Historia uniwersytetu krakowskiego“.

Nehring Władysław historyk 1830. „O Joachimie Bielskim“. „Ochorowicz Julian psycholog 1850. „Wiedza tajemna w Egipcie“. „O twórczości poetyckiej ze stanowiska psychologii“.

Ossowski Godryd archeolog 1834—1897. „Zabytki przedhistoryczne ziem polskich“.

Papliński Jan filolog 1819—1885. „O biblii reimskiej“, „Mapa Słowiańszczyzny lechickiej“ z w IX—XII i t. d.

Pawiński Adolf historyk i archeolog 1840—1896. „W sprawie narodowości Kopernika“. „Stefan Batory pod Gdańskiem“.

Piekosiński Fr. Ksawery historyk 1844—1906. „O dynastycznym szlachte polskiej pochodzeniu“, „Kodeks dyplomatyczny Krakowa“.

Pilat Roman historyk 1846. „Pieśń Bogarodzica“, „Geneza Farysa“.

Plebański Jan historyk 1831. „Jan Kazimierz i Marya Ludwika Gonzaga“.

Podczaszyński Paweł archeolog 1824—1876. „Przegląd historyczny starożytności krajowych“, „Sfragistyka polska“.

Pomorzanki Anastazy filolog 1736—1823. „Słownik łacińskopolski“.

Radliński Ignacy orientalista 1813. „Liryka hebrajska“, „Słownik narzeczy ludów kaukaskich“.

Rembowski Aleksander historyk 1847 zm. 1906. „Sejm czteroletni Kalinki“, „Rokosz Zebrzydowski“.

Rolle Antoni historyk 1830—1894. „O drukarni i sztycharni w Berdyczowie“, „Książę Sarmacy“.

Romanowski Jan Nepomucen historyk 1831—1861. „Ofia Corniciensia“, „O stanowisku duchowieństwa w Polsce aż do czasów Zygmunta Augusta“.

Seredyński Władysław historyk 1841—1894. „Grzegorz z Sanki“, „Trzy zabytki języka polskiego z XV w.“.

Sekowski Józef orientalista 1800—1858. „Listy Tutundiu-Oglu-Mustafa-Aga“.

Smoleński Władysław historyk 1851. „Ostatni rok sejmu wielkiego“, „Rzady pruskie na ziemiach polskich“ i w. in.

Sokołowski Maryan, historyk sztuki 1839. „Malarstwo portretowe“, „Badania archeologiczne na Rusi Galicyjskiej“.

Straszewski Maurycy filozof 1848. „Józef Kremer i Karol Liebelt“, „Dzieje filozofii w zarysie“.

Stronczyński Kazimierz 1809—1896, numizmatyk i archeolog „Statut Wiślicki“, „Pomniki książęce Piastów“.

Struve Henryk filozof 1840—1911. „Anarchizm ducha u obcych i u nas“, „O istnieniu duszy i jej udziale w chorobach umysłowych“.

Suchecki Henryk badacz języka polskiego 1811—1872. „Nauka języka polskiego“, „Budowa języka polskiego“.

Sulicki Edward 1826—1884, tłumacz, dziennikarz, filozof. „Zarys filozofii wiekuistej teraźniejszości“, „Oryginały“, „Supliński Józef ekonomista 1804—1893. „Myśl ogólna fizjologii powszechnej“, „Szkoła Polska“.

Szajnoch Karol historyk 1818—1868. „Jadwiga i Jagiello“, „Lechicki początek Polski“.

Szujski Józef historyk 1835—1883. „Dzieje Polski podług ostatnich badań“, „Dzieje literatury ludów niechrześcijańskich“.

Szwajnie Jan historyk 1795—1867. „Historia narodu i państwa Rzymskiego“.

Tarnowski Stanisław hr badacz literatury 1837. „O znakomitych mężach wielkopolskich“. „Studia do historii literatury polskiej“.

Trenłowski Bronisław filozof 1807—1869. „Chowanna czyli system pedagogiki narodowej“, „De vita homini aeterna“.

Walewski Antoni historyk 1805—1876. „Historia wyzwolenia Polski za panowania Jana Kazimierza“, „Dzieje bezkrólewia po skonie Jana III“.

Wierzbowski Teodor historyk 1859. „Pisma Grzymałowskiego“ „Krzysztof Warszawicki i jego dzieła“.

PRZYRODOZNAWCY, MATEMATYCY I MECHANICY.

Abakanowicz Bruno matematyk i elektrotechnik 1852. „Zarysy statyki wykreślnej“, „Integrator“ i t. d.
 Abrahamowicz Dawid agronom i ekonomista. „Reforma cel w Austrii“, „Polityka kolonialna Austrii i Węgier“.
 Aleksandrowicz Jerzy botanik 1819—1894. „O powstawaniu zarodka w roślinach“ i t. d. „O budowie i rozwoju słuzowców“.
 Alth Aloizy mineralog i geolog 1819—1886. „Zasady mineralogii“, „Mapa geologiczna Galicji“.
 Andrzejowski Antoni botanik 1785—1868. „Nauka wyrazów botanicznych“, „Flora Ukrainy“.
 Armiiński Franciszek astronom 1789—1848. „Krótki rys historyczny astronomii“, „O astronomii w Polsce“.
 Babezyński Tylus matematyk 1832—1910. „Wstęp do dynamiki wyższej“, „Sposób mnożenia funkcji symetrycznych“.
 Bandrowski Ernest chemik 1853. „Wykład chemii ogólnej“.
 Baraniecki Maryan matematyk 1848—1895. „Arytmetyka“, pisał wiele w języku niemieckim.
 Baranowski Jan astronom 1800—1879. „Mikołaja Kopernika Toruńczyka o obrotach ciał niebieskich“.
 Birkenmajer Ludwik matematyk 1855. „O rozszerzalności ciał“, „Dokonał pomiarów magnetyzmu ziemskiego w Tatrach“.
 Boguski Józef Jerzy chemik 1853. „Najnowsze odkrycia w dziedzinie fizyki“, „Hugo Kollataj, jako przyrodnik“.
 Bogdanowicz Karol geolog 1861. „Geologia Azji średniej“, „Studia geologiczne w Turkestanie Wschodnim“.
 Buraczewski Józef chemik 1868. „Studia nad barwnikiem krwi“, „Jodowe pochodzenie strychniny i brucyny“.
 Centnerszwer Mieczysław chemik 1874. „Szkieł z historii chemii“, „Krytyczne zjawiska w roztworach“.
 Ceraski Witold astronom 1849. Obserwował przejście Wenus przez tarczę słoneczną, niepszył astrolometr.
 Cienkowski Leon botanik 1822—1887. Zasługi na polu badań roślin zarodnikowych i bakterii.
 Cieszkowski Józef górnik 1798—1867. Wielkie zasługi dla górnictwa krajowego.
 Czynnaiński Emilian chemik 1824—1888. „Teorie mechaniczno-chemiczne“, „O ruchu chemicznym“.
 Dąbrowski Antoni matematyk 1769—1825. „Algebra elementarna“, „Geometria według Lacroix“.
 Dickstein Samuel matematyk 1851. „Teoria liczb złożonych i ich funkcji“, „Bibliografia matematyczna polska XIX w.“.
 Domeyko Żegota (Ignacy) mineralog i geolog 1801—1889. „Traktat probierczy“, „Araukania i jej mieszkańcy“.

Dybowski Benedykt zoolog 1835. „Spostrzeżenia nad ptakami z rodziny giliów“, „O tygrysie usuryjskim“.
 Dybowski Władysław przyrodnik 1839—1910. „O łopuchach“, „Odmiany leszczyny litewskiej“.
 Dzierzowski Szymon chemik 1866. „Przyczynek do teorii działania sztucznych filtrów biologicznych“ i in.
 Dziewulski Eugeniusz fizyk 1842—1889. „Rybie jezioro“, „Nachylenie magnetyczne w Warszawie“.
 Flaum Maksymilian chemik i lekarz 1864. „O powinowactwie chemicznym“, „Rudy miedziane gór kieleckich“.
 Folkierski Władysław inżynier 1842. Prowadził budowę kolei żelaznych w Kordylerach. „Rachunek różniczkowy i całkowity“.
 Fonberg Ignacy, chemik 1779—1891. „Wykład teorii gorzenia“, „O najnowszych odkryciach w chemii“.
 Fudakowski Bolesław fizyolog 1834—1878. „Chemia lekarska“.
 Girdwojń Michał ichtyolog 1841. „O przyrodzie łosia polskiego“, „Pasorzyty ryb naszych“.
 Godlewski Emil botanik 1847. „Własność absorbcyjna ziemi ornej“, „O oddychaniu roślin“.
 Godlewski Tadeusz fizyk 1878. „O niektórych promieniotwórczych własnościach uranu“.
 Gosiewski Władysław matematyk 1842—1911. „O sprężystości ciał jednorodnych“, „O zasadniczej hipotezie mechaniki cząsteczkowej“.
 Grabowski Antoni chemik 1857. „Polskie słownictwo chemiczne“, „Wykład chemii Remsen“.
 Groszlik Samuel przyrodnik i lekarz 1860. „O przyczynach powstawania pleci“, „O transpiracji roślin“.
 Grubiński Florian mechanik 1844—1909. Wynalazca żniwiarki „Warszawianka“, przegrzewaczów do lokomobili i t. d.
 Grzybowski Józef geolog 1869. „Najnowsze poglądy na budowę Alp i Karpat“, „Dolna kreda w okolicach Domoradza“.
 Gustawicz Bronisław, matematyk, geograf, przyrodnik 1852. „Mierzenie wysokości geometryczne i barometryczne“, „Czy zwierzęta mają duszę?“
 Gutwiński Roman botanik 1860. „Materiały do flory wodorostrów Galicji“.
 Hempel Jan górnik 1818—1886. „Karta geognostyczna pow. olkuskiego i będzińskiego“.
 Hube Michał matematyk 1737—1807. „Wstęp do fizyki“, „Fizyka, Mechanika“.
 Janicki Stanisław, matematyk. 1797—1855. „O machinach parowych“.
 Jarocki Feliks zoolog 1790—1864. „Zoologia czyli zwierzętopismo ogólne“.
 Jastrzębowski Wojciech przyrodnik, 1799—1882. „Kompas polski“, „Układ świata“, „Mineralogia“.
 Jędrzejewicz Jan astronom 1835—1887. „Kosmografia“.

Jundziłł Józef przyrodnik zm. 1877. „Opisanie roślin w Litwie, na Podolu, Wołyniu i Ukrainie”.

Jurkiewicz Karol przyrodnik 1822—1910, tłumacz licznych dzieł przyrodniczych.

Karzewski Wincenty astronom 1769—1827. „Historia astronomii”, „Początki astronomii”.

Karliński Franciszek—astronom 1830. „Ruch gwiazd stałych”.

Karpiński Aleksander zoolog 1836—1887. „Owady szkodliwe”, „O sztucznem rozmnażaniu ryb”.

Kępiński Stanisław matematyk 1867. „Własności szczególnych punktów trójkąta”.

Koncewicz Jan technolog 1795—1859. „O naukach starożytnych w Polsce w XVI w.” „Roczniki gospodarstwa krajowego”.

Kosiński Wincenty górnik i geolog 1835—1883. „Kopalnie olkuskie”, „Krótki w. kład histor. i techn. rozwoju górnictwa i hutnictwa”.

Kowalczyk Jan astronom 1838—1911. „Mikołaj Kopernik i jego układ świata”, „Obserwatorium astronomiczne w Warszawie”.

Kowalewska Zofia matematyczka 1850—1891. „Przyczynę do teorii równań różniczkowych”, „Uwagi nad badaniami Laplace’a o postaci Saturna”.

Kramsztyk Stanisław przyrodnik 1841. „Budowa wszechświata”, „Historia gazów”.

Krzyżanowski Adryan matematyk i historyk 1788—1852. „Teoria liczebnych równań”.

Kulwiec Kazimierz przyrodnik 1871. „Organizm jako społeczeństwo komórek”, „Chrzęszcze polskie”.

Łapezyński Kazimierz botanik 1823—1892. „Zasięgi roślin”, „Z Tyflisu pod Ararat”.

Merczyng Henryk fizyk 1859. „O metodach określania fal światła”, „Zasady elektrotechniki”.

Nalkowski Wacław geograf 1852—1909. „Geograficzny rzut oka na dawną Polskę”, „Szkice geograficzne”.

Natanson Władysław fizyk 1864. „Teoria rozтворów”, „Prawo Maxwella”.

Nencki Marceł chemik 1847—1901, pisał przeważnie po niemieku.

Nussbaum Józef zoolog 1859. „Podręcznik zoologii”, „Anatomia porów. nawcza”.

Oczapowski Michał rolnik 1788—1854. „Zasady agronomii”, „Gospodarstwo wiejskie”.

Pankiewicz Jan, przyrodnik 1816—1899. „Chemia organiczna w zastosowaniu do zoofizjologii i patologii”.

Plater Ludwik leśnik i geograf 1774—1846. „Rzecz o gospodarstwie leśnem”.

Polujański Aleksander leśnik 1814—1865. „Leśnictwo polskie”, „Wykład popularny nauki gospodarstwa w lasach”.

Prążmowski Adam fizyk i astronom 1825—1885. „Należę do siły magnetycznej w Warszawie”, „Helioskop”.

Pusch Jerzy Pogumil geolog 1791—1846. Krótki rys geognostyczny Polski i Karpat północnych.

Radwański Jędrzej fizyk 1800—1860. „Zasady fizyki”, „Chemia organiczna”.

Rostafiński Józef botanik 1850. „Prawo Malthusa w świecie roślinnym”.

Skłodowska-Curie Marya chemiczka 1868, współwynała z Rad.

Ślósarski Antoni zoolog 1843—1897. „Zwierzęta zaginione”, „Tur i nosorożec włochaty”.

Strojnowski Stanisław geograf 1820—1878. Geografia powszechna, „Ziemia i jej mieszkańcy”.

Stern Abraham mechanik 1769—1842. Wynalazca tryangulu zastępującego stolik mierniczy, maszyny rachunkowej i in.

Śniadecki Jan matematyk, astronom, filozof 1756—1830. „Geografia czyli opisanie matematyczne i fizyczne ziemi”, „Trygonometria kulista”.

Szubert Michał botanik 1787—1860. „Monografia sosny polskiej”, „Opisanie drzew i krzewów leśnych Królestwa Polskiego”.

Sulimierski Filip, geograf 1843—1885. „Słownik geograficzny Królestwa Polskiego”.

Taczanowski Władysław ornitolog 1819—1890. O ptakach drapieżnych w Królestwie Polskiem, „Ptaki krajowe”.

Trejdostewicz Jan geolog 1834—1900. „Opis badań geologicznych dokonanych w Królestwie Polskiem”, „Krzemionka w przyrodzie”.

Tyzenhaus Konstanty ornitolog 1786—1853. „Ornitologia ptaków polskich”, „Zasady ornitologii albo nauki o ptakach”.

Waga Antoni entomolog 1799—1890. „O zwierzętach przez poetów i malarzy zmyślonych”, „O ptakach, które wyginęły z okręgu ziemskiego”.

Wałęcki Antoni zoolog 1815—1897. „Przegląd zwierząt ssących krajowych”, „Fauna zwierząt ssących Warszawy”.

Wróblewski Zygmunt fizyk 1845—1888. „Fizyka we współczesnej Francji”.

Wróblewski Edward chemik 1848—1892. „O syntezie pochodnych bromowych toluolu”.

Wrześniowski August zoolog 1837—1892. „O trzech kielcach podziemnych”, „O przyczynach zjawisk w naturze organicznej”.

Zejszner Ludwik geolog i mineralog 1807—1871. „O powstaniu względnem wieku formacji bazaltowej”, „Paleontologia”.

TELEFONY W KRÓLESTWIE POLSKIM.

Łódź

3750 aparatów

Sosnowiec

633 ap.

Częstochowa

565

ap.

Lublin

474 ap.

Kalisz

404 ap.

Radom

285 ap.

Zawiercie

267 ap.

Piotrków

266 ap.

Płock

245 ap.

Włocławek

235 ap.

Kutno

225 ap.

Kielce

202 ap.

Zamość

134 ap.

Radomsk

126 ap.

Zduńska Wola

82 ap.

Łowicz

55 ap.

Konin

45 ap.

Wieluń

36 ap.

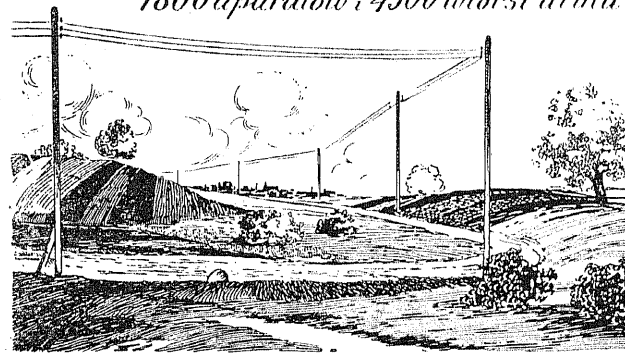
Stawiszyn

12 ap.

Łęczyca | 8 ap. **Rychwał** | 4 ap.

Linie telefoniczne prywatne:

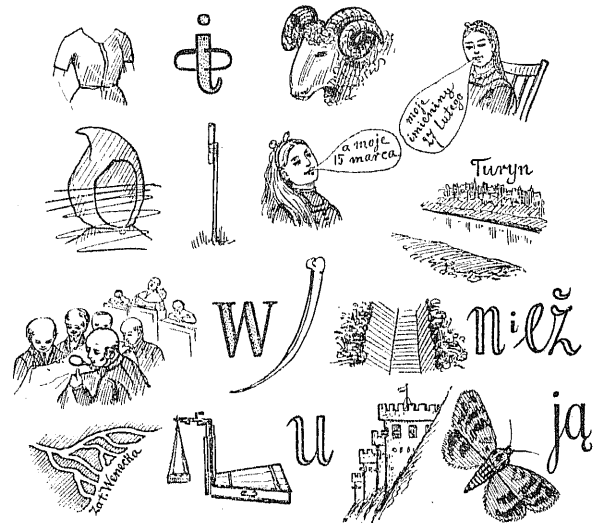
1800 aparatów i 4500 wiorst drutu.

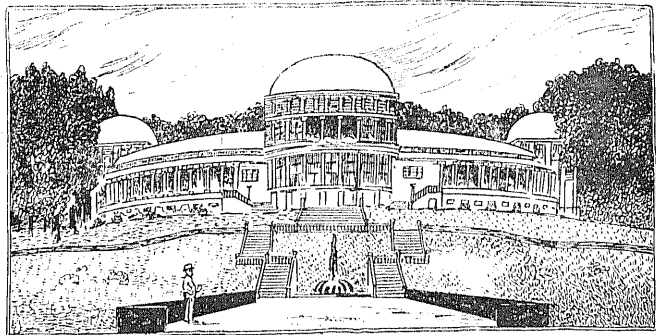

(Patrz opis obok).

Według sprawozdania głównego zarządu poczt i telegrafów w Królestwie Polskiem w ostatnich czasach rozpowszechnia się budowa prywatnych linii telefonicznych, przeznaczonych wyłącznie na użytek ich właścicieli. Właścicielami takich linii są obywatele ziemscy, fabryki i przedsiębiorstwa handlowe. W r. 1912 sieć takich telefonów wynosiła już 4,500 wiorst przy 1,800 aparatach. Sieci telefoniczne miejskie w Królestwie są w następujących miastach. We Włocławku aparatów telefonicznych jest 235, w Kutnie — 225, w Kaliszu — 404, w Wieluniu — 36, w Zduńskiej Woli — 82, w Koninie — 45, w Rychwale — 4, w Stawiszynie — 12, w Łęczyca — 8, w Zawierciu — 267, w Piotrkowie — 266, w Radomsku — 126, w Tomaszowie Rawskim — 267, w Częstochowie — 565, w Łodzi — 3,750, w Sosnowcu — 633, w Kielcach — 202, w Płocku — 245, w Radomiu — 285, w Lublinie — 474. Zamościu — 134 i w Łowiczu — 55 aparatów. Oprócz linii zamiejskich Warszawa-Łódź, Warszawa-Sochaczew, Skierniewice, Łowicz są także prywatne linie a mianowicie Kalisz-Łódź 107 wiorst, Kalisz-Turek 52 w., Turek-Dobra 10 w., Turek-Władysławów 14 wiorst, Kalisz-Konin 52 wiorst.

Rebus do nagrody.

Projekt gmachu Kongresów w przyszłym mieście „Esperanto”.

ESPERANTO.

Sprawa esperanta rozwija się na globie ziemskim tak żywo i z takim powodzeniem, że śmiało można ją uważać—jako wielką wygraną i ani wątpić należy o jej ostatecznym zwycięstwie w niedalekiej przyszłości. Jakkolwiek statystyka do ostatnich lat nie jest doprowadzona, to jednak widzimy kolosalny rozwój sprawy, porównyując liczbę towarzystw w r. 1889—3, w 1899—tow. 32, w 1909—tow. 1.447; książek wydano w r. 1889 zaledwie 29, w 1899—123, w r. 1909 mamy książek 1,372, czasopism esperantycznych było w r. 1889—2, w r. 1904 było 26, w 1909 — wychodziło czasopism 106.

Nie zapominać, że jest to dopiero 26-ty rok istnienia esperanta i że właściwy początek jego rozwoju to dopiero jakiś rok 1895—6, gdyż do tego czasu jeszcze panował wolapüek, który ostatecznie został obalony bezpowrotnie i ta sama izba handlowa norymberska, która gremialnie wolapüek przyjęła—w chwili ukazania się esperanta, język Schleyera, jako niesłychanie trudny, a zatem niezgodny z celem — odrzuciła.

Język powszechny międzynarodowy, którego użyteczności dziś już nikt nie kwestyonuje, powinien być łatwy, a po za tem piękny, dźwięczny i zbudowany prosto to znaczy taki, że jego nauka mało czasu zajmuje. Esperanto oczywiście odpowiada tym warunkom i jako dowód opowiem fakt następujący. Na kongres krakowski w r. 1912 przybył słynny Anglik p. Howard, twórca miast-ogrodów, razem esperantysta; ówóż jeden z naszych działaczy, który się również tą sprawą zajmuje, chciał się koniecznie z p. Howardem

zapoznać, a nie umiając po angielsku, jako środka porozumiewawczego postanowił użyć Esperanta—i w ciągu 5—6 dni nauczył się tyle, że zupełnie znośnie mógł się porozumieć z Anglikiem.

Drugi przykład jeszcze wymowniejszy stanowi przedstawienie *Małepcy i Halki* w Krakowie po esperancu. Artyści, którzy przedtem wcale esperanta nie znali, nauczyli się doskonale tekstu tłumaczenia (którego dokonał p. Antoni Grabowski) i po niecałych trzech miesiącach wystąpili bez zarzutu na scenie.

Wyobraźmy sobie, że ci artyści mieliby grać po francusku lub po niemiecku; nawet znając te języki—daliby słuchaczom karikaturę. I to jest ważny argument dla tych, którzy mówią: —Po co się uczyć języka sztucznego, kiedy mamy francuski, niemiecki etc.—Pomijając kwestję, że wybór jednego z żyjących języków—obrażałby miłość własną innych narodów—rzeczywista znajomość języka francuskiego, niemieckiego etc. jest dla cudzoziemca ze względu na akcent, na rozmaite zwroty i składnie niedostępna prawie zupełnie. Cudzoziemca, najlepiej mówiącego po francusku czy niemiecku—prawdziwy Francuz lub Niemiec zawsze rozpozna. Nauka tego przedmiotu wymaga lat całych.

Tembardziej nie nadają się tu języki martwe—łacina, grecki, których uczymy się bez rezultatu całe lata i ostatecznie ich nie umiemy. Przytem wyrazy łacińskie w nowych językach tak zmieniły znaczenie, że należałoby przedtem zlatinizować naszą łacinę np. *minister, liberalis, commisio, protestans* są to wszystko wyrazy po łacinie zupełnie co innego znaczące, niż u nas.

Język międzynarodowy musi być językiem sztucznym i nie może być innym. Myśl sztucznego języka tkwi w ludziach oddawna; myślał o tem już Kartezjusz, Dalgarno (XVII), biskup Wilkins, Andreas Müller, Faignet, kanclerz francuski (w Encyklopedyi) Condorcet, Leibnitz, Volney i t. d.—O potrzebie języka powszechnego pisali: Kant, Burnouf, Ampère, A. Comte. I. J. Proudhon, E. de Girardin, Max Müller i t. d.

Ostatecznie zwyciężył projekt, podany przez dra L. Zamenhofa z Warszawy—i można śmiało powiedzieć, że on to rozwiązał dany problemat w sposób możliwie najlepszy.

Chociaż go krytykowano i chociaż na tle Esperanta powstał rzekomo ulepszony język Ido, to jednak Ido nieustannie się zmienia i ściśle biorąc jest coraz inny—tak że nie ma wartości rzeczy realnie skonstruowanej.

Bądź jak bądź w r. 1909 liczone we Francyi 249 stowarzyszeń esper., w Niemczech—222, w Anglii—175, w Austrii—164, w innych krajach Europy—335, w Ameryce—250, w Azji—28, w Afryce—12, w Australii—12.

Dzisiaj po czterech latach można te wszystkie liczby o 33% powiększyć! Język esperanto przyjmuje się zwłaszcza tam, gdzie stosunki międzynarodowe i międzyjęzykowe są bardzo urozmaicone tak np. przyjęli go w kongregacyi *De propaganda fide*, przyjęło go w marynarce, która coraz to inne kraje odwiedza; w awia-

tyce, która szybko zmienia kraje (Archdeacon w swoim podręczniku dla aeronautów pomieścił gramatykę esperancką). W licznych szkołach i liceach, we francuskim Touring-Clubie i innych towarzystwach turystycznych; w szkołach dla ociemniałych w Belgii, Francji, Austrii istnieją związki katolickie esperanckie, związki wolnomularskie socjalistyczne, anarchistyczne, naukowe, teozoficzne, związki urzędników pocztowych w Paryżu i Londynie, dorożkarze i policyjanci (niektórzy, oczywiście; w Par.—80) znają esperanto w Londynie również pedele uniwersyteckie.

Ze wynalazca esperanta dr. Zamenhof cieszy się uznaniem świata, dowodem order św. Izabelli ofiarowany mu przez króla hiszpańskiego Alfonsa XIII, dyplom honorowy nadesłany mu przez królową Carmen Sylwę i t. d. W Hiszpanii dwa miasta Tessara i Sabadell nazwały główne swe ulice imieniem Zamenhofs, zaś w pobliżu Monachium powstaje miasto-ogród, oraz instytut leczniczy pod nazwą Parkurbo Esperanto; główne ulice i place mają nosić imiona zasłużonych Esperantystów; obowiązkiem wszystkich mieszkańców tego miasta będzie znajomość esperanta.

Izby handlowe we Francji, do których zwrócono się z zapytaniem, uznały wielką wagę esperanta (51 na 52 zapytanych). Czasopismo *Expansion Commerciale* oraz *l'ero* (organ awiatyki) drukują kroniki po esper. W Hiszpanii we wszystkich szkołach średnich i wyższych przyjęto fakultatywną naukę esperanta. W Chinach założono gimnazjum, w którym wszystkie przedmioty są po esperancku wykładane. W Japonii liczba stowarzyszeń przetrwała dzisiaj 30; pisma esperanckie, chińskie i japońskie, mają znakomitą liczbę czytelników. — W Indiach wychodzą dwa pisma esperanckie; jeden z Hindusów, a także jeden Japończyk—był na kongresie krakowskim. Mieszkańcy Indii mówią trzystu rozmaitymi językami; jednakże inteligencja miejscowa naogół mówi po angielsku i język angielski stał się łącznikiem wszystkich tych obcych sobie narodów: to też na t. zw. kongresach indyjskich mówi się po angielsku. Jednakże patrioci indyjscy spostrzegli, że w ten sposób stwierdzają swoją zależność od Anglii; język angielski jest symbolem ich niewoli. Dlatego w ostatnich czasach rozwinęła się w Indiach silna tendencja ku nauczaniu się esperanta, jako właśnie istotnego języka pośredniczącego: esperanto bowiem stwarza tam po pierwsze łącznik, a powtóre wyzwolenie duchowe od Anglii. I wszędzie, gdzie słyka się kilka narodowości i kilka języków—esperanto prędzej czy później wystąpi jako pośrednik łagodzący konflikty. Tak np. podniesiono w Szwajcarii i w Austrii myśl, aby esperanto uczynić językiem parlamentu; też samo podniesione będzie niewątpliwie i w Izbie Petersburskiej. Kaukaz, Bukowina, Litwa—to krajina, gdzie się mieszają różne języki i gdzie esperanto może stać, jako próba rozwiązania problemów.

Esperantysty corocznie zjeżdżają się na kongresy, począwszy od r. 1905 (Boulogne sur Mer); w r. 1906 kongres był w Genewie,

w r. 1908 w Dreźnie, w r. 1909—w Barcelonie; w r. 1910—w Waszyngtonie; w r. 1911—w Antwerpii; w r. 1912—w Krakowie. Były to t. zw. kongresy międzynarodowe. Nadto corocznie w każdym kraju zbierają się kongresy narodowe. W r. 1912 był kongres esp. niemieckich (w Gdańsku), kongres esp. brytańskich (w Portrush), kongres esper. włoskich (w Weronie), odbył się też w Kolonii zjazd esp. katolików, we Wrocławiu zjazd urzęd. pocztowych esp., w Orleanie zjazd członków francuskiego Touring-Klubu i t. d.

Koroną tych wszystkich zjazdów był kongres krakowski, jubileuszowy (25-lecie) kongres esperantyzmu.

Kraków umie urządzać przyjęcia i uroczystości—to też cała organizacja wypadła świetnie. Koncert, bal, wystawa esperancka, dwa przedstawienia teatralne, nawet kabaret (na wystawie architektonicznej), na koniec wycieczki do Zakopanego i Wieliczki—wszystko to dało wędrownikom nieoczekiwane pojęcie o Krakowie, który sam przez się jest pięknym malowidłem—i nie mniej oczarował gości, jak i całe przyjęcie.

Należy dodać, że dzięki nawoływaniu prasy, ani hotelarze ani restauracye, ani wogóle kupcy nie wyszukiwali gości, i gdyby nie... pluskwy (co spowodowało kalembur, że Kraków jest *cim-balo* t. j. bal pluskiew) to czarodziejstwo byłoby kompletne.

Gości zjechało się około 1000, byłoby pewnie więcej, gdyby nie bałamutne wieści wśród ignorantów zagranicznych o Krakowie. Pewien Hiszpan przywiózł ze sobą futro i kalosze, gdyż słyszał, że w Krakowie panuje mróz siarczysty; pewien Francuz przyjechał z dubeltówką dla obrony od wilków, które podobno po Krakowie przechadzają się, jak u siebie w domu. Nadto Kraków jest nieco z drogi, komunikacja kolejowa nie najlepsza—wszystko to wpłynęło, że kongres krakowski wypadł mniej licznie, niły powinien był wypaść.

Natomiast zapal i entuzjazm gości był kolosalny. Byli przedstawiciele trzydziestu trzech narodów—nawet z Indji, z Japonii i Meksyku, a nadto przedstawiciele instytucji rządowych, jak austriackiego ministerium wojny, austro-węg. ministerium handlu, węgierskiego minister. oświaty, bułgarskiego minist. ośw., magistratu m. Wrocławia, minister. rolnictwa w Rumunii, izby handlowej w Galaczu i t. d.

La Oka t. j. ósmy kongres wypadł świetnie, a do najbardziej interesujących jego działów należała wystawa esperancka, obrazująca dzieje rozwoju esperantyzmu w ciągu lat 25-ciu od bardzo skromnych początków do imponujących rozmiarów.

Po za tem kongres odbywał posiedzenia sekcyjne, a kalifornijczyk p. Parrish opowiadał historję swej podróży przez 37 krajów, które wszystkie objechał, mówiąc tylko po esperancku.

Do nader wzruszających uroczystości należało złożenie wieńców esperanckich pod pomnikiem Mickiewicza, w czem brali udział wszyscy niemal uczestnicy kongresu. Nadto esper. Amerykanie złożyli sztandar Stanów Zjednoczonych na kamie-

niu na Rynku, tam, gdzie niegdyś Kościuszko składał przysięgę i gdzie ma stać jego pomnik: jako obywateli Ameryki złożyli oni w ten sposób hołd jednemu ze swoich bohaterów.

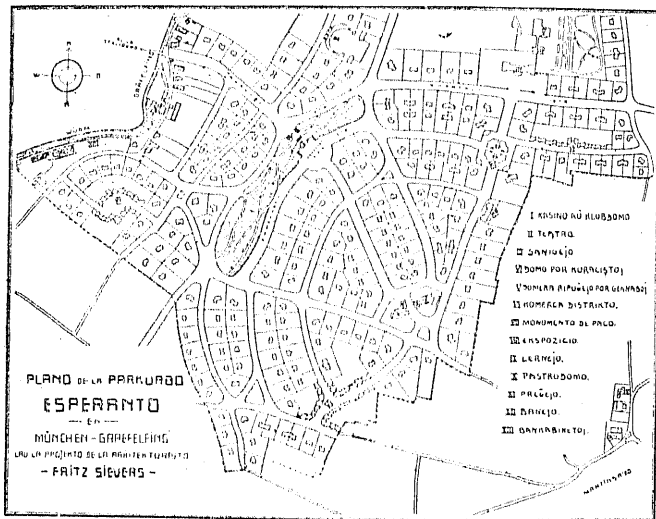
Esperanto brata najdalsze ludy i niewątpliwie jest czynnikiem kultury. Dla Polski ma on bardzo szerokie znaczenie, gdyż upowszechnił literaturę i muzykę polską po całym globie. Tłumaczeń z polskiego jest już kolo stu z górą utworów, a melodye (zwłaszcza Moniuszki) do pieśni z Halki i innych znane są dziś w Peru, na Przylądku Dobrej Nadziei i w Australii.

Marłę Orzeszkowej przełożono z esperanta na japoński, z tego powodu jedno z pism warszawskich, jak zwykle ignoranci—napisało: musi to być ładny przekład!!!!!!

Owóż w r. 1912 czasopismo paryskie *Excelsior* zrobiło następującą próbę. Przełożono fragment z jakiejś komedii francuskiej na angielski, niemiecki, włoski, hiszpański, rosyjski i esperanto. Następnie innym osobom dano te przekłady do nowego tłumaczenia na francuski, oczywiście tekst pierwotny ukrywszy. Okazało się, że wszystkie powrotne przekłady znacznie się odchylają od oryginału, gdy właśnie przekład z esperanta był z nim prawie identyczny.

Esperanto słusznie się tak nazwał—bo żyje w nim nadzieja niepokonana zwycięstwa w niedalekiej przyszłości: na całej ziemi już on brzmi, a nowa organizacja międzynarodowa esperanta ma na celu rozwój sprawy upośledzić i przyspieszyć.

A. Lange.

Plan miasta „Esperanto“ mającego powstać w przyszłości.

SPOSÓB POROZUMIEWANIA SIĘ NA ŚWIECIE.

Najniezbędniejsze zdania w mowie „ESPERANTO“.

Formuły uprzejmości:

Dzień dobry pani. Jak zdrowie?

Bardzo dobrze, panie; a pan?

Czy dziatwa pani jest zdrowa?

Tak panie; dzięki.

Niech pan oznajmi małżonce moje uszanowanie i wyrazy przyjaźni dzieciom.

Do widzenia.

Przy posiłku:

O której godzinie podają śniadanie? obiad?

Jadamy śniadanie zawsze w południe, obiad zaś o godzinie 7-cj

Czy pan głodny?

Tak, lecz nadewszystko mam pragnienie.

Czego pan życzy? wina? piwa? herbaty lub kawy?

Trochę czystej wody, jeżeli łaska.

Życzy pan jarzyny lub mięsa?

Trochę mięsa i kartofli.

Chce pan deseru? — Tak.

W sklepie:

Wiele to kosztuje? 20 franków.

Gentilajoj:

Bonan tagon sinjorino. Kiel vi fartas?

Tre bone sinjoro, kaj vi?

Ĉu viaj infanoj estas bonfartaj?

Jes, sinjoro, mi dankas vin.

Prezentu miajn bondeziroj al via edzino, kaj faru miajn a mikajojn al viaj infanoj.

Gis revido.

La mangoj:

Je kiu horo la tagmango? la vespermango?

Ni tagmangas ciam je la tagmezo kaj ni vespermangas je la 7-a horo.

Ĉu vi estas malsata?

Jes, sed precipe mi soifas.

Kion vi deziras? Vinon? Bieron? Teon? an kafon?

Iom da akvo sen ia ajn, mi peras.

Ĉu vi volas legomojn an vian don?

Jom da viando, kaj terpo-mojn.

Ĉu vi volas deserton?—Jes.

En butikoj.

Kiom kostas tio ci? 20 frankojn.

To bardzo drogo; 18 franków?
— Nie.

Proszę mi paczkę odesłać do hotelu.

W podróży:

Wiele kosztuje dorożka na godziny?

Którędy na dworzec? Bufet?

O której godzinie pociąg odchodzi do Brukselli?

Wiele kosztuje bilet... klasy?

Gdzie jest poczekalnia?

Czy może mi pan wskazać porządną hotel i przyzwoitą restaurację, byleby nie zbyt drogie?

Chciałbym pokój z jednym łóżkiem, z dwoma łózkami.

Proszę mnie zbudzić o godzinie 6-ej.

Tio estas kare; 18 frankojn?
— Ne.

Alportigu la pakajon ce la hotelon.

Dum vojago:

Kiom kos as vetuvilo luita horo?

Kie estas la stacidomo?—la bufedo?

Je kin horo foriros la vagonaro por Brukselon?

Kiom kostas la... klasa bileto?

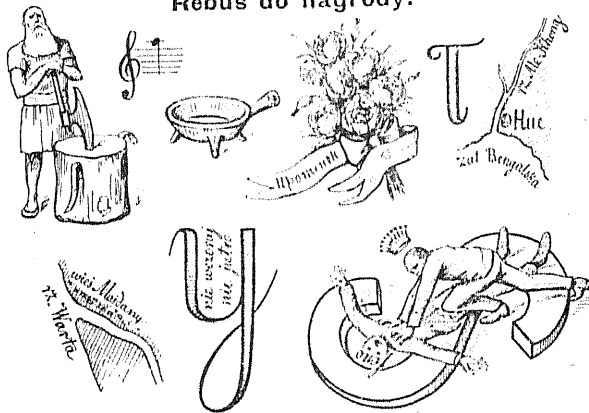
Kie estas la atendejo?

Cu vi povas konigi al mi bonan hotelon kaj bonan restoracion ne tro karan?

Mi dezirus cambion kun unu lito, kun du litoj.

Veku min je la 6-a horo.

Rebus do nagrody.

NAJCENNIEJSZE PERŁY.

Najpiękniejszymi perłami są te, które dają blaski dzięki swojej „wodzie” oraz powierzchni. „Woda” nazywamy masę tworzącą perłę; pierwsza może być bardziej lub mniej czysta, co się tyczy powierzchni, znawcy wymagają, aby dawała blask subtelny, na co składają się myriady płaszczyzn świetlnych, różnobarwnych, nieuchwytnych okiem a tworzących ogólny ton zwany przez miłośników „światłem perły”.

Perła piękna powinna być gładka, bez zmarszczek i karbów, doskonale okrągła, chociaż są też zwolennicy perł w kształcie gruszki, w gruncie rzeczy niższej cenionych. Za największą ozdobę są poczytywane sznury perł białych z odcieniem lazurkowym, możliwe jednakowego kształtu i wielkości. Zręczni jubilerzy potrafią zrównoważyć blask perł niezupełnie jednakowych i niejednakiej barwy, zapomocą odpowiedniego rozmieszczania słabszych pomiędzy cenniejszemi na jednym i tym samym sznurze (collier).

Najbardziej jednak są cenione perły „różowe”, dopiero po tych idą perły czarne i szare. Perły „zielone”, najrzadsze, posiadają wartość niesłychaną. Te ostatnie nigdy się nie ukazują na rynkach Paryża lub Londynu, przechodzą bowiem *incognito* z rąk posiadaczy do skarbców królewskich lub na mniej więcej łabędzie szyje żon miliarderów.

Pomijając wspomniane w historii perły Kleopatry, z pomiędzy najślawniejszych i najbardziej cennych perł na świecie wymienimy następujące:

Filipa II, jedna perła wielkości gołębiego jaja, w kształcie gruszki, kupiona przez tegoż za sumę 50.000 dukatów.

Papieża Leona X nabyła za 350.000 franków. Perła ta była niegdyś ofiarowana rzeczypospolitej Weneckiej przez Solimana.

Najpiękniejsza ze znanych w Europie (obecnie należy do księżnej Jusupow). Nabył ją niegdyś za 80.000 dukatów król hiszpański Filip III i nosił przypiętą do kapelusza.

Słynna perła w Muzeum moskiewskim wagi 28 karatów oraz druga w Muzeum Kessington w Londynie, posiadająca 9 centymetrów w obwodzie.

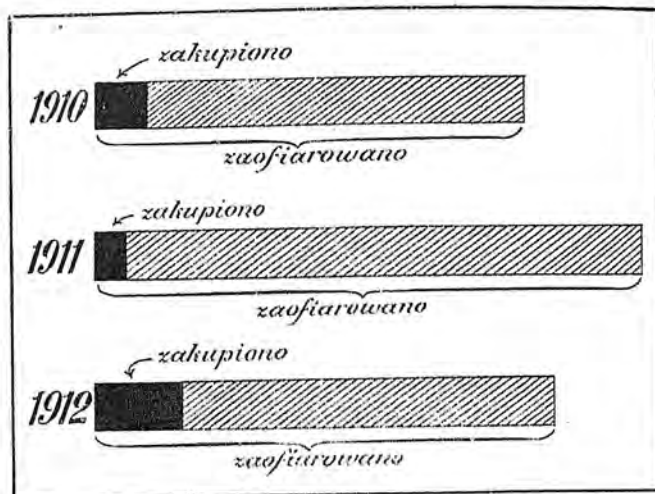
Ceny „wielkich” perł wobec mnożenia się na świecie bogactw, przy małej stosunkowo podaży, podnoszą się z każdym rokiem. Do „sznurów” milionowej wartości należały ongi pani Thiers, dziś w galerii Louvru (sala Apolina) oraz dyadem cesarszej Niemiec.

Memoryał komisji kolonizacyjnej.

Doroczne sprawozdanie komisji kolonizacyjnej.
Wymujemy z niego najciekawsze dane.

1. Nabywanie ziemi.

W r. 1912 ofiarowano komisji kolonizacyjnej kupno 307 majątków obszaru 115,007 ha i 379 gospodarstw włościańskich, obejmujących razem 15,120 ha, razem 686 posiadłości obszaru 130,127 ha. W r. 1907 zaofiarowano komisji kolonizacyjnej 407 majątków objętości 138, 110ha, czyli 82,9% podaży ziemi, w r. 1909 — 314 majątków obszaru 109,296 ha, czyli 86,3 % podaży, w r. 1910—342 majątki obszaru 103,448 ha, czyli 85,4 % podaży, w r. 1911—354 majątki obszaru 130,989 ha, czyli 88,4% podaży ziemi. Średni obszar majątków wynosił 375 ha w r. 1912. Ogółem ofiarowano komisji kolonizacyjnej:

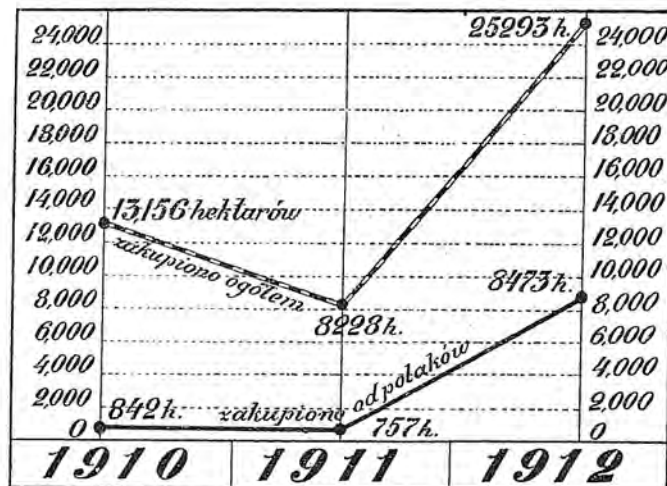
w r. 1907	166,537 ha	czyli	29 $\frac{1}{3}$	mil. kw.
w r. 1908	123,595 ha	„	29 $\frac{3}{4}$	„ „
w r. 1909	126,614 ha	„	22 $\frac{1}{3}$	„ „
w r. 1910	121,201 ha	„	21 $\frac{1}{3}$	„ „
w r. 1911	157,088 ha	„	27 $\frac{2}{3}$	„ „
w r. 1912	130,127 ha	„	23 $\frac{1}{3}$	„ „

Chłopskie gospodarstwa tworzą 11,6% ogólnej podaży w r. 1912 (w r. 1911 16.6.%)

Zakupiono między innymi 2 wielkie klucze, 10 majątków rycerskich, 12 innych majątków oraz 17 gospodarstw włościańskich.

W obwodzie kwidzyńskim zakupiono w r. 1912 454 ha za 8,111,747 marek, w obwodzie poznańskim 10,822 ha za 14,363,077 mk., a w obwodzie bydgoskim 9,995 ha za 12,966,053 mk. razem 21.271.

Z zakupionych posiadłości były przedtem w rękach polskich: 1 klucz, 3 majątki i 11 gospodarstw chłopskich, razem 8473 czyli 33,5% całego nabytku komisji kolonizacyjnej w r. 1912. W r. 1911 kupiono od Polaków 757 ha czyli 9,2% nabytku, a w r. 1910 842 ha czyli 6.4%.

Zdobycze komisji kolonizacyjnej łącznie z kupnem w r. 1912 wynoszą 391,415 ha w majątkach czyli 93% nabytku za cenę 375,119.884 marek a 28.304 ha w gospodarstwach chłopskich, czyli 7% nabytku za cenę 39.562.609 mk. Z tego pochodzi z rąk niemieckich 535 majątków i 329 gospodarstw chłopskich łącznego obszaru 299,130 ha czyli 71,3 % całego nabytku. Zapłaciła komisja kolonizacyjna za to 313.334,797 mk. Od Polaków ku-

piono 87 majątków i 240 gospodarstw łącznego obszaru 120.589 ha za cenę 101,347,696 mk.

Srednia cena ha wynosiła w r. 1910 1,014 marek, w r. 1911—1,395 m., w r. 1912—1,400 m.

2. Utwierdzanie posiadłości niemieckich..

Od r. 1906 w Prusach królewskich podano wniosków o utwierdzenie 6.435, dotyczących 251.237 ha. Od chłopów pochodziło 3.477 wniosków, dotyczących 124.193 ha. Od r. 1904 w ks. Poznańskim wpłynęło wniosków 8.099, dotyczących 205.040 ha. Uwzględniono 4.274 wnioski dotyczące 105.943 ha.

W r. 1912 wniosło o utwierdzenie w Poznańskim i w Prusach królewskich 2.468 właścicieli, posiadających 73.106 ha. Utwierdzono 1.800 posiadających 53.317 ha, w tem chłopów 2.412, posiadających 44.106 ha, a 56 większych właścicieli posiadających 29.000 ha.

3. Ruch osadników.

W r. 1912 zgłosiło się 8,128 osadników, w r. 1911 8,481, w r. 1910 8,276. Zawarto w roku sprawozdawczym 1,074 umowy sprzedaży i kupna z osadnikami i rozdano 772 włości rentowe i 92 dzierżawy. Do końca r. 1912 było 18.104 włości rentowych, 2,330 dzierżaw oraz 159 miejsc w rządowych domach robotniczych. Dotychczas osiedleni koloniści-dzierżawcy pochodzą z kraju, objętego działalnością komisji w liczbie 5,176, 16,074 z reszty Niemiec, a 5,184 z zagranicy. Katolików zgłosiło się po osady w r. 1912 244, a osiedlono tylko 8. Rząd powiada, że jeśli mu się uda ukończyć pomyślnie rokowania z władzą duchowną o pastorację Niemców-katolików w Kołaczku, Wszemborzu i Żydowie w pow. wrzesińskim, to w przyszłym roku osiedli znacznie liczniej katolików.

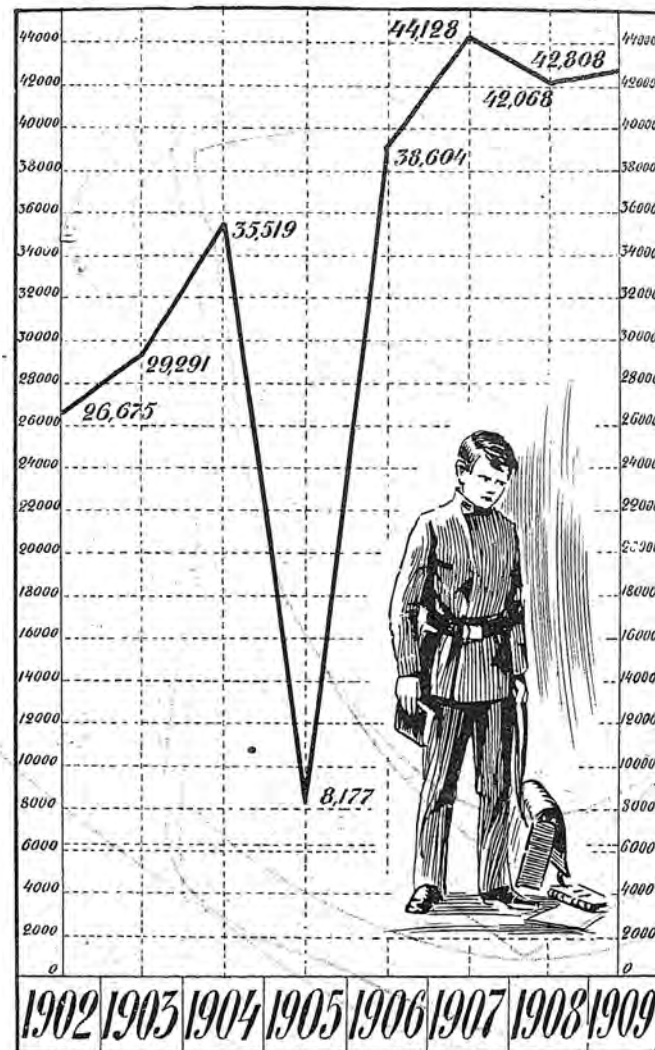
Wynik działania komisji kolonizacyjnej w r. 1912 równa się utworzeniu 26 wsi, każda obszaru 400 ha. Dotychczas osiedlono 20.593 rodziny czyli licząc każdą na 6 głów 123,553 dusz. Ogółem zaś oblicza rząd przyrost żywiołu niemieckiego wskutek działania komisji kolonizacyjnej na 145,300 dusz.

4. Tworzenie niemieckich osad robotniczych.

Jako premię na tworzenie osad robotniczych wypłacono w roku sprawozdawczym 90,000 mk. Ogółem zaś od r. 1908 na ten cel wypłacono 285,000 mk. W r. 1912 utworzono 103 takie osady.

Zapasy ziemi komisji kolonizacyjnej wynosiły 24,405 ha, ale z tego 19,160 ha nie może naruszyć wskutek dzierżaw, oraz przyczyn gospodarczych i politycznych. Tak więc pod koniec 1912 roku komisja miała do parcelacji obszar 5,245 ha.

USUNIĘCI UCZNIOWIE.

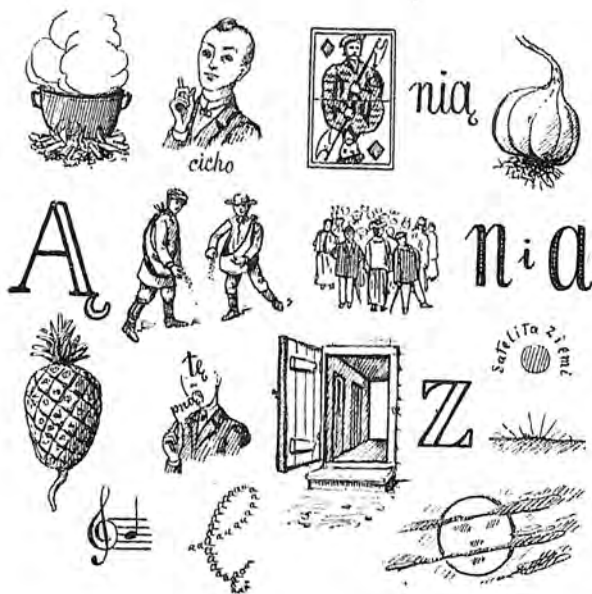
(Patrz opis na stronie następnej).

Z powodu niedawnych zajęć w petersburskich szkołach średnich, „Russkaja Molwa“ podaje ciekawą statystykę, wykazującą że corocznie bywają usuwane z rosyjskich szkół średnich dziesiątki tysięcy uczniów.

A mianowicie w r. 1902 usunięto ich 26,675, r. 1903—29,291, r. 1904—35,519, r. 1905—8,177, r. 1906—38,604, r. 1907—44,128, 1908—42,068, r. 1909—42,308.

Danych liczbowych za lata ostatnie jeszcze niema.

Rebus do nagrody.

Sen i bezsenność.

Sen jest najniesprawiedliwiej nazywany „bratem śmierci“. Stan ten jest zupełnie odpowiedni potrzebom naszego organizmu, a więc odbudowuje siły wyczerpane w ciągu pracy całodzienniej, wzmacnia rzutkość umysłu i czyni nas zahartowanymi do dalszych trudów.

W czasie snu w organizmie naszym zachodzą pewne zmiany fizyo i patologiczne, puls mianowicie uderza słabiej, oddech staje się mniej głębokim, działalność serca cokolwiek ospała.

Potrzeba snu co do długości jest zależną od wieku człowieka, jego ustroju nerwowego i innych przyczyn. Silnie podniecenie, przepracowanie umysłowe, wrażliwość na troski życia codziennego oraz choroby prowadzą do bezsenności. Starcy, neurasteniczy i melancholicy zwykle śpią źle i krótko. Naudużycie alkoholu, kawy i herbaty niemniej prowadzi do bezsenności wyniszczającą siły człowieka.

Noc jest porą najodpowiedniejszą dla snu, chociaż w czasach dzisiejszych, przy rozwoju prac nocnych na najrozmaitszych polach, ludzie przesypiają godziny dzienne i pomimo to—byleby nie popełniali nadużyć rujnujących zdrowie, jak świadczą liczne przykłady, dożywają późnego wieku.

Jak już zaznaczyliśmy, miara snu jest rozmaita. Niemowlęta śpią wciąż z krótkimi przerwami, dziatwa kilkuletnia po 9—11 godzin, kobieta normalna 8—9 godzin, mężczyzna w średnim wieku 7—8 godz., starzec 6—7 godz. a nawet krócej. Natury sangwiniczne wymagają mniej, nerwowe zaś więcej snu, który odbudowuje ich energię.

Rozmaici zapisali niemało papieru wskazywaniem recept na temat: „jak się układać do snu należy“ i t. p. Są to wszystko porady niewinne, najczęściej nie prowadzące do celu. Śmiało rzec można, iż „kto naprawdę chce spać, ten zaśnie bez instrukcyi“.

Najlepiej może oświecić tę sprawę J. O. Podlasianin, zmarły w 102 roku życia b. wojskowy polski, autor pozostałych w rękopisie szlacheckich „silvae rerum“.

Oto, co mówi w tej mierze:

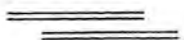
„Przez ciąg całego życia, znajdując się na wozie i pod wozem, raz pod ciepłym dachem, to znowu w tułaczkach wśród wojennej zawieruchy, potrzebę wyspania się uważałem za jedno z potrzebą chleba. Nieraz człowiek zabardzo zadłużał się Morfeuszowi, lecz przy najbliższej sposobności ściśle mu się wypłacałem. Pamiętam, iż nie śpiąc pewnego razu trzy doby z górą, następnie owe trzy doby bez żadnej przerwy odespałem.

W pochodach wojennych sypiałem wszędzie i jak się dało. Inni noce na biwakach z powodu niewygód bezsenność przepeźdzali, ja powiadałem sobie:

— Śpij mi zaraz, bo ci to do zdrowia potrzebne.

I czy to w polu wystawiony na ulewę lub na pobjawisk, głowę okręcałem czem się dało, przynikałem oczy, odrywałem się od otoczenia przywoływaniem na pamięć najpromienniejszych chwil życia i sen zawsze przychodził na rozkazy.

Sądzę, iż w tych warunkach autor mógł doczekać tak późnego wieku. Trzeba tylko i nam umieć marzyć przyjemne wspomnienia—na każde zawołanie.

Spis najstarszych grodów oraz wykaz jaskiń w Królestwie Polskiem dla użytku turystów.

(patrz mapę na str. 344).

Będzin nad Czarną Przemszą; na górze zamek przebudowany przez Kazimierza W.; miasto założone 1358 r., przywilej na skład soli r. 1464; kościół paraf. istnieje od r. 1365, wzięły przez arian, powrócił do katolików.

Bobrowniki nad Wisłą. Już w 1616 r. zamek był w zaniedbanu, w r. 1789 ruina.

Bodzentyn nad Psarką. Tu w r. 1292 umiera bisk. krak. Paweł z Przemiankowa. Kościół od r. 1355, zamek wznosił Floryan Mokroski, kościół ś-g-o Ducha też starożytny.

Bogorya, jarmarki od r. 1619, kościół odnowiony r. 1748. *Bolesławice* miasto z zamkiem obszernym po obu stronach rz. Prośny. Założył je w r. 1269 Bolesław Pobożny, ks. kaliski. Kościół farny r. 1596 przez Mikołaja Zebrzydowskiego.

Bolimów v. *Bolemów* nad Rawką założony około 1370 r. prawo miejskie w 1519 r. Parafię r. 1427 założyła księżna Aleksandra, wnuczka Ziemowita. Kościół obecny w r. 1667.

Brok przy ujściu Broku do Bugu, miasto od r. 1501, kość. parafialny w r. 1542.

Brzesko Stare nad Wisłą; kościół dzisiejszy pod wezwaniem śś. Piotra i Pawła wystawiony przez ks. Stanisława Szczepańskiego, poświęcony r. 1721.

Brześć kujawski nad Zgłowiączką. R. 1228 zjazd Konrada ks. Kujaw i Mazowsza z posłami W. Mistrza krzyżackiego Konrada. W w. XIII komandorya braci szpitalnych.

Brzeziny nad Mroźycą, znane od r. 1459, w w. XVI przemysłowo bardzo rozwinięte. Był zamek i kilka kościołów.

Chelm nad Uherką, zamek. Biskupstwo od r. 1377.

Chęciny nad Jasionką; r. 1318 Wł. Łokietek do zamku tujszego przeniósł skarby koronne. R. 1391 był tu więziony Jędrzej Olgierdowicz brat przyrodni Wł. Jagiełły i 1410 r. wódz krzyżacki Michał Kuchmeister. Marmurołomy.

Chocz zamek nad Prośną r. 1382 przerobiony z domu Kazimierza W. R. 1555 farę zajęli Bracia Czeszy. r. 1629 powstała kolegiata. Żydzi nie mieli prawa mieszkać w tem mieście.

Ciechanów nad Łydynią. Już w r. 1065 Benedyktyni pobierali stąd daniny. Był zamek i kilka wspaniałych kościołów. Miasto zniszczone przez Szwedów w r. 1657.

Czarnylas (Czarnolas) między Sieduchowem a Zwoleniem; wieś dziedziczna i miejsce pobytu poety naszego z XVI w. Jana Kochanowskiego. W r. 1760 nabył dobra Józef ks. Jabłonowski, wojewoda nowogrodzki.

Czersk nad Wisłą, założenie niewiadome. R. 1228 był tu więziony Henryk Brodaty ks. Wrocławski. Prawo miejskie od 1386 r. R. 1564 było to „miasto główne i pierwsze w Mazowszu”. Ruiny zamku przetrwały do dziś dnia.

Czerwińsk nad Wisłą, śladów daty założenia niema. Kościół wzniesiony przez Piotra na Skrzynnie Dunina 1117 r. następnie opactwo kanon. Laterańskich. Pochowany tu Konrad ks. Czerski zmarły 1294 t. R. 1410 Wład. Jagiełło modlił się w Czersku o zwycięstwo nad Krzyżakami.

Częstochowa słynny klasztor O.O. Paulinów na Jasnej Górze.

Daleszyce nad Słopcem. Kość. farny wznosił Iwo Odrowąż 1220 r., miasto od r. 1569.

Dąbrowice niegdyś w Ststwie Kłódawskiem. Od r. 1507 jarmarki. W r. 1616 było domów 192, w r. 1661 po napadzie Szwedów tylko 10 domów. Były dwa kościoły.

Drzewica nad rzeką tejże nazwy. Miasto od r. 1429, słynęło z piwa, hut żelaznych, zniszczone przez Szwedów 1655 roku, odbudowane r. 1766 przez Neryusza Szaniawskiego. Fara z roku 1515.

Dobrzyń nad Wisłą, jedna z najstarszych posad w kraju. Piszą o niej r. 1065. Już wówczas miał być zamek, później rycerzy Chrystusowych. Było kilka kościołów.

Działoszyń nad Wartą. W XVI w. był tu kościół helwecki. Pałac z r. 1536.

Garwolin nad Wilgą, miasto od 1423; w r. 1564 było 260 domów, w roku 1660 domów 50, placów 233.

Gidle wieś nad odnogą Warty. Kościół par. z r. 1059 odwiedany przez pątników.

Mapa najstarszych grodów i jaskiń w Król. Polskiem.

- ▲ Jaskinie, cementarzyska, grody
 † Kościoły i klasztory
 L Zamki, budowle starożytne, pałace

Gostynin nad Skrwą, miasto od r. 1382, zamek, r. 1552 ba-
wił tu Zygmunt August, r. 1564 zamek był jeszcze mocny, dziś
ruiny.

Grójec jedna z najstarszych osad słowiańsko-polskich. Ko-
ściół (drewniany) był już w r. 1241, miasto od r. 1419. Tu urodził
się Piotr Skarga Paweński, jezuita, słynny kaznodzieja r. 1536.
W r. 1564 było domów 210. Słynął z fabrykacyi strum, oraz
z piwa.

Hebdom wieś nad Wisłą. Opactwo, którego ostatnim opatem
komendataryjnym był od r. 1780 pelen nauki Karol Wyrwicz.
Niegdyś wielki księgozbiór.

Hrubieszów na Huczaw, miasto od r. 1400, zamek z czasów
Wł. Jagielly; w r. 1765 domów 375. Klasztor od r. 1565 do nie-
go fara przeniesiona r. 1786.

Ilów, miasto od r. 1506, zamek starożytny, kościół dzisiej-
szy wzniesiony przez Dębskiego i Lasockiego 1781 r., kościół
ewangelicki od r. 1785.

Iłża nad Iłżą i jeziorem, złupiona przez Tatarów 1241 r.
Zamek z r. 1342, prawo magdeburskie r. 1413, ratusz z XVI w.
kość. paraf. z 1603 r. wzniesiony przez Marcina Szyszkowskiego
proboszcza.

Inowłódz pod Pilicą, zamek zbudowany przez Kazimierza W.
miasto w w. XV, jarmarki od r. 1618. W r. 1789 domów 35.
Kość. parafialny, most na Pilicy, kość. parafialny od r. 1520.

Janowiec nad Wisłą, (pierwotnie wieś zwana Serokomla),
miasto od r. 1537, zamek na górze kamienno-wapiennej. Janowiec
r. 1783 nabył podkomorzy krzemieniecki, Piaskowski. Od tej
pory zamek upadł. Fara z w. XVI była zajęta przez aryan.

Jędrzejów nad Brzeźnicą. W klasztorze leżą zwłoki Wincen-
tego Kadłubka. Bolesław Wstydlivy r. 1235 wznosił zamek.
Niegdyś w kościele cystersów były olbrzymie organy.

Kalisz nad Prosną, początek niewiadomy, b. stary; wspomina
o Kalisii Ptolomeusz z II w. po Chrystusie. W w. XII był już za-
mek. Kościół najwcześniejszy r. 1202. Były tu liczne klasztory
i kościoły.

Kamieńczyk przy ujściu Liwca do Bugu, miasto od r. 1452.
Należał do PP. Wizytek warszawskich.

Kazimierz pod Koninem. Tu w pobliżkiej puszczy r. 1004
pięciu braci Polaków: Jan, Mateusz, Izaak, Christinus i Barna-
basz, towarzyszów św. Wojciecha, nawracało pogan. Po zamor-
dowaniu tu też zostali pochowani. R. 1707 tu został stracony
Patrik z rozkazu Karola XII.

Kielec nad Silnicą, nazwa podobna od „Keltów“ (Celtów)
kość. paraf. 1084 r., kolegiata 1171 r. Dworzec znany w XII w.
Zamek wznosił Jakób Zadzik.

Klimontów nad Koprzywianką, wł. Ossolińskich; targi od r.
1611. W klasztorze grobowiec Jana Zbigniewa z Tenczyną
Ossolińskiego zmarłego 1627 r.

Kłodawa nad Kłodawicą prastara posada. Kościół ufundowa-
ła Judyta, żona Władysława Hermana, około 1090 r. Przez dłu-
gie lata Kłodawa należała do biskupstwa wileńskiego, jako dobra
dochodowe. Między rokiem 1554 a 1560 była tu założona przez
Grzegorza Wigilancjusza z Samborza szkoła wymowy i rymo-
twórstwa. W r. 1765 było domów 80.

Kolno nad Łabną, wzmianki od r. 1222. Kościół nie wzbudza uwagi.

Kolo nad Wartą, miasto od r. 1362, zamek za Kazimierza W.
tu Władysław Jagiełło na naradzie postanowił wojnę z Krzy-
żakami. W w. XVI świetnie się rozwinęło. Fara z r. 1409. Zamek
już w XVI w. był w ruinach. Ratusz wzniesiony w roku 1390
przez Jana Henryka dożywotniego wójta miasta.

Konary pod Spycymierzem, niegdyś zamek już bez śladów.
Następnie kasztelania.

Konieczpol nad Pilicą i Białą, kościół z r. 1644, przez Stani-
sława Koniecpolskiego kasztel. krakow. Hetmana W. Kor. Za-
mek niegdyś warowny. R. 1709 przebywał tu Aleksy, syn Piotra
Wielkiego.

Konin nad Wartą, bardzo starożytny gród. R. 1331 spalili
Krzyżacy miasto. Zamek, w którym Władysław Jagiełło r. 1433
przepędzał całe lato.

Końskie (Wielkie) nad Końską Wodą, pierwotnie własność
Odrówaków, później Małachowskich. Prawo niemieckie od r.
1748, zakłady metalurgiczne, fabryki broni. W kościele groby
rycerzy.

Koprzywnica nad Koprzywianką. Kościół N. M. P. z r. 1185;
prawo niemieckie z r. 1360. W sierpniu 1606 r. słynny rokosz
Zebrydowskiego.

Korczyn Nowe Miasto przy ujściu Nidy do Wisły. W zamku
urodził się Bolesław Wstydlivy. W r. 1258 wójtowstwo. R. 1404
pierwszy sejm. R. 1479 W. Mistrz krzyżacki wykonywał tam przy-
sięgę wierności. W XVI w. fabryka broni.

Kowal warownia, w której urodził się Kazimierz Wielki 1310
r. Kościół wzniesiony przez tegoż, odnowiony 1590 r. R. 1614
powstało bractwo literackie.

Kozienice. nad Kozielniczką blisko Wisły, wieś klasztoru
Norbertanek r. 1390 nabył Władysław Jagiełło; most z r. 1409.
Urodził się tu Zygmunt I. Miasto od r. 1549.

Krasnystaw nad Wieprzem, miasto od r. 1394. Kościół farny
z r. 1419, cerkiew grecka z r. 1542. W r. 1569 było domów 140.
Był tu zamek obronny, w którym więziono Maksymiliana ar-
cyksięcia austriackiego.

Krupe wieś i zamek pod Krasnymstawem. Zamek z XIV w.
W pobliżu zwalisk zamkowych szczątki pomnika, zdaje się aryań-
skiego.

Kurozwęki (Kurozwęgi) nad Czarną, ze stawem zw. Koryt-
niczka. Pałac z XVI w. w stylu Odrodzenia.

Książ Wielki nad Nidzią, znany od r. 1120. Jarmarki od r. 1485. Jan Wojewoda sandom. tu pochowany r. 1541. Kościół farny znany w r. 1381, w XVI w. przerobiony na zbór kalwiński, wrócony katolikom, są w nim nagrobki: Barzich i Tęczyńskich, w kaplicy pomnik bis. krak. Piotra Myszkowskiego. Zamek w pięknej okolicy.

Kutno nad Ochnią; założył je Piotr z Kutna w Czechach w X wieku. Następnie ród ten zwał się Kucińskimi.

Kryłów nad Bugiem, pod Hrubieszowem. Zamek wodą oblany, własność niegdyś kardynała Radziejewskiego, potem prymasa Prażmowskiego.

Krzepiec nad Liczwartą założone 1364. Ślady zamku wzniesionego przez Kazimierza W.

Ląd nad Wartą od r. 1145 opactwo Cystersów, zamek w w. XIII wznosił Kazimierz książę Kujawski. W pobliżu *Lądek*, też w w. XII.

Lipno nad Mnienią, miasto założone przez Władysława ks. Łęczyckiego i Dobrzyńskiego 1349 r. 1409 r. zniszczone przez Krzyżaków, kościół katol. z XIV wieku, ewangelicki z XVIII w.

Liw nad Liwem. Panował tu około r. 1350 Ziemowit Starszy ks. na Liwie i Gostyniniu. W r. 1564 domów 211. Kościół po spłonięciu odbudowany r. 1701. Zamek był gotycki.

Lublin nad Bystrzycą, ratusz z r. 1389, przerobiony przez Merlinie z r. 1787. Od r. 1788 Trybunały koronne, Kościół Dominikanów z r. 1342, kaplica św. Dominika z początków XVI w. fara z r. 1282.

Lubraniec nad Zgłowiączką, miasto od r. 1509. W kościele ciekawa tablica erekcyjna.

Łask nad Grabówką, targi od czasów Władysława Jagiełły, kolegiata.

Łęczyca nad Bzurą, wiadomości od r. 1108. Synody w r. 1180, 1285. R. 1331 spalili ją Krzyżacy. Zamek warowny, szkoły. W r. 1661 zamek już był zrujnowany. Fara z XV w., kilka kościołów.

Łomża nad Narwią, po wygaśnięciu właścicieli ks. Mazowieckich Zygmunta I r. 1528 zatwierdza prawa miejskie. W r. 1564 domów 540, r. 1580 domów 590, w r. 1581 skład soli. Za miastem gruzu dawnych budowli. Fara fundowana przez ks. Mazow.

Łowicz nad Bzurą, pierwsze wiadomości z r. 1136. Zamek wznosił arcybiskup Jarosław Skotnicki około r. 1355. Urodzili się w Łowiczu: Cypryan, lekarz, filozof i nauczyciel w akademii krakowskiej, Felix, lekarz na dworze ces. Karola V i Szymon, lekarz nadworny prymasa Krzyckiego; wszyscy pisali się „z Łowicza“ i żyli za Zygmunta I. Zamek upadł w końcu XVIII w., kościół paraf. z r. 1100, w r. 1433 został wyniesiony na kolegiatę. W niej groby 11-tu prałatów (pierwszy z r. 1562). Było kilka kościołów.

Łódź na Łódka, dziś „Manchester Polski“ była odwieczną majętnością biskupów włocławskich, później zwanych kujawskimi.

W r. 1332 Łódź oddana biskupom krakowskim. Targi tygodniowe od r. 1496, jarmarki od r. 1553. W r. 1793 Ł. miała 44 domy, 190 mieszkańców, 44 stodoły, mały kościółek drewniany, dwie karczmy i młyn wodny.

Łysa Góra v. Świętokrzyska, przywilej Wł. Jagiełły z r. 1405 wzniesiona nad poziom morza Bałtyckiego 1920 stóp. Kościół miał być założony 1007 r., dziś zmieniony nie do poznania.

Maciejowice nad Okrzeją, miasto w r. 1507, jarmarki od r. 1772. Zamek dziś pałac zwany Podzamczem. Na przyległych polach stoczona bitwa d. 10 października r. 1794.

Maków przy ujściu Makowicy do Orzycy, miasto od r. 1421; w r. 1564 domów 200, w r. 1616 domów 210. Za miastem dwa ołtarze pogańskie.

Miechów, niegdyś klasztor kanoników regularnych. Kościół fundowany w r. 1233, przerobiony po pożarze r. 1746.

Mińsk Mazowiecki nad Srebrną, miasto od r. 1420. Pałac i kościół w kształcie krzyża.

Mława nad Mławką, miasto od r. 1429. Kościół gotycki ufundowany r. 1712 przez Seweryna Szczukę, sufragana chełmińskiego.

Mślow nad Wartą, założony w r. 1279 przez Bolesława Wstydliwego ks. Krakowskiego, niegdyś dwa kościoły i warownia. Widok stąd na zwałiska Olsztyna i wieże Częstochowskie.

Myszyniec nad Rossogą, kaplica Jezuitów z r. 1654, dziś kośc. parafialny.

Nasielsk nad strugą Nosielną, znany w r. 1065. Kościół farny wystawiony 1445 r. przez Jędrzeja Szyszkowskiego opata Czerwińskiego.

Nieszawa nad Wisłą. Opis miasta w w. XVI zamieszcza Kłownicz we „Flisie“. Dziś pogranicze król. Polskiego i Prus.

Nur nad Bugiem, prawo niemieckie w r. 1434, w r. 1564 domów 263, zamek zniszczony przez Szwedów, kościół odbudowany w r. 1690.

Ogrodzieniec nad Czarną Przemszą. Wiadomości o nim od r. 1385, należał do Włódków, później do Salomonów. R. 1655 opanywany przez Szwedów. Zamek budowany przez Bonarów. Kościół starożytny przebudowany r. 1783.

Ojców nad Prądnikiem. R. 1292 ukrywał się tu przed Czechami Władysław Łokietek. Zamek wznosił Kazimierz Wielki. Istnieją tu dwie pieczary. W r. 1787 w drodze z Krakowa bawił tu Stanisław August.

Olkusz od w. XII do XVII kopalnia kruszców. Fara i kościół Augustyanów, mieszczą liczne nagrobki. Niegdyś słynne miasto.

Olsztyn Kazimierz W. wznosił tu warownię. R. 1358 za roboje został tu uwięziony wojewoda poznański Maciej Borkowic. R. 1370 własność Władysława ks. Opolskiego. Miasto Olsztynek założone 1488 r. Świątynie zachowane pieczary.

Opatów nad Łukawką czyli Opatówką. R. 1154 osiedli tu Templariusze z Palestyny. Miasto od r. 1237.

Opatówek w XIV w. jeszcze wieś, zamek w r. 1360 przez Jarosława Bogorycę Skotnickiego, od tej pory jest miastem.

Opoczno przy ujściu Węglanki do Drzewicy, zbudowane przez Kazimierza W. Kamienica Esterki odnawiana w XVI i XVII w.

Ostrołęka nad Narwią, przywileje Bony r. 1552, r. 1563 zgorzały 334 domy, w r. 1616 domów 230. Kościół farny w r. 1399, przebudowany r. 1641.

Ostrów (Ostrowie) na Mazowszu, dwór królewski w r. 1616.

Otwock pod Warszawą w pobliżu Wisły. W zamczku tu tejszym bawił August II w czasie wojny szwedzkiej. August III polował tu na łosie, dziki i niedźwiedzie. Pałac dziś podrujnowany.

Pabianice nad Dobrynką, w w. XI był zamek z kasztelanją, należały do ziemi Sieradzkiej. Miasto od r. 1555 z kilkoma cechami rzemieślniczymi. Kościół paraf. z r. 1595.

Pińczów nad Nidą dawniej wł. Oleśnickich. Za czasów Wł. Jagiełły stanął klasztor Paulinów i zamek ciosowy. W latach 1559—1561 drukarnia Daniela z Łęczycy. W tymże czasie główne siedlisko Aryan czyli Socyanów. Piękny zamek.

Piotrków zwany Trybunalskim, nad Strawą. W ratuszu z r. 1780 sądził się trybunał. Kazimierz W. obwoził murem, prawo magdeburskie w r. 1404. Tu zostali obrani królami Kazimierz IV, Olbracht, Aleksander, Zygmunt I i Zygmunt August.

Płock nad Wisłą, b. stary kościół katedralny, podobno w r. 966 wzniesiony. Są tu groby Władysława Hermana zm. 1102 r. i syna jego Bolesława Krzywoustego, zm. 1139 r. Konrad książę Mazowiecki założył tu stolicę. Było 14 kościołów i zamek.

Płońsk nad Płoną, miasto za Ziemowita ks. Mazowieckiego. Władysław IV zjeżdżał tu na łowy. Na wzgórzu miał stać dworzec królewski. Były trzy kościoły.

Płowce o milę od Radziejowa, pamiątne klęską Krzyżaków r. 1331. Są w okolicy ślady ich mogił.

Prasnysz nad Węgieką, miasto od r. 1427, w r. 1564 było 487 domów. Był niegdyś wielki dworzec, lecz zgorzał.

Puławy nad Wisłą (od r. 1846 nazwa urzędowa Nowo-Aleksandrya). Data założenia równa się datom powstania Kazimierza nad Wisłą i Wawolnicy. Zamek Sieniawski został spalony przez Karola XII, odbudowany przez ostatnią z Sieniawskich, Zofię Denhoffową; po śmierci ostatniego wyszła za ks. Augusta Czartoryskiego r. 1731. Syn Czart. ks. Adam gen. ziem podol. ożeniony r. 1761 z Izabellą Flemingianką założył tu rezydencję, a w niej ognisko życia umysłowego i towarzyskiego. Zamek uległ zrujnowaniu r. 1796, potem odnowiony. Od roku 1831 zamek i dobra straciły swoje znaczenie.

Pułusk nad Narwią, wzmianka od r. 1227. Zniszczony przez Litwinów r. 1324, miasto od r. 1339. W r. 1650 domów 491. W r.

1440 wykładali tu akademicy krakowscy, uczniów było 900. Kolegiata w r. 1449, ratusz w r. 1405, pozostała wieża.

Pyzdry miasto i zamek nad Wartą. Zamek od XIII w. R. 1333 odbudowane po najściu Krzyżaków. Był tu klasztor Franciszkański i fara.

Przedbórz nad Pilicą. Zamek z XIV w. R. 1636 były tu 162 domy, w r. 1660 po pożarze domów 30. Kościół z czasów Kazimierza W.

Rabsztyn, zamek Melsztyńskich. Ostatnia lustracja ruin r. 1789. Była tu studnia niezmiernie głęboka.

Raciąż nad Raciążką, początek niewiadomy, zamek starożytny należał wraz z miastem do dóbr królewskich. R. 1512 przeszedł na majątność kozacką. Do końca XVIII w. żydzi tu nie mieszkali.

Radom nad Mleczną. Kazimierz Sprawiedliwy wznosił tu kościół r. 1187. W w. XIII był zamek na górze Piotrówka; mieszkał w nim Kazimierz W., prawo magdeburskie od r. 1364. W r. 1564 domów było 116. W r. 1629 po spustoszeniach domów 84. R. 1660 zamek był „bardzo desolowany“.

Radomsko, klasztor z r. 1328 spalił się; zbudowano nowy r. 1728.

Radziejów miasto od r. 1252, z prawem niemieckiem od r. 1298. Zamek często był napadany przez Krzyżaków.

Radziejowice nad Gogolą, gniazdo słynnej rodziny Radziejowskich herbu Junosza. Zamek zrabowany r. 1704 przez stronnika Augusta II, puł. Konopackiego.

Radzymin jarmarki od r. 1635, kościół od r. 1781.

Rawa nad Rawką, prawo magdeburskie od r. 1429. W więzieniu na zamku tutejszym więzieni byli liczni dygnitarze polscy i obcy. Kościół Augustyanów z r. 1353, fara wielce starożytna.

Rypin nad Rypiną, podobno był zamek, przywileje miejskie 1345 r., odwieczny kościół Św. Ducha i Ś-tej Trójcy, fundowany przez Łokietka. Szczątki dawnych murów.

Sandomierz nad Wisłą, początki w domysłach. R. 1204 Roman ks. Halicki spalił Sandomierz; napad Tatarów 1241 r.; r. 1260 rzeź przez Tatarów; w r. 1655 Szwedzi opanowali miasto; w r. 1774 zamek zaczął się walić. Ratusz, kościół N. M. P. z r. 1121, kilka innych kościołów.

Serock przy ujściu Bugu do Narwi, wzmianki od r. 1065. Kościół gotycki.

Sieradz bardzo dawne miasto nad Wartą. Klasztor Dominikanów w r. 1260. R. 1254 w zamku był uwięziony Ziemowit ks. Mazowiecki z żoną Gertrudą.

Sierpe nad Sierpinią, przywileje z r. 1509. Jeszcze za króla Zygmunta I słynęło z sukienników.

Siewierz nad Czarną Przemszą; pierwsze o nim wiadomości 1163 r.; od r. 1180 własność Mieczysława ks. na Raciborzu. R. 1290 Łokietek ks. Sieradzki pobił tu Ślązaków. R. 1655 stanął tu Ste-

fan Czarniecki. Kościół paraf. pochodzi z XV w., kościołek na cmentarzu z XII wieku.

Skala Pieskowa nad Prądnikiem. Miasteczko założone przez Bolesława Wstydlwego, zamek około 1262 r. przerobiony na klasztor Franciszkanek.

Skepe pod Lipnem, niegdyś należało do możnej rodziny Kościeleckich, od r. 1701 do Zielińskich. W pobliskim Wymyślinie kościół z 1498 r.

Skierniewice nad Lupią v. Skierniewką należały do dóbr stołowych arcyb. Gnieźnieńskiego. Dziś należą do dóbr Cesarskich,

Słupca nad Wartą, starodawna własność biskupów poznańskich. Do niedawna był dom modrzewiowy, gdzie nocował Karol XII król szwedzki, prowadząc obóz z okutym Patkulem.

Sochaczew nad Bzurą. Rok założenia niewiadomy. Od początku XIV w. stolica linii udzielnej ks. Mazowieckich. Kośc. Dominikanów w r. 1244 przez Ziemowita ks. Mazow. Zamek z połowy XIII w.

Solec przy ujściu Krępanki do Wisły. R. 1078 Bolesław II Śniąły sądził tu sprawę biskupa krakowskiego Stanisława ze Szczepanowa ze spadkobiercami Piotra z Janiszowa o wieś Piotrowin. Jarmarki od r. 1412. R. 1789 zamek był w części zniszczony. Klasztor z r. 1625.

Spiczew nad Wartą. R. 1108 napadli na S. Pomorzanie. Zamek należał do książąt Wielkopolskich, potem Mazowieckich, w końcu został własnością publiczną.

Stąpnie najdawniejszy ślad o niej r. 1270. Piękny kościół, w skarbcu kielich fundacji Kazimierza Wielkiego.

Sulejów nad Pilicą, niegdyś Opactwo Cystersów. R. 1655 odwiedził miasto Jan Kazimierz.

Szebrzeszyn nad Wieprzem. W w. XIV należał do Władysława ks. Opolskiego, jarmarki od r. 1388. Kośc. farny z r. 1620.

Szczuczyn nad stawem błotnistym, przez który płynie Wyssa. Miasto od r. 1692. Było kolegium Pijarów.

Szreńsk nad Mławką, prawa chełmińskie z r. 1383. W zamku wśród błot ukrywali się konfederaci Barsecy; istniał w całości do końca XVIII w.

Szydłowice należał do Odrowążów, założony r. 1427. Ratusz z w. XVI. Kościół parafialny z r. 1401. W zamku r. 1795 zmarł Mikołaj ks. Radziwiłł starosta Radoszkowski, pochowany w kośc. farnym.

Tum pod Łęczycą, wieś. Archikolegiata założona w r. 967.

Uchanie pod Hrubieszowem, miasto od r. 1485, pałac niegdyś Pawła z Jasieńca, kośc. parafialny z r. 1482, w nim liczne groby panów i rycerzy.

Ujazd pod Iwaniskami, zamek zw. Krzysztopor, wzniesiony przez Krzysztofa Ossolińskiego; r. 1665 złupiony przez Szwedów, r. 1770 wł. Paców.

Uniejów nad Wartą, miasto arcybiskupów Gnieźnieńskich, miasto od r. 1365, zamek arcybiskupów. W kolegiacie pochowane zwłoki błogosławionego Bogumiła, herbu Poraj, arcybis. gnieźn. zm. 1182. W XV w. były tu winnice.

Warka nad Pilicą, założenie niewiadome, r. 1564 domów 236, rzemieślników 192, ogromny pożar r. 1650. R. 1656 Czarniecki z 3000 wojska wpław przebył rzekę ścigając Szwedów. W r. 1660 kościołów 7.

Warta nad rzeką tejże nazwy, osada starożytna, pierwsze wzmianki z roku 1255. R. 1331 złupili W. Krzyżacy, prawo magd. od r. 1507. Kościół farny wspominany od XV w.

Wąchock nad Kamionną, opactwo cystersów z r. 1179, miasto od r. 1454.

Wieluń założony podobno przez Władysława Odonicza w XIII w. Zamek obronny w r. 1350. Były tu liczne kościoły i klasztory.

Wiślica nad Nidą, znana od r. 1135 wraz z zamkiem zajęta przez Czechów r. 1291, wyparowani przez Łokietka. Wspaniała kolegiata na miejscu kościoła ś-tej Trójcy. Cenne nagrobki i napisy.

Wizna nad Narwią, zamek z w. X, gród po napadach Jadźwignów, Prusaków i Litwinów odbudowany r. 1296. W r. 1616 domów 302.

Włocławek nad Wisłą przy ujściu Zgłowiączki. Podobno założył go Władysław II (1139—1148). Miejsce pamiętne synodami dyecezyalnymi od 1568 do 1641. Po spaleniu katedra odbudowana 1329 r. W niej cenne pomniki.

Włoszczowa przeistoczona na miasto 1539 r. Był tu przytułek kalwinów.

Wyszogród nad Wisłą, wprost ujścia Bzury. W zamku przebywał Bolesław II ks. Mazowiecki i zmarł 1313 r. Miasto od r. 1382. Zamek w dobrym stanie do końca XVIII w., kościół farny od r. 1320.

Zakroczym nad Wisłą, miasto bardzo starożytne. Rezydował na zamku Janusz ks. Mazowiecki. W r. 1564 było 276 domów. Kościół farny z XIV lub XV w., dzwony z 1069 i 1632 r. Dawny klasztor z 1518 r.

Zamość dziś w gub. lubelskiej. Zamek na wyspie oblanej rzekami Wieprzec i Kalinowicą. Miasto założył 1580 r. Jan Zamoyski kanclerz i hetm. W. kor. Jarmarki od r. 1585. Wielka biblioteka, w kościele farnym nagrobek poety Szymona Szymonowicza, w skarbcu kosztła koronacyjna Michała Korybuta, pierwszorzędne obrazy.

Zawichost nad Wisłą, pierwsza wzmianka z r. 1205; złupiony przez Tatarów 1241 r. klasztor Damianitek z r. 1257. Zamek przebudował Kazimierz Wielki. R. 1564 domów 126; w r. 1578 trzy kościoły. W r. 1660 zamek przez nieprzyjaciół ogniem zniszczony.

Zarnowiec. Zamek przebudował Kazimierz W. R. 1426 przy kościele powstało Bractwo literackie. Most był zwodzony jeszcze w XVIII wieku.

Zarnów znany od r. 1065, starożytny kościół farny.

Arcydzieła literatury świata i ich autorowie.

NIEMCY.

Marcin Luter 1483 w Eisleben, w Saksonii † 1546. Przetłómaczył Pismo Ś-te na język żywy co miało wpływ niepospolity na dalszy rozwój literatury.

Hans Sachs 1494 w Norymberdze † 1576. Improwizacje satyryczne tego szewca-poety były najpopularniejsze w w. XVI. Ryszard Wagner treść do libretta opery „Śpiewacy Norymberscy” czerpał z biografii poety.

Grimmelshausen 1625—1676, twórca romansów. Słynna jest jego autobiografia p. t. „Przygody Simplicissimusa”.

Leibniz 1646 w Lipsku † 1716 w Hanowerze. Należy do filozofów najbardziej uniwersalnych. Pisał po łacinie, po niemiecku i po francusku. Dzieła: „Wolność człowieka”, „Kolebka zła”. Twórca Akademii Nauk w Berlinie.

Klopstock 1724 w Saksonii † 1803 w Hamburgu. Całe swoje życie poświęcił tworzeniu wielkiej epopei religijnej „Messyada”. Jego ody, naśladujące Horacego i Pindara są drobnymi arcydziełami.

Winckelmann 1717 w Brandenburgii † 1768 w Tryeście. Jeden z największych prozaików niemieckich. Napisał: „Historię i krytykę sztuki”, „Dzieje sztuki w starożytności” i in. Poświęciwszy się zgromadzeniu i badaniu zabytków sztuki w Rzymie, przyjął katolicyzm.

Lessing 1729 w Luzacyi † 1781 w Brunszwiku. Znakomity teoretyk literatury i sztuki, twórca teatru w Niemczech. Dramaty: „Natan Mędrzec”, „Mina de Barnhelm”, „Emilia Galotti”. Pisał studia literackie, bajki, rozprawy estetyczne.

Burger 1748 w Halbersztadzie † 1794 w Getyndze. Twórca ballad niemieckich, z których najbardziej typowe: „Eleonora” i „Dziki myśliwy”, pisał też ody i sonety.

Kant 1724 w Królewcu † tamże 1804. Wielki filozof, hołdownik prawa obowiązku, idei nieśmiertelności duszy. Tworzył dzieła metafizyczne, matematyczne, napisał „Krytykę czystego rozumu”.

Herder 1744 w Mohrungen † 1803 w Weimarze. Wielki uczyony, twórca filozofii historii, poeta. Napisał „Filozofię dziejów ludzkości”.

Goethe 1749 we Frankfurcie nad Menem † 1832 w Weimarze. Największy poeta niemiecki. Dramaty: „Goetz von Berlichingen”, „Werther” poemat „Herman i Dorota”. Jego „Faust” jest dziełem nieśmiertelnym.

Schiller 1759 w Marbach, Wirtembergia. † 1805 w Weimarze. Głowa niemieckiego Odrodzenia romantycznego. Napisał liczne poematy liryczne, poemat „Dzwon”, dramaty „Zbójcy”, „Fiesco”, „Don Carlos”, „Wallenstein”, „Marya Stuart”, „Joanna d'Arc” „Wilhelm Tell” i in.

Wieland 1733 w Oberholzheim, Wirtemb. † 1813 w Weimarze. Zwany *Voltaire*'m niemieckim. Pisarz żywy i wytworny. „Oberon”, „Joanna Grey”, „Abderyci”.

Koerner 1791 w Dreźnie † 1813 w Rosenbergu. Pisał pieśni wojenne, „Pieśń o mieczu”. Pisarz patriotyczny.

Arndt 1769 na Rugii † 1860 w Bonn. Słynna: „Pieśń wojenna”.

Ruckert 1789 w Szwajfurcie † 1866 w Neussen. Poezye, powieści orientalne, utwory sceniczne.

Uhland 1787 w Tubindze † 1862 w Sztutgardzie. Poeta patriotyczny.

Jenau 1802 na Węgrzech † 1850. Poematy epiczne: „Savonarola”, „Albigensi”, tragedia „Don Juan” pod wrażeniem „Fausta” Goethego.

Heine 1799, w Düsseldorfie † 1856 w Paryżu. Poeta miłości i młodości, później zgorzkniały ironista. „Księga pieśni”, „Z podróży”, mnóstwo poezyi.

Fichte 1762 w Luzacyi † 1814 w Berlinie. Filozof panteista, bojownik wolności moralnej i patriotyzmu. „Mowy do narodu niemieckiego”, „Filozofia moralna”, „O przeznaczeniu człowieka”.

Schopenhauer 1788 w Gdańsku † 1860 we Frankfurcie. „Ojciec pesymizmu”, człowieka porównywał do zegara, który nie wie, po co chodzi, życie zwał cierpieniem. Pisał krytyki filozoficzne.

Nietzsche 1844 w Saksonii pruskiej † 1900 w Weimarze. Szkiecy, krytyki „Tak mówi Zaratustra”, zwiastował „nadcześniaka”.

Richter Jan Paweł 1763 w Beyreuth † 1825. Romansopisarz erudyta, oryginalny. „Hesperus”, „Tytan”.

Hoffmann 1776 w Królewcu † 1822 w Berlinie. „Opowiadania fantastyczne”.

Spielhagen 1829 w Magdeburgu. Znakomity powieściopisarz. „Natury zagadkowe“, „Z ciemności do światła“.

Grillparzer 1791 w Wiedniu † 1872. Twórca najpiękniejszych typów kobiecych na scenie niemieckiej. Sztuki: „Przyływ morza i miłości“, „Przodkowie“.

Hauptman 1862 w Salzbrunn na Śląsku. Pisarz sceniczny: „Tkacz“, „Dusze samotne“, „Hannele Mattern“ i in.

Sudermann 1857 w Prusach Wschodnich. Zola niemiecki. Dramaty: „Honor“, „Ognisko“, „Jan“ i in.

Instytucje i zakłady międzynarodowe dla użytku wszechspołecznego.

„*Sąd Pokoju*“ w Hadze, założony w r. 1899 celem załatwiania sporów międzynarodowych w sposób pokojowy. Sekretarz główny baron Michiels van Verduynen; sekretarz biura międzynarodowego dr. I. W. Röell; komisarz hr. W. Snouckaert van Schaumburg.

Związek pocztowy wszechświatowy w Bernie (Szwajcarya), założony w r. 1874. Dr. E. Ruffy, vice dyr. Rottner, sekr. August Wendling i Hubert Krains.

Związek telegraficzny wszechświatowy w Bernie, utworzony w r. 1868 na międzynarodowej konferencji telegraficznej w Wiedniu. Dyr. E. Frey, vice dyr. A. Krescitz, sekr. I. Ch. Homberger i A. Balloton. W wydziale telegrafu iskrowego sekr. F. Schwill.

Związek międzynarodowy dla regulowania wag i miar w Sévres pod Paryżem, założony w r. 1875. Prezes prof. W. Foerster w Berlinie, dyrektor R. Benoit w Sévres, sekr. prof. Blaserna w Rzymie.

Związek ochrony autorów dzieł treści technicznej oraz własności artystycznej w Bernie, założony 1883. Dyr. Henryk Morel, vice dyr. Leon Poincard, sekr. B. Frey—Godet, E. Röthlisberger.

Biuro walki z handlem niewolnikami w Brukseli, założone w r. 1892. Sekr. Karol Seeger, H. Costermans.

Związek dla publikowania taryf celnych w Brukseli, od r. 1890. Prezes L. Chapelle, dyrektor I. B. Lanckman, sekr. I. Renard.

Związek międzynarodowy ruchu transportów kolejowych w Bernie od r. 1890. Dyr. dr. H. Weber, vice dyr. dr. M. von Ritter, sekr. A. Tondeur-Scheffler.

Biuro centralne pomiarów ziemnych w Potsdamie, od r. 1866. Dyr. prof. dr. inż. Helmert.

Międzynarodowy urząd zdrowia w Paryżu, od r. 1907. Prezes prof. Santoliquido. dyr. de Cazotte, sekr. gl. dr. Pottevin.

Międzynarodowy instytut rolniczy w Rzymie od r. 1905. Prezes margr. Capelli, sekr. głów. prof. Jannaccona.

Związek badaczy trzęsień ziemi w Strasburgu od r. 1903. Prezes prof. dr. Schuster w Manchester, dyr. prof. dr. Hecker w Strasburgu, sekr. głów. prof. dr. v. Kövesligethy w Budapeszcie.

Zapisy Nobla utworzone w r. 1895. Prezes zarządu G. Wachtmeister, dyr. P. H. Santesson, sekr. E. F. br. v. Otter.

Sport

(u w a g i).

Pieszy. Umiejętność liczenia się z własnymi siłami jest zasadą piechura. Jest to sport dla wszystkich dostępny, najmniej kosztowny i najbardziej higieniczny.

Bieganie w zawody. Najstarszy i stosownie użyty — najsłabszy. Wymaga umiejętności oddychania, nadewszystko silnych płuc i zdrowych nóg.

Pływanie. Człowiek powinien umieć pływać jak umie chodzić. Obawa wody zdradza tchórzostwo, zniechęcałość i niedołęstwo mężczyzny.

Gimnastyka. Mens sana in corpore sano. Gimnastyka wyrabia siłę, zręczność, odwagę, konserwuje zdrowie, zapobiega nabieraniu tuszy, przedłuża życie. Gimnastykujemy się pół godziny codziennie i skłaniajmy do ćwiczeń naszą działalność.

Boksowanie. Sport, niestety, mało u nas rozpowszechniony. Dobry bokser nikogo się nie obawia i nie potrzebuje w razie potrzeby uciekać się do innej broni. Angliacy, Amerykanie i Japończycy najbardziej oddający się boksowaniu są narodami najdzielniejszymi. Umiejętność boksowania zjednywa dla nas szacunek wśród naszego otoczenia.

Strzelanie. Wykształca wzrok, uczy przytomności umysłu. Myślny, przebywaniem wśród pól i lasów, przedłuża życie.

Cyklistyka. Ćwiczy ciało, uczy zręczności, dopomaga do poznania własnego kraju. Możliwość odbywania tanich, częstych a

odległych wycieczek stanowi wielką przyjemność i urozmaica życie.

Wiosłowanie. Jeden ze sportów najbardziej higienicznych. Rozwija mięśnie równomiernie, płuca czyni odpornymi, pozwala przebywać na świeżem powietrzu.

Konna jazda. Umiejętność używania konia należałoby rozpowszechniać w szkołach. Konna jazda uczy zręczności i odwagi. Sport bardzo zdrowy.

Łyżwowanie jest sportem najwytworniejszym. Uczy zręczności, utrzymywania równowagi w poruszeniach, hartuje nerwy, ruchy czyni pełnymi gracyi.

Jazda na wolkach. Szkodliwość obracania się w salach przepełnionych kurzem została dowiedziona. Zaduch, pot, przyspieszone tętno serca, zaś pod względem przyjemności wysiłone krążenie na terenie zupełnie odsuniętym od przyrody — oto strony ujemne. „Skating rink”i dziś w całym świecie idą w zapomnienie.

Fechtunek. Sport szlachetny, lecz jako ćwiczenie jednostronny, gdyż asymetryczny i rozwijający jedną stronę (prawą) organizmu na niekorzyść lewej. Fechtunek z lewej ręki sprawy nie poprawia. Przytem ćwiczenia w salach zacienionych nie odpowiadają wymaganiom higieny. Na dobro fechtunku trzeba przyznać, iż wyrabia odwagę, przytomność umysłu, wdzięk poruszeń, szybkość ruchów, uczy zimnej krwi i wzbudza dla fechtmistrza szacunek otoczenia.

Automobilizm. Sport, na nieszczęście, dostępny tylko dla zamożniejszych. Jeźdźców wyrabia na mechaników, pozwala odbywać dalekie podróże. Szczęśliwcy, których stać na to, dzięki samochodowi nie znają przestrzeni.

Foot-Ball. W zasadzie godny rozpowszechniania lecz szorstki, niekiedy aż brutalny. Jest szkołą siły, odwagi, a nade wszystko karności.

Bilard. Przez prawdziwego miłośnika sportu może być tolerowany tylko w mieszkaniach prywatnych lub w salach publicznych odpowiednio obszernych i wentylowanych. Grywanie na „górkach” ciasnych, niemożliwie ogrzanych i przepełnionych dymem tytoniowym mija się najbardziej zasadniczo z zadaniami sportu, jako ćwiczeń higienicznych.

Rybolówstwo. Już samo przebywanie na łonie przyrody, pomijając korzyści realne, stawia sport ten w rzędzie najpiękniejszych. Są myśliciele, którzy utrzymują, iż pomiędzy amatorami rybolówstwa na wędkę niema i nie może być złych ludzi. Rybolówstwo jako sport jest najodpowiedniejsze dla osób milczących, skłonnych do rozmyślań i wielania się w majestatyczny spokój przyrody.

Wyścigi konne. Dla osób stojących po za hodowlą stanowią dziś wyłącznie pole do utrzymywania stosunków towarzyskich a głównie — do hazardu.

Drobne wiadomości.

Tłumaczenie snów.

Przepowiednie poniższe zostały wyjęte z dziełka F. Lormène'a „La clef de songes”, jednoczącego w sobie wyniki badań oraz przepowiednie rozmaitych wróżbitów z XVII, XVIII i XIX wieku.

Atrament rozlany, wiadomość smutna, podróż na pogrzeb.

Apartamenty, widzieć d ugi szereg pokojów, zawód sercowy, przykra przeprawa w domu. Osoba która miała sen podobny niech w tym dniu nie opuszcza swego pokoju.

Burza z piorunami, uśmiech losu, przedmiot znaleziony na ulicy, podarunek od przyjaciela.

Balonem jechać. Zaleca się w tym dniu dye'ę co uchroni od poważnej choroby.

Całun, pochód pogrzebowy, drogą osobę grzebać — wróży pomyślną wiadomość w ciągu tygodnia.

Cukier jeść, chrupać, widzieć nagromadzony — padniesz ofiarą plotek.

Deszcz ulewny, na deszczu moknąć. — Przeszkoda w spełnieniu marzeń, nie rozpoczynać nowych interesów i przedsięwzięć aż piątego dnia.

Depeszę otrzymać, otwierać (nie list) — mieć pilne baczenie na domowników.

Ekwipażem jechać — dla tych, co go nie posiadają w rzeczywistości, zapowiedź zysków, awansu.

Fenomeny widzieć na niebie: płomienie, gwiazdy, słupy i t. p. — oczekiwać przyjazdu blizkiej osoby.

Figurą swoją zachwycać — kobietę, która to śni, spotka przykrą zasłużoną.

Gorąco, w gorących krajach przebywać, przy ogniu, w kąpieli — zdrada, podejście, zamach konkurenta.

Garbatego widzieć — gdy ciągnięcie loteryi nie później, jak za dni dziesięć, wygrasz.

Hejnały, okrzyki wydobywać, echa budzić — strata w gospodarstwie.

Huśtać się, okrętem jechać — spotkasz dziś osobę dawno niewidzianą.

Indyki, kury, gęsi na dworze lub w klatkach widzieć — wystrzegaj się blondyna lub blondynki a unikniesz szyderstwa.

Irytować się i miotać bezsilnie z rękoma bezwładnemi — nareszcie otrzymasz odpowiedź, na którą czekasz.

Krzyk słyszeć—wizyta doktora; *krzyzczeć* samemu—dobra nowina.

Kobietę znajomą spotkać—dla mężczyzny wiadomość o śmierci osoby dość obojętnej. *Kobietę* dotknie drobna strata.

Lustro —zawsze oznacza lzy.

Lew lub *dzikie zwierzęta*—chwila smutku, długa radość.

Łąka, kwiaty na niej—intryga zrobiła swoje.

Łowić ryby, zwierzęta gonić—blizkie wesele w rodzinie.

Malka zmarłą widzieć—spokojne zadowolenie, list z pomyslną wieścią.

Mydło we wszelkiej postaci—setkę wykreślić z majątku.

Nogi ucinają, skrępowane, bezwładne—cały tydzień pomyslny.

Nago chodzić, odzież w towarzystwie spada, a ty jesteś zakłopotany—otrzymasz dowód zaufania.

Ojca zmarłego oglądać, mówić z nim—podróż pomyslna.

Ocel pić, kwas w ustach czuć—zrób prezent, to ci się opłaci.

Powietrze. Latać i pływać w powietrzu—zastanów się nim uczynisz coś zamierzył.

Pruć lub *rwać* odzież i t. p.—oznacza złodzieiów.

Ryby—spotkają cię pochwały.

Raki widzieć—duże pieniądze; raki jeść—kompromitacja.

Szukać kogoś lub coś z zakłopotaniem—stanowcza odmowa.

Sobole i inne futra widzieć lub wdziawać—tego dnia będziesz się gniewał.

Teatr, być tam—radość zakończona łzami.

Targ, sprzedawać coś, sprzeczać się w handlu—śmiech i zadowolenie.

Usługiwać, zamiatać, gotować — zgadzaj się bez namysłu, a zawód cię nie spotka.

Urząd wysoki spełniać, olśniewać mundurem, bądź dziś ostrożny, gdyż grozi ci zajęcie.

Włosy strzydz, trefić—horyzont zachmurzony, o grom nie trudno.

Wyskakiwać, tańczyć—ten, na kogo czekasz, nie przyjdzie.

Zyski obliczać, złoto widzieć—unikaj tej osoby, to plotkarz (plotkarka).

Zołądek boli, ugniata—odmów i odłóż decyzję.

Zródło, woda wogóle —oznacza zamach na twoją kieszeń.

K a b a ł a.

Cyganki, koczujące po naszym kraju, trudnią się też wróżeniem z kart czyli kładą tak zwaną kabałę. Jest to zabawa zupełnie dostępna dla wszystkich, którzy pragną rozerwać się w długie wieczory zimowe.

Dla użytku ciekawskich zamieszczamy na tem miejscu najautentyczniejszy sposób cygański „wróżenia przyszłości”.

Każdy przystępujący do układania kabały, powinien obeznać się ze znaczeniem każdej z kart, poczem dopiero będzie mógł wróżyć przyszłość na rachunek własny lub upatrzonej osoby, zwaney w kabale klientem lub klientką.

KIERY: posłaniec miłości.

As — mieszkanie, u siebie; oznacza wizytę przyjacielską.

Król — osoba z sercem stałem, wierna, pewna. Jeżeli klient jest żonaty, rozwiedziony, lub wdowiec, lub gdy jest blondynem, król kierowy jest jego przedstawicielem.

Dama — kobieta o czułym sercu; przedstawia damę serca klienta lub jego narzeczoną; oznacza powodzenie w miłości. Gdy kabała układa się na rachunek własny, blondynka lub ruda, wybiera tę kartę za swoją przedstawicielkę.

Walec — osoba z rodziny lub zaufany przyjaciel; jeżeli klient jest kawalerem i blondynem, ta karta go zastępuje. Jeżeli znajduje się na lewo przy damie kierowej (klientce zamężnej), będzie jej mężem w przyszłości; gdy niezamężna, będzie za nią wdychał do końca życia.

Dziesiątka — wielka radość, zwycięstwo i konkiet; bogate małżeństwo.

Dziewiątka — zwycięstwo, awans, wielkie powodzenie.

Ósemka — zaproszenie i wizyta, list od osoby oddalonej.

Siódemka — marzenia o damie kierowej, małżeństwo w przyszłości.

KARO — kłótnia (sprzeczką), zerwanie.

As — list, przesyłka.

Król — człowiek kłótniwy; adwokat, wojskowy, cudzoziemiec lub wieśniak, charakter gwałtowny, podstępny, zaboreczy, człowiek niebezpieczny dla tych, których nie lubi.

Dama — kobieta kłótniwa i chciwa, kobieta zła, której należy unikać, zła doradczyni.

Walec — posłaniec, przynoszący złą wiadomość.

Dziesiątka — droga, podróż, posadne małżeństwo.

Dziewiątka — opóźnienie, zerwanie związku.

Ósemka — spotkanie lub przeniesienie z miejsca na miejsce (osoby).

Siódemka — sprzeczką lub irytacja.

TREFL — pomyslny obrót, polepszenie.

As — związek, małżeństwo, podarunek, sukcesya, zysk, wy-

grana, pieniądze do odebrania, fortuna. Jeżeli trefle są odwrócone (krzyżem na dół) znaczenie musi być odwrotne. Tak więc zerwanie, podarunek daje klient, pieniądze do zapłacenia.

Król — mężczyzna bogaty i hojny, poświęcający się opiekun; wróżba fortuny i odnawienia. Jeżeli klient jest brunetem, żonatym, rozwodnikiem lub wdowcem, król treflowy go zastępuje.

Dama — młoda brunetka, często zamężna, piękna i dobrze wychowana (dystygowana). Ta karta reprezentuje klientkę brunetkę.

Walec — gdy karta klientki lub kładącej kabałę wypadnie na lewo przy damie treflowej — walec oznacza konkurenta lub przyszłego męża; jeżeli nie, jest on przyjacielem platonicznym. Gdy klient jest młodym kawalerem, brunetem — walec treflowy jest jego zastępcą w kabale.

Dziesiątka — sukcesya, wielka wygrana, polepszenie doli.

Dziewiątka — pieniądze do odebrania lub do zapłacenia, to ostatnie szczególnie gdy trefl leży na prawo od klienta i odwrócony do dołu. Zdarzenie nieoczekiwane, wygrany proces.

Ósemka — szczerza miłość dla młodej panny, małżeństwo z osobą bogatą.

Siódemka — brunet lub brunetka myśli o kliencie; młoda brunetkę oczekują oświadczyń.

PIKI — żałoba i łzy.

As — oświadczyń; projektowana podróż lub interes zakończony rozczarowaniem; jeżeli pik odwrócony — propozycja nie na miejscu.

Król — człowiek, który wiele może, mężczyzna obiecujący. Stary doktor. Człowiek, który łamie szczęście, matacz, krętać, zawsze zły.

Dama — brunetka, wdowa, rozwódka lub stara panna, której należy się wystrzegać. Nieprzyjemna wizyta.

Walec — człowiek niebezpieczny i skłonny do zdrady, zły a szuka zbliżenia się z klientem (klientką).

Dziesiątka — następstwa pełne niepokoju, bliska przykrość.

Dziewiątka — zawód, rozczarowanie, strata, zguba, kradzież. Gdy ta karta leży obok klienta, zapowiada chorobę lub śmierć osoby z otoczenia, lub rodziny. Obok króla kierowego: niepomyślne małżeństwo.

Ósemka — nuda, strapienie, łzy; upadek duchowy i fizyczny; zapowiedź śmierci.

Siódemka — zmartwienie, cierpienie moralne. Zazdrość i niepomyślny mariaż, jeżeli pik odwrócony

Związek kart. Ósemka kierowa blisko dziewiątki treflowej oznacza pomyślny mariaż, dziesiątka karowa obok siódemki pikowej — opóźnienie. Klient przy ósemce kierowej przeniesienie do innej miejscowości; jeżeli przy ósemce treflowej — podróż w sprawach sercowych.

Ósemka karowa przy ósemce pikowej — wróżba ciężkiej choroby. Piki zawsze zapowiadają chorobę lub zmartwienie wszelkich figur (król, królowa, walec) znajdujących się w sąsiedztwie najbliższem.

Tak np: jeżeli król kierowy leży w otoczeniu pików — oznacza chorobę klienta lub jego rodziny, wreszcie osób, które mu są drogie. Gdy po kliencie następują piki, wróżba ciężkiej choroby, przegranie procesu pieniężnego, straty pieniężnej lub innych po ważnych zmartwień.

As pikowy odwrócony — spadek papierów, strata, proces, szkany.

As treflowy odwrócony — zerwanie, afront, propozycja czy — nu niehonorowego.

Siódemka karowa obok siódemki pikowej, za którą następuje ósemka karowa — niebezpieczne spotkanie.

Cztery ósemki jedna za drugą — zmiana gospodarstwa, odmiana położenia.

Trzy dziewiątki przy sobie — kłótnia, dysputy.

Dwie dziewiątki — zakłopotanie.

Dwie siódemki — zasadzka, pułapka.

Trzy siódemki — stan interesujący lub cierpienia fizyczne, upadek, wypadek w podróży, na kolei, w samochodzie, powozie, lub na wodzie.

Kilka trefli obok siebie — zawsze oznacza pieniądze, fortunę; kilka karo: — wielkie przyjemności i radości.

Jeżeli pomiędzy 21 kartami składającymi kabałę znajdują się 4 asy, 4 króle i 4 dziesiątki — wróży wielkie zwycięstwo; jeżeli 4 damy — nieporozumienie i przykrość.

Sposób układania kabaly. Stasować 32 karty, klient zbiera lewą ręką, ułożyć w talię. Trzy pierwsze karty z góry zdjąć i odłożyć, po ułożeniu w szeregu od lewej strony ku prawej dziesięciu kart, trzy znowu odłożyć, układać w dalszym szeregu 11 kart, ostatnie trzy znowu odłożyć. Tym sposobem w kabale znajdzie się 21 kart. Kabałę zawsze rozpoczynać od karty klienta (klientki lub własnej) licząc co 4 od strony prawej ku lewej. To znaczy, że czwarta karta od klienta stanowi wróżbę, od czwartej karty znowu czwarta i tak od prawej strony ku lewej. Gdy dojdziemy do końca szeregu z lewej strony, ostatnią kartę liczymy powtórnie i powracamy ku prawej stronie. Sześć razy powtarzamy liczenie po 4 karty i te 6 kart stanowi jedną kabałę.

Po ułożeniu jednej, można kłaść kilka kabal następnych, każda na intencję innej osoby, lub na intencję odmienną sprawę tegoż klienta. Karty znajdowane „po drodze” t. j. pomiędzy 4-ma kartami wytycznymi, mają znaczenie o ile układają się jak w ustępie p. t. „Związek kart”.

Zawzięty wróg człowieka.

Mamy tu na myśli „niewinną” muchę domową, drobne stworzenie, goszczące w naszych domach od rozkwitu wiosny do schyłku jesieni. Szkodliwość tego owadu dla zdrowia a nawet życia ludzkiego oraz sposoby pozbycia się lub przynajmniej ograniczenia plagi są przedmiotem studyów i starań uczonych przyrodników i higienistów ostatniej doby.

W ciągu co najmniej sześciu miesięcy w naszym klimacie, mucha domowa wyrządza nam najrozmaitsze szkody. Pominiemy już jej drobniejsze figle, jak to, że pstrzy zwierciadła, szyby, obrazy, ściany, najważniejszą i godną silnego podkreślenia klęską sprawianą przez nie jest wielka zdolność roznoszenia wszelkiego rodzaju zarodków chorobotwórczych.

Jeden z badaczy na tem polu, dr. Chantemesse z Paryża, sądzi, iż lepiej może dla spokoju ludzkości, iż ta, posiadając wzrok o sile ograniczonej, nie może obserwować niszczącej i obrzydliwej działalności muchy.

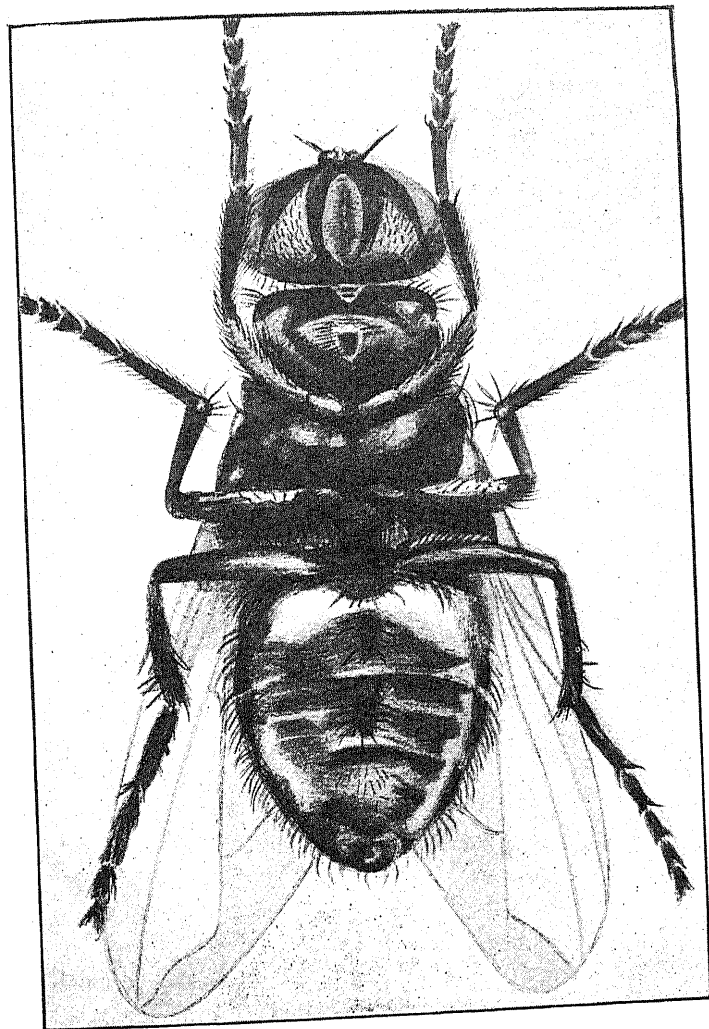
Ona to rozporządzając zdolnością przenoszenia na swoim tułowi, nogach i mackach około 65 milionów bakterii, mikro-bów i innych zarazków mikroskopowych, przenosi je z padliny, sali szpitalnej, trupiarni, dołu ustępowego i t. p. wprost na twarze nasze i naszej dziatwy.....

Według zapewnień d-ra Roux, już jedna mucha, która wpadła w szklankę napełnioną mlekiem, płynem odpowiednim do hodowli wymoczków, o ile przed chwilą przesiadywała na przedmiocie podejrzanym, jest zdolna w temże mleku sprowadzić następstwą zgubne dla mniej odpornego konsumenta. Zarazem zwróćmy uwagę na fakt zbadany naukowo. Oto jedna mucha znosząc naraz 200 jajeczek, w ciągu lęgu, trwającego 5—6 miesięcy cieplejszych jest w stanie znieść ich setki tysięcy. A że progenitura dojrzewa w ciągu kilku tygodni, wyobraźmy sobie sumę niesłychanego rozwoju owadu.

Całe szczęście, iż przemądra przyroda obmyśliła cały szereg środków ograniczających rozwój liczebny much, pod postacią ptactwa w pierwszym rzędzie.

Tem niemniej, mucha nie przestaje stanowić plagi, której stłumieniem zajęła się najprzód kulturalna Ameryka. Od kilku już lat istnieją tam nawet stowarzyszenia ogłaszające konkursy na łepienie much. Czynnością tą uznaną, jako obywatelską, zajmuje się pomiędzy innymi mnóstwo dziatwy szkolnej.

U nas wiele spraw pierwszorzędnej wagi pozostaje jeszcze w uspieniu. Czas jednakże wziąć na uwagę zgubność, jaką zazna-

cza się praca tych owadów pospolitych i niesłychanie, zwłaszcza po wsiach, rozmnożonych.

Tuberkuły, ospa, tyfus, krwawa biegunka i wiele innych chorób najniezawodniej rozwijają się wśród ludu w znacznej mierze za pośrednictwem much utrapionych.

D-rowie prof. Roux, Brouardel i wspomniany Chantemesse we wsiach francuskich wprowadzili i w dalszym ciągu propagują zatrucie dołów kloaczych, gnojówek, sadzawek środkami bardzo tanimi a szkodliwymi jedynie dla tych owadów.

Sposób ten już w pierwszym roku wydał wyborne rezultaty. Za najlepszy środek jest uważany t. zw. olej lupkowy.

Rebus do nagrody.

Półwysep Bałkański według pokoju bukareszteńskiego
(Mapa opracowana przez red. „Kuryera Warszawskiego“).

Szybkość okrętów licząc na węzły z zamianą na kilometry.

Okręt robiący jeden węzeł przebywa w ciągu godziny 1 km.

852 metry.	2 węzły	3 km.	704 metry
3	"	5 "	556 "
4	"	7 "	407 "
5	"	9 "	259 "
6	"	11 "	111 "
7	"	12 "	963 "
8	"	14 "	815 "
9	"	16 "	667 "
10	"	18 "	518 "
11	"	20 "	370 "
12	"	22 "	222 "
13	"	24 "	074 "
14	"	25 "	927 "
15	"	27 "	778 "
16	"	29 "	630 "
17	"	31 "	481 "
18	"	33 "	333 "
19	"	35 "	185 "
20	"	37 "	037 "

Handwritten notes and scribbles.

W miarę większej szybkości, ta łatwo może być obliczona po dodaniu odpowiedniej liczby węzłów do cyfry 20.

Krok jako miara długości.

Jeden krok ma w przybliżeniu 75 cm. długości; 4 kroki=3 metrom. Chcąc odmierzyć pewną długość zapomocą kroków i dowiedzieć się ile jest metrów, dokonywamy tego w następujący sposób: zamieniając kroki na metry, odejmiemy od danej liczby kroków czwartą część tejże, jeżeli zaś mamy zamieniać metry na kroki, dodamy do liczby metrów trzecią część tejże. (Pozostałość równająca się pół lub większą liczymy za całą jednostkę; mniejszej niż pół nie liczy się wcale).

Przykład I: 473 kroki ile jest metrów? Czwarta część ze 474 jest 118. 473 kroki równa się więc: $473 - 118 = 355$ metrom.

Przykład II: 355 metrów ilu równa się krokom?. Trzecia część z 355 jest 118; 355 metrów jest więc: $355 + 118 = 473$ kroki.

$1a = 100 \text{ m. kw.} = 13 \times 13 = 169 \text{ kroków kwadratowych.}$
 $1ha = 100a = 10000 \text{ m. kw.} = 133 \times 133 = 17.789 \text{ kroków kwadratowych}$
 $1km = 1000 \text{ m.} = 1333 \text{ krokom.}$

Znaki (głoski) telegraficzne używane na aparatach Morse'a.

a .—
 ā a .—.—
 b —...
 c —.—.
 d —..
 e .
 ē é ..—..
 f ..—.
 g —.—.
 h x
 i ..
 j .—.—
 k —.—.
 l .—..
 m ——
 n —.
 o —.—
 p .—.—.
 r .—.
 s ...
 t —

u ..—
 w .—.—
 v ...—
 y —.—.—
 z —.—..
 1 .—.—
 2 ..—.—
 3 ...—
 4 ...—
 5
 6 —....
 7 —.—..
 8 —.—..
 9 —.—.—
 0 —
 . ..
 : —.—..
 ! —.—.—
 ? ..—..
 ; —.—.—.

Nomenklatura niektórych ciał i związków chemicznych.

Wodór H—I	Aluminium Al—27
Chlor Cl—35,5	Miedź Cu—63
Jod I—127	Ołów Pb—207
Kwasoród O—16	Merkuryusz Hg—200
Siarka S—32	Srebro Ag—108
Azot Az—14	Złoto Au—197
Fosfor P—31	Cyna Sn—119
Karbon C—12	Magnezya Mg—24
Soda Na—23	Nikiel Ni—58
Potas K—39	Antymon Sb—120
Calcium K—39	Arszenik As—74
Cynk Zn—63	Platyna Pt—195
Żelazo Fe—56	Radium Ra—226
Kobalt Co—59	Mangan Mn—55
Brom Br—80	Fluor F—19
Argon A—40	Bismut Bi—208
Woda H ² O	Alkohol C ² H ⁶ O.

Obszar i zaludnienie części świata.

	Km. ☐	mieszkańcy	na 1 km. ☐
Europa	9898809	447299000	45,2
Azja	44193252	909268000	20,6
Afryka	30781838	138588000	4,5
Ameryka	39020490	176977000	4,5
Australia i Oceania	8960847	7317000	0,8
Okolice polarne	12669510	14000	—
Razem	145524510	1679463000	11,5

Niezawodny sposób poznania wieku danej osoby.

Położyć załączoną tablicę przed zapytywaną osobą, z prośbą, ażeby wskazała *wszystkie kolumny*, w których znajduje się cyfra jej wieku. Gdyśmy już zapamiętali kolumny, dodajmy cyfry umieszczone grubszem pismem na wierzchu każdej z nich a wtedy otrzymamy wiek tej osoby.

Tak np. ktoś liczący lat 37 wieku, wskaże nam kolumny 6-tą, 7-mą i 9-tą. Wierchnie liczby tych kolumn stanowią: 32+1+4=37. Tabliczka ta nigdy naszych obliczeń nie zawiedzie.

1	2	4	8	16	32	1	2	4	8	16	32
1	2	4	8	16	32	33	34	36	40	48	48
3	3	5	9	17	33	35	35	37	41	49	49
5	6	6	10	18	34	37	38	38	42	50	50
7	7	7	11	19	35	39	39	39	43	51	51
9	10	12	12	20	36	41	42	44	44	52	52
11	11	13	13	21	37	43	43	45	45	53	53
13	14	14	14	22	38	45	46	46	46	54	54
15	15	15	15	23	39	47	47	47	47	55	55
17	18	20	24	24	40	49	50	52	56	56	56
19	19	21	25	25	41	50	51	53	57	57	57
21	22	22	26	26	42	53	54	54	58	58	58
23	23	23	27	27	43	55	55	55	59	59	59
25	26	28	28	28	44	57	58	60	60	60	60
27	27	29	29	29	45	59	59	61	61	61	61
29	30	30	30	30	46	61	62	62	62	62	62
31	31	31	31	31	47	63	63	63	63	63	63

„Zaszczytna“ działalność sufrażystek.

Bojowniczkami o równouprawnienie parlamentarne kobiet angielskich, tak zwane sufrażystki, w ciągu niespełna ośmioletniego okresu istnienia tej „szanownej“ ligi, bojnij wzbogaciły kronikę zajęć, awantur i wybryków publicznych.

Następujący skrócony spis „skromnych faktów starań o prawa kobiety“, czytelnikowi niewtajemniczonemu o tem, czem są sufrażystki, udzieli niejakiich pojęć.

D. 8 stycznia 1908 r. Zamach na dom Asquitha.
11 lutego t. r. Zamach na parlament, aresztowanie 50 sufrażystek.

30 czerwca t. r. Przy zejściach aresztowanie 29 sufrażystek.
Rok 1909.

Czerwiec. Za awantury uliczne w Londynie aresztowano 112 sufrażystek.

14 listopada. Minister Churchill obity „psim harapem“ przez sufrażystkę w Bristolu.

7 września. Asquith poturbowany w Folkeston przez bandę sufrażystek.

Rok 1910. Podczas parady kawalerzystów zamach na Bivrela.

Rok 1911. D. 21 listopada za gorszące i halaśliwe zejścia, za aresztowanie 223 „bojowniczek o równouprawnienie“.

29 listopada. Asquith wygwizdany przez sufrażystki w City Temple.

Rok 1912: 1 marca. Sufrażystki przez wybiecie szyb w magazynach Londynu zrzuciły szkody na 40.000 rub.

12 lipca podłożyły bomby w lokalu ministra Mac Kenna.

18 lipca. Zamach toporkiem na Asquitha w Dublinie i spoliczkowanie ministra Mac Kenna w Newport. Tegoż dnia podpaliły teatr w Dublinie.

20 lipca. Napadły na Asquitha w Chester.

29 listopada. Pierwszy zamach na biura pocztowe (składy listów).

Rok 1913: Bomby, zniszczenie kilku tysięcy listów, podłożenie i wybuch bomby w domu ministra Lloyd George'a (dom zrujnowany). Spalenie pawilonu z cennymi roślinami w Kew, zniszczenie 2000 listów w poczcie w Edynburgu. Podpalenie kościoła Ś-tej Katarzyny, podminowanie Muzeum astronomicznego i w. in.

Przy znanej u Anglików wyrozumiałości dla dam, lista szaleństw, jakich dopuszczają się sufrażystki, w dalszym ciągu rośnie.

Od 2 godzin do 2 tygodni. Muszki wiosenne 4—5 godzin. Mól samica 3—4 dni. Gąsienice pszczoł rozwijają się w owad w ciągu 5—6 dni. Mól samiec 8—14 dni.

Od 2 tygodni do 1 roku. Chrabąszcz majowy samiec 29 dni, samica 29—39 dni. Szarańcza samica 4 tygodnie. Gąsienica liściożerna 6 tygodni. Libella 6—8 tyg. Mól „Sokolik“ 6—8 tyg. Truteń pszczeli 6—8 tyg.

Od 1 roku do lat 5. Ślimak Szklarz rok 1. Ślimak Ambra 2—3 lat. Poczwarka libelli rok 1. Ślimak Planorbis 2—3 lat. Ślimak stawowy 2—3 lat. Termit samica 4—5 lat. Matka, królowa pszczoła 2—5 lat. Hymenopterus Sirex 2—3 lat. Ślimak Helix Hortensis 3 lata. Mrówka samica 3—4 lat. Poczwarka chrabąszcza majowego 4 lata. Ślimak ogrodowy pospolity 5 lat.

5 do 20 lat. Wiewiórka 6 lat. Mysz 6 lat. Ślimak Halix pomatia 6—8 lat. Gołąb 10—20 l. Kanarek 12—15 l. Małe ptaszki śpiewające 8—18 l. Drozd 8—10 l. Zając 10 l. Lis 14 l. Słowik na swobodzie 12—18 l. Słowik w klatce 8 lat. Sroka na swobodzie przeszło 20 l., w niewoli 20 l. Rak rzeczny 20 lat.

20 do 100 lat. Świnia 20 l. Dzik 25 l. Wielkie ślimaki jeziorowe 30 l. Kukulka 32 l. Lew 35 l. Żółw 40 lat. Kot i koń 40 l. Koń w ciężkiej pracy 22—25 l. Korale 50 l. Anemon (Zawilec morski) 50—60 lat. Moluski (pławy) 66—100 lat. Niedźwiedź 50 lat. Kruk do 100 lat. Gęś domowa (puchowa) do 100 lat.

100 do 200 lat i dłużej. Papuga w klatce powyżej 100 lat. Orzeł górski 104 lata. Sęp 118 l. Szczupak do 200 lat. Karp przeszło 200 lat. Słoń przeszło 200 lat. Łabędź 300 lat.

Cyfry długowieczności ryb, papug i innych zwierząt po za przytoczonymi autor uważa jako przesadzone.

Długość życia zwierząt.

Wykaz poniżej zamieszczony wyjmujemy z obszernego studium profesora Aug. Weismanna „Długość życia“ (Die Dauer des Lebens“). Uczony ten, jak zaznacza w przedmowie do swego dzieła, dane czerpał bądź z rozmaitych źródeł naukowych, bądź też z ksiąg i kontroli ściśle prowadzonych przez zarządy największych na świecie zwierzyńców, jak w Hamburgu, Londynie, Południowej Ameryce, Paryżu i in.

ROZMAIŃTOŚCI.

Przegląd roku 1912/1913.

Rok ten na ogół był nieosobliwy:
 Balkany wpadły w rodzaj recydywy;
 Nie ochłoniawszy z utarczki z Turkami,
 Zwycięzcy wzajem czubili się sami,
 Bułgarzy Serbów, wtrącili się Grecy,
 Rumunia udział wziąć chciała w tej hecy
 Za Austrii pono podszeptem i wiedzą.
 Tak Balkańczycy wzajemnie się jedzą,
 Na co sąsiedzi patrząc, jak wieść niesie,
 Ogromnie chwalą ów „ruch w interesie”
 Ze spraw wewnętrznych w politycznym działu
 Wszystko szło gładko, świetnie, doskonale.
 Radzono w Dumie, tworzone projekty
 Jak inorodne wykurzać insekty,
 Wszelkich odcieni i frakcyi posłowie
 Wygadywali sobie dziury w głowie.
 Ztąd wieść o Dumie płynie nie bez racyi
 Że dykcyi klasą jest i deklamacyi.
 Od polityki do sztuki krok mały:
 Powstał w Warszawie teatr okazały
 W którym — krytyków głos dając na wiarę,
 Sztuki się dają stare ale jare.
 Po za tem liczne stołeczne teatry
 Rzucają ziarna wcale nie na wiatry.
 Teatr „Nowości” prym wśród scen tych wiedzie,
 „Kekwok” z walczykiem zawsze jest na przedzie,
 Na przedstawieniach bywa wciąż huk gości
 Bowiem przeważny gust do publiczności.
 Z dramatem łatwa dla „Nowości” walka,
 Szekspira zawsze zwycięży Messalka.
 O kabaretach to jedynie powiem:
 One duchowem nocnych Marków zdrowiem.
 Kto na wyścigach zgra się aż do nitki
 Rad oklaskuje estradowe zbytki,
 Zapominając te hypiczne „Maffie”,
 Trawi kabaret w kinematografie.
 Teraz o modach: jedwab, strusie pióra,
 Nosi atłasy żona byle gbura.

Wyrobniczanka głowę ma jak dzieczę...
 Czytelnik ciekaw zkąd się na to bierze?

Bandytyzm w kraju rozrósł się szkaradnie,
 Czego dziś swojski złodziej nie ukradnie?
 Worek z pociągu, trumnę weźmie z grobu,
 Nikt już na świecie nie znajdzie sposobu
 Jak nasz „doliniarz” na grabienie „gości”,
 Ztąd zyskujemy na popularności
 I nawet Francya słaba w geografii
 Na mapie — Polskę pokazać potrafi.
 Wśród cudzoziemców moc przyjaciół mamy
 Na całym świecie. Młodzieńcy i damy
 Gdy za granicą tęsknią za pieczeniem,
 Już przyjaciółmi się Polaków mienią,
 Kreślą artykuł na trzydzieści wierszy.
 Za to dajemy im poklask najszczerzy,
 A choć przyjaciel głupstwo czasem palnie,
 My go na plecach nosim tryumfalnie.

Zmienia obyczaj czas wartki i szparki:
 Postęp nam stworzył nadobne wioślarki,
 Mamy lekarki, „przyrodnic” dostatek
 Lecz w statystyce brak przyrostu matek.
 Zastój w małżeństwie ma przyczyny pono
 Iż panny dzisiaj do zarobków płoną
 I dystansują w pracy rodzaj mężk
 Na gruzach ślubów piejąc hymn zwyciężki.
 Sieją więc rutkę do grobowej deski,
 Miast dziatwy, niańcząc kotki oraz pieski.
 Na zakończenie temat nie zbyt łatwy:
 Zbyt wiele hołdów składamy dla dziatwy,
 Zbyt ją się zmiękcza, zniewieścia i pieści,
 Potem karyera... od siedmiu boleści.
 Nie jedno później w życia swego męce
 Z rozpaczą wspomni dostatki dziecięce,
 Angielskie bony i francuskie nianie,
 Gdy los mu później sprawia biczowanie.
 Co powiedziałwszy, uchylam szlafmicy
 W znak poważania, mili czytelnicy.

Szarady.

Szarada A.

O trzecie czwarle jaka pierwsza druga!
 Druga wspak druga wprost — to nasza sluga,
 Nie pierwsze czwarle jeno prawda szczerza,
 Już drugie czwarle swego kawalera
 Tytułowala! Poczeiwa dziewczyna
 Trzeciego z drugim nieco przypomina
 Kolorem włosów. Za to wzrost na chwale;
 Gdy spojrzysz na nią zda się widzisz *cała*.

Szarada B.

Kwitną *pierwsze piąte*, motyl po nich goni
 Słowik *trzecie czwarle* swe przepiękne trele
Trzecia wspak, wprost druga zaczęła. Antoni
 Coraz nową skibę w czarnem polu ściele.
Czwarci wspak wprost czwarci w domu *pierwszej czwarlej*
 Brzydka *pierwsza trzecia* grają w *drugie trzecie*.
 Za te wasze z drogim czasem szpetne żarty
Wszystkie was ominą — żadnego nie zjcie.

Szarada C.

Rycerz *pierwsze piąte*, trafiła go strzala
 Ostrzem która *trzecie* ciało bohatera.
 Okrzyk *drugie czwarly...* jego czoło pała;
 Zadrzał, błędnie spojrzal, znów drgnął i umiera.
Czwarta piąta losów jego zgonu chciała.
 Szemrze nad uspionymi pochyłona *cała*.

Szarada D.

— To *pierwsi czwarci!* *Czwarly, trzeci* uwierzysz co to za
pierwsza druga.
 — Przepraszam ale czemu pan mnie *czwarle pierwsze?* My-
 ślałem, że taki *drugie czwarly drugie* będzie uprzejmiejszy.
 — Przebacz, ale nie jestem w *drugim trzeciem* dojść do ró-
 wnowagi. Dwa wypadków nie zdenerwuje jak ów jeden Bo

wyobraż pan sobie, moi siostrzeńcy wpadli do mego gabinetu,
 rozrzućili *pierwsze wspak czwarle wprost* i na domiar złego za-
 brali moje ulubione z Sewilli sprowadzone *wszystkie*.

Szarada E.

Jechała *pierwsza druga* wieczorem przez las i rozmyślała:
 — *Piąte, drugie* żadnej *drugiej trzeciej* na świecie. *Druga*
druga i czwarly czwarly zapewniają, że ta *druga pierwsza* bredni
 to *czwarta druga* oświaty. *Czwarle piąte* książeczki lud bałamu-
 cą. Czemuż lepiej nie rozpowszechniają wiadomości co było za
pierwszego pierwszego, w *czem trzecia czwarta* postać biblijnej
pierwszej trzeciej i t. p. Byłoby to nie *drugie piąte piąte* lecz
 nauka. Ci co wydają dzieła pożyteczne są jak *cali*.

Szarada F.

— Straszna nastąpiła *pierwsza piąta*. Pan Jan wzięwszy
 strzelbę pojechał na *czwarle trzecie*.
 Idzie lasem i spotyka *czwarłego piątego*. Strzelił i chybił.
 — Sprowadźcie mi *drugiego piątego* — jęknął — (rzecz
 działa się naturalnie we Francji) chcę mu wyjawić moją
 ostatnią wolę.
 — *Piąta czwarta...* — Krzyknął i skonał.
 Prawda iż została po nim *cała* ale szkoda człowieka!

Szarada G.

Pierwszy się ukazał po długiej podróży.
 — *Trzeci wspak* — zawołał młody mechanik — widok
 wzbudza we mnie radość. Po uciążliwej pracy będzie można
 pohulać. Potoczy się *druga trzecia czwarta*. *Pierwszy wspak*
 w *pierwszy wspak* za przyjemnościami. Już mi zdaleka pachnie
druga czwarta.
 Ale gdzież się podziała *cała*? Musiałem zgubić! Tam do li-
 cha, kwita z moich marzeń!

Szarada H.

Pierwsza druga grzeją przecie
 Gdy z niej kaftan sporządzimy,
Trzecia czwarta, pewnie wiecie,
 Grzeje nogi nam wśród zimy.

*Pierwszy czwarty kreślił rymy
W których sensu nie widzimy.
Zapytacie kim jest wszystka?
Czasem niema nic prócz listka.
W tańcu jej dni całe płyną
Przyczem bije w tamburyno.*

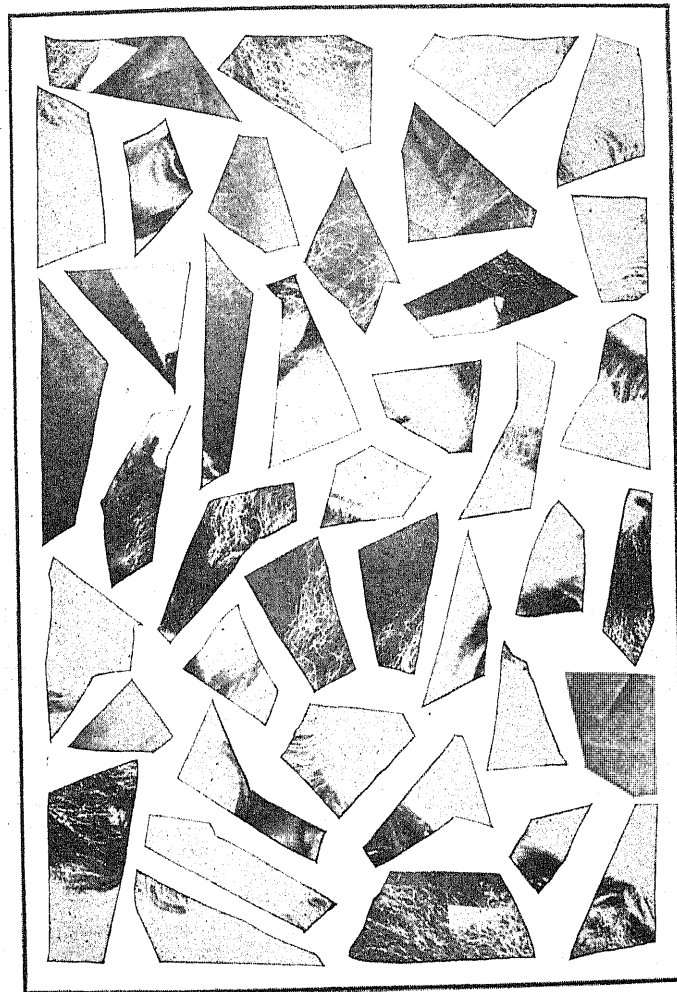
ZADANIE.

Z 49 sylab rozmieszczonych w niżej podanym kwadracie—odbudować wiersz w nich ukryty (7 wierszy po 7 sylab)—Następnie sylaby ponumerować od 1 do 49—i liczby ułożyć w porządku takim, jak rozłożone są sylaby w podanym tu kwadracie. W ten sposób uformować kwadrat magiczny, którego suma cyfr w szeregach poziomych, pionowych i poprzecznych równa się 175.

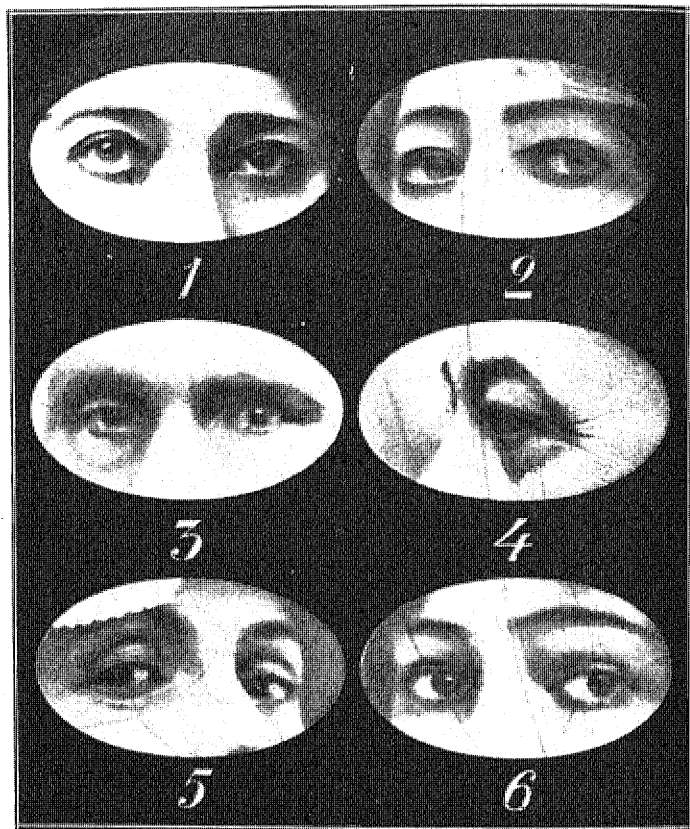
na ¹	nie	wziął	wi	ni	li	oj
cieć	ma	mo	wdom	li	spżęt	nie
masz	cha	wia	gę	gos	swa	bo
gą	nie	ty	li	nie	po	ty
nje	ty	masz	da	nię	mo	dy
nią	na	da	ma	je	swa	ga
nie	był	mo	je	ry	mi	ty

ZADANIE KONKURSOWE.

Z załączonych skrawków ułożyć portret znakomitego malarza polskiego?

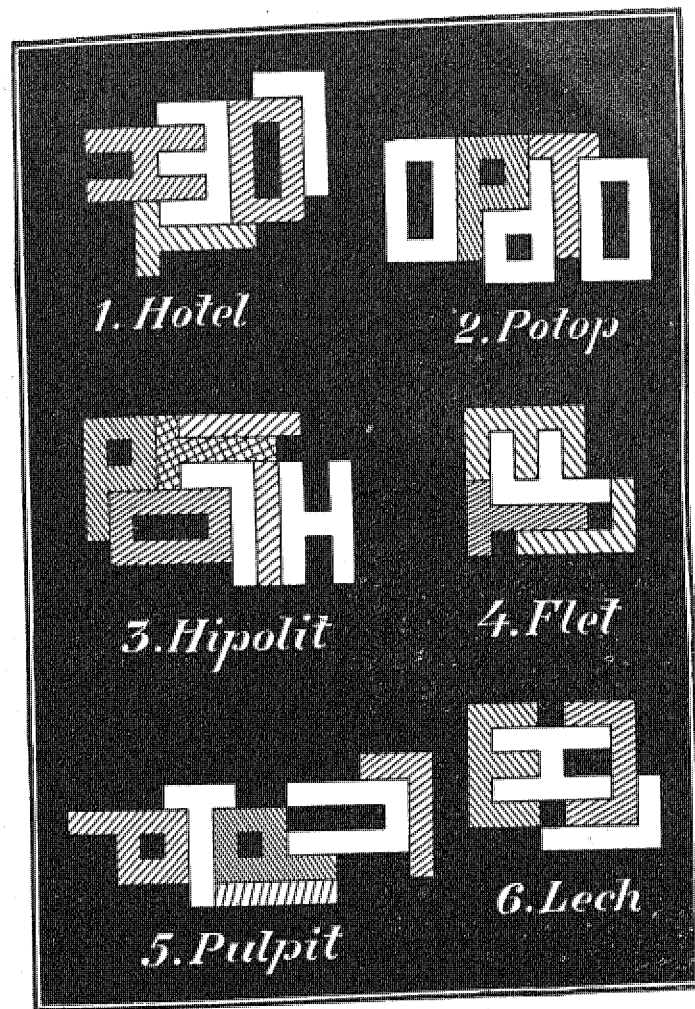

ZADANIE KONKURSOWE.

Odgadnąć do jakich „gwiazd“ sceny polskiej należą te oczy?

Rozwiązanie łamigłówki z roku 1913.

Rozstrzygnięcie konkursu

„Rocznika Gebethnera i Wolffa” na rok 1913, na nadesłanie

Dziełów literatury polskiej w 1000 wyrazów.

Na konkurs nadesłano ogółem 19 prac pod godłami: 1) „Ursus”, 2) Swój dla swoich, 3) „Taki wiesz, jaki słuchacz” (Mickiewicz), 4) „Ave Caesar”, 5) „Nie niema dla mnie obcego”, 6) Władysław Jagiełło, 7) „Rien n'est beau que le vrai seul est aimable...” (Boileau), 8) Historia literatury to sztandar kultury narodu, 9) Krzyż w kwadracie, 10) Sisyphii labores, 11) Bierzmy życie jakim jest, 12) Praca mrówcza bywa wdzięczna, 13) Nie suknią zdoła człowieka, 14) Homo proposit, 15) Nie trzeba nigdy tracić nadziei, 16) Im literatura bogatsza tem naród szlachetniejszy, 17) 44-44 = 1936, 18) Kochanowski i Sienkiewicz, 19) Praca uszlachetnia.

Sąd konkursowy złożony z członków Redakcji „Tygodnika Ilustrowanego” z Arturem Oppmanem (Or-Otem), Zdzisławem Dębickim i prof. H. Mościckim, o utworach powyższych wydał następującą ocenę:

Z pomiędzy 19 utworów, 16 prac nie kwalifikowało się zupełnie to rozstrzygania wartości. Są to prace prawie jednoznacznie oparte na biernych amatorskich wyciągach z najbardziej znanych „Historii literatury”, i grzeszą brakiem znajomości przedmiotu.

Praca pod godłem: „Rien n'est beau que le vrai” i t. d. również nie mogła podlegać ocenie, gdyż po za innemi usterkami zawiera 1600 wyrazów a więc nie odpowiada warunkom konkursu.

Pozostałe dwie prace niemniej nie powinnyby być kwalifikowane do nagrodzenia, gdyż obie posiadają jednakowy błąd, mianowicie obszerniej traktując dawne epoki a za mało uwzględniając czasy najbliższe.

Sąd „unikając jednak niweczenia idei „Rocznika” a przeciwnie, pragnąc zachęcić czytelników do dalszych szperań, odznaczył dwa następujące utwory:

Nagrodą I-szą: (Rub. 25 i honorarium literackie) rękopis z godłem: „Taki wiesz, jaki słuchacz” (Mickiewicz).

Nagrodą II-gą: (honorarium) rękopis, Sisyphii labores”.

Po otwarciu kopert okazało się, iż autorem pierwszej z tych prac jest p. Franciszek Bruzdowicz, nauczyciel ludowy w Kołakach w ziemi łomżyńskiej, drugiej p. Ant. Bog. we Lwowie.

Na rok 1915 Redakcja „Rocznika Gebethnera i Wolffa” ogłasza

KONKURS

na streszczenie w 1000 wyrazów „Geografii Polski”.

Za najlepsze prace wyznacza się nagrody:

I-sza rb. 25 oraz honorarium wierszowe przyjęte za artykuły literackie w „Roczniku”.

II-ga honorarium wierszowe. Warunki Konkursu: Utwory mają być nadsyłane w zamkniętej kopercie oznaczonej godłem. Do tejże koperty ma być dołączona druga, opieczetowana, z temże godłem; wewnątrz nazwisko autora i adres.

Termin ostateczny nadsyłania utworów (pod adresem Redakcji „Rocznika Gebethnera i Wolffa” ul. Zgoda 12 w Warszawie) upływa d. 1 czerwca 1914 r.

Godło: „Taki wiesz, jaki słuchacz”, Mickiewicz.

Dzieje literatury polskiej

w 1000 wyrazów.

Naród polski przed przyjęciem chrześcijaństwa posiadał niewątpliwie rodzimą poezję ludową, odzwierciedlającą jego pogański światopogląd. Z chwilą wprowadzenia do Polski chrześcijaństwa literatura pogańska skazana została na zagładę. Duchowieństwo katolickie zaszczerpiło na naszej ziemi oświatę zachodnio-rzymską, z której się rozwinęła odpowiednia literatura.

Początkowy charakter nowej literatury był zupełnie obcy naszemu życiu narodowemu: autorowie—cudzoziemcy, język literacki—łacina, duch literatury wyłącznie kościelny, —oto jej zasadnicze cechy. Żeby się stać polską i narodową, musiała ona stopniowo wyzbyć się cech obcych na korzyść miejscowych czynników.

Pierwsze cztery wieki do XIV włącznie znamionuje powolny i słaby rozwój oświaty, więc też i literatura z tego czasu jest uboga. Na jej dorobek składają się roczniki, kroniki, kazania, modlitwy i pieśni religijne.

Odmienną barwą od poprzednich odznacza się wiek XV, w którym oświata znacznie się rozszerza i pogłębia dzięki trzem czynnikom: ruchowi politycznemu szlachty, husytyzmowi, wresz-

cie humanizmowi. Stulecie XV jest u nas wiekiem przejścia od średniowiecza do czasów nowych. Wydało ono Długosza, ostatniego najznakomitszego przedstawiciela średniowiecza w Polsce i Ostroroga, pierwszego znakomitego zwiastuna polskiego Odrodzenia. Dzieła Długosza i Ostroroga pisane są prozą po łacinie. Wiersze i proza polska XV wieku nie miały tej wartości, co dzieła po łacinie pisane; znaczenie posiadają jedynie jako przygotowanie języka i stylu dla następnego okresu.

*

*

*

W drugiej połowie XVI wieku literatura polska święci swój „wiek złoty”. Bezpośrednią przyczyną jej wspaniałego rozkwitu jest rzetelna i wysoka oświata, która swój rozmach imponujący zawdzięcza nie szkolom krajowym, ale bujnemu życiu. Trzy bowiem czynniki z poprzedniego wieku doszły teraz do najwyższego natężenia, a zasilone potężnym prądem reformacji, spowodowały wielki podrost samowiedzy narodowej i wyraz jej siłowy w nauce i literaturze. Reformacji głównie też zawdzięczamy tryumf języka ojczystego na łaciną i unarodowienie literatury. Akademia krakowska, tłumnie odwiedzana w wieku XV przez cudzoziemców, teraz poczęła upadać. Obrawszy sobie za cel walkę z reformacją i posługując się przestarzałą scholastyką, zatraciła stopniowo charakter wyższej uczelni. Jeszcze raz zajaśniała potężnym blaskiem geniuszu Kopernika i zgasła.

Forma literatury wieku złotego pod wpływem humanizmu dochodzi do niebywalej piękności. Skarga podnosi prozę polską na wyżyny doskonałości, a Kochanowski, prawdziwy poeta—artysta, stwarza poezję polską. Pięknej formie literatury wieku złotego odpowiada szlachetna i mądra jej treść. Jedną z najwybitniejszych i najpiękniejszych cech literatury XVI wieku jest duch obywatelski, mądry i szlachetny patryotyzm. Wiek złoty literatury staropolskiej unieśmiertelnili cztery zwłaszcza nazwiska: Reya, jako ojca naszej literatury narodowej, Modrzejewskiego, jako jednego z najszlachetniejszych myślicieli polskich, Kochanowskiego, jako największego poety niepodległej Polski, i Skargi, jako największego ze wszystkich kaznodziej, jakich kiedykolwiek wydała Polska.

*

*

*

Literatura wieku XVII traci stopniowo to, co w stuleciu XVI było główną jej ozdobą i chwałą: mądrość i szlachetność treści oraz piękno formy. Ten upadek literatury tłumaczy się upadkiem oświaty, która w tym okresie utraciła najważniejsze pobudki swego rozwoju: wyścigi polityczne zakończyły się niepodzielnym zwycięstwem szlachty, duchowieństwo zaś po stłumieniu reformacji nie czuło potrzeby zajmowania się nauką.

W tym okresie dominujące stanowisko w poezji zajmuje epika z „Wojną Chocimską” Potockiego na czele, w prozie — Pamiętniki Paska.

W czasach saskich literatura dochodzi do zupełnego zdziżenia. Zgnuśniały i skarłowaciały duch narodu odbił się w niej całkowicie.

Do odrodzenia mądrości myśli i piękna formy przyczyniła się literatura francuska, która u nas w wieku XVIII odegrała taką rolę, jak w XVI starożytna. Pod wpływem francuskiej literatury piękna rozwija się w dwu kierunkach: racjonalistycznym i czułościowym, oraz wytwarza trzeci—satyryczno-komiczny, zwrócony przeciw wadom starym i nowym. Pierwszy kierunek reprezentują: Naruszewicz, Krasicki i Trembecki. Przedstawicielami sentymentalizmu są Karpiński i Książnik. Trzecia grupa poetów—to komedjopisarze; największym talentem w tym kierunku jest Zabłocki.

Ideał szlachecki, przeszedłszy w ciągu czterech stuleci różne stopnie rozwoju, okazał w końcu brak żywotności. Próby reformowania go pozostały jeno idealnemi wymagalnikami na przyszłość. Natomiast publicystyka ze Staszcem i Kołłątajem na czele i poezja pod sam koniec bytu Rzeczypospolitej zwróciły się do przedstawiania mas ludowych. Zapowiadało to początek ewolucji społecznej, w której nie jedna warstwa, ale wszystkie miały uczestniczyć w wytwarzaniu ideałów różnorodnych i w próbach ich harmonijnej syntezy.

*

*

*

Pod koniec XVIII wieku zaszły dwa wielkie wypadki wielka rewolucja francuska i upadek Rzeczypospolitej polskiej. Pierwsza wzmocniła u nas zarody demokratycznego i wolnomysłnego dążenia, drugi zmusił naród do żywszego zwrócenia uwagi na swoje życie duchowe. Naukę polską w tym czasie świętnie reprezentują bracia Śniadeccy, oświata ogarnia olbrzymie przestrzenie. Rzetelne usługi nauce i oświacie polskiej oddał racjonalizm, natomiast nie sprzyjał rozwinięciu się fantazji i uczuciowości. Z siłą naturalnego popędu przeciwko suchemu racjonalizmowi i formalistycznemu pseudoklasycyzmowi w literaturze pięknej zbudziła się reakcja, której wyrazem stał się romantyzm. Walkę romantyków z klasykami skierował na właściwe tory Brodziński rozprawą: „O klasyczności i romantyczności”.

Po roku 1831 na wychodźstwie poezja romantyczna wzniosła się do najwyższych szczytów natchnienia i wydała arcydzieła wiecznotrwałej wartości. Pierwiastek filozoficzny w połączeniu z głębokim odczuciem i odtworzeniem wypadków politycznych nadał odrębną cechę ówczesnemu natchnieniu. Poezja owoczesna stała się historyzofią, ewangelią i apokalipsą naro-

du naszego. Trzech wieszczów złożyło się na całokształt naszej twórczości romantycznej: Mickiewicz uczuciem i plastyką, Słowacki fantazją i Krasński refleksją filozoficzną, wyrażoną w sposób poetycki.

W prozie rozwinęła się głównie historia i publicystyka. Najwybitniejszym w tym kierunku jest Lelewel. Pod piórem Korzeniowskiego komedia doznała przemiany: z komedii „typów” stała się komedią „charakterów”. W powieści obfitością nie mającą przykładu zdumiewa Kraszewski.

*

*

*

Czasy reakcji ogólnie—europejskiej, rozpoczynające się zrokiem 1850, odbiły się także w umysłowości polskiej, i w niej, z powodu obniżenia poziomu naukowego, trwały stosunkowo najdłużej. Idee postępowe uległy potępieniu, natomiast rozpanoszyło się bezkrytyczne uwielbianie szlachetczyzny. Pol, Kaczkowski, a nawet Kraszewski i Korzeniowski ulegli wpływowi reakcji. Pod koniec tego okresu powiał prąd liberalny, którego przedstawicielem jest Miłkowski.

Od czasu założenia Szkoły Głównej w Warszawie zaczyna się poziom naukowy w kraju zwolna podnosić. Szkoła Główna przygotowała nam zastęp uczonych i literatów, którzy ponieśli w narodzie hasła postępu pod sztandarem wiedzy przyrodniczej. Kierunek ten w literaturze nosi nazwę pozytywizmu. Najwybitniejszym bojownikiem pozytywizmu jest Aleksander Świętochowski.

W poezji myśl filozoficzna, zasilona zdobyczami nauk przyrodniczych, a z drugiej strony dążność społeczna wzmocnienia organizmu narodowego znalazły piewów natchnionych w osobach Asnyka i Konopnickiej. Powieść nasza w Henryku Sienkiewiczu odniosła największy swój tryumf.

Nowy kierunek w naszych czasach, zmieniający wciąż swe nazwy stosownie do uwydatnienia pewnych tylko cech, czy nastroju ogólnego, czy nawet szczegółowego (impresjonizm, symbolizm, dekadentyzm, neoromantyzm, modernizm) przedstawia się niewątpliwie, jako reakcja umysłowa względem pozytywizmu realizmu.

26 maja 1913 roku.

Franciszek Bruzdowicz.

Godło: Sisyphii labores.

Historia literatury polskiej.

Legends, pieśni, zagadki i przysłowia, stanowiące literaturę przedchrześcijańską Polski—nie utrwalone zapomocą pisma—zaginięły.

Dopiero po przyjęciu chrześcijaństwa, księży, jedyny wykształcony element w społeczeństwie, dają początek łacińskiej literaturze pisanej. Śród ciszy klasztornej pisze Kadłubek swą kronikę pełną głębokiej wiary, jaka cechowała ówczesne społeczeństwo; wcześniej nieco kronikę Polski napisał Gallus, ale są to wszystkie prace łacińskie. — Dopiero w wieku XIII wielkie rozbudzenie życia religijnego wpłynęło na powstanie polskiej literatury religijnej, której zabytkami są: pieśni (Bogarodzica), kazania i psalterz Floryański. Jednakowoż są to dopiero początki literatury narodowej: język łaciński ma wciąż przewagę nad polskim, piśmiennictwo skutkiem niskiego poziomu oświaty rozwija się powoli, pomimo wpływu literatury czeskiej, a nawet pomimo założonego przez Kazimierza Wielkiego Uniwersytetu w Krakowie (1364), który znakomicie zaczął się rozwijać dopiero w wieku XV, gdy wielki rozkwit potęgi politycznej i ekonomicznej państwa wpłynął na rozbudzenie się ruchu umysłowego w narodzie tak, że do oświaty garnęli się nie tylko księża, ale i świeccy. Wtedy literatura zaczyna potrochu wstępować na tory świeckie i narodowe: Długosz (1415—1480) pisze po łacinie wielką „Kronikę Polski”.

Już w wieku XV zaczyna się przedostawać z zachodu do Polski nowy prąd myśli ludzkiej—humanizm, dążący do odrodzenia literatury klasycznej, ale dopiero w wieku XVI bujnie się rozrasta dzięki napływowi cudzoziemców—humanistów i młodzieży polskiej, która, porzuciwszy trzymający się scholastyki uniwersytet krakowski, kształci się zagranicą i powraca do kraju przesiąknięta duchem humanizmu.

Rozmłotowani w łacinie humaniści przyczynili się do tego, że w Polsce, obok ubogiej jeszcze literatury narodowej, zaczyna się znów potężnie rozwijać literatura łacińska—nie tylko naukowa, ale i piękna. Kopernik (1473—1543) swe wiekopomne dzieło „De revolutionibus orbium celestium” pisze po łacinie, w tym samym języku i Janicki (1516—1543) kreśli swoje piękne elegie. Jednakże już w drugiej połowie XVI w. powstaje bogata literatura narodowa. Złożyły się na to rozmaite czynniki: reformacja, której zarówno zwolennicy jak i przeciwnicy, chcąc mieć posłuch w narodzie, wydawali mnóstwo pism polemicznych oczywiście w języku narodowym, humanizm włoski, nabierający co-

raz więcej cech narodowych, a przejawiający się głównie w piękności formy literatury tego wieku.

W tymże okresie — literatura nie tylko wyzwała się z pet łaciny, ale i rozwija znakomicie skutkiem coraz wyższej oświaty, nadającej literaturze cechę mądrego patriotyzmu, a czerpanej przez młodzież zagranicą, gdyż Szkoły polskie niższe i wyższe, będąc w rękach księży, posiadały charakter wyznaniowy i nie przyczyniały się do rozwoju oświaty. Głównie do rozwoju literatury przyczynił się niesłychanie żywy i powszechny ruch polityczny narodu. Doskonałym przedstawicielem szlachcica, którego ogólny prąd zbudził do nowego życia, jest Rey, którego prace o czysto praktycznej tendencji, zupełnie zaniedbane pod względem formy, są żywym obrazem pojęć i obyczajów ówczesnej szlachty. W tymże wieku Kochanowski pisze swe nieśmiertelne dzieła: „Psalterz” i „Treny”, a Modrzewski, rozumiejąc doskonale potrzeby ówczesnej Polski, walczy z przesadami szlachty, stając się gorącym rzecznikiem chłopów i mieszczan. Na wiek XVI przypadają również „Kazania sejmowe”, w których z wielkim zapalem i proroczym jasnowiedzeniem przedstawiał Skarga reprezentantom narodu okropną przyszłość kraju, jeżeli nie zostanie usunięty nierząd społeczny i polityczny uważany za podwalinę Rzeczypospolitej.

Lecz krótki był ten złoty okres literatury, bo gdy w wieku XVII oświata, pod wpływem szkół jezuickich o charakterze wybitnie wyznaniowym, stała się upadłą, anarchia szlachecka zaczęła dobiegać zenitu, a katolicyzm zwyciężył reformację, poczęło zastępać życie polityczne narodu — jedna z najgłówniejszych dźwigni literatury, która zaczyna tracić piękność formy i szlachetność treści. Mamy w literaturze XVII w. wdzięczne sielanki Szymonowicza, poezje Zimorowicza, „pamiętniki” Paska, śliczną elegię Starowolskiego „Lament utraconej Matki”, ale są to ostatnie przebliski złotego okresu literatury.

Wkrótce nadeszły czasy saskie: niepomniemu rozpasanemu moralnemu narodu towarzyszył upadek oświaty i doszczętny zanik mądrej myśli politycznej ogółu. To też literatura w tym okresie doszczętnie traci piękno formy i mądrość treści.

Jednak już w początkach panowania Augusta 3-go zjawia się dzieło króla Leszczyńskiego, będące zapowiedzią odradzania się literatury, którą w drugiej połowie wieku XVIII pchnął na nowe tory St. Konarski, bezwzględny przeciwnik nierządu szlacheckiego i niezapomniany reformator oświaty.

Coraz to wspanialej rozwijająca się oświata, łącznie z ówczesnym racjonalistycznym piśmiennictwem francuskim, wywiera potężny wpływ na literaturę polską, która, pojawiając się, zadanem jej jest wywalczenie zwycięstwa nowym pojęciom, budzącym się w narodzie, posiada charakter tendencyjny, dydaktyczno-satyryczny. Krasicki, autor nieśmiertelnych bajek i satyr pełnych wdzięku i dowcipu, Naruszewicz, autor „Historii

Narodu Polskiego”, dzieła, stojące na wysokości wymagań społecznej nauki, nawet Trembecki, wysoce uzdolniony acz zwichnięty moralnie, a na polu literatury dramatycznej Zabłocki, Niemcewicz, autor nieśmiertelnych „Śpiewów historycznych”, — przodują w propagandzie nowych idei i chłostaniu wad społecznych. Jedynie Książnin i Karpiński piszą sentymentalne poezje.

A w epoce sejmku czteroletniego, gdy Polska chwiała się nad przepaścią, na widowinie literackiej i politycznej występuje Kołłątaj, twórca Konstytucji 3-go Maja, autor niezliczonych pism politycznych, w których celuje konsekwentną argumentacją i czystym językiem; w tychże czasach nieśmiertelny Staszic pisze „Przestrogi dla Polski” — dzieło pełne gorącego uczucia, z jakim przekonywa naród o konieczności radykalnych reform.

Po rozbiórce Polski poezja wkracza na tory pseudoklasycyzmu, panującego wówczas wszechwładnie, zarówno w wyższych sferach jak i w towarzystwach literackich. Osiński, Koźmian, Dmochowski ściśle przestrzegają prawideł klasycznych, stawiając na pierwszym planie piękno formy poezji, a rugując z niej uczucie.

Lecz nadchodziły czasy wielkich przemian nie tylko systemów politycznych, ale i kierunków literacko-artystycznych. Napoleon, Byron — oto przedstawiciele tej wielkiej rewolucji. Teraz dopiero zrozumiano, że literatura powinna być narodową i że klasyczna forma nie da się pogodzić z narodową odrębnością treści. Nowy kierunek jednego tylko miał przedstawiciela w Brodzińskim, który, nie mając jednak wielkich zdolności, nie zdołał wywalczyć praw obywatelstwa swoim pojęciom. Dopiero wystąpienie genialnego, pełnego ognia i siły Mickiewicza spowodowało poezję na nowe tory, pomimo sztywności jakie w grodzie klasyków wywoływały jego arcydzieła, szczególnie: „Dziady” i „Sonety krymskie”. Geniusz Mickiewicza dobiega zenitu w Dziadach i Panu Tadeuszu, później poeta trawiony niedolą kraju i osobistymi niepowodzeniami dostaje się pod wpływ Towiańskiego i przestaje tworzyć.

Równie zgubnie podziałł towianizm na geniusz Słowackiego, odbijając się w utworach: „Genezis z Ducha”, „Król Duch”. Nieporównane mistrzostwo formy, siła wyśłowienia cechują dzieła poety, który, czując, że droga wytknięta społeczeństwu przez spółzawodników nie wiedzie do celu, chciał im odebrać hegemonię duchową, wierząc, że: „Naród pójdzie za mną”. Trzeci nieśmiertelny poeta tej epoki — Krasiński inną poszedł koleją. „Nieboska komedia”, „Irydion” — znamionują nie tylko wielkiego poety, ale i głębokiego myśliciela, a cudownej piękności „Przedświt” i „Psalm” wypowiadają myśli autora o przyszłości i przysłym posłannictwie narodu.

Oprócz tych wielkich romantyków Polski na niwie literac-

kiej pracuje wielu innych o niepoślednich talentach, ginących jednak wobec geniuszu trzech mistrzów. Odynieć — przyjaciel Mickiewicza pisze poezję i tłumaczy Byrona, Schillera, WALTERSCOTTA; MALCZEWSKI pod wpływem Byrona pisze „Maryę”; ZALESKI kreśli pełne poetycznej tęsknoty dumki ukraińskie, a na polu literatury dramatycznej pracują FREDRO i KORZENIOWSKI. Nieco później POL, SYROKOMLA w literaturze gawędowej odtwarzają obrazy minionej przeszłości.

Jednocześnie z romantyzmem rozwija się powieść, wznosząc się na coraz wyższy szczebel doskonałości przy KRASZEWskim, którego prace zdołały zastąpić publiczności wielce poczytne, lecz słabe zazwyczaj romanse francuskie.

W końcu wieku XIX na arenę literacką występują: ORZESKOWA, KONOPNICKA, SIENKIEWICZ, PRUS i wielu innych autorów, których dzieła, uwielbiane w świecie całym, dowodzą, że literatura polska rozwija się coraz znakomiciej, stając w rzędzie znaczniejszych literatur świata.

Anl. Bog.

Rozstrzygnięcie konkursu

ogłoszonego w „Roczniku Gebethnera i Wolffa” na rok 1913
na najwcześniejsze nadesłanie rozwiązań
wszystkich podanych zadań.

PRYZNANO NAGRODY.

a) Dla Warszawy:

- Nagroda I p. Janowi Kamińskiemu ul. Piękna 13.
Nagroda II p. Stanisławowi Rewolińskiemu ul. Hoża 39.
Nagroda III p. Mieczysławowi Feterowskiemu ul. Śliska 12.

b) Dla Prowincyi:

- Nagroda I inż. Felicjanowi Gadomskiemu w Dąbrowie Górniczej.
Nagroda II p. Czesławowi Olszewskiemu w Osięcinach gub. warszawska.
Nagroda III p. Czesławowi Jesionowskiemu we Włocławku ul. Żabia 27.

Znaczenie zadań w „Roczniku” na rok 1913:

Rebusy: 1) Świdwa (dereń), 2) Kryminał, 3) Cerata, 4) Liragon, 5) Serenada, 6) Minuta, 7) Stalagmity, 8) Kurara, 9) Wania, 10) Kolibry, 11) Fasola, 12) Karaluch, 13) Fajans, 14) Anilina, 15) Żubrówka, 16) Arabeski, 17) Modlitwa 18) Minaret, 19)

Heliotrop, 20) Ceramika, 21) Benefis, 22) Analiza, 23) Zatoka, 24) Miniatury, 25) Kazuar, 26) Mastodonty, 27) Sulamitka, 28) Polipy, 29) Nasturcja, 30) Pastorał, 31) Gryka, 32) Latawiec, 33) Poliszynel, 34) Halucynacja, 35) Zgaga, 36) Talmud, 37) Toreador, 38) Miłosierdzie, 39) Katastrofa, 40) Berberys.

Rebus duży: Istnieją dwie cenne tajemnice: spełniać swoje obowiązki codzień skorzej, rozumniej, dokładniej, i nigdy nie robić dwu rzeczy od razu tylko jedną, ale gruntownie.

Szarada konkursowa: Jan Sobieski zasłynął w dziejach naszych, jako znakomity wojownik i sprawiedliwy monarcha.

Nagrody za najszybsze rozwiązanie zadań za „Rocznik” na rok 1914, osobno dla Warszawy i Prowincyi:

Nagroda I-sza: Dwa albumy Konstantego Górskiego „Sybir” w ozdobnych tekach (wartość rub. 10), *II-ga:* album Stachewicza „Boży Rok” w ozdobnej tece (rub. 6), *III-cia:* album W. Kossaka „Duch pruski” w ozd. tece (rb. 4).

Wyniki Konkursów będą ogłoszone w № gwiazdkowym „Tygodnika Ilustrowanego” za rok 1913 i w „Roczniku” na rok 1915.

Redakcye pism codziennych

w Warszawie.

„*Dzień*”. Redakcya i administracja ul. Warecka 15, wydawnictwa rok 5, za redaktora Ludw. Biernacki, wydawca Stefan Gorski. Prenumerata rocznie w miejscu rb. 6.60, na prowincyi rb. 9.

„*Gazeta Warszawska*” istnieje rok 134, redakcya i admin. Szpitalna 14, redaktor i wydawca I. Z. Niklewicz, rocznie rb. 9 na prowincyi rb. 12.

„*Gazeta Poranna 2 grosze*”. Redakcya i administracja Zgoda 5, istnieje rok 3-ci, red. i wyd. Czesław Sobolewski, rocznie rub. 3, na prowincyi rb. 4.

„*Goniec Poranny i Wieczorny*”. Redakcya Szpitalna 1, administracja Zgoda 4, ist. rok 14, redaktor Karol Łaganowski, wydawca Zygmunt Makowiecki, rocznie rb. 7.20, na prowincyi rb. 9.60.

„*Kurjer Ilustrowany*” ist. rok 2-gi, redakcya i administracja ul. Moniuszki 3, redaktor Jan Czempinski, wydawcy Stefan Unger i Stefan Niemyski. Prenumerata rocznie rb. 6, na prowincyi rb. 7.

„Kuryer Polski“ ist. rok 17, redakcyja i administracyja Szpitalna 12, redaktor i wydawca Ludwik Straszewicz, rocznie w Warszawie i na prowincyi rb. 4.

„Kuryer Poranny“ ist. rok 38, redakcyja Szkolna 13, administracyja Wierzbowa 3, za redaktora Wł. Rowiński, wydawca L. F. Fryze, rocznie rb. 4.80, na prowincyi rb. 7.

„Kuryer Warszawski“ rok 94-ty, Kr. Przedmieście 40, red. Konrad Olchowicz, wyd. Hortensya Lewentalowa i Zygmunt Olchowicz, rocznie rb. 9, na prowincyi rb. 12.

„Naród — Wiadomości Codzienne“ Chmielna 23, ist. rok 9, redaktor St. Gołębiowski, wydawca Kaz. Lazarowicz, rocznie rb. 4, na prow. rb. 4.60.

„Nowa Gazeta“ Szpitalna 10, wyd. rok 8, red. i wyd. St. A. Kempner, rocznie rb. 9, na prow. rb. 11.

„Polak — Kalolik“ Trębacka 11, rok 9, redaktor i wyd. Ks. Ign. Kłopotowski, rocz. rb. 4.20, na prow. rb. 5.

„Słowo“ Szpitalna 12, rok 33, za redaktora Antoni Szabłowski, wydawca Józef Wielowieyski, rocznie rb. 6, na prowincyi rb. 8.

Zdrowie niemowląt.

▽▽▽▽▽▽▽▽

Karmienie dziecka. Najlepszym pożywieniem dla nowonarodzonego jest niezaprzecznie mleko matki. Ten niedościgniony sztucznie środek odżywiający, który samej przyrodzie zawdzięczamy, zawiera wszelkie składniki, przyczyniające się do rozwoju i wzrostu, bez obciążania żołądka. Początkowo należy dawać dziecku piersi co dwie godziny w dzień i dwa razy w nocy. Skoro dziecko już silnie ssać zaczyna, wzbiera także ilość mleka w tym stopniu, że okazuje się dostatecznym dawać ssać dziecku w dzień co 2 i pół godziny, w nocy zaś tylko raz, a później w większych odstępach czasu. Jest także wskazanem opróżniać piersi przed jedzeniem. Jeżeli je dziecko niewysie, należy użyć do tego stosownego przyrządu, gdyż w przeciwnym razie mogłoby nastąpić zapalenie. Po nakarmieniu dziecka trzeba mu usta i dziąsła wymyć letnią wodą. Brodawki piersiowe powinna matka zmywać świeżą wodą i wódką francuską, ażeby je zahartować i zabezpieczyć przed popękaniem.

Sztuczne żywienie. Jeżeli matka nie jest w stanie sama karmić dziecka, wówczas nie należy zwlekać ze sztucznym pożywieniem i wyszukać jakiś pewny środek, któryby mleko matki mógł zastąpić. Ten idealny cel, żeby pokarm matki zupełnie zastąpić, nie został osiągnięty, dla tego też musimy się zadowolić takimi środkami pożywienia, które wedle dotychczasowego praktycznego doświadczenia temu celowi najlepiej odpowiadają.

Świeże mleko. Najczęściej używają do karmienia dzieci świeżego mleka, które wszędzie w dowolnej ilości można dostać. W wielu okolicach chorują krowy na gruźlicę i słuszy można się obawiać dawania dzieciom mleka, które zawiera prawdopodobnie zarazki gruźlicze.

Niekorzystne skutki sterylizacji. Staramy się zniszczyć bakcyle przez silne prażenie mleka, ale takie mleko ma niemiły smak, żółtawą barwę, wygląda nieapetycznie i jest przytem ciężko strawne, ponieważ części tłuszczu, rozpuszczone w mleku, zbierają się razem. Takie mleko powoduje prawdopodobnie niektóre słabości dzieciinne a mianowicie szkorbut. Trudność dostania dobrego mleka w mieście istnieje niezaprzecznie i nadal też istnieć nie przestanie.

Eventualne niebezpieczeństwo przy używaniu śmietanego mleka. Już wyżej wspominaliśmy, jak trudno w miastach o dobre mleko. Najczęściej rozcieńczają je rzeczną wodą, która, jak wiadomo, zawiera rozmaite mikroby, wywołujące tyfus, odrę (kur), szkarlatynę (płonicę) i t. d. O rozmaitych sposobach fałszowania mleka za pomocą krochmalu, sody i t. p. nie chcemy się rozwodzić, gdyż i tak gazety prawie codziennie tę sprawę omawiają. Z tych tedy powodów łatwo pojąć, że mączka Nestle'a wyrobiła sobie z biegiem czasu u mieszkańców wszelkich miast i gorących krajów, leśników i kolonistów stałe uznanie i wiążość.

Mączka Nestle'a. Genialnemu chemikowi Henrykowi Nestle w Vevey udało się nadać temu pożywieniu dogodną postać mączki. Używa on do tejże muleka zupełnie zdrowych krów szwajcarskich, które przez większą część roku pasą się na poloninach alpejskich w zdrowym górskim powietrzu. Z takiego mleka sporządza się dotychczas według pierwotnego przepisu, polegającego na zgęszczaniu mleka w wolnej od powietrza przestrzeni (Vacuum) oraz dodaniu cukru i miłkiego proszku sacharowego, ten najpopularniejszy i przez dzieci chętnie jadany preparat spożywczy.

Mączka Nestle'a jest chętnie jadana, przytem korzystnie odżywia, jak tego dowodzą pulchne i tłuste dzieci, równocześnie też syci i wzbudza w dziecku błogie uczucie zadowolenia, nie przepełniając przytem jelit. Długoletnie doświadczenie i staranna obserwacja stwierdziły u dzieci, żywionych mączką Nestle'a, stały przyrost wagi, należyty rozwój kości i mięśni, oraz pomyślny stan funkcjonowania żołądka i jelit. Mówiąc, że już kilkomiesięczne dzieci mogą używać z dobrym skutkiem mączki Nestle'a jako uzupełnienia zwyczajnego pożywienia mamy na myśli przede wszystkim te dzieci, których matki same są najlepszymi żywicielkami. Niestety jednak, w naszych czasach, duchowego i fizycznego przeciążenia, liczba matek, które same mogłyby karmić swe dzieci, coraz bardziej się zmniejsza. Mleko jest częstokroć nie wystarczające i mało pożywne, w takich więc wypadkach nie pozostaje nic innego, jak zaraz w pierwszych miesiącach uciekać się do mączki Nestle'a, gdyż ona tylko potrafi najlepiej zastąpić mleko matki.

Fizyologiczne oczywistości.

Dopóki oddzielne narządy organizmu naszego są zdrowe, dopóty nie odczuwamy istnienia ich. Wiemy wprawdzie, iż posiadamy żołądek, lecz nie czujemy go, przynajmniej do tej chwili, dopóki należycie funkcjonuje. Nawet bicie serca naszego odczuwamy dopiero wtedy, gdy jest ono przepracowane, osłabione lub dotknięte wadą.

Tak rzecz się ma ze wszystkimi częściami naszego organizmu zarówno jak i z nerwami naszymi. Te ostatnie, wychodząc z mózgu i rdzenia pacierzowego, okrążają cały organizm nasz i dopóki są zdrowe i silne, wykonywują czynności swe w sposób przez nas niepostrzegany. W ogóle odczuwamy obecność nerwów wtedy dopiero, gdy system nerwowy jest osłabiony lub wyczerpany, gdy zwykłe objawy neurastenii występują na jaw. Wtedy jednak jest najwyższa pora, by przystąpić do energicznego zwalczania choroby za pomocą wzmacniania nerwów,

Każdy, kto zapagnie się dowiedzieć o racjonalnym, celowi temu odpowiadającym środku, przekona się, że doskonale działanie w takich wypadkach od wielu lat wykazuje Sanatogen Bauera. Preparat ten zaopatruje organizm w takie pierwiastki odżywcze, które utracone zostały w skutek przepracowania, kłopotów lub chorób. Innymi słowy: przywraca on energię, podnosi siły i odświeża krew. Nawet ludzie o słabych żołądkach i źle trawiący znoszą doskonale Sanatogen Bauera, a gdy systematycznie stosowany jest narówni z pokarmem, pomaga on lepszemu przetrwaniu tych pokarmów. Dzięki wyżej wymienionym własnościom, Sanatogen Bauera stosowany jest we wszystkich tych wypadkach, gdy należy wzmóc i ożywić energię życiową lub też odświeżyć organizm.

Sanatogen Bauera (oryginalny jest tylko w pudełkach zaopatrzonych w czerwoną banderolę) jest do nabycia w aptekach i składach aptecznych. Dokładne wskazówki zawarte są w broszurze: „Sanatogen Bauera—środek wzmacniający i orzeźwiający“, którą wysła bezpłatnie Jeneralne Przedstawicielstwo Sanatogenu Bauera, Warszawa, Marszałkowska 129.

Dezynfekcja na usługach kosmetyki.

Niedość jest stosować bezkrytycznie rozmaite środki, zmierzające do zabiegów kosmetycznych w celu zakonserwowania czystości cery i skóry w ogóle.

Rzeczywista dbałość o niepokalaną czystość twarzy i ciała powinna się zasadzać na pilnem baczeniu ażeby wraz ze środkami kosmetycznymi, nie przenikały w organizm rozmaite większe szkodliwe naloty pod postacią bakterii i drobnoustrojów. W ostatnich czasach badania chemików i w tym kierunku odniosły zwycięstwo.

Przez mycie skoncentrowanych organicznych przypadków rzęciowych udało się rozwiązać [sprawę wyrobienia mydeł antyseptycznych.

Badania mianowicie znacznej ilości związków chemicznych doprowadziły do produkowania mydła „Providol“ odznaczającego się szczególnie silnemi własnościami antyseptycznymi.

Mydło to oprócz stwierdzonych własności gruntownego oczyszczania skóry, ze szkodliwych naloż w i zarazków odznaczają się jeszcze wielką zawartością i trwałością przy użyciu.

Mydła „Providol“ należy używać gdy idzie o usunięcie i wyleczenie dolegliwości skórnych oraz dezynfekcji zaleconej przez lekarza, jako środek dezynfekcyjny i powinno znajdować się w każdym domu pomiędzy stale używanymi środkami kosmetycznymi.

Mydło „Providol“ znalazło wszędzie zagranicą dzięki swoim zaletom dezynfekcyjnym i leczniczym, nader szerokie zastosowanie.

SKOROWIDZ

ważniejszych przedmiotów, zawartych w „Roczniku Łódzkim“.

Aarhus 213.	Almagesta 209.	Australia Połudn. 241.
Abakanowicz B. 321.	Alth A. 322.	Austro-Węgry 110, 226, 241, 294.
Abbas II 235.	Altona 213.	Austria 224, 234, 256, 258, 260.
Abgul Hamid 104.	Aluminium 370.	Auzont 210.
Aberdeen 213, 241.	Alzacya 257.	Azot 370.
Abgar Soltan 13.	Ameryka 110, 252, 253, 257, 289, 294.	Azya 253, 289, 294.
Abisynia 218. 234.	Amstetten 258.	Azya Mniejsza 253.
Abrahamowicz D. 322.	Amsterdam 212, 244, 251.	
Abukir 103.	Anaxagores 209.	Babczyński T. 322.
Adamowicz B. 18.	Andrzejowski A. 322.	Babicki A. 190.
Adamkiewicz J. 240.	Angers 242.	Bach J. S. 139.
Adams 211, 231.	Angiellowicz A. 307.	Baden 123, 257.
Adelaida 241.	Anglia 110, 218, 224, 261, 262.	Badeni L. 239.
Aden 216.	Ankoma 210.	Badurski J. 307.
Adler 200.	Anna ang. 231.	Bagdad 217.
Afganistan 152, 218, 234.	Anna Cyfelska 21.	Bagration 92.
Afryka 253, 289, 294, 295.	Anna Jagiellońska 115.	Bailey 211.
Agadir 238.	Antymon 370.	Bajonna 213.
Ahmed Mirza 236.	Antwerpia 411.	Bale 247.
Aigle 256.	Arago Ft. 210.	Baliński M. 317.
Airola 258.	Aranjo M. H. 237.	Baltimore 217, 251, 252.
Aix 242.	Aratus 209.	Bulzer O. 317.
Akwizgran 213.	Arventyna 234, 241, 260.	Bułkany 367.
Akajuela 243.	Argon 370.	Bułucki M. 48.
Albany 257.	Armiński Fr. 307, 322.	Bandtke J. 317.
Albatenius 209.	Arndt 355.	Bandrowski E. 322.
Albert I 230.	Arras 257.	Bandrowski J. 18.
Albertrandi J. 151.	Arriaga d' M. 236.	Banghok 250.
Albert belg. 234.	Arszenik 370.	Bamberg 213.
Aleksander I 57, 151, 152, 228.	Askenazy S. 317.	Baranlecki A. 307.
Aleksander 57, 151, 152, 228.	Asnyk A. 103.	Baranowski J. 322.
Aleksander II 32, 228.	Astara 129.	Baranowski M. 307, 322.
Aleksander III 228.	Astrea 211.	Baranowski W. 307.
Aleksander VI 116.	Asuncion 244.	Barbara Radziwiłłówna 63
Aleksander Jagiellończyk 104, 128.	Ateny 209, 242.	Barcelona 213, 242, 251.
Aleksandrowicz J. 322.	Augsburg 213.	Barcewicz St. 115.
Aleksandrya 216, 240.	August II 31.	Barchatowski M. 240.
Alfons XIII 235.	August III 128.	Barczewski P. P. 307.
Algerya 235.	Auguste T. 235.	Bernard 211. 212.
Algier 131, 216.	Augustynowicz 18.	Bartke K. 202.
Allahabad 243.	Aurich 213.	Barkiewicz Z. 18.
Alkohol 370.	Australia III, 226, 253, 289, 294.	Bartoszewicz A. 307.

*Bartoszewicz J. 317.
 Barzyński W. 307.
 Batawska Rp. 68.
 Batory A. 128.
 Battle I. 237.
 Baduin P. G. 307.
 Baudouin de Courtenay J. I. 317.
 Bautzen 213.
 Bawaria 256, 257, 260.
 Bayreuth 213.
 Bazylea 213.
 Beatenberg 256.
 Becker O. 139.
 Beirut 256.
 Belfast 241.
 Belgia 226, 234, 241, 258, 260.
 Belgrad 213.
 Belmont L. 18.
 Bem A. G. 317.
 Bem J. 151.
 Bentkowski F. 317.
 Beranger Jan 104, 272.
 Berber 246.
 Berek Joselowicz 127.
 Berent J. 18.
 Berezyna 141.
 Bergen 213.
 Berger R. 103.
 Berlin 99, 128, 213, 244, 250, 257.
 Bern Szwaic. 247.
 Berno Mor. 213.
 Bernstein Ig. 203.
 Bertoni K. 240.
 Bethowen L. 115.
 Bęczkowska 18.
 Będzin 284, 342.
 Białecki A. 317.
 Białogrod 246.
 Biegeleisen H. 317.
 Bielefeld 213.
 Bieliński F. 307.
 Bielowski A. 317.
 Bielska 18.
 Biernacki A. 307.
 Biernat J. 240.
 Bizziadecki A. 307.
 Biliński K. 240.
 Billingshurst S. 236.
 Binder F. 240.
 Birkenmajer L. 322.
 Birmingham 241, 251.
 Bizmut 370.
 Bliźnięta 118.
 Bloch J. G. 315.
 Bloemfontein 246.
 Blüthner G. 103, 139.
 Boabdil 20.
 Bobrowniki 342.
 Bobrzyński M. 317.
 Bodzentyn 342.
 Bogdanowicz K. 322.
 Bogorya 342.
 Bogucki A. 307.
 Boguski J. 322.
 Bogusławski W. 307.
 Bohm Ch. 127.
 Bohusz F. K. 308.
 Bohowityn 18.
 Bohusz-Sięstrzeńciewicz S. 11.
 Brilleau 272.
 Boileau A. 151.
 Bojarski A. 308.
 Bolesław Chrobry 104.
 Bolesław I śląz. 68.
 Bolesław Jerzy II 56.
 Bolesław Kędzierzawy 128.
 Bolesław Krzywousty 104, 128, 141.
 Bolesław Wstydliwy 151.
 Bolesławiec 342.
 Bolimów 342.
 Bolonia 213.
 Boliwia 234, 241, 260.
 Bombay 217, 243, 250.
 Bona Sforza 140, 151.
 Bonaparte 229.
 Bond 211.
 Bonilla M. 235.
 Bonn 213, 244.
 Borda 210.
 Bordeaux 213, 242.
 Borek St. 308.
 Bornstein S. 202.
 Borodino 115.
 Borst 199.
 Bossi M. 67.
 Boston 217, 250.
 Bouguer 210.
 Bougereau A. 104.
 Buologne 257.
 Buchanan J. 231.
 Buchara 218.
 Budapeszt 213, 241, 250.
 Budyści 247.
 Budzyszyn 252.
 Buenos Ayres 217, 240, 241, 250.
 Buiwid O. 308.
 Bukareszt 213, 246.
 Bukowski H. 308.
 Bulgaria 226, 234, 241, 253, 260, 294.
 Bunsen 211.
 Buraczewski J. 322.
 Burboni 140.
 Burchard Hayes 231.
 Burdach dr. 23.
 Buren M. van 231.
 Burger 355.
 Burgerstock 256.
 Braclawszczyzna 68.
 Bradley 210.
 Brahms J. 67, 115.
 Branca G. 47.
 Brandenburg 213.
 Brandowski A. 18, 317.

Branat Fr. 308.
 Braungard F. 115, 127.
 Brazylia 234, 241, 253, 260.
 Brema 213.
 Brest 213.
 Brewster 211.
 Bristol 241.
 Brodowski 18.
 Brodzki 10.
 Brok 342.
 Brom 370.
 Brouardel 366.
 Brzuchnalski W. 317.
 Brückner A. 317.
 Bruksella 213, 241, 250, 258.
 Brunów 213.
 Brytol 213.
 Brzega W. 18.
 Brześć Kuliawski 343.
 Brzesko Stare 342.
 Brzeziny 343.
 Brzeziński H. 67, 127.
 Brzeżany 277.
 Brzostowski K. 308.
 Brzozowski S. 18.
 Bydgoszcz 213, 285.
 Byron J. 20, 272.
 Bytom 278.
 Caen 242.
 Cabrera M. E. 235.
 Cagliari 247.
 Calais 213, 257.
 Calcium 370.
 Cambaceres 229.
 Cambridge 241.
 Camerino 247.
 Capetown 246.
 Caracas 247.
 Carlisle 257.
 Carnot M. F. S. 229.
 Caro J. 317.
 Casablanca 238.
 Casanova (Lutosławska 18.
 Cassini 209, 210.
 Catania 213, 247.
 Cargado 243.
 Cecora 128.
 Cegielski H. 317.
 Celichowski Z. 317.
 Gentnerszwer M. 322.
 Cerera 210, 212.
 Cesarzski W. 322.
 Cetynia 242.
 Chabibula Chan emir 234.
 Chalubiński T. 140, 308.
 Chaminade C. 127.
 Chantemesse 364, 366.
 Charleman 228.
 Chartum 246.
 Chaves 245.
 Chęciny 343.
 Chelm 343.
 Chelmski Z. ks. 18.
 Chemnice 213.
 Chester A. 231.
 Chesterfield lord 117.
 Chicago 217, 240, 250.
 Chilledry III 228.
 Chilli 234, 241, 260.
 Chinczy 129, 209.
 Chiny 218, 224, 226, 234, 253, 295.
 Chiwa 218.
 Chlebowski B. 318.
 Chlor 370.
 Chlopecka J. 151.
 Chlopecki A. 240.
 Chlopicki J. 20.
 Chmielnicki Bohdan 104, 152.
 Chmielnik 284.
 Chmielowski 318.
 Chocim 140.
 Chodkiewicz A. 68.
 Chodkiewicz K. 115.
 Chodźko W. dr. 191.
 Choloniewski A. 275.
 Chopin F. 19, 115, 103, 127.
 Chocz 343.
 Choromański 18.
 Choynowski 18.
 Chreptowicz J. 308.
 Chrystian X 234.
 Chrystyania 213, 241.
 Chrzanowski I. 318.
 Chrzanowski W. 18.
 Ciechanów 343.
 Cieszkowska 18.
 Cieszkowski A. 318.
 Cieszkowski 18, 322.
 Cieszkowski J. 18, 322.
 Cink A. 115.
 Clark 246.
 Clementi M. 127.
 Clermont 242.
 Cleveland 231, 251, 257.
 Clovis Ról 228.
 Coimbra 245.
 Colorico de Basto 245.
 Conan Doyle 273.
 Congo 234.
 Cork 213, 257.
 Corelli M. 272.
 Cornell 246.
 Courtois P. 115.
 Cuszyna 68.
 Cuviller Ch. 127.
 Cuxhaven 213.
 Cyna 370.
 Gynk 370.
 Gwynski Z. 308.
 Czaban E. 308.
 Czacki T. 127, 308.
 Czan-Czan 250.
 Czapski-Hutten E. 308, 318.
 Czarniecki Stefan 104, 152.

Czarnogórze 234, 242, 294.
 Czarnylas 343.
 Czartoryski A. 7, 308.
 Czartoryski J. K. 308.
 Czermlowce 241.
 Czerny C. 103.
 Czersk 343.
 Czerwiński 343.
 Czesłochowa 140, 284, 313.
 Czu-Hong 209.
 Czun-Kin 250.
 Cwikliński L. 318.
 Cwirko 19.
 Danela Ch. 67.
 Daleszyce 343.
 Damaszek 217, 256.
 Dania 111, 116, 218, 224, 234, 242, 252, 256, 260.
 Danilowski 19.
 Darlington 252.
 Darnstadt 214.
 Davoust 92.
 Dawid J. W. 318.
 Dawidowa J. 308.
 Dąbkowski P. 318.
 Dąbrowice 343.
 Dąbrowski A. 322.
 Dąbrowski gen. 67, 140.
 Dąbrowski Ig. 18.
 Delcassé 238.
 Delft 244.
 Denhoff G. 20.
 Denwer 240.
 Deotyma 19.
 Descartes 209.
 Dessau 214.
 Debicki Z. 9.
 Debnicki W. M. 318.
 Diabelli A. 103, 139.
 Dickens K. 272.
 Dickstein S. 322.
 Dijon 242.
 Długosz J. 68.
 Dmochowski F. 12.
 Dobrzański A. 240.
 Dobrzycki H. dr. 308.
 Dobrzycki St. 318.
 Dobrzyński n. Wisła 343.
 Dolinowski J. 308.
 Domeyko Ign. 20.
 Domeyko Z. 322.
 Dominikańska Rzp. 218, 234, 242.
 Doncaster 257.
 Doppler 211.
 Dorpat 152, 214, 245.
 Dortmund 214.
 Drap H. 211.
 Drezno 214, 251.
 Drohobycz 277.
 Drontheim 214.
 Drozdowski J. 115.
 Dryakiew 145.
 Drzewica 343.
 Dubiecki M. 318.
 Dubitkowski T. 11.
 Dublin 214, 241, 257.
 Duisburg 214.
 Dumas A. 292.
 Durham 241, 262.
 Durra H. 67.
 Durski Ant. 308.
 Dussek . 151, 139.
 Düsseldorf 214.
 Dybicz 20.
 Dybowski B. 323.
 Dybowski W. 323.
 Dygasiński A. 19.
 Dyplom państwowy 128.
 Dyrektoryat 229.
 Działoszyń 284, 343.
 Działowski Z. 308.
 Działowski T. 308.
 Dzierżyszycki M. 318.
 Dzierżowski Sz. 323.
 Dzierżon J. ks. 309.
 Dfiewulski E. 323.
 Edward IV 230.
 Edward VII 104, 231.
 Edynburg 214, 241, 257.
 Egbert 230.
 Egipt 224, 235, 253.
 Eigerwald 256.
 Eisenach 214.
 Ekerkunst inż. 194.
 Ekwar 235, 242, 260.
 Eleonora królowa 152.
 Elzbieta ang. 230, 272.
 Elzbieta austr. 285.
 Elzbieta Ces. Ros. 20, 228.
 Ems 214.
 Erazm Rorerdamczyk 128.
 Erfurt 214.
 Erlangen 244.
 Erzepki B. 318.
 Espen Th. 127.
 Esperanto 328, 333.
 Essen 214.
 Estaja 19.
 Estewa 19.
 Estkowski E. 309.
 Estreicher K. 318.
 Estreicher St. 318.
 Etienne St. 252.
 Erteter 257.
 Europa 253, 289, 294.
 Eudoksyusz z Knidu 309.
 Falkowski J. 309.
 Fall L. 67, 103.
 Farydit A. 272.
 Faure F. 229.
 Fallieres 230.
 Faust 200.
 Feist A. 309.

Feldman 30, 150.
 Ferdinand austr. 230.
 Ferdinand bulg. 234.
 Ferdinand III 230.
 Fernel 209.
 Ferrara 247.
 Fessenden 211.
 Fichte 355.
 Fijałkowski A. M. Ks. 309.
 Filadelfia 250.
 Fillmore M. 231.
 Filip Piekny 228.
 Filip Powolny 228.
 Filip Śmiaty 228.
 Filip VI 228.
 Finlandya 116, 246.
 Finkel L. 318.
 Fizeau 211.
 Florencia 214, 258.
 Flota polska 141.
 Fluor 370.
 Folkierski W. 323.
 Fonberg I. 323.
 Fomesca da 234.
 Formoza 295.
 Forster 370.
 Foucault 211.
 Franciszek Józef 68, 230, 234.
 Franciszek I austr. 230.
 Franciszek I 228.
 Franciszek II franc. 230.
 Franciszek II franc. 104, 140, 228.
 Francya 110, 1-8, 224, 226, 235, 238, 239, 242, 252, 260.
 Frankfurt n. Menem 214.
 Frankfurt n. Odra 214.
 Frauenhofer 210.
 Franke H. 139.
 Fredro 189.
 Freiburg 244, 257.
 Frietsche G. 309.
 Fröhlich O 103, 115.
 Fryburg 247.
 Fryderyk I ślaz. 68.
 Fryderyk II ces. niem. 230.
 Fryderyk III 128.
 Fryderyk August 140, 152.
 Fryderyk Jagiellończyk 116, 128.
 Fryderyk prus. 230.
 Fryderyk Wilhelm 230.
 Fryderyk Wilhelm I 230.
 Fryderyk Wilhelm II 116, 230.
 Fryderyk II „Wielki” 230.
 Fryderyk Wilhelm III 230.
 Fryderyk Wilhelm IV 230.
 Fudakowski B. 323.
 Fulda 214.
 Fürstenweld 202.
 Fürt 252.
 Gade N. W. 139.
 Galicia 277.

Galileusz 209.
 Gamaston 30.
 Gandawa 214, 241.
 Ganschals C. 127.
 Garfield J. A. 231.
 Garwolin 313.
 Gautier 309.
 Gawalewicz M. 30.
 Gawronski W. 67, 139, 151.
 Gabin 214.
 Gąsiorowski W. 258.
 Gdańsk 214.
 Geiza II 68.
 Genewa 217.
 Genua 211, 240, 217.
 Georg Sand 272.
 Gera 214.
 Gerlicz O. 199.
 Gesclin du 272.
 Getynga 214, 244.
 Gibraltar 214.
 Gidle 343.
 Giessen 211.
 Giedroń A. 323.
 Glasgow 214, 241, 250.
 Gliński K. 30.
 Glion 256.
 Gliwice 278.
 Gloger Ch. 19.
 Gerard Ch. 19.
 Godecki T. 115.
 Godlewski E. 323.
 Goethe 355.
 Goldynga 152.
 Golebiowski A. 314.
 Golkowski J. 309.
 Goluchowski J. 318.
 Gomez J. M. 236.
 Gomez J. W. 237.
 Gumulicki W. 30.
 „Gonie Pora. i Wieczorny” 291.
 Górczyn J. A. 20.
 Górczyński B. 30.
 Ghrecki Ant. 116.
 Gorlice 214.
 Gornegrat 256.
 Gosiewski K. 104.
 Gosiewski W. 323.
 Gosławski M. 140.
 Gostynin 346.
 Gota 214.
 Göttingen 247.
 Guatemala 235, 242.
 Guignard 151.
 Guitone d'Arezzo 68.
 Gumplowicz L. 318.
 Gurliitt C. 19, 145.
 Gustaw I Waza 146.
 Gustaw II Adolf 140.
 Gustaw V 237.
 Gustawicz B. 323.
 Güstrow 257.

Gutliński R. 323.
 Grabowski A. 318, 323.
 Grabowski E. 240.
 Grabowski Ign. 30.
 Grabowski T. 318.
 Graut U. 231.
 Graczyński B. 318.
 Grau-Wadmeier A. 240.
 Gray 211.
 Graz 214, 241.
 Grecya 218, 226, 235, 242, 253, 261.
 Grecy 129.
 Grecz M. 9.
 Greenwich 214.
 Greifswald 244.
 Grenada 242.
 Grenobla 242.
 Grey J. 229.
 Grieg E. 67, 103, 127, 139, 140.
 Grillparzer 356.
 Grimmelshausen 354.
 Gröde 277.
 Grodno 116.
 Grójec 316.
 Groningen 244.
 Groszlik S. 323.
 Grubiński F. 323.
 Gruszecki A. 31.
 Grzegorz X 115.
 Grzegorz XIII 68, 105, 117.
 Grzegorz XIV 151.
 Grzybowski J. 323.
 Haakon VII 236.
 Haendel 115, 139.
 Hadzi 295.
 Haga 239.
 Haiti 235, 242.
 Hajota 31.
 Halba 246.
 Halpern J. 202.
 Halla 244.
 Hellenburg v. A. 240.
 Halley 210.
 Hamburg 214, 250.
 Hanko 250.
 Hanower 214, 257.
 Hanusz J. 318.
 Harding 210.
 Harold II 230.
 Harrisburg 257.
 Harrison W. H. 231.
 Hauptman 356.
 Hawana 217.
 Hawr 214.
 Haydn J. 56.
 Hebdów 346.
 Hebrajczyce 129.
 Heidelberg 214, 244.
 Heine 355.
 Heineizel i Kunitzer 191.
 Helgoland 214.

Heliometr 210.
 Helmholtz 211.
 Helsingfors 214, 246.
 Henke 210, 211.
 Henryk Brodaty 44, 128.
 Henryk Walezyusz 68, 116, 151.
 Henryk II 228.
 Henryk II ang. 230.
 Henryk I 228.
 Henryk IV 68.
 Henryk IV Wielki 229.
 Henryk V niem. 68.
 Henryk VI ang. 68, 230.
 Henryk VI 141.
 Henryk VII 230.
 Hempel J. 323.
 Herbelowie 191.
 Herder 355.
 Herschel 210, 211.
 Hilparch 209.
 Hiszpania 224, 226, 235, 242, 252, 253, 261.
 Hoffmann 355.
 Holandya 111, 224.
 Honduras 235.
 Horodczno 104.
 Horodko 127.
 Howard D. 235, 242.
 Hrubieszów 284, 346.
 Hube M. 323.
 Hugo Kapet 228.
 Hugo W. 272.
 Hull 214.
 Humphry Ward 272.
 Huyghens 209.
 Ihsen H. 68.
 Ignatowski K. 309.
 Iłow 346.
 Iza 346.
 Indy 152, 243, 256.
 Indy Ang. 226.
 Indy Wsch. 224, 253.
 Infanty 151.
 Inocenty IX 128.
 Inowłóz 346.
 Inzbruk 214, 241.
 Irkuck 217.
 Irlandya 237, 241, 253.
 Islam 294.
 Iwan V 227.
 Iwan Groźny 151.
 Jabeczarski T. 309.
 Jablonowski A. 319.
 Jablonowski J. A. 309.
 Jablonowski Wl. 42.
 Jachowicz St. 309.
 Jackowski M. 309.
 Jackson A. 231.
 Jadwiga królowa 151.
 Jadwiga Śta 128.

Jadźwingowie 128.
 Jakób I 231.
 Jakubowiczowa J. 309.
 Jan I kr. franc. 228.
 Jan II 228.
 Jan XXI 68.
 Jan Huss 140.
 Janicki Fr. 115.
 Janicki S. 323.
 Jan Kazimierz 115, 116, 140, 151.
 Janina 240.
 Jan Olbracht 19, 68, 128, 104.
 Janowicz 346.
 Jan Sobieski 68, 104, 115, 116, 128.
 Jan z Dukli, 116.
 Jan Zlotousty 116.
 Jan Zymunt 230.
 Japonia 158, 218, 226, 235, 243, 253.
 Jarochoński K. 319.
 Jarocki F. 233.
 Jarosław 277.
 Jasiński F. 309.
 Jasiński J. 140.
 Jaśkiewicz J. 309.
 Jasna Góra 68, 128.
 Jassy 214, 240.
 Jastrzębowski W. 323.
 Jefferson T. 231.
 Jellenta 42.
 Jena 244.
 Jenisejsk 217.
 Jerolimnia 217.
 Jerzmanowski E. 309.
 Jerzy I 231.
 Jerzy V 231.
 Jerzy Wilhelm 230.
 Jeske-Choiński T. 42.
 Jeż T. T. 42.
 Jędrzejewicz J. 323.
 Jędrzejów 346.
 Jimenez R. 236.
 Joanna d'Arc 68, 204.
 Joachim Murat 128.
 Jod 370.
 Johnson A. 31.
 Jordan (Wienawski) 42.
 Joszihito 235.
 Jowisz 209, 210, 212.
 Joyce A. 67.
 Józef I 230.
 Juan-szi-kaj 234.
 Jułiusz Cezar 69.
 Jundziłł J. 324.
 Jungfrau 256.
 Junona 210, 212.
 Junosza Szaniawski K. 42.
 Jurkiewicz K. 324.
 Jurystowski M. 240.
 Kachowski 116.
 Kaczowski Z. 43.

Kadyks 215.
 Kair 217, 250.
 Kaisebrecht Ludw. 199.
 Kalifornia 131.
 Kalendarz 10.
 Kalend. Gregoriański 128.
 Kalifornia 131, 246.
 Kalinka W. 319.
 Kalkuta 217, 243, 250.
 Kalinowski K. D. 309.
 Kalisz 284, 346.
 Kaluszyn 284.
 Kamieńczyk 346.
 Kamieniec Pod. 68, 104, 116.
 Kanada 111, 240, 243, 253.
 Kant 355.
 Kanton 217, 250.
 Kapius G. 128.
 Karasiński A. 67, 103, 127.
 Karbon 370.
 Karczewski W. 324.
 Karliński F. 324.
 Karlsruhe 214.
 Karłowicz J. 319.
 Karłowicz M. 19, 67, 140.
 Karol I 231.
 Karol II ang. 231.
 Karol II hiszp. 140.
 Karol III hiszp. 152.
 Karol IV czeski 141.
 Karol IV franc. 228.
 Karol V 116.
 Karol V franc. 228.
 Karol VI 227, 228.
 Karol VI austr. 230.
 Karol VII austr. 230.
 Karol VII 228.
 Karol VIII 228.
 Karol IX 105.
 Karol IX franc. 228.
 Karol IX szwedz. 128.
 Karol X franc. 103, 229.
 Karol rumun. 237.
 Karol W. 105.
 Karol XII 115.
 Karol XII szwedz. 140.
 Karpiński A. 324.
 Kartagina 215.
 Kassala 247.
 Kassel 214.
 Katarzyna I 227.
 Katarzyna II 128, 228.
 Katarzyna Habsb. 128.
 Katarzyna Jagiellonka 140.
 Kaufman M. dr. 189.
 Kaufmanowa 189.
 Kaun H. 127.
 Kawczyński M. 319.
 Kazań 214, 245.
 Kazimierz pod Koninem 346.
 Kazimierski de Biberstein A. 319.
 Kazimierz Jagiellończyk 116, 140.

- Kazimierz Ks. Mazow. 116.
Kazimierz Wielki 140.
Kąski A. 309.
Kepler 209.
Kępiński S. 324.
Kętrzyński W. 319.
Kicki K. 309.
Kiel 214, 244.
Kielce 185, 284, 346.
Kijów 99, 244.
Kioto 243.
Kirchhof 241.
Kirkor A. 310.
Kistrzyn 215.
Kittel F. 151.
Kiusku 243.
Klausthal 252.
Klemens IX 151.
Klimuntów 346.
Kloppstock 354.
Klajpeda 152.
Kłodawa 347.
Knox Poik J. 231.
Kobalt 370.
Kochanowski J. K. 319.
Koerner 355.
Kolberg O. 319.
Koleje żel. 314.
Kuliński I. dr. 189.
Kolno 347.
Kolonia 240, 251.
Kolonie Amer. półn. 237.
Kolonie franc. 235.
Kolonie niemieckie 236.
Kolonie niem. 236.
Kolonie portug. 236.
Koloszwär 241.
Kolumbia 235, 243, 246, 261.
Kollataj H. 6.
Kolo 284, 347.
Kozubowski A. 310.
Komitet narodowy 140.
Komitet obrony 229.
Konar A. 43.
Konarski A. 310.
Konarski St. 309.
Konary 347.
Konarzewska 189.
Koncewicz J. 324.
Koncewicz L. 319.
Konczyński T. 43.
Konfederacja barska 103, 104.
Konfederacja Targowicka 68.
Konfederacja Tyszwiecka 152.
Koniępol 347.
Koni 347.
Konopnicka M. 54.
Koniński 347.
Konrad VI 127.
Konrad ks. Mazowiecki 104.
Konstancja 215.
Konstanty greccy 235.
Konstanty W. Ks. 140.
Konstantynopol 68, 215, 247, 250.
Konstanza 240.
Konwencya narodowa 128.
Konwent nar. 229.
Kopenhaga 251.
Kopczyński O. 141, 319.
Kopera F. 319.
Kopenhaga 215, 258.
Kopernik 209.
Koprzywnica 347.
Kordoba 241.
Kordyliery 256.
Korczyn 347.
Kordecki Aug. ks. 140.
Korea 218.
Korsak J. 128.
Kortez Ferdynand 104.
Korzeniowski J. 54.
Korzon T. 319.
Kościuszko 68, 128, 140, 152.
Kosiakiewicz W. 54.
Kosiński W. 324.
Kossakowski J. 12, 20, 140.
Kossowski J. 240.
Kostarika 236, 243.
Kowal 347.
Kowalczyk J. 324.
Kowalewska Z. 324.
Kowno 258.
Koziebrodzki T. hr. 239.
Kozienice 347.
Kändler R. 209.
Krajowa 240.
Kraków 68, 103, 115, 116, 140, 215, 276, 306.
Kramsztyk S. 324.
Krasnystaw 347.
Krausar A. 319.
Krautstoffer St. 67.
Krechowiecki A. 54.
Kremel 128.
Kremer J. 319.
Kreuznach 215.
Krugulski Z. 151.
Krugulski W. 67, 115, 103.
Królestwo Polskie 68, 200, 245, 314.
Królewicz 215, 244.
Kromer M. 44.
Kromwell R. 231.
Kronenberg L. 310, 315.
Kronszlad 215.
Krukowiecki 115.
Krupiński F. 319.
Krusiński F. 319.
Krupe 347.
Krusche A. dr. 190.
Krusche i Fender 200, 202.
Krzeczunowicz K. 310.
Krzemień 127.
Krzemiński St. 319.
Krzepice 348.
Krzywicki L. 319.
Krzyżoszewski S. 54.
Krzyżacy 20, 103, 152.
Kryżanowski A. 324.
Kryżanowski J. K. 310.
Kryżanowski S. 319.
Kryłów 318.
Krynicky W. 240.
Krysiński A. 319.
Książ W. 348.
Księżyc 212.
Kuba 236, 243.
Kuczyński E. 240.
Kubala L. 319.
Kühlau F. 151.
Kulwiec K. 324.
„Kuryer Litewski” 12.
„Kuryer Warszawski” 367.
Kurlandia 152.
Kurozwaki 347.
Kurpiński F. 103.
Kurpiński K. 127.
Kurytyba 240.
Küster i Sp. 109.
Kutno 348.
Kutuzow 116.
Kwasorid 370.
Kwiatkowski 240.
Kwiatkowski E. 240.
Kwiatkowski Jan 240.
Lachnicki C. 310.
Lack Th. 127.
Lam Jan 55.
Lamowie 237.
„Landsberg” 202.
Lange A. 55.
Lange G. 127.
Langley 241.
Lubeka 215.
Lubelczyk W. 310.
Lubelska gub. 259.
Lubiana 215.
Lublin 185, 284, 348.
Lubraniec 348.
Luce Barros 234.
Lucerna 258.
Ludgarda 152.
Ludwigshafen 257.
Ludwik Ferdynand prus. 128.
Ludwik Filip 229.
Ludwik Król 116.
Ludwik Napoleon 229.
Ludwik II weg. 104.
Ludwik V 228.
Ludwik IX 228.
Ludwik X 228.
Ludwik XI 228.
Ludwik XII 228.
Ludwik XIII 229.
Ludwik XIV 229.
Ludwik XV 68, 229.
Ludwik XVI 229.
Ludwik XVII 229.
Ludwik XVIII 116, 229.
Leyssin 256.
Liberya 218, 243.
Lichner H. 151.
Liebelt K. 320.
Lignica 215.
Ligondes du 211.
Lille 242.
Lials 211.
Lillo A. 10.
Lima 245.
Linde I. 6, 320.
Linde S. B. 5, 6, 7.
Linkoln A. 231.
Lipiński J. 310.
Lipno 348.
Lippershey 209.
Lipsk 215, 244, 251.
Lisbona 215, 245.
Liszt Fr. 103, 139.
Litwini 283, 284.
Liw 348.
Liwerpol 215, 250, 252.
Liorno 215.
Lobertal 252.
Lochman W. 127.
Lockyer 211.
Londyn 99, 215, 241, 250, 257, 262.
Lorentz i Krusche 199.
Lormene F. 359.
Lortzing 103.
Löschhorn A. 151.
Lotaryngia 257.
Lotnicy 165.
Loubet E. 230.
Louis St. 250.
Louvain 241.
Lozanna 247.
Lubeka 215.
Lubelczyk W. 310.
Lubelska gub. 259.
Lubiana 215.
Lublin 185, 284, 348.
Lubraniec 348.
Luce Barros 234.
Lucerna 258.
Ludgarda 152.
Ludwigshafen 257.
Ludwik Ferdynand prus. 128.
Ludwik Filip 229.
Ludwik Król 116.
Ludwik Napoleon 229.
Ludwik II weg. 104.
Ludwik V 228.
Ludwik IX 228.
Ludwik X 228.
Ludwik XI 228.
Ludwik XII 228.
Ludwik XIII 229.
Ludwik XIV 229.
Ludwik XV 68, 229.
Ludwik XVI 229.
Ludwik XVII 229.
Ludwik XVIII 116, 229.
Luksemburg 215, 243.
Lund A. 247.
Luksemburg 215, 243.
Lund 247.
Marcin Luter 354.
Lwów 128, 241, 277, 305, 306.
Lyon 215, 242, 251.
Ładysław Pogorowicz 141.
Łaguna S. 320.
Łapczyński K. 324.
Łask 348.
Łaski J. 68.
„Łączność” 193.
Łęczycza 284, 348.
Łępkowski J. 320.
Łętowski J. 55.
Łódź 177, 276, 283, 305, 320.
Łódzki powiat 203.
Łomża 348.
Łopaciński H. 320.
Łopuska H. 67.
Łopuszańska 66.
Łowicz 284, 348.
Łoziński W. 66.
Łubiński F. W. 66, 310.
Łukaszewski J. 320.
Łubiński M. 66.
Łusina 66.
Łysa Góra 349.
Macerata 247.
Machczyński K.
Maciejowice 349.
Maciejowski J. 66.
Maciejowski W. A. 320.
Madison J. 231.
Mac Kinley 321.
Mac Mahon 229.
Madero F. J. 235.
Madras 243, 251.
Madryt 68, 215, 242, 250.
Magdeburg 245.
Magnezya 370.
Mahomet 129.
Mahometanie 294.
Mahomet V 237.
Maków 349.
Maks K. 240.
Maksymilian arcyks. 141, 152.
Makuszyński K. 66.
Malborg 215.
Malinowski F. K. 320.
Malinowski L. 320.
Malta 115.
Malachowski St. 311.
Malecki A. 320.
Managua 244.
Manchester 215, 250, 252.
Mangan 370.
Mańkowski; A. 66.
Marburg 244.
Marcinkowski K. 314.
Marcin z Olkusza 10.
Marene W. 66.
Marion 66.
Markiewicz St. 311.
Maroko 218, 217, 238.
Marot 272.
Mars 209, 211, 212.
Marsh 154.
Marsylia 242, 251.
Martini P. G. 127.
Marta Adelaida 235.
Marta Kazimiera 21.
Marta Ludwika 152.
Marta Stuart 272.
Marta Teresa 68, 230.
Maskell 210.
Maskoff J. 66.
Masnedo 258.
Massenet I. 127.
Maszyński P. 67, 103, 140.
Maxwell 211.
Mayzłówna 66.
Mazowieckie województwo 197.
Medani 246.
Medyolan 215, 250.
Meiningen 215.
Meklemburgia 257.
Meksyk 104, 217, 235, 243, 253, 261.
Melburn 247, 251.
Mendelson Bartoldy F. 67.
Mene L. 236.
Menelik II 234.
Merczyng H. 324.
Merida 247.
Merkury 210, 212.
Merkuryusz 370.
Messyna 215, 247.
Metona system 81.
Metz 215.
Meyerbeer G. 127.
Michał Korybut 128, 152.
Michałowski J. 240.
Michalowski Z. 66.
Michejda F. 311.
Michelson 211.
Michigan 246.
Miecznik A. 66.
Miedzyrzec 284.
Mielżyński S. 311.
Mierosławski L. 44.
Mierzyński A. 320.
Mieszkowski M. 139.
Miniński F. 66.
Mickiewicz Adam 152.
Miedź 370.
Miechow 349.
Mikolaj I 32, 68, 104, 128, 228.
Mikolaj II Cesarz Rosyi 228, 236.
Mikrometr 209.
Milewski T. 151.
Milewski E. 311.

Milewski A. 66.
 Milkowski St. 240.
 Miński Mazow. 349.
 Mir 140.
 Mittelstaedt dr. 189.
 Mleczko O. 311.
 Mława 349.
 Młocki A. 311.
 Młocki W. 311.
 Mniszek H. 66.
 Mniszczek K. 311.
 Mochacki M. 152, 320.
 Modena 247.
 Mogilnicki 189.
 Moguncya 215.
 Mohamed Nasr Bej 235.
 Molier 272.
 Monachium 215, 244, 250, 257.
 Monastyr 244.
 Moniuszko D. 311.
 Moniuszko St. 67, 91, 103, 140.
 Monroe J. 231.
 Mont Blanc 250.
 Montauban 242.
 Montpellier 242.
 Montreal 240.
 Mont Revard 256.
 Montwill J. 311.
 Moraczewski A. 320.
 Morgarten 67.
 Morin 209.
 Morse 369.
 Morzycka F. 66.
 Mościcki H. 13.
 Moskwa 99, 115, 116, 140, 215, 240, 245, 250.
 Mostowski T. A. 311.
 Mozart W. A. 67, 103, 139.
 Mrozowicka Ir. 66.
 Mstów 349.
 Muchliński A. 320.
 Muezkowski J. 320.
 Mueller St. 66.
 Mulaj Hafid 238.
 Mulej Jussuf 235.
 Müller Al. 203.
 Müller E. 103, 237.
 Murat V 104.
 Mustafa II 104.
 Mustafa IV 140.
 Mufermilch M. 66.
 Myszyńiec 349.

Narwa 140.
 Narzyski J. 66.
 Nasielsk 349.
 Nasr ed Din 67.
 Natanson W. 324.
 Natansonówna S. 66.
 Neapol 215, 247, 250.
 Nehring W. 320.
 Nelson 103.
 Nencki M. 324.
 Neapol 243.
 Neptun 211, 212.
 Newcastle 257.
 Neuchatel 217.
 New Fundland 243.
 Newton 210.
 New York 250, 257.
 Niderlandy 226, 236, 244, 255, 261.
 Niedzwiedzki Z. 67.
 Niemcewicz J. 11, 5.
 Niemcy 110, 158, 226, 236, 238, 239, 242, 244, 275, 283.
 Niemojewski A. 67.
 Nieszawa 349.
 Nietzsche 355.
 Niewiadomska C. 67.
 Nikaragua 236, 244.
 Nikiel 370.
 Nikolajewski 217.
 Nizza 215.
 Niz. Nowgorod. 215.
 Nordenney 215.
 Norwegia 221, 226, 244, 253.
 Norimberga 215, 252.
 Noskowski Z. 103.
 Nowaczynski A. 67.
 Nowakowski J. 139.
 Nowa Walia 244.
 Nowa Zelandya 244.
 Nowodworski B. 311.
 North Walsham 257.
 Nowiński J. 67.
 Nowowiejski F. 140, 151.
 Nowy York 217.
 Nur 349.
 Nürnberg H. 103.
 Nussbaum J. 324.
 Nyborg 141.
 Nymwegen 258.

Oceania 289.
 Ocetkiewicz A. 240.
 Ochrowski J. 320.
 Oczipowski M. 324.
 Odesa 99, 215.
 Ogrodzieniec 349.
 Ojców 349.
 Okeki Z. 240.
 Okusko 189.
 Olbers 210.
 Oldenburg 215, 257.
 Olechowski G. 67.
 Oliver Kromwell 231.

Olkusz 349.
 Olsztyn 278.
 Olsztyn w Kr. Pol. 349.
 Olów 370.
 Oman 218, 295.
 Omdurman 246, 247.
 Oos 257.
 Opatów 350.
 Opatówek 350.
 Opiński H. 67, 151.
 Opoczno 350.
 Opole 278.
 Orkan Wl. 67.
 Oporto 215.
 Orsini 20.
 Osaka 250.
 Oskar Krusche i Fiedler 202.
 Ossolineum 44.
 Ossolinscy 7.
 Ossolinski J. 141, 311.
 Ossowski G. 320.
 Ostenda 258.
 Ostrołęka 68, 350.
 Ostrów 350.
 Osuchowski A. 311.
 Otłock 350.
 Oxford 241.

Pabianice 193, 197, 200, 284, 350.
 Pacta conventa 116.
 Paderecki Iq. 311.
 Padwa 215, 247.
 Palermo 215, 247.
 Pallada 210, 212.
 Panama 236, 244.
 Pankiewicz J. 324.
 Panna planeta 118.
 Papież 271.
 Papiński J. 320.
 Paragwaj 236, 244.
 Parana 241.
 Parkany 128.
 Parma 247.
 Paryż 68, 99, 215, 242, 250, 258.
 Paskiewicz ks. 31.
 Pawia 247.
 Pawel I 12, 140, 228.
 Pawiński A. 10, 320.
 Pechnik S. 202.
 Pekin 217, 242, 250.
 Pendzab 243.
 Peysylwania 246.
 Pepin „Krepy” 752.
 Perier J. K. 229.
 Perly 334.
 Persowie 129.
 Persya 218, 224, 236, 244.
 Peru 226, 236, 245.
 Pertunia 247.
 Petersburg 99, 216, 245, 250, 257.
 Philipp A. 35.
 Piazza 210.

Pickering W. W. 211.
 Piekosiński F. K. 320.
 Pierce F. 231.
 Piesch M. 202.
 Pietermaritzburg 246.
 Pilat R. 320.
 Pilatus 250.
 Pila 285.
 Piłczów 350.
 Pinks W. dr. 190, 191.
 Pina 215.
 Piotr I 227.
 Piotr II 227.
 Piotr III 228.
 Piotr IV mold. 68, 104.
 Piotrków 284, 350.
 Piotr serb. 237.
 Piotr Skarga 116.
 Pittsburg 240, 251, 257.
 Piza 247.
 Plater L. 324.
 Platte 256.
 Platyna 370.
 Plaza L. 234.
 Plebański J. 320.
 Plewikiewicz K. 312.
 Plymouth 216, 257.
 Plock 284, 350.
 Płock 350.
 Płowce 116, 350.
 Plug Adam 90.
 Podczaszynski F. 321.
 Podgorzyca 242.
 Poincaré R. 230, 235.
 Poitiers 212.
 Polacy 239, 275, 283.
 Polne okolice 370.
 Polock 128.
 Polujanski A. 324.
 Pomorzant A. 321.
 Poniatowski J. 116.
 Poniatowski M. ks. 104.
 Ponte de Luna 215.
 Poras B. 236.
 Port Artura 45.
 Portsmouth 216.
 Portugalia 221, 226, 236, 245, 253, 261.
 Potas 370.
 Poremkin 128.
 Potocki Alf. hr. 68.
 Potocki A. P. 90, 150, 312.
 Potocki J. 312.
 Potocki T. 6.
 Potocki K. 312.
 Potocki St. 6.
 Potsdam 216.
 Poznań 216, 305.
 Poznanscy mulz. 191.
 Poznański I. K. 191.
 Poznanskie W. Ks. 68, 104, 278.
 Praga Cz. 216, 241, 251.
 Prasa 268, 269.

Prasnysz 350.
 Prażmowski A. 325.
 Presburg 216.
 Pretoria 216.
 Prencion 246.
 Prószyński K. 312.
 Prus Bolesław 90.
 Prusy 115, 236, 252, 257, 261.
 Przedbórz 284, 351.
 Przemysł 277.
 Przemysław I 152.
 Przemycki G. 312.
 Przeczdzicki K. 311.
 Przyborowski W. 90.
 Przybyszewska D. 90.
 Przybyszewski St. 91.
 Pseudonimy liter. 298.
 Puillet 211.
 Pułaski K. 128.
 Puławy 128, 350.
 Pultusk 350.
 Pusch J. B. 325.
 Pyzdry 351.

Rabelais 272.
 Rabsztyn 351.
 Raciaz 351.
 Racine 272.
 Raczynski E. 312.
 Radium 370.
 Radliński I. 324.
 Radom 185, 284, 351.
 Radomsko 351.
 Radwanski J. 325.
 Rdziejewski 351.
 Radziejowice 351.
 Radziwill M. ks. 115.
 Radziwill M. II. 111.
 Radzymin 351.
 Raff I. 115.
 Rajczak A. 127.
 Rakoczy 128.
 Rapacki W. (syn) 151.
 Rawa 351.
 Rawicz 285.
 Rawina II. 151.
 Rravail 68.
 Reich F. 127.
 Reiklawik 216.
 Reinecke G. 67, 151.
 Rennes 242.
 Rembowski I. 321.
 Restrepo K. E. 235.
 Rewel 216.
 Rey Lack Th. 115.
 Reynald G. 115.
 Rhea 129.
 Rhyt 257.
 Richer 210.
 Richter J. P. 355.
 Rigi 256.
 Rio de Janeiro 240, 241, 217, 250.
 Rittner J. 91.

Robespierre 92.
 Rochester 257.
 Rodez 246.
 Rodziewiczówna 102.
 Roemer 210.
 Roentgen 191.
 Rogalski J. 312.
 Rogosz Józ. 102.
 Rogoszońska 102.
 Rogowicz W. 102.
 Rogowski W. 240.
 Rojan K. 102.
 Rokossowska M. 102.
 Rolle A. 321.
 Rolle M. 102.
 Rolfe W. 103.
 Romanowski J. N. 321.
 Romocki L. 102.
 Rosewell M. 273.
 Roosevelt T. 231.
 Rosen L. 139, 151.
 Rossini G. 127.
 Rostafinski J. 325.
 Rostok 44.
 Rosy 110, 111, 116, 117, 200, 226, 236, 258.
 Rosyane 215, 283.
 Rotterdam 266, 258.
 Rothorn 256.
 Rozmysłowski L. 240.
 Rózycki L. 67.
 Rózycki Z. 102.
 Rouba N. 102.
 Rouen 216.
 Rousseau 272.
 Rubin Ch. 202.
 Ruckert 355.
 Roux 366.
 Rudnicka 189.
 Rudyar Kipling 272.
 Rumunia 224, 226, 237, 246, 253, 261, 294.
 Ruś 277.
 Ryga 99, 216.
 Rygiel L. 102.
 Rygiel Nalkowska 102.
 Rypin 351.
 Ryszard II 230.
 Ryszard III 230.
 Rzepko W. 115, 127.
 Rzesza Niem 253.
 Rzeszycy bracia 140.
 Rzewuski A. 102.
 Rzewuski St. 102.
 Rzym 209, 216, 247, 251, 258.
 Rzymianie 129.

Saalfeld 128.
 Sabaudya 256.
 Sachs Hans 354.
 Sachs M. 102.
 Senez Pena 234.
 Saint-Saens K. 103, 127.

- Saksonia 257, 261.
 Salamanka 242.
 Saleve 256.
 Salomonowicz 202.
 Saloni 216.
 Salvador 237, 246.
 Sambor 277.
 Samosierra 141.
 Sandomierz 351.
 San Francisco 217.
 San Jose 243.
 Sanok 277.
 San Paolo 240.
 Santa Fe 241.
 Santiago 241, 242.
 Sapięha fr. ks. 68.
 Saragossa 242.
 Saratów 245.
 Sarniecki Z. 102.
 Sartorio A. 139.
 Sas B. 102.
 Sassari 217.
 Saturn 21, 209, 210, 212.
 Schaffberg 256.
 Schantz T. 240.
 Scharwenka F. 139.
 Scheibler K. 191.
 Scheiblerowski zakł. 203.
 Scherer E. 236.
 Schiaparelli 211.
 Schiffman A. 102.
 Schiller 355.
 Schinze 256.
 Schneeberg 256.
 Schopenhauer 355.
 Schrotter 210.
 Schulhof . 103, 115.
 Schumann R. 103, 139, 151.
 Schwarzenberg ks. 104.
 Schytte L. 115.
 Secchi 211.
 Selim Horodelski 151.
 Sekowski J. 321.
 Sen 341.
 Serbia 224, 246, 253, 261.
 Serebryński W. 321.
 Serock 351.
 Sewer 102.
 Sewilla 216, 242.
 Sgambatti G. 127.
 Sheffield 241, 257.
 Slang Tan 250.
 Siarka 370.
 Sidney 250.
 Sidorowicz F. 240.
 Siedlce 284.
 Siedlecki A. 114.
 Sienkiewicz H. 114.
 Sienkiewicz O. 240.
 Sienna 247.
 Sieradz 351.
 Sierakowski M. 11, 116.
 Sierosławski S. 126.
 Sieroszewski W. 126.
 ierpe 351.
 Siewierz 351.
 Silber M. 202.
 Simla 256.
 Sinding Ch. 151.
 Singan 250.
 Sirkins i Elger 199.
 Skalski dr. 189, 190.
 Skala Pieskowa 352.
 Skarbek F. hr. 5.
 Skarga Piotr 312.
 Skarpologia 86.
 Skepe 352.
 Skierniewice 352.
 Skłodowska-Curie M. 325.
 Skobelew 21.
 Skoplie 240.
 Skrbieński T. 240.
 Skwieciński J. 127, 151.
 Skrzyński A. 239.
 Skrzyński F. 240.
 Słońce 45, 212.
 Słomski E. 126.
 Słowacki J. 189.
 „Słowo” 275, 285.
 Słupca 352.
 Smith B. 115.
 Smolenski W. 321.
 Smolikowski A. 312.
 Sobór Konstancyjski 152.
 Sobór Laterański 67.
 Sochaczew 284, 352.
 Soda 370.
 Sofia 241.
 Sokal 103.
 Sokol A. 140.
 Sokolowski W. 321.
 Solec 352.
 Soltyk bisk. 140.
 Somdech Pra Paramindra 237.
 Sorbona 242.
 Sosnowiec 284.
 Spielhagen 356.
 Spindler F. 103, 139.
 Spieymierz 352.
 Sprowacker 127.
 Srebro 370.
 Sroka A. R. 263.
 Sroka Bol. 178.
 Stabieński arcyb. 128.
 Stanford 246.
 Stannyan 210.
 Stany Zjedn. A. P. 218, 224, 226, 246, 261, 290.
 Stanisław August 104, 116, 141.
 Stanisław Leszczyński 21, 128.
 Stanisławów 277.
 Stanzenhorn 256.
 Starzyce 202, 203.
 Stasiak L. 126.
 Staszic S. 312.
 Statut Nieszawski 140.
 Stefan ang. 230.
 Stefan Batory 10, 68, 104, 151, 152.
 Stefan Czarniecki 20.
 Stefan moldaw. 116.
 Steinkeller P. 312.
 Steinman L. 202.
 Stephenson 252.
 Stephenski J. 210.
 Sterling Sew. dr. 190.
 Stern A. 325.
 Stockport 257.
 Stockton 252.
 Stopnica 352.
 Strasburg 216, 244, 257.
 Straszewski M. 240, 421.
 Strojnowski S. 325.
 Stronczyński K. 321.
 Strug A. 126.
 Struwe H. 321.
 Strzy 277.
 Strzelec planeta 154.
 Studziński K. 67.
 Stuttgart 239.
 Suakim 246.
 Suchecki H. 321.
 Su-czan 251.
 Sudan 216.
 Sudermann 356.
 Sue Eur. 272.
 Suez 217.
 Sufrazyński 371.
 Sulejów 352.
 Sulimierski F. 325.
 Sulicki E. 321.
 Sulipcyusz Gallus 209.
 Sundberg 253.
 Supiński J. 321.
 Surzyński M. 5, 116, 140.
 Suwałki 284.
 Suworow 140.
 Swath Ferd. 199.
 Syam 218, 247, 237, 295.
 Sycylia 131.
 Sydney 244.
 Sygietyński A. 126.
 Synoradzki M. 126.
 Syrakuz 257.
 Szymański A. 126.
 Szandlerowski A. 126.
 Szamota 126.
 Szajnocha K. 20, 321.
 Szanhai 217, 250.
 Szczepieszyn 352.
 Szczecin 216.
 Szczuczyn 352.
 Szekspir 189.
 Szkocja 237, 241, 262.
 Szubert M. 325.
 Szreński 352.
 Szulski J. 321.
 Szwaicyra 226, 237, 247, 257, 258, 261.
 Szwajnie J. 212.
 Sztokholm 116, 216, 247.
 Sztutgard 216.
 Szweyca 116, 224, 226, 237, 247, 253, 261.
 Szydłowiec 284, 352.
 Szydłowiecki K. 152.
 Śniadecki J. S. 325.
 Ślōsarski A. 325.
 Świdarski A. 126.
 Świdrygiello 115.
 Świerczewski inż. 194.
 Świerk A. 126.
 Świechowski A. 126.
 Świdziński K. 312.
 Taczanowski W. 325.
 Tangar 238.
 Tarnowski helm. 104.
 Tarnowski A. hr. 239.
 Tarnowski S. 321.
 Tasmania 247.
 Taszkent 217.
 Tatarzy 103, 128, 151, 152.
 Taylor Z. 231.
 Teheran 128, 217, 244.
 Telefony 288, 326.
 Terlecki M. 312.
 Tetmajer K. 126.
 Thales z Miletu 209.
 Thiers A. 68, 104, 229.
 Tientsin 242, 250.
 Times 289.
 Tobolsk 217.
 Tohok 243.
 Tokio 243, 250.
 Tomaszów 197, 202.
 Tomaszów Raw. 284.
 Tomsk 217, 245.
 Tomaszow 104.
 Toruń 278.
 Tosti P. 151.
 Tours 216.
 Tramwaje 315.
 Transwaal 152.
 Trembecki S. 152.
 Trębowa 115, 277.
 Trejdosiowicz J. 325.
 Trentowski B. 321.
 Trevelthik R. 252.
 Trocadero 104.
 Teoszel W. 67.
 Tryest 216.
 Trypolis 240.
 Trzemeszno 104.
 Tu-Czan 250.
 Tuillerie 104.
 Tuliza 216, 242.
 Tulon 216.
 Tum 352.
 Tunis 131, 217, 235.
 Turcja 140, 224, 226, 237, 247, 253.
 Turczyński J. 127.
 Turyn 216, 247.
 Turzyna 127.
 Tybet 237.
 Tybinga 244.
 Tyflis 217.
 Tyho Brache 144, 209.
 Tyler J. 231.
 Tyłza 216.
 Tyszkiewicz L. 44.
 Tyszkiewicz W. 8.
 Tyzenhaus K. 325.
 Uchanie 352.
 Uhlant 355.
 Ujazd 353.
 Ulm 257.
 Umiński W. 138.
 Unia Litwy 20.
 Uniejów 353.
 Uniwersytet powszechny 188.
 Upsala 247.
 Uran 210, 212.
 Urbanowska Z. 138.
 Urbino 247.
 Urugwaj 237, 247.
 Utrecht 244.
 Wachs B. 189.
 Wackobek 353.
 Wackefeld 257.
 Wad 246.
 Wadowita M. 313.
 Waga A. 325.
 Wagner R. 139.
 Waladollida 242.
 Walencya 242.
 Walecki A. 325.
 Walewska C. 138.
 Walewka M. 138.
 Walewski A. 321.
 Walewski C. 313.
 Walia 241.
 Walter Scott 272.
 Waren 257.
 Warka 353.
 Warmia 278.
 Warszawa 99, 115, 128, 141, 152, 216, 245, 250.
 Warta 353.
 Waszyngton 217, 231.
 Watykan 239.
 Wayne 257.
 Weber C. M. 19, 103.
 Wega 211.
 Węgry 234, 261.
 Weimar 216.
 Weinfeld dr. 285.
 Weissman A. 372.
 Wexler S. H. 127.
 Wellington 246.
 Wells 272.
 Wenecya 216, 240.
 Wenezuela 247.
 Wengeralp 256.
 Wenera 209, 210, 212.
 Wenzel H. 103.
 Werona 216.
 Westa 212.
 Westalia 175.
 Weyssenhoff 6.
 Weyssenhoff J. 138.
 Wia 104.
 Wieden 116, 216, 250.
 Wieland 355.
 Wieliczka 152.
 Wielopolski margr. 44.
 Wieluń 353.
 Wieniawski H. 67.
 Wieniawski J. 91 115, 127.
 Wierzbinski M. 138.
 Wierzbowski T. 322.
 Wilczyński A. 138.
 Wilkoński A. 138.
 Wiktor Emanuel II 140.
 Wilanów 120.
 Wilhelm I 202.
 Wilhelm II 104, 122, 230, 238.
 Wilhelmina holend. 236.
 William I 230.
 Winstow 257.
 Wilno 103, 216, 305, 306.
 Wilson 211, 231.
 Winchester 262.
 Winckelmann 354.
 Winnipeg 240.
 Winiogierde 21.
 Wirttembergia 257, 262.
 Wirzburg 244.
 Wisbaden 216.
 Wisconsin 246.
 Wirginia 246.
 Wiskowaya 256.
 Wiślica 353.
 Włzna 353.
 Władysław IV 140.
 Władysław Jagiełło 68, 151.
 Wad. Jagiellończyk 43.
 Władysław Łojek 116, 151, 152.
 Wpadrał ks. Śl. 152.
 Władysław Warneńczyk 140.
 Włochy 131, 224, 247, 252, 258, 262.
 Włocławek 284, 353.
 Woda 370.
 Wodór 370.
 Wodziński M. 313.
 Wójcicka-Chylewska 138.
 Wojciech S-ty 56.
 Wojciechowka L. 151.
 Wollaston 210.
 Wolf M. 211.
 Wolski R. 138.
 Wrocław 244, 251.
 Wróblewski Z. 325.
 Września 67.
 Wrześniowski A. 325.

Würth Wl. 240.
Wybicki J. 44, 140.
Wyborg 216.
Wysłouch A. 138.
Wyspiański 189.
Wyszacki 189.

Valparaiso 104.
Venezuela 237.
Victoria 234, 247.
Viege 256.
Villazon 234.
Visconti T. 115.
Voltaire 272.

Yale 246.
Yokohama 217.
York gen. 152.
York N. 240.

Zacharyasiewicz J. 138.
Zachenter E. 139.
Zacharkiewicz W. 313.

Zagórski W. 138.
Zagrzeb 241.
Zajaczek J. ks. 92.

Zakroczym 353.
Zalewski W. 240.
Zaluski A. 313.

Zaluski bisk. 140.
Zamość 128, 353.

Zamoyski J. 20.
Zapolska G. 138.

Zapolya 19.
Zarzycki A. 151.

Zawichost 354.
Zbierzchowski H. 148.

Zduńska Wola 284.
Zdzichowski K. 139.

Zejsner L. 325.
Zerkowicz Bela 67, 139.

Zermati 256.
Zgierskiej bawel manuf. Tow.
akc. 199.

Zgierz 187, 187, 198, 199, 200.

Zickner O. 67.

Złoto 370.

Zurych 219, 247.

Zych M. 139.

Zygmunt August 92, 128, 152.

Zygmunt I 101, 140, 151.

Zygmunt III 128, 152.

Zygmunt ces. 152.

Zygmunt Luksemburczyk 116.

Żarnów 354.

Żarnowiec 354.

Żarnowiec 354.

Żelazo 370.

Żelenski W. 103.

Żeromecki S. 139.

Żmichowska N. 150.

Żmichowska E. 150.

Żmudzki W. 150.

Żółkiewski Stan. 104.

Żóławski J. 150.

Żwaniec 151.

Życki L. 313.

Żydzi 200, 201, 275, 283.

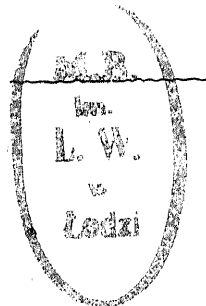
Spis ogłoszeń z wykazem alfabetycznym.

Bank Handlowy w Łodzi	wklejka	Schwalbe Henryk	wklejka
„Borst A. G.“	VII	Schwalbe P. i M. Bracia	II
„Cmielów“	calend.	„Siemens“ Tow. Akc. polskich	
Feist Aleksander	XI	zakładów Elektrotechnicznych	
Fraget Józef	II		okładka
Gebethner i Wolff	VI	Trautwein A.	wklejka
Grudziński Antoni	IX	„Treugolnik“ Tow. Rosyjsko-	
„Hygiena“	VII	Amerykańskiej Manufaktury	
Herse Bogusław	okładka	Gumowej	XII
Jaszczołt Adam	XI	Warszawska Fabryka Dywanów	VIII
Langner Edmund	IV	Warszawskie Towarzystwo Ak-	
Norblin B-cia Buch i T. Wer-	IX	cyjne Handlu Towarami Ap-	
ner		tecznymi	V
Powszechne Towarzystwo Ele-	I	„Wisła“	wklejka
ktryczne		Wolski Józef	III
Puls Fryderyk	calend.		
Rogóyski, B-cia Horn, Rupie-			
wicz	X		

Spis ogłoszeń z wykazem alfabetycznym specyalności firm.

Apteczne materiały. War-	Architektoniczno budo-
szawskie Towarzystwo Akcyj-	wlane biuro. Rogóyski, B-cia
ne Handlu Towarami Apteczne-	Horn, Rupiewicz. Warszawa,
mi dawniej Zjednoczeni Apte-	ul. Mazowiecka Nr. 7. X
karze, Ludwik Spiess i Syn ul.	Banki. Bank Handlowy w Łodzi
Piotrkowska Nr. 107, wklejka	ul. Spacerowa Nr. 15 wklejka

Czyszczenie szyb. „Hygie- na“ ul. Piotrkowska 89 VII	be Henryk, ul. Piotrkowska Nr. 55 wklejka
Dywan. Herse Bogusław Warszawa, ul. Marszałkowska 150 okładka	Schwalbe P. i M. Bracia, ul. Piotrkowska Nr. 85 II
Tow. Akc. Warszawskiej Fa- bryki Dywanów, ul. Piotr- kowska Nr. 44 VIII	Księgarnie. Gebethner i Wolff ul. Piotrkowska Nr. 87 VI
Elektryczne Towarzystwa. Ros. Tow. Powszechne. Towa- rzystwo Elektryczne, ul. Piotr- kowska Nr. 165 wklejka	Muzyczne Kursy. Grudziń- ski Antoni ul. Piotrkowska Nr. 113 IX
Towarzystwo Akcyjne Polskich Zakładów Elektrotechnicznych „Siemens“ ul. Piotrkowska Nr. 96 okładka	Perfumy. Puls Fryderyk, War- szawa, Plac Teatralny calend.
Futra. Herse Bogusław War- szawa ul. Marszałkowska 150 okładka.	Platerowane i srebrne wy- roby. Fragnet Józef, ul. Piotr- kowska Nr. 69. II
Gumowe wyroby. Tow. Ro- syjsko-Amerykańskiej Manufa- ktury Gumowej „Treugolnik“ ul. Piotrkowska Nr. 125 XII	Norblin, B-cia Buch i T. Werner ul. Piotrkowska Nr. 11 IX
Kolonialne Towary i Skła- dy Win. Langner Edmund Warszawa, ul. Nowosenatorska Nr. 8 IV	Porcelana, Szkło, Majoli- ka. „Cmielew“ ul. Piotrkow- ska Nr. 31 calend.
Trautwein A. ul. Piotrkowska Nr. 73 wklejka	Przechowywanie Mebli. Towarzystwo „Wisła“ ul. Piotr- kowska Nr. 69 wklejka
Wolski Józef, ul. Piotrkowska Nr. 3 III	Stolarskie wyroby. Jaszc- zolt Adam, Warszawa, Ka- liksta Nr. 10 XI
Konfekcja Męska. Schwal-	Sukna Fabryki. Towarzy- stwo Akcyjne Fabryki Sukna „A. G. Borst“ w Zgierzu VII
	Szczotek Fabryki. Feist Aleksander, Warszawa, ul. Wolska Nr. 12, ul. Senator- ska Nr. 24. XI

KSIĘGARNIE I SKŁADY NUT Gebethnera i Wolffa

w WARSZAWIE

Krakowskie Przedm. 15 i Nowo-Sienna 9
oraz w LUBLINIE, w ŁODZI i w KRAKOWIE
polecają:

Wielki wybór książek w różnych językach, we wszystkich działach wiedzy i literatury, jako też książek do nabożeństwa, w oprawach od najskromniejszych do najwykwintniejszych. Mszały—Brewiarze—Diurnaliki—Kanony w znacznym wyborze. Nowości wydawnicze krajowe i zagraniczne, w języku polskim i obcym otrzymują niezwłocznie po wyjściu z druku. Stale utrzymują w komplecie na składzie książki szkolne gdziebaż wydane. Urządzają czytelnie i biblioteki. Pośredniczą w przyjmowaniu przedpłaty na wszystkie pisma i wydawnictwa peryodyczne, krajowe i zagraniczne, po cenach redakcyjnych. Katalogów wydawnictw własnych i obcych, oraz katalogów pism dostarczają na żądanie bezpłatnie. Zamówienia z prowincyi ułatwiają z całą sumiennością i możliwą szybkością, na żądanie za zaliczeniem pocztowem.

Dział I.

A. Dzieła literackie, historyczne, społeczne i filozoficzne.

Dział ten, sam w sobie już, tworzy piękną i wyborową bibliotekę. Znaleźć tu można znakomite rozprawy prof. Szymona Askenazego, dotyczące ulubionej jego dziedziny, w. XVIII i XIX, świetnym stylem pisane, a przedstawiające już to z plastyką wyborną odtworzone postacie dziejowe, już to nieznanne szczegóły z historii, dyplomacyi i życia społecznego. Dalej zwracają tu na siebie uwagę znane powszechnie „Szkice historyczne” dr. L. Kubali, najznakomitszego historyka wieku XVII, który z takim talentem odtworzył tragiczne wypadki za Jana Kazimierza; niezmiernie interesujące „Szkice z historii Galicyi” Br. Łozińskiego, dzieło prof. W. Sobieskiego „Pamiętny Sejm”, oświetlające ważny moment w dziejach sprawy dyssydenckiej w Polsce; szczerzy i bezpośredni pa-

miętnik weterana parlamentaryzmu, Fr. Smolki na tle jedynej epoki 1848 r., wreszcie ciekawe szkice J. K. Kochanowskiego. W dziedzinie historii starożytnej niezbędnym poprostu podręcznikiem, wprowadzającym czytelnika w samą treść życia prywatnego i publicznego Egiptu, Grecyi. Rzymu w oświeceniu najznakomitszych autorów świata są wydawane pod redakcją prof. K. Wachowskiego **Wypisy Historyczne I tom (Starożytność)**, których tomy dalsze będą poświęcone średniowieczu i czasom nowożytnym. Pomnikowe wydawnictwo „Wieku XIX”, w szeregu charakterystyk, przedstawi nam wierny obraz historii naszej umysłowości w wieku XIX-ym; dotąd wyszło już osiem tomów, a dziewiąty ukaże się niebawem. Poza tem — cały szereg studyów historycznych i pamiętników nader ciekawych i pouczających. W dziale historii literatury wyróżniają się najbardziej dwa kursy dziejów piśmiennictwa ojczystego: prof. Ign. Chrzanowskiego (szkolny) i prof. A. Brücknera (dla dorosłych), oraz Ant. Potockiego „Polska Literatura Współczesna”, dzieło, nagrodzone przez kasę Mianowskiego z funduszu im. Pileckiego, jako „ku pożytkowi publicznemu” drukiem ogłoszone. Mikołaja Reya, jubileuszowe wydanie „Zwierciadła”, drukowane ze ścisłością filologiczną, szkice prof. Kallenbacha i prof. Zdziechowskiego, wzniosłe i piękne „Myśli” Narcezy Zmichowskiej, doskonale charakteryzujące tę duszę czystą i t. d. W dziale społecznym na pierwszym miejscu postawić należy znakomite dzieło prof. Józefa Milewskiego „Zagadnienie polityki narodowej”, które, na ścisłym rozumowaniu oparte, myślą podniosłą przejęte poucza każdego, jak ma swoje obowiązki narodowo-polityczne traktować; dalej wymienimy jeszcze w najwyższym stopniu interesującą fantazję przyszłego ustroju społecznego prof. W. Lutosławskiego, p. t. „Ludzkość odrodzona” oraz zbiór szkiców „Na drodze ku wielkiej przemianie”, A. Świętochowskiego znakomite dzieło o „Utopiach w rozwoju historycznym” i „Źródła moralności”. W dziale filozofii prof. H. Struvego, „Filozofia polska w ostatnim dziesięcioleciu” i inne. W dziale wychowawczym zwraca uwagę kapitalne dzieło prof. W. Foerster’a „Nauka wychowania”, prawdziwa encyklopedia kształcenia charakteru dzieci i młodzieży, które ze stanowiska specjalnie polskiego uzupełnia Wasilewskiego „Myśl Przebudowy”.

- Białkowski Antoni.** Pamiętniki starego żołnierza (1806—1814) wydał Wacław Tokarz. 2 60
- Bieliński Józef.** Żywot ks. Adama Jerzego Czartoryskiego, z przypisami i portretem ks. Ad. J. Czartoryskiego. 2 tomy w jednym. 1 —

Szymon Askenazy

Książę Józef Poniatowski (1763 — 1813),

wydanie wyltornie z 12-ma rycinami i heliografią według portretu Grassiego. Wyd. II, rb. 3. —
w ozd. oprawie rb. 4 —

Dwa stulecia XVIII i XIX, Serya 1. Wydanie 2-gie. rb. 2 60

Dwa stulecia XVIII i XIX. Badania i przyczynki. Serya II. Treść: Do charakterystyki Augusta II. —Komedia berlińska. —Sprawa Tarły. —Pamiętnik prymasa. —Ministerium Wielhorskiego. —Pożegnanie stulecia. —Trybun gminny. —Pierwszy „syonista” polski. —Dozór konsulacki. —Przypisy. — Indeks. rb. 3 —

Nowe wczasy. Treść: Przegląd doby saskiej 1696—1763. Przegląd doby porzeczowej 1795—1830. —Polska a wojna siedmioletnia. —Poselstwa hiszpańskie. —Biskup Sołtyk. —Dworactwo pośmiertne. —Alopeus. —Jenerał Fiszer. —Wojsko warszawskie. —Pamiętniki Brandta. —Pierwsza politechnika polska. —Rozmowy w Belwederze. —Na marginesie Kordyana. —Galicya a Węgry. —Senat rewolucyjny. —Ludwik Boerne. —Bratanek Napoleona. —Pamiętniki Hohentlohego. —Przypisy. —Indeks. rb. 2 40

Uniwersytet warszawski kop. — 60

Wczasy historyczne. Serya 1. Wydanie 2-gie rb. 2 —

Wczasy historyczne. Serya 2-ga. rb. 2 60

Katalogi ze szczegółową treścią powyższych dzieł na żądanie bezpłatnie.

Brückner Aleksander. Dzieje literatury polskiej w zarysie. Wydanie 2-gie. 2 tomy. 5 —
W oprawie płóciennej 6 50
„ w półskórek 7 —

Chrzanowski Ignacy. Historia literatury niepodległej Polski (z wypisami). Wyd. nowe. 1 20

— Okruchy literackie. — St. Konarski. — Smutek Gabyrieli. — Kornel Ujejski. — Ideały Asnyka. — Album pani Kostrowickiej. — O pierwszej powieści Sienkiewicza. — Na wyspie. 1 —

Kallenbach Józef. Czasy i ludzie. 2 —

Kochanowski J. K. Szkice i drobiazgi historyczne. 2 —

- Kucharzewski J.** Czasopiśmiennictwo polskie wieku XIX w Królestwie, na Litwie i Rusi oraz na emigracji. 1 20
— Maurycy Mochnacki. 3 —
Matuszewski Ignacy. Czarnoksiężstwo i medyumizm. Studium historyczno-porównawcze. Z ilustracjami. 1 —

Dr. L. KUBALA SZKICE HISTORYCZNE

- Serya I. Króliewicz Jan/Kazimierz. — Oblężenie Lwowa. — Oblężenie Zbaraża. — Poselstwo Puszkina w Polsce. — Bitwa pod Beresteczkiem. — Kostka Napierki. Z 5-ma rycinami 2 —
Serya II. Proces Radziejewskiego. — Pierwsze „Librum veto”. — Krwawe swaty. — Czarna śmierć. — Wyprawa Żwaniecka. — Mieszczanin polski w XVIII wieku. Z 4 ma rycinami. 2 —
SERYA TRZECIA.
WOJNA MOSKIEWSKA R. 1654—1655. 2 40

WINCENTY LUTOSŁAWSKI LUDZKOŚĆ ODRODZONA, WIZYĘ PRZYSZŁOŚCI

Dzieło to budzi powszechne zaciekawienie, uzasadnia nadzieje rychłej i korzystnej zmiany warunków politycznych i społecznych, nie tylko u nas, ale i w całej Europie.
Cena w oprawie płóciennnej rb. 1.60

Na drodze ku wielkiej przemianie.

Jest to zbiór szkiców publicystycznych, pisanych z powodu różnych wydarzeń w życiu społecznym lub literaturze, lecz powiązanych z sobą wspólnością idei odrodzenia duchowego ludzkości według teorii głośnego reformatora. Bardzo ciekawa i cenna książka, pełna śmiałych pomysłów i gorącej troski o lepszą przyszłość narodu.

Cena rs. 1.80.
W oprawie rs. 2.20.

Bronisław Łoziński. Szkice z historii Galicji w XIX wieku.

Z przedmową i pod kierunkiem prof. dr. Wacława Tokarza wydał dr. Walery Łoziński. Z podobizną autora i 7 rycinami. **Cena rb. 4.80.**

Józef Milewski Zagadnienie polityki narodowej.

Cena rb. 3.

- Mościcki Henryk.** Wilno i Warszawa w „Dziadach” Mickiewicza. Tło historyczne trzeciej części „Dziadów”; z 23 ma rycinami 1 80
Papée Fryderyk Dr. Polska i Litwa na przełomie wieków średnich. Tom I. Ostatnie dwunastolecie Kazimierza Jagiellończyka. 4 —
— Studya i szkice z czasów Kazimierza Jagiellończyka. 2 40

ANTONI POTOCKI.

Polska literatura współczesna

 Dzieło nagrodzone przez Kasę Mianowskiego z funduszu im. Pileckiego. jako „ku pożytkowi ogólnemu drukiem ogłoszone”.

Tom I: Kult zbiorowości (1880-1890).
Tom II: Kult jednostki (1890-1910).

Pisana z wielkim talentem, żywo i barwnie książka ta czyta się nie jak suchy traktat naukowy, lecz jak dzieło, stanowiące samo w sobie cenny nabytek literatury pięknej w najlepszym stylu. Odkrywając szerokie horyzonty na rozległe szlaki twórczości literackiej ostatniej doby, pobudza czytelnika do myślenia, uderza jasnością i przenikliwością sądu, a przedewszystkiem odpowiada palącej potrzebie usystematyzowania i zsumowania naszej twórczości literackiej ostatnich lat pięćdziesięciu.

Cena za 2 tomy rb. 5, opr. rb. 6.60.

- Rakowski Kazimierz Dr.** Walka w obronie narodowości polskiej pod berłem pruskim — 80
- Rey Mikołaj.** Zwierciadło. Przedruk według pierwowzoru z r. 1567-8. Wydanie bardzo wykwintne w stylu XVI w., w wielkim formacie (in folio), na papierze czerpanym, z licznymi rycinami, w artystycznej okładce. 25 —

Franciszek Smolka. Dziennik w listach do żony (1848—1849) Wydał, wstępem „O ojcu i jego listach“, objaśnieniami opatrzył, zapiskami Fr. Smolki z lat 1841—1848 oraz wielu dokumentami z jego papierów dopełnił **Stanisław Smolka. Cena rb. 2.40.**

**WACŁAW SOBIESKI
PAMIĘTNY SEJM. 1606.**

(Skarga i sprawa dyssydencka). **Cena rb. 2.**

SZKICE HISTORYCZNE **Cena rb. 1.50.**

Trybun ludu szlacheckiego (Jan Zamoyski),
studium historyczne. **Cena 1.50.**

**ALEKSANDER ŚWIĘTOCHOWSKI
Źródła moralności**

Książka ta uwzględnia cały dorobek literatury zagranicznej o zagadnieniach moralnych i daje obraz teraźniejszego stanu dochodzeń badaczy, uzupełniony samodzielnym poglądem autora. Historia nauki o źródłach moralności, początki związków społecznych i rodziny, rola kobiety w grupach społecznych, instynkty, uczucia moralne, wreszcie zarzys teorii moralności składają się na treść wysoce zajmującą i pouczającą. **Cena rb. 2.**

UTOPIE W ROZWOJU HISTORYCZNYM

Pałacą kwestyę przyszłego ustroju społecznego, tak roznamiętniającą umysły i wyobraźnię, dzieło to przedstawia w jej rozwoju historycznym w szeregu świetnych studyów o znakomitych utopistach od Platona do Bellamy'ego, pisanych w sposób naukowy i obiektywny, bez uprzedzenia i bez bałwochwaltwa. **Cena rb. 2.**

- Smolenski Władysław.** Ostatni rok Sejmu Wielkiego (Dalszy ciąg dzieła ks. Kalinki p. t. Sejm czteroletni). Wydanie 2-gie. 3 40
- Struve Henryk.** Filozofia polska w ostatniem dziesięcioleciu 1894—1904, przełożył z niemieckiego Kazimierz Król. — 75
- Szelański Adam.** O ujście Wisły, wielka wojna pruska. (Sprawa północna w wiekach XVI i XVII. Część III). 3 —
- Tarnowski St.** Józef Szufski jako poeta. 1 20
- Tokarz Wacław.** Ostatnie lata Hugona Kollataja, 1794—1812. Praca odznaczona nagrodą im. U. Niemcewicz. 2 tomy. 4 50

**Pomnikowe wydawnictwo
WIEK XIX
Sto lat myśli polskiej**

Pod redakcją:

*Br. Chlebowskiego, Ign. Chrzanowskiego,
H. Gallego, G. Korbuta, M. Kridla.*

W 12 tomach wielkiej 8-ki.

Jest to w najobszerniejszem tego słowa znaczeniu historia literatury polskiej ubiegłego stulecia. Historia, pojęta jako szereg całkowitych obrazów pisarzy, ich życia, duszy i twórczości. Więć znajdujemy tu życiorysy i charakterystyki twórczości autorów, opracowane na podstawie najnowszych i najpełniejszych źródeł, wraz z wyczerpującą bibliografią i nie tylko dzieł autorów samych, ale i prac o nich pisanych, a także streszczenia i cytaty dzieł najbardziej dla danego autora typowych, przyczem zaznaczyć trzeba, że tego rodzaju bibliografia naszego piśmiennictwa tu została opracowana po raz pierwszy. **Wiek XIX** zawiera tym sposobem treść piśmiennictwa polskiego całego stulecia, cały dorobek umysłowy narodu, wszystko, co naród polski czuł i myślał.

TREŚĆ:

- Tom I — II Epoka przedromantyczna 1801—1821
„ III—VIII „ romantyczna 1822—1863
„ IX—XII „ poromantyczna 1864—1800

Dotychczas wyszły: tom I—II—III—IV—V—VI, VII i VIII.

Cena tomów I—VI po rb. 1.80, w ozdobnej opraw. rb. 2.50; tom VII i VIII po—rb. 2, w ozdob. oprawie rb. 2.70.

Wypisy Historyczne

wychodzą pod redakcją prof. Kazimierza Wachowskiego i z najbliższym współudziałem zawodowych historyków: Józefa Bojańskiego, Janusza Iwaszkiewicza i Justyny Jastrzębskiej. W wyciągach z dzieł najwybitniejszych autorów Polski i Europy przesuwają się przed czytelnikami „WYPISÓW” obrazy życia kulturalnego i społecznego narodów świata starożytnego, średniowiecza i współczesności. Mają za zadanie wyrobienie w uczniu zmysłu historycznego, dostarczenie mu materiału do porównywania bytu i charakteru różnych narodów, a przez to wzbudzenie głębokiego zainteresowania zjawiskami historycznymi. Nazwiska autorów, którzy łaskawie podjęli się wykonania tej trudnej pracy, są rękojmią, że naczelnie to zadanie „WYPISÓW” zostanie spełnione z korzyścią i pożytkiem dla uczącej się młodzieży.

Wypisy Historyczne

obejmują z górą 100 arkuszy druku, w 3-ch tomach po 36 arkuszy tom, czyli 16 zeszytów po 6 arkuszy druku każdy.

 Wyszedł z druku

Tom I-szy, obejmujący Historię Starożytną, opracowaną przez Justynę Jastrzębską i Kazimierza Wachowskiego.

Tom I Wypisów zawiera: Egipt, Chaldej, Babilon, Assyryę, Persyę, Indye, Grecyę i Rzym.

Tom I Wypisów obejmuje: 690 stronice tekstu i około 200 ilustracji na 51 osobnych tablicach.

Tom I kosztuje: rb. 4.20; w oprawie płócienniej rb. 4.80; w ozdobnej oprawie rb. 5.

Weyssenhoff Jan Generał. Pamiętnik. 1789—1839. Z portretem autora. Wydał Józef Weyssenhoff.

Zdziechowski M. Szkice literackie I.

Zmichowska Narceya. Myśli. Zebrała Ella. I. Wzmianki autorki o samej sobie. II. O przyjaźni, miłości i o kobietach wogóle. III. O wychowaniu i rodzinie. IV. Książki czytane, dzieła sztuki i zapatrywania na różne stosunki i zjawiska życiowe. V. Uczucia religijne, moralne, społeczne i t. d.

W ozdobnej oprawie

2 —

2 —

1 20

1 80

B. Dzieła treści wychowawczej.

Marja Everest Boole

Przygotowanie dziecka do wiedzy ścisłej.

Tłumaczenie Maryi Sadowiczowej.

Znana w Anglii ze swych pedagogicznych zdolności autorka niniejszego dziełka przeznaczyła swoją pracę dla matek i wogóle osób, zajmujących się przedszkolnym wychowaniem dziecka, które powinno mu dać warunki, przygotowujące umysł do przyjęcia wiedzy w przyszłości. Przystępny wykład w wiernym przekładzie, liczne wskazówki praktyczne i szczerze umiłowanie przedmiotu korzystnie wyróżniają dziełko powyższe.

Cena rb. 1.

Chrzęszczewska Jadwiga. Pogadanki z dziećmi, karton. 1 —

Foerster Fr. W. Etyka płciowa i pedagogika. Przekład

J. J. Rapackiego.

— Szkoła i charakter. Wydanie drugie. Z przedmową

Anieli Szyćówny.

1 —

1 —

FOERSTER Fr. W. prof. dr.

Wychowanie człowieka

Książka dla rodziców, nauczycieli i kapłanów.

Obszerne i wyczerpujące dzieło to najznakomitszego pedagoga współczesnego jest jakby encyklopedyą wychowawczą, niezbędną w każdym domu, któremu drogę jest wyrobienie z młodego pokolenia dzielnych obywateli kraju, odpornych na niedolę życia własnego i życia narodu, niosących górną szlendar najwyższych ideałów.

Przekład polski prof. W. OSTERLOFFA.

Wychowanie człowieka

obejmuje 640 stronice tekstu większej ósemki.

Cena rb. 3.50; w opr. rb. 4.20.

- Hopkins Ellice.** Matki i synowie, czyli potęga kobiecości. Przekład polski Izzy Moszczeńskiej. — 80
- Le Bon Gustaw Dr.** Psychologia wychowania. Przekład polski Izzy Moszczeńskiej. 1 20
- Nicolay F.** Dzieci źle wychowane. Opracował E. Laskowski. Wydanie drugie. 1 —
- Perez B.** Psychologia dziecka. Trzy pierwsze lata dziecka. Przekład polski M. Dzierżanowskiej. 1 —
- Spencer Herbert.** O wychowaniu umysłowym, moralnym i fizycznym. Przetłumaczył Michał Siemiradzki. Wydanie szóste. 1 —
- Sprawy szkolne i wychowawcze.** Odczyty wygłoszone w wydziale wychowawczym Towarz. higienicznego. Serya I. 1 —

Treść: Tosio K. prof. O środkach kształcenia charakteru młodzieży. — Szycówna A. Etyka i karność młodzieży szkolnej. — Kornilowicz R. Szkoły wieczorne w Londynie. — Srebrny Z. dr. Sprawy seksualne w higienie szkolnej. — Biehlerowa M. Dr. Hygiena nauczycieli i nauczycielek. — Jezierski W. prof. O ubraniu reformowanym uczennic. — Sosnowski P. prof. Uwagi dla zakładających szkoły średnie. — Kowalewska H. O gimnastyce oddychania u młodzieży szkolnej. — Chodecki Wł. dr. Przyczynki do higieny nauczania i wychowania. — Piotrowski J. dr. O instytucji lekarzy szkolnych zagranicą. — Kosmowski W. dr. O zadawaniu lekcji do domu.

Zygmunt Wasilewski

Mysł Przebudowy

Rozmowy z młodym przyjacielem.

Jest to jakby program szerokiej działalności wychowawczo-politycznej, mającej na celu przeobrażenie narodu i wzbogacenie jego moralnego oraz materialnego dobrobytu, skreślony świetnym stylem i odznaczający się zarówno niezwykłą przenikliwością sądu, jak i trafnością wskazań.

Cena rb. 1.20

- Waterman Nixon.** Jaka młoda dziewczyna być powinna. Przetłumaczyła E. Węslawska — 60
- W oprawie — 90
- Jakim młody chłopiec być powinien (w druku).

Dział II.

Biblioteka miniaturowa i ilustrowana.

Poniżej podajemy pełny wykaz tomików pięknych wydawnictw „Biblioteki miniaturowej” i „Biblioteki ilustrowanej”. Pierwsza z nich w małych książeczkach, formatu 16-ki, podaje arcydzieła literatury polskiej i wszechświatowej, od Homera do Konopnickiej. Druga składa się z szeregu tomików, zawierających cenne nowele i niewielkie powieści najwybitniejszych naszych beletrystów, ozdobione ilustracjami najlepszych rysowników. Oba te wydawnictwa stanowią mogą prawdziwą ozdobę każdego księgozbioru, oraz każdej bawialni, zarówno ze względu na swoją treść literacką, jak i formę wykwinną i wysoce estetyczną.

BIBLIOTEKA MINIATUROWA. Wydanie wytworne na pięknym papierze w małym formacie, oprawa ozdobna w półskórce:

Dante Alighieri. Boska komedia, w przekładzie Edwarda Porębowicza.

I. Piekło. Z wizerunkiem autora. (Wyczerpane. Nowe wyd. w druku).

II. Czystań. Z wizerunkiem autora. Wyd. 2-gie. 1 —
W oprawie 1 80

III. Raj „ „ W oprawie 1 —
1 80

El...y (Adam Asnyk). Wybór poezji. Z portretem autora. 1 —
Wydanie 2-gie. W oprawie 1 80

Homer. Odyseja, przekład L. Siemienińskiego. Wydanie nowe. 1 20
W oprawie 2 —

Kochanowski Jan. Wybór pism. Z portretem poety, według Matejki. 1 —
W oprawie 1 80

Konopnicka Marya. Wybór poezji. Wyd. 3-cie, z portretem autorki. 1 —
W oprawie 1 80

Krasiński Ignacy. Wybór pism. Z portretem autora. 1 —
W oprawie 1 80

Lenartowicz Teofil. Wybór poezji, z portretem autora. — 80
W oprawie 1 60

Mickiewicz Adam. Pan Tadeusz, wydanie nowe z portretem autora	— 80
Niemcewicz J. U. Śpiewy historyczne. Wyd. nowe.	1 50
W oprawie	— 80
Syrokomla Wład. (Ludw. Kondratowicz). Wybór pism. Z portretem autora.	1 50
W oprawie	1 —
Zaleski Bohdan. Wybór poezyi, ułożył J. Kallenbach, z portretem poety.	1 80
W oprawie	1 —
Żmichowska Narcyza (Gabryela). Wybór pism, z przedmową Ign. Chrzanowskiego. Z portretem autorki.	1 80
W oprawie	1 —
BIBLIOTECZKA ILUSTROWANA. Wydanie wytworne w małym formacie.	1 80
Daniłowski D. Dwa głosy... Nowele z ilustracyami K. Gorskiego.	1 50
W ozdobnej oprawie	2 —
Konopnicka Marya. Dym. — Nasza szkap. — Głupi Franek. Z ilustr. S. Sawiczewskiego	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
Sienkiewicz H. Nowele. Z ilustracyami A. Kamińskiego	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
Szymański A. Dwie modlitwy. — Sruł Lubartowa. — Maciej Mazur. Z ilustr. A. Kamińskiego.	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
Weyssenhoff Józef. Za błękitami. Z ilustracyami K. Gorskiego.	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
— Zaręczyny Jana Bełzkiego. Z ilustracyami K. Gorskiego.	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40

Dział III.

Powieści, poezye, dramaty.

W bogatym tym w arcydzieła literatury polskiej dziele, zwraca na siebie uwagę wydanie zupełne pism znakomitego twórcy „Króla-Ducha”, Juliusza Słowackiego, uzupełnione w r. b. tomem VII, oraz jego „Liryki”, dokonane staraniem wytwornego znawcy naszej romantyki, autora „Mon-salwatu”, dr. Artura Górskiego. Odznacza się ono pieczołowitą starannością, obejmuje wszystkie utwory poetyckie wieszczą, a przytem jest najtańsze z istniejących. Edycja ta, również jak i zupełne wydania pism Mickiewicza i Krasińskiego, jest niezbędna wprost w każdej bibliotece, w

każdym domu polskim. Z utworów beletrystycznych widzimy tu piękną komedię bohaterską Ign. Grabowskiego p. t. „Sokół”, nagrodzoną na ostatnim konkursie dramatycznym im. J. Słowackiego, dalej szereg utworów Maryi Konopnickiej, wierszem i prozą, najpiękniejszych, jakie autorka „Pana Bałcera w Brazylii” kiedykolwiek napisała wraz z zapowiedzią zbiorowego wydania dzieł znakomitej poetki; Adolfa Nowaczynskiego powieść dramatyczną p. t. „Wielki Fryderyk” oraz jego utwór sceniczny, również barwny, rodzajowy obraz p. t. „Cyganerya warszawska”. Dalej znajdzie czytelnik 9 tomów pełnego, zbiorowego wydania dzieł Elizy Orzeszkowej jak również szereg znakomych utworów Dickensa polskiego, nieodżałowanej pamięci Bolesława Prusa, aż do ostatniej powieści, na tle naszej rewolucji z przed lat pięciu osnutej, p. t. „Dzieci”, a wszystkie te prace nacechowane są nie tylko bystrością rozumu, ale i słodczą gołębiego serca. Znalazł tu też sobie miejsce ostatni, świetny już dziś szeroko poza granicami Polski znany utwór Henryka Sienkiewicza „W pustyni i w puszczy”, którego ukazania się w wydaniu książkowym tak niecierpliwie oczekiwali liczni wielbicieli mistrza. Nie mniej cenne i poszukiwane są dzieła Józefa Weyssenhoffa: powieść p. t. „Hetmani”, dzieło wysoce artystyczne, na tle ostatniej rewolucji, prześliczny cykl obrazków myślowych p. t. „Soból i panna”, oraz nowel: „Znaj pana”, wreszcie wytworny pod każdym względem cykl poezyi lirycznych p. t. „Erotyki”. Dalej mamy tu prawie wszystkie utwory znakomitego autora „Chłopów”, Wł. St. Reymonta, od „Komediantki” i „Fermentów” aż do ostatniej tętniącej życiem, historycznej powieści, „Rok 1793”, oraz wzruszających do głębi, świetnych pod względem plastyki i siły uczucia wrażeń „Z ziemi chełmskiej”, powieści fantastycznej na tle doświadczeń medyumistycznych p. t. „Wampir”, wreszcie świetnych szkiców „Ave Patria”. W dalszym ciągu widzimy długi szereg powieści popularnej, tak chętnie przez czytelników ze wszystkich warstw czytanej autorki „Dewajtisa” Maryi Rodziewiczówny, oraz szereg nowel i powieści „egzotycznych” Kiplinga polskiego, Wacława Sieroszewskiego. Znakomity poeta i powieściopisarz, Kazimierz Przerwa-Tetmajer, przedstawia się tu z najlepszej strony w siedmiu seryach swoich „Poezji” oraz w nowelach „Na skalnem Podhalu”, wreszcie w tak bardzo ciekawej powieści współczesnej, w „Romansie panny Opolskiej z panem Główniakiem”. Ostatni utwór G. Zapolskiej „Kobieta bez skazy”, rzecz dziś już sławy europejskiej, p. t. „O czem się nie mówi”, wiele

utworów znakomitego filozofa-beletrysty, tak głęboko odczuwającego ból życia, Stefana Żeromskiego, uzupełniają ten piękny komplet, w którym znalazł się zresztą niemal cały dorobek naszej twórczości beletrystycznej z lat ostatnich. A więc jeszcze: pełne głębokiego tragizmu powieści Stanisława Przybyszewskiego. „Wyzwolenie“ i „Święty Gaj“, interesująca i oryginalnie pomyślana Jerzego Żuławskiego „Stara Ziemia“ (z cyklu „Na srebrnym globie“), Edwarda Słoińskiego powieść p. t. „Partya“, na tle konspiracji rewolucyjnej, niezmiernie oryginalne, fantastyczne nowele Bogusława Adamowicza p. t. „Tajemnica długiego i krótkiego życia“ i równie fantastyczna powieść z dalekiej przyszłości „Nieśmiertelne głupstwo“, dalej subtelne jak zawsze szkice Dąbrowskiego „Samotna“, powieść historyczna Gąsiorowskiego z czasów powstania 1830—1831 r. „Bem“, kilka powieści historycznych Wiktora Gomułickiego „Bój Olbrzymów“ (na tle „Wojny Narodów“ 1812) i „Siódme amen imci pana Mokrzyckiego“ i „Grandmuszkieter“ (z epoki Saskiej), Kazimierza Glińskiego „Stare lwy“, kilka współczesnych: Eugenii Żmijewskiej „Serduszko“ (dalszy ciąg „Plomyka“ i „Doli“) i niezwykle żywe i zajmujące powieści z czasów ostatnich „Młodzi“ i „Jutro“, Edwarda Paszkowskiego „Rozbitki. Z kroniki kresowej“, Bohowityna „Kobieta z przeszłości“, Artura Gruszeckiego „Królewacy“, „Litwackie mrowie“, nowele Jana Lemańskiego („Noc i dzień“), świetne jego bajki i satyry p. t. „Zwierzyńce“ i inne.

- Adamowicz B.** Tajemnica długiego i krótkiego życia. Nowele. W pięknej kolorowej okładce. 1 35
 — Nieśmiertelne głupstwo. Powieść fantastyczna. 1 —
Bartkiewicz Z. Słabe serca. Wydanie 2-gie. 1 80
 — Psie dusze. 1 20
Bohowityn. Kobieta z przeszłości. 1 60
Chiakunin Iszsu. Antologia stu poetów japońskich ułożył i wstępem opatrzył R. Kwiatkowski. 1 20
 W ozdobnej oprawie 1 —
Dąbrowski I. Samotna. 1 50

ZDZISŁAW DĘBICKI WYBÓR POEZJI

Cena 1.35

- Gąsiorowski W.** Bem. Powieść historyczna z 1830—31 r. 2 20
Gomułicki W. Car widmo. Powieść z czasów zasiadania a przecież nie siedzenia Władysława, syna Zygmunto- 1 50
 owego na tronie Rurykowym.
 — Grandmuszkieter. Powieść z czasów saskich. 1 —
 — Siódme Amen imci pana Mokrzyckiego, powieść z czasów saskich. 1 50

Dzieła Maryi Konopnickiej

POEZYE.

Imagina. Poemat. Z przedmową Adama Grzymały Siedleckiego i wizerunkiem autorki z do- 2 40
 by powstała „Imaginy“ w oprawie 3 20

Jobsiada. Epos komiczny przez dr. Karola Arnolda Kortuma, przekładania M. Konopnickiej. Z ilustracjami. Wydanie stylizowane 1 —
 w oprawie 1 30

- Drobiazgi z podrzędnej teki.** 1.20. W ozdobnej 1.60
 oprawie 1.40
Głosy ciszy 1.— W ozdobnej oprawie 1.40
Italia. 1.— W ozdobnej oprawie 1.40
Linie i dźwięki 1.— W ozd. opr. 1.40
Nowe pieśni 1.20. W ozd. opr.

Pan Balcer w Brazylii Wydanie nowe. 2.—
 W formacie Biblioteczki ilustrowanej 2.60
 W oprawie
 W większym formacie, z piękną okładką 3.50
 kolorową, na papierze czerwonym 4.50 i 5.—
 W ozdobnej stylowej oprawie

POEZYE. Serya I, II i IV po 1.50

POEZYE w NOWYM UKŁADZIE.

- I. Fragmenty 1.— W ozd. oprawie 1.40
 II. Helenica 1.— W ozd. oprawie 1.40
 III. Pieśni i piosenki 1.— W ozd. oprawie 1.40
 IV. Obrazki 1.— W ozd. oprawie 1.40
 V. Z mojej księgi 1.— W ozd. oprawie 1.40
 VI. Przekłady 1.— W ozd. oprawie 1.—
Wybór poezji. Z portretem autorki 1.80
 W ozdobnej oprawie

Dzieła Maryi Konopnickiej

UTWORY DRAMATYCZNE.

Prometeusz i Syzyf. Poemat dram. —.50

NOWELE I OBRAZY.

Dym—Nasza szkapę—Głupi Franek. Z ilustracyami S. Sawiczewskiego
W ozdobnej oprawie 1.—
1.40

Na normandzkim brzegu. 1.20

KSIAŻKI DLA DZIECI.

Jasotka. Muzyka Piotra Maszyńskiego. Wydanie ozdobione kolor. litogr. rysunku Jana Bukowskiego, w artyst. okładce kartonowej 2.—

Na jagody. Książeczka leśna karton 1.50

Nowe latko. Poezye, z wielobarwnymi ilustracjami P. Stachewicza, w dużym formacie, w pięknej okładce kartonowej, wyd. wytworne 2.—

ZBIOROWE ZUPEŁNE WYDANIE PISM

MARYI KONOPNICKIEJ

pod redakcją prof. Jana Czubka ukaże się
w ciągu najbliższego roku.

KOBIETA W POEZJI POLSKIEJ.

Głosy poetów o kobiecie, zebrał Wł. Belza. W ozd. opr. rb. 3

Grabowski Ignacy. Sokół. Komedia heroiczna z czasów renesansu polskiego w 6-ciu obrazach. Nagrodzona I-szą nagrodą na konkursie im. Jul. Słowackiego. Z przedmową Władysława Rałskiego. Z portretem autora. 1 60

Gruszecki A. Litwackie mrowie. Powieść współczesna. Wydanie drugie. 1 50

Jeleńska E. Jubileusz i inne nowele. 1 60

Jeż T. T. Pamiętniki starającego się. — Komysznik. Z ilustr. J. Kossaka. 2 40

Krański Zygmunt. Pisma. Wydanie nowe zupełne, ułożone, opatrzone wstępem i objaśnieniami przez H. Gallego. 4 tomy 2 —

W oprawie 3 50
W oprawie ozdobnej 4 50

Lemański Jan. Noc i dzień. Nowele. 1 60

— Proza ironiczna.—Bajki.—Bajeczki.—Przypowiadki dla dzieci.—Sielanki. Wydanie ozdobne. 2 —

— Zwierzyńce. Bajki. W pięknej kolorowanej okładce. 1 50

Polska Pieśń Miłosna.

Antologia poetycka, ułożona z pieśni ludowych oraz dzieł autorów polskich przez JANA LORENTOWICZA, ozdobiona 12 reprodukcjami wybitnych dzieł malarzy polskich treści erotycznej.

Cena rb. 3,—w ozdobnej oprawie rb. 5.

Umiejętną i pełną smaku ręką wybrane najznakomitsze utwory poezji polskiej, nieśmiertelnemu uczuciu miłości poświęcone, zilustrowane są sztuką malarską polską, tem samem uczuciem kierowaną. Antologia ta licznych z pewnością będzie miała czytelników. Pięknie wydana książka znajdzie się przedewszystkiem w ręku wszystkich zakochanych płci obojej, a — jak wiadomo — imię ich jest legion.

Mereżkowski Dymitr. Leonardo da Vinci. (Zmartwychwstanie Bogów). Przekład Janiny Popławskiej. 2 tomy. 2 —

- Mickiewicz Adam.** Pan Tadeusz. (Ob. Bibl. miniatur.)
 — Poezye. Nowe wydanie, z życiorysem autora, skreślonym przez Piotra Chmielowskiego. 4 tomy, z portretem wieszczą rb. 1.— W oprawie 2 tomy 1 60
 — Toż samo na lepszym papierze. 2 —
 W ozdobnej oprawie 3 50
Nowaczyński Adolf. Wielki Fryderyk. Powieść dramatyczna. 2 —
 — Cyganeria Warszawska. 1 60
Or-Ot. Wybór poezyi. Wydanie nowe zmienione i powiększone. Z portretem autora. 1 50
 W ozdobnej oprawie 2 —

WYDANIE ZUPEŁNE PISM

Elizy Orzeszkowej

ukazuje się w ciągu 3—4 lat i obejmie 35—40 tomów, podzielonych na serye, łączące w sobie utwory treści pokrewnej.

Serya I.

POWIEŚCI LUDOWE I SZLACHECKIE

ukazała się i zawiera:

Tom I. Eliza Orzeszkowa przez Aurelego Drogoszewskiego—Obrazek z lat głodowych.—Za doliną róż.—Echo.—Niziny.—Tadeusz.—Cień.—W zimowy wieczór.—Tom II i III. Nad Niemnem. Tom IV. Dziurdziowie.—Cham. Tom V. Anastazy.—Bene nati.

Cena Seryi I.

W wydaniu wytwornem:

T. I rb. 1.50, t. II i III rb. 2.50, t. IV rb. 1.50, t. V 1.25
 W opr. „ 2.00, „ „ „ 3.50, „ „ „ 2.00, „ „ „ 1.75

W wydaniu popularnem:

T. I rb. 1.00, t. II i III rb. 1.50, t. IV rb. 1.00, t. V k. 75
 W opr. „ 1.25, „ „ „ 2.00, „ „ „ 1.25, „ „ „ rb. 1.—

Pisma Elizy Orzeszkowej.

Serya II.

POWIEŚCI ŻYDOWSKIE.

TOM VI. i VII. Eli Makower. TOM VIII. Meir Ezofowicz. TOM IX. O żydach i kwestyi żydowskiej.—Silny Samson.—Daj kwiatek.—Gedali.—Ogniwa.—O nacjonalizmie żydowskim.

Cena Seryi II.

W wydaniu wytwornem:

Tom VI i VII rb. 2.50, tom VIII rb. 1.35, tom IX rb. 1.25
 W opr. „ „ „ 3.50, „ „ „ 1.85, „ „ „ 1.75

W wydaniu popularnem:

Tom VI i VII rb. 1.50, tom VIII kop. 90, tom IX kop. 75
 W opr. „ „ „ 2. „ „ „ rb. 1.15, „ „ „ rb. 1.—

Serya III. (W druku).

Tom X. Początek powieści. Rozstajne drogi. Syn stolarza. Ostatnia miłość; t. XI: Na prowincyi t. XII: Wkładce. Z życia realisty; t. XIII i XIV: Pan Graba; t. XV i XVI. Pamiętnik Wacławy; t. XVII, Marta. Pajęczyna. t. XVIII, Rodzina Brochwiczów; t. XIX. Wesoła teoria i smutna praktyka. Maryna; tom XIX. O kobiecie; utwory publicystyczne.

BROMISŁAWA OSTROWSKA.

Aniołom dźwięku.

Cena rb. 1.35, w oprawie 1.75.

- Paszkowski E.** Rozbitki. Powieść z kroniki kresowej. 1 50
Prus B. (Al. Głowacki). Faraon. Powieść. 3 tomy. Wyd. 3-cie. 3 —
 — Kroniki. 1875—1878. 2 —
Przybyszewski St. Wyzwolenie. „Mocnego Człowieka“ część II. 2 —
 — Święty gaj. Powieść. „Mocnego człowieka“ część III. 2 —
 — Topiel, dramat. 1 20
 — Zmierzch („Synów ziemi“ część trzecia i ostatnia). 1 80

Wł. St. REYMONT

- Ave Patria.** Wyd. 2-gie (w druku)
- Chłopi.** Powieść współczesna. Tom I. Jesień II. Zima. III. Wiosna. IV. Lato. po 1 50
Tom III i IV oddzielnie. — 40
Oryginalna oprawa do każdego tomu. 2 —
- Fermenty.** Powieść. 2 tomy. Wydanie 2-gie. 1 50
- Komediantka.** Powieść. 2 tomy. Wydanie 2-gie. 1 60
- Marzyciel.** Szkic powieściowy. Senne dzieje. — 1 20
W pruskiej szkole. 1 20
- O zmierzchu.** Nowele.
- Przed świtem.** — Pewnego dnia. — Sprawiedliwie. Wydanie 2-gie. 1 20
1 50
- Spotkanie.** Szkice i obrazki. Wydanie 2-gie. 1 80
- Wampir.** Powieść na tle praktyk mistycznych. Wydanie 2-gie. — 50
- Z ziemi chełmskiej** obrazy.
- Ziemia obiecana.** Powieść. 2 tomy. Wydanie 2-gie. 2 40

MARYA RODZIEWICZÓWNA

- Atma.** Powieść. 1 30
- Byli i będą.** Powieść z niedawnej przeszłości. Wyd. 2-cie 1 50
- Czahary.** Wyd. 2-gie. 1 20
- Dewajtis.** Powieść współczesna uwieńczona na konkursie „Kuryera Warszawskiego”. Wyd. 3-cie 1 —
1 —
- Hrywda.** Powieść. Wyd. 2-gie. 1 20
- Jaskółczym szlakiem.** Powieść. Wyd. 3-cie. 1 50
- Joan VIII.** 1—12. Powieść. Wyd. 2-gie. 1 —
- Klejnot.** Powieść. Wyd. 3-cie. 1 —
- Macierz.** Wyd. 2-gie. 1 50
- Na wyżynach.** Wyd. 2-gie. 1 —
- Rupiecie.** Nowele. Wyd. 2-gie, poprawione. — 60
- Straszny dziadunio.** Powieść. Wyd. 4-te. — 60
- Szary Proch.** Powieść. Wyd. nowe. 1 20
- Wrzos.** Powieść. Wyd. 2-gie.

Pisma Henryka Sienkiewicza

WYDANIE ZBIOROWE W 38 TOMACH.

Cena Rb. 31.50, w ozdobnej oprawie Rb. 46.70.

- Tom I. Stary sługa. — Hania. — Szkice węglem. — Jan-ko muzykant 1. — w oprawie 1 40
- Tom II. Listy z podróży. I. (po Ameryce) 1. — w opr. 1 40
- Tom III. Listy z podróży. II. Kom. z pomyłek 1. — opr. 1 40
- Tom IV. Przez stepy. — Orso. — Z pamiętnika polskiego nauczyciela. — Czyja wina? — Za chlebem 1. — w oprawie 1 40
- Tom V. Latarnik. — Niewola tatarska. — Jamioł. — Na jedną kartę. — Bartek zwycięzca 1. — w opr. 1 40
- Tom VI—IX. Ogniem i Mieczem. 4 tomy 2. — w opr. 3 60
- Tom X—XV. Potop. 6 tomów 3. — w oprawie 5 40
- Tom XVI—XVIII. Pan Wołodyjowski. 3 t. 1.50 w opr. 2 70
- Tom XIX. Ta trzecia. — Sachem. — Sielanka. — Walka byków w Hiszpanii. Z puszczy Białowieskiej. — Wycieczka do Aten 1. — w oprawie 1 40
- Tom XX. Wyrok Zeusa. — Z wrażeń włoskich. — Organista z Ponikły. — U źródła — Lux in tenebris lucet. — Bądź błogosławiona — Pójdźmy za nim! — Listy o Zoli 1. — w oprawie 1 40
- Tom XXI—XXIII. Bez dogmatu. Pow. 3 t. 3. — w opr. 4 20
- Tom XXIV—XXVI. Rodzina Połanieckich. Powieść 3 tomy 3. — w oprawie 4 20
- Tom XXVII—XXIX. Quo Vadis. Powieść z czasów Nerona. 3 tomy 3. — w oprawie 4 20
- Tom XXX. Listy z Afryki 1. — w oprawie 1 40
- Tom XXXI—XXXIV. Krzyżacy. Powieść historyczna. 4 tomy 4. — w oprawie 5 60
- Tom XXXV. Dwie łaki. — Diokles. — Przygoda Arystoklesa. — Biesiada. — Dzwonnik — Płomyk. — Sąd Ozyrysa. — Kordecki. — O Bismarku. — Mowa polska. — List do Baronowej Suttner. — M. Konopnicka. — Korynek. — Książki i ludzie. — Naród sobie. — Trzeci maj. — Ankieta o wywłaszczeniu. — Z ankiety. — Zjednoczenie narodowe. — List do Wilhelma. — Odpowiedź na art. Björnsona 1. — w opr. 1 40
- Tom XXXVI. Na marne. — Na jasnym brzegu 1. — w opr. 1 40
- Tom XXXVII—XXXVIII. W pustyni i w puszczy. Wyd. 3-cie. 2. — w opr. 2 80
w opr. 3 80
- Wiry.** Powieść. 2 tomy 3. — w opr. — 90
- Na jasnym brzegu.** Nowela — 50
- Nowele.** Wydanie ozdobne z ilustracjami Aut. Kamińskiego. Rb. 1 — w ozdobnej oprawie 1 40

Pisma Henryka Sienkiewicza

Quo vadis.

Z 20 heliogramami według obrazów P. Stachiewicza.
Wyd. 2-je wytworne, na pap. czerwonym, w 4-ce większej, w ozd. styl. opr. ze złoceniami. Rb. 15
W opr. w skórę z klamrami, według starych wzorów florenckich Rb. 25

WYDANIA POPULARNE:

- Krzyżacy.** Pow. histor. 4 tomy w 2 ch. Wyd. popul. w pięćsetną rocznicę Grunwaldu 1.20 w opr. 1 60
Nowele. 2 tomy. Wydanie popularne —.90 w opr. 1 20
Treść I. Stary sługa.—Hania.—Żórawie.—
Szkice węglem.—Janko muzykant.—Przez stepy.
—Orso.—Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela.
—Za chlebem.—Jamioł.—Lux in tenebris lucet.—
Bądź błogosławiona.—Sen.
II. Latarnik.—Niewola tatarska.—Bartek zwycięzca.—Ta trzecia.—Sachem.—Sielanka.—
Wspomnienie z Maripozy.—Z puszczy Białowieskiej.—Wycieczka do Aten.—Walka byków.—Na jasnym brzegu.—Wyrok Zeusa.—Z wrażeń włoskich.—Organista z Ponikły.—U źródła.—Pójdźmy za nim.—Na Olimpie.
Ogniem i mieczem.—Potop.—Pan Wołodyjowski. Wyd. nowe jubileuszowe w 6 tomach 2.— w oprawie 3 —
Quo Vadis. Powieść z czasów Nerona. Wydanie nowe popularne —.70 w oprawie 1 —

BIBLIOTEKA UNIWERSYTETÓW LUDOWYCH I MŁODZIEŻY SZKOLNEJ:

- Bartek zwycięzca. — 12
Janko muzykant.—Latarnik. — 06
Na oceanie Atlantycznym (Listy z podróży) — 08
Niewola tatarska. — 08
Orso.—Sachem. — 08
Pieszko przez czarny ląd. I. (Listy z Afryki). — 10
Pójdźmy za nim! „ II. „ „ — 10
Sielanka.—Legenda żeglarska. — 06
Wspomnienia z Maripozy.—Jamioł.—Organista z Ponikły. — 08
Za chlebem. — 20
Z pamiętnika poznańskiego nauczyciela. — 10
Z puszczy amerykańskiej. (Listy z podróży) — 08
Z puszczy Białowieskiej. — 06
Jurand ze Spychowa (z „Krzyżaków“). — 15
Łowy w puszczy.—Na niedźwiedzia (z „Krzyżaków“). — 06
Pod Grunwaldem. (Ustęp z „Krzyżaków“). — 08
Pod Zbarażem (z pow. „Ogniem i Mieczem“). — 12
Zdobycie Kamieńca. (Ustęp z „Pana Wołodyjowskiego“). — 06

Pisma Henryka Sienkiewicza

WYDANIA DLA MŁODZIEŻY:

- Krzyżacy.** Powieść historyczna dla młodzieży, pod kierunkiem autora ułożona. Z 8 rycinami Ant. Piotrowskiego. Karton 1.20 w oprawie 1 50
Ogniem i Mieczem. Powieść historyczna dla młodzieży, ułożył Wł. Grzymałowski. Z 8 rysunkami Ant. Piotrowskiego. Karton 1.20 w oprawie 1 50
Potop. Powieść historyczna dla młodzieży, ułożył Wł. Grzymałowski. Z 8 rysunkami Ant. Piotrowskiego. Karton 1.20 w oprawie 1 50
Pan Wołodyjowski. Powieść historyczna dla młodzieży, ułożył Wł. Grzymałowski. Z 8 rysunkami Ant. Piotrowskiego. Karton 1.20 w oprawie 1 50
Quo Vadis. Powieść z czasów Nerona, dla dojrzałszej młodzieży, ułożył i objaśnił R. A. Bobin. Z 10 rycinami 1.50 w oprawie 2 —
W pustyni i w puszczy. Z okładką kolorową P. Stachiewicza 2.50. Karton 2.80 w oprawie 3 50

WYDANIA DLA LUDU:

- Dzielny żołnierz.** Opowiadanie historyczne z powieści „Pan Wołodyjowski“, przerobione przez H. St. — 20
Obrona Częstochowy. Opowiadanie z czasów wojny szwedzkiej, przerobione z powieści „Potop“ — 20
Święty Piotr w Rzymie. Opowiadanie z czasów przesładowania chrześcijan za Nerona. Przerobione z powieści „Quo vadis“ przez H. St. — 40

ALBUM HENRYKA SIENKIEWICZA

Główne sceny i postacie z powieści i nowel SIENKIEWICZA w dwudziestu jeden ilustracjach
J. Brandta, J. Chełmońskiego, A. Kamińskiego, J. Kossaka, W. Kotarbińskiego, K. Pochwałskiego, J. Rosena, H. Siemiradzkiego, P. Stachiewicza i W. Wodzinowskiego.
Wydanie nowe, in 4°.

Cena w oprawie rb. 12. —

W odnowionej szacie ukazuje się drugie wydanie wykwi-
ntnych reprodukcji (w heliogramach) scen i postaci Sien-
kiewiczowskich, które uwieczniły pędzlem lub ołówkiem
najświetniejsze nazwiska malarstwa polskiego. Każdą illu-
strację poprzedzają stosowne ustępy charakterystyczne
z dzieł genialnego pisarza; m. in. widzimy tu znakomite
typy Stachiewiczowskie—Stasia i Nel z ostatniej powieści
„W pustyni i w puszczy“.

Wacław Sieroszewski (Sirko)

- Korea.** Klucz z dalekiego Wschodu, z 28 rysunkami i mapami 2 20
Na kresach lasów. Powieść. Wyd. 3-cie. 1 —
Ol-Soni-Kisań. powieść na tle rewolucyi koreańskiej. 1 35
Ucieczka. Opowiadanie z życia wygnańców. Wyd. nowe. Kraków. 2 50
W matni. Jesienią.—Skradziony chłopak.—Chajlach.—W ofierze Bogom. Wyd. 3-cie. 1 —

Słoński E. Partya. Romans rewolucyjny.

1 50

P I S M A JULJUSZA SŁOWACKIEGO

Pierwszy u nas w kraju najkompletniejszy zbiór utworów, wydanych za życia i po śmierci Autora.

Wydanie nowe,
według układu **ARTURA GÓRSKIEGO.**

Z portretem autora.

6 tomów ozdobnie wydanych, zawierających 219 arkuszy druku, in 8-o. 4 —

W oprawie płóciennej 6 —

W oprawie wykwintnej w półskórek 8 —

Wydany w r. z. **Tom VII**, cena 1.—, w opr. rb. 1.40

JULIUSZ SŁOWACKI

L I R Y K I

W wyborze i układzie **Artura Górskiego.**

Cena kop. 90. W wytwornej oprawie w skórę rb. 3.

SZEKSPIR WILIAM: DZIEŁA w 12-tu TOMACH

Wobec wyczerpania zupełnego wszystkich poprzednich wydań dzieł Szekspira, nasuwała się konieczność nowego wydania utworów jednego z największych geniuszów świata, przyczem chodziło o to, aby życiorys i objaśnienia utworów przystosować do najnowszych badań i zdobyczy nauki, a pośród tłumaczeń wybrać bezwzględnie najlepsze. Tej potrzebie i temu celowi odpowiada właśnie niniejsze wydanie DZIEŁ SZEKSPIRA.

Zyciorys poety i objaśnienia do jego utworów opracował **Dr. Roman Dyboski**, profesor literatury angielskiej na uniwersytecie Jagiellońskim. Wyboru przekładów z dawniejszych pióra Korzeniowskiego, Koźmiana, Ostrowskiego, Pajgerta, Paszkowskiego, Ulricha, ze współczesnych zaś Jana Kaspro-wicza i Edwarda Porębowicza dokonał **Stanisław Krzemiński**. Artykuł „Szekspir w Polsce“ opracował prof. dr. **Ludwik Bernacki**.

CENA POJEDYŃCZEGO TOMU WYNOŚI:

Na papierze zwykłym kop. 75; oprawa dwóch tomów razem kop. 50.

„ „ lepszym rb. 1.—, w ozdobnej oprawie rb. 1.50.

CENA 12 TOMÓW:

na pap. zwykłym rb. 9, na pap. lepszym rb. 12.

W oprawie: „ „ „ „ 15, „ „ „ 20.

 Po wyjściu z druku całości cena zostanie podwyższona.

KAZIMIERZ PRZERWA-TETMAJER

Anioł śmierci. Romans. 2 tomy w jednym. Wyd. 5-te. 1 50

Na skalnem Podhalu. 1. Wyd. 2-gie. 1 10

W ozdobnej oprawie 1 50

Poezye. Ser. I. Wyd. 3-cie 1.— W ozd. opr. 1 40

Poezye. Ser. II. Wyd. 4-te 1.— W ozd. opr. 1 40

Poezye. Ser. III. Wyd. 3-cie 1.— W ozd. opr. 1 40

Poezye. Ser. IV. Wyd. 2-gie 1.— W ozd. opr. 1 40

Poezye. Ser. V. 1.20. W ozd. opr. 1 60

Poezye. Ser. VI. rb. 1.20. W ozd. opr. 1 60

Poezye. Ser. VII. rb. 1.20 w ozd. opr. 1 60

Romans panny Opolskiej z panem Główniakiem. Wyd. 2-gie 1 80

Wybór poezyi nowy. rb. 1.50 w ozd. opr. 2 —

W wytwornej oprawie w półskórek 2 40

Józef Weyssenhoff

Dni polityczne. Ser. I. Narodziny działacza (r. 1905).	1 —
— Ser. II. W ogniu. (rok 1905—6).	1 —
Erotyki. Poezye. Wydanie wytworne, z ilustracyami Henryka Weyssenhoffa.	2 50
W ozdobnej oprawie	4 —
Hetmani. Powieść.	2 —
Soból i panna. Powieść.	2 20
Sprawa Dołęgi.	1 80
Na papierze czerpanym	4 —
Syn marnotrawny.	2 20
Unia. Powieść litewska.	2 —
Za błękitami. Z ilustr. K. Gorskiego. Wyd. 2-gie	1 —
W ozdobnej oprawie	1 40
Zareczyny Jana Bełzkiego. Z ilustr. K. Gorskiego	1 40
Wyd. 2-gie. rb. 1.— W ozdobnej oprawie	1 40
Znaj pana. Nowele. Wydanie wytworne w pięknej kolorowej okładce.	1 50
Żywoć i myśli Zygmunta Podfilipskiego. Wydanie 4-te.	1 50

Wierzbński Maciej. Pięć Marcina Wilezka.	1 50
— Pod Mysią wieżą. Powieść współczesna na tle walk narodowościowych w Poznańskim	1 80
Wyspiański Stanisław. Skalka, dramat w 3-ach aktach. Kraków.	1 —

Gabryela Zapolska

Kaśka Karyatyda. Powieść współczesna. Wydanie 2-gie.	1 50
O czym się nie mówi. Powieść współczesna. Wydanie 2-gie.	1 50
Śmierć Felicyana Dulskiego. Opowiadanie.	— 80
Szałeństwo. Powieść.	1 50

Zbierzchowski H. Literat	1 20
— Malarze	1 20
Zdziechowski K. Przemiany. Powieść. 2 tomy.	2 —

STEFAN ŻEROMSKI

Aryman mści się. Godzina. Wydanie nowe.	— 90
Ludzie bezdomni. Powieść. Wyd. 5-te. 2 tomy.	2 —
Opowiadanie. Doktor Piotr. — Cokolwiek się zdarzy. — Ananke. — Zmierzch. — Złe przeczucie. — Po Sedanie. — Zapomnienie. — Pokusa. — Siłaczka. — Oko za oko. — Niedziela. — Z dziennika. — Wydanie 3-cie.	1 35
Popioły. Powieść z końca XVIII i początku XIX wieku. Wyd. 2-gie. 3 tomy.	3 —
W ozdobnej oprawie	4 —
Promień. Powieść. Wyd. 3-cie.	1 —
Utwory powieściowe. Wyd. 3-cie.	1 —
Treść. Na pokładzie. — O żołnierzu tulu. — Tabu. — Cienie. — Kara. — Legenda o bracie leśnym.	
Za wolność i ojczyznę, z powieści „Popioły“, wydanie popularne, z 12 rysunkami.	— 50

NARCYZA ŻMICHOWSKA

Kwiaty rodzinne. Wybór poezji polskiej. Wydanie 4-te dopelnione przez Or-Ota	1 50
W ozdobnej oprawie	2 30
w ozdobnej oprawie brzezi złożone	2 50

EUGENIA ŻMIJEWSKA

Dola. Powieść. Z przedmową E. Orzeszkowej. Wydanie 2-gie.	1 20
Jutro. Powieść współczesna.	1 80
Młodzi. Powieść współczesna.	1 60
Płomyk. Z pamiętnika instytutki. Wydanie II.	1 20
Serduszko. Powieść. Wydanie 2-gie.	1 50
Z pamiętnika niedoszłej literatki. Nowele i obrazki.	— 80

Nowe Powieści

wydane w r. 1913.

KONSTANCYA BIELSKA	
Separatka. Z przedmową Gabryeli Zapolskiej.	1 50
TEODOR JESKE-CHOIŃSKI	
W pętach wolnej miłości.	1 40
KAZIMIERZ GLIŃSKI	
Stare lwy. Powieść historyczna.	1 60
WIKTOR GOMULICKI	
Bój olbrzymów. Powieść historyczna.	2 —
JAN HUSKOWSKI	
Gesty.	1 20
L. JAHŁKOWSKA-KOSZUTSKA	
Z oddali. Romans.	1 35
TERESA LUBIŃSKA	
Jarżmo miłosne.	1 80
GUSTAW OLECHOWSKI	
Uświadomiony.	1 35
STANISŁAW PRZYBYSZEWSKI	
Wyzwolenie. „Mocnego Człowieka“ część II.	2 —
Święty gaj. „Mocnego Człowieka“ cz. III i ostatnia	2 —
CECYLIA WALEWSKA	
Dusze współczesne.	1 50
EMILIA WIELOWIEYSKA	
Ku jutrzni.	1 80
JÓZEF WEYSENHOFF.	
Gromada. Powieść. (w druku).	
Soból i panna. Powieść. Wydanie wyltwerne, z jedno-i wielobarwnymi ilustracyami Henryka Weyssenhoffa (w druku)	
MACIEJ WIERZBIŃSKI	
Małżeństwo na próbie.	1 40
Oaza miłości. Powieść z życia utopistów.	1 50
GABRYELA ZAPOLSKA	
Kobieta bez skazy.	2 —
HENRYK ZBIERZCHOWSKI	
Anioły płaczą.	1 40

Dział IV.

Dzieła specjalne.

Tutaj zostały zamieszczone przedewszystkiem dzieła treści higienicznej (Kneippa, znakomity „Mój system“ Müllera, prace dr. Polaka, Sawickiego i Schrebera), dalej coraz bardziej wchodzące dziś w modę, doskonale opracowane dziełka kucharskie p. Marty Norkowskiej, wreszcie — wybitne dzieła ogrodnicze prof. Brzezińskiego, świetny podręcznik gorzelnictwa prof. Tadeusza Chrzászcza, dyrektora szkoły gorzelniczej w Dublanach oraz wydawnictwa Centralnego Towarzystwa Rolniczego, których wysoką wartość gwarantuje nasza główna instytucja rolnicza w kraju.

Hulewicz K. Higiena płuc oraz walka z suchotami. Tłom. z franc. dr. K. Lassaud.	— 60
Kneipp Sebastian ks. Dziecko zdrowe i chore. Poradnik dla matek i ojców troskliwych. Wyd. 4-te.	— 60
	Karton — 75
— Moje leczenie wodą na podstawie 40-letniego doświadczenia.	1 30
	Karton 1 55
— Pogadanki o mieszkaniu, odzieży, pożywieniu, napojach i t. p.	— 40
— Tak żyć potrzeba. Wskazówki i rady dla zdrowych i chorych.	1 30
	Karton 1 55
— Mój testament dla chorych i zdrowych.	1 40
	Karton 1 65
— Kodycył do mojego testamentu dla zdrowych i chorych.	1 40
	Karton 1 65
— Zielnik czyli atlas roślin leczniczych, znajdujących się w mojej aptece domowej. Zawiera ryciny roślin leczniczych, polecanych w dziełach ks. Kneippa. Wyd. III. (Drzeworyt)	— 40

JÓZEF BRZEZIŃSKI

inspektor pola doświadczałnego Uniw. Jagiell.

HODOWLA WARZYW

z 200 rysunkami w tekście rb. 2.

Hodowla drzew i krzewów owocowych. Dzieło nagrodzone pierwszą nagrodą na konkursie Akademii Umiejętności w Krakowie. Z 259 rys. oryginalnie wykonanymi przez dr. St. Golińskiego. Wyd. drugie, przejrane i dopelnione.

2 40

Wydawnictwa

Centralnego Towarz. Rolniczego.

- Akademickie wykłady rolnicze** wydziału dośw.-naukowego C. T. R. (Zbiór wykładów wygłoszonych w Warszawie, w lutym 1911-go roku). W oprawie. 2 20
- Biedrzycki Stefan inż.** Zarys mechanicznej uprawy roli. Z 55 rys. w tekście oraz dodatkami: O uprawie motorowej. Wydanie drugie, uzupełnione. Karton. 1 40
- Chłopiński W.** Krótki zarys uprawy i przeróbki lnu, z 17 rycinami — 30
- Chmielewski Z. inż.** Zarys techniki mleczarskiej. 138 rys. w tekście. 2-gie przerobione i znacznie powiększone wydanie. Karton. 1 40
- Dunin R. hr. i W. Meylert.** — O deszczowniach. F. Skrzydlewski. — Ogólny pogląd na koszty urządzenia deszczowni systemu Szczepkowski-Moegelin. — A. Karszo-Siedlewski i F. K. Wierzbicki. Stan rybactwa w Królestwie Polskiem. — 50
- Janiszewski B.** Gruźlica bydła rogatego i walka z nią. — 60
- Karpiński Winc. dr.** Zarys uprawy buraków cukrowych. Karton. 1 40
- Kostecki Ed. dr.** Krótki zarys uprawy wysadków buraczanych. — 30
- Łada Julian.** Ulgi stemplowe dla rolników przy nabywaniu ziemi. — 30
- Romy Th. dr.** Zarys uprawy ziemniaków. Z 24 rysunkami. Tłóm. d-ra. Ant. Sempłowskiego. Karton. 1 40
- Turczynowicz St. inż.** Krótki zarys meteorologii na usługach rolnictwa, z 25 rysunkami. Karton — 80

TADEUSZ CHRZĄSZCZ

dyrektor szkoły gorzelniczej w Dublanach

GORZELNICTWO

Część 1, ogólna. Z 37 ilustracyami w tekście.

Cena rb. 2.40

- Jankowski Mieczysław.** Kwiaty w ogrodzie. Z 236 ilustr. 1 80
- Karpiński W. prof. dr.** Kiedy i jak stosować nawozy sztuczne. Uwagi zebrane na podstawie doświadczeń u nas w kraju zrobionych. Wydanie drugie. — 30
- Uprawa buraków cukrowych. Wskazówki dla gospodarzy drobnych. — 30

J. P. MÜLLER

== Mój system. ==

!!Kwadrans dziennie dla zdrowia!!

Z 44-ma rycinami i tablicą z rozkładem czasu.

Dzielko, przełożone na wszystkie języki europejskie, rozeszło się w ciągu roku w 150 tys. egzemplarzy. Wydanie 6-te.

Cena w oprawie kartonowej 60 kop.

Polak J. dr. Podręcznik leczniczy. Wskazówki leczenia domowego dla użytku dworów, gmin, księży, nauczycieli, majstrów, nadzorców warsztatowych, zaawansowanych stacyj dróg żelaznych, felczerów i t. p. Dziełko polecane do czytelników ludowych. Wyd. 3-cie, przejrane i poprawione, z 50 fig. w tekście. — 60

Karton. — 70

Rosenberg E. Elektrotechnika prądu silnego. Wykład przystępny, przełożył Zyg. Straszewicz. Wyd. 3-cie, z 277 rycin. opr. 2 40

Sawicki Stella Jan Dr. Czerstwa starość, czyli jak zachować zdrowie do późnego wieku. — 75
— Hygiena pańien, z rysunkami w tekście. — 60

W oprawie 1 —

— Poznaj sam siebie. Szkice fizyologiczne. Z 16-ma rysunkami. (Wydanie popularne). — 40

Karton — 50

— Rady dla młodych mężatek. Wyd. 7-me przejrane, poprawione i dopełnione. — 60

W oprawie płóciennej 1 —

Schönfeld St. Warzywnictwo gruntowe. Z 65-ma rysunkami w tekście. Nagrodzone wielkim medalem na Wystawie w Częstochowie w 1909 roku. — 40

Schreber M. dr. Gimnastyka lecznicza pokojowa, czyli zasady ćwiczeń gimnastycznych, bez przyrządów i pomocy wykonywanych dla każdego wieku. Przełożył dr. R. Radziwiłłowicz, z 45-ma rysunkami. Wydanie trzecie przejrane i uzupełnione. — 60

Trunz A. dr. Nawozy zielone, ich zastosowanie i znaczenie w rolnictwie i leśnictwie oraz opis gospodarstw posługujących się nawozami zielonymi. Przełożył dr. A. Sempołowski. Wydanie 2-gie nowo opracowane. — 60

Warnkówna J. Wśród skogów Szwecji i fiordów Norwegii, z 75 rysunkami. 1 50

Wulff K. Żywienie krów dojnych. Uwagi i rady praktyczne dla rolników polskich. Tłom. dr. B. Cybulski. 1 —

NAGRODZONE!

Na wystawie Częstochowskiej 1909 r.

WIELKIM MEDALEM SREBRNYM

Na wystawie Przemysł.-Spożyw. w Warszawie w 1909 r.

WIELKIM MEDALEM ZŁOTYM

Na wystawach Kucharskich w Warszawie i Łodzi

2 wielkimi medalami srebrnymi

Na wystawie Hygienicznej w Warszawie

Wyróżnione zaszczytnem odznaczeniem

PODRĘCZNIKI GOSPODARSKIE Marty Norkowskiej

Gospodarstwo domowe

na podstawie wykładów, wygłoszonych na Wystawie Przemysłowo-Spożywczej w Warszawie w Marcu 1909 r. Cena 75 kop., w oprawie kartonowej kop. 90.

Najnowsza Kuchnia

Wytworna i gospodarska.

Zawiera 1249 przepisów gospodarskich z uwzględnieniem kuchni jarskiej, z ilustracjami, wzory nakrycia stołu, sposób ogólny podawania przekąsek i potraw, 70 wzorów „Menu” skromnych i wystawnych śniadań, obiadów i kolacji na każdą porę roku i t. d. Wydanie nowe powiększone. Cena rb. 1.80, oprawne w karton rb. 2.—

Piekarnia i Cukiernia

wytworna i gospodarska z ilustracjami.

Cena rb. 1, w opr. kart. rb. 1.20.

Śpizarnia i zapasy zimowe.

Z licznymi rysunkami.

Cena rb. 1 kop. 35, w opr. karton rb. 1 kop. 50.

Dział V.

Języki obce i słowniki.

- Benni Tytus.** Podręcznik języka angielskiego, z ćwiczeniami, słownikiem i wymową, podaną przy każdym wyrazie za pomocą specjalnej polskiej pisowni fonetycznej, według 7-go wydania duńskiego. O Jespersena i Chr. Carauwa. W opr. 1 20
- Berger Hugo.** Łatwa metoda gruntownego nauczania się w krótkim czasie języka angielskiego, z pomocą lub bez pomocy nauczyciela (z wymową w języku polskim przy każdym słowie). Z kluczem. Wyd. nowe. 1 20
W oprawie 1 50
- Nowa łatwa metoda gruntownego nauczania się w krótkim czasie języka francuskiego, z pomocą lub bez pomocy nauczyciela (z wymową polską przy każdym słowie). Z kluczem. Wydanie 6-te. 1 —
W oprawie 1 30
- Łatwa metoda gruntownego nauczania się w krótkim czasie języka niemieckiego z pomocą lub bez pomocy nauczyciela (z uwzględnieniem najnowszych zasad języka). Z kluczem. Wydanie 5-te. 1 —
W oprawie 1 30
- Łatwa metoda gruntownego nauczania się w krótkim czasie języka niemieckiego, z pomocą lub bez pomocy nauczyciela (z uwzględnieniem najnowszych zasad języka). Kurs wyższy uzupełniający. Z kluczem. 1 60
W oprawie 2 —
- Podręcznik języka niemieckiego do nauczania w pierwszych klasach średnich zakładów nakowych. I. Kurs elementarny. Wydanie 2-gie, przejrane i poprawione. Karton — 60
- Klus J.** Nowy słownik kieszonkowy polsko-niemiecki i niemiecko-polski do użytku szkolnego i podręcznego podług nowej pisowni. Wyd. 4-te. opr. 1 30

Dział VI.

Teatr amatorski.

Wiadomo, jak miłą rozrywką towarzyską jest teatr amatorski. Wiadomo też, jak wielką mają trudność przygodni adeptci sztuki dramatycznej z wyborem odpowiednich sztuk dla swego repertuaru. Otóż zadanie to ułatwia im znakomicie wydawnictwo p. n. „Teatr amatorski“, najobszerniejsze ze wszystkich polskich w tym zakresie, składa-

jące się już ze 100 z górą tomików. Jest w czym wybierać, tem więcej, że znaleźli tu swoje miejsce najcelniejsi komedyopisarze nasi i obcy. Dodać należy, że wszystkie te komedyjki są łatwe do grania i nie wymagają żadnych skomplikowanych dekoracji.

Teatr amatorski. każdy tomik po — 30

Uwaga. Liczba osób, biorących udział, podana przy każdej komedyjce, k: oznacza kobiety, m:—mężczyzn.

- Nr. 1. Przy kolei. Komedya w 1 akcie przez Jordana, k: 3—m: — 3.
- Nr. 2. Zięć dla parady. Komedya w 1 akcie przez J. Blizińskiego, k: 2 — m: 5.
- Nr. 3. Pierwszy bal. Komedya w 1 akcie przez Z. Przybylskiego, k. 6 — m. 2.
- Nr. 4. Ciekawość pierwszy stopień do piekła. Przysłowie dramatyczne w 1 akcie, wierszem, przez J. Chęcińskiego, k. 2 — m. 3.
- Nr. 5. Gałązka jaśminu. Komedya w 1 akcie, przez Z. Przybylskiego, k. 3 — m. 4.
- Nr. 6. Biała kamelia Komedya w 1 akcie, k. 1 — m. 2.
- Nr. 7. Gramatyka, czyli kandydat do rady powiatowej. Krotchwila w 1 akcie, przerobił z francuskiego St. Koźmian, k. 1 — m. 4.
- Nr. 8. Dwóch głuchych. Komedya w 1 akcie z francuskiego, k. 1 — m. 5.
- Nr. 9. Schadzka. Krotchwila w 1 akcie Z. Przybylskiego, k. 3 — m. 5.
- Nr. 10. Na przekór. Krotchwila w 1 akcie Z. Przybylskiego, k. 3 — m. 5.
- Nr. 11. Dyament nieoszlifowany Komedya w 1 akcie, przerobiona z niemieckiego przez Antoninę Hoffman, k. 2 — m. 3.
- Nr. 12. Post-scriptum. Komedya w 1 akcie Em. Augiera, k. 1 — m. 2.
- Nr. 13. Przed obiadem i po obiedzie. Przysłowie dramatyczne w 1 akcie wierszem przez J. Chęcińskiego, m. 5.
- Nr. 14. Przez zazdrość. Komedya w 1 akcie Alfreda de Musset, k. 2 — m. 3.
- Nr. 15. Przegrany zakład. Krotchwila w 1 akcie, przez Z. Przybylskiego, k. 6 — m. 6.
- Nr. 16. Dwie wdowy. Komedya w 1 akcie, przez F. Mallefille, k. 2 — m. 3.
- Nr. 17. Wdówka. Komedya w 1 akcie, przez Delacour i Thibaut, k. 2 — m. 2.
- Nr. 18. Przysługa. Komedya w 1 akcie z francuskiego, k. 2 — m. 3.

- Nr. 19. Wycieczka zagranicę. Komedia w 1 akcie, przez Kazi-
mierza Zalewskiego, k. 1 — m. 3.
- Nr. 20. Pomyłka pana Laubinet'a. Komedia w 1 akcie, przez
H. Meilhac i Ludwika Halevy, k. 3 — m. 4.
- Nr. 21. Dwaj nieśnialli. Komedia w 1 akcie przez Marc-Michel
i Eug. Labiche, k. 2 — m. 3.
- Nr. 22. Przez wdzięczność. Drobnostka sceniczna w 1 akcie,
przez Edwarda Lubowskiego, k. 2 — m. 3.
- Nr. 23. Deszcz i pogoda. Komedia w 1 akcie przez L. Gozlan,
k. 2 — m. 2.
- Nr. 24. Podarunki. Komedia w 1 akcie, z francuskiego, L.
Normanda, k. 1 — m. 2.
- Nr. 25. Jesień. Komedia w 1 akcie Leopolda Świdarskiego,
k. 3 — m. 4.
- Nr. 26. Kancelarya otwarta. Komedia w 1 akcie, przez Zy-
gmunta Przybylskiego, k. 4 m. 3.
- Nr. 27. Raptus. Komedia w 1 akcie, z francuskiego Marc-Mi-
chel i Labiche, k. 1 — m. 5.
- Nr. 28. Straduję. Komedia w 1 akcie Zofii Mellerowej, k. 2 —
m. 3 — dz. 2.
- Nr. 29. Dwie teściowe. Komedia w 1 akcie z francuskiego, k.
3 — m. 4.
- Nr. 30. Kiedyż obiad? Krotchwila w 1 akcie k. 4 — m. 6.
- Nr. 31. Dzieci Muzy. Komedia w 1 akcie, przez Fr. Domnika,
k. 2 — m. 7.
- Nr. 32. Pan Bonifacy. Farsa w 1 akcie, przez W. Rapackiego
(syna), k. 1 — m. 4.
- Nr. 33. Fotografia Jędrusia. Obrazek sceniczny w 1 akcie, przez
Z. Przybylskiego, k. 2 — m. 2.
- Nr. 34. Bzy kwitną. Komedia w 1 akcie, przez Z. Przybyl-
skiego, k. 2 — m. 1.
- Nr. 35. Podstęp. Komedia w 1 akcie przez P. Własta, k. 4
m. 3.
- Nr. 36. Przyjaciół męża. Obrazek sceniczny w 1 akcie, przez
Z. Przybylskiego, k. 3 — m. 3.
- Nr. 37. Dzień w redakcyi. Obrazek sceniczny w 1 akcie, przez
Z. Przybylskiego, k. 4 — m. 10 — 3 chłopców.
- Nr. 38. Post festum. Komedia w 1 akcie E. Wichert'a przelo-
żona z niemieckiego przez Z. Mellerową, k. 7 — m. 5.
- Nr. 39. Zjazd koleżeński. Komedia w 1 akcie przez Z. Przy-
bylskiego, k. 7 — m. 5.
- Nr. 40. List rekomendowany. Komedia w 1 akcie, przez E.
Labiche, Hómaczył z franc. M. R., k. 2 — m. 2.
- Nr. 41. Przed ożenkiem. Obrazek ludowy w 1 akcie ze śpiewa-
mi i tańcem, oryginalnie napisany przez Wł. D. Gu-
towskiego, k. 7 — m. 6.
- Nr. 42. Perełka. Obrazek sceniczny w jednej odsłonie przez
Irenę M. (Nagoda), k. 5 — m. 4.

- Nr. 43. Nasze bziki. Farsa w jednej odsłonie, przez H. Piąt-
kowskiego, k. 2 — m. 6.
- Nr. 44. Mankiet. Fraszka sceniczna w 1 odsłonie, przez Edw.
Lubowskiego, k. 1 — 2.
- Nr. 45. Żabijka. Fraszka sceniczna w 1 odsłonie, przez St. Żyż-
kowskiego, k. m. 2.
- Nr. 46. Falszywe blaski. Komedia w 1 akcie Zofii Mellerowej,
k. 2 — m. 3.
- Nr. 47. Portrety kochanka i męża. Komedyo-opera w 1 akcie,
Hómacz. z francuskiego Dufflot et Desarbres, k. 1 —
m. 2.
- Nr. 48. Szarada. Obrazek sceniczny w 1 akcie, przez Ign. Gra-
bowskiego, k. 3 — m. 4.
- Nr. 49. Pokój zawarty! Komedia w 1 akcie Zygmunta Przy-
bylskiego, k. 3 — m. 2.
- Nr. 50. Złością. Komedia w 1 akcie Zygmunta Przybylskiego,
k. 2 — m. 2.
- Nr. 51. Znawca kobiet. Komedia w 1 akcie, Z. Przybylskiego,
k. 4 — m. 4.
- Nr. 52. Przyjaciół. Dramat w 1 akcie, przez Marco Praga.
Tłóm. z włoskiego, k. 1 — m. 2.
- Nr. 53. W gabinecie doktora. Szkic do obrazka dramatycznego
w 1 akcie, G. Dolińskiego, k. 3 — m. 6.
- Nr. 54. We czworo. Komedia w 1 akcie, M. Gawalewicz, k.
3 — m. 6.
- Nr. 55. Posażna jedynaczka. Komedia w 1 akcie, Fredry J. A.
k. 5 — m. 6.
- Nr. 56. Consilium facultatis. Komedia w 1 akcie, Fredry J. A.
k. 3 — m. 5.
- Nr. 57. Kto to? Drobnostka sceniczna w 1 odsłonie, E. Lubow-
skiego, k. 4 — m. 4.
- Nr. 58. Debiutantka. Fraszka w 1 akcie, Z. Przybylskiego, k.
2 — m. 3.
- Nr. 59. Kusicielka. Komedia w 1 akcie, Mosera. Spolszczona
przez J. Maszyńskiego, k. 2 — m. 3.
- Nr. 60. Grajek. Obrazek sceniczny, w 1 akcie, Z. Przybylskie-
go, k. 1 — m. 2.
- Nr. 61. Fatalista. Krotchwila w 1 akcie, T. Jaroszyńskiego,
k. 2 — m. 3.
- Nr. 52. Pafnucy i Narcyz. Komedia w 1 akcie, z franc. Bris-
sebare i Marc-Michel, k. 2 — m. 2.
- Nr. 63. Pieśń przerwana. Obrazek sceniczny przez Elizę Orze-
szkową i Zym. Przybylskiego, k. 2 — m. 3.
- Nr. 64. Postanowienie. Komedia w 1 akcie, przez Zofię Melle-
rową, k. 3 — m. 2.
- Nr. 65. Wieczna bajka. Obrazek dramatyczny w 1 akcie, przez
A. Marka, k. 2 — m. 2.

- Nr. 66. Chłopi arystokraci. Szkic dramatyczny w 1 akcie ze śpiewkami, przez Wł. L. Anezyca. Wydanie 6-te, k. 3 — m. 6.
- Nr. 66a. Muzyka do śpiewu Wł. Rzepki.
- Nr. 67. Łobzowanie. Obrazek dramatyczny w 1 akcie ze śpiewkami, przez Wł. L. Anezyca. Wydanie 6-te, k. — m. 7.
- Nr. 67a. Muzyka do śpiewu Wł. Rzepki.
- Nr. 68. Błążek opętany. Krotowhwa w 1 akcie ze śpiewami przez Wł. L. Anezyca, k. 3 — m. 5.
- Nr. 68a. Muzyka do śpiewu Wł. Rzepki.
- Nr. 69. Flisacy. Obrazek ludowy w 1 akcie ze śpiewkami, przez Wł. Anezyca. Wyd. nowe, k. 2 — m. 6.
- Nr. 69a. Muzyka do śpiewu Wł. Rzepki.
- Nr. 70. Bzik mojej żony. Krotowhwa w 1 akcie, przez A. Marka, k. 3 — m. 2.
- Nr. 71. Reinstein. Monologi dyalogi. I.
- Nr. 72. " " " II.
- Nr. 73. Or-Ot. Monologi I. " " "
- Nr. 74. " " i deklamacye (Z raptularza Zagłoby).
- Nr. 75. " " staroświeckie.
- Nr. 76. Podróznik. Obrazek sceniczny w 1 akcie, O. Feuilleta, k. 2 — m. 4.
- Nr. 77. Pierwsza miłość. Komedia w 1 akcie, Alf. de Launay, k. 3 — m. 1.
- Nr. 78. Monologi i wiersze do deklamacyi Bożydara (Edmunda Bogdanowicza).
- Nr. 79. Gwiazdka błysnęła. Obrazek sceniczny w 1 odsłonie. Bolesława Gorczyńskiego, k. 3 — m. 2.
- Nr. 80. Wywiad. Farsa w 1 akcie przez Mirbeau, przekład T. Jaroszyńskiego, m. 2.
- Nr. 81. Ostatni kosz. Komedia w 1 odsłonie B. S. Herbaczewskiego, nagrodzona na konkursie Lwowskim k. 2 — m. 2.
- Nr. 82. Mgła. Komedia w 1 akcie Z. Przybylskiego, nagrodzona na konkursie Lwowskim, k. 2 — m. 2.
- Nr. 83. Księżyc i słońce. Komedia w 1 akcie, Z. Przybylskiego, k. 1 — m. 2.
- Nr. 84. Antkowe wesele. Komedia w 1 akcie Zygm. Przybylskiego, k. 6 — m. 5.
- Nr. 85. Wiosna. Komedia w 1 akcie Zygmunta Przybylskiego, k. 2 — m. 3.
- Nr. 86. Barkarola. Obrazek dramatyczny w 1 odsłonie, M. Gawalewicz, k. 1 — m. 3.
- Nr. 87. Preludyum Szopena. Obrazek dramatyczny w 1 akcie M. Gawalewicz, k. 1 — m. 3.
- Nr. 88. Lekcja deklamacyi. Fraszka sceniczna w 1 odsłonie M. Gawalewicz k. 1 — m. 1.

- Nr. 89. Guzik. Komedia w 1 akcie M. Gawalewicz, k. 1 — k. 2.
Nr. 90. Dzisiejski. Komedia w 1 akcie M. Gawalewicz, k. 1 — m. 2.
Nr. 91. Z rozpacz. Humoreska sceniczna w 1 akcie, M. Gawalewicz, k. 3 — m. 4.
Nr. 92. Po drodze. Humoreska sceniczna w 1 akcie, M. Gawalewicz, k. 0 — m. 4.
Nr. 93. Bibiński. Komedia w 1 akcie, M. Gawalewicz, k. 1 — m. 5.
Nr. 94. W porę. Komedia Z. Przybylskiego, k. 3 — m. 3.
Nr. 95. W zielonem gaitu. Komedia w 1 akcie. Z. Przybylskiego, k. 2 — m. 2.
Nr. 96. Perla. Obrazek dramatyczny wierszem, M. Gawalewicz, k. 3 — m. 7.
Nr. 97. Komedia w komedji. Komedia w 1 akcie. W Grot-Bęczkowskiej, k. 5 — m. 6.
Nr. 98. Banasiowa. Obrazek sceniczny w 1 akcie, osnuty na (le noweli Konopnickiej, przez Z. Przybylskiego k. 3 — m. 1.
Nr. 99. Bociany, obrazek ludowy w 1 akcie przez A. Marka, k. 1 — m. 7.
Nr. 100. Amnestya, epilog dramatyczny w 1 akcie przez Hejermansa Her., przekład A. Marka, m. 3.
Nr. 101. Nocturn, tragicomedia w 1 akcie przez B. Tyczyńskiego, m. 3.
Nr. 102. Kleptomania, komedia w 1 akcie przez M. Hartunga.
Nr. 103. U szczytu, prawie dyalog w 1 akcie przez K. Wroczyńskiego, k. 1 — m. 4.
Nr. 104. Dzik, komedia w 1 akcie Al. Bissona, tłumaczył Leon Idzikowski, k. 2 — m. 3.
Nr. 105. Pojednani. Obrazek sceniczny w 1 akcie przerobiony z noweli B. Prusa przez J. Szwajcera, k. 1 — m. 6.
Nr. 106. Roztrzępana Kaziunia. Komedia w 1 akcie przez K. Chylińskiego, k. 3 — m. 3.

Przybylski Z. Teatr amatorski dla dzieci i młodzieży.

Uwaga: Liczba osób, biorących udział, podana przy każdej komedyjce, dz.: oznacza dziewczęta, ch. chłopców.

- Nr. 1. Ziemia ojczysta, obrazek sceniczny w 1 akcie (dz. 4, ch. 5).
Nr. 2. Za słońcem, obrazek sceniczny w 1 akcie (dz. 7, ch. 4).
Nr. 3. Panna służąca, komedia w 1 akcie (dz. 5, ch. 2).
Nr. 4. Pamiętnik Jadzi, komedia w 1 akcie (dz. 9).
Nr. 5. Wet za wet, komedia w 1 akcie (dz. 1, ch. 3).

- Nr. 6. Edukacya Bronki, komedia w 1 akcie (dz. 6, ch. 3).
 Nr. 7. Tadzio jest chory, obrazek sceniczny w 1 akcie (dz. 3, ch. 3).
 Nr. 8. Koledzy, komedia w 1 akcie (dz. 2, ch. 6).
 Nr. 9. Wicek i Wacek, komedia w 1 akcie (dz. 7, ch. 5).
 Nr. 10. Dumny Kazio, komedia w 1 akcie (ch. 9).
 Nr. 11. Wesele siostry, komedia w 1 akcie (dz. 11).
 Nr. 12. Wesele brata, komedia w 1 akcie (ch. 11).
 Cena każdego N-ru kop. 20. Wszystkie Nr. w 1 tomie 1 —
 Karton 1 20

Świat Zwierząt

Wydanie polskie pod redakcją
 prof. Jana Sosnowskiego.

Barwne opisy życia i obyczajów zwierząt. Obejmuje około **800 stron** tekstu dużego formatu (in 4-o) na wybornym papierze kredowym. Zawiera **1150** niezwykle pięknych **ilustracji** w tekście, według fotografii z natury, oraz **25 całostronowych ilustracji** kolorowych na osobnych kartach.

Wydanie bardzo wykwintne.

Tom I zawiera **ZWIERZĘTA SSĄCE**

Tom II „ **PTAKI, RYBY, PŁAZY, GADY i t. d.**

Dwa tomy
 stanowią całość.

Cena każdego tomu **rb. 8**, w ozdobnej oprawie **rb. 10**.

Wojciech Kossak. WSPOMNIENIA.

Z 8 planszami kolorowymi oraz 96 rysunkami
 autora, reprodukcjami obrazów i fotografiami.

Wydanie wykwintne w 8-ce dużej na papierze kredowym.

(Cena rb. 10,
 w ozd. opr. rb. 12,
 w opr. zbytkowej rb. 15).

Znakomity malarz-batalista, ulubiony gość dworów cesarskich, pałaców magnackich i salonów, w sile wieku męskiego i w pełni świetnej twórczości zapragnął obejrzeć się za siebie i podzielić z szerokim ogółem wrażeniami błyskotliwego, pełnego ruchu i gwaru życia. A to, o czym pisze — jakże ciekawe i charakterystyczne: czy opisuje lata dziecięce w Warszawie, w krwawej, burzliwej epoce powstania, czy wspomina starych inwalidów paryskich, czy dzieje swej żołnierskiej wesołości a barwiste, czy wreszcie pisze o pobycie na dworach cesarskich Niemiec i Austrii, o zdarzeniach swych z cesarzem Wilhelmem lub następcą tronu Habsburgów. Z'werwą i temperamentem urodzonego pisarza, z malowniczością i plastyką wielkiego artysty, z zapałem młodzieńczym, z brawurą żołnierską tworzył Kossak pamiątki swoje, które niewątpliwie obudzą ogromne zainteresowanie w całym kraju. Dodać należy, że autor tekstu jest swoim własnym ilustratorem, że wplotł weni setkę rysunków oraz niezmiernie cennych fotografii dokumentalnych i 8 plansz kolorowych, co razem składa się na całość jedyną w swoim rodzaju, nad wyraz barwną i zajmującą. Autor-artysta pilnie baczył też na zewnętrzną stronę książki, która naprawdę jest świetnym wyrazem techniki drukarskiej i reprodukcyjnej. Książka wyszła z oficyn zaszczytnie a szeroko znanej drukarni W. L. Anczyca i S-ki w Krakowie.

STANISŁAW WITKIEWICZ.

JULJUSZ KOSSAK

Wydanie nowe, na wytwornym papierze kredowym w wielkiej 4-ce, z 260 reprodukcjami w tekście, 8 światłodrukami i 6 facsimiliami kolorowymi z akwarel. Portrety podług St. Witkiewicza i L. Wyczółkowskiego (Cena w opr. rb. 12).

W szeregu naszych monografii artystycznych dzieło niniejsze zajmuje jedno z miejsc naczelnych. Przedmiotem jego jest twórczość takiego mistrza, jakim był Juliusz Kossak, malarz w każdym dziele swem nawskroś polski, a zarazem nieporównany znawca dziejów naszych. Barwna monografia, poświęcona mu, pióra znakomitego znawcy i utalentowanego pisarza — Stan. Witkiewicza, stanowi piękny akt hołdu dla talentu Kossaka i jego stanowiska w dziejach malarstwa polskiego. Nowe to wydanie książki Witkiewicza, odbite na znakomitym papierze, doskonale uwydatnia piękno rysunków i kompozycji bogatej twórczości Kossaka.

ALBUM SIEMIRADZKIEGO

z 93 reprodukcjami w tekście, z 10 heliograviurami, dwoma kolorowymi facsimiliami szkiców olejnych i z portretem, oraz tekstem St. R. Lewandowskiego. Wydanie drugie w 4-ce, w ozdobnej opraw., brzegi złożone. Cena rb. 12.

Album niniejsze zgromadziło wszystko, co dotyczy twórczości wielkiego autora „Świeczników Chrześcijaństwa”: sto z góry ilustracji w doskonałych reprodukcjach uzupełnia tekst znanego artysty rzeźbiarza St. R. Lewandowskiego, uwidoczniający w sposób nader zajmujący wszystkie etapy rozwoju twórczości jednego z najświetniejszych talentów malarskich wieku ubiegłego.

BRONISŁAW GEMBARZEWSKI

WOJSKO POLSKIE.

Tom I Księstwo Warszawskie (1807 — 1814) z planszami kolorowymi i 54 ilustracjami w tekście.

W ozd. opr. rb. 20.

Tom II Królestwo Kongresowe (1814—1830), z 8 planszami kolorowymi i 87 ilustracjami w tekście.

W ozd. opr. rb. 17.50

Składy Nut

GEBETHNERA I WOLFFA

Dostawców Warszawskiego Instytutu Muzycznego (Konserwatorium), oraz dostawców i komisjonerów Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego

w WARSZAWIE

Nowosienna 9 i Krakowskie Przedmieście 15.

Filje: Lublin. — Łódź.

polecają:

PODRĘCZNIKI DOTYCZĄCE MUZYKI ORAZ SZKOŁY NA RÓŻNAJĄCE INSTRUMENTY.

Aleksandrowicz W. Głos i jego kształcenie w sztuce śpiewu	— 50
Biernacki M. M. Profesor w instytucie muzycznym. Zasady Muzyki, przyjęte i zalecone przez instytut Muzyczny w Warszawie. Wydanie 3-cie, poprawione, przerobione i uzupełnione. (Biblioteka teoretyczna Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego).	1 20
Carulli F. Szkoła na gitarę hiszpańską.	1 —
Devienne F. Szkoła na fletrowers z jedną lub więcej klawiaturami.	1 20
Freyer Aug. Praktyczna szkoła na organy łącznie z ćwiczeniami, przygotowawczymi na fortepian i fiszarmonię, ze szczegółową uwagą na grę pedałową obli-gato. Tekst polski i niemiecki.	2 50
Gużowski Ad. Treściwy kurs instrumentacji. (Bibl. teoret. Warsz. Konserwatorium Muzycznego).	1 50
Hanicki T. Codzienne ćwiczenia skrzypcowe dla naby-cia siły i lekkości w zmianach pozycji. Zeszyt I Pozycya 1-sza — 6-ta.	2 —
Henning O. Krótka i praktyczna szkoła na skrzypce, podług najnowszego wydania opracował Wł. Rzepko. Część I.	1 20
Część II.	1 50
Hünten Fr. Szkoła na fortepian. Wydanie nowe, pomno-żone ćwiczeniami znakomitych autorów. Tekst pol-ski i francuski.	3 —

- Kleczyński Jan.** Słownik wyrazów, używanych w muzyce. — 60. W oprawie — 90
- Kling H.** Łatwa i praktyczna szkoła na cornet a pistons, trąbkę chromatyczną (B lub A) flügelhorn, piccolo-cornet albo trompetinę z licznymi ćwiczeniami i przykładami w nutach. — 75
- Łatwa i praktyczna szkoła na flet z licznymi ćwiczeniami i przykładami w nutach. — 75
- Łatwa i praktyczna metoda na karnet z licznymi ćwiczeniami i przykładami w nutach. — 75
- Kowalski T. dr. X.** Nauka śpiewu. Przewodnik do użytku domowego, w szkołach i seminariach. Nowe wydanie. — 30
- Lamperti Fr.** Nauka śpiewu. Przewodnik elementarny, praktyczno-teoretyczny, ułożony dla swoich uczniów Królewskiego Konserwatorium w Medyolanie. 1 80
- Lieberman F.** profesor. Praktyczna szkoła na fortepian (bez teorii). Wybór najłatwiejszych kompozycji autorów współczesnych z zastosowaniem akompaniamentu nauczyciela, co ogromnie umuzykalnia ucznia. Serya I jest rozłożona w obrębie pięciu klawiszów, w 11 zeszytach. Serya II w przygotowaniu. Punktem końcowym szkoły jest Zbiór Sonatin w opracowaniu profesora Al. Michałowskiego, Cena zeszyt.: I, III, IV, V, VI, VII, X po — 80
Zeszyt.: II, VIII, IX, XI po 1 —
- Lobe I. C.** „Katechizm muzyki.” Spolszczył Wł. Rzepko. Wydanie 6-te. — 60
- W oprawie — 90
- Makowski H. i Surzyński M.** Szkoła na organy. Cz. I 2 —
Cz. II 3 —
- Michałowski A. Clementi M.** Gradus [ad] parnassum. Zbiór etud na fortepian. 1 50
- Michałowski Al.** Zbiór sonatin wybranych, opracowanych przez prof. A. M... Zeszyt I i II po 1 —
Zeszyt III — 75
- Niedzielski S.** Szkoła teoret.-praktyczna na skrzyp. 3 —
- Noskowski Z.** Kontrapunkt, kanony, warjacje i fuga Wykład praktyczny. Dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny w Warszawie. (Biblioteka teoretyczna Warszawskiego Konserwatorium Muzycznego). 2 —
- Nowakowski J.** Szkoła na fortepian. Wydanie nowe według najlepszych tegoczesnych wzorów opracowali i uzupełnili: Rudolf Strobl, były prof. Warsz. Instytutu Muzycznego i Ign. Krzyżanowski artysta muzyk i kompozytor. 3 — W oprawie 3 50
- Opiński H.** Dzieje muzyki powszechnej 1 50
- Paschalski K.** Praktyczna szkoła na wiolonczelę. Część I 2 —

- Prout Ebenezer.** Formy muzyczne. Przełożył prof. M. Zawirski. (Biblioteka teoretyczna Warsz. Konserw. Muzycznego). 2 40
- Nauka instrumentacyi. Spolszczył Gustaw Roguski (Bibl. teoret. Warsz. Konser. Muzycznego). 1 20
- Richter E. F.** Zasady harmonii, z niem., przełożył z dodaniem teorii harmonicznej Weitzmana, oraz choraków polskich, uzupełnił Jan Karłowicz. Dzieło przyjęte przez Instytut Muzyczny w Warszawie. Wydanie nowe. 2 —
- Rosen M.** Gamy i ćwiczenia codzienne na skrzypce. 1 50
- Rzepko Wł.** Muzyk jako przewodnik zespołów. (Dyrek.) — 15
- O frazowaniu w śpiewie. — 30
- Zasady nauki śpiewu, oparte na podstawie fizjologii z rysunkami w tekście. — 35
- Szkoła na melodykon czyli na fisharmonię praktycznie opracowana (a także i na fortepian) 2 —
- Sikorski J.** Podręcznik muzyczny. Treściwe przedstawienie muzyki dzisiejszej ze szczególnem baczeniem na potrzeby miejscowe i t. d. (1852). 1 —
- Troszel W.** Szkoła do śpiewu na głos Sopranowy i Mezzo-Sopranowy. Część I. 1.65. Część II. 1 35
Komplet 2 50
- Ćwiczenia głosowe na kontralt, Mezzo-Sopran i Sopran. 2 40
- Vaccari N.** Praktyczna szkoła śpiewu. 1 50
- Zasadnicze** początkowe wprowy i ćwiczenia do śpiewu. — 75
- Zientarski R.** Nowa szkoła na fortepian teoret. praktycznie zastosowana podług szkół celniejszych autorów i własnymi spostrzeżeniami pomnożona. 2 —
- Żeleński Wł.** Nauka pierwszych zasad muzyki. Wydanie 2-gie. 1 —
- Żeleński W. i Roguski G.** Nauka harmonii oraz pierwszych zasad kompozycyi. Wydanie 2-gie poprawione i powiększone. (Bibl. teoret. Warsz. konserwatorium Muzycznego). 3 —

Na fortepian na cztery ręce.

Strobl R. Collection des pièces choisies revues et doigtées.

I-er DEGRÉ.

- Loeschhorn A.** Deux petits morceaux: — 30
1. Le soir. 2 Bonne humeur. — 30
- Op. 86. № 3. 4. 5. Trois petits morceaux — 20
- Trutschel A.** Op. 20. № 7. Conte

Loeschhorn A. Op. 86. № 9. Berceuse.	— 20
Förster A. Op. 97. № 3. Valse.	— 20
Armand J. O. Op. 9. № 4. Menuet.	— 20
Armand I. O. Op. 9. № 1. Valse.	— 20
Grenzebach E. Joulou. Chansonnette.	— 30
II-lème DEGRÉ.	
Weber C. M. Op. 10. № 3. Andante	— 20
Neumann F. Op. 1. № 6 La Gaieté.	— 30
Weber C. M. Barcarolle de l'opéra „Oberon” et Choeur des Chasseurs de l'opéra „Freischütz”.	— 30
— Op. 65. Invitation à la Valse.	— 30
Mozart W. A. Air des Noëces de Figaro	— 30
Diabelli A. Sonate mignonne en sol majeur	— 50
— Op. 24. № 1. Sonatine en Do majeur	— 40
Mozart W. A. Sérénade de l'opéra „Don Juan”.	— 20
Diabelli A. Op. 150. Sonate mignonne en Do majeur (I. Partie).	— 40
Schubert Fr. Sérénade et Marche hongroise.	— 30
Mendelssohn B. F. Op. 52. Allegretto de la Sympho- nie-Cantate. Op. 61. № 5 Nocturne du songe d'une Nuit d'Eté.	— 30
Gluck Ch. Gavotte d'Armide.	— 20
Haydn J. Choeur „des Saisons”	— 20
Bellini V. Cavatine italienne et duo de l'opéra „Norma	— 30

ZBIÓR PIEŚNI I PIOSNEK NA JEDEN GŁOS Z TOWA- RZYSZENIEM FORTEPIANU.

Dulcken Ferd. Op. 20 Elegia „Znasz li ten kraj?”	— 40
Hölzel Gust. Posel miłości (Le messenger d'amour)	— 35
Kania Em. Chata w cieniu. Ballada	— 45
— Dla czego? (Perchè?)	— 40
— Dziewczę i gołąb. Wale	— 40
— Luli niemowlęciu Iwoni	— 40
— Moja pieśniczka	— 40
— Śpiewak w obcej stronie	— 40
— Śpiew Janka z obr. wiejsk. „Werbel domowy”.	— 20
Komorowski Ignacy. Tęskne chłopię	— 45
— Tęsknota dziewczyny.	— 30
— Zozulicz. Dumka (Sopran)	— 25
Koschat Tomasz. Samotny (Son solo soletto) z op. Tyrolskie Piosenki.	— 20
— Moja dziewczucha z op. Tyrolskie Piosenki.	— 30
Kratzer Kazim. Dumka. W głos serdeczna dumka ply- nie.	— 35
— Dumka. Ludzie mówią, że szczęśliwy.	— 30
— Spełnione marzenie	— 40
— Ujrzałem raz. Słowa J. Chęcińskiego.	— 30

Krogulski Wł. Matuchno!	— 30
— Matuleńko!	— 30
— Piosenka ludowa włoska „Marinarella”.	— 20
— Serenada, pieśń ludowa włoska.	— 20
— Wysłuchaj mnie. Mazurek.	— 20
Millöcker K. Modry potok (z op. Zaklęty Zamek”)	— 20
Moniuszko St. Dwie pieśni: № 1. Pod okienkiem	— 20
№ 2. Złote sny	— 20
— Macierzanka	— 20
— Nasze kwiaty	— 25
— Śpiew łabędzi, komplet	1 —
— „ „ „ „ № 1. Złota rybka	— 25
— „ „ „ „ 2. Trzy kwiatki	— 25
— „ „ „ „ 3. Niepogoda	— 25
— „ „ „ „ 4. Dziewczyna	— 35
— „ „ „ „ 5. Po wodę	— 25
— „ „ „ „ 6. Czarny krzyżyk	— 35
Müncheimer Ad. Op. 10 Przypomnienie	— 40
Nowakowski J. Niebieskie oczy. Mazurek.	— 40
Pane J. Trzy pieśni:	— 40
— „ „ „ „ № 1. O zmroku (Sul tramonto)	— 40
— „ „ „ „ 2. Nad brzegiem morza (in riva al mare)	— 30
— „ „ „ „ 3 Ostatnie życzenie (Ultimo voto)	— 30
Radwan A. Biała sł. Wł. Wołoskiego	— 30
— Kruk	— 40
— Tęskne dziewczę	— 40
— Op. 14. We śnie i na jawie	— 40
Roguski Gust. Dwa śpiewy: Nigdyż serce stęsknione Obawa. Mazurek.	— 50
Rosenzweig W. Sulejka. Wale.	— 50
Tatarkiewicz Jan. Gdym ujrzał cię	— 30
Teichmann A. Arabka (L'araba)	— 40
— Co ja lubię?	— 20
— Córką. Piosneczka.	— 30
— Kwaciarka. (La Giovine Fioraja)	— 30
— Listek kalinowy	— 20
— Pożegnanie (Słowa Lenartowicza)	— 20
— Przyjaźń (L'Amista) Duettino na 2 soprały.	— 40
Weckerlin J. B. Do młodości (Jeunesse) Śpiew tyrolski	— 30
Zarzycki Aleks. Op. 9. Dwie pieśni (sł. Lenartowicza)	— 30
№ 1. Moja Srebrna złota	— 30
№ 2. Dwie zorze	— 30
— Op. 15 Pięć pieśni, sł. El...y:	— 20
№ 1. Siwy koniu	— 20
— „ „ „ „ № 2. Szumi w gaju brzezina	— 20
— „ „ „ „ 3. Błąka się wichur w polu	— 30
— „ „ „ „ 4. Nie będę cię rwała	— 30

- Noskowski Z.** Op. 1. № 1. Stary pies i stary sluga — 30
 — „ 1. № 2. Dwa żółwie. — 30
 — „ 1. № 3. Dzieci i żaby. — 30
 — „ 1. № 4. Zajączek. — 50
- Rzepko Wł.** 10 krakowiaków dla dzieci do śpiewu lub na sam fortepian — 50
- Warnkówna J. i Jahołkowska L.** W ogródku dziecięcym. Zbiór zabaw, marszów i piosenek na jeden głos z towarzyszeniem fortepianu. Wydanie III. Część I, II, III, w oprawie po kop. — 80

Śpiewy na 1, 2 lub 3 głosy.

- Rzepko Wł.** Akordy. Wybór pieśni à capella lub z towarzyszeniem fortepianu. Tom I. zawiera 60 pieśni. Tom II zawiera 42 pieśni. Tom III zawiera 30 pieśni po 1 50

SPIS

Utworów zawartych w trzech tomach „AKORDÓW”

- Adam A.** Hymn Bożego Narodzenia. (Cantique de Noël)
Beethoven L. v. Wielkość i Opatrzność Boga. Op. 48. № 2.
Chopin Fr. Boże nasz (Wyjatek z Nokturnu. Op. 62. № 2)
 — Marzenie. Op. 28. № 7
 — Marsz żałobny (Trzygłos)
 — Narzeczony
 — Posel
 — Rusałka (Wyjatek z ballady)
 — Wczesnym rankiem. Mazurek. Op. 33. № 4.
 — Wojak
 — Życzenie
- Durand E.** Gdym miał dwadzieścia lat
Gersbach J. Ptaszki (pieśń o listkach)
Gounod Ch. Ave Maria
 — Chór Aniołów z oratorium „Tobiasz”
 — Wiosna
- Grieg Ed.** Pieśń wiosenna
Hadn J. Te Deum
Każyński M. Dawniej lepiej było.
Kotarbiński M. W cichy wieczór
Kratzer K. Na nieba tle (Ujrzałem raz)
Kurz L. Pośród drzew
Lassen E. Lecz to był sen
Lubomirski K. Dumka (Nigdyż serce stęsknione)
 — U nas inaczej

- Maszyński P.** Dunajec (Słowa I. A. Święcickiego)
 — Dzwonki polne
 — Kwiaty i dzieci
 — O ziemię
 — Przygrywka. Op. 40. № 1.
 — Skowroneczek
 — Wiosenka
 — Z okwieconej lipy
- Melodya Archaiczna** Bogarodzica
Melodya Kościelna Polskie majowe nabożeństwo
Melodya ludowa Chwała i dziękczynienie
 — Gwiazdo śliczna
 — Hejże ino!
 — Hola
 — Już księżyc zaszedł (słowa przerobione z Fr. Karpińskiego)
 — Już śpiewasz skowroneczku
 — Już zbladły gwiazd promienie
 — Kto się w opiekę
 — Pod Twoją obronę
 — Przadka.
 — Skowroneczku miły
 — Wieja wiatry
 — Witaj jutrzeńko
 — Witaj Kryńco
- Melodya ludowa z Podola** Za Matkę się udaj
Melodya Serbsko-Łużycka. Cicha noc.
Melodya ludowa Sycylijska. O sanctissima
Mendelssohn Bartholdy. Dla kogo ptasząt chóry
 — Na okęcie
 — Na skrzydłach pieśni
 — Pod kłosem
 — Poranek Niedzielny (słowa polskie J. Karłowicza)
 — Różyczka.
- Moniuszko Stan.** Ach daleko
 — Chochlik
 — Co to za kwiatek
 — Dąbrowa
 — Dwie zorze
 — Hulanka
 — Jawnuła (Pieśń cygana)
 — Kozak
 — Kwiatek
 — Moje bogactwa
 — O Matko moja
 — Pan chorąży. Polonez
 — Paria. (Słońce wspaniałe)
 — Piosnka bez tytułu
 — Piosnka Romussy

Moniuszko Stan. Pieśń wieczorna

- Prząśniczka
- Serenada Wiejska
- Sierota
- Sokół
- Wesół i szczęśliwy Kwrakowiaczek
- Witoloranda (Piosenka Romussy III-a)
- Wróżby.
- Wróżba Znachora
- Znasz-li ten kraj

Noskowski Z. Do fijołków

- Mój zagon
- Sokół
- Stach
- Żniwa

Pieśń Ludowa. Wezmę ja skrzypki

- Ave Maria

Rzepko W. Ave Maria

- Baranki moje (słowa J. Słowackiego)
- Boże, modlę się
- Czy pamiętasz (słowa Z. Krasińskiego)
- Dumka
- Ho! daleko (Z poematu „Żmija“ J. Słowackiego)
- Krakowiaczek.
- Latem brzoźka mała
- Laudes Creatorum
- Mazurek (słowa A. Mickiewicza)
- Miło powrócić (słowa J. Słowackiego)
- Modlitwa. Królu na drzewie królujący (słowa Ks. Skargi)
- Modlitwa. (Uchowaj nas panie)
- Modlitwa do słów z powieści „Ogniem i mieczem“
- Módl się ty za mnie (słowa Z. Krasińskiego)
- Na chwałę Bożą
- Obertas
- Obertasik
- Okrzyk stokrotny (Słowa J. Słowackiego)
- Pieśń o listkach
- Pieśń powrotu z poematu „Żmija“ (J. Słowackiego)
- Pieśń Przadek
- Polonez
- Psalm 150 „Laudate Dominum“
- Pytasz się czemu? (słowa Z. Krasińskiego)
- Sielanka (słowa Zyg. Krasińskiego)
- Słoneczko jasne
- Smutno mi Boże (słowa J. Słowackiego).
- Świat wielbi Cię
- Ten co dziś wątpi

Rzepko W. Widzenie senne (słowa A. Mickiewicza)

- Veni Creator
- Veni Creator
- Veni Creator (polskie)

Schumann, R. Cisza

- Na drewnianym koniku
- Pierwsza zielen

Sikorski J. Ojciec nasz**Söderberg W.** Ptaszyna**Taubert W.** Pieśń nad Kołyską**Zarzycki A.** Dola**Żeleński W.** Pieśń Jaruchy

Cena pojedynczego arkusza 20 kop.

Cena podwójnego arkusza 40 kop.

GEBETHNER I WOLFFDostawcy Warszawskiego Instytutu Muzycznego (Konserwatorium),
oraz dostawcy i komisjonerzy Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego

w Warszawie

Nowosienna 9. — Krakowskie-Przedmieście 15.

Filje Lublin — Łódź .

Reprezentacya na Królestwo Polskie

Wydawnictw muzycznych następujących firm.

N. Dawinghoff'a w Petersburgu.**Gubrynówicza i Syna** we Lwowie**A. Gutheila** w Moskwie.**A. Johansena** w Petersburgu.**St. Modrzewskiego** w Tule.**A. Seywanga** w Moskwie.**I. Zawadzkiego** w Wilnie.**J. H. Zimmermanna** w Peterburgu.**Universal Edition** w Wiedniu.

NASZE SKŁADY NUT

zaopatrzone są obficie we wszelkie wydawnictwa krajowe i zagraniczne.

NOWOŚCI WSZYSTKICH DZIAŁÓW MUZYCZNYCH.

Podręczniki muzyczne we wszystkich językach.

Wydawnictwa popularne (tanie). Universal Edition. Litolfia Petersa, Steingrübera i innych zawsze na składzie w komplecie.

Szkoły do śpiewu i na fortepian. oraz ćwiczenia, Sonatiny, Sonaty, Suity, Koncerty i t. d. na 1 i 2 fortepiany, na 2, 4 6 i 8 rąk. Na skrzypce, wiolonczelę, altówkę, kontrabas i na wszystkie instrumenta dęte.

Muzyka kameralna. Duety, Trii, Kwartety, Kwintety, Sekstety z fortepianem lub bez.

Utwory kościelne. pisane według zasad chorału, gregoriańskiego, wydawnictw Pustet'a, Coppenrath'a, Böhma, Schwann'a, i innych.

Partycje oper polskie, rosyjskie, włoskie, francuskie, i niemieckie do śpiewu lub na sam fortepian.

Największy wybór utworów do śpiewu na 1, 2, 3 i 4 głosy żeńskie, mieszane i męskie, oraz śpiewników używanych w zakładach naukowych.

Utwory na fisharmonię i organy.

Największy wybór utworów na orkiestry: Smyczkową, Salonową i Dętą.

Dzieła klasyczne w ozdobnych oprawach, stosowne na podarki.

Utwory kompozytorów polskich w komplecie.

Przesyła się nuty do przejrzenia i wyboru.

Katalogi wszelkich działów darmo i opłatnie.

Ekspedycya zamówień natychmiastowa także za zaliczeniem pocztowem.

Wydawnictwa GEBETHNERA I WOLFFA

NOWOŚCI

NOWOŚCI

Jadwiga Chrzęszczewska i Jadwiga Warnkówna

Na Wieczornicy

Podręcznik dla ochotniczek

Cena rb. 1.20

Książka przeznaczona dla pracownic, początkujących na polu oświaty ludowej. Zawiera szereg pogadanek przyrodniczych, historycznych, geograficznych, a w przedmowie szereg wskazówek, dotyczących metody nauczania, pytań i odpowiedzi, długości pogadanek, wreszcie wyboru tematu, który autorki radzą jaknajbardziej przystosować do aktualności. W szlachetnej myśli doskonalenia wewnętrznego i miłości ludzi poczęta książka ta szerokie znaleźć winna rozpowszechnienie.

Biblioteka Dzieł Chrześcijańskich

Od roku 1904 redakcja Biblioteki Dzieł Chrześcijańskich rozpoczęła wydawnictwo

PODRĘCZNEJ ENCYKLOPEDYI KOŚCIELNEJ

przy współdziale całego grona redakcyjnego.

Od czerwca 1912 r., w celu prędszego ukończenia rozpoczętego dzieła, wychodzą jednocześnie dwie serye, mianowicie od litery **M.** w dalszym ciągu i, niezależnie od tego, od litery **S.**

Do chwili obecnej wyszło 17-cie tomów podwójnych, w cenie po rb. 2.—, w oprawie rb. 2.30.

Do nabycia we wszystkich księgarniach.

Szczegółowe prospekty na żądanie przesyła się bezpłatnie.

Księgarnie GEBETHNERA i WOLFFA w Warszawie

Nowo-Sienna 9 i Krak.-Przedm. 15. — w LUBLINIE, Krak.-Przedm. 36. — w ŁODZI,
Piotrkowska 87, i w KRAKOWIE G. GEBETHNERA i S-ka.

OTRZYMAŁY NA SKŁAD GŁÓWNY:

Pisma ZYGMUNTA KRASIŃSKIEGO

Wydanie jubileuszowe w opracowaniu profesora Jana Czubka.

Z portretem autora. Tom. I. Utwory młodzieńcze (1825—1832). Tom. II. Władysław Herman.—Agaj-Han. Tom. III. Nie-Boska Komedia.—Irydyon.—Modlitwy. Tom. IV. Wanda.—Noc letnia.—Pokusa.—Herburt.—Ułamek.—Z poematu.—Z Sycylijskiej podróży kart kilka.—Trzy myśli.—Fantazja z życia.—Przedświt. Tom. V. Psalm przyszłości.—Rok 1846. Dzień dzisiejszy.—Ostatni.—Nie-Boskiej Komedyi część I. Tom. VI. Utwory liryczne (1833—1858). Tom. VII. Pisma filozoficzne i polityczne. Tom. VIII. Część I. Utwory francuskie (1830—1832). Oryginały. Tom. VIII. Część II. Utwory francuskie (1830—1832.) Tłomaczenia. Cena 8 tomów (9 wol.) rb. 10.

W oprawie płóciennnej rb. 14.—

KSIĘGARNIE GEBETHNERA i WOLFFA w WARSZAWIE, w LUBLINIE i w ŁODZI
otrzymały na skład główny:

WYDAWNICTWO AKADEMII UMIEJĘTNOŚCI**ENCYKLOPEDIA POLSKA**

Tom I zawiera: Dział I. Geografia fizyczna ziem polskich.
Dział II. Charakterystyka fizyczna ludności
ziem polskich i dzielnic ościennych. Cena rb. 10.60

Tomu IV część 2-ga zawiera: Początki kultury słowiańskiej. Cena rb. 3.—

Każdy tom „Encyklopedyi“ stanowi osobną, zamkniętą w sobie całość

W druku znajdują się: Encyklopedia Polska, tom II-gi
oraz tom III-ci (razem około 45 arkuszy druku) zawiera
ją: Język.

Do nabycia we wszystkich księgarniach.

Łódzkie Kursy Muzyczne

DYREKTORA

Antoniego Grudzińskiego

Łódź, Piotrkowska 113.

Telefon Nr. 10-76.

Adres telegraficzny:
„Norbuch”.

1896 r.

TOWARZYSTWO AKCYJNE FABRYK METALOWYCH

POD FIRMĄ

NORBLIN, B-CIA BUCH i T. WERNER

Skład fabryczny w Łodzi,

ul. Piotrkowska Nr. 11, dom T-wa Akc. K. Scheiblera.

WYROBY PLATEROWANE i SREBRNE.

Biuro Architektoniczno-Budowlane
ROGÓYSKI,
B-cia HORN,
RUPIEWICZ

WARSZAWA, Mazowiecka Nr. 7.

Telefonu Nr. 13-82.

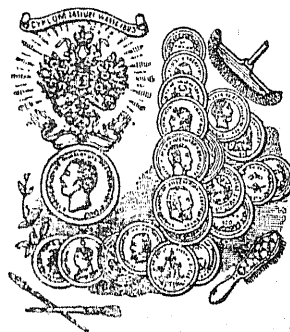
**Wykonywa: Projekty Architektoniczne
 i Budowlano-Konstrukcyjne.**

**Dozór Techniczny i prowadzenie Robót
 Budowlanych.**

**Sporządzanie i sprawdzanie Kosztorysów
 i Rachunków budowlanych.**

Całkowite Przedsiębiorstwa Budowlane,
 lub też oddzielne roboty Mularskie, Cie-
 sielskie i Stolarskie.

Egzyst. przeszło 100 lat.

Fabryka Szczotek i Pędzli
 Toaletowych, Gospodarskich, Fa-
 brycznych, oraz wszelkiego rodza-
 ju do użytku technicznego.

Aleksander Feist
WARSZAWA.

FABRYKA: Wojska № 12. Telefon № 60-86.
 MAGAZYN: Senatorska № 24. Telefon № 33-39.

ODDZIAŁY: Wycieraczek do nóg wszelkiego rodzaju i wiel-
 kości. Grzebieni z Rogu, Kosci Słoniowej i Szyldkretu. Piór do
 okurzania i Trzepaczek do mebli. Gąbek i skórek powozowych.
 Najmniejsza ilość żądanego towaru wysyłaną być może za zalicz. poczt. lub kolejowem.

Fabryka Wyrobów Stolarskich
Adama Jaszczołta

Kaliksta № 10
 tuż przy Marszałkowskiej,
 dom własny,
telefon № 985.

Poleca Meble gotowe wła-
 snego wyrobu we wszystkich
 stylach i najnowszych fasonach.

Przyjmuje zamówienia
 wszelkie w zakres stolarstwa
 wchodzące.

!Ceny ściśle fabryczne.

Tow. Rosyjsko-Amerykańskiej Manufaktury Gumowej

„TREUGOLNIK”

ODDZIAŁ ŁÓDZKI
PIOTRKOWSKA 125
TELEF. 18-74.

POLECA:

Kalosze powszechnie znane
Wyroby gumowe techniczne
Wyroby gumowe chirurgiczne
Opony samochodowe i rowerowe

„TREUGOLNIK” i „DUNLOP”

Gumy powozowe, osie i obręcze
Piłki i zabawki gumowe
Obcasy gumowe.

Towarzystwo Akcyjne Polskich Zakładów Elektrotechnicznych „SIEMENS”

▼▼▼▼▼

ODDZIAŁ ŁÓDZKI, Piotrkowska 96 (dom wł.).

==== Telefony: Nr. Nr. 4-22, 27-05 i 29-15. ====

▼▼▼▼▼

Instalacje prądów silnych. Napędy specjalne
jednostkowe w przedsiębiorstwach, tkalniach, drukarniach i t. p.
Wodomiary kotłowe.

Najtrwalsze żarówki tantalowe i wolframowe.

▼▼▼▼▼

Warsztat reperacyjny Reperacja dynamo-
maszyn i motorów.

▼▼▼▼▼

Oddział prądów słabych pod kierunkiem
specjalistów.

Telefony automatyczne.

Sygnalizacje alarmowe.

Sygnalizacje pożarowe.

▼▼▼▼▼

SKLEP bogato zaopatrzony w świeczniki i artyku-
ły elektrotechniczne.